

Rafiq Yusifoğlu

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

XIV cild

Bakı-2023

Redaktor:

Zahid Xəlil

Rafiq Yusifoğlu. Seçilmiş əsərləri, XIV cild. Bakı, ADPU nəşriyyatı, 2023. – 512 səh.

Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, görkəmli şair, ədəbiyyatşünas, Prezident mükafatçısı, “Qızıl kəlmə”, “Qızıl qələm”, “Vətən”, “Araz”, “İlin ən yaxşı kitabı” və s. mükafatların laureatı, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğlunun “Seçilmiş əsərləri”nin on dördüncü cildinə onun “Bir sevdalı ürəyim var”, “Tanrının ömür payı”, “Taleyimdən keçən yollar” kitablarındakı bəzi yazılar, eləcə də müəllifin bir neçə publisistik səpkili məqalələri daxil edilmişdir.

© $\frac{19478936}{1957(H)2023}$ - Qrifli nəşr

© **Rafiq Yusifoğlu**

“Bir sevdalı ürəyim var” kitabından:

ÖMÜR KARVANI

BİR SEVDALI ÜRƏYİM VAR

Ömür karvanımın sarvanı mənim sevdalı ürəyimdi. Bu sevdalı ürək ömrün bu başından o başına aparır məni. Üzü gələcəyə gedən yollarımız ağrıların, əzabların, qayğıların, sıxıntıların içərisindən keçib getsə də, doğmaları, əzizləri itirə-itirə yolumuza davam etsək də, dünya gözəldi. Bəzən qayğılar, cəmiyyətdə gördüyümüz haqsızlıqlar bizi bezdirsə də, ürəkdəki yaşamaq eşqi tükənmir ki, tükənmir...

Yolumun üstünə çıxan yaxşı, duyumlu, sevdalı adamların sözü nədanların vurduğu könül yarasına məlhəm olur, ürəkdə sevgi oyadır, qəlbimdəki yaşamaq eşqini daha da artırır. Xəyalən boylanıb nəslimin və özümün keçdiyim yollara nəzər salanda təskinliyim bu olur ki, dünyada təmiz adla yaşamaqdan gözəl bir şey yoxdur insan üçün...

Mənəm deyənləri zaman mars qoyur,
Sanmayın özümə xəyanət etdim.
Xalq öz övladına pul miras qoyur,
Mən təmiz adıma əmanət etdim.

Doğrudan da, yer üzündə təmizlikdən gözəl heç nə ola bilməz. Ancaq indiki zamanda təmiz yaşamaq çox çətin-dir...

Cəmiyyətdə, həyatda bir haqsızlıq görəndə küsən, ilk sevgi oxu daşa dəyəndə əl-ayağı yerdən, göydən üzülən tələbələrime həmişə ürək-dirək vermişəm. Başa salmağa çalışmışam ki, dünya gözəl dünyadı, yaşamalılı, sevməli, sevlənməli...

li dünyadı. Bir nadanın ürəyə vurduğu yaraya görə dünyadan küsməyə dəyməz. Hələ qarşıda bizi nə qədər sevgili, sevincli günlər gözləyir.

Ancaq hamı yaşamağın ləzzətini, dünyanın gözəlliyini duya bilirmi?!

Dünyaya gəlmək, yaşamaq elə xoşbəxtlik deyilmi?! Allah ancaq sevdiyi insanları həyata gətirir, onları ömrün ağrısı, əzabıyla sınağa çəkir. Şəxsən mən ağır cərrahiyyə əməliyyatından sonra dünyanın, yaşamağın gözəlliyini dərk eləmişəm. Ancaq Allahımdan çox razıyam. Əgər o, məni ağır sınaqlara çəkməsəydi, ürəyimdə və yaradıcılığımda bu qədər həyat eşqi olardımı?

Doqquz saatlıq ağır cərrahiyyə əməliyyatından sonra dünyaya göz açanda başımın üstündə yanan işığı görmüşəm və sevincimdən qəlbimin telləri tir-tir əsib. İlk dəfə palata yoldaşım Arif adlı gözəl bir oğlanın köməyi ilə ayağa qalxıb özüm əl-üzümü yuyanda düşünmüşəm ki, İlahi, görəsən məndən xoşbəxt adam varmı?! Özün yeriye bilirsənsə, xoşbəxtsən. Gözlərin təbiətin gözəlliklərini görə bilirsə, qulaqların quşların, şələlələrin səsini, yarpaqların pıçıldısını, sehrli musiqi sədalarını eşidə, ürəyin hər şeyi duya bilirsə, xoşbəxtsən.

Sevən qəlbə nə sırsıra, nə şaxta?–
Sahib mənim saçlarıma sevgi dən.
Ulu Tanrım, gözlərimi işıqdan
Ürəyimi əskik etmə sevgidən!

Sevib əzab çəkməyin özü də elə xoşbəxtlik deyilmi? Nizami təsadüfənmi deyirdi: “Eşqdir mehrabı uca göylərin, eşqsiz ey dünya, nədir dəyərin?” Ulu Füzuli təsadüfənmi yazırdı: “Yarəb, bəlayi eşq ilə qıl aşına məni, bir dəm bəlayi-eşqdən etmə cüda məni?” Böyük fransız yazıçısı Vüktor Hüqo “Sevən və izzirab çəkən qəlb ülvidir” qənaətinə təsadüfənmi gəlmişdi?!

Göz yaşım – sevgimin kəpənəkləri
Uçub çiçəklərlə gedər görüşə.
Qorxuram qəlbimin qəm çiçəkləri
Sevinc xəzanının girinə düşə!

Ürəyim doğmadı dərdə, ələmə,
Zərrəcə qorxum yox dardan, çətindən.
İlahi, sən məni məhrum eləmə
Hönlürüb ağlamaq səadətindən!

Mən də təsadüfən yazmamışam ki, “Qorxuram qəlbimin qəm çiçəkləri sevinc xəzanının girinə düşə”... Ağlamağı, həyəcanlanmağı bacarmayan insan robotlaşır, insanlıqdan çıxır. Qəmi görməsən, sevincin ləzzətini duya bilməzsən. Qəm adamı müdrikləşdirir, kamilləşdirir. Həzz və izzirab bir-birindən ayrı təsəvvürə gəlmir:

Ürək sevməyi bacarmayanda
Səadət adi bir söz olur.
Məhəbbət izzirabla yığılanda
Həzz olur...

Məhəmməd peyğəmbərin: “Xeyirxah əməl odur ki, qəmginliyi şadlığa çevirir” kəlamını heç zaman unutmamalıyıq. Sevincin ləzzətini artırmaq qəmin başlıca xidmətidir.

Xoşbəxtəm ki, mənim də köksümdə sevdalı bir ürək çırpınır. Təbiətin əsrarəngiz gözəlliklərindən zövq almağı bacarıram. Taleyim mənə hər səhər dənizin görüşünə getmək, səhər tezdən günəşi qarşılamaq, gecələr aya baxıb kövrəlmək, müxtəlif fəsillərdə meşələrdə gəzmək, çəmənlərdən çiçək dərmək, dağların zirvəsinə qalxmaq, qəlbi sevdəylə dolu insanlarla ünsiyyətdə olmaq, sevmək, sevilmək xoşbəxtliyi bəxş edib...

Xoşbəxtəm ki, qəlbimdə yumor hissi var. Gözəl lətifə danışmağı da, dinləməyi də, yeri gələndə duzlu replikalar

atmağı da bacarıram. İndi Amerikada yaşayan, fantast yazıçımız Emin Mahmudov həmişə mənə deyirdi ki, daxilən qəmgin, kövrək adam olsan da, sənin yumor duyumun çox güclüdür. Həmişə yumora meyilli, nikbin ol. Yoxsa qocalanda dərd səni üstələyib dizinin altına qoyacaq.

Ağsaqqal yazıçımızın sözünə həmişə əməl etməyə çalışmışam. Məndən halımı, işimi soruşanlara cavabım çox zaman belə olub: hər şey əladır! Bu münvalla özüm özümə psixoloji təsir göstərməyə, ətrafdakılara da xoş ovqat bəxş etməyə nail ola bilmişəm. Bu hisslərin təsiri altında “Xoşbəxtlik” adlı şeirimi yazmışam. Sonuncu bəndi belədir:

Tanrı səni bu dünyaya gətiribsə,
Gözlərindən qəflət pərdəsini götürübsə,
Qəlbində arzu gülləri bitiribsə,
Səni səadətə, xoşbəxtliyə yetiribsə,
Daha nə istəyirsən? –
Xoşbəxtlik bu deyilmi?

Təəssüf ki, insanlar çox vaxt öz xoşbəxtliklərini lazımınca başa düşə, onu dəyərləndirə bilmirlər. İnsan nəyə sahib olsa belə, ona elə gəlir ki, nəse çatışmır. Əslində həyatın ləzzəti də elə bundadır. Çünki bu hiss insan ömrünü adıləşməyə qoymur, onu daim axtarışlara səsləyir.

Mənə məşhur Amerika psixoloqu Deyl Korneqinin “Necə sakitlik tapmalı və rahat yaşamalrı” adlı kitabının tezislərini gətirdilər. Onu oxuyan kimi gördüm ki, mənim düşüncələrimlə psixoloqun qənaətləri arasında bir uyğunluq var. Bu tezislər mənim subyektiv düşüncələrimi daha da möhkəmləndirdi, ürəyimdəki həyat eşqini, mübarizə əzmini, nikbinliyimi bir az da artırdı. Onun Tomas Karmeldən gətirdiyi sitat lap ürəyimcə oldu: “Bizim başlıca işimiz uzaqlarda, dumanlar arxasında olanlara baxmaq deyil, bilavasitə əlimiz çatan işləri görməkdir.” Doğrudan da, insan əli çatan işləri görə-görə kamilləşir, müdrikləşir. Onun

boş-boş xəyallara dalmağa vaxtı olmur. Əvəzində gördüyü faydalı işlərdən zövq alır. Bu zövq isə onun həyatını stimullaşdırır, mənalandırır. Zövq aldığı işləri görən insanın aldığı həzzi heç bir şirin xəyal əvəz edə bilmir.

Psixoloq bu günkü işləri mümkün qədər yüksək səviyədə görməyi gələcəyə hazırlığın ən yaxşı yolu hesab edir və məsləhət görür ki, narahatlıq doğuran səbəbləri aradan qaldırmaq üçün bu sehrli düstürü həyata keçirmək lazımdır:

1.Özünüzdən soruşun: “Ən pis halda nə olacaq?”

2.Lazım gəlsə, bu ən pis variantı qəbul etməyə hazırlaşın.

3.Sonra sakitcə vəziyyəti aydınlaşdırın və həmin pis variantı yaxşılaşdırmağın üsulunu tapmağa cəhd göstərin.

Açığını deyim ki, bu düstur elə bu sətirləri yazanda belə mənim köməyimə gəldi. 16 fevral 2003-cü il tarixdə bu kitabımın ilk variantı – 376 səhifəlik bir əlyazması necə oldusa bilgisayarımdan pozuldu. Bu işdən başı çıxanlar köməyə gəlsələr də, bir şey alınmadı. Birbaşa bilgisayarda işlədiyim üçün kitabın əlyazması da yox idi. Bərk dilxor oldum. Lakin tez də özümü ələ aldım. Elə həmin gün pozulmuş kitabımın ikinci variantını yazmağa başladım.

Səhərisi gün qar yağdı. Bakıya işə getdim. Yasamaldan aşağı enən bir maşın gəlib mənim maşınımı vurdu. Bərk həyəcanlandım. Ancaq özümü ələ aldım. Çox çətinliklə geriye, Sumqayıta qayıda bildim. Usta maşını sabah düzəltməyə söz verdi. Evə gələn kimi yenə də bilgisayarın arxasına keçdim. Çünki təcrübədən yaxşı bilirəm ki, dilxorçuluqdan, kədərdən yaxa qurtarmağın ən yaxşı yolu işdir...

Həyatım boyu mən də müşahidə eləmişəm ki, müxtəlif səbəblərdən yaranan qorxu, həyəcan, narahatçılıq hissi əbədi deyildir. Bunlardan yaxa qurtarmaq üçün insanın qəlbində həyat eşqi, inam olmalı, o, öz işindən, ailəsindən, sevgilisindən, təbiətin gözəlliklərindən, poeziyadan zövq almağı bacarmalıdır.

Gərginlik anlarımda doktor D.Monqtaunun fikirləri xəyalımdan keçdi: “Siz mədə yarasına ona görə düçar olursunuz ki, nə yeyirsiniz, ona görə düçar olursunuz ki, Sizi nə yeyir.” Sonra təbəbət sahəsində Nobel mükafatı laureatı A.Karrelın “Narahatçılığa qarşı necə mübarizə aparmağı bilməyən adam cavan ölür” kəlamını xatırladım.

Ürəyi sevgi ilə dolu insan müqəddəs sevgi əzabları çəksə belə xoşbəxtdir. Çünki onun ürəyini xəbislik, paxıllıq hissi güvə kimi yeyə bilmir. Bu mənada özümü xoşbəxt sanıram ki, sevdalı bir ürəyim var. Sevməyi və insanların sevgisinə hörmətlə yanaşmağı bacarıram. Sevgiyə ilahi bir qüvvə kimi baxmaq lazımdır. Ona görə ki, sevgi insan ürəyinə Allahın bəxşışıdır. Sevməyi bacaranlar Allahın ən sevdidi bəndələrdir...

Deyl Korneqinin öz kitabında insanı üzüb onu əldən salan narahatçılıq hissini ətraflı təhlil etməyi, sonra isə bir nəticəyə gəlib onu dəf etmək yollarını axtarmağı, fikirləşməmiş qərar çıxarmamağı məsləhət görür. Psixoloq əmin-amanlığa və səadətə qovuşmağın yeddi üsulundan söhbət açır. Yaxşı şeylər haqqında düşünməyi məsləhət görən alim fikrini əsaslandırmaq üçün qədim Roma filosofu Mark Avrelinin “Həyatımızı başqa cür deyil, bu cür edən fikirlərimizdir” və Emersonun “İnsan gün ərzində nəyin bərsində düşünürsə, elə odur” aforizmlərini misal gətirir.

Müəllifin ikinci məsləhəti açıq çıxmaq cəhdindən uzaq olmaq, üçüncü məsləhəti isə qədirbilməzlərdən gileylənməkdir. O deyir ki, qədirbilməzlik əlaqə otu kimi təbiidir. Qədirbilənlik isə qızılgül kimidir; onu suvarmaq, becərmək, sevmək və qorumaq gərəkdir.

Dördüncü məsləhətini verməmişdən əvvəl müəllif oxucuya belə bir sual verir: “Hər iki gözünüzü milyon dollara dəyişərdinizmi? Ayaqlarınızı neçəyə verərdiniz? Bəs əllərinizi? Övladlarınızı? Ailənizi hesaba vurun, onda başa düşərsiniz ki, malik olduğunuz şeyləri Rokfellerin, Fordların,

Morqanların bütün qızıllarına da verməzsiniz!” Daha sonra müəllif Şopenhauerin aşağıdakı fikrini xatırladır: “Biz malik olduğumuz şeylər barəsində nadir hallarda düşünür, lakin çatışmayan şeylərimiz haqqında daim fikirləşirik.” Müəllif öz məsləhətini aşağıdakı cümlələrlə bitirir: “Sizli, bizli hamımız özümüzdən utanmalıyıq. Hər gün biz əfsanəvi gözəllik aləmində yaşayır, ancaq onu görmürük. Əgər sakitlik tapmaq və həyatdan həzz almaq istəyiriksə, bəxtimizə düşən nemətləri yada salmalı, bədbəxtlikləri unutmalıyıq.

Daha sonra psixoloq necə varıqsa, elə olmağı, başqalarını yamsılamamağı, mənfəti müsbətə çevirməyə çalışmağı, xeyirxah işlər görməyi tövsiyyə edir. Onun fikrincə, kiməsə kömək göstərən adam ilk növbədə özünə yaxşılıq edir. Müəllifin bir qənaəti daha çox xoşuma gəlir: “O adamlar xoşbəxtdirlər ki, həzz aldıkları işi görürlər.”

Mən bu baxımdan da özümü xoşbəxt sanıram. İstər yaradıcılıqdan, istər jurnaldakı işimdən, istərsə də dərs deməyimdən həmişə zövq almışam. Tələbələrimin, pərəstişkarlarımin məhəbbətlə yığrulan məktubları mənim aldığım zövqün ləzzətini daha da artırır.

Bir dəfə söhbət əsnasında xalq şairi Qabil mənim haqqımda dedi ki, bu ciddi adamın üzündə həmişə qəribə, sirli bir təbəssüm görmüşəm. Təxminən buna oxşar bir sözü də mənə Məhbubə həkim söyləyib. O, mənə dedi ki, mən səni uzun illərdir ki, müşahidə edirəm. Sənin üzündə qəribə, heç kəsin, hətta qardaşlarının, qohumlarımızın üzündə olmayan bir nur, işıq var.

Təxminən buna oxşar sözlər mənə yazılan məktublarda da çoxdur. Televiziyada işləyəndə bir jurnalist qız mənə yazmışdı: “Siz işıqlı adamsınız. Dünyanın ən əclaf adamı da Sizin gözlərinizə baxsa, özünü insan şəklində görər”...

Əlbəttə, tam səmimi deyirəm ki, bu deyilən sözlər mənim üçün çox xoşdur. Ancaq həmişə özümü adi, apadi,

heç kəsdən seçilməyən bir insan sanmışam. Təskinliyim bircə bu olub ki, nəslimizin adını batırmamışam, babalarımın, nənələrimin, əmilərimin, dayılarımın adına layiq bir insan kimi ömür sürmüşəm...

Tanrı buyruğuyla yol gedən kəsi
Çətin ki, nadanlar əyləyə bilə.
Kimin ki, eşq ilə gəlir nəfəsi
Qəlbimi gül kimi iyləyə bilər.

Heç kəs deyə bilməz naşı olmuşam,
Sevda gözəlin yaşı olmuşam.
Mən hansı yuvanın quşu olmuşam,
Nəslmi tanıyan söyləyə bilər.

Təzələr yanında təptəzəyəmsə,
Doğma məclislərə mən bəzəyəmsə,
Əgər tanrım ilə üz-üzəyəmsə,
İblislər qəlbimə neyləyə bilər?!

Bilgisayarda “Ayrılığın qəm hasarı” şeirlər kitabımı yığırdım. Oğlum Gündüz gəlb dedi ki, ata, disketə yazıb sənin üçün yaxşı əyləncəli oyunlar gətirmişəm. Darıxanda onlarla başını qatarsan. Dedim ki, Gündüz, mənim oyuna vaxtım yoxdu, ciddi işlərlə məşğulam. Təsədüfən kitabın son bölməsini yığırdım. Ekranı “Dörd misra məhəbbət” sözünü oxuyan oğlum güldü və dedi:

– Atam əcəb ciddi işlə məşğuldu: “Dörd misra məhəbbət”...

Yadıma Nazim Hikmətin sözləri düşdü: “Yaşamaq səni sevmək kimi ciddi bir işdi”...

Bəli, mən də ustad sənətkar kimi sevməyi həmişə yaşamaq kimi ciddi bir iş hesab etmişəm. Çünki insan sevəndə dünya onun gözlərində gözəlləşir, həyat dolğun və mənalı olur. Sevgi insana qanad verir, onu faydalı işlər görməyə

həvəsləndirir. “Yaxşı ki, dünyanın sevənləri var” adlı misram da təsadüfən yaranmayıb.

Bir dəfə cavan müəllimlərdən biri söhbət əsasında mənə dedi ki, Rafiq müəllim, ali məktəbdə bizə pedaqogika keçməyiblər deyə, bu fənn haqqında heç bir anlayışım yoxdur. Gülümsünüb dedim ki, istəyirsən bircə cümlə ilə pedaqogikanın mahiyyətini sənə başa salım.

Qız təəccüblə üzümə baxıb soruşdu:

– Bu mümkündürmü?

– Əlbəttə, mümkündür. Pedaqogikanın özülü məhəbbətdir...

– E, Rafiq müəllim, yenə hər şeyi zarafata salırsınız.

– Nə zarafat, ciddi sözümdür. Məhəbbət olmasa ailə olarmı?

– Yox.

– Ailə olmasa uşaq dünyaya gələrmə?

– Yox.

– Uşaq olmasa, pedaqogika kimin nəyinə lazımdır?

Müəllimə heyrlə üzümlə baxıb sözümü təsdiqlədi:

– Doğrudan da, belədir...

Bu söhbəti təsadüfən xatırlatmıram. Doğrudan da, sevgisiz ömür ömür deyil. Ürəkdə sevgi olanda ömrün ağır-acılarına sinə gərmək çox asan olur. Ürəkdə sevgi olanda ən uca zirvələrə belə quş kimi qalxmağı bacarırsan. Ürəkdə sevgi olanda dünya insanın gözlərində gözəlləşir, həyat eşqi ömür dəyirmanını işlədə bilən qıjıltılı bir dağ çayına çevrilir. Ürəkdə sevgi olanda həyatın ən ağır zərbəsi belə sənə adi, apadi görünür. Ürəkdə sevgi olanda nadanların qəlbinə vurduğu yaralar o saat göz bağlayır...

Tələbələrimdə dərs deyəndə çalışıram ki, birinci növbədə onların ürəyində həyata, ədəbiyyata, insanlara qarşı məhəbbət hissi oyadım. Bir var bir işi can dərdi, can harayı öyrənəsən, bir də var məhəbbətlə. Məhəbbət olan yerdə insanı böyük uğurlar, səadət, xoşbəxtlik, mənalı ömür gözləyir.

Məhəbbət insan ömrünü adilikdən qurtarır, ona sirli-sehrli bir çalar gətirir.

Xoşbəxtəm ki, tələbələrimin böyük məhəbbətini qazana bilmişəm. Aparılan gizli rəy sorğularında onların həmişə mənə birincilik vermələri bir tərəfdən ürəyimi iftixar hissi ilə doldurur, bir tərəfdən isə məsuliyyətimi daha da artırır.

Gənclərlə söhbət zamanı həmişə onlara xatırladıram ki, həyat Allahın bizə bir dəfə bəxş elədiyi fürsətdi. Elə buna görə də bu fürsətdən istifadə edib ömrü mənalı keçirməyə çalışmaq lazımdır.

Həyatın ağır sınaqlarından yalnız imanlı, ürəkləri sevdə ilə, məhəbbətlə dolu olan insanlar çıxıb bilirlər. Allahımdan ona görə razıyam ki, mənə sevmək istedadı verib. Mən gözəlliyin önündə diz çökməyi, çiçəklərin gözündə şəhər öpməyi bacardığıma görə xoşbəxtəm və bütün sevdalı insanların xoşbəxt görmək istəyirəm...

Görkəmli Roma imperatoru və filosofu Mark Avrelinin belə bir fikri var: "Hər kəsin dəyəri onun nəyə can atmağındadır."

Mən bütün ömrüm boyu gözəlliyə doğru can atmışam. İstər əsrarəngiz təbiət lövhələrini, istər insanın zahiri və daxili dünyasını, istərsə də onun yaratdığı sənət əsərlərinin: rəsmlərin, heykəllərin, möhtəşəm abidələrin, musiqinin, poeziyanın, ədəbiyyatın gözəlliklərini duymağa çalışmışam, onlardan zövq almağı bacarmışam.

Mən bütün həyatımı, ömrümü şeirə-sənətə, ədəbiyyatın təbliğinə həsr eləmişəm. Hərdən mənə elə gəlir ki, ədəbiyyat mənim Leylimdi, mən isə onun Məcnunu...

ÖMRÜN PAYIZ FƏSLİ, YAXUD TALEYİN YELLƏRİ

Payız təkcə yarpaqların saralması, solması deyil, həm də bar-bəhər fəslidi. Dost-aşna, xətir-hörmət, ad-san, ev-eşik, yaradıcılıq sevincləri, səni sevən, yolunu davam etdirən saysız-hesabsız tələbələr, oxucular, mükəmməl təhsildən sonra öz sənətləri sahəsində işləyib xətir-hörmət qazanan, sənə baş ucalığı gətirən övladlar, ürəyində baş qaldıran nəvə-nəticə sahibi olmaq arzuları ömrün payızının meyvələridi. Bu mənada payız insan ömrünün müdriklik çağıdır...

Təsədüfi deyil ki, payıza bəzən son bahar da deyirlər. Bir yandan budaqdakı yarpaqlar saralıb solur, bir yandan isə torpağın canına yeni təpər gəlir. Payız otları yayın yandırır qovurduğu dağlara, düzlərə, yamaclara bir gözəllik gətirdiyi kimi, ömrün payızının bəhrələri də adamın qəlbindəki həyat eşqini artırır, ürəkdə yeni-yeni arzular, sevgilər oyadır. İnsan dərk eləyir ki, bu son bahar ilk bahardan daha gözəl, daha mənalı, daha könülaçandır. Ancaq bircə şey pisdi ki, son bahardan sonra yay deyil, qış gəlir...

Təbiətdən fərqli olaraq insan ömründə fəsillər qol-boyun yaşayır. Uşaqlar ilk baharı, gənclər qızmar yayı, orta yaşlılar payızı, qocalar isə qışı təmsil edirlər... Fəsillər bir-birini əvəz etdiyi kimi, nəsillər də bir-birini əvəz edir.

Ömrün payızının meyvələrini dadan, oğul-uşaq, nəvə-nəticə sahibi olan anamın ürəyini ömrün qışı yox, qaçqınlıq taleyi üşüdüdü. Oğul-uşaq, nəvə-nəticə, böyük övladın Azərbaycan Yazıçılar Birliyində keçirilən yubiley tədbiri bu mənəvi soyuğu bir az səngidə bilsə də, onu aradan qaldırmaq qüdrətində deyildi...

Atasını, anasını, qardaşlarını erkən itirən anam bir nəslin budağında titrəyən son yarpağı xatırladırdı. O yarpağın kölgəsi neçə evin üstünə düşürdü. O yarpaq ümidimiz,

dayağımız, yol göstərən mayağımız idi. O yarpaq titrəyəndə ürəklərimiz əsirdi...

Taleyin yelləri bir gün o yarpağı da əlmizdən aldı. Onu doğmalarından uzaqda – Sumqayıt qəbristanında dəfn elədik. Anam öz məzarı ilə elə bil ki, Sumqayıta yeni bir doğmalığ möhürü vurdu. 8 iyul 2000-ci ildə dünyasını dəyişən anamın məzarının üstünə oğul ürəyindən göz yaşıyla yoğrulub çıxan misralar həkk edildi:

Boylanıb dağlara sarı gecə-gündüz hey ah çəkdin,
Ölümünlə qəlbindəki yurd həsrətinə dağ çəkdin.
Qəlbində vətən nisgili bu dünyadan köçdün, anam!
Təzə yurd yerin mübarək, qaçqın anam, köçkün anam!

Taleyin qərribə oyunları var imiş. Anam müəllim idi, məzarı da Sumqayıtdakı uşaq qəbristanı ilə qonşu düşdü...

...Dünyada hər otun, hər çiçəyin, hər ağacın, hər quşun, hər bəcəyin, hər hansı bir canlının, o cümlədən də insanın, onun məskən saldığı kəndin, şəhərin özünəməxsus ömür yolu, tarixçəsi var. Zaman öz atını dördnalə çapır. Gün günü, ay ayı, fəsil fəsili, il ili əvəz etdikcə nəsillər də dəyişir. Elə buna görə də qərinələr, əsrlər, eralar yola salmış dünya qocalmır ki, qocalmır. Hər açılan təzə yarpaq, çiçək, hər gələn yeni insan özü ilə yeni həyat, yeni qayğılar, problemlər, yeni sevdalar, yeni arzular gətirərək yaşı bilinməyən, milyon-milyon nəsillər yola salan dünyanı qocalmağa, qarımağa qoymur. Necə deyərlər, qoca dünya həmişə cavandır. Zaman isə öz işindədir.

Qoy artsın sürəti, mən buna şadam,
Ömrün sahilinə gec-tez yetəcəm.
Zamanın qurbanı olubdur atam,
Zamana göz dikib nəvəm, nəticəm...

Zaman dəyişdikcə, dünyanın qayğıları da dəyişir, yeni məzmun kəsb edir. Hər dövrün öz problemləri, öz ağrısı, acısı, öz sevgisi, sevinci olur. Həyat isə davam edir... Ötənləri, keçənləri xatırladıqca duyğularım, düşüncələrim söz-söz, misra-misra vərəqlərə səpilir. Qəlbimdə babalarımın, nənələrimdən yadigar qalan ulu bir sevgi yaşayır. Bu sevgi gecə-gündüz ruhuma hakim kəsilib məni yazıb-yaratmağa, gələcək nəsillərə yadigar qoymağa səsləyir.

Həsrət bərq vurursa gözümlə yaşında,
İnləməyə dəyməz “vətənim!” – deyər.
Olsam da dünyanın hansı başında,
Qəlbimdə eşq varsa, vətənimdəyəm...

Bəli, insan dünyanın hansı başında olursa-olsun, öz doğulduğu, boya-başa çatdığı torpağı unuda bilmir. Əslində doğulduğumuz kəndin simvolik obrazı bizim hamımızın qəlbimizdə əbədi yaşayır.

XXI əsrin ilk illərini doğma Çardaxlısız, Qubadlısız, atasız, anasız, əmisiz, dayısız, sevimli bibim oğlu Zakirsiz yaşamaq qisməti yazılıbmış alnıma... İtirdiklərimiz nə qədər böyükdü, İlahi! Ancaq şükürlər olsun ki, həyat davam, nəsillər bir-birini əvəz edir. Böyük filosof Hegel demişkən: “Hər şey axır, hər şey dəyişir.”

Yeni nəsil öz ulu əcdadlarını, onların doğulub boya-başa çatdıqları torpağı, kəndi, qədim yurd yerlərini, onun dağlarını, dərələrini, çeşmələrini, bulaqlarını, babaları, nənələri ilə bir kənddə yaşayan, indi isə sümükləri sürmə olan insanları tanımalıdır. Gələcəkdə bir-birinə qovuşmağın, bir-birinə həyan, simsar olmağın ən yaxşı yolu keçmişə öyrənməkdir. Keçmişə unutsaq, gələcək də bizi unudacaq...

Kənd təkcə babalarımızın, nənələrimizin yurd yeri yox, həm də yeni nəsli bir-birinə tanıdan müqəddəs bir ocaq idi. Doğulduğu torpaqdan ayrılıb şəhərdə yaşayan həmyerlilərimizin övladları yayda kəndə gələr, burada yaşayan uşaqlarla

tanış, dost olar, birlikdə oynayır, gülər, dağları, dərələri seyr edər, diş göynədən, şəfa qaynağı olan bulaqlardan su içərdilər. Doğma kənd şəhərdə bir-birinə salam da verməyən yeni nəslə bir-birinə doğmalaşdırardı...

İndi o kənd yoxdur. Onun yaralı torpaqları düşmən tapdağı altında inləyir. İndi kəndlərimizə dünyasını dəyişən, kənd qəbristanında uyuyan ağsaqqalların, ağbırçəklərin ruhu keşik çəkir. Bu ruhlar bizi qınayır, yeni nəsilləri öz doğma torpaqlarına sahib durmağa səsləyir...

Çardağ sözünün ləksik mənası hamıya aydındır. Ancaq kəndimizin nə üçün Çardaxlı adlandırılmasının tarixçəsini bilmirəm. Bu kənd nə qədər qədim olsa da, onun adının etimologiyası, eləcə də yaranma tarixi məlum deyildir; yaddaşlardan silinmiş, maddi mədəniyyət abidələri kimi torpaqlara gömülmüş, unudulmuşdur.

“Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası”nın X cildinin 307-ci səhifəsində Çardaxlı haqqında aşağıdakı məlumatlar vardır:

“ÇARDAQLI – Azərbaycan SSR Qubadlı rayonunda kənd. Çardaqlı sovetliyinin mərkəzi. Rayon mərkəzindən 10 km qərbdə, dağ ətəyindədir. Əsas təsərrüfatı heyvandarlıqdır. Orta məktəb, klub, tibb məntəqəsi var.”

“ÇARDAQLI – Azərbaycan SSR Şamaxor rayonunda kənd. Çardaqlı sovetliyinin mərkəzi. Rayon mərkəzindən 25 km cənubi-qərbdə, Şamaxor, Gədəbəy avtomobil yolu kənarında, dağ yamacındadır. Əhalisi taxılçılıq, heyvandarlıq və kartofçuluqla məşğuldur. Orta və səkkizillik məktəb, mədəniyyət evi, xəstəxana, arxeoloji abidələrdən qədim qəbristan, siklop tikililər (Dəmir dövrü), kurqan və daş qutu qəbirləri qəbristanı (Tunc və Dəmir dövrləri) var.”

“ÇARDAQLI ABİDƏLƏRİ - Azərbaycan SSR Jdanov rayonunun Aşağı Çəmənli kəndindən 1, 5 km qərbdə qədim yaşayış yeri. Araz çayının keçmiş yatağının sol sahilində yeddi təpədən ibarətdir. Dördü ilk Tunc dövrünə, üçü orta

əsrlərə aiddir. İlk tunc dövrü təpələrindən toplanmış arxeoloji materiallar müxtəlif saxsı qablardan ibarət olub (əksəriyyəti qara və boz cilalı, qismən də qırmızı rəngli cam, küpə, bardaq, xeyrə və s.) Kür-Araz mədəniyyətinin son mərhələsi (e. ə. 3-cü minilliyin sonları) üçün xarakterikdir. Çoxunun qulpu lentvari və kəpənəkşəkilli yarımşar formadadır. Tapıntıların bir qismi əmək alətlərindən ibarətdir. İlk Tunc dövrü əhalisi oturaq həyat sürmüş, əkinçilik və maldarlıqla məşğul olmuşdur.”

Bu yığcam informasiyalardan aydın olur ki, Çardaxlı adı təsadüfi, göydəndüşmə deyildir. İstər-istəməz adam bu qənaətə gəlir ki, Azərbaycanın üç bölgəsindəki Çardaqlıların kökü, mənbəyi eynidir. Bəlkə də Çardaqlı hər hansı bir qədim tayfanın adıdır. Çox ola bilsin ki, Beyləqan ərazisində yaşayan çardaqlılar köçüb Şəmkir və Qubadlı rayonlarında özlərinə kənd salmışlar. Ağsaqqallardan eşitmişəm ki, Qubadlının Məmər kəndinin yaxınlığında xərəbələri qalan kəndin adı da Çardaqlı olmuşdur. Bu faktın özü də çardaqlıların Beyləqanın qədim Çardaqlı kəndindən köçmək ehtimalını daha da artırır.

Diqqətimi özünə çəkən maraqlı faktlardan biri hər üç Çardaqlının yaxınlığındakı yaşayış mərkəzinin qərbində yerləşməsidir. Ola bilsin ki, bu təsadüfdür. Ola da bilər ki, burada nəşə bir hikmət var.

Çardaqlı adlı hər üç kəndin yüksəklikdə, təpədə, dağ ətəyində, dağ yamacında salınması da, məncə, təsadüfi deyildir.

Ağsaqqallardan eşitmişəm ki, vaxtilə bizim Çardaxlı kəndinin dörd yanı meşəlik olub. Qədim tikililərin üstündəki millərin məhz həmin meşədən kəsilməsini söyləyənlər var. Mənim gördüyüm, yaşadığım Çardaxlının özündə yox, onun ətrafında meşələr var idi. Həmişə fikirləşirdim ki, kəndimizin həndəvərindəki pöhrəlik qırılmasa, bir neçə ilə qalın, keçilməz meşəyə çevrilə bilər...

Kəndimizin yaxınlığındakı Həcətkə deyilən yerdə təsərrüfat işləri zamanı üzə çıxan qəbirlər, küplər, qədim təsərrüfat əşyaları, qab-qacaqlar Çardaxlının tarixi keçmişindən, qədimliyindən xəbər verən maddi dəlillərdir. Lakin təssüf ki, yerli camaatın müqəddəs bir yer sandığı Həcətkə elmi cəhətdən tədqiq olunmamışdır.

Qocaların dediyinə görə, Çardaxlının yaxınlığında qədim Alban kilisəsinin qalıqları var imiş. İkimərtəbəli bir mülk sahibinin çırağının vaxtsız sönməsini, ailəyə bir-birinin dalınca gələn bədbəxtlikləri tikinti zamanı həmin kilsənin daşından istifadə olunması ilə əlaqələndirənlər də var idi. Kəndin aşağı başında pirin, imamzadənin, yuxarı başında isə daşlarının üstündə at və insan ayaqlarının izləri olan Həcətkənin olması bu yurd yerinin müqəddəsliyini fərqləndirən amillərdən biridir. Kəndin qocaman sakinlərindən biri olan Hüseyn kişi deyirdi ki, mən həm bizim, həm də ətraf rayonun kəndlərini çox gəzmışəm, bizim kənd kimi təmiz, halal kənd görməmişəm. Qəribə faktıdır ki, bu kənddə nə bəy, nə oğru, nə özgənin ailəsinə xəyanət gözü ilə baxan, nə də pis əməlinə görə həbs edilən bir insan olmayıb.

Mən “Xatirə kəcəvəsi” kitabında doğulduğum Çardaxlı kəndi, onun adamları haqqında məlumat verdiyim üçün daha ətraflı danışmağa ehtiyac görmürəm.

Bir dəfə Oğuz rayonunda meşələri birlikdə gəzərkən dostum Nazim Ulubəy oğlu dedi ki, Şəkinin Oraban kəndində üstündə at ayağının izi olan bir pir var idi. Biz uşaq olanda ora “QAZ-21” markalı maşında bir neçə erməni gəldi. Onlar pirin yerini soruşdular və dedilər ki, anamız bərk xəstədir, nəcətini bu pirin ağacından kəsilib aparacağımız budaqda görür.

Onlar pirdən budaq kəsib apardılar. Bir neçə gündən sonra məlum oldu ki, həmin pirdəki üstündə at izi olan daşın altında xəzinə var imiş. Ermənilər gecə ikən daşı qaldırıb, altında gizlədilmiş qızıl-gümüşü aparıblar.

Dostum bunu danışanda yadıma düşdü ki, bizim rayon-dakı Atrizi deyilən piri də qazıb, oradan zinət əşyaları, qızıl pul oğurlamışdılar...

Eh, təkcə qızıl oğurlasaydılar, dərd yarı idi. İndi torpaqlarımızın özü də nankor qonşularımızın tapdağı altındadır. Qaçqınlığın, didərginliyin ağrı-acılarına dözməyən yaşlı nəslin nümayəndələrinin əksəriyyəti mənim anam kimi ürəklərində yurd niskili dünyalarını dəyişdilər. Bircə onu bilirəm ki, torpaqlarımızı geri almayana qədər şəhər qəbristanlığında uyuyan ağsaqqallarımızın, ağbırəklərimizin ruhu sakitlik tapmayacaq...

Ömrün payızı, taleyin amansız yelləri öz “budağından ayrı düşən yarpaqları” – qaçqınları qabağına qatıb hərəsini bir tərəfə səpələdi. Onların çoxunun əlindən doğulduğu torpaqda uyumaq səadəti də çıxdı.

Bizim nəslin də taleyinə əzəl gündən qaçqınlıq, köç-künlük payı düşübmüş. Babam Seyidəlinin xatirəsinə həsr elədiyim “Qaranquş seyid quşudu” adlı şeirimizin girişində bu sözləri yazmağım da təsadüfi deyildi: “Qaranquşa seyid quşu deyirlər. Nə üçün? Bəlkə elə onun üçün ki, köçəridi? Ulu seyidlər, imam övladları – Seyidibrahim, Seyidəli, bəlkə elə Siz də qaranquş döşündə baharı gətirdiyi kimi insanlara, ulu Tanrının övladlarına sevinc gətirmək arzusu ilə Ərdəbildən Ecanan dərəsinə, Oxtara, Dorfnyaya, oradan Çardaxlıya, Çardaxlıdan Qubadlıya, Qubadlıdan Sumqayıta, Bakıya gəlib çıxmısınız? Nəvələriniz, nəticələriniz Sizin pak adınızı qoruyub saxlayırsa, narahat olmağa dəyərmi? Nəsil öz mənəvi saflığını zamanın çirkəblər burulğanından xilas eləyə bilibsə, deməli, bəşərin yolu cənnət yoludur. Allah özü sevə-sevə yaratdığını özü məhv eləməz axı?!”

...Hər gecə yuxularımda o qərib evimizə qayıdıb xoşbəxt oluram, qapımızda boynunu büküb dayanmış tut ağaclarının budağından meyvə dərib yeyirəm. Qısqac bulağından, Qarağac bulağından, Pəyhan bulağından su içirəm,

Çayzəmi, Başarat meşələrində gəzirəm, Ağa çayında, Bərgüşadda, Həkeridə çimirəm... Bu yaşantılar nə qədər şirin olsa da, yuxudan ayılıanda acı həqiqətlə üz-üzə qalıram. Babam Seyidəlinin məzarı Çardaxlıda, atamın məzarı Qubadlıda, anamın məzarı isə Sumqayıtdadı... Ömür isə davam eləyir. Kiçik qardaşım Bayramın Çelyabinskdə yaşaması, oğlum Gurselin Çində, Amerikada təhsil alması, İngiltərəyə işgüzar səfəri, qızım Gülzarın Avstirya və Finlandiyaya elmi simpoziumlara getməsi bir tərəfdən məni sevindirsə də, bir tərəfdən ürəyimə vahimə salır. Öz-özümə deyirəm ki, ilahi, bizim nəsli yenəmi tale səfərləri gözləyir? Bu yollar bizi hara aparır axı?!

Təskinliyim isə həmişə bu olur ki, camaatımız bizim nəsli sevir, ona sonsuz hörmət bəsləyir. Kimi görürəmsə, atamdan, əmilərimdən, dayılarımdan ürək dolusu söhbət eləyir. Qubadlı rayon təhsil şöbəsində işləyən, əslən Sarıyataq kəndindən olan mərhum Vaqif müəllimin sözlərini yaxşı xatırlayıram. O mənə dedi ki, bir dəfə rəhmətlik Yusif müəllim məndən soruşanda ki, Vaqif, neçə uşağın var, çox tutuldum. Utana-utana dedim ki, mənim övladım yoxdu. Yusif müəllim də pis oldu. Sonra inamla dedi ki, Vaqif, sənin oğlun olacaq, adını da indidən mən qoyuram: Cavid. Aradan xeyli vaxt keçdi. Yusif müəllim oğlum olduğunu eşidib məni təbrik elədi və soruşdu ki, uşağın adını nə qoymusan? Mən utana-utana dedim ki, Yusif müəllim, Sizin dünyaya gəlməmişdən uşağa qoyduğunuz adı mən nə cəsarətlə dəyişə bilərdim? Oğlumun adı Caviddi...

Vaqif müəllim mənə demişdi ki, Sizinlə ciddi söhbətim olacaq, atanız haqqında Sizə çox məlumat verəcəyəm... Ancaq taleyin yelləri Vaqif müəllimi də bir yarpaq kimi ömür budağından vaxtsız qopardı...

Xocamsaxlı Hacı Dağbəyi bizə gəlmişdi. Atamı o qədər təriflədi ki, bir fakt məni lap həyəcana gətirdi. Dağbəyi dedi ki, Yusif müəllim Dərgahın boğazına NKVD-nin keçirdiyi

ipi açıb onu azadlığa buraxmağı mənim yadımdadır. O vaxt heç kəs bu cəsarəti eləyə bilməzdi...

Bir dəfə Dondarlı kənd məktəbinin direktoru, Qubadlının tanınmış ziyalılarından biri olan şair Hacı Ərşad Bədəlli Mirağa əmim haqqında qərribə bir hadisə danışdı. Dedi ki, bu olmuş əhvalatı mənə atam Loğman danışıb.

“Mirağa müəllimi təzəcə Qubadlı rayon partiya komitəsinə birinci katib seçibmişlər. O vaxt ikinci katib işləyən Mirağanın tələbə yoldaşı Hacı Məmmədov onu evlərinə qonaq çağırır və deyir ki, narahat olma, mən səni birinci katib kimi yox, tələbə yoldaşı kimi qonaq çağırıram.

Mirağa müəllim Hacı Məmmədovun Dəmirçilərdəki evinə qonaq gedir. Hal-əhvaldan sonra Hacı kişidən soruşur:

– Hacı, sən məni evinə katib kimi qonaq çağırımsan, yoxsa yoldaş kimi?

– Əlbəttə, tələbə yoldaşı kimi.

– Əgər tələbə yoldaşı kimi çağırımsansa, bəs Loğman hamı? Onda adam göndər, qoy onu da çağırınsınlar.

Hacı kişi nə eləyəcəyini bilmir. Atam Loğman cəbhədə əsir düşdüyündən, onun adı qara siyahıda olduğundan Hacı Məmmədovun onu bu məclisə çağırması böyük risk imiş...

Mirağa müəllimin ısrarından sonra Hacı kişi deyir ki, narahat olma, indi adam göndərərəm, Loğmanı da çağırar.

Aradan xeyli keçir Loğman gəlib çıxmır. Hacı Məmmədov Mirağa Əliyevə deyir ki, adam göndərdim ki, çağırınsınlar, ancaq Loğman kənddə yoxdu.

Mirağa müəllim mənalı-mənalı gülümsəyib deyir ki, indi mən gələndə Loğmanı həyətlərində odun yaran gördüm, adam göndər onu çağırınsınlar.

Atam deyir ki, mən qorxa-qorxa Hacıgilə gedib, qapının ağzından salam verdim. Mirağa içəridən salamımı aldı və məni yanına çağırdı, boynumu qucaqlayıb üzümdən öpdü və dedi ki, Loğman, sən qabağına gəlməməyimi lovgalıq

kimi qarşılama, mən qəsdən yerimdən tərpənmədim ki, palçıqlı ayağınla Hacınin gəbələrini tapdayasan...

Bu hadisədən sonra Mirağa müəllim lazımı yerlərə zəng edir, məktub yazır və atam Loğmanın günahsızlığını sübuta yetirir, onu işə düzəldirir.”

Bu və ya buna bənzər hadisələr həddindən çoxdur. Nəslimizin övladlarının ləyaqətli ömür yolu mənim qəlbimi iftixarla doldurur və ürəyimdə insanlara olan məhəbbəti, xeyirxahlıq hissini daha da artırır...

Əslən Qubadlı rayonunun Məlikəhmədli kəndindən olan, indi qaçqınlıq ömrü yaşayan Hüseyn müəllim – Həsənov Hüseyn Bünyad oğlu 3 aprel 2000-ci il tarixdə qələmə aldığı məktubda yazır:

“Hörmətli dağlar oğlunun, müəllimlər müəlliminin oğlu! Havası loğman, suları dərman Çardaxlıda dünyaya göz açan, Ağa çayının və Bərgüşadın laylası altında böyüyən, elinə, obasına, xalqına, qohum-qardaşına bağlı olan, şair, filoloq, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlu! “Xatirə kəcavəsi” kitabınızı axıra qədər oxudum. Yazan əllərin var olsun! Gözlərin nurlu, canın sağlam olsun! Bizim nəslin seydilərə böyük inamımız və hörmətimiz var. O dağlı, aranlı, əli Quranlı kişilərin duası həmişə Sizinlə olsun! Bu kitab nəinki hazırkı nəslə, gələcək nəsillərə də gözəl ərməğandır. Əsrlər keçsə də, bu kitab öz dəyərini itirməyəcək. Çünki bu kitab böyük bir nəslin tarix kitabıdır. Qəlbimdə həmişə yaşayan, müəllimlər müəllimi, gözəl insan, el ağsaqqalı, yaxşı at sərrafı olan Yusif müəllim barədə yazdığım şeiri öz kitabınızda verdiyinizə görə Sizə minnətdaram. Siz, həqiqətən də, məhəbbət şairisiniz. Ulu seydilərin nəvəsi, Yusif müəllimin şair balası! Siz vətənimizin şeir-sənət qalasıdır. Qələminiz həmişə yazar olsun!

Allahın köməkliyi ilə doğma Qubadlıda görüşənədək”.

Mais dayımın həyat yoldaşı, gözəl ingilis dili müəllimi, sevimli Aida xanımın 15 may 2000-ci ildə yazdığı məktub məni həm təəccübləndirdi, həm də sevindirdi. Aida xanım yazır:

“Rafiq müəllim, salam!

Sənin son kitabında belə bir kəlamın var: “Mən şeir yazanda şairəm, yazmayanda adi, apaidi bir insan.” Mən də səni belə qəbul edirəm – şeir yazan Rafiq mənim üçün müəllim, ailəmizin üzvü kimi isə eləcə Rafiqsən. Məlum məsələdir ki, mən səndən yaşda böyüyəm, sevimli dayının istəkli həyat yoldaşıyam. Bir sözlə, demək olar ki, biz bir neçə kiçik ailənin birləşməsindən əmələ gələn böyük bir ailənin üzvləriyik. Mən sənə müəllim deyə müraciət etməyə də bilərdim. Ancaq sənin bu son kitabını oxuyandan sonra bu sözün də mütləq sənin adının yanında olmasını vacib bildim.

Kitabını çox diqqətlə, demək olar ki, nöqtəbənöqtə oxudum. Dahilərdən biri, deyəsən L. N. Tolstoy deyib ki, dünya ədəbiyyatı xəzinəsinə od düşüb yansaydı və bu yanğından təkcə V. Hüqonun “Səfillər” romanı salamat çıxa bilsəydi, dünya ədəbiyyatı xəzinəsi heç bir şey itirməmiş olardı.

Sən əgər təvazökarlıq eləyib, mənim bu bənzətməmi qəbul etməsən də, mən səmimi deyirəm. Əgər mən indiyə kimi oxuduğum bütün kitabların məzmununu unutmuş olsaydım belə, sənin bu son kitabını oxuyandan sonra bütün oxuduqlarımı xatırlamış olardım. Sənin yazdığın kəlamların hər biri ayrılıqda bir hekayə, povest, roman və s. üçün mövzu ola bilər, bir də yaxşı epigraf. Mübaligəsiz deyirəm.

Könlümə yatan kəamlardan bir neçəsini qeyd eləyirəm:

“Əsl, ağılla, kamalla davam etdirilən sevgi müharibəsi heç kəsi məğlubiyyətə düşürə bilmir”; “Mən doğmalardan üzrxahlıq diləmirəm”; “Doğulmamışdan əvvəl adamlar necə xoşbəxt idilərsə, öləndən sonra da elə xoşbəxt olacaqlar”; “Uşaq da ağırlardan sonra doğulur, gözəl şeir də”; “Söyüd dibindən keçən arx, söyüd baxmırmı üzünə?” (Bu çox incə mətləbdir); “Dünya etibarsız deyil, adamlar etibarsızdı”... Nə isə... Bunları özün bilirsən.

Rafiq, çox güman ki, bu kitab haqqında sənə şair dostların, həmkarların öz fikirlərini deyiblər və hələ deyəcəklər. Həm də mənim kimi bəsit şəkildə deyil, daha təmtəraqlı şəkildə. Mən isə səmimi şəkildə öz fikirlərimi, fikirlərimdən də çox minnətdarlığımı sənə bildirmək istədim. Hesab elə ki, Qubadlıya, Xocamsaxlıya, Dəmirçilərə getdim, uşaqlıq illərimə qayıtdım, o illəri təkrar

yaşadım. (Özün bilirsən ki, kənddə böyüyən bütün uşaqların həyat tərzı təxminən eyni cür olur.) Bunun üçün də çox sağ ol!

Rafiq, öz fikirlərimi yazılı şəkildə sənə çatdırmağıma təəccüblənmə. Axı biz xeyirdə-şərdə rastlaşsaq da, belə söhbətlər üçün şərait olmur!

Rafiq, mən həm də dayının əvəzindən danışırım, sevinirəm, fəxr edirəm, öpürəm. Təsəvvür elə ki, o nə qədər sevinirdi”...

Həm ata, həm də ana tərəf nəslimin çox böyük şəcərəsi var. Təəssüf ki, qohumlarımızın çoxu ilə əlaqəmiz yoxdur. Yeni nəsil isə bir-birini qətiyyən tanımır. Sumqayıt Dövlət Universitetində oxuyan tələbələrimdən birinin – Turanənin Füzuli rayonunun Dədəli kəndindən olduğunu biləndə adını eşidib üzlərini görmədiyim qohumlarımızı – Şəmil əmini, Bəbir əmini soruşdum. Öyrəndim ki, bu adamların ikisi də vəfat edib. Şəmil əminin Cavanşir və Bruza adlı iki oğlu, Məhbub adlı bir qızı var. Bəbir əminin isə iki oğlu, üç qızı olduğunu öyrəndim. Eşitdim ki, Bəbir əminin övladları olan Əzim və Arzuman Bakıda məskunlaşıblar. Turanədən qaçqınlıq həyatı keçirən bu insanlara “Xatirə kəcavəsi” adlı kitabımı göndərdim. O qohumlarımdan xəbər çıxmadı, ancaq başqa bir qohumumdan məktub aldım:

“Hörmətli doğmam, qohumum Rafiq müəllim. Kitabınız əlimə keçib, cəmi bir-iki səhifəyə nəzər salmışam. Həyəcədən, sevincdən yerə-göyə sığmıram. İnanın, Sizinlə fəxr edirəm. Sizə uzun ömür, can sağlığı və yaradıcılığınızda müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Mən Abbasov Paşa İmran oğlu Zeynalov Şəmilin nəvəsi, Məşədi Abbasın isə nəticəsiyəm. Əmilərimin birinin adı Cəmil, o birinin adı isə Famildir. Kitabınızda göstərirsiniz ki, Məşədi Abbasın övladlarını tam tanımadığınıza görə açıqlaya bilmirsiniz. Mən Sizə mötəbər mənbələrlə yardımçı olmağa hazıram. Sizdən çox xahiş edirəm “Xatirə kəcavəsi” kitabınızı xəstə üçün məlhəm göndərsiniz. Sizə bu tanışlıq məktubunu gətirən Dorfnu törəməsinin bir nümayəndəsidir. Birdən Allah eləməsin, mənim yazımı səmimi qəbul etməsəniz, mənı bağışlayın. Mən Sizdən müsbət cavab gözləməklə bərabər, Sizi arayıb tapacam. Bəlkə də

onda biləcəksiniz ki, nəslin, qohumluğun dərinliklərini tam incəliklə aramaqda Sizə balaca bir arxiv, statistika, körpü olacağam. Babayev Süleyman, Mirağa müəllim rayonda mühüm vəzifələrdə çalışdığı dövrdən yeni nəslin tarixinə qədər kömək etməyə yardımçınız olacağam. Ulu tanrı Sizə yar olsun. İmza: Abbasov P. İ. 30. 09. 02."

YUBİLEY

Yel qanadlı illər öz atını dördnala elə çapdı ki, bir də ayılıb gördüm ki, əlli yaşı haqlamışam. İnana bilmədim ki, böyük-böyük söz ustalarını yola salan Yazıçılar Birliyində mənim də yubileyimi qeyd edəcəklər. Tədbirdən bir neçə gün əvvəl "Ədəbiyyat qəzeti" bu məzmununda bildiriş çap eləmişdi: **"Yanvarın 12-də saat 14-də Natəvan klubunda (Xaqani, 25) şair, ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlunun 50 illik yubileyi münasibətilə tədbir keçiriləcək. Maraqlananlar dəvət olunur."**

12 yanvar 2000-ci il tarixdə Yazıçılar Birliyinin Natəvan klubunda mənim yubileyimi qeyd elədilər. Zal ağzına kimi dolu idi. O günlərin xatirəsi kimi tədbirin stenoqramını kitabda vermək qərarına gəldim.

Tədbiri Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Uşaq ədəbiyyatı bölməsinin rəhbəri, yazıçı Əli Səmədli aparırdı.

Əli Səmədli: – Əziz dostlar, əziz qələm sahibləri! Bu gün Azərbaycan televiziyasında, mətbuatda xəbər verdilər ki, Azərbaycanda və onun paytaxtı Bakıda havanın temperaturu 7-8 dərəcə aşağı düşəcək, yağıntı olacaq. Ancaq görürsünüz ki, bu gün baharda olduğu kimi günəş işıq saçır, Bakının sərt küləyindən əsər-əlamət yoxdur. Nə qar yağır, nə də yağış. Bilirsinizmi bunun səbəbi nədir? Bunun səbəbi odur ki, bu gün bizim sevimli qələm dostumuz, gözəl şairimiz, gözəl tədqiqatçı alimimiz, uşaqların və böyüklərin qəlbinə öz əsərləri ilə yol tapan Rafiq Yusifoğlunun 50 illik yubileyini qeyd edirik. Mən bunu möcüzə də olmasa, bir

tale naxışı hesab edirəm. Görünür ki, Allah da, təbiət də bizim dostumuzu çox sevdiyi üçün onun xətrinə belə bir günəşli gün bəxş etmişdir. Rafiq, onun yaradıcılığı haqqında danışmağa, onu sizə təqdim etməyə heç bir ehtiyac yoxdur. Çünki o, kifayət qədər tanınır və sevilir. Rafiq ədəbiyyata şeirlə gəlib. Onun ilk şeirləri hələ orta məktəbdə oxuyarkən dövrü mətbuatda çap olunub. Xoşbəxtlikdən o, ilk gündən şeir-sənət yolunu seçib, filologiya fakültəsini bitirib. Əsgərlikdə olub, müəllim işləyib. Harada olursa olsun ömrü ədəbiyyatsız keçməyib. Rafiq Yusifoğlu bir sıra janrlarda öz qələmini sınaıyıb. İstər şeir sahəsində, istər uşaq ədəbiyyatında, istərsə də elmi-tədqiqat sahəsində böyük uğurlar qazanıb. Əgər Rafiq bu sahələrin biri ilə məşğul olsaydı belə, yenə bu günkü kimi məşhurlaşardı. Ancaq Rafiqin enerjisinin tükənməzliyi ondadır ki, müxtəlif janrlarda öz qələmini sınaıyıb və böyük uğurlara nail olub.

Bəs Rafiq Yusifoğlunun bu talantının mayası haradan gəlib? – O, Azərbaycan təbiətinin axar-baxarlı cənnət guşələrindən biri olan Qubadlı dağlarında dünyaya göz açıb. O dağların havası, bulaqların zümzüməsi, kökliliklərin, turacaların nəğməsi, Ağa çayının, Bərgüşadın, Həkərinin laylası Rafiqin ürəyini şeirə, sənətə məhəbbət ruhunda kökləyib. Bir tərəfdən təbiət gözəlliyi, digər tərəfdən acgözlüklə oxuduğu kitablar Rafiqin ürəyindəki poetik qığılcımları alovla çevirib.

50 yaş az deyil, həm də bir tərəfə baxanda çoxdu.

Zaldan qadın səsi: – Çox cavandı, Allah onun canını sağ, qələmini həmişə iti eləsin!

Əli Səmədli: – Bəli, çox cavandı. Mənə elə gəlir ki, biz qismət olsa, hələ Rafiqin 60, 70, 80, 90 illiyini də qeyd eləyəcək və şairin yeni-yeni könül açan yaradıcılıq hesabatlarını dinləyəcəyik. Buna mən əminəm.

Sizi çox yormağ istəmirəm. Bura gələnlərin hamısına Yazıçılar Birliyi adından öz təşəkkürümü bildirirəm. Bir

şeyi də sizə çatdırmaq istəyirəm ki, bizim hörmətli sədrimiz, hamımızın sevimlisi Anar müəllim bir neçə dəqiqə bundan əvvəl zəng çalıb Fikrət Qocaya dedi ki, xarici işlər nazirliyində müşavirə var, məni ora çağırıblar, iclas qurtaran kimi Rafiqin yubileyinə gələcəyəm.

Demək istəyirəm ki, istər Yazıçılar Birliyində, istər ədəbi mühitimizdə Rafiqə xüsusi məhəbbət, sevgi var. Hamı onu çox istəyir. Ona görə ki, Rafiq insanları sevə bilir. Onun qəlbində insanlara qarşı böyük bir məhəbbət, böyük bir sevgi vardır. Rafiqin son kitablarını oxuyanlar bir daha əmin ola bilirlər ki, Allah, bu Rafiqi nə qədər sevənlər var imiş! Onun nə qədər tələbələri, müəllim dostları, qohumları var imiş... Rafiqin Sumqayıtdan gəlmiş dostlarına, müəllim yoldaşlarına, tələbələrinə bir daha öz təşəkkürümü bildirirəm ki, onlar Rafiqin fərəhli, sevincli bayram günlərində iştirak etməyi özlərinə borc biliblər. Hamınıza çox sağ olun deyirəm! *(Alqışlar)*.

Burada bizim çıxış eləmək istəyən qələm dostlarımız çoxdu. Biz çalışacağıq ki, onların hamısına söz verək. Yəqin ki, yoldaşlar nəzərə alıb bir az qısa danışacaqlar.

Bizim çox hörmətli xalq yazıcımız Hüseyn Abbaszadə və xalq şairi Qabil burada iştirak eləyirlər. Çox şadam ki, onlar Rafiq Yusifoğlunun məclisinə böyük sevinclə, ürək açılışı ilə gəliblər. Onların hər ikisini alqışlayıram və ilk sözü xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadəyə verirəm.

Hüseyn Abbaszadə: – Mənə çox xoşdur ki, həm özüm çox yaşamışam, həm də az-çox köməyim dəyən gənc nəslin nümayəndələrinin yubileylərində iştirak edirəm. Mən Rafiqi çoxdan tanıyıram. Mən özüm də təxminən 35-40 il bundan qabaq “Göyərçin” jurnalında işləmişəm. Rafiq də həmin jurnalda əmək fəaliyyətini davam etdirib. Təxminən iki, bəlkə də üç il bundan qabaq “Göyərçin” jurnalının redaksiyasında Yusif Əzimzadənin xatirəsini yad elədik. O vaxt Tofiq Mahmud jurnalın baş redaktoru idi. Vaxtilə bu

jurnalda məsul katib işləyən Rafiq Yusifoğlu o zaman Dövlət Televiziyasının “Xəbərlər” baş redaksiyasında şöbə müdürü vəzifəsində çalışırdı. Tofiq Mahmud vəfat eləyəndən sonra həmin jurnalın redaktorluğu uğrunda böyük mübarizə getdi. Qohumları işə saldılar, tanışları işə saldılar, ora zəng elətdirdilər, bura zəng elətdirdilər... “Göyərçin” jurnalının əməkdaşları mənə müraciət eləyib dedilər ki, bizim jurnala Rafiq Yusifoğludan ləyaqətli redaktor ola bilməz. *(Alqışlar)*. Ona görə ki, o, həm gözəl şairdi, həm mətbuat işçisidi, həm də o jurnalın redaksiyasında bişib-yetişmiş bir adamdır. Kənardan kimisə ora redaktor gətirmək haqsızlıq olardı. Mən lazımı yerlərə gedib bu haqda danışdım, zəmanət verdim və şad oldum ki, gənc dostum həmin jurnalın baş redaktoru oldu. Rafiq indi həmin jurnalı çox gözəl, çox məzmunlu, çox qəşəng çıxardır. Buna görə ona eşq olsun! Mən öz zəhmətimə heyfəsilənmirəm. *(Alqışlar)*.

Maksim Qorkinin bir sözü var. Deyir ki, uşaqlar üçün də böyükklər üçün yazılan kimi yazmaq lazımdır. Bunu nə üçün belə deyib? Çünki adətən böyükklər üçün pis yazan yazıçılar uşaqlar üçün də pis yazıblar. Rafiq Yusifoğlu isə həm böyükklər, həm də uşaqlar üçün gözəl əsərlər yazır. Buna görə də onun şeirlərini əzbər bilirlər. Bizim uşaqlarımız, gənclərimiz Rafiqin şeirlərini həvəslə oxuyurlar.

Mən çox danışmaq istəmirəm. Rafiqin alimlik fəaliyyəti ilə tam tanış deyiləm, ancaq poeziyasını sevirəm. Uşaqlar üçün də, böyükklər üçün də çox yaxşı yazır, çox gözəl nəğmələri var. Televiziyada işləyəndə təbiət haqqında çox gözəl verilişlər hazırlayırdı. Həmişə zəng eləyib onu təbrik eləyirdim. Deyirdim ki, Rafiq, sağ ol, çox yaxşı, çox gözəl süjetlər hazırlayırsan.

Mən bir daha öz kiçik qardaşımı, qələm dostumu təbrik edir, ona yaradıcılıq uğurları diləyirəm. *(Alqışlar)*.

Əli Səmədli:

– Kim zəhmətə könül versə,
Əvvəl-axır xeyir çəkər.

Arı güldən, çiçəkdən bal,

Şair sözdən şeir çəkər.

Bu misraların müəllifi bu günkü səbəbkardı. Onun yubileyində iştirak edən Qabil müəllim də bizim güldən, çiçəkdən şeir çəkən zərgər şairimiz, qəlb şairimizdir. Sözü hörmətli Qabil müəllimə veririk.

Qabil: – Rəfiq dost deməkdir. Rəfiq, doğrudan da, yaxşı dostdur. Mən onu 35 ilə yaxındır ki, tanıyıram. Mən “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində şöbə müdiri işləyəndən cavan bir uşaq eyni təvazö ilə, eyni nurani üzlə, eyni tərbiyə ilə gələrdi redaksiyaya. Tərbiyə ancaq sinfə aid deyil, insanların bütün dəqiqlərinə aiddi. Və bu gün sizə qətiyyətlə deyirəm ki, heç bir vədə mən Rəfiqə güzəşt eləməmişəm. Həmişə şeirlərini seçmişəm və redaktorumuz Hüseyn müəllim də mənim təqdim etdiyim yazıları, o cümlədən də Rəfiqin şeirlərini bir söz-söhbət olmadan çap eləyərdi.

Biz elə bilirik ki, adamları yaxşı tanıyıırıq. Bəzən dərinə gedəndə görürük ki, adamları yaxşı tanımırırmışıq. Bir misal gətirmək istəyirəm. Varlı bir kişinin iki xidmətçisi olur. Bir gün o, xidmətçilərdən birini göndərir ki, get o uzaqdan keçən karvandan bir xəbər gətir. Qulluqçu tez əmri yerinə yetirir və gəlib deyir ki, ağa, o karvan Məğribdən Məşriqə doğru gedir. Kişi çıxarır ona bir qızıl beşlik verir. Sonra göndərir ikinci nöqəri. Nöqər gedib hər şeyi öyrənir, qayıdanda deyir ki, ağa, bu karvan Məğribdən Məşriqə gedir. İki gün bundan əvvəl yola çıxıb, üç gün sonra çatacaq mənzil başına. Karvanda 7 dəvə var. Kəcavələrin birində arvad-uşaq, o birində xəstə qoca gedir və i. a. Varlı kişi çıxarır ikinci qulluqçuya on qızıl verir. Soruşanda ki, niyə belə elədin, deyir ki, birinci nöqər ümumi məlumat gətirmişdi, ikinci nöqərin isə məlumatları çox dəqiq idi. Elə buna görə də onun zəhməthaqqını artırıq elədim...

İndi biz də adamları karvanın bütün mahiyyətini açan ikinci cavan kimi tanımaq üçün gərək onun əsərlərinə nüfuz

edək, onun yazılarını oxuyaq. Rafiqin çox kitabları çıxıb. Mən isə bu gün onun təzə çıxan iki kitabı haqqında danışmaq istəyirəm. Rafiqin Azərbaycan poeması haqqında sanballı monoqrafiyasını oxuyanda heyrləndim. Əşi, bu böyük alimdi, ədəbiyyatşünasdı! Bir əsrdə yaranan saysız-hesabsız poemaları əsl alim səriştəsi ilə araşdırır, onların təsnifatını verir. Məktub poemalar, monoloq poemalar, poema müraciət, tarixi poemalar, mənzərə poemaları və s. Bu poemaların hər birini konkret təhlil eləyə-eləyə ümumiləşdirir. Böyük bir elmi səriştəsi var Rafiqin. Onun monoqrafiyası böyük, kamil bir elmi əsərdir.

Rafiqin “Xatirə kəcavəsi” adlı qalın bir kitabı çıxıb. Birini də mənə bağışlayıb və o kitaba mənim əziz dostum, qaçqınlıq ömrünü yaşayan tələbə dostum Mürsəl Qocayev çox gözəl bir ön söz, müqəddimə yazıb. Bu kitabda Rafiqin nəslə haqqında, şəcərəsi haqqında çox gözəl, şışirdilməmiş məlumatlar var. İndi bilirsiniz də, kimin pulu var kitab çap etdirir. Hamısının nənəsi-babası peyğəmbər övladıdır. Təbii ki, heç kəs öz ayrına turş deməz. Amma Rafiq müəllimin, mənim gənc dostumun kitabında onun şəcərəsi haqqında gözəl məlumatlar var. Ordakı şəkilləri ki, çap eləyib e, adamların sifəti nə qədər nur ilə doludur. Rafiq bu şəkilləri gözə soxmaq mənasında çap eləməyib, demək istəyib ki, mənim nəslim budu, mən daşdan, torpaqdan əmələ gəlməmişəm, bu nəslin davamçısıyam.

Rafiqin yazdığı məqalələr, ayrı-ayrı sənət adamları haqqında fikirləri, Rafiqin özü və yaradıcılığı haqqında yazılanlar o kitaba toplanıb. Kitabda ibrətamiz hadisələrə, duzlu lətifələrə də yer ayrılıb. Orada mənim də haqqımda həqiqətə bir az uyğun, çox uyğun lətifələr var.

Bu qədər ki, zal dolub, bu qədər ki, adamlar gəlib, bunlar hamısı Rafiq Yusifoğlunun şeirinin, ağlının, düşüncəsinin, tərbiyəsinin, zəhmətkeşliyinin işığına yığılıb. Rafiq Yusifoğlu Azərbaycan dilini gözəl bilən şairlərimizdəndi.

Elə buna görə də o, Hüseyn müəllimin məsləhəti ilə “Göyərçin” jurnalına baş redaktor təyin edilib. “Göyərçin” jurnalını redaktə etmək, bəlkə də qalın bir jurnalı redaktə etməkdən çətindir. Əgər biz həqiqətən uşaqları nəzərdə tutub jurnal buraxırıqsa, onda gərək qələm zərgər dəqiqliyi ilə işləyər. Klassik və dünya uşaq ədəbiyyatının gözəl poeziya ənənələrini davam etdirən Rafiq Yusifoğlu həm də gözəl insandı, gözəl müəllimdi, Qasım Qasımzadə kimi gözəl bir dostumuzun yadigarıdır. Lakin Rafiq heç vaxt ondan istifadə etməyib; nə sağlığında, nə də ölümündən sonra. Heç vaxt da Qasım tapşırımayıb ki, Rafiqdən muğayat olun!

Bir şeyi də sizə demək istəyirəm ki, mətbuatda, başqa yerlərdə Yazıçılar Birliyini bəyənməyənlər var e, qoy gəlib belə tədbirlərdə iştirak etsinlər, görsünlər ki, burada necə gözəl müzakirələr aparılır, necə gözəl tədbirlər keçirilir. Bu klub şeir həvəskarlarının, ədəbiyyat həvəskarlarının nəfəsi ilə isinir. Belə bir məsəl var. Deyirlər ki, 40 yaş gəncliyin zirvəsi, 50 yaş isə qocalığın gəncliyidi. Rafiq Yusifoğlu gəncliyinin müdrik illərini arxada qoyub, indi tam müdriklik məqamına çatıb. 50 yaş bizim yaşımıza baxanda, Hüseyn müəllimlə mənim yaşına baxanda heç nədi. Təsəlli tapıram ki, Hüseyn müəllim məndən üç yaş böyükdü. (Zalda gülüş). Üç yaş e!

Sırağa gün biz gözəl şairimiz Firuzə Məmmədlinin yubileyini qeyd elədik. Onda adam az idi, tədbiri Anar müəllimin otağında keçirdik. Bu gün isə adam çox gəlib. Bütün Sumqayıt axışib gəlib bura. Özü də burdakı hər bir adam on adamı əvəz edir. Bu, şairə, onun sənətinə verilən ən gözəl mükafatdı. Onun mükafatı bizim hamımızın iştirakımızdı, üzlərimizdəki təbəssümdü, bu işıqların şəfəqləridi. Çox böyük məmnuniyyətlə Rafiq Yusifoğlunun bu bayramını, bu yubileyini təbrik edirəm. Sağ olun! (*Alqışlar*).

Əli Səmədli: - Əziz dostlar, Rafiq yaradıcılığının beşiyi əsrarəngiz Qubadlı torpağıdır. Mən özüm dəfələrlə Qubad-

lıda olmuşam. Qubadlının dağları, meşələri, çayları, bulaqları adamı valeh edir. Rafiq öz əsərlərində bu gözəllikləri məhəbbətlə tərənnüm edib. Ancaq Rafiqin ömrünün ikinci hissəsi Sumqayıtda keçib. Rafiqin əsərlərində Sumqayıt da məhəbbətlə tərənnüm olunub. Rafiq Sumqayıtın dənizinə vurulub, onu bir poeziya beşiyi kimi hər gün ziyarət edir. Onun son kitablarını oxuyanda görürük ki, Rafiqin qəlbində Sumqayıta, onun adamlarına çox böyük bir məhəbbət var. Bu məhəbbətin nəticəsidir ki, bu gün onun yubileyinə çoxlu adam gəlib. Qabil müəllimin dediyi kimi, biz çox tədbirlər keçirmişik. Ancaq açığını deyim ki, heç vaxt tədbirlərdə bu qədər çox adam iştirak etməyib. Bu gün Rafiqin məclisində Qubadlı camaatının nümayəndələri daha çoxluq təşkil edir. Onların adından danışmaq üçün sözü Qubadlı rayon icra hakimiyyəti başçısının müavini Allahverdi müəllimə söz veririk.

Allahverdi Haqverdiyev: – Bu günkü tədbir çox böyük, çox gözəl tədbirdi. Burada bizim rayonun ağsaqqalları, ziyalıları da böyük həvəslə iştirak edirlər. Onların hamısının adından Rafiq müəllimi 50 illik yubileyi münasibəti ilə təbrik edirəm, ona can sağlığı arzulayıram. Rafiq müəllimi, onun ağsaqqallarını, qohumlarını yaxından tanıyıram. Onun qardaşı vaxtilə rayon partiya komitəsinin katibi olub, indi də icra hakimiyyətində ən yaxşı vəzifələrdən birində işləyir. Əliyevlər nəslə Azərbaycanda tanınan ən böyük, ən nüfuzlu nəsilərdən biridir. Mən onlara həmişə qibtə eləmişəm. Qubadlı camaatı həmişə bu nəslə böyük hörmət və rəğbət bəsləyib, onlarla fəxr eləyib. Rafiqin əmisi Mirağa müəllim, atası Yusif müəllim, dayısı İliç Kərimov bütün Qubadlı camaatının sevimlisi, ağsaqqalı olublar.

Rafiq müəllim, Əvəz müəllim Sizinlə telefonla danışanda mən də onun yanında idim. Bu gün Sabirabadda qaçqınların problemi ilə bağlı müşavirə keçirildiyi üçün Əvəz müəllim bu tədbirdə iştirak edə bilmədi. Mənə dedi ki,

mənim adımdan da Rafiq müəllimi təbrik elə və de ki, bu tədbirin davamı kimi Sumqayıtdakı “Bahar” restoranında Rafiq müəllimin yubileyi münasibətilə ədəbi gecə keçirəcək və Əvəz müəllimin adından Sizin hamınızı o tədbirə dəvət edirəm.

Mən Rafiq müəllimi bir daha təbrik edir, ona uzun ömür, can sağlığı arzulayıram. *(Alqışlar)*.

Əli Səməddi: – Söz Sumqayıt şəhərindəki 11 saylı məktəbin direktoru, respublikanın əməkdar müəllimi, şairə Ofelya xanıma verilir.

Ofelya Babayeva: – Hörmətli Rafiq müəllim, mən inana bilmirəm ki, Sizin 50 yaşıınız tamam olub. Siz o qədər həyatsevər, necə deyərlər, bayaq Qabil müəllim çox gözəl dedi, – üzü nurlu bir insansınız ki, mən elə bilirəm ki, Sizin 30 yaşıınız var. Özü də bu qadının kişiyyə dedi ki, kompliment deyil. Mən heç inana bilmirəm ki, mən Sizdən cəmi bir yaş böyüyəm və həmişə elə bil ki, mən Sizə kiçik qardaş kimi baxmışam. Mən arzu edirəm ki, həmişə belə gənc qalasınız. Baxmayaraq ki, Siz həmişə təmkinli, bəlkə də bu sözləri deyərək fikirləşərlər ki, Rafiq müəllim hədsiz dərəcədə ciddi adamdır, amma buna baxmayaraq, üzünüə bir gənclik, tərəvət hopub ki, görünür, 100 yaşında olanda da, elə belə olacaqsınız. Bayaq Sizin haqqınızda deyilənləri mən təkrar etmək istəmirəm. Siz, doğrudan da, böyük alimsiniz, gözəl şairsiniz. Siz gözəl publisistsiniz, bu da heç kimə sirr deyil. Siz Azərbaycan televiziyasında rəhbər vəzifədə işləyəndə istedadınızın yeni bir cəhəti açıldı... Sizin böyüklər üçün yazdığınız şeirlər daha çoxdu, daha zəngindi, amma mən Rafiq Yusifoğlu deyəndə birinci növbədə Sizi gözəl uşaq şairi kimi tanıyıram. Bəlkə də bu Sizin paklığınızdan irəli gəlir. Siz estafeti mərhum Tofiq Mahmuddan alıb, qoymadınız ki, balalarımızın sevimli jurnalı “Göyərçin”in işi dayansın. “Göyərçin” jurnalını yaşatmaq missiyasını öz üstünüə götürdünüz və çox məharətlə bu işin öhdəsindən

gəldiniz. Oxucular hər ay “Göyərçin”in təzə nömrəsini səbrsizliklə gözləyirlər.

Əziz qardaşım, mən Sizə can sağlığı arzulayıram. Siz məğrur bir eldən, obadan gəlmisiniz. O dağlardan gələn adam heç vaxt pis ola bilməz. Sizin gözəl ailəniz, qızınız, oğlanlarınız, çoxlu dostlarınız var. Əlli yaş nədi ki, üstünə bir əlli də gəlsə, yenə də dostlarınız Sizə öz yeni arzularını söyləyəcəklər. *(Alqışlar)*.

Əli Səməddi: – Bu il yubileylər ilidi. Qabil müəllimin dediyi kimi, biz Firuzə xanımın yubileyini keçirmişik burada. May ayında isə Fikrət Sadığın yubileyi olacaq. Sözü Fikrət Sadıqə verirəm.

Fikrət Sadıq: – Mən çox sevinirəm ki, iki-üç gün bundan qabaq Firuzə xanımın yubileyini qeyd elədik. Onun ilk kitabı mənim əlimə gəlmişdi. Rafiqin özünün yadındadı, onun da ilk kitabına balaca bir uğurlu yol, rəy yazmışdım. Bunu niyə söyləyirəm? Öz-özümə fikirləşirəm, sevinirəm ki, bu istedadlı gənclərin hamısı bizim “Gənclik” nəşriyyatından çıxıblar və mən də onların şeirlərini oxuyub, iki-üç kəlmə şirin, xoş söz demişəm. Ona görə mən sevinirəm. Elə bilirəm ki, bu gün Rafiqin yox, həm də mənim yubileyimdi. Qabil müəllim hər şeyi dedi, yığcam tezislərlə danışdı, Rafiqin poemalar haqqında tədqiqatını təriflədi. Vallah indi onun kimi “zəhmətkeş ədəbiyyatşünas, netu u nas”. Doğrudan da, indi bu cür sanballı, ciddi əsər yazan yoxdu. Düzdü, Rafiq Yusifoğlunun monoqrafiyasında mənim də poemalarım təhlil olunub, Vallah ona görə tərifləmirəm. O qədər gözəl, o qədər bitkin, o qədər kamil əsərdir ki, əsl alim qələmi var onu yazan bu cavan oğlanda. Daş-qaşın ona görə qiyməti olur ki, onun küncləri cılalınır. Rafiq elə daş-qaşdı ki, bir küncü ədəbiyyatşünaslıqdı, bir küncü şairlikdi, bir küncü nasirlikdi. Bu sakit, təmkinli adamın canında bunların hamısı var, hamısı cəm olub. Hardasa üç-dörd insan lazımdır ki, Rafiq kimi alim olaydı, daha heç nə yazmayaydı,

Rafiq kimi şair olaydı, daha heç nə yazmayaydı. Hələ Hüseyn müəllim deyir ki, Rafiqin jurnalistlik fəaliyyətini unutma. Doğrudan da, bu adam ən çətin, balalarımıza tərbiyə verən, balalarımızı ayağa qaldıran “Göyərçin” jurnalının baş redaktorudur. Bu jurnala hamımızın böyük ehtiyacımız var. Ona görə ki, o, latın qrafikası ilə çıxan ilk jurnalımızdır.

Mən qoşuluram əvvəl deyilən sözlərə, ağsaqqalların sözlərinə, uğur arzulayıram sənə. Gün o gün olsun ki, özümə də arzulayıram ki, 70 illiyini də görüm burda.

Qabil: – Burada yox, Qubadlıda.

Fikrət Sadıq: – Allah hamımıza ömür versin o günü görək. Vallah qəribədi, Azərbaycanın rayonlarının hamısını gəzmişəm, iki-üç rayonda olmamışam, biri də Qubadlıdı. Rafiq, sənı görürəm burada, elə bil Qubadlını görürəm. Allah amanında! (Alqışlar).

Əli Səmədli: – Fikrət, sənın dediklərin çox gözəldi. Ancaq rusca dediyin sözə bir əlavəm var ki, ədəbiyyatşünas netu u nas, krome Vaqif Yusifli. Yeri gəlmişkən elə Vaqifi dinləyək.

Vaqif Yusifli: – Rafiq Yusifoğlu hamınızın dostu, qardaşı olduğu kimi, mənim də dostum, qardaşımdı, sevdiyim şairlərdən biridir. Bu dostluğun tarixi 1975-ci ildən başlayır. Biz dostluğa rəqib kimi başlamışıq. Ədəbiyyat institutunun əyani aspiranturasında bir yerdə imtahan vermişik. Bir yerə 8 namizəd var idi. Birinci imtahandan sonra yalnız biz seçilə bildik, qalan 6 nəfər sənədlərini götürüb getdi. Özümü aldatmaq istəmirəm, bəlkə də Rafiqdə də elə bir hiss olub ki, bir-birimizə rəqib kimi baxmışıq. Ancaq çox tezliklə bu hiss məndən çəkilib getdi. Rafiq gərək ki, onda da Sumqayıtda yaşayırdı, müəllim işləyirdi. Mən isə Masallı rayonunun Ərkivan kəndindən gəlmişdim. Bir gün Rafiq mənə yanaşıb dedi ki, Vaqif, əgər burda qalmağa yerin yoxdusa, gedək bizdə qal. Bu təklifdən, bu münasibətdən sonra hiss elədim

ki, onun içində nə qədər xeyirxah hisslər yaşayır. O gündən məndən o hiss çəkilib getdi. Rafiq sonrakı il aspiranturaya daxil oldu.

Rafiq Yusifoğlunu bir lirik şair kimi də sevmək olar, uşaq şairi kimi də. Əslində ədəbiyyatı uşaq ədəbiyyatı, böyük ədəbiyyatı deyə süni şəkildə bölgülərə ayırmaq düz deyil.

Qabil: – Düz deyirsən.

Vaqif Yusifli: – Rafiq öz kitablarının birində ön sözdə yazır ki, mən də vaxtilə elə düşünürdüm ki, uşaq ədəbiyyatı elə uşaq-muşaq ədəbiyyatıdır. Ancaq sonra uşaqlar üçün yazanda gördüm ki, hiss elədim ki, uşaqlar üçün yazmaq heç də böyüklər üçün yazmaqdan asan deyil. Gərək uşaq psixologiyasını düzgün tutasan, mənalandırasan. Uşaqları balacalıqdan tutmuş yeniyetməliyə qədər bütün suallar düşündürür, hər şey düşündürür. Uşaq şairi bu suallara öz şeirlərində cavab verməlidir, onun əqlini, intuisiyasını duymalıdır və Rafiqin şeirlərində, xüsusilə “Aylı cığır” kitabında elə şeirlər var ki, Rafiqi qeydsiz-şərtsiz Azərbaycan uşaq poeziyasının ən görkəmli nümayəndələrindən biri hesab etmək olar. Rafiqin digər şeir kitablarını da mən oxumuşam. Xüsusilə onun böyük Füzulinin düşüncələrini əks etdirən “Qəm karvanı” adlı poemasını qeyd etmək istəyirəm. Bu poemanı oxuyanda görürük ki, Rafiq Füzuli dünyasına vaqif ola bilmişdir. Adətən, xüsusilə cavan şairlərin çoxu yalnız öz ətrafındakıları, özündən bir azca yaşlı nəslə oxuyur və klassiklərə o qədər də bələd deyillər. Halbu ki, Füzulini oxumaq, Füzulini duymaq o deməkdi ki, sən öz şairliyini bir daha dərk eləyirsən və Füzulidən böyük şair yoxdur qənaətinə gələndən sonra hiss eləyirsən ki, mənim də yazdıqlarım heç olmasa onun bir misrasına, bir beytinə, bir qəzəlinə dəysin. Mən də o Füzuli nəhrindən balaca bir damla götürə bilim. Mənim fikrimcə, Rafiq Yusifoğlu o dəryadan damla götürən şairlərimizdəndir. Çünki o, həmin poemasında bu

hissi keçirir və yazır ki, sənin tək sənətkar ola bilmərəm, barı sənin kimi sevə biləydim! Bu, çox böyük arzudu. Sevmək təkcə intim münasibətləri əks elətdirmir, sevmək həm də dünyanı, həyatı, cəmiyyəti sevməkdir.

Rafiq Yusifoğlunun, bayaq bütün danışanlar qeyd elədilər, bir ədəbiyyatşünas kimi də ədəbiyyatşünaslığımızda öz yeri var. Onun Azərbaycan poemasına həsr etdiyi monoqrafiya, doğrudan da, dəyərli tədqiqat əsəridir. Mən də bir tənqidçi ədəbiyyatşünas kimi o əsəri diqqətlə oxumuşam. Əvvəla, orda çox böyük bir zəhmət var. XX əsrdə yazılan poemaları təkcə elə oxumağın özü böyük bir cəfəkeşlikdi, qəhrəmanlıqdı. Özü də, Qabil müəllim demişkən, heç kimin heç kimin kitabını oxumadığı bir zamanda. Bütün bu poemaları üç nəzəri problemin işığında araşdırmaq, təsnifləşdirmək, həm konflikt, həm xarakter, həm sənətkarlıq axtarışlarının, üslubi məsələlərin işığında arayıb araşdırmaq, qiymətini vermək, yeri gələndə o poemalar haqqında deyilən fikirlərin qiymətini vermək – bütün bunlar o qədər də asan məsələ deyil və Rafiq bunun öhdəsindən gəlməklə bizim ədəbiyyatşünaslıq elmimizə gözəl bir töhfə verib.

Mən Rafiqə uzun ömür, can sağlığı arzulayıram. Mən və Rafiq eyni ədəbi nəslin nümayəndəsiyik, aramızda bir iki yaş fərqi var. 2000-ci ili XX əsr də, XXI əsr də hesab eləyənlər var. Biz çox böyük, azman sənətkarlarla bir sırada yaşamışıq, bununla fəxr eləmişik və mənim Rafiqə yeganə arzum odur ki, doğulduğu, boya-başa çatdığı, həsrətində olduğu torpağa qovuşsun. Bundan böyük arzu ola bilməz Rafiq üçün. *(Alqışlar)*.

Əli Səmədli: – Son zamanlar belə söhbət gəzir ki, yazıçılarımız müharibə ilə, keşməkeşli günlərimizlə bağlı əsər yazmaqdan nədənsə soyuyublar. Bu gün tarixi qəhrəmanlıq salnaməmizin yaradıcılarından biri olan Əliağa Yasinzadə söz demək istəyir.

Əliəğa Yasinzadə: – Əziz dostlar, biz bura qələm dostumuz Rafiq Yusifoğlunun 50 illik yubileyini qeyd etmək üçün yığışmışıq. Məndən əvvəl danışanlar – Hüseyn müəllim, Qabil müəllim, Fikrət müəllim, Vaqif Yusifli Rafiqin əsərlərini təhlil elədilər. Mən onların heç birini təkrarlamaq istəmirəm. Vaxtilə mən “Azərbaycan pioneri” qəzetində şöbə müdiri olanda onun redaksiyamızla əlaqəsi möhkəm idi. Sonra o, “Göyərçin” jurnalına iş gəldi. O vaxt uşaq mətbuatı üç idi. Redaksiyalarımız ayrı olsa da, məqsədimiz, qayəmiz bir idi. Biz uşaqlara xidmət eləyir, uşaqlar üçün yazırdıq. Mən Rafiqi o vaxt daha yaxından tanımağa başladım. İndi mən müdafiə nazirliyində işləyirəm. Rafiqi həm uşaqlar üçün, həm də böyüklər üçün yazan gözəl şair, həm də yaxşı publisist kimi xatırlayıram. Rafiq televiziyada işləyəndə çox gözəl verilişlər hazırlayırdı. Onun kadrarxası səsi, əsrarəngiz təbiət lövhələrini elə bil ki, daha da gözəlləşdirirdi. Rafiq mənzərələri elə gözəl səciyyələndirirdi ki, adamın lap ürəyi gedirdi. Mən bir az təbiət vurğunuyam, elə buna görə də həmin süjetlər çox xoşuma gəlirdi.

Rafiqlə bizim aramızda bir səmimiyyət var idi. Yazıcıların, şairlərin yubileyi gələndə redaktorla məsləhətləşirdik və qərara gəlirdik ki, bu yazıçıdan, bu şairdən ən yaxşı məqaləni Rafiq yazsa bilər. Elə də olurdu. Rafiq elə gözəl məqalələr, öçerklər yazırdı ki, heç bir sözünə, nöqtəsinə, vergülünə əl vurmada onları dərc eləyirdik. Onlardan biri də Rəsul Rza haqqında məqalə idi. Çox gözəl məqalə idi. Rafiq sübut edirdi ki, az sözlə necə sanballı, əhatəli məqalələr yazmaq olar. Bütün bunların öhdəsindən o, bir pedaqoq kimi, ədəbiyyatşünas kimi çox yaxşı gəlirdi.

Mən Rafiqi təbrik eləyir, ona böyük uğurlar arzulayıram. *(Alqışlar)*.

Əli Səmədli: - Əziz dostlar, bilirsiniz ki, Rafiq gözəl uşaq şairidi. İndi Bakı məktəbliləri onun şeirlərindən nümunələr oxuyacaqlar. *(Şeirlər oxunur)*.

Əli Səmədli: – Uşaqlar üçün yazmaq həm çətin, həm də şərəflidi. Bizim böyük yazıçılarımız da uşaqlar üçün gözəl əsərlər yaradıblar. Ancaq nədənsə uşaq yazıçısı adı onların xoşuna gəlmir. Sözü uşaq şairi İlyas Tapdığa verirəm.

İlyas Tapdıq: - Çox sağ olun! Maşallah, Əli zalı yaxşı görür, lap arxada əyləşənləri də çıxışa dəvət edir.

Qabil: – İlyas müəllim, Əli deyir ki, çox adam uşaq yazıçısı olmağı xoşlamır. Əslində çox adam heç uşaq yazıçısı olmağa layiq deyil. *(Gülüş).*

İlyas Tapdıq: – Rafiq müəllimin – gözəl dostumuz, gözəl alimimiz, gözəl şairimiz Rafiq Yusifoğlunun 50 illik yubileyini qeyd eləyirik. İnanın ki, bu gün uşaq ədəbiyyatının bayramı, uşaq ədəbiyyatının təntənəsidir. Niyə mən belə deyirəm, belə düşünürəm? Uşaq ədəbiyyatı yüksək səmimiyyət tələb eləyir. Yüksək səmimiyyət olmasa, uşaq şeiri yaranmaz. Bu səmimiyyət Abbas Səhhətdə də olub, bu səmimiyyət Abdulla Şaiqdə də olub. Biz Sabiri uşaq şairi saymırıq, lakin onun çox gözəl, örnək şeirləri var. Abbas Səhhət deyəndə isə düşünürsən ki, bu elə uşaqlar üçün doğulub. Abbas Səhhət çox böyük şairdi axı?! Onun təbiət təsvirləri, elmi təfəkkürlü şeirləri adamı heyran edir. Ancaq Səhhəti uşaq dünyasından ayırmaq mümkün deyil. Bu ruhda, bu yuvada şeir yazanlardan biri də Rafiq Yusifoğludur. Rafiqin şeirlərindən uşaq dünyasının xoşbəxtliyi tökülür, bəxtəvərliyi tökülür. Bu mənada bu gün onun şeirləri də örnək şeirlər səviyyəsindədir, baxmayaraq ki, bizdən xeyli cavandır.

Mən nəyi xatırlayıram. 1955-ci ildə Abdulla Şaiqin əsərlərinin redaktoru olmuşam. Kitabı Şaiqin yanına apardım. Mənə dedi ki, oğul, uşaq ədəbiyyatına bu gün çox böyük ehtiyac var. Uşaq ədəbiyyatına yeni gələn gənclərin qolundan tutmaq lazımdır.

Qabil: – İlyas, keç Rafiqə! *(Gülüş).*

İlyas Tapdıq: – Rafiq Sumqayıtda müəllim işləyirdi. Tez-tez bizim nəşriyyata gəlirdi. Fikrət Sadıq onun şeirlərini oxuyub əlində yanına gətirdi və dedi ki, qardaş, bax gör nə gözəl şeirlərdir və dərhal da kitabı plana düşdü, nəşr olundu.

Mən Rafiq haqqında sözümlü mətbuatda demişəm. Rafiqin xətrini çox istəyirəm və bu 50 yaşında ona daha bir minnətdarlığımı bildirirəm. Qabil müəllim bir neçə gün bundan qabaq mənə dedi ki, səni təbrik edirəm, “Göyərçin”də şəklini gördüm. Rafiq mənim özümdən xəbərsiz 65 illik yubileyimi təbrik edib, şeirlərimi çap eləyib. O bu qayğını təkcə mənə yox, hamıya göstərir. Onun qayğıkeş, xeyirxah ürəyində zərrə qədər paxıllıq, həsəd hissi yoxdur. Azərbaycanı, Azərbaycan uşaqlarını, Azərbaycan ədəbiyyatını sevən bir insandır. Mən Səhhətdən, Şaiqdən elə belə danışmadım. Rafiqdən Səhhət ətri gəlir, Şaiq ətri gəlir, Səməd Vurğun ətri gəlir. Xeyirxahlıqla, qayğıkeşliklə doludur onun canı. Eşq olsun qardaşıma! (*Alqışlar*).

Əli Səmədli: – Yazıçını da, qələm sahibini də yetişdirən onun müəllimidir. Müəllim o zaman xoşbəxt olur ki, öz şagirdinin, tələbəsinin xoş sorğunu alır, onun böyük ad-san qazanmasının şahidi olur. Bu günkü məclisimizdə Rafiqin müəllimlərindən biri, Nuşirəvan müəllim iştirak edir. Mənə elə gəlir ki, burada Nuşirəvan müəllim kimi sevinən ikinci bir adam yoxdu. Sözü Nuşirəvan müəllimə verək.

Nuşirəvan Əsədov: – Əziz camaatımız, mənim taleyimə, qismətimə düşüb ki, bir sıra görkəmli yazıçıların, şairlərin yubileyində çıxış edim. Bu gün mən çox fərəh hissi keçirirəm ki, şagirdim olmuş və hazırda respublikamızın ən görkəmli sənətkarlarından biri hesab elədiyim Rafiqin yubileyində iştirak edirəm. İndi bilmirəm ədəbi ictimaiyyət nə fikirləşir, ancaq mən onu müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri hesab edirəm. Xoşbəxtəm ki, Rafiq Yusifoglunun yubileyində də çıxış etmək mənə nəsib oldu.

Rafiq müəllimin babası rəhmətlik Seyidəli babanı uşaq vaxtı görmüşdüm.

Rafiq Yusifoğlunun gözəl məziyyətlərindən biri budur ki, o, heç kimə bənzəmək istəmir, özü öz yolunu tutub. O, başqalarının təsiri altına düşməkdən çox uzaqdır. Uşaq şairi kimi Rafiq Yusifoğlunun ən gözəl cəhəti bundan ibarətdir ki, o didaktika, metodik nöqteyi-nəzərdən çox gözəl şeirlər yazır. Elə burada onun səslənən şeirləri dediyimizə gözəl sübutdur. Onun şeirləri şeirdən əlavə həm də dərslərdir. Bu cür əsərlər yazmağın özü böyük istedad tələb eləyir.

Rafiq müəllim, uzun danışmayacam. Mənim arzum budur ki, sənin qələmin heç vaxt korşalmasın. Sənin şeirlərindən əkilən güllərin yox, Qızıl qayada, Götürgədə, Bəylər pöhrəsində, Xaşzəmidə bitən yabanı güllərin, çiçəklərin ətri gəlsin. Çünki o ətir təbiidi, əkilib-becərilən güllərin ətrindən xeyli fərqlənir. (*Alqışlar*). Arzum budur ki, şeirlərin Qısaq bulağının, Qarağac bulağının, Pəyhan bulağının suyu kimi həmişə saf olsun. Elin dərdinə, elin kədərinə yanan Siz olacaqsınız. Sağ olun! (*Alqışlar*).

Əli Səmədli: – Qələm dostları içərisində Rafiqin yaradıcılığına bənzərlik Zahid Xəlildə daha çoxdur. Zahid Xəlil də elmlər doktorudur, yazıçıdır, Rafiq də ədəbiyyatşünasdır, şairdir.

Zahid Xəlil: – Əziz dostlar, burada Rafiq haqqında çox gözəl sözlər deyildi. Ancaq mən deyim ki, bu sözlərin hamısının bir əsası var. Biz hamımız eyni işığı tutub gedirik. Rafiqin tutduğu işıqdan mən də tutub gedirəm. Rafiq elə bir nəsiləndi ki, Sumqayıtdan, Qubadlıdan gələnlər bunları bilsə də, yazıçı yoldaşlarımız bunları bilmirlər. Rafiqin əmisi Mirağa müəllimlə APİ-də bir yerdə işləyirdik. Yaşımız fərqli olsa da, Mirağa müəllimlə çox möhkəm dostluğumuz var idi. Mirağa müəllim kimi müdrik bir insanın söhbətlərinə qulaq asmaq xoşbəxtlik idi. O, uzun müddət ayrı-ayrı rayonlarda raykomun birinci katibi olmuşdu və bu

adam sözün həqiqi mənasında təmizlik etalonu idi. Təsəvvür edin ki, ali məktəbdə təmiz görsənmək yox, təmiz olmaq çox böyük ləyaqətdi və o ləyaqəti Mirağa müəllim ömrünün axırına kimi saxladı. Biz Rafiqə Mirağa müəllimə görə hörmət eləmirdik. Heç uzun müddət mən bilmədim ki, Rafiq onun qardaşı oğludu. Bir dəfə də olsun deməmişdi ki, mənim bu qardaşım oğluna kömək eləyin. Biz sonradan tanış olduq və Rafiqlə dostluq etməyə başladıq. Onun atası Yusif müəllimlə tanış deyildim, ancaq mən inanırdım ki, o da qardaşı ilə eyni adamdı. Rafiqlə dostluq eləyəndə gördüm ki, Mirağa müəllimin xarakterindəki təmizlik, dostluqda möhkəmlik, mərdlik onda da var.

Bilirsiniz, uşaq şairi olmaq üçün nə qədər böyük istedadın olursa olsun, əgər sənin özündə təmizlik yoxdusa, o təmizlik sənin içindən qaynamırsa, sən uşaq şairi ola bilməzsən.

Qabil: – Doğrudur!

Zahid Xəlil: – Nəsr əsərlərimiz bu gün bütün dünyanı gəzir. Mən sizə deyim ki, bizim uşaq poeziyamızın da bənzəri yoxdu. Bizim gözəl uşaq şairlərimiz var və bunların arasında fərqlənmək, bunların içində seçilmək, doğrudan da, böyük bir xoşbəxtlikdir. Rafiq Yusifoğlu belə xoşbəxtlərdəndir. İndi məktəblilərin ifasında qulaq asdığımız şeirlər gördünüz mü necə gözəl idi!

Keçən dəfə Yəhya müəllim Əlinin tədbirində bir söz dedi. Onun sözündə böyük bir həqiqət var idi. Dərslik şeiri, həqiqətən, ayrıca bir şeirdir. Bilirsiniz, biz evdə oturub hər şeydən yazırıq, ancaq bunun nə dərəcədə tərbiyəvi əhəmiyyəti var, o barədə düşünmürük. Rafiqin yazdığı uşaq şeirlərinin 90 faizi, bəlkə də lap 100 faizi dərslik şeirləridi. Məsələn, elə indicə onun saitlər haqqında şeirlərini dinlədik. Şairin qalın və incə səsləri bu qədər gözəl mənalandırması oxucunun qəlbinə rıqqətə gətirir. Rafiqin şeirlərində Rafiqin fikir dünyası var.

İlyas Tapdıq məni bədbəxt eləyib uşaq şairi elədi, mən də Rafiqi bədbəxt elədim, Rafiq gözəl böyük şairi idi. (*Gülüş*). Dedim ki, Rafiq, uşaq ədəbiyyatına böyük ehtiyac var, uşaqlar üçün yazsan, çox böyük uğurlar qazanacaqsan. Doğrudan da, Rafiq uşaqlar üçün yazanda gördüm ki, (mənim başqaları ilə işim yoxdu) məndən qəşəng, məndən gözəl yazır və bunu Rafiqin özünə də dedim.

Bir dəfə görüşə getmişdik. Uşaqlar şeirlər deyirdilər. Xoşuma gələn şeir olanda soruşurdum ki, bu şeirin müəllifi kimdir? Harda yaxşı bir şeir var idisə, uşaqlar deyirdilər ki, bunu Rafiq Yusifoğlu yazıb. Ona görə ki, Rafiqin hər bir şeirində obrazlı, poetik deyimlər adamı heyrləndirir. Rafiqin həm analitik, həm də poetik təfəkkürü var.

Biz Rafiqlə bir yerdə işləmişik. “Ocaq” adlı bir jurnal çap eləyirdik. Mən onda gördüm ki, Rafiq çox işgüzar adamdır, müəlliflərlə işləməyi, onlarla dil tapmağı gözəl bacarır.

Rafiq, mən indi sənə baxıram, yadıma düşür öz uşaqlığı. 1956-cı ildə Səməd Vurğunun 50 illik yubileyi keçirilirdi və Səməd Vurğun qoca bir kişi idi. İndi sənənin də 50 illiyindi, məşallah, cavan bir oğlansan. Niyə? Deməli o dövr yaradıcı adamları tez qocaldırdı, bizim dövrümüz heç olmasa bizi cavan saxlayıb. Fikrət Sadığın bu günlərdə 70 yaşı tamam olacaq. Səməd Vurğun oxşayırdı Fikrət Sadığa...

Qabil: – İndi Rafiqin bir az saçlı olsaydı, ona lap 30 yaş vermək olardı. (*Gülüş*).

Zahid Xəlil: – Rafiq mənim qələm yoldaşım, alim yoldaşımdı. Mən həm də onu kiçik qardaşım hesab edirəm və bununla fəxr eləyirəm. Balaca bir epizod danışım. Bayaq mən bura gələndə uşaqlar dedilər ki, Məmməd Namaz yubileyə gələnlərə baxıb deyib ki, baxıram bu adamlara, eləsi yoxdu ki, yaxasından tutub çəkəsən kababxanaya. (*Gülüş*). Bir dəfə bizi İsmayılıya görüşə çağırmışdılar.

Rafiq idi, mən idim, bir də Məmməd Namaz. Gedib gördük ki, bizi dəvət eləyən adam gedib kurorta. Çox əsəbiləşdik. Üçümüz yeyib-içib geri qayıdanda, Kürdəmirin içində keçəndə bir qara “Volqa” bizim maşını keçib, qarşımızı kəsdi və dedi ki, sizi gözləyirlər, qayıdın geri. Kürdəmirin ispolkomu, Rafiqin dostu, tələbə yoldaşı Fərhad müəllim sən demə yoldan keçəndə Rafiqi görüb tanıyıbmış. Fərhad müəllim üç gün bizə qonaqlıq verdi, evə buraxmadı. Bunun hamısı Rafiqə görə idi...

Bəzən biz adamlara düzgün qiymət verə bilmirik. Məsələn, fikirləşirik ki, Rafiq “Göyərçin” kimi balaca bir jurnalın redaktorudu. Ancaq əslində bu balaca sandığımız insan çox böyük-böyük işlər görür. Rafiq həqiqətən çox böyük şəxsiyyətdi. Mən onu ad günü, yubileyi münasibətilə təbrik edirəm. Rafiq, sən ədəbiyyat üçün nə demək lazım idisə, onu demisən. Allahdan bir arzum da var ki, bundan sonra daha böyük uğurlar qazanasan, gül balalarının toyunu görəsən, nəvə-nəticə sahibi olasan.

Rafiq, bilirsən mən səni bir də nəyə görə çox istəyirəm? Ona görə ki, sən öz həyatını düzgün qura bilmisən. Bizim çox istedadlı şairlərimiz var ki, onlar öz həyatlarını doğru qura bilməyiblər və heç buna cəhd də göstərmirlər. Alim oldun, şair oldun, gərək həyatını düzgün qura biləsən, müəyyən bir istiqamətə doğru gedəsən və Rafiqdə bu keyfiyyətlər var.

“Göyərçin” jurnalı ölmüşdü, məhv olmuşdu, Rafiq onu güclə dirilti, ona ikinci bir həyat verdi. Rafiqin maşınının arxası həmişə “Göyərçin” jurnalı ilə dolu olur. Rafiq o jurnalın həm rəhbəri, redaktoru, həm yayıcısı oldu və jurnalı ölməyə qoymadı. Buna görə də mən Rafiqi çox istəyirəm. Rafiq, sənə uğurlar arzulayıram. *(Alqışlar)*.

Əli Səməddi: – Məşhur yazıçı Markesdən müsahibə alıb deyirlər ki, Sizin əsərləriniz dünyanın hər yerində çap olu-

nub. Siz həyatınızda nə ilə fəxr edirsiniz? Cavab verir ki, mən onunla fəxr edirəm ki, bacım monastrda yaşayır.

Biz üç qardaş, onlardan biri Göyçayda yaşayır, o da Məmməd Namaz kimi yeyib-içməyi sevəndi. Mən həmişə deyirəm ki, yazıçılıqla yox, qardaşla, onun yeyib-içməyi ilə fəxr eləyirəm.

Rafiqin “Xatirə kəcavəsi” kitabını oxuyanda məni təəccüb götürdü. Hansı səhifəni açırsansa, dostları ilə yeyib-içməyindən, məclisdə baş verən məzəli əhvalatlardan şirin bir dillə söhbət açır. Öz-özümə dedim ki, ay Allah, ömrü məclislərdə, səfərlərdə keçən Rafiq görəsən haçan vaxt tapıb ki, bu qədər şeirlər, məqalələr, kitablar yazıb? Rafiqi həmişə kababxanalara çəkən Məmməd Namaza söz verək.

Məmməd Namaz: – Mən çox utancaq adamam. Bu gözəl kişilərin qarşısında, bu hörmətli yazıçıların qarşısında heç vaxt danışmamışam. Bu müqəddəs söz kürsüsünə çıxmağa çox əzab çəkirəm. O gün Rafiq zəng eləyib ki, belə bir tədbir var yazıçılar birliyində. Əvvəllər Rafiq yeyib-içən idi. Telefonla danışanda deyirdim ki, Rafiq, səsin “jirni” gəlir e! Yəni yeyib-içmişən. O gün Rafiq zəng eləyəndə soruşdum ki, Rafiq, “jirni”si var? Dedi ki, yoxdu. Dedim ki, heç olmasa “mirni”si olsun, sən içmə, biz içərik. İndi bu məclisin deyəsən nə “jirni”si var, nə “mirni”si. Ancaq Sumqayıtda deyəsən bunun “jirni”si olacaq.

Mən Rafiqlə lap çoxdan dostluq, yoldaşlıq eləyirəm. Rafiqlə Azərbaycanın çox yerlərini gəzmişik. Cəbrayıl, Qubadlı, Gəncədə, Goranboyda, Tovuzda, Yardımlıda, Masallıda, İsmayılıda, Kürdəmirdə... unudulmaz günlər keçirmişik. Bizim kənddə Rafiq qəşəng bir döşdə uzanmışdı, başın qoymuşdu çiçəklərin üstünə, deyirdi ki, adam istəyir ölüb burda qalsın. Bizim kənd çox gözəl kənddi. Rafiqlə mənim qazancım elə gəzmək oldu dünyanın düz vaxtında. Rafiq gözəl ailə başçısı, gözəl atadı, gözəl

müəllimdi, gözəl dostdu. Yeri gələndə adamın yolunda canını verməyə hazır olan bir yoldaşdı.

Mən pis-yaxşı “Gənclik” nəşriyyatında redaktor işləyirəm. Kitab var ki, oxuyanda ayrılmaq istəmirsən, ürəyin təzələnir. Oxuyub yarımçıq qoyub fasiləyə çıxırsan, qaçıb gəlirsən ki, onun ardını oxuyasan. Bu kitabı oxuyanda ürəyin təzələnir, yaşamaq eşqin artır. Rafiqin kitabları məhz belə kitablardandı.

Mən Rafiqi təbrik eləyirəm və arzum budur ki, onun yeni-yeni uğurlarına sevinək. (*Alqışlar*).

Əli Səmədli: – Rafiqi təbrik eləməyə gələnlərin coğrafiyası, əhatə dairəsi genişdi. Qubadlı dağlarını, Qubadlı meşələrinin, Qubadlı bulaqlarının hardasa Quba təbiətinə çox oxşarlığı var. Şahdağın ətəyindən gəlmiş bir şair qardaşımız var burda. Yusif Həsənbəy öz ürək sözlərini demək istəyir.

Yusif Həsənbəy: – Mən bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Hüseyn müəllim “Pioner” jurnalının məsul katibi, Zeynal Cabbarzadə isə redaktoru idi. Mənim yaşıdlarım olan yazıçıların əksəriyyəti uşaqlar üçün yaza-yaza yazıçılıq sənətinin sirlərini öyrəndilər. “Pioner”, “Göyərçin” jurnalları təkcə oxucuları yox, həm də yazıçıları, şairləri yetişdirən bir məktəb idi. Bu məktəb Rafiq müəllimin rəhbərliyi altında indi də öz işini ləyaqətlə davam etdirir. Mən Rafiq müəllim haqqında bu gün çox gözəl sözlər eşitdim. Fikir verirəm, doğrudan da, üzünün səmimiyyəti, özünün böyük mədəniyyəti buna haqq verir ki, Rafiq Yusifoğlunu yaxşı bir müəllim kimi görəcəyəm “Göyərçin” jurnalında. Yazıçılarımızı yetişdirən, uşaq ədəbiyyatımıza sonsuz sayğı göstərən bir şair kimi görəcəyəm “Göyərçin” jurnalında. Mən Rafiq müəllimə bu işdə müvəffəqiyyətlər arzulayıram və qələm dostlarımdan xahiş edirəm ki, çətin və şərəfli işində Rafiq müəllimə həmişə kömək etsinlər.

Əli Səmədli: – Özbəkistanda Polad Mömin adlı bir yazıçı var. Onun cəmi iki kitabı çıxıb, iki də pyesi tamaşaya qoyulub. Polad Özbəkistanın xalq yazıçısıdır. Bizdə isə vəziyyət başqadır. Yubiliyar da daxil olmaqla bizim çox gözəl uşaq şairlərimiz var ki, onların hamısı xalq şairi adı almağa layiqdirlər.

Sumqayıt bizim cavan şəhərimizdir, gözəl şəhərimizdir, özü də Xəzərin axar-baxarındadır. Burada bizim Azərbaycanımızın çox gözəl regionlarından adamlar məskunlaşıblar. Sumqayıtda çox güclü qələm ordusu fəaliyyətdədir. Əslən talış zonasından olan yazıçı-publisist, Rafiqin dostu Ağəddin Mansurzadə də bu şəhərdə yaşayır. Sözü ona veririk.

Ağəddin Mansurzadə: – Əziz Rafiq və əziz Rafiqsevərlər! Mən bu gün danışmaya da bilərdim. Çünki Sumqayıtdan iki nəfər danışdı. Ancaq nə qədər ki, Sumqayıt Azərbaycanın qəhrəman şəhəridir, bu şəhərdən üç nəfər də danışa bilər. Mən bu gün çox həyəcan keçirirəm. Çox məclislərdə, çox salonlarda danışmışam, ancaq ilk dəfədir ki, bu tribunaya qalxıram. Bu tribuna çox məsuliyyətli tribunadır. Bu tribunada Səməd Vurğun, Osman Sarıvəlli, Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, Rəsul Rza və başqa görkəmli şəxsiyyətlərin imzaları var. Mən bu sözləri deyəndə bir məsuliyyət hissi keçirdim. Xalq yazıçısı Anar müsahibələrindən birində deyib ki, mənim ən çox qorxdığım salon Yazıçılar İttifaqının Natəvan klubudur. Ona görə ki, burada çox görkəmli adamlar, o cümlədən də mənim atam çoxlu haqsız tənqidlərə məruz qalıblar.

Mən bu gün sevinirəm ki, nəhayət, bu salon tərif salonuna çevrilib. Bu salonda bu gün tənqid yoxdu. Şükür Allaha! Mən təkcə Rafiqlə dost deyiləm, həm də onun oğulları ilə dostluq edirəm. Rafiqin oğlanları ilə dostluq eləyirəmsə, deməli, bu mənim qələbəmdir.

Rafiqin iki kitabına söz yazmışam; birinə ön söz, birinə son söz.

Hüseyn Abbaszadə: – Birinə də orta söz yazarsan! (Gülüş).

Ağəddin Mansurzadə: – Mənim ağsaqqal dostlarım, Hüseyn müəllim, Qabil müəllim, Fikrət müəllim Rafiq haqqında hər şeyi dedilər. Mən onlara əlavə etmək istəmirəm. Bu gün Rafiq Gündüzlə yanaşı olanda inanmırsan ki, onlar ata-oğuldurlar. Deyirsən, pərvərdigara, bunun biri böyük qardaşdı, o birisi kiçik qardaş. Bəlkə Rafiq oğlunu ona görə evləndirmir ki, deyərlər Rafiq qocalıb, baba olub?

Rafiqin bir sirrini də deyim. Onun çox pis bir cəhəti var; nə deyirsən, hamısını yazır. Xata olub yanında söz danışmışam, aləmə yayıb məni biabır, mollaının qızı ilə düşmənləyib...

Ədəbiyyatda dostlarım çoxdu, dəniz dostum isə azdı. Rafiqə o qədər ömür arzulayıram ki, dənizə gedə bilək.

Rafiq gözəl ailə başçısı, gözəl ata, gözəl dost, gözəl qardaşdı.

Əli Səmədli: – Müəllimlik çox şərəfli peşədi. Bu gün məclsimizdə Rafiqin müəllim dostu, pedaqoji elmlər namizədi Vidadi müəllim də iştirak edir.

Vidadi Bəşirov: – Belə bir söz var: “Əməli nur olanı insanlar daha uca, daha müqəddəs tuturlar.” Rafiqlə mən həyat yolu baxımından vəhdətdə olan adamlarıq. O, Sumqayıtdan Bakıya işə gəlir, mən də Bakıdan Sumqayıta işə gedirəm. Bu gün Yazıçılar Birliyinin idarə heyəti, onun ağsaqqallar şurası çox böyük, xeyirxah, savab, Azərbaycançılığa, ləyaqətə, mədəniyyətə, milli mentalitetə, insanlığa layiq bir addım atıb.

Alqışlayıram mən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin rəhbərliyini. Qürurla deyirəm: Rafiq kimi bəşəri, milli bir övladın bu gün 50 illik yubileyini keçirmək Azərbaycan pedaqoji ictimaiyyəti üçün də böyük bir hadisədir. Müəllimliklə şairlik eyni yoldu. Eşq olsun, Rafiq, sənə və sənin işığına yığışan bu mənəviyyat adamlarına. (Alqışlar).

Əli Səmədli: – Əziz dostlar, bizim çoxlu qonaqlarımız, onların da hamısının Rafiq haqqında deməyə ürək sözləri var.

Zaldan səs: – Şairin özünə söz verin!

Əli Səmədli: - Əziz dostlar, çıxış eləmək istəyənlər çoxdu, onlar məni bağışlasınlar.

Sabir Sarvan: – Mən Rafiq müəllimi Sumqayıtda yaşayan qələm dostlarımız adından, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Sumqayıt şəhər şöbəsinin adından təbrik eləyirəm və ona yüksək ziyalılığı heç vaxt, heç nəyə dəyişməməyi arzulayıram.

Əvəz Lələdağ: – Mən Rafiqi çoxdan tanıyıram. O, torpağa bağlı şairdi. Rafiqi Rafiq eləyən onun kəndçilik vüqarıdı. O kəndçiliyini qoruyub saxlayan, onun dərəsinin dərinliyini, çiçəyinin ətrini, bağının gözəlliyini duyan şairdi. Ona görə də Rafiq bu gün belə vüqarla dayanıb. O, ilkinliyini qoruyub saxlayan şairdi. Mən onu səmimi qəlbədən təbrik eləyirəm, uğurlar arzulayıram. *(Alqışlar)*.

Azər Əliyev: – Mənim üçün burada söz demək çox çətindi. Böyük korifeylərin qarşısında, Rafiqsevərlərin qarşısında, şairlərin, yazıçıların qarşısında danışmaq asan məsələ deyil. Ancaq görəndə ki, qohumlardan heç kəs dinmədi, ona görə onların adından danışmaq qərarına gəldim. Çox şadam, minnətdaram hamınıza. Biz Rafiqi nə qədər tanısaq da, bu gün elə bil onu yenidən tanıdım. Mən onu dost kimi, böyük qardaş kimi tanımışam, ancaq onun həyat və yaradıcılığına bu cür böyük qiymət verilməsi ilə fəxr eləyirəm. Qələmin güclü olsun!

Tural: – Əmi, mən də səni öz mahnınla təbrik eləmək istəyirəm.

(“Sevgidə geriə yol yoxdu” mahnısı ifa olunur).

Rafiq Yusifoglu: – 50 illik ömrümdə ən çətin, ən əzab çəkdiyim, utandığım gün bu gündü. Hamınızı işdən-gücdən ayırdığım üçün üzr istəyirəm. Bu müqəddəs kürsüdə imzası

olan ulularımızın ruhu qarşısında baş əyirəm. Çox sevinirəm ki, bizim ağsaqqal yazıçılarımız, Hüseyn müəllim, Qabil müəllim, Fikrət müəllim, İlyas müəllim, Gülhüseyn müəllim, Zahid müəllim mənim yubileyimdə iştirak edirlər. Qələm dostlarımın, həmyerlilərimin, qohumlarımla, məni sayıb bura gələnlərin hamısına dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Vallah, bilmirəm daha nə deyim. Burada mənim doğmaları, əzizlərim, həmyerlilərim iştirak eləyirlər. Çox arzu edərdim ki, Qabil müəllimin dediyi kimi mənim yubileyim Qubadlıda qeyd olunaydı.

Fikrət Sadıqın 50 illik yubileyini Sumqayıtda qeyd eləyirdik. Zarafatla dedi ki, əlli – elə əlli-ayaqlı olmaqdı. Bir dəfə də söhbət zamanı mənə dedi ki, yaşlaşandan sonra qələmi ələ götürməyə elə bil adamın gücü çatmır, əlin neçə ki, qələm götürür, şeir yaz! Fikrət müəllim, o vaxtdan Sizə baxa-baxa gəlirəm və indi görürəm ki, 70 50-dən də gözəl imiş...

Bir daha hamınıza təşəkkür eləyirəm və çıxışımı yaşla bağlı bir şeirimlə bitirirəm:

Yağsa da üstümə illərin qarı,
Həyatım ağaca, gülə oxşayır.
Hələ ürəyimdə neçə baharın
Yolunu gözləyən qönçə yaşayır.

Dinclik tapa bilmir ürək bir hovur,
Özünə sevgidən çələng toxuyur.
Saçıma düşsə də ömrün qırovu,
Qəlbimdə yaz qışa meydan oxuyur.

Üşüyə-üşüyə çiçək dərəndə,
Sənə soyuq olar, yağışdır, - demə!
Gözlərim sevinir gözəl görəndə,
Qocasan, özünü yığışdır, - demə!

Günəş məhəbbətlə üzə güləndə,
Titrəyir, gül açır quru yamaclar.
Cavanlar var deyə bahar gələndə
Çiçək açmasınmı qoca ağaclar?!

Sağ olun! (*Alqışlar*).

***

Yubileyim münasibətilə məni təbrik edənlər çox oldu. Qəzetlər məqalələr çap elədi, televiziya və radioda verilişlər hazırlandı. Gözəl şairimiz Nəriman Həsənzadə yubileyim münasibətilə mənə göndərdiyi teleqramda yazırdı: “Əzizim Rafiq, ad günün mübarək! Ən məşhur əsərlərin qabaqda səni gözləyir. İlhamlı ürəyini öpürəm. Sən anadan şair doğulmusan. Ailə sevinci, işində uğurlar arzulayıram. **Nəriman Həsənzadə.**”

“Sizi – 50 yaşın zirvəsində dayanan istedadlı şair qardaşımı bağrıma basıb öpürəm. Ulu Tanrıdan diləyim budur ki, ömrünün əlli birinci baharını bizim Qubadlıda, Cəbrayılada qeyd eləyək. Sizə ömür-gün səadəti, övlad sevinci, könül xoşluğu və yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Sizin **İsmayıl İmanzadə**. Mingəçevir şəhəri.”

Qubadlı rayonunun tanınmış ədəbiyyat müəllimlərindən biri, şair Sevi Sevdimaliyev isə yubileyim münasibətilə mənə şeir həsr eləyib göndərmişdi. Bu şeirdə qədirlən camaatımızın bizim nəslimizə məhəbbətinin əksi daha çox xoşuma gəldi:

“Keşməkeşli sənətdə qələm qaşın mübarək!
Şeirin zirvələrində hamar daşın mübarək!
Dühanla, aləminlə sənətdə parlaq zərsən.
Ürəyimdə, qəlbimdə Füzuliyə bənzərsən.
Əslin, nəslin, kökün var; - kökün üstə bitmisən.
Elin fəxri, şərəfi soykökünə min əhsən!
Yusif nurumuz olub, Mirağa dayağımız.
Nuşirəvan müəllim – milliyyət bayrağımız.
Dayınız İliç kişi od içində su olub,

Əmin Mehdi müəllim elin arzusu olub.
Sizin nəslin bağında alağ otu olmayıb,
Atan Koroğlu olub, - hər qır atı almayıb.
Tanınan, tanıtdıran həm şair, həm alimsən,
Əsrimin dünyasında yeni bir aləminsən.
Şaxtalı qışımızda çiçəkli yazımızsan,
Ürəklərdə yaşayan yeni Qasımımızsan.
Gün olsun Qubadlıda altmışını keçirək,
Səngərin zirvəsində şah yaşını keçirək.
Əlli yaşın mübarək, əlli yaşın mübarək!

Sevi Sevdimalı. 12 yanvar 2000.”

Yaradıcılığına, şəxsiyyətinə böyük rəğbət bəslədiyim, qocaman jurnalist, el ağsaqqalı Mürsəl Qocayevin məktubu da məni kövrəltdi, düşüncələrə qərq etdi. Xalq şairi Qabil mənə zəng elyib demişdi ki, Rafiq, “Xatirə kəcavəsi” kitabından bir nüsxə göndər, tələbə dostum Mürsəl müəllimin yanına gedəndə onu da əlimdə aparım. Mən də Mürsəl müəllimə kitab göndərdim və əvəzində belə bir məktub aldım:

“Əziz Rafiq müəllim! Sonsuz ehtiram hissi ilə salamlar!

“Xatirə kəcavəsi” kitabınızı çox böyük maraqla, ehtirasla, mənəvi zövq ala-ala oxuyub həddən ziyadə razı qaldım. Məni birinci növbədə razı salıb sevindirən məktublarımın bu kitabı yazmaqda səndə həvəs oyada bilməsi haqqında səmimi etirafın oldu.

Kitabı oxuyarkən sənin ata-ana nəslinizdən olanlardan gördük-lərim, bildiklərim, eşitdiklərim, bəziləri ilə təmasda olduqlarım haqqında təəssüratlar – xüsusən Mirağa müəllimin mehriban, alicənab, nurani çöhrəsi, Sima xanımın xanım-xatın davranışı, atan Yusifin göy atın üstündə şahənə oturması, daim təbəssümlü çöhrəsi, şirin danışığı, rayon mərkəzi klubunda bir vaxtlar Məşədi İbad rolunu məharətlə ifa etməsi, Mehdi ilə Əyində pioner lagerində birgə işləməyimiz, bibin Hafizənin toyu, baban Nuşirəvanın təmkinli şəxsiyyəti, dayın Kazımın şirin danışığı, xanımı Cəvahirlə eyni gündə öz dünyalarını bir yerdə dəyişməsi, Ruqəndlə birlikdə Şuşa sanatoriyasında keçirdiyimiz günlər, Mayısla görüşlərim, arvadı Aidanın mənim uşaqlarımla bir yerdə oynamaları, atası Hacı ilə (dayı deyərdik) çox mehriban qonşu olmaqla bərabər çox mehriban olmağımız, ata nəslinə mənsub olan Tamaşa xalanın övladları – Salman, Bəşir, Murad, Fərəc, bacıları Ruqiyə, Qazı oğlu Məhəmməd

müəllim və onun övladları ilə uzun müddət ünsiyyətdə olmağımız... saysız-hesabsız məqamlar bir kino lenti kimi xəyalımdan keçib məni xeyli kövrəltdi. Sanki o günləri yenidən yaşadım.

Deyirlər insan nəyinsə əsl qədir-qiymətini onu itirəndən sonra bilir. O da adi bir əşya yox, vətən ola, yurd ola, doğulub böyüdüyn doğma kənd ola! Əgər bu kitab yurdumuz işğal olunmamışdan əvvəl yazılısaydı, səmimiyyətlə deyirəm, bəlkə indiki kimi ehtirasla, həvəslə, üzüntülü halda oxumuş olmazdım. Doğrudan da, adamı dərd danışdırır... Bu kitab xəyalən olsa da, həsrətində olduğum günlərə qovuşmaqla məni ovundurmuş oldu.

Rafiq müəllim, kitabda mənim qələbənin 50 illiyi ilə əlaqədar olaraq Mirağa müəllim haqqında “Nağıllaşan ömür” adlı очерkimi bütünlükdə verməyinizdən çox razı qaldım. Onu da deyim ki, müharibədən əvvəl başlanıb, müharibədən sonra Hal orta məktəbinin tikilib başa çatdırılmasında onun çox böyük əməyi olmuşdur. Həmin məktəbə sonralar Mirağanın adının verilməsi məni çox şad etdi. Bu münasibətlə rayon qəzetinə məktub da göndərmişdim. Məktubun çap olunub olunmamasını bilmirəm. Amma surəti məndə qalmışdır. Onu da sənə göndərirəm. Ailə arxivində saxlayın.

Rafiq müəllim, kitabda verdiyin bütün yazılarla ətraflı tanış oldum, tanıdığım Rafiqi yenidən tanıdım. Haqqınızda deyilən bütün xoş sözlərə və edilən arzulara mən də qoşuluram. Topladığınız lətifələr isə kitabınızı daha oxunaqlı edir. Əgər indiyə qədər Zəngəzurun hazırcavab və zarafatçı adamlarının söylədikləri lətifələri, atmacaları toplayıb bir külliyyat halına salsalar, sənin topladığın lətifələrin özünə layiqli yer tuta biləcəyinə heç bir şübhə ola bilməz.

Bu kitab sonrakı arxadönən nəsilləriniz üçün çox qiymətli bir yadigardır. Onu da bilirəm ki, bir müddətdən sonra “Xatirə kəcavəsi”ni yeni naxışlarla bəzəməli olacaqsınız. Şəcərənizə aid ora düşməli çox şey vardır. Əgər şəxsən görüşsək, müləhizələrimi deyərəm.

Ən nəhayət, 50 yaşınızı səmimiyyətlə təbrik edirəm. Əlli yaş gəncliyin zirvəsi, ahıllığın isə ilk pilləsidir. Gəncliyin nə qədər qayğılı keçsə də, sən onu ləyaqətlə yaşayıb layiqli ad-san, fəal həyat mövqeyi qazana bilmisən. İndi isə ahıllıq pillələri ilə addımlamağa başlamısən. Sənə uğurlu, nurlu ahıllıq, ilham pərinə isə qayım qanad arzu edirəm.

Hörmətlə, **Mürsəl Qocayev. 15 fevral 2000".**

Mürsəl müəllim məktubla bərabər mənə bir sıra maraqlı fotoşəkillərin surətini göndərmişdi. Bütün bunlara, qayğısına, diqqətinə, bizim nəsle dərin məhəbbətinə görə bu nurani insana ömrüm boyu minnətdaram.

***

Fransız filosofu Mişel Monten özünün məşhur “Təcrübələr” əsərində yazır: “Bizim hamımız böyük sərsərilərlik. Biri haqqında biz belə deyirik: – O, ömrü uzunlu fəaliyyətsiz yaşadı. Yaxud, mən bu gün heç nə eləmədim. Necə? Məgər sən yaşamamısan? Sadəcə yaşamaq nəinki ən əsasdır, həm də sənin işlərinin ən əhəmiyyətlişidir.”

Mən 32 il əvvəl Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən tələbə yoldaşlarımızla görüş gecəsində nə iş gördüyüm haqqında tələbə dostlarıma məlumat verəndə ilk sözüüm bu olmuşdu ki, Sizdən ayrıldığım bu otuz iki ildə ən böyük uğurum bu günə qədər yaşamağımdır. Onda mən Montenin sitat gətirdiyim cümlələrini hələ oxumamışdım. Ağır cərrahiyyə əməliyyatından sonra dünyaya yenidən gələn insanın bu cür danışması, belə düşünməsi olduqca təbii idi...

Montenin fikirləri bu kitabımda gördüyüm işlərin ən əhəmiyyətlişisi haqqında məlumat vermək arzusu doğurdu. Videolentin yaddaşında əbədiləşən görüşlərimin stenoqramını verməklə ömrümün müəyyən saatları haqqında oxucuda təsəvvür yaratmaq arzusu baş qaldırdı ürəyimdə. Bu arzunu fransız filosofunun ürəyimdən xəbər verən sözləri daha da gücləndirdi: “Ağıllı kitablar yaratmaqda, gündəlik həyatda özünü aparmağı bacarmaq lazımdır. Müharibələrdə qalib gəlib ölkələr fəth etmək lazım deyil, adi həyat şəraitində qayda-qanun yaratmaq vacibdir. Bizim ən yaxşı əsərimiz – ağılla yaşamaqdır. Başqa hər şey: hakimiyyət, sərvət toplamaq, tikib qurmaq – bütün bunlar əlavə və tamamlamalardır. Yalnız kiçik adamlar fəaliyyətin əsiri olub yaşamağın nə olduğunu bilmirlər.”

Çox şükür ki, yaşamağın nə olduğunu da, həyatın gözəlliyini də dərk eləyə bilərəm...

DUYUMLAR, DEYİMLƏR

AZADLIQ

İnsanlar zaman-zaman azadlığa doğru can atıblar. Azadlıq uğrunda nə qədər qanlar tökülüb. Ancaq görəsən nədir bu azadlıq? İnsanlar nəyə görə bitkilər günəşə can atdığı kimi, ona doğru can atırlar?!

Roma filosofu Epiktetə görə: “İnsan azad doğulmalı, azad yaşamalıdır. Azadlıq isə uğursuzluqlara sakitcəsinə sinə gərrib mənən təmiz olmaqdadır. Azadlıq kənarda deyil, insanın daxilindədir.” Epikurun fikrincə isə: “Azadlıq – nəyin varsa, onunla kifayətlənməkdədir.” İtalyan filosofu Kroçe Benedittonun “İnsan yaşayır və düşünürsə, deməli azaddır”, – fikri də maraqlıdır. Görkəmli filosofların qənaətlərinin özü də göstərir ki, azadlığın özü də mütləq deyil, şərtidir. Onun da sərhədləri, mizan-tərəzisi var...

Tez-tez bu sözləri eşidirik: “Vəcdan azadlığı”, “Söz azadlığı”. Ana öz övladını dünyaya gətirəndə deyirlər: “Azad oldu”. Deməli, dünyaya yeni gələn insanın ömrü azadlıqla başlayır. Ancaq insan bir ana bətnindən çıxıb, digər bir ananın – torpağın bətninə – əbədiyyət evinə doğru yol getmirmiş?! Əgər ömrün başlanğıcı da, sonu da “zindan”dırsa, onda azadlığı ana bətni ilə əbədiyyət evi, qəbir arasında axtarmaq zorundayıq. İnsana verilən azadlıq sonra insafsızcasına onun əlindən alınarsa, hansı azadlıqdan söhbət gedə bilər?! Tale, alın yazısı varsa, azadlıqdan danışmağa dəyərmə?

Bu dünyada az adam
Deyə bilər azadam!

İnsan nəinki ana bətnində, qəbirdə, heç bu iki “zindan” arasında da azad deyil. Uşaq vaxtı valideynlərin sərt nəzarəti altında yaşayırsan. Sonra məktəb illəri, nizam-intizam,

ədəb-ərkan... Bu qayda-qanunlara etinasız yanaşanları əvvəl-axır cəza gözləyir. Uşağa elə gəlir ki, valideyn, müəllim nəzarətindən canı qurtarsa, azadlığa çıxacaq...

Əvvəl-axır məktəbi də bitirirsən, müəllimlərin nəzarətindən uzaq düşürsən. Zamanın yelləri valideynləri də bir yarpaq kimi qoparıb əbədiyyət evinə aparır... Hə, bəs indi necə, azadsanmı?! Əlbəttə, istədiyin adamı sevib, onunla ailə qura bilərsən. Sevgi azaddı. Ancaq adamı özünə qul eləyir sevgi.

Cavan vaxtı valideynlərdən, müəllimlərdən çəkinirdin, utanırdın, abır-həya eləyirdin. İndi o ağsaqqallar, sənin mənəvi azadlığına “qandal vuranlar” yoxdur. Ancaq indi də, əgər insansansa, oğul-uşaqdan, yeni nəsildən abır-həya eləmək zorundasən... Ey azadlıq aşiqi, hanı bəs sənin azadlığın?! Heç qəbirdə də adamı “azad” qoymurlar. Üstünə uzadılan sinə, başına qoyulan baş daşları əbədiyyət evinin kündələri, qandallarıdır...

Kainatda azad olan bir şey varmı?! Günəş, Ay, ulduzlar, yer, digər planetlər məgər özbaşnadı?! Onların da hərəkətini, ritmini, ahəngini qadir bir qüvvə idarə etmirmi? Əgər planetlər qadir Allahın yaratdığı sərt mizan-tərəzidən çıxıb “azad” ola bilsələr, kainatı nə gözləyir? Sirli-sehrli təbiət, möcüzəli kainat pozulmaz bir mizan-tərəzi üstündə bərqərar olub.

Dünyada hər şey bir-birindən asılıdı... Dərin dərələr çayları, deryaları, dənizləri öz ağuşuna alıb saxlamasa, dünyanın üzünü su alardı! Qış getməsə, yaz gəlməzdi. Yer in bir hissəsi fırlanıb günəşin qarşısını tutmasa, göydə ulduzlar görünməzdi. Su buxarlanmasa, göydə bulud yaranmazdı. Buludlar dolmasa, yerə yağış yağmazdı...

Təbiətin bir parçası olan cəmiyyətin də özünəməxsus birgəyaşayış qaydaları var. Qayda olan yerdə isə mütləq azadlıqdan danışmaq mümkün deyildir. Qoruqlar, qadağalar elə-belə, boş-boşuna yaranmayıb, cəmiyyəti tənzimləmək

ehtiyacından doğulub. “Yaxşı at özünə qamçı vurdurmaz” qənaəti də göydəndüşmə deyildir. Bir az dərinlən fikir-ləşəndə “azad olmamağın” içində bir azadlıq, rahatlıq, əmin-amanlıq var. Sənin azadlığın gərək kiminsə azadlığına kölgə salmasın. Yaxud əksinə, azad bir sərəsrinin özünü necə gəl-di aparmasına, bizimlə istədiyi kimi davranmasına dö-zə bilərikmi? İnsanın tutulmaq, həbs olunmaq qorxusu olmasa, o öz nisbi azadlığını da qiymətləndirə bilməz, onu itirərdi.

Bir filosofdan soruşurlar ki, sən nə üçün fəlsəfə ilə məş-ğul olursan, cavab verir ki, adamların qanun qorxusundan elədiklərini mən könüllü eləyirəm. Ağillı adam həmişə cəmiyyətin baxışlarını öz üzərlərində hiss edir, düşünül-məmiş addım atmır, hərəkət və davranışlarını özü tənzi-mləyir, sözünün vaxtını və yerini bilir. Dəliyə isə hər gün bayramdır, çünki o, həmişə azaddır. Bu cür azadlıq, bu cür bayramı heç kimə arzulamazdım.

Etiraf edirəm ki, həyat məni sıxanda bəzən mən də acığımdan dəlilərə – həmişə azad olanlara “qibtə elə-mişəm”...

Cəmiyyətin birgəyaşayış qaydaları olduğu kimi, dilin də, şeirin, sənətin də özünəməxsus sərt qayda-qanunları vardır. Hər bir sözün özündə belə qanunauyğunluq, simmet-riya, ahəngdarlıq mövcuddur. Dilimizdə idarə, uzlaşma, yanaşma qanunları, sintaktik əlaqə tipləri təsadüfi yaran-mayıb. Sözü harda gəl-di, necə gəl-di işlətmək olmaz axı?! Söz azadlığı sözü necə gəl-di işlətmək, dilin qrammatik qayda-qanunlarını pozmaq demək deyildir. Durğu işarələrindən istifadə etməmək, orfoqrafiya qaydalarına göz yummaq, xüsusi isimləri kiçik hərflə yazmaq və s. bu kimi əllaməçilik sözün, şeirin təsir gücünü artırma bilərməi?! Bir az dərinə gedəndə aydın olur ki, “qələm sahibləri” öz savadsızlıqlarını məhz bu cür vasitələrlə ört-basdır eləməyə çalışırlar.

Sözünün yerini bilmək insanın ən vacib əxlaqi keyfi-yətlərindən biridir. Ancaq təəssüf ki, “Azadlığın hürr övlad-

ları” (R.Rza) şeirin, sənətin başına turp əkməklə kifayətlənmir, yeni nəslin zövqünü amansızcasına korlayırlar. Bir tərəfdən çap məhsullarının tirajının az olması, digər tərəfdən indiki gənclərin bədii ədəbiyyat oxumamaları cızmaqaraçıların təhlükəsini müəyyən mənada azaldır. Lakin ən böyük təhlükə ekran və efir, hərçay kasetlər vasitəsi ilə həyata keçirilir.

Bir vaxt valideynlər uşaqlarını həyətə buraxmaq istəmirdilər ki, gedib küçə uşaqlarına qoşular, tərbiyəsi pozular. İndi o “küçə uşaqları” icazəsiz-filansız ekran efir vasitəsi ilə hər gün evlərimizə soxulur, ağızlarına gələni danışır, uşaqlarımızı əlimizdən alıb öz cərgələrinə qoşurlar. Bu cür azadlıq azadlıq deyil, cinayətdir.

Bütün bu halları görəndən sonra məclislərin birində kinayə ilə demişdim ki, Qarabağı almağına alacağıq, ancaq zövqü korlanmış gəncləri özümüzə qaytarmaq çox çətin olacaq...

Nə qədər “bəstəkar-şair”, “bəstəkar-müğənni”, “şair-müğənni” olarmış, İlahi?! Musiqidə ritm, melodiya, mətndə mənə, lirizm, obrazlılıq yox dərəcəsidir. Yerindən duran şeir yazır, mahnı bəstələyir, özünü “azad sənətkar” sayır. Görünür Müşfiq təsadüfi demirmiş:

Şairəm söyləyir yerindən duran,
Adamın üzündə həya gərəkdir!

“Maç-maç, quç-quç darıxmışam, daşa divarlara sarılmışam”, “Ay qız keçmə bizim məhlədən”, “Dərdimdən sən, Vallah öləcəksən”, “Yandırdım bir siqara, qoymaram söne daha” tipli saysız-hesabsız primitiv mahnılar, məzmunsuz meyxanalar, söz yığımından ibarət replər ekrandan, efirdən düşmür ki, düşmür. Küçələrdə, marşrut avtobuslarında, bazarlarda bu tipli “sənət nümunələri” qulaq çatladır. İstəməz böyük şairimiz Hüseyn Cavidin "Azər" poemasındakı bu misraları xatırlamalı oluram:

“Nə əcayib sürü, yahu, bunlar!
Öndə rəhbərlik edir meymunlar.
Cühələ elm, fəzilət satıyor,
Bizi həp aldadıyor, aldadıyor.
Kəndi əxlaqı sönükkən həpsi,
Yeltənir verməyə əxlaq dərsi.
Sadə minbərdə deyil, hər yerdə
Göz boyar həp şu qaranlıq pərdə.
Hankı bir sərxoşu söylətdim, inan
Bəhs edər gördüm o hüşyarlıqdan.
Nərdə beş kölgə görür ördəklər,
Başlayıb nitqə həməən saz köklər.
Rəqsi təlim ediyor axsaqlar,
Əzəmət düşkünüdür alçaqlar.
Zövqə biganə səfillər bol-bol
Şeirü sənətdə arar bir yeni yol.
Sadədil, hissə uyan abdallar,
Həp siyasi kəsilib at nallar...”

Şeir, sənət, musiqi tarlasını əlaq otları, çayırılar elə basıb ki, az-çox uğurlu əsərlər də kölgədə qalıb. Hərçay azadlıq əlaq otlarına daha sərfəlidir, nəinki qızılgüllərə, nərgizlərə, bənövşələrə...

Kütlənin səviyyəsinə enmək sənətin ölümüdür, sənət gərək kütləni öz səviyyəsinə qaldıra. Böyük yunan filosofu Epikurun sözlərini gərək yaradıcı adamlar heç zaman unutmayalar. O yazır: “Mən heç vaxt kütləyə xoş gəlmək üçün çalışmamışam. Onların xoşladıqları mənə yaddır”. Doğrudan da, repi, meyخانanı, mənasız sözlərin boyuna biçilmiş qulaq çatladan mahnıları sevən kütlənin dalınca getmək, onların zövqünü oxşayan əsərlər yazmaq cinayətdir. Təhsili, mədəniyyəti bazar iqtisadiyyatına boyun əyən xalqın gələcəyi yoxdur.

Ay qardaş, ay bacı, belə azadlıq olmaz axı?! Dünyanın ən demokratik ölkəsi sayılan Amerika Birləşmiş Ştatlarında

televiziya, radioya hər mahnı, hər film çıxarılmır. Deyirlər ki, Amerikada bir qızın, qadının üzünə 30 saniyədən artıq baxıb onu narahat etsən, səni məhkəməyə verərlər. Demokratiyanın beşiyi olan bu ölkədə insanı hər geyimlə hər məclisə buraxmırlar. Bizim ekranların, efirin bəzəyi isə hərcayi mahnılar, meyxanlar, qəddarlıq təbliğ edən əcnəbi filmlər, pampers, saqqız reklamlarıdır. Nə olur olsun, təkii içindən pul çıxsın.

Birgəyaşayış qaydalarını pozanlar məsuliyyətə cəlb olunduğu kimi, şerin, sənətin başına turp əkənlər, gəncliyin zövqünü korlayanlar da cəzalandırılmalıdırlar. Televiziya, mətbuat ictimai yerdır. Hər bir adam özlüyündə nə istəsə danışa da, yaza da, evində paltarsız gözə də bilər. Ancaq onların hər sözünü, sayıqlamasını, mahnısını, repini, mey-xanasını efirə, ekrana vermək olmaz. Sözdən, mahnıdan çox bədən nümayiş etdirən çılın-çılpaq müğənnilərin yeri televiziya deyil, gecə barlarıdır...

Dünyanın hər yerində başdan xarablar, manyaklar, əx-laqsızlar, oğrular, quldurlar vardır. Ancaq onların törətdikləri yaramazlıqları ekrana, efirə, mətbuata çıxarıb yeni nəslin tərbiyəsini pozmağa kimin haqqı var?!

Holland filosofu Spinoza yazır: “Azadlıq zərurəti dərk etməkdə və affektlərdən ucada durmaqdadır. Əksinə, affectlərin təsiri altında olmaq köləlikdir. Xoşbəxtlik isə qəlbin Allahı dərk etməkdən doğan dincliyidir.”

Allah insanı dünyaya gətirməklə, ona ağıl, düşüncə verməklə bərabər, ən gözəl nemətlərdən biri olan azadlığı da ona bəxş edib. Ancaq azadlıq hərki-hərkiilik deyildir. Ağıllı adamlar azadlıqdan yetərincə bəhrələmə bilir, bu azadlıqla digərlərinin rahatlığını pozmurlar.

MÜƏLLİMLƏR MÜƏLLİMİNƏ EŞQ OLSUN

Yer üzündə müəllimlikdən ağır, müəllimlikdən şərəfli bir peşə tanımıram. Gözəl müəllimi olan xalqa zaval yoxdur. Onunla fəxr edirəm ki, müəllim ailəsində doğulmuşam, müəllim çörəyi ilə boya-başa çatmışam. Atamın, anamın yarımçıq qalan müəllim ömürlərini otuz ildən artıqdır ki, mən davam etdirirəm. Ucqar bir dağ kəndində – Çardaxlıda dünyasını vaxtsız dəyişən atamın evi məktəb olanda kövrəlib bir şeir yazmışdım. Həmin şeir aşağıdakı misralarla bitirdi:

Ölümə çarə nə? – Yoxsa da kefim,
Toxtaqlıq tapıram mən hamı kimi.
Məktəbə dönübdür atamın evi,
Müəllim ömrünün davamı kimi.

Mən müəllimlər müəllimi olan “Azərbaycan müəllimi” qəzetini ilk dəfə müəllim atamın məktəbə dönən evində oxumuşam. Həmin qəzet mənim də taleyimdə böyük rol oynayıb. O qəzetin səhifələrində nə qədər şeirim, məqaləm dərc olunub. Uzun illərdir ki, “Azərbaycan müəllimi”nin daimi oxucusu kimi ondan çox şey öyrənmişəm.

Eşidəndə ki, bu günlərdə “Azərbaycan müəllimi” qəzetinin səkkiz mininci sayı işıq üzü görəcək, həyəcanlandım. İlk dəfə höccələyə-höccələyə “Azərbaycan müəllimi” oxuduğum atalı-analı günlərim yadıma düşdü. Ürəyimdən bir hiss keçdi ki, müəllimlər müəllimi olan bu qəzetin on mininci sayını oxumaq mənə də qismət olaydı.

Mənim sevimli qəzetim, sənə və sənin yaradıcın olan qələm dostlarıma yeni-yeni uğurlar diləyirəm. Müəllimlər müəlliminə eşq olsun!

"Azərbaycan müəllimi"
29 noyabr – 5 dekabr 2002-ci il.

QEYDLƏR

- Xaricdə müəllimə pul verirlər ki, məni öyrət, bizdə pul verirlər ki, öyrətmə!
- Ucalıq uzaqdan da görünür, dərinliyi görmək üçün isə mütləq dərinə baş vurmaq lazımdır.
- Ailə çölün hisini, pasağını, günahını təmizləyən müqəddəs ocaqdı.
- Mən tələbələrime sevmək öyrətmək istəyirəm. Çünki sevənlər sevgi uğrunda hər əzaba hazır olurlar.
- Sevgi azaddı, ancaq adamı qul, kölə edir.
- Hamı yüksəkliyə can atır, ucalıqda isə bir havasızlıq hökm sürür...
- Nəvələri dünyaya gələndə, insanın ikinci uşaqlıq dövrü başlayır.
- İnsan yoxdusa, gözəllik yoxdur. Təbiət nə qədər gözəl olursa olsun, əgər insan onu görmürsə, deməli gözəllik yoxdur.
- Gözəllik göz ilə dərk olunan həqiqətdi.
- Gözəllik onu duyanlara və yolunda cəfa çəkməyi bacaranlara məxsusdu.
- Həmişə dalgaların qoynunda yaşayan balıq görəsən də niz barədə bir şey bilirmi?
- Məhəbbət və zövq gözəlliyin əsas meyarıdır. Kimi, nəyi sevirsənsə, sənin üçün gözəldir.
- İnsan sevginin əzab gətirdiyini bilə-bilə yenə ona doğru can atırsa, deməli, sevgidə nəşə var...
- Biz sevgidən sevinc umuruq, o isə bizə qüssə-qəm gətirir.
- Sevgi çağırılmamış qonaq kimi gəlir, ancaq ev sahibinə dönür.
- Özünü sevə bilməyən, vətəni də sevə bilməz.
- Quşlar göyün, eşq ürəyin, gözəllik şairlərindi.
- Yaradıcılıq şəxsiyyətdən başlayır. İnsanın qəlbində gözəllik yoxdusa, o, gözəllik nəğməsi oxuya bilməz. Şairin

qəlbində xəbislik yuva salıbsa, onun yazdıqları insanlara sevgi, sevinc gətirə bilərmi?

- Şairin sənət dəyirmanını boş qoymayan iki şey var: sevgi və dərd.
- Arıda nə qədər bal çəkmək qüdrəti varsa da, çiçək olmasa, neyləyə bilər?!
- Heç kəsdən qorxmayan adam heç kəsi sevmir. Sevməyəndə həyat mənasını itirir.
- Hər sevgidən bir iz qalır...
- “Yar” sözünü tərsinə oxuyanda “ray” (cənnət) olur. Yarın yanı, doğrudan da, cənnətdi...
- Ətir çiçəyin qəlbindəki sevgidi.
- Ürək elə bir sehrli bostandı ki, sonuncu məhsulu yığandan bir neçə gün sonra görürsən ki, yenidən bar vermək istəyir.
- Tənqid adamın özündən başlayır. Özünü tənqid etməyi bacarmayanın özgəni tənqid etməyə mənəvi haqqı yoxdur.
- Poeziya – ədəbiyyatın qaymağıdır.
- Ağac yenidən bar vermək üçün ən azı bir il hazırlaşmalıdı.
- Gözəllərin yanağında dodaqlarım cilalanıb.
- Tarix yer altına köçür.
- Əlli il tək mənim deyil, dostlarımın, əzizlərimin şərikli ömrüdü.
- Dünyanın ən gözəl həzzini insan insanla ünsiyyətdən alır.
- Müğənni oxuyur: “Sevgi yalandı!” – sevgi yalan olsaydı, o, belə yanıqlı oxumazdı.
- Zəlzələ qaçqınlara lağ eləyənlərə başa saldı ki, evsiz-eşiksiz yaşamaq nə deməkdir. Allah – Təala zəlzələni ona görə elədi ki, qaçqınları lağa qoyanlar evsiz-eşiksiz qalmağın nə demək olduğunu başa düşsünlər.

- Bülbülün bülbül olması, onun gözəl mahnı oxuması öz hünəri deyil, Allah bəxşisidir.
- Ürək həmişə oyaqdı, orqanizmə keşik çəkir.
- Zahirən gözəl olmayanların mənən gözəl olmaqdan başqa çarəsi qalmır.
- Usta bir stol, stul düzəldəndən sonra eyni qayda ilə bir-birinin təkrarı olan saysız-hesabsız stol, stul düzəldə bilər. Şair isə bir şeiri ikinci, üçüncü dəfə yazı bilməz. O hər dəfə şeir yazanda elə bil ki, əlinə birinci dəfədir qələm alır.
- Şeir bulağının gözüne gəlmək istəyirsinizsə, misra cırıqlara düşün.
- Yalquzağın bircə dostu var – qəddarlıq.
- Papağın milliliyindən başın düşüncə tərzinin milliliyi əsasdır.
- Təəssüf ki, musiqimizin milli sifəti itib.
- Yar ki yarını iki daşın arasında axtarmadı, bu nə sevgi oldu?
- Hər gələn təzə sevgi ürəyə yaz gətirir.
- Məhəbbət lirikası uşaq ədəbiyyatının əkin sahəsidir.
- Ağız boğazdan yuxarı, başdan aşağıdır.
- Zamanın ömür karvanı dünyanın bu başından o başına yol gedir.
- Mənim qəlbim qızların sevgi poliqonudu.
- Məhəbbət uğursuz olmur, məhəbbətin özü elə uğurdu.
- Mən sənə baxmayanda da səni görürəm.
- Düşmənim zəifdisə, deməli mən özüm də qüdrətli adam deyiləm.
- İllər boyu inandığım, uca sandığım bir insan bircə hərəkəti ilə hər şeyin üstündən qələm çəkdi. Onun haqqında uydurduğum kişilik, mərdlik mifi dağıldı, çilik-çilik olub yerə səpələndi. Onun hər qəlpəsinin düşdüyü yerdə bir daha ot bitməyəcək. Cövhəri, mayası xılt olanda nə pul, nə də vəzifə adamı kişi eləyə bilmirmiş...

- Xəyalə dalıb ötən günləri xatırlayırsansa, deməli, qocalıq başının üstünü kəsib.
- Mənimlə görüşə hazırlaşanda şeirlərim haqqında danışmaq istəyən tələbələrə icazə verməyiblər. Deyiblər ki, tələbə kimdi ki, Rafiq Yusifoğlu haqqında söz desin. Ancaq mənə elə gəlir ki, yaradıcılığım haqqında əsl sözü öz tələbələrim arasından çıxan insanlar deyəcəklər.
- Havalar soyuduğu üçün günəş daha dənizdən çıxmır.
- O qatar getdi daha.
- Yoxdur onu gətirən, məhəbbət özü gəlir.
- Nifrət məhəbbətin ən yüksək pilləsidir.
- Həqiqəti danmaq Allahı inkar etmək kimi bir şeydi.
- Kimisə sevib onu düşünürsənsə, kimsə səni sevib xatırlayırsa, dünyanın hansı başında olursan ol, xoşbəxtsən.
- Gəncliyin ömrü bir andı, qocalığın ömrü isə uzundu. Qocalıq gənclikdən daha etibarlıdı.
- Quş uçmaq, insan sevmək üçün yaranıb. Sevgisiz insan qanadsız quşa bənzəyir. Qanadı olmayanda uçmaq istedadı ola bilməz.
- Bizim məhəbbətimiz arabir görünən qış günəşinə bənzəyir. Qəlbimizdəki həsrət buzlarını, intizar sırsırasını əridə bilmir ki, bilmir...
- Bir var gül əkib, bir də var gülü əkib.
- Düşməyə toy tutmaq üçün bizə çoxlu toy lazımdı.
- Qonşu bəlkə də qan, su sözündəndi. Qonşularımız həmişə qan töküblər, biz isə onu zaman-zaman su ilə yumuşuq.
- Dəhşətdi, vaxtilə övladları şəhərə gəlib yataqxanada qalırdılar, indi də özləri ömürlərinin ahıl çağında yataqxana küncünə sığınıblar. Fərq bundadı ki, tələbə ömrünün dəqiq miqdarı var, qaçqınlıq, köçkünlük ömrünün sonu görünür ki, görünür...
- Xiffət ürəklərə çalın-çarpaz dağ çəkdi. Cəsədlərini qum-sal torpaqda qoyub, ruha çevrilməkdən, doğma dağlara,

cığırlarında ot bitmiş kənd yollarına dönməkdən başqa çıxış yolu tapmadı didərgin qocalar.

- Ömür Allahın insana verdiyi paydı, möhlətdi, “dədə-boyu”du...
- Ölüm ömür boyu çəkdiyin keflərin də, əzab-əziyyətin də üstündən çalın-çarpaz bir xətt çəkir. İnsanın sümük, torpaq ömrü başlayır.
- Tək qalmağa, tənhalığa məhkumdu hamı axırda.
- Biz bilsək də getdiyimiz yolun başında qəbir durur, yenə tələsirik...
- Ölüm əbədiyyətin başlanğıcıdır.
- Bir daha dünyaya gəlsəydim, çoban olmağa da razı olardım. Ancaq bir də dünyaya gəlmək mümkündürmü?!
- Sənin məhəbbətin məni özgə baxışlardan qoruyan zirehdi.
- Azərbaycan polisinin zopası erməni gülləsindən qorxuldu.
- Qəlbindən sülh keçirsə, döyüşlərə hazır ol.
- Dedim müqayisə elə, tutuşdur, demədim vuruşdur, tutaşdır.
- Fevral zəhlətökəndi deyə, Allah onu qısa yaradıb.
- On iki vaqonlu il qatarı şütüyür. Hər vaqon bir aydı.
- Sözi redaktə etmək olar, səsi yox. Səsində yenə məhəbbət var.
- Şəhərdə ağacı da sərbəst yaşamağa qoymur, qayçılayırlar.
- Quşa yuva bala çıxarmaq üçün lazımdı, yaşamaq üçün yox.
- Deyirsən kefim necədi? – Dəvəsi ölmüş ərəbəm.

EKRAN - EFİR

“ARAZ” ƏDƏBİ TƏQVİMİ

(Televiziya, may 1998)

Rafiq Yusifoğlunun ifasında "Sən məni qınama" şeiri səslənir.

Gülsüm: - Son vaxtlar istedadlı şair, alim, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlunun “Qəm karvanı” və “Həsərət köçü” adlı iki kitabı çap olunub. Mənə elə gəlir ki, bu, şairin yeni uğurları sayıla bilər.

Bu gün Rafiq Yusifoğlu bizim qonağımızdır. Xoş gəlmisiz, Rafiq müəllim!

Rafiq Yusifoğlu: – Sağ olun!

Gülsüm: – Rafiq müəllim, sənətə, poeziyaya hansı ümidlərlə gəlmişdiniz və nəyə nail oldunuz?

Rafiq Yusifoğlu: – Mənim xoşbəxtliyim ondan ibarətdir ki, ədəbiyyata hay-küylə gəlməmişəm. Elə bir mühitdə böyümüşəm ki, ədəbiyyatın, sənətin nə olduğunu hələ uşaq vaxtlarımdan başa düşmüşəm. Ona görə bilmişəm ki, çığırbağırla, hay-küy salmaqla gözəl sənət nümunələri yaratmaq olmaz. Xoşbəxtliyim bir də ondan ibarət olub ki, dünyaya gözümlü açandan kitablar əhatəsində olmuşam, ziyalı ailəsində böyümüşəm. Mənim ana babam “Molla Nəsrəddin”çi şair olub. “İstiot” təxəllüsü ilə “Molla Nəsrəddin” jurnalında şeirlərini çap elətdirən babam mənim ilk sənət müəllimim olub. Belə bir ədəbi mühitdə yaşadığıma görə hay-küyçü ədəbiyyata o qədər də meyl eləməmişəm. Ümidlərim, arzularım çox olub.

İlk gənclik, tələbəlik illərində uğurlarım az olmayıb. Öz yaşadlarımla müqayisədə çox çap olunmuşam. Sonra ardıcılıqla kitablarım nəşr edilməyə başlayıb. Televiziyada, radioda əsərlərim səslənib, tamaşalarım göstərilib...

Gülsüm: – Rafiq müəllim, “Qəm karvanı” adlı poemanız Məhəmməd Füzuli dünyasına üz tutub. Dahi Füzulinin adını daşıyan rayonumuz isə düşmən tapdağı altındadır. Sizcə bu vəziyyətdə ədəbiyyat neyləməlidir?

Rafiq Yusifoğlu: – Ədəbiyyatın işi ümumiyyətlə çətin-di. Ataların belə bir sözü var: “İşi görənlə gördürən yarıdı.” Bu mənada ədəbiyyatın xidməti tarix boyu olub və indi də olmalıdır.

Bir dəfə kinayə ilə Mayakovskidən soruşublar ki, sənin vaxtilə dillər əzbəri olan şeirlərin var idi, bəs o şeirlər necə oldu? O cavab verir ki, mənim şeirlərim əsgər idilər, döyüş-dülər, cəbhədə öldülər.

Doğrudan da, belə şeirlər olub və olacaq. Bayaq Füzulinin adını çəkdiniz, işğal olunmuş torpaqlarımızı xatırlatdınız. Onu deyim ki, Füzuli yaradıcılığı ilə mən çox bağlıyam. Uşaqlıqdan onun şeirlərinin cazibəsinə düşmüşəm. Mənim “Qəm karvanı” adlı ədəbi tamaşam da dövlət televiziyasında nümayiş etdirilib.

Bu poema üzərində mən çox işləmişəm. Əsgərlik vaxtında (özü də mən əsgərliyimi Yerevanda keçirmişəm) hər gün Füzulinin şeirlərini oxuya-oxuya poemanın ilk hissələrini yazmışdım. Uzun illərdən sonra – 1994-cü ildə Füzuli yaradıcılığına yenidən müraciət etdim və “Qəm karvanı” adlı poemamı yazıb tamamlaya bildim.

Gülsüm: – Rafiq müəllim, “Araz” ədəbi təqviminin tamaşaçıları indi Sizdən şeir gözləyirlər.

Rafiq Yusifoğlu: – Böyük məmnuniyyətlə. Madam ki, işğal olunmuş torpaqlarımızdan söhbət düşdü, mən qaçqınların taleyi ilə bağlı “Saman çöpü” şeirimi oxumaq istəyirəm.

“XƏBƏRLƏR”

(Az.TV 1, 13 yanvar 2000)

Diktor: – Azərbaycan Yazıçılar Birliyində tanınmış şair, ədəbiyyatşünas alim, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlunun 50 illik yubileyi qeyd olunmuşdur.

Süjet: – Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Uşaq Ədəbiyyatı bölməsinin müdiri, yazıçı Əli Səmədli Rafiq Yusifoğlunun zəngin və çoxşaxəli yaradıcılığından, şairlik, alimlik, müəllimlik və redaktorluq fəaliyyətindən söhbət açmış, uşaq ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərindən danışmışdır. Rafiq Yusifoğlunun redaktoru olduğu “Göyərçin” jurnalının məziyyətlərindən, dəyərli bir dərgi olduğundan söz açan xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadə jurnalın bugünkü səviyyəsində Rafiq Yusifoğlunun müstəsna xidmətləri olduğunu qeyd etmişdir. Xalq şairi Qabil yubilyarın nəşr olunmuş son kitablarından danışmış, “Xatirə kəcavəsi” kitabında Rafiqin nəsl, şəcərəsi haqqında olan məlumatları, Azərbaycan poemaları haqqında yazdığı tədqiqat əsərlərini çox yüksək qiymətləndirmişdir. Şair Fikrət Sadıq yubilyarın yaradıcılıq uğurlarına hədsiz sevindiğini bildirmişdir. Çıxış edənlər şairin “Aylı cığır”, “Qəm karvanı”, “Həsərət köçü” kitablarının bədii məziyyətlərindən danışmış, poeziyasındakı səmimiyyətdən bəhs etmişlər. Şeirlərindəki lirizm, bədii ifadə formaları yüksək qiymətləndirilmişdir.

Bakı məktəbliləri Rafiq Yusifoğlunun uşaqlar üçün yazdığı şeirlərdən nümunələr söyləmişlər. Şairin şeirlərinə yazılmış mahnılar səslənmişdir.

Tədbirdə çıxış edən Rafiq Yusifoğlu ona göstərilən diqqət və qayğıdan məmnun qaldığını söyləmiş yubiley tədbirlərində iştirak edənlərə minnətdar olduğunu bildirmişdir.

“TƏZƏ SEVDALARA DOĞRU”

(Az. TV 1, 2 mart 2000)

Musiqi, dəniz sahili. Rafiq Yusifoğlunun ifasında “Deyirəm yaxşı ki, bu qələmim var” şeiri.

Diktor (Sabir Ələsgərov): – İstedadlı şair, ədəbiyyatşünas, publisist Rafiq Yusifoğlu ömrünün 35 ilini, özü demişkən, qələminə söykənib yaşayıb. Şair qələmi şairlə sevdalı, həmişə həyat eşqi ilə döyünən ürəyi arasında qırılmaz bir körpüyə dönüb. 35 ildir ki, şair bu qələminin sehri, möcüzəsi ilə yazıb yaratmağı, gözəl şeir, hekayə, elmi-publisistik məqalə və tərcümələri ilə ürəklərə yol tapıb, sevilib. Ədəbi ictimaiyyət və oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanan Rafiq Yusifoğlu “Yurdum-yuvam”, “Ətirli düymələr”, “Ocaq yeri”, “Aylı cığır”, “Qəm karvanı”, “Həsrət köçü”, “Şirin yağış” adlı şeir, “Bahar qatarı” adlı nəsr, “Xatirə kəcavəsi” adlı publisistika, “Kitabi Dədə Qorqud” adlı komikslər kitablarının, “Azərbaycan poeması, axtarırlar, perspektivlər” adlı elmi monoqrafiyanın müəllifidir.

Rafiq Yusifoğlu: – Adi bir insan ömrünü
Nağıl eləyib şairlər.
Göydən gələn bumbuz qarı
Noğul eləyib şairlər.
Qız alıb, gəlin köçürüb,
Gənclərə buta içirib,
Neçə-neçə ögey dərdi
Öz köynəyindən keçirib,
Oğul eləyib şairlər...

Diktor: – Xalqımızın keşməkeşli tarixini öz qələminin sehri köynəyindən keçirən Rafiq Yusifoğlu vətəndaşlıq poeziyamızın gözəl nümunələrini yaradıb. Xalqımızın təkləndiyi bir vaxtda şair ürək ağrısı ilə öz poetik dünyasından tanrıya üz tutub imdad diləyir.

Rafiq Yusifoğlu: “Tərəzinmi xarab olub, pərvərdigar?” şeiri.

Diktor: – Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığında Azərbaycan təbiətinin gözəllikləri vurğunluqla tərənnüm olunur. Vətənin hər otu, çiçəyi, başı qarlı dağları, zümrüd donlu meşələri, ətirli yamacları, çayları, çeşmələri şairin ilham mənbəyidir.

Rafiq Yusifoğlu: “O qədər öpdüm ki” şeiri.

Diktor: – Bu günlərdə Azərbaycan Yazıçılar Birliyində tanınmış şair, ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlunun 50 illik yubileyi ilə əlaqədar ədəbi tədbir keçirildi. Gecəni Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Uşaq Ədəbiyyatı bölməsinin müdiri, yazıçı Əli Səmədli açdı. Xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadə Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılıq məziyyətlərindən danışdı, onu son dərəcə istedadlı bir qələm sahibi kimi tanıdığını söylədi. Qeyd etdi ki, Rafiq Yusifoğlu həm də gözəl nəşirdir. Onun “Göyərçin” jurnalının nəşrində müstəsna rolu vardır.

Xalq şairi Qabil Rafiq Yusifoğlunu 30 ildən artıq bir vaxtda tanıdığını, onun ilk şeirlərini çap etdirdiyi gündən müntəzəm surətdə yaradıcılığını izlədiyini, gənc qələm dostunun uğurlarına sevindiğini söylədi.

Şair Fikrət Sadıq Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığını çoxküncü üzük qaşına bənzətdi. Dedi ki, bu üzük qaşının bir küncünü şairlik, bir küncünü nasirlik, bir küncünü ədəbiyyatşünaslıq, bir küncünü tərcüməçilik, bir küncünü jurnalistlik fəaliyyəti təşkil edir. Rafiq təkcə şeir yazsaydı, bir istedadlı şair, ədəbiyyatın tədqiqi ilə məşğul olsaydı, bir görkəmli ədəbiyyatşünas, nasir, tərcüməçi, publisist kimi də ayrılıqda adı ədəbiyyat tariximizə düşməyə layiq olardı. Rafiq Yusifoğlu xoşbəxt sənətkardır ki, onun çoxşaxəli yaradıcılığı eyni dərəcədə sevilə-sevilə oxunur.

Şair İlyas Tapdıq Rafiq Yusifoğlu yaradıcılığından Abbas Səhhət, Abdulla Şaiq, Səməd Vurğun ətri gəldiyini söylədi.

Şair və yazıçılardan Zahid Xəlil, Ağəddin Mansurzadə, Məmməd Namaz, Ofelya Babayeva və başqaları Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılıq yolundan, onun şəxsiyyətindən məhəbbətlə söz açdılar.

Tənqidçi Vaqif Yusifli şairin ədəbiyyatşünaslıq sahəsindəki səmərəli fəaliyyətini çox qayğıkeşliklə vərəqlədi.

Rafiq Yusifoğlu: “Bu qışın qarı da beləcə yağdı” şeiri.

Diktor: – Rafiq Yusifoğlu müasir uşaq ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələrindən biridir. Onun əsərləri dərsliklərdə balalarımız tərəfindən sevilə-sevilə oxunur. “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru kimi məsul bir vəzifədə çalışan Rafiq Yusifoğlu uşaqların təlim-tərbiyəsi üçün əlindən gələni əsirgəmir, öz qələmi ilə xalqımıza xidmət edir.

Rafiq Yusifoğlu: “Üç daş” şeiri.

Diktor: – Rafiq Yusifoğlunu çox vaxt məhəbbət şairi adlandırırlar. Mayası təmiz sevgi ilə yoğrulmuş poeziyası həqiqi mənada insanı valeh edir.

Həqiqət: – Rafiq müəllim, ədəbiyyata gəlişinizi necə xatırlayırsınız? Kiminsə bu yolda xeyirxah əlini çiyinizdə hiss etməsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Hiss eləmişəm. Ədəbiyyat mənim həyatımdı. Ağlım söz kəsəndən, əlim qələm götürəndən, ilk dəfə şeir yazmağa başlayandan ta bu günə qədər mənim ədəbiyyatsız bir günüm olmayıb. O ki qaldı başlanğıca, mən elə xoşbəxtlərdənəm ki, əlimə qələm alan gündən qarşıma sənətin sirrini, seyrini bilən adamlar çıxıb. Mənim ana babam Nuşirəvan Kərimov respublikanın Əməkdar müəllimi idi, “Lenin” ordeni almışdı, “Molla Nəsrəddin”çi şair idi, jurnalda “İstiot” təxəllüsü ilə xeyli şeiri çap olunmuşdu. O, mənim ilk sənət müəllimim olub, şeirin ibtidai qaydala-

rını mənə öyrədib. Başa salıb ki, bu qayda-qanunları bilmədən gözəl sənət əsərləri yaratmaq mümkün deyil.

Sonra tale elə gətirib ki, ədəbiyyatı sevə-sevə pedaqoji universitetin filologiya fakültəsinə qəbul olunmuşam. Xalqımızın çox görkəmli dilçiləri, ədəbiyyatşünasları mənim müəllimim olub. İsmayıl Şıxlıdan, Əhəd Hüseynovdan sənətin, ədəbiyyatın sirlərini öyrənmişəm. Mənim poetik zövqümün formalaşmasında bu adamların hədsiz xidməti olub.

Başqa bir tərəf. Mənim babam gözəl şair, ədəbiyyatşünas Qasım Qasımzadənin müəllimi olub. Qasım Qasımzadənin babama həsr etdiyi “Müəllim” adlı bir şeiri də var. Biz Qasım müəllimlə həm də qohumuq. O, mən uşaq olanda rayona gəlmişdi. Babam mənim ilk qələm təcrübələrimi ona göstərdi. Qasım müəllim mənə bir gözəl məsləhət verdi. Dedi ki, partiyadan, filandan yazma. Dağdan yaz, daşdan yaz, təbiəti ki, bir belə sevirsən, təbiətdən yaz...

Mən atı çox sevirdim. Qasım müəllim Xocamsaxlıya gələndə oğlu Fəxrəddini də gətirmişdi. Onunla hərəməz bir ata minib Mehriliyə sarı çapdıq. Qayıdanda Qasım müəllim bizi at üstündə görüb, gülə-gülə, zarafatla dedi ki, Qır atın, Dür atın sahibi Koroğlunun özü də şair olub...

Bu mənada mənim adını çəkdiyim adamlara çox böyük hörmətim var. Mənim sənətə estetik zövqümün formalaşmasında bu adamların rolu böyük olub. Sonra tale elə gətirib ki, filoloq olmuşam. Ədəbiyyatı öyrənmişəm və boynuma ağır bir yük düşüb ki, klassik, müasir ədəbiyyatımızı, eləcə də dünya ədəbiyyatını yeni nəslə öyrədim. Əziyyətlər, ağır zəhmət bahasına öyrəndiklərimi tələbələrimə demişəm, tələbələrimdən də müəyyən mənada öyrənmişəm. Yəni, ədəbiyyat mənim həyatım, canım, qanım olub, mən heç vaxt ondan kənarda qalmamışam.

Qərribə bir şey yadıma düşdü. Bir nəfər Şekspirin yanına gedib, ondan məsləhət almaq istəyir. Dahi dramaturq ondan

soruşur ki, sən nə olmaq istəyirsən? Gənc deyir: “Mən Şekspir olmaq istəyirəm.” Şekspir ona cavab verir ki, evin tikilsin, mən Allah olmaq istəyirdim, məndən zorla Şekspir çıxdı, səndən nə olacaq?

Mənə elə gəlir ki, ədəbiyyatda nəyəsə nail olmaq üçün bütün həyatını ona həsr etməlisən. Ədəbiyyat vaxtın olandan-olana yanına qaçdığın, kənarda saxladığın sevgili deyil. O, həmişə sənin canında, qanında olmalıdır. O, ikinci dərəcəli bir şey deyil.

Həqiqət: – “Azərbaycan poeması, axtarışlar və perspektivlər” adlı böyük bir monoqrafiyanız var. XX əsr poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən bəhs eləyir. Bu qədər poemanı oxumaq, onu nəzərdən keçirmək, araşdırmaq, sistemləşdirmək nə qədər vaxt istəyir?

Rafiq Yusifoglu: – Ömür istəyir. 1978-ci ildə aspiranturaya qəbul olunmuşam. Onda mənə çox gözəl insan, filologiya elmləri doktoru, ədəbiyyatşünas Yəhya Seyidovu rəhbər təyin elədilər. Yəhya Seyidov nəsrə məşğul olan mütəxəssis, ədəbiyyatşünas idi. Mən isə istəyirdim ki, poeziyadan mövzu götürüm, dissertasiya yazım. Yaşar müəllimlə Qasım müəllim mənə bir mövzu vermişdilər: “Bədii fərdiləşmədə milliliyin təzahürü”. Yəhya müəllim dedi ki, bu mövzunu necə işləməyi mən təsəvvür eləyə bilmirəm. Belə bir mövzu da seçmişdik: “Azərbaycan poemasında konflikt və xarakter problemi”. Yəhya müəllim dedi ki, burda nəsə nəsrə uyğun bir şey var. Yaxşı olar ki, elə bu mövzuda yazasan. Beləliklə, həmin mövzunu mənə dissertasiya mövzusu kimi təsdiq elədilər. 1984-cü ildə “Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri” mövzusunda dissertasiya müdafiə elədim. Sonra da iş elə gətirdi ki, doktorluq dissertasiyam da poemaların tədqiqinə həsr edildi və nəticədə belə bir monoqrafiya yarandı. Məni sevindirən cəhətlərdən biri ondan ibarətdir ki, monoqrafiyanın əlyaz-

masını oxuyan Yaşar Qarayev əsəri bəyəndi və mənə bir məktub yazdı. Bu, məni çox sevindirdi.

Həqiqət: – Həmin məktub Sizin kitabda da var.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli, elədir. Bir də məni sevindirən o oldu ki, Yazıçılar Birliyində tənqidlə bağlı müşavirə keçiriləndə Anar müəllim sovet dövrü ədəbiyyatının gözəl, obyektiv təhlilini verən bir əsər kimi həmin monoqrafiyanı çox tərifləyib.

Mən istəmişəm ki, şair kimi yetişmək üçün ədəbiyyatın nəzəri əsaslarını, onun tarixini yaxşı öyrənim. Ədəbiyyatı öyrənməsən, əsl şair ola bilməzsən.

Həqiqət: – Rafiq müəllim, belə bir sual meydana çıxır ki, 35 illik yaradıcılıq yolunda tənqidçi Rafiq Yusifoğlu şair Rafiq Yusifoğluna necə kömək eləyib?

Rafiq Yusifoğlu: – Həqiqət xanım, Siz Yazıçılar Birliyində mənimlə bağlı tədbirdə iştirak eləmisiniz. Yəqin ki, hörmətli şairimiz Fikrət Sadığın mənim yaradıcılığım haqqında dediyi sözləri xatırlayırsınız. “Rafiq Yusifoğlu elə bir daş-qaşa bənzəyir ki, onun müxtəlif tinləri var.” Tədqiqatçılıq, nasirlik, şairlik, tərcüməçilik və jurnalistlik fəaliyyətimə müəllimliyi də əlavə etmək istəyirəm. Bunların hamısı bir-birinə kömək eləyir, bir-birini tamamlayır. Gözəl şair olmasan, bədii əsərləri düzgün qiymətləndirə bilməzsən. Gözəl ədəbiyyatşünas olmasan, ədəbiyyatın qayda-qanunlarını bilməsən, poeziya nəhənglərinin, sənət nəhənglərinin yaradıcılığından bəhrələnməyi bacarmasan, yaxşı şair ola bilməzsən. Nə gəldi yazıb elə bilərsən ki, şedevr yaratmısan. Ədəbiyyatşünas kimi, tədqiqatçı kimi öyrənirsən, şair kimi bu biliklərindən istifadə edirsən, müəllim kimi qənaətlərini tələbələrənlə bölüşürsən.

Dostoyevskinin yanına bir cavan yazıçı gəlir. Görkəmli sənətkar ona məsləhət görür ki, özündən heç vaxt süjet, fabula uydurma, hər şeyi həyatdan götür. Ona görə ki, həyat

yaradıcılıq üçün bizim düşündüklərimizdən qat-qat zəngin material verir.

Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, oturub mövzu fikirləşmirəm ki, nədən yazım. Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, öz oxucuları-mın, müasir gəncliyin arasındayam. Mənim şeirlərimin yaranmasının əsas səbəbkarları da onlardır.

Yenə bir söz yadıma düşdü. Lev Tolstoy deyir ki, sənətkar qatarda gedəndə də ümumi vəqonda getməlidir. Mən onunla fəxr eləyirəm ki, sadə bir həyat tərzim var. Hər növ adamla dostluq eləyirəm. Onların arasında alimlər də var, şairlər də, müəllimlər də var, tələbələr də, həkimlər də var, fəhlələr də... İnsanların arasında olmağım mənim yaradıcılıq karxanamın boş qalmasına imkan vermir...

Həqiqət: – Sizin uşaq şeirləriniz görkəmli sənətkarlarımız tərəfindən yüksək qiymətləndirilib, dərsliklərə daxil edilib. Sizi uşaq dünyasına bağlayan nədir?

Rafiq Yusifoğlu: – Dünyada uşaqdan gözəl, uşaqdan müqəddəs heç nə təsəvvür eləyə bilmirəm. Uşaqdan təmiz, uşaqdan sözü üzə deyən bir varlıq yoxdur. Bir şah deyir ki, məni elə bir yerə dəvət edin ki, orda məndən böyük adam olmasın. Məclisdə uşağı görən hökmdar deyir ki, bu uşaq məndən böyükdür, ona görə də çıxıb getməliyəm.

Uşaq dünyası maraqlı olduğu üçün bu təmiz, pak aləmə qədəm qoymaq istəmişəm. Əslində bunun özü də tale işidi. Mən məktəbdə uşaqların arasında olmuşam, sonra “Göyərçin” jurnalında işə dəvət olunmuşam. Moskvada uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı keçirilən üç ümumittifaq seminarında, Qazaxıstanda keçirilən uşaq ədəbiyyatı günlərində iştirak etmişəm. O dövrün ümumittifaq miqyasında yaşayan görkəmli uşaq yazıçılarının əksəriyyəti ilə şəxsən tanış olmuşam. Bütün bunlar məni uşaq ədəbiyyatı ilə daha ciddi məşğul olmağa sövq eləyib.

Burada mənim yadıma Cəlil Məmmədquluzadənin bir sözü düşür. Onun yanına bir cavan gəlib deyir ki, mirzə,

mən istəyirəm ki, uşaqlar haqqında bir kitab yazam. Mirzə Cəlil özünəməxsus şəkildə deyir:

– Bala, mən başa düşə bilmirəm, uşaqlardan məgər uşaqlar yazırlar?

Bəzi adamlar elə bilirlər ki, uşaq ədəbiyyatı elə uşaq-muşaq ədəbiyyatıdır, ikinci növ ədəbiyyatdır. Mənim fikrimcə, uşaq ədəbiyyatı, böyük ədəbiyyatı yox, yaxşı, pis ədəbiyyat var. Mövzu ayrı şeydi. Uşaqdan da son dərəcə ciddi bir əsər yazmaq olar, böyükdən də. Qarışıqdan da son dərəcə ciddi bir əsər yazmaq olar, fildən də... Bunlar hamısı şərtidir. Mən müsahibələrimin birində dediyim sözü burda da xatırlatmaq istəyirəm. Ədəbiyyatı kobud surətdə xörəyə bənzədirəm və bu qənaətdəyəm ki, yaxşı xörəyi uşaq da, böyük də eyni həvəslə yediyi kimi, yaxşı əsəri də uşaq da, böyük də oxuyur. Servantes “Donkixot” əsərini yazanda fikirləşməmişdi ki, onu uşaqlar üçün yazır. Desəydin ki, uşaqlar üçün yazmısan, bəlkə də özünü təhqir olunmuş sanardı. Amma indi nə olsun, “Donkixot” dünya uşaq ədəbiyyatının ən gözəl inciləri sırasındadır.

Həqiqət: – Nəhayət, yurdu yağmalanmış bir şair kimi düşüncələrinizi eşitmək istərdik.

Rafiq Yusifoğlu: – Mən qələm dostum Eldar Baxış haqqında bir elegiya yazmışdım, bu “Cənnətdən qovulmuşlar” adlanırdı. Müqəddəs kitabımız “Qurani-Kərim”də yazılır ki, cənnət içindən çaylar axan gözəl bir yerdir. Mən üzümü qələm dostuma tutub deyirdim ki, ulu babalarımız, nənələrimiz Adəmlə Həvvə cənnətin qədrini bilmədikləri üçün oradan qovulublar. Bəlkə bu da bizim günahımızdı ki, o boyda müqəddəs cənnətimizin qədrini bilmədik, ordan qovulduq, didərgin düşdük?!

Əlli illik ömürdə qazancım çox olub. Çoxlu dostlar qazanmışam, çoxlu kitablarım çıxıb. Övladlarımdan da razıyam, dostlarımdan da razıyam, taleyimdən də razıyam. Ölmədim, Azərbaycanın müstəqilliyini gördüm. Xəlil Rza

yazmışdı ki, iki mininci il, təşnəyəm sənə. Ölmədik, bu əsrin sonunu gördük, gələn əsrə salam vermək səadətinə nail olduq.

Doğmalarımı da itirmişəm, əzizlərimi də itirmişəm, ancaq ən ağır itki torpaq itkisidi, vətən itkisidi. Həmişə o dağlar, dərələr mənim yuxuma gəlir. Elə bilirəm ki, nə vaxtsa doğulduğum torpağa qayıdacam, dünyanın ən xoşbəxt adamlarından birinə çevriləcəm.

Həqiqət: – Elə bu yerdə Sizi 50 yaşınızın tamam olması münasibətilə təbrik eləyirik. Arzumuz budur ki, gələn yaşlarınızı Qubadlıda qeyd eləyəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, bundan böyük arzu olmaz mənim üçün...

Diktor: - Həyat öz axarı ilə axıb gedir. Ömrünün, yaradıcılığının yetkin çağlarına qədəm qoyan qələm dostumuza yeni-yeni yaradıcılıq uğurları, sənət sevincləri, oğul-qız toyu arzulayırıq.

Rafiq Yusifoğlu: – Qəlbimdəki dəli sevdə,
Yarı yalan, yarı doğru.
Vaxt hanı geri dönməyə,
Şığıyıram yara doğru.

Gözümdə həsrət çiçəyi,
Üzümdə həsrət küləyi,
Yenə can atır ürəyim
Təzə sevdalara doğru...

(Musiqi)

“ƏDƏBİ ÜFÜQLƏR”

(Az. TV – 1, sentyabr 2001)

Diktor: “Söz ilahi bir qüdrətə malikdir. Söz hikmət xəzinəsinin qiymətli incisidir. Sözün işığında haqqın nuru var. Nizami inci tək sözlər seçməyi, az danışib az dinməyi, sözünün yerini bilməyi insanın ən ali keyfiyyəti hesab edirdi. Füzuli təsadüfən demirdi ki, ilahi feyzdən bir xəzinədir söz. Sözün, şeirin qiyməti onun düzlüyündədir.” – Bu fikirlər “İlin ən yaxşı kitabı”, “Tofiq Mahmud”, “Vətən”, “Qızıl qələm” mükafatları laureatı, şair, ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlunun “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” adlı kitabındandır. Onun uzun illər respublika mətbuatında ədəbiyyatımızın nəzəri problemləri ilə bağlı dərc etdirdiyi məqalələri bu kitabın əsasını təşkil edir. Rafiq Yusifoğlu bu gün “Ədəbi üfüqlər”in qonağıdır. Kitabla bağlı fikirlərini sizlə bölüşəcək.

Həqiqət: – Rafiq müəllim, bədii söz, onun xüsusiyyətləri və poetikası haqqında mülahizələriniz toplanan bu kitab hansı ehtiyacdən yarandı?

Rafiq Yusifoğlu: – Bədii söz böyük qüdrətə malikdir. İnsanı insan edən, onu başqa canlılardan fərqləndirən bu ilahi sözü demək və dinləmək qabiliyyətidir. Hələ uşaqlıq çağlarımdan söz məni sehləyib, ovsunlayıb. Mən müəllim ailəsində doğulmuşam. Atam da müəllim olub, anam da müəllim olub, babam da müəllim olub. Babam həm də “Molla Nəsrəddin”çi şair olub. İlk dəfə babamın dilindən gözəl sənət nümunələrini eşitmişəm, Füzulinin şeirlərini dinləmişəm. Yadıma düşür, yaylağa qalxanda babam deyirdi ki, Füzuli dərd əlindən dağa çıxdı, dedilər bəxtəvər yaylağa çıxdı.

Əlbəttə, bir uşaq kimi onda bədii sözün qüdrətini anlamırdım. İndi də bəlkə Füzulinin hikmətlərini o dərəcədə ba-

şa düşə bilmirəm, anlamağa çalışıram. Söz məni özünə elə çəkdi ki, elə bağladı ki, mən ömrümü, həyatımı sözə həsr elədim, filologiya fakültəsini bitirdim, Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasını bitirdim. Namizədlik dissertasiyası yazdım, doktorluq dissertasiyası yazdım. Sözə könül verə-verə ədəbiyyatşünaslıqla məşğul oldum. O ki qaldı “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kitabını, belə bir dərsliyi yazmağa, necə oldu ki, mən bunu yazdım, deyə bilərəm ki, bu əsərin rüseyimi mənim ürəyimə çox-çox əvvəllər düşmüşdü. Mən o sənət adamlarını xoşlayıram ki, onlar təkcə şeir yazmırlar, hekayə yazmırlar, şeir haqqında, hekayə haqqında, ümumiyyətlə ədəbiyyat haqqında onların özlərinin nəzəri görüşləri olur. Bu baxımdan həmişə, xüsusilə də Azərbaycan poemalarının sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən bəhs edən monoqrafiyama bitirəndən sonra gördüm ki, mənim əlimin altında zəngin materiallar, ədəbi faktlar var. Çoxlu bədii təsvir vasitələri, bədii detallar seçmişdim. Ürəyimdən keçirdi ki, (amma heç kəsə bu haqda heç nə deməmişdim) görəsən nə vaxtsa mən də bir nəzəriyyə kitabı yazıya bilərəmmi? “Axtardığım yar idi, yetirdi pərvərdigar.” Sumqayıt Dövlət Universiteti fəaliyyətə başlayanda məni mühazirə oxumaq üçün ora dəvət elədilər. “Ədəbiyyatşünaslığa giriş” fənnindən dərs dedim. Mühazirə oxuya-oxuya ürəyimdəki arzuları reallaşdırmaq qərarına gəldim. Çox güclü hazırlaşdım, bütün nəzəriyyə kitablarını qarşıma tökdüm, hamısından istifadə eləyə-eləyə mühazirələr hazırladım. Demək olar ki, beş ay mühazirə oxuyandan sonra artıq mənim “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kitabımın əlyazması hazır idi. Onu elmi şuraya təqdim etdim. Onların qərarı ilə bizim son dərəcə gözəl alimlərimiz Məhərrəm Qasımlı və Akif Hüseynovun rəyi və ədəbiyyatşünaslıq elmimizin korifeylərindən biri olan Yaşar Qarayevin redaktorluğu ilə belə bir kitab işıq üzü gördü.

Dərsləri yazmaq bir də o zərurətdən doğulmuşdu ki, gördüm ki, tələbələrin əlində dərslik yoxdur, mühazirələri yazıb çatdırmağa çətinlik çəkirlər. Beləliklə, mən həm öz ürəyimin arzularını yerinə yetirə bildim, həm də tələbələrin dərsliyə olan ehtiyaclarını ödəməyə çalışdım. Özü də bir məsələni də nəzərə almaq lazımdır ki, zaman dəyişir. Bu kitabı 10 il, 20 il əvvəl bu şəkildə yazmaq olmazdı. Yeni mühit var, yeni ab-hava var. Bütün bunlar mənim “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kitabımın yazılmasına səbəb oldu.

Həqiqət: – Rafiq müəllim, ədəbiyyat tariximizdən məlumdur ki, çox görkəmli alimlərimizin ədəbiyyatşünaslıq kitabları var. Sizin bu kitabın o kitablardan fərqi nədir?

Rafiq Yusifoğlu: – Hələ orta məktəb illərində Cəfər Xəndanın “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi” kitabını oxumuşdum. Şeirin qayda-qanunlarını ordan öyrənməyə çalışırdım. Ali məktəbdə oxuyanda Mikayıl Rəfilinin “Ədəbiyyatşünaslığa giriş” kitabı bizim dərsliyimiz idi. Bu kitabdan çox şey öyrənmişdik. Sonra Mir Cəlal müəllimin Pənah Xəlilovla yazdıqları dərslik yarandı. Bu dərsləri də biz oxumuşduq. Şəmistan Mikayılovun orta məktəb şagirdləri üçün yazdığı “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi” və Abbas Hacıyevin “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kitablarını da qeyd etmək istəyirəm.

O ki qaldı fərqli cəhətlərə, ədəbiyyat ədəbiyyatdı, onun nəzəriyyəsi də hər gün, hər il dəyişə bilməz. Köklü baxımdan götürəndə, bu kitabda da eyni nəzəri problemlər işıqlandırılmışdır. Bundan tam kənara çıxmaq da mümkün deyil. Tutaq ki, on bir hecalı şeir elə on bir hecalıdı, bədii təsvir vasitələri elə həmin bədii təsvir vasitələridi. Birinci fərq ondan ibarətdir ki, ədəbiyyatımızın nəzəri problemlərinə yeni gözlə baxmağa çalışmışam. Bədii faktlar tamam yenidi, zəngindi, daha xarakterikdi. Məsələn, əvvəlki nəzəriyyə kitablarının hamısında **metonimiya** haqqında trafaret nümunələr var idi. Özü də bunların heç birində bədii əsərlərdən nümunə gətirilməmişdi, nəzəri müddəaya uyğun qondarıl-

mişdi. Mənim dərsliyimdə isə bu və ya digər nəzəri problemlərə aid kifayət qədər xarakterik nümunələr verilib.

Elə məsələlər də var ki, əvvəlki nəzəriyyə kitablarında buna ayrıca yer ayrılmamışdı. Bədii portret, bədii detal, peyzaj, bədii konflikt, daxili münaqişə və s. belə problemlərdəndir. İlk dəfə olaraq “Uşaq ədəbiyyatı, onun xüsusiyyətləri, məqsəd və vəzifələri”, “Yaradıcılıq prosesi və onun mərhələləri” və s. bu kimi problemlərin ətraflı şərhini verilmişdir. İlk dəfə olaraq ədəbi prosesi nəzəriyyə ilə bir ortaqlıq məxrəcə gətirməyə, nəzəriyyənin ədəbi prosesə, ədəbi prosesin isə nəzəriyyəyə qarşılıqlı təsiri məsələlərini araşdırmağa çalışmışam. Bir də ən əsas fərqli cəhət ondan ibarətdir ki, bu bir növ şair nəzəriyyəsidir, ədəbiyyata şair baxışdır. Bu dərsləyin başqa dərsləklərdən fərqi ilk növbədə nəzəri problemlərə şair münasibətində, şair baxışında axtarmaq lazımdır.

Həqiqət: – Rafiq müəllim, biz Sizi hər şeydən əvvəl, şair kimi tanıyırdıq. Bəlkə bizə bir-iki şeir oxuyasınız.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, Həqiqət xanım. Mən özümü xoşbəxt adam hesab eləyirəm. Ona görə ki, XX əsrin sonunu gördük. Biz xoşbəxt adamıq ki, həm də XXI əsrdə yaşayırıq. Mən əsrin sonunda yazdığım “Salam, iyirmi birinci əsr” şeirimi oxumaq istəyirəm...

“VƏTƏNDAŞ”

(Az. TV 1, 28 dekabr 2001)

Vaqif Arzumanlı: – 2001-ci ildə bizim ədəbiyyatımızda, bədii ədəbiyyatımızda, ədəbiyyatşünaslıq sahəsində, incəsənətimizdə bir sıra uğurlar qazanılmışdır. Heç də təsadüfi deyil ki, istər bədii ədəbiyyatda mövzunun zənginliyi baxımından, poeziyamızın bir sıra maraqlı nümunələri baxımından, istər ədəbiyyatşünaslıq sahəsində yazılmış, çap

olunmuş bir sıra qiymətli kitabların oxuculara, geniş auditoriyaya təqdim olunması baxımından uğurlarımız kifayət qədərdir. Mən sırf 2001-ci ilin ədəbi prosesini təhlil etmək fikrində deyiləm. Amma son bir il ərzində bir sıra əsərlərin nəşri, kitabların oxuculara təqdim olunması, doğrudan da, ədəbi hadisə hesab oluna bilər. Ümumiyyətlə, ilimizin ədəbi prosesi, xüsusən ədəbiyyatşünaslıq sahəsində bu il bir sıra qazanılan uğurlar içərisində mən “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, istər uşaqların, istər gənclərin, istərsə də yaşlı nəsilədən olan oxucuların sevimlisi, eyni zamanda artıq 20 ilə yaxın bir ədəbiyyatşünas kimi də bizim ədəbi ictimaiyyətimizə yaxşı, yaxından tanış olan istedadlı şairimiz və ədəbiyyatşünasımız Rafiq Yusifoğlunun zəhmətini xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Biz bu gün Rafiq müəllimi verilişimizə dəvət etmişik və ədəbi ilin uğurları, ədəbiyyatşünaslıq sahəsində atılan addımlar barədə onunla fikir mübadiləsi edə bilərik.

Rafiq müəllim, verilişimizə xoş gəlmisiniz!

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

Vaqif Arzumanlı: – Mən ilin, ayın bu vaxtında müxtəlif xarici dillərdə, xarici ölkələrdə nəşr olunmuş elmi jurnalları da oxuyuram, ədəbi-bədii dərgilərə də baxıram. Amma mənim üçün həmişə çox maraqlı olan bir jurnal da var, bu da “Göyərçin” jurnalıdır. Və son vaxtlar mən bir cəhəti qeyd etmək istəyirəm ki, bizim evdəki uşaqlar “Göyərçin” jurnalı oxuyanda hərdən mənə suallar verirlər və o suallar məktəb yaşlı uşaqların təfəkküründən daha çox bu günkü dövrümüzün yetkin gəncinin suallarına bənzəyir və bu suallar təsadüfən yaranmır. O sualları doğuran Sizin jurnalda çap olunan şeirlər, hekayələr, müxtəlif rubrikalar altında verilən yazılardır. Yəni Sizin bir şair, ziyalı kimi əməyiniz bir daha ona görə qiymətlidir ki, Siz gənc vətəndaşın yetişdirilməsi ilə, tərbiyəsi ilə məşğul olursunuz. Bu cəhətdən Sizin jurnalınızın hər bir sayı çox maraqla oxunur. Gələcək bu günkü

nəsləndi. Bu günkü uşaqlar və gənclik Sizin jurnal vasitəsi ilə tərbiyə olunur. Mən Sizə çox minnətdarlığımı bildirirəm və istərdim ki, bu ənənəni davam etdirəsiniz. Bu, məsələnin bir tərəfi. Amma Sizi biz verilişimizə bir ədəbiyyatşünas alim kimi dəvət etmişik. Düzdü, poeziyanızdan da söhbət açacağımız. Çünki mən bilirəm ki, Sizin vətəndaşlıq duyğuları ilə aşılanmış xeyli şeirləriniz var. Xüsusən Sizin millətin imzası ilə bağlı bir şeiriniz var, imkan tapsaq, onu da dinləyərək. Amma Siz bu il ali məktəb tələbələri üçün dərslik səciyyəsi daşıyan “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kitabını çap elətdirmisiniz. Bu, dərslikdən əlavə pedaqoji, elmi bir mənbə kimi, elmi axtarışların nəticəsi kimi də qəbul oluna bilər. Bundan qabaq Siz “Azərbaycan poeması, axtarışlar və perspektivlər” adlı sanballı bir kitab yazıb çap elətdirmisiniz. Sözümlən canı odur ki, Sizinlə bizim mədəni haqqımız çatır ki, 2001-ci ildə baş vermiş ədəbi prosesin ən maraqlı səhifələri, eyni zamanda Sizin bu sahədəki fəaliyyətiniz üzərində dayanacaq.

Rəfiq Yusifoğlu: – Vəqif müəllim, istər mənim yaradıcılığım, istərsə də “Göyərçin” jurnalı haqqında dediyiniz xoş sözlərə görə çox sağ olun. Verilişinizin qərribə bir adı var: “Vətəndaş”. Siz danışanda mən öz-özümə düşündüm ki, “vətəndaş” nə deməkdi axı?! Bir şair gözü ilə həmin sözə baxmaq istədim və bu qənaətə gəldim ki, “vətəndaş” elə “vətən” sözündəndi. Vətəndaşı olmayan vətən isə elə belə boş torpaqdı, ağac-uğacdı. Hər halda mən belə fikirləşdim. Müasir dövrün vətəndaşını yetişdirmək, əsrin vətəndaşını yetişdirmək olduqca vacib bir məsələdir.

Necə ki, bizim tariximiz tariximizə söykənir, tutaq ki, xalqımızın birlik tarixi Şah İsmayıl Xətəinin çiyində dayanaraq üzü bəri gəlir, bizim ədəbiyyatımızın da tarixi kökləri yazıçılarımızın, şairlərimizin – klassik ədəbiyyatımızı yaranların, söz ustalarının çiyində dayanır.

Məni təqdim edəndə müəyyən mənada bir qoşalıq nəzərə çarpdırıldı. Mən həm uşaqlar üçün yazıram, jurnal çap eləyirəm, yeni nəslin tərbiyəsi ilə məşğul oluram, həm də özümü xoşbəxt sayıram ki, müasir gəncliyin arasında-yam. Çalışıram ki, gənclərimiz bizim ədəbiyyatımızın tarixini yaxşı öyrənsinlər, yazı-pozu adamlarımızın kim olduğunu bilsinlər, yaxşı sənət əsərlərini elə-belə, obrasız, boz ədəbiyyatdan fərqləndirməyi bacarsınlar. Mənə elə gəlir ki, bunun özü də bir növ vətəndaşlıqdı. Vətəndaşı elə tək cə əlində silah vətəni qoruyanlar arasında axtarmaq düzgün deyil. Hər hansı bir vətəndaş hansı bir işdə çalışırsa çalışsın, onu vicdanla yerinə yetirməlidir. Ədəbiyyatşünas gərək ədəbiyyatşünaslıq işini, tarixçi gərək tarixçi işini, usta gərək usta işini, fəhlə gərək fəhlə işini vicdanla yerinə yetirsin.

Mənim yadıma düşür bizim gənclik illərimiz. Allah Xəlil Rzaya rəhmət eləsin, o hamımızın ürəyində bir milli mənlilik toxumu səpmişdi. Söhrab Tahirin bir şeiri var idi:

İki bölünməkdən elə qorxmuşam,
Çöpü də ikiyə bölmərəm daha.

Mən də o vaxt bu mövzuya müraciət etmişdim. "Azər" sözünün od olduğunu nəzərdə tutub yazmışdım:

Yenə Araz sahilində düşünürəm nələr, nələr,
Sıxır məni ağuşuna acı-şirin xatirələr.
Mən öpürəm xəyalımda gah o tayı, gah bu tayı,
Sən çaya bax, bir-birindən dostu, yarı ayırmış.
Elə bil ki, bu torpağın damarıdır Araz çayı,
Bir ürəyi iki yerə qan damarı ayırmış.
O tay azər, bu tay azər,
Ortasından Araz boyda bir çay axır,
Nədir səbəb?! – Keç, bilmirəm.
İki odun arasında su nə gəzir heç bilmirəm?!

Vaqif Arzumanlı: - Maraqlıdı.

Rafiq Yusifoğlu: – Tarixi şəxsiyyətlərimizdən söhbət açan “Nə var, nə yoxdu” adlı bir şeir də yazıb çap elətdirmişdim. Bizim gəncliyimiz bu cür ciddi məsələlər haqqında düşünürdü. Hamımızın arzumuz idi azadlıq, müstəqillik. Ancaq yatsaq yuxumuza da girməzdi ki, belə bir xoşbəxtlik bizə nəsib olacaq. Bu tezlikdə Azərbaycanın müstəqil dövlət olacağını gözləmərdik.

Otuz ildən artıq pedaqoji stajım var. Bu müddət ərzində uşaqları, yeniyetmələri müşahidə eləyə-eləyə gəlirəm. Məni narahat eləyən bir problem var. Məsələn, tutaq ki, ədəbiyyat yaranır, ancaq bu kimin üçün yazılır əgər onu oxuyan yoxdusa?! İndi bazar iqtisadiyyatı dövrüdü. Qabaqlar bizə də deyirdilər ki, elə şeylərdən yazın ki, jurnalınızı alsınlar. Mən həmişə deyirəm və yenə də deyirəm ki, mədəniyyəti, ədəbiyyatı, incəsənəti, təhsili bazar iqtisadiyyatı tənzimləyə bilməz. Tərbiyə işində tam sərbəstlik ola bilməz. Məsələn, əgər uşağa desən ki, istəyirsən məktəbə get, istəyirsən getmə, heç bir uşaq öz xoşuyla məktəbə getməz.

Vaqif Arzumanlı: – Yox, uşağın təfəkkürü buna imkan verməz.

Rafiq Yusifoğlu: – Mən uşaq psixologiyasını yaxşı bil-diyim üçün belə deyirəm. Elə məsələlər var ki, orda özxoşu-nalığ ola bilməz. Unutmayaq ki, bizdə orta təhsil icbaridir. Nə isə... Başqa bir məsələdən söhbət açaq.

Nəsiminin heykəlinin qarşısında kameranı qurub gəlib gedənlərdən, müasir gənclərdən soruşurdular ki, bu kimin heykəlidir? Bir zamanlar “Pis olmaz Nəsimi rayonundaca Nəsimi heykəli göyə ucalsa” deyən bir ziyalı kimi mənəm ürəyim ağrıdı ki, bu suala heç kim cavab verə bilmədi. Nəhayət, bir cavan dilə gəlib “bu heykəl kimindi?” sualına belə cavab verdi: “Bəxtiyar Vahabzadənin”...

Beynəlmiləlçilik yaxşı şeydi, dünya sivilizasiyasından öyrənmək yaxşı şeydi, ancaq hər şeyin qədəri var. İndi

televiziya kanalları da, şoular da çoxdu, ancaq əsl ədəbiyyata, incəsənətə maraq göstərənlər azdı...

Ədəbiyyata bəlkə də heç bir ölkədə (mən keçmiş SSRİ məkanını nəzərdə tuturam) bizdəki qədər dövlət qayğısı yoxdu. Allaha şükür, ədəbi jurnallar çıxır, “Ədəbiyyat qəzeti” çıxır, “Azərbaycan”, “Ulduz” jurnalları çıxır, bədii ədəbiyyatın təbliğinə dövlət televiziyasında yer ayrılır... Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, bu işi çox güclü şəkildə davam etdirmək lazımdır. O mənada deyirəm ki, indi qəzet, jurnal oxuyanların sayı da, mətbuatın tirajı da çox azdı. Məsələn, deyək ki, indi “Göyərçin” jurnalı əvvəlkindən qat-qat məzmunlu, nəfis şəkildə çap olunur. Demək olar ki, onun səhifələrində bütün vacib problemlərə toxunulur, tarixi şəxsiyyətlər haqqında məlumatlar verilir. Uşaqlar öyrənirlər ki, onların babaları kim olub, bizim əslimiz, kökümüz hara bağlıdı və s. Bu istiqamətdə çox zəngin materiallar var. Ancaq qəzetlərin, jurnalların tirajı az olduğuna görə lazımı səviyyədə yayıla bilmir. Sovet dövründə bizim jurnal 270 min tirajla çap olunurdusa, indi 3 min tirajı yaymaq böyük bir problemdir. Sizin yadınızdadı, “Azərbaycan” jurnalı qabaqlar necə böyük tirajla çap olunurdu. İndi onun tirajı Yazıçılar Birliyi üzvlərinin sayından da azdır. Çətinlik bax bundadır. Ədəbiyyatımız var, ədəbi məhsulumuz var, ancaq onu oxucuya çatdırmaq problemə dönüb.

İndiki ədəbi prosesin formalaşmasında yaşlı nəslin nümayəndələrinin rolu böyükdür. Məsələn, “Azərbaycan” jurnalında bu il Nəbi Xəzrinin, Qabilin, Bəxtiyar Vahabzadənin, Fikrət Qocanın, Fikrət Sadığın, Nəriman Həsənzadənin, Cabir Novruzun, Musa Yaqubun silsilə şeirləri çap olunub. Bundan başqa, bu il ədəbi orqanlarda həm orta, həm də gənc nəslin nümayəndələrinin əsərlərinə də səxavətlə yer ayrılıb. Sevinirəm ki, cavanların arasında da çox istedadlı qələm sahibləri var.

Mənim tələbələrimin arasında milli qəhrəmanlar, vətən uğrunda şəhid olanlar var. Onlardan biri haqqında yazdığım şeirin bir-iki misrasını demək istəyirəm. Həmin adam dərs-lərini yaxşı oxumurdu, ancaq güclü vətəndaş oldu. Onun məzarını görəndə kövrəldim və qəlbimdən bu misralar keç-di: Sən “Vətən” şeirini əzbərləyə bilmədin, ancaq vətən uğrunda ölməyi bacardın!

Vaqif Arzumanlı: – Əhsən! Rafiq müəllim, Sizi başa düşürəm. Bu gün xalq şairlərimizin də, xalq yazıçılarımızın da sayı çoxdu. Bu gün jurnalların da sayı çoxalıb, tirajları az olmasına baxmayaraq. Ancaq mənə elə gəlir ki, biz ədəbiy-yatımızı köhnə qaydalarla təbliğ edirik. Bəlkə yeni dövr yeni üsullar, yeni təbliğat yolları tələb edir?

Rafiq Yusifoğlu: – Doğrudan da, belədir.

Vaqif Arzumanlı: – İyirmi il bundan qabaq “Azərbay-can” jurnalında Rafiq Yusifoğlunun poeması, Vaqif Arzu-manlının ədəbi-tənqidi məqaləsi çap olunanda onu hamı oxuyurdu. Ancaq indi jurnallar çıxır, heç kəsin vecinə deyil. İndi “Ədəbiyyat qəzeti”ndə ancaq informasiya çap olunur. Vallah, bu azdır. Biz ədəbiyyatı təbliğ etmək üçün yollar axtarmalıyıq. Siz bir pedaqoq kimi, nəşir kimi əlinizdən gə-ləni edirsiniz, amma bu azdı.

Rafiq Yusifoğlu: – Bir adamın, beş adamın gücü ilə bu məsələni həll etmək olmaz.

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim, Sizin yaradıcılığı-nızda, poeziyanızda maraqlı əsərlər çoxdur. Şeirin müəyyən pillələrini qalxandan sonra ədəbiyyatşünaslığa da keçmi-siniz. Bu çox vacibdi. Çünki bunu Sizin pedaqoji fəaliy-yətiniz də tələb edir. Mən çox istərdim ki, millətin imzası ilə bağlı şeirinizi deyəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Vaqif müəllim, böyük məmnuniy-yətlə.

(“Mənim imzam” şeiri)

“ƏDƏBİ ÜFÜQLƏR”

(Az.TV-1, 5 sentyabr 2002)

Diktor: – Azərbaycan ədəbiyyatının ayrılmaz tərkib hissəsi olan uşaq ədəbiyyatı klassiklərimizin daim diqqət mərkəzində olub, onun inkişafı üçün əməklərini əsirgəməyiblər. Balalarımızın əsl insan kimi böyüməsində, onlarda qəhrəmanlıq, vətənpərvərlik hissi aşılınmasında, torpaqlarımızın əsl sahibləri kimi yetişməsində bu ədəbiyyatın xidməti əvəzsizdi. Bu gün Sizə təqdim edəcəyimiz kitab məhz bu ədəbiyyat haqqındadır. Tanınmış ədəbiyyatşünas, şair, “İlin ən yaxşı kitabı”, “Araz”, “Vətən”, “Qızıl qələm”, “Tofiq Mahmud” mükafatlarının laureatı Rafiq Yusifoğlunun “Uşaq ədəbiyyatı” kitabı ilə bağlı söhbətimizi müəlliflə davam etdiririk.

Həqiqət: – Rafiq müəllim, Sizi yeni “Uşaq ədəbiyyatı” kitabınızın çap olunması münasibətilə ürəkdən təbrik edirik. Bu kitab hansı istəklə yaranıb və hansı auditoriyaya ünvanlanıb?

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, Həqiqət xanım! O düzdü ki, hər bir kitab müəyyən bir ümidlə, arzu ilə yaranır. Əvvəla, onu deyim ki, mən çoxdandı ki, uşaq ədəbiyyatına bağlıyam. Bu kitabın yaranmasını şərtləndirən dörd amil var. Bu amillərdən biri mənim uşaq ədəbiyyatı ilə məşğul olmağımdı, şairliyimdi. İkinci amil ədəbiyyatşünaslıqla ciddi məşğul olmağım, üçüncü amil müəllimlik fəaliyyətim və nəhayət, dördüncü amil “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru olmağımla bağlıdı.

Mən öz tələbələrimə təkcə mühazirə oxumaqla kifayətlənmirəm, həmişə çalışıram ki, onların oxumağa, dərsliyə olan ehtiyacını ödəyim. Bu dərslik də məhz o ehtiyacı ödəmək məqsədiylə qələmə alınıb, yazılıb.

Dərsliyin yaranması bir günün, beş günün söhbəti deyil. Əvvəldə qeyd elədiyim kimi tale elə gətirib ki, mən uşaq ədəbiyyatı ilə məşğul olmuşam, “Göyərçin” jurnalında işləmişəm.

Bunu görkəmli alimlər, yazıçılar, pedaqoqlar dönə-dönə deyiblər, “Göyərçin” jurnalı uşaq ədəbiyyatının baş qərəgahıdır. Bu jurnalda işləməyim, uşaq yazıçıları ilə ünsiyyətdə olmağım mənə çox kömək eləyib. Vaxtilə “Gənclik” nəşriyyatında şairlərin, yazıçıların kitablarının əlyazmaları çap edilməmişdən əvvəl rəy üçün mütəxəssislərə göndərilirdi. Onda mənə də rəy yazmaq üçün çoxlu kitab verirdilər. Bu rəylərin mətnlərini bəzi dostlarım atırdılar, mən isə bir az səliqəli olduğumdan, onların əlyazmalarını saxlayırdım. Dərsliyin bir bazası, kökü də buradan gəlmədi.

Sonra elə oldu ki, “Göyərçin” jurnalında işlədiyimə görə keçmiş SSRİ məkanında uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı bir sıra ümumittifaq tədbirlərində, Moskvada uşaq və gənclər ədəbiyyatı tənqidçilərinin ayrı-ayrı vaxtlarda keçirilən üç ümumittifaq seminarında, Qazaxıstanda keçirilən beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı günlərində respublikamızı təmsil etmişəm. Azərbaycan, eləcə də dünya uşaq ədəbiyyatı və onun problemləri məni maraqlandırır. Tədbirlərdə iştirak etdiyim vaxt adını unutduğum bir xanım bizə mühazirə oxuyanda özü ilə “Dünya uşaq ədəbiyyatı” adlı sanballı bir kitab gətirmişdi. Elə oldu ki, o dərslik az, cəmi-cümlətəni dörd nüsxə olduğundan mənə çatmadı. İndi ədəbiyyat institutunda direktor müavini işləyən dostum Məhərrəm Qasımlı gülə-gülə gəlib dedi ki, kefini pozma, həmin kitabın birini həmişə mübahisə elədiyim gürcü ədəbiyyatşünası Badridən alıb sənə gətirmişəm. O dərsliyi görəndə ürəyimdən keçdi ki, görəsən Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı haqqında belə bir dərslik yaza bilərəmmi? Əlbəttə, uşaq ədəbiyyatı haqqında Qara Namazovun yazdığı dərslik var, 1984-cü ildə nəşr olunub. O kitabda mən və mənim yaşıdlarım olan

qələm sahiblərinin adı gənc yazıçılar siyahısında verilib. İndi zaman dəyişib, məkan da dəyişib, münasibət də dəyişib. Müstəqil Azərbaycan Respublikası qurulub. Yeni milli metodologiya dərsləklərə də, ədəbiyyatımızın tarixinə, o cümlədən də uşaq ədəbiyyatının tarixinə yeni istiqamətdə baxmağı tələb eləyir. Bu da mənə müəyyən mənada istiqamət verdi.

Məni Sumqayıt Pedaqoji Seminariyasına işə dəvət etdilər. Burada uşaq ədəbiyyatından dərslər dedim. Mühazirə deyə-deyə dərslər yazmaq arzumu da reallaşdırdım. Bu kitab ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbələri üçün nəzərdə tutulub. Təhsil nazirliyinin qırfı, təhsil nazirinin əmri ilə çap olunan bu dərslər əslində çox-çox əvvəl, 1993-94-cü illərdə yazılıb.

Mən əvvəlcə ancaq Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı haqqında məqalələri kitaba daxil etmək istədim. Sonra elə bir arzu doğdu ki, elə bu kitaba dünya uşaq ədəbiyyatı nümayəndələri haqqında da öçerklər salım. Beləliklə, “Uşaq ədəbiyyatı” dərsləri yarandı.

Həqiqət: – Rafiq müəllim, Siz bu kitabınızda “uşaq ədəbiyyatı necə olmalıdır” sualına cavab verirsiniz. Fikrinizi sübut etmək üçün dünya ədəbiyyatından, klassiklərimizdən misallar gətirir və bu günkü ədəbiyyatımıza nəzər yetirirsiniz. Bir uşaq ədəbiyyatı mütəxəssisi kimi, bir alim kimi bu günkü uşaq ədəbiyyatı haqqında nə deyər bilərsiniz, Sizi qane edirmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Müasir uşaq ədəbiyyatı haqqında da mənim dərsləyimdə xeyli məlumat var. Az-çox ümid verən gənclərin yaradıcılığı haqqında söhbət açmaqla gələcək tədqiqatçılara istiqamət vermək məqsədi daşıyıram. İndi nəse uşaq ədəbiyyatına bir biganəlik var. Rəssamlıq sahəsində çox istedadlı gənclər jurnalımızın ətrafına toplanıb. Bədii yaradıcılıq sahəsində də ümid verən gənclərimiz var. Amma sinəsini qabağa verib uşaq ədəbiyyatı sahəsində ciddi

şəkildə fəaliyyət göstərən bir adam yoxdur. Bu boşluğu doldurmaq üçün əlimizdən gələni əsirgəmirik.

Vaxtilə fikirləşirdim ki, görəsən nə üçün Abdulla Şaiq və başqaları başqa dillərdən əsərlər tərcümə eləyiblər. İndi görürəm ki, buna böyük ehtiyac var. Elə buna görə də dünya xalqlarının nağıllarını, eləcə də dünya uşaq ədəbiyyatının ən gözəl nümunələrini dilimizə çevirib nəşr eləməyə böyük üstünlük veririk. Bu, müəyyən mənada uşaq təfəkkürünün yeni istiqamətdə formalaşmasına kömək edə bilər.

“SƏRBƏST DÜŞÜNCƏ”

(Az.TV –1, 7 sentyabr 2002)

Zahid Xəlil: – Son illər Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının həm nəzəri məsələləri ilə, həm də praktik cəhətləri ilə bağlı bir sıra kitablarımız çap olunub. Bu gün həmin kitablar haqqında söhbət etmək istəyirik. Bu kitablardan biri Rafiq Yusifoğlunun “Uşaq ədəbiyyatı” dərsliyidi. Rafiq Yusifoğlu bir şair kimi, tədqiqatçı alim kimi Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının tarixi köklərini, müasir dövrünü tədqiq eləyib, çox maraqlı, gözəl bir kitab yazıb. Bu gün Rafiq Yusifoğlu özü də studiyamızdadır.

Bundan başqa, “Ana sözü” adlı dörd kitabdan ibarət əlavə oxu kitabları ilə də sizi tanış etmək istəyirəm. Bu kitabların hamısının qayəsi ondan ibarətdir ki, biz müəllimlərimizə, tələbələrimizə, eyni zamanda şagirdlərimizə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatını öyrədək. Bu mənada Rafiq Yusifoğlunun əvvəlcə təqdim etdiyim “Uşaq ədəbiyyatı” dərsliyi çox maraqlı və çox qiymətli kitabdır. Ona görə maraqlı və qiymətlidir ki, bunu yazan adamın həm alimliyi, həm də şairliyi var. O, bir tərəfdən alim kimi uşaq ədəbiyyatımızın keçdiyi yolu bilir, digər tərəfdən şair kimi onu sevir. Gərək ədəbiyyatı duyasan və bu duyğu hissi Rafiq

Yusifovğunun kitabında çox güclüdür. Rafiq uşaq yazıçılarını çox gözəl tanıyır. Maraqlıdır ki, burada uşaq yazıçıları haqqında çox gözəl oçerklər var və bu bizim ali məktəblərimizdə bir dərslük kimi istifadə oluna bilər. Mən istəyirdim ki, Rafiq müəllim, bu barədə bir az danışasınız.

Rafiq Yusifoğlu: – Zəhid müəllim, sağ olun! Əvvəla, onu deyim ki, uşaq ədəbiyyatı bizi bura toplayan, ürəymizi eyni istiqamətdə kökləyən. Biz xalqımızın taleyi üçün əlamətdar olan “Ana sözü” dərslükləri haqqında danışdıq. Mən bir neçə baxımdan sevinirəm. Əvvəla, uşaq ədəbiyyatı ilə ciddi məşğul olduğum üçün bu kitabların əhəmiyyətini bilib sevinirəm. İkincisi, bu kitabların ilk oxucusu mən olmuşam. Müəlliflər ilk dəfə o kitablar dəstini mənə göndəriblər. Onlar haqqında ilk məqaləni də mən yazıb “Azərbaycan müəllimi” qəzetində çap elətdirmişəm. Üçüncü bir məsələ də var ki, bu kitablara ən çox şeiri, hekayəsi düşən müəlliflərdən biri də mənəm. Mənim yaradıcılıq nümunələrimdən gen-bol istifadə etdiklərinə görə sevinirəm və müəlliflərə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Ən əsas, mənim sevincimə səbəb olan bir cəhət də ondan ibarətdir ki, dostlarım, həmkarlarım bu dərsliyi yazanda mənim redaktoru olduğum “Göyərçin” jurnalının materiallarından gen-bol istifadə ediblər. Bu, bir nəşir kimi məni sevindirir. Deməli, biz havayı yerə işləməmişik. Jurnalımızda pərakəndə şəkildə çap olunan yazılar qruplaşdırılıb, sistemli bir dərslük halına gətirilib.

O ki qaldı mənim yazdığım “Uşaq ədəbiyyatı” dərsliyinə, xatırladım ki, bundan qabaq da mənim “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” adlı bir dərsliyim çap olunmuşdu və bu, ədəbiyyata şair baxışı idi. İlk dəfə olaraq həmin kitab “Uşaq ədəbiyyatı, onun xüsusiyyətləri, məqsəd və vəzifələri” adlı bir məqalə də salmışdım. Məni sevindirən o oldu ki, həmin kitab nəşr olunandan sonra ədəbiyyatşünaslıq

elmimizin korifeylərindən biri olan Yaşar Qarayev aspiranturaya qəbul imtahanına həmin sualı da salmışdı.

Mən “Göyərçin” jurnalında işləyə-işləyə, uşaq ədəbiyyatından mühazirə oxuya-oxuya qəlbimdə belə bir arzu baş qaldırdı ki, belə bir dərslük yazım. “Ana sözü” kitabı balacalar üçündü, mənim “Uşaq ədəbiyyatı” kitabım isə onlara dərslük deyən müəllimlər üçündü. Tutaq ki, o dərslüklərdə mənim neçə-neçə şeirim, hekayəm var. Amma sinif müəllimi bilirmi ki, Rafiq Yusifoğlu kimdir, Qəşəm İsabəyli kimdir, Zəhid Xəlil kimdir? Bu boşluğu doldurmaq məqsədilə özüm hazırladığım proqram əsasında bu dərslüyü yazmışam. Folklardan, klassiklərimizin yaradıcılığından tutmuş müasir yazıçılarımıza qədər hər şey bu dərslükdə öz əksini tapıb. Bir yeni cəhət də bundan ibarətdir ki, ilk dəfə olaraq dünya və rus uşaq ədəbiyyatı haqqında da bu kitabda məlumatlar verilib. İndi həmin kitab artıq hazırdır. Zəhid müəllim, o kitabın redaktoru Sizsiniz. Çox gözəl alimlərimiz ona rəy veriblər. Kitabın kitab olduğuna, nəyəsə yarayacağına inamımı artıran həyatını uşaq ədəbiyyatına həsr edən Yəhya müəllimin verdiyi xeyir-duadır. Mən istərdim ki, Yəhya müəllimin xeyir-duasını burda da eşidək.

Yəhya Kərimov: – Bu əsərin yaranması böyük hadisədir. Hansı məktəbə gediriksə, uşaqlar şeir oxuyur, müəllimin kim olduğunu deyirlər. Amma heç kim müəllifi tanımır. Bu baxımdan da Rafiq Yusifoğlunun kitabı çox əhəmiyyətlidir, belə bir əsərə böyük bir ehtiyac var. Əsər mənim rəhbərlik etdiyim şuraya müzakirəyə gələndə canla-başla oxuyub müzakirə etdik və çap olunmasına icazə verilməsi haqqında məktubla nazirliyə müraciət etdik.

Zəhid Xəlil: – Mən elə bilirəm ki, söhbətimiz maraqlı alındı. Ancaq biz uşaq ədəbiyyatı yolunda hələ çox işlər görməliyik.

SÖZ VAXTINA ÇƏKƏR

(Azərbaycan Dövlət Radiosu, 16 mart 2003-cü il)

İbrahim Göyçaylı: – Salam, hər vaxtınız xeyir, istəkli dinləyicilər. “Söz vaxtına çəkər” verilişi ilə Sizi salamlayan İbrahim Göyçaylıdır. Söhbətimizə boy atdığımız müqəddəs torpağın sehrli ana qəlbinin döyüntüsünün, sevginin, məhəbbətin şeiri ilə başlamaq istəyirəm.

Dəli sevda dolanmırsa başında,
Sevmirsənsə, bu dünyada qəribsən.
Ulu Tanrı, baş əyirəm qarşında,
Mənə sevmək istedadı veribsən...

Böyük mənada sevgisinə görə ulu Tanrının səcdəsinə enən və bundan əskik olmamaq arzulayan şair Rafiq Yusifoğludur. Dünyanın ali, uca sevgiləriylə yaşayan Rafiq həm də filologiya elmləri namizədidir. Rafiq Yusifoğlu 1950-ci ildə Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndində anadan olub, pedaqoji universitet bitirib, əmək fəaliyyətinə müəllimliklə başlayıb. Aspiranturanı bitirib. Ədəbiyyata 1966-cı ildə gəlib. “Vətən”, “Araz”, “Qızıl qələm”, “Tofiq Mahmud” və sair mükafatlara layiq görülüb. Çoxlu kitabların müəllifidir. Rafiq bu günkü verilişimizin qonağıdır.

Rafiq bəy, verilişimizə xoş gəlmisiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

İbrahim Göyçaylı: – “Söz vaxtına çəkər” verilişi üçün ədəbiyyatımızın çağdaş mənzərəsi qənaətiniz maraqlı olardı. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Qədim yunan filosofu Falesdən soruşurlar ki, ən çətin şey nədir? Deyir ki, özünü dərk etmək. “Ən asan şey nədir” sualına isə filosof belə cavab verir: “Başqalarına məsləhət vermək.”

Özü özünü dərk etmək, mənə elə gəlir ki, bütün dövrlərdə ədəbiyyatın başlıca problemi olmuş və olmaqdadır. İnsan dəyişir. Onu dəyişdirən zamandı, vaxtdı. Təbii ki, bu

günkü insan otuz il bundan qabaqkı insan deyil. Ədəbiyyat həyatın bədii inikası olduğu üçün müasir ədəbiyyatımızın qəhrəmanları da ötən əsrin əvvəllərinin qəhrəmanları səviyyəsində olmamalıdır. Ədəbi proses həmişə hərəkətdədir.

Yenə yadıma bir filosofun sözü düşdü. O deyir ki, insanlar unudurlar ki, yaşamaqla dünyanın ən vacib işini görürlər. Ən vacib, ən önəmli iş yaşamaqdır. Bu mənada, bütün çatışan, çatışmayan cəhətləri ilə birlikdə ədəbi prosesin nəbzini döyünür, ədəbi proses yaşayır...

Ədəbi prosesi şərtləndirən bir cəhəti xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Təbiətdə də, cəmiyyətdə də, ədəbi prosesdə də fəsillər var. Təbiətdə fəsillər belədir ki, yaz gələndə bütün ağaclar yarpaq açır, payız gələndə bir az gec, bir az tez bütün ağaclar yarpağını tökür. Qışda təbiət bir az dincəlir və yeni nəsil birdən-birə, hamısı eyni zamanda meydana gəlir. Amma cəmiyyətdə, ədəbi prosesdə məsələ bir qədər başqadır. Burada “fəsillər” qol-boyun şəkildədir. Uşaqdan tutmuş ağsaqqala, qocaya qədər hamı eyni vaxtda, eyni zamanda yaşayır və bunlar da bu və ya digər dərəcədə bir-birinə təsir edir. Örnək var, nümunə var. Yəni uşaq özündən cavab baxır, cavan ömrün müdriklik çağında yaşayanlara baxır, ömrün müdriklik çağında yaşayanlar qocalara, ağsaqqallara, ağsaqqallar, ahıllar isə həm dünyasını dəyişən klassiklərə baxıb, keçmiş günləri xatırlayır, həm də yeni nəsllə baxıb bir qədər özünü silkələyir ki, mən əgər yazıçıyamsa, bu günkü insanı, onun maraq dairəsini öyrənməliyəm. Bu baxımdan yanaşdıqda müasir ədəbi prosesin mənzərəsi zəngindir. Zəngindi o mənada ki, ağsaqqal yazıçılarımız da indi ədəbi prosesin formalaşmasında iştirak edir, orta nəslin nümayəndələri də, gənclər də. Bəxtiyar Vahabzadə, Qabil, Nəriman Həsənzadə, Fikrət Qoca, Fikrət Sadıq və başqaları indi mətbuatda silsilə şeirləri ilə çıxış edirlər. Xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadə “Qayıdanlardan biri” romanını yazıb nəşr elətdirib. Anarın “Mübarizə bu gün də var” kitabını xü-

susi qeyd etmək istəyirəm. O kitabda Rəsul Rzanın və onun ədəbi nəslinin təmsilçilərinin yaradıcılıq yolu bu və ya digər dərəcədə öz əksini tapıb və mənim üçün bir maraqlı cəhət də odur ki, Anar müəllim o kitabı mənə bağışlayanda dedi ki, sənə haqqında da burada yazmışam. Bu mənim üçün həm gözlənilməz, həm də çox maraqlı və sevindirici idi...

Cavanlarımız da yazırlar, orta nəslin nümayəndələri də yazırlar, ağsaqqal yazıçılarımız da. Ədəbi proses gedir və onun zənginliyini təmin edən ən başlıca amil də elə budur. Proses gedən vaxt müəyyən bulanmaların olması da qanunauyğun haldır. Ədəbi proses çayı son nəticədə ədəbiyyat tarixi dənizinə axır və zaman bu dənizdə hər şeyi yerbəyer edir, qaydaya salır. “Buxarlanma və çökmə”, durulma prosesini şərtləndirən amillərə çevrilir.

İbrahim Göyçaylı: – Rafiq bəy, Sizin iyirmiyə yaxın şeir, nəsr, elmi araşdırma, publisistika kitablarınız çap olunub və oxucular bu kitabları çox yaxşı oxuyurlar. Bax bunların yazılması nədən ötrüdü, nəyə görə yazırsınız?

Rafiq Yusifoğlu: – Sergey Yesenin bir sözü var: “Tutuldum şairliyin darıxmaq azarına.” Nəyə görə yazmağımın birinci cavabı budur. İcimdəki duyğuları, düşüncələri kağızın üstünə boşaltmaqla elə bil ki, bu “darıxmaq azarından” qismən də olsa xilas oluram.

Lev Tolstoy yazır: “Bütün xoşbəxt ailələr bir-birinə bənzəyir, bədbəxtlərin hərəsi isə bir cürə bədbəxtidir.” Şairlərin hamısı bu mənada həm xoşbəxt, həm də bədbəxt-dilər. Mən bayaq Falesin sözünü təsadüfi xatırlatmadım. Özünün özünü dərk etmə prosesində insan daxilən müəyyən qənaətlərə gəlir ki, onları əvvəlcə elə özü özü ilə bölüşmək istəyir, sonra da oxucu ilə. Şeirlərin, kitabların yaranması məhz bu ehtiyacdən doğulur. O ki qaldı mənim xeyli şeir kitablarımın, nəzəri araşdırmalar və publisistika kitablarımın yazılmasına, bu kitablar dəlbadal nəşr olunsa da, elə təsir yaranmasın ki, elə asanlıqla oturub kitablar yazıram. Hər bir

kitab, hətta hər bir şeir, məqalə ağırlı-əzablı axtarışların, yaşıntıların, yaradıcılıq prosesinin məhsuludur. İstər şeir, istər məqalə, istər monoqrafiya – heç biri birbaşa yazılır...

Mən öz kitablarımı məhz özünü dərk etmə prosesinin məhsulları hesab eləyirəm. Birinci növbədə mən özüm üçün, öz rahatlığım üçün, ikinci növbədə isə oxucu üçün yazıram. Oxucu bu əsəri oxuya da bilər, oxumaya da bilər, bəyənə də bilər, bəyənməyə də bilər. Bu tamam başqa məsələdi.

İbrahim Göyçaylı: – Bir yazını, bir kitabı yazırsınız, bax buna qədər və yazandan sonra hansı hissləri keçirirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Yaradıcılıq prosesi hər adamda eyni cür ola bilmir. İnsan fərddi, insanın təkrarı yoxdu. O cümlədən şairin də təkrarı yoxdu. Hərə bir cür düşünür, hərə bir cür yazır.

Mənim üçün əsərin çap olunmuş variantını görmək ilk sevinədi, ilk uşağı görmək kimi bir şeydi. Əvvəllər adam çox sevinir, kitabı gözündən qoymur, o üzünə, bu üzünə baxır, vərəqləyir. Bir-iki gündən sonra hər şey adıləşir. Amma bir yaradıcı adam kimi kitabın özünü görməkdən çox yaradıcılıq prosesi maraqlıdı. Çünki bu zaman adamın dünyadan xəbəri olmur, daxili dünyadakı problemlər səni alır ayağının altına, burulğanlara. Sellər səni gah o sahilə, gah bu sahilə çırpır... Kitab çap olunanda o hissi keçirirəm ki, elə bil bir burulğana düşmüşdüm, axar çaya düşmüşdüm, boğula bilərdim, girdaba gedə bilərdim və hansı bir dalğasa məni atdı bir kənara ki, yazıqsan, bir az dincəl, bir nəfəs də, dön ətrafa bax.

İbrahim Göyçaylı: – İndi yüngül, qeyri poetik əsərlərə, yəni obrazlısız, dadı, duzu olmayan yüngül deyimli şeirlərə aludəçilik çoxalmayıb ki?!

Rafiq Yusifoğlu: – Həddən artıq çoxalıb. Bu nədən irəli gəlir? Bir var bir işi biləsən, bir var bilməyəsən. Ataların belə bir sözü var: “Vura bilməyən böyük daşdan yapışar”...

Ümumiyyətlə, bədii söz poetizmsiz təsəvvürə gəlmiş. Sizin nəzərdə tutduğunuz adamlar isə nəinki poetizmdən xəbərdardırlar, hətta boz ədəbiyyatın tələbini belə bilmirlər. Şeir in ibtidai, dilin qrammatik qaydalarını bilməyənlər “şairlər”dir, “yazıçı”lardır, cild-cild kitabları çıxır. Notu bilməyənlər “bəstəkar”dı, mahnı yazır, adi səsi olmayanlar “ulduz”a çevriliblər...

Mənim üçün bayağı meyxanaların, replərin, mahnıların yaranması o qədər də qorxulu deyil. İnanıram ki, elə bir gənclik yetişəcək ki, onlar biləcəklər ki, bunlar heç nədi. Məni narahat edən budur ki, bu tipli cəfəngiyyat bizim müasir gəncliyin estetik zövqünü korlayır, tərbiyəsini pozur, intellektini aşağı salır.

Böyük Füzuli demişkən: “Mən söyləməzəm ki, xaki-Bağdad, alayışı-nəzmdəndir azad.” Mən demirəm ki, gənclərimizin hamısı belədi. Amma böyük çoxluq, kütlə repçilərin, meyxanaçıların arxasınca gedir. Onların hamısı bir Teymur Rəcəbovun, Kasparovu mat eləyən gənc şahmat ustamızın elədiyini eləyə bilməyiblər. Nəzərdə tutduğum meyxanaları, repləri ədəbiyyat hesab eləmirəm. Bunlar heç boz ədəbiyyat da deyil, toz ədəbiyyatdı. Çünki bu toz bizim gəncliyimizin əxlaqına hopub...

İbrahim Göyçaylı: – Rafiq bəy, biz elə hey ədəbiyyatşünaslıqdan, tənqidimizdən, ədəbi prosesdən danışırıq, Sizcə, Azərbaycan filologiya məktəbinin yaranmasından danışa bilərikmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Müəyyən mənada danışa bilərik, müəyyən mənada yox. Danışa bilərik ona görə ki, bizim gözəl filologiya ənənələrimiz olub. Azərbaycan dilçiliyinin də, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının da korifeyləri olub ki, onlar müəyyən yolu keçiblər, müəyyən sütunlar qoyublar, müəyyən işlər görüblər. Tutaq ki, Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Məmmədağa Şirəliyev, Ağamusa Axundov və başqaları dilçilik, Mikayıl Rəfil, Həmid Arash, Məmməd Cəfər,

Məmməd Arif, Feyzulla Qasımzadə, Əkbər Ağayev, Bəkir Nəbiyev, Yaşar Qarayev və başqaları ədəbiyyatşünaslığın müəyyən sahələrində gərəkli, sanballı işlər görüblər. Bu ənənəni bu gün davam etdirməyə qadir olan istedadlı adamlar var. Mənim ədəbiyyat institutu ilə də əlaqəm var, filologiya fakültəsində dərs deyirəm, az-çox istedadlı gənclərlə ünsiyyətdə oluram. Amma bunlar azdı və onlara lazımı səviyyədə qayğı və diqqət də yoxdu.

Bayaq qeyri-poetik əsərlərin kütləviləşməsindən söhbət elədik. Mən bu işdə ən böyük günahı kütləvi informasiya vasitələrinin üstünə atıram. Nəzərdə tuturam özəl televiziya, özəl radioları. Düzdü, onlar da maraqlı verilişlər hazırlayırlar. Ancaq meyxaşaya həsr olunan vaxt görəsən bizim hansı ədəbi hadisəyə çevrilən bədii, elmi əsərlərin təbliğinə sərf olunub? İndi müasir gənclikdən soruşsan ki, Əli Kərim kimdi, heç kəs cavab verə bilməz. Nə ədəbiyyatımızın, nə də elmimizin görkəmli nümayəndələrini müasir gənclik tanımır. Ancaq adlarını belə çəkmək istəmədiyim repçiləri, meyxanaçıları, müğənniləri hamı tanıyır. Bu baxımdan deyirəm ki, filologiya məktəbinin bazası var, özü var, ancaq bu hələ hər şey demək deyil. Bu bazanın, fundamentin üstündə böyük işlər görmək olar.

Bayaq qeyd elədiyim kimi filologiya fakültəsində dərs deyirəm və tələbələrimə tez-tez xatırladıram ki, siz bizim istər “boz”, istərsə də “toz” ədəbiyyatdan intiqam alacaq ordumuzun komandirləri olmalısınız. Gənclərə, yeniyetmələrə öyrətməlisiniz ki, bu ədəbiyyatdı, yoxsa ədəbiyyat deyil. Söhbət nədən gedir? O adam ki, bədii sözün nə demək olduğunu bilmir, o, ağzına gələni yazacaq və elə biləcək ki, ən qüdrətli qələm sahibidir...

İbrahim Göyçaylı: – Tənqidin ədəbi prosesdə indiki rolu barədə nə fikirdəsiniz? Ədəbi tənqid ədəbiyyata fəal müdaxilə edə bilmir. Halbu ki, indi o ədəbiyyata daha gərəklidi.

Rafiq Yusifoğlu: – Əvvələn, ədəbi tənqidlə məşğul olan adamlar bütün ədəbi təsərrüfat məhsulları ilə tanış olmaq imkanında deyillər. İstər ədəbi jurnalların, istərsə də çap olunan kitabların tirajı həddindən artıq azdır.

İkinci bir məsələ. Ədəbi tənqidlə meyilli gənclərimiz var, amma yaşlı nəsil nədənsə susmağı danışmaqdan üstün tutur. Ədəbi tənqid ilin ədəbi məhsullarını saf-çürük, yərbəyer eləmək missiyasını yerinə yetirə bilmir. Ədəbi tənqid indi dedi-qodu səviyyəsinə enib. Filankəs filan məqalədə kimisə tənqid edib, ona tələm-tələsik bir cavab verim. Ədəbi tənqid öz işini regionçuluq, dostbazlıq meyarı ilə ölçməməli, ədəbiyyatın ümumi uğur və nöqsanlarını, inkişaf meyillərini obyektivcəsinə göstərməli, ayrı-ayrı əsərləri təhlil edəndə belə ümumi mənzərə kontekstindən çıxış edərək fikir yürütməlidir.

Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda ədəbi proses şöbəsi var. Onlar ilin poeziyasını da, nəsrini də, dramaturgiyasını da pis-yaxşı araşdırırlar. Ancaq bunu oxucu kütləsinə çatdırmaq problemli. “Sənət sənət üçündür” şüarı özünü müəyyən mənada doğruldub. Ədəbi proseslə məşğul olanlar öz qənaətlərini söyləyirlər. Bunu institutda olan beş-on adam dinləyir, qəzetlər yığcam xülasə verir, kütlənin isə heç nədən xəbəri olmur. Mənim fikrimcə, ədəbi tənqidin başlıca vəzifəsi yazıçı ilə oxucu arasında körpü olmaqdır. Bu missiyanı ədəbi tənqid yerinə yetirə bilmir.

İbrahim Göyçaylı: – Şairlər bir-birindən həm məsafə, həm zamanca nə qədər uzaq olursa olsun, yenə bir-birinə yaxın, bir-birinə doğmadı. Bu doğmalığı Siz hiss eləyirsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Çox hiss eləyirəm. Mənim ruhuma uyğun şairlər var. Eləsi var ki, heç onu şəxsən tanımırsan, ancaq hər hansı bir misrasını oxuyanda elə bil sənin ürəyinə işıq düşür, deyirsən zalım balası gör nə gözəl yazıb! Bu söz tərcüməyə də aiddi. Tərcümə haqqında belə bir söz var:

“Tərcümə məhəbbətlə olan nigahdı”... Hər şairi sevmirsən, hər şairi tərcümə eləmirsən.

Yadınızdadırsa, bir vaxt radioda “Tərcümə saati” adlı bir veriliş var idi. Eldar Baxış da, Tofiq Abdin də, mən də, Siz də həmin veriliş üçün tərcümələr eləyirdik. O vaxt mən öz ruhuma uyğun şairlərin, Bayronun, Lorkanın şeirlərini tərcümə eləmişdim. Özü də bu şairləri ruhuma uyğun olduğu üçün, ilk növbədə özüm üçün tərcümə eləmişdim. Sonra isə radioda səsləndi, mətbuatda çap olundu.

Bu sözü müasir yazıçılarımıza da aid etmək olar. Çox sanballı yazıçılarımız, şairlərimiz var ki, bir ədəbiyyatşünas kimi onların hamısının əsərlərini oxumağa borcluyuq. Ancaq onların hamısında doğmalığ görə, onların hamısını sevmə bilmirsən axı!

İbrahim Göyçaylı: – Rəfiq bəy, dünyada bir poeziya inamı var, buna inanırsınızmı?

Rəfiq Yusifoğlu: – İnanıram, özü də çox inanıram. Poeziya insanın ürəyində olan işıqdı. O işıq olmasa, heç şair şeir də yazma bilməz.

Mən Moskvada kəsirilən ümumittifaq seminarlarının bir neçəsində iştirak etmişəm. Bir dəfə yeyib-içmək məclislərinin birində sağlq demək üçün mənə də söz verdilər. Dedim ki, dünyada çoxlu dillər var. Ancaq elə bir dil var ki, ayrı-ayrı dillərdə danışan adamları belə bir-birinə dogmaladır. Ən gözəl dil poeziyanın, poetik duyumun dilidi.

O vaxt mənim bu sözlərim hamının xoşuna gəlmişdi.

Mən Lorkanın şeirləri üzərində işləyəndə sətri tərcüməsi aşağıdakı kimi olan misralara rast gəldim: “İspan qızları hər gün pəncərədən aya baxırlar. İspan qızlarının ayaqları uzundur.” Poetik duyum məndə belə bir hiss oyatdı ki, dünya dağılsa, Lorka bunları demək istəmiş. Və həmin misraları belə tərcümə etdim ki, hər gün aya Boylanmaqdan ispan qızlarının ayaqları uzanıb. Mənə irad tutanlar da oldu ki, Lorkanı təhrif eləmişəm.

Pəncərədən baxır neçə ispan qızı,
Aya boylanmaqdan ayaqlar upuzun...

İbrahim Göyçaylı: – Siz Azərbaycan sovet poemasının inkişaf problemləri mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmisiniz. İndi isə “XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri” mövzusunda doktorluq müdafiəsi ərəfəsindəsiniz. Bəs indiki müstəqillik dövrünün poeması haqqında nə deyə bilərsiniz?

Rafiq Yusifoglu: – Poema ədəbiyyatın elə bir spesifik janrıdır ki, onda həm poeziya, həm nəsr, həm də dramaturgiya elementi var. Bu, onun janr spesifikasıdır.

Azərbaycan poemasının tədqiqi ilə uzun illərdir ki, məşğul oluram. O ki qaldı müasir poemaya, bir məsələni deməyi vacib bilirəm. Azərbaycan poemasının gözəl yaradıcılarından biri Bəxtiyar Vahabzadə bizim redaksiyamıza gəlmişdi. Mən ona Azərbaycan poemasına həsr olunmuş monoqrafiyama bağışladım. Kitab onun çox xoşuna gəldi. Xeyli söhbətləşdik. Bəxtiyar müəllim mənə dedi ki, oğul, sənə elə gəlmirmi ki, poema artıq bir janr kimi öz işini görüb qurtarıb?

Mən Bəxtiyar müəllimin bu fikrində bir həqiqət görürəm. Müasir gəncliyin hövsələsi yoxdu ki, uzun bir əsəri oxusun. Ədəbi tənqiddə, ədəbiyyatşünaslıqda da belədi. Sanballı məqalələr elm üçün, tədqiqatın mahiyyətini açmaq üçün lazımdı. Ancaq tənqidin oxucuya kömək etmək missiyasını yerinə yetirmək baxımından mənə elə gəlir ki, yığcam ədəbi esselər daha çox faydalıdır.

Mən cavan vaxtı çoxlu poemalar yazırdım. Bir dəfə o poemalardan birini bizə xarici ölkələr ədəbiyyatından dərslər deyən görkəmli yazığımız İsmayıl Şıxlıya verdim. İsmayıl müəllim poema haqqında öz fikirlərini yazdı, mənə dəyərli məsləhətlər verdi. Qəribədir ki, poema nəzəriyyəsi, onun tədqiqi ilə məşğul olandan sonra poema yazmağın məsuliyyəti

yətini dərk etdiyimdən, özüm poema yazmadım. Müasir poemalarımıza münasibətimi bilmək istəyirsinizsə, onu deməyə məcburam ki, janrın tələbləri baxımından yanaşanda fundamental, ədəbi hadisəyə çevrilə biləcək bir əsər görmürəm.

İbrahim Göyçaylı: – Dinləyicilərimizə bir-iki təzə şeir oxuya bilərsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Böyük məmnuniyyətlə. Siz qeyd elədiyiniz kimi, mənim çoxlu kitablarım çap olunub, yaradıcılığım bir az fərqlidi, çoxşaxəlidi, ədəbiyyatın müxtəlif janrları və problemləri ilə məşğul olmuşam. Ancaq bütün vaxtlarda, bütün dövrlərdə şeir yazmışam. (“Əsrin ilk şeirini mən kimə yazım” və “Tanrım, keç günahlarımdan” şeiri).

İbrahim Göyçaylı: – Ənənəvi sual. İndi nə yazırsınız, oxuculara nə təqdim etmək fikrindəsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – “Bir sevdalı ürəyim var” adlı kitabımın üstündə tamamlama işləri aparıram. Eyni zamanda şeir yazıram, məqalələr üzərində işləyirəm. Müəllimlik fəaliyyəti ilə də ciddi məşğul oluram. Müasir gəncliyi ədəbiyyata, incəsənətə məhəbbət ruhunda tərbiyə etməyə çalışıram. Bu mənada mən dərsi də yaradıcılığımın tərkib hissəsi hesab edirəm.

İbrahim Göyçaylı: – Rafiq bəy, maraqlı görüş və söhbət üçün minnətdaram və Sizə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun! (Musiqi)

İbrahim Göyçaylı: – İstəkli dinləyicilər, “Söz vaxtına çəkər” verilişi başa çatdı. Verilişin qonağı tanınmış şair, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusifoğlu idi. Verilişi İbrahim Göyçaylı aparırdı. Rejissorumuz Mehriban Bəşirzadə, səs operatorumuz isə Rəna Məmmədova idi. Sağ olun, sağlıqla qalın! (Musiqi).

SON SÖZ

Amerikanın görkəmli ictimai xadimlərindən hansınınsa olduqca xoşuma gələn bir fikri var: “Prezidentin hakimiyyəti beş ildi, qələm isə daim hakimiyyətdədir.” Məmməd Səid Ordubadi “Qılınc və qələm” romanında dövləti idarə etməkdə, vətəni qorumaqda qədim dövrün ən aparıcı silahı olan hökmdar qılıncı ilə şair qələminin simvolik birliyindən təsadüfi söhbət açmırdı. Ağıllı hökmdarlar bütün dövrlərdə qələm adamlarının potensial imkanlarından bacarıqla istifadə etmişlər, onların faydalı məsləhətlərindən bəhrələnmişlər.

Yaradıcı adamın qələmində böyük qüdrət var. Tələbəlik illərində, daha doğrusu, birinci kursda oxuyarkən “İki qələm” adlı bir şeir yazıb çap elətdirmişdim. Məzmunu bu idi ki, bir nəfər qızıldan qələm düzəltdirir, ancaq yazdığı kimsəyə gərək olmur.

Dahi Nizamininsə
Qələmi lələk oldu.
Ancaq yazdığı əsər
Qızıldan daha artıq
Ellərə gərək oldu.

Cəlil Məmmədquluzadə təsadüfi demirdi ki, qələmin müqəddəs vəzifəsi xalqa xidmət etməkdir.

Rəsul Rza deyirdi ki, qələm başısağğı olanda işləyir, başını dik tutanda isə heç nəyə yaramır.

Çox fəxr eləyirəm ki, həmişə başısağğı olan qələmim məni millətin, xalqın, dost-tanışın, məhəbbət təşnəsi olan gənclərin, hər şeyi öyrənməyə çalışan uşaqların yanında heç zaman başısağğı eləməyib.

Dünyada nə qədər buqələmun var,
Daha dizlərimin gücü tükənib.

Deyirəm yaxşı ki, bu qələmim var,
Ayağa dururam ona söykənib...

Qələm ədəbi prosesin dirijor çubuğudu. Ancaq qəlbi sevgi ilə, ruhu yaradıcılıq ehtirası ilə, qafası görüb müşahidə etdiyi zəngin lövhələrə, hadisələrə yeni həyat verməyə qadir sənətkar fantaziyası ilə dolu yaradıcı adamların, şairlərin əlində...

Bu dirijor çubuğu ilə həyatın ecazkar simfoniyasını çaldırmaq, bütün duyğulu insanların qəlbini ehtizaza gətirmək, onların ürəyindəki həyat eşqini artırmaq mümkündür.

Şair də insandır. Ancaq onun adı insandan çox fərqi var. İnsan yeyir, içir, qayğılar pəncəsində çırpınır, lakin özünə, öz daxili dünyasına kənardan baxmağa vaxtı qalmır. Şair isə hamının baxdığı dənizdə, otda, çiçəkdə hamının görə bilmədiyi şeyləri görür. Şair öz daxilindən dünyaya, dünyadan öz daxilinə baxa bilir. Sevir, bu sevginin zövqünü şeiri ilə uzadır; gözəlliyə məftun olur, bu məftunluğun ömrünü şeiri ilə uzadır: öpür, bu öpüşdən aldığı həzzin ömrünü şeiriylə uzadır; nifrət edir, bu nifrətin ömrünü şeiri ilə uzadır.

Şair həm özgəyə baxır, həm də öz daxili dünyasına. Şair özgələri öyrənə-öyrənə özünü, özünü öyrənə-öyrənə özgələri dərk etməyə çalışır.

Hamı dənizdə çimir, ancaq bu dənizin gözəlliyini hamı şair kimi duya bilmir; hamı sevir, ancaq hamının sevgisi dillərdə dastan olmur.

Şair ürəyi elə bir sehrli dolçadı ki, içinə su dolur, ancaq daşmır. Gərək o suyu tez-tez boşaldıb təşnə ürəklərə səpəsən ki, yerinə təzəsi gələ...

Bir dostumun sözü yadıma düşür: "Şairə hər şeyi bağışlamaq olar, bircə yaltaqlıqdan başqa." İlham pərisi də yaltaqlardan üz döndərir. Yaltaqlar ilham pərisini yox, yaltaqlandıqları adamı görürlər. Elə ona görə də həmin adam

ölən kimi onu mədh eləyən şair də ölür. İlham pərisi isə ölməzdir. İlham pərisinə qulaq asan şairin şeiri də əbədidir.

Əziz oxucu, əgər kitabımı diqqətlə oxudunsa, hiss elədin ki, ona “Bir sevdalı ürəyim var” adını təsadüfi verməmişəm. Hələ ilk səhifələrdə sitat gətirdiyim bir məşhur kəlamı yenə də xatırladıram: “Kim nə haqqında fikirləşirsə, odur.”

Xoşbəxtəm ki, Allahım mənə sevdalı bir ürək, sevmək istedadı verib. İçim sevgi ilə, xəyalım sevgi macəraları ilə, sevimli insanların təbəssümü, ürəyimi ehtizaza gətirən əsrarəngiz təbiət mənzərələri ilə doludur...

“Qəm karvanı” poemamda ulu Füzulinin dilindən Allaha müraciətlə söylənən bu sözləri əslində mən özüm demişəm:

Yarəb, bir ilahi məhəbbət ilə
Səni dərk etməyə çalışıram mən.
Ürəyim eşq ilə gəlsə də dilə,
Sənin rızan ilə danışırım mən.

İzn ver qanımda haqq nuru axsın,
Dözərəm, olsa da yarım hikkəli.
Qoy sevgi ruhumu odlara yaxsın,
Sənin dərgahına təmiz, pak gəlim...

2000 – 2003.

“Tanrının ömür payı” kitabından:

PROLOQ ƏVƏZİ

Fikirlər, xəyallar yenə məni qanadına alıb. Ömrümün yalnız öz gözlərim önündə açılan pəncərəsindən uşaqlıq illərimə, gənclik illərimə, sevgili-sevincli, ağrılı-acılı çağlarıma tez-tez boylanıram. İndi mənim özüm də o dünyada yoxam, ruha, xəyala çevrilmişəm...

Ulu Tanrım keçdiyim yollara ömrün yeni zirvəsindən baxmaq səadəti bəxş eləyib mənə. Bu ömür yolunun ayrı-ayrı məqamlarını yazıya alıb çap elətdirmişəm. “Xatirə kəcavəsi”, “Bir sevdalı ürəyim var” kitablarına toplanan yazılarda mənim həyatımın müəyyən çağları öz əksini tapıb...

Çox şükür ki, ömür davam edir. Çox şükür ki, haqqımda yazılan yazılar, məqalələr, mənə ünvanlanan məktublar daxili dünyama işıq salır, bir insan, alim, şair, müəllim ömrünün aynasına çevrilir...

Ömür Allahın insana, eləcə də digər canlılara verdiyi ən gözəl paydı. Bunu dərk eləyən insanların da ən böyük alqışı budur: “Allah sənə ömür versin!”

Bir də deyirlər ki, ömür beşikdən qəbrəcən olan yoldu. Hərə bu yolu bir cürə keçir. Biri mənzil başına tez çatır, biri gec. Birinin ömrü uzun olur, birinin ömrü qısa. Birinin ömrü kef-damaqda keçir, birinin ömrü məşəqqət, zillət içində. Allah dərdi dərd, kefi kef çəkənə verir. Görünür bu xalq deyimi də elə belə yaranmayıb: “Allah tamarzının boğazından kəsib dadanana verir.”

Biri ölən kimi unudulur, biri öləndən sonra ikinci ömrü başlayır; o, xatirələrdə, yaddaşlarda özünün yeni həyatını yaşayır...

Qəbir ömrün son dayanacağıdır. Əgər, doğrudan da, o dünya varsa, qəbir əbədiyyət evinin qapısıdır, başlanğıcıdır. Bu qapıdan ancaq tək-tək girmək olur. Bu qapıdan o yana dünyanın olub olmamağını bir ölənün özü, bir də Allah bilir... Bəlkə elə qəbir o biri dünyaya, axirət dünyasına “uçmaq” üçün kosmik gəmiyə bənzər bir şeydi?!

Fikirlər adamı min yerə aparır, ona rahatlıq vermir ki, vermir. İnsan düşüncəsinin hüdudu Allahın qoyduğu məsafə qədərdir... Yaratdığında öyrənmək əzmini görən Ulu Tanrı onun biliyinin sərhədlərini zaman-zaman genişləndirir, bəşər övladı yavaş-yavaş öz ağı, zəkası ilə Allaha yaxınlaşır. Lakin insan idrakının hüdudları nə qədər genişlənsə də, o, sirli-sehrli dünyamızı bütünlükdə dərk etmək iqtidarında deyildir. Zaman-zaman hansısa bir missiyanı yerinə yetirmək üçün dünyaya gələn dahilər kainatın dərkı yolunda bir pillədən yuxarı qalxa bilmirlər...

Kimi ümumdünya cazibə qanununu kəşf edib, kimi nisbilik nəzəriyyəsini, kimi atomu, kimi radionu, kimi televiziyanı, kimi telefonu, kimi kosmik raketləri... Ancaq heç bir bəşər övladı nəinki kainatı, hətta özünü belə bütünlükdə dərk etmək iqtidarında deyildir...

İnsanlarda kin-küdurəti, xəbisliyi, acgözlüyü, dağıdıb məhv etməyi, öz oturduğu budağı kəsmək meylini görüb qəzəblənən Allah sevimli övladlarının qurub-yaratmaq istəyini, dünyanı dərk etməyə, xeyirxah işlər görməyə çalışmasını görəndə fərəhlənir, öz yaratdığı ilə özü də fəxr edir.

Mənim ömür yolum Çardaxlıdan, Xocamsaxlıdan, Qubadlıdan başlayır. Mənim ömür yolum Sisyan dağlarından, Lalalı yurddan, Üçtəpədən, Qızıldaşdan, Çayzəmi,

Öyin, Başarat meşələrindən keçir. Mənim qismətimə Qarağac bulağından, Qısaq bulağından, Pəyhan bulağından, Peyğəmbər bulağından, Bərəncü bulağından su içmək, Ağa çayında, Bərgüşadda, Həkəridə, Viləşdə, Qusarçayda, Dneprdə, Yardımlı şlaləsinin, Ləzə şlaləsinin altında çimmək, Xəzərin dalğalarına baş vurmaq xoşbəxtliyi var imiş. Mənim qismətimdə Şuşada, Cıdır düzündə, Üçmıx dağında gəzib, Xarı bülbül dərmək, Göygöl, Maralgöl sahillərində, Hacıkənddə, Şəkiddə, Qəbələdə, Oğuzda, İsmayıl- lıda, Pirquluda, Altıağacda, Yarımcada, Qəçrəşdə, Təngəal- tında, Lənkəranda, Astarada dağ havasını çiçəklərin ətri qarışıq ciyərlərimə çəkmək xoşbəxtliyi var imiş... Mənim qismətimdə Azərbaycanımızın müstəqilliyini görmək sevin- ci, torpaqlarımızı itirmək ağrısı var imiş. Mənim qismətimdə doğmalarını, əzizlərini itirmək məşəqqəti, eyni zamanda övlad toyu, nəvə sevinci dadmaq səadəti var imiş...

Arabir yolumun üstünə xəbis, nədan adamlar çıxsa da, tale məni qəlbi kövrək, sevdalı, gözəllikdən, şeirdən, sənət- dən zövq almağı bacaran, dost uğuruna sevinən xeyirxah insanlarla daha çox görüşdürüb.

Min şükür Yaradana! Verən də odur, alan da. 2003-cü ildən – “Bir sevdalı ürəyim var” kitabı nəşr olunandan sonra həyatımda çox yeniliklər baş verib. Mətbuatın 130 illiyi qeyd olunarkən mənə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adı verilib. SDU-nun dosenti seçilmişəm, doktorluq dissertasiyası müdafiə edib filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almışam. Neçə- neçə kitablarım işıq üzü görüb. Ömrümün babalıq erası başlayıb...

Təzəcə nəşrə hazırladığım bu kitabda həyatımın bir neçə ilinin pozulmaz izləri var. Bu topluda son zamanlar mənim yaradıcılığım haqqımda yazılıb mətbuatda çap olu- nan məqalələri, sevgi dolu məktubları da vermək qərarına

gəlmişəm. Hər halda özünə kənar gözlə baxmaq istəyi hamı kimi mənim üçün də maraqlıdır. Yaradıcılığım, şəxsiyyətimə məhəbbətlə, sevgi ilə baxan, məni dəyərləndirən bütün insanların qarşısında baş əyir və ömrümün bir neçə ilinin simvolik pəncərələrini onların üzünə taybatay açmaqdan məmnunluq duyuram...

DEYİMLƏR

- Allah sevdalı adamlara ona görə yazıb-yaratmaq istedadı verib ki, öz kükrəyən duyğu və düşüncələrini vaxtında sözə, nəğməyə, rəsmə çevirə bilsinlər. Yoxsa heç bir ürək bu duyğular, düşüncələr, ağrılar, əzablar selinin ağırlığına, təzyiqinə tab gətirə bilməz, dağılıb parça-parça olardı...
- İnsanın ən böyük dostu Allah, düşməni isə özüdür.
- Ölüm ömrün sonu, əbədiyyətin başlanğıcıdır.
- Həqiqəti danmaq Allahı inkar etmək kimi bir şeydi.
- Həmişə cəmiyyət arasında olan insan bəndə ilə, təklildə yaşayan isə Allahla bir olur.
- Hərə öz ömrünün mikro “peyğəmbər”idi. Allah öz bəndəsinə diqtə eləyir ki, nəyi elə, nəyi eləmə...
- Allaha şükür elə ki, buluda döən gözlərin hələ göz yaşı tökə bilir...
- “Gündə bir kərpic düşür ömrümün sarayından”...Elə adam var ki, ömür sarayı söküləndə yerində heç nə qalmır. Elə adam da var ki, ömründən düşən kərpiclər onun cismani ömründən sonra sənət sarayının kərpiclərinə dönür.
- Alimliyimi çox yüksək dəyərləndirən bir nəfərə zara-fatla dedim ki, mənim alimliyim mənim şairliyimin dərin qatlarını izah etməkdə çox acizdi...

- Uşaq o qədər oyuncaqla oynayır ki, böyüyəndə özü də oyuncağa dönür.
- “Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq hər kişinin işidir” fikri ilə razılaşa bilmirəm. Yamanlığa yaxşılıq şərə haqq qazandırmaq deyilmi?!
- Bir qıza zarafatla dedim ki, səni öldürəcəm. Gülgülə dedi ki, məni öldürsəniz mənsiz necə yaşayacaqsınız?
- Məni sındırdın bəsdi, özünü sındırma.
- Bir var gül əkib, bir var gülü əkib.
- Gözündəki yaş deyir ki, mənimsən. Get məhəbbət təlimini mənimsə!
- Fərqi yoxdu, istəyirsən ən bahalı divanın üstündə seviş, istəyirsən daş-qayanın. Əsas sevişməkdə...
- Mən bu günün adamıyam, xatirələrlə yaşamaqdan o qədər də xoşum gəlmir. Xatırlamaq bir növ tükənmək əlamətidir...
- Səmimiyyət olmayan yerdə sevgidən söhbət belə gedə bilməz.
- İncisən ki, inciyirsən...

AXTARIŞ YOLLARINDA

1978-ci ildə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasına girdiyim gündən tale məni bədii yaradıcılıqla bərabər, elmi araşdırmalarla da məşğul olmağa sövq elədi. İndi dünyalarını dəyişən çox hörmətli ədəbiyyatşünaslarla – Mirzə Quluzadə, Məmməd Cəfər, Əziz Mirəhmədov, Kamal Talıbzadə, Yəhya Seyidov, Qasım Qasımzadə, Əkbər Ağayev, Yaşar Qarayev, Mirəli Seyidov, Atif Zeynallı, Şamil Salmanov, Arif Hacıyev, Kamran Məmmədov, Arif Abdullazadə və başqaları ilə ünsiyyətdə olduğum ədəbiyyatşünaslıq elmi haqqında təsəvvürlərimi xeyli genişləndirdi. Aspiranturaya girməyimdə də, müdafiə eləyib elmi dərəcə almağımda da bu adamların bu və ya digər dərəcədə rolu olub. İndi onların hamısının ruhu qarşısında baş əyirəm.

Mənim bir şair, ədəbiyyatşünas kimi formalaşmağımda ən çox əziyyət çəkən, kristal bir şəxsiyyət kimi tanıdığım Qasım Qasımzadənin xatirəsini həmişə böyük minnətdarlıq duyğuları ilə yad edirəm. Qasım müəllim özü də doktorluq dissertasiyasını gec müdafiə eləmişdi. Elə buna görə də hər dəfə görüşəndə deyirdi ki, mənim səhvlərimi təkrar etmə, doktorluq dissertasiyası yazıb vaxtında müdafiə elə.

Ancaq bəzən hər şey insanın əlində olmur. Xalqımızın başında olan tufanlar, narahat günlər, qayğılar imkan vermirdi ki, doktorluq dissertasiyası ilə məşğul olum. Digər tərəfdən o zamanlar elmi müəssisədə, ali məktəbdə işləmədiyim üçün mövzu təsdiq etdirməyə də o qədər həvəsim yox idi. Qasım müəllim dünyasını dəyişəndən sonra bu həvəs məndə daha da azaldı. Ancaq mənim yaradıcılığıma hörmət edən digər bir şəxs – gözəl ədəbiyyatşünas Yaşar Qarayev içimdəki sönmüş qığılcımı yenidən alovlandırdı. Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru işləyən Yaşar müəllimin təşəbbüsü ilə 1997-ci ilin yanvarında keçirilən elmi şuranın iclasında

mənim üçün “XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri” adlı doktorluq dissertasiyası mövzusu təsdiq edildi. Bundan sonra böyük həvəslə işə girişib dissertasiya üzərində işlədim və onun ilk variantını oxumaq üçün Yaşar müəllimə verdim. Aradan bir neçə gün keçmişdi. Dostum Məhərrəm Qasımlı mənə dedi ki, təbrik eləyirəm, Yaşar müəllim sənə elmi işini çox bəyənilib.

Sonra Yaşar müəllimin özü ilə görüşdüm. O da məni təbrik elədi. Dissertasiyanı mənə yazdığı məktubla birlikdə özümə qaytarıb tapşırırdı ki, sənədləri hazırla elmi şuraya qoyaq.

Beləliklə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu elmi şurasının qərarı ilə 1998-ci ildə “Elm” nəşriyyatında mənim “Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər” adlı monoqrafiyam nəşr edildi. Onu da qeyd edirəm ki, kitabın adını Yaşar müəllim – kitabın elmi redaktoru qoymuşdu.

Mütəxəssislərin kitab haqqında çox yaxşı fikirlər söyləmələri məni həvəsləndirdi. Monoqrafiya XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsində müzakirə edildi. Müzakirədə Şamil Salmanov da iştirak elədi. Bəzi səbəblər üzündən bu şöbənin müdiri ilə arasında sərinclik olan Şamil müəllim mənə dedi ki, Rəfiq, yalnız sənə xətrinə bu otağa girib müzakirədə iştirak elədim. Müzakirə pis keçmədi. İradlar da söyləndi...

Bundan sonra əsər üzərində yenidən işlədim. Əvvəlcə Yaşar müəllimin tövsiyəsi ilə problemləri iki fəsildə ümumiləşdirdim. Sonra dedilər ki, doktorluq dissertasiyası dörd fəsildən ibarət olmalıdır. Bu əziyyətə də qatlaşdım. İş hazır olsa da, müzakirə uzanırdı. Çünki Arif Abdullazadə xəstələndiyi üçün işə çıxmırdı. Bir xeyli gözlədik. Arif müəllimin xəstəliyi uzandığı üçün dissertasiya müzakirə üçün Akif Hüseynovun şöbəsinə göndərildi. Müzakirə çox yaxşı keçdi.

Sənədləri hazırlayıb Ali Attestasiya Komissiyasına göndərdik. Lakin məqalələrin tövsiyə olunan mətbuatda çıxmadığını bəhanə gətirərək işin müdafiəsinə icazə verilmədi. Çox az müddətdə tövsiyə olunan jurnalların hamısına məqalə hazırlayıb verdim. Məqalələr çap olununca da xeyli vaxt keçdi. Sənədləri yenidən hazırlayıb AAK-a göndərdim və çox şükür ki, bu dəfə müdafiəyə icazə verildi.

Ancaq yenə də müdafiə uzandı. Çünki mənim də tələyimə növbə gözləmək yazılıbmış. Nəhayət, 11 oktyabr 2006-cı il tarixdə doktorluq dissertasiyası müdafiə elədim. Elə bil üstümdən dağ götürüldü...

Stenoqramı, eləcə də digər başqa sənədlərin hamısını özüm hazırladım, 2 noyabr 2006-cı il tarixdə sənədləri müdafiə şurasının katibi İmamverdi Həmidovla aparıb AAK-a təhvil verdik. 30 mart 2007-ci il tarixdə (protokol №6 –R) Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası mənə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi vermək haqqında qərar qəbul etdi.

4 may 2007-ci il tarixdə isə Ali Attestasiya Komissiyası Prizidiumunun iclasında mənə Ali Attestasiya Komissiyasının sədri akademik Arif Mehdiyev filologiya elmləri doktoru diplomunu təqdim etdi. Onlara öz dərin təşəkkürümü bildirdim.

EKRAN –EFİR

“ÇİRAQ”

(Az.TV, 22 may 2004)

Zahid Xəlil: – Salam, məktəbli dostlar, xoş gördük hörmətli müəllimlər və valideynlər. “Çırağ”ın bugünkü verilişini Respublika Uşaq Kitabxanasından hazırlamışıq və bu verilişi Azərbaycanın gözəl uşaq yazıçılarından biri, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğluya həsr eləmişik. Rafiq müəllimin özü də bizim verilişimizdə iştirak edir. Rafiq müəllim, xoş gördük Sizi!

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

Zahid Xəlil: – Uşaqlar, biz son vaxtlar həmişə gileylənirik ki, oxucularımız yoxdur. Uşaq kitablarımız öz oxucularına çatmır. Amma mən çox sevinirəm ki, Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının bu qiraət zalına hər dəfə gələndə burada çoxlu uşaq görürəm və bu uşaqlar elə-belə gəlmirlər bura. Onlar Azərbaycan uşaq ədəbiyyatını mütaliə eləməyə gəlirlər. Bu gün də mən onların qarşılarında Rafiq Yusifoğlunun kitablarını görürəm. Onlar bilirdilər ki, bu gün Rafiq Yusifoğlu ilə görüşəcəklər. Hətta, Rafiq müəllim, verilişin əvvəlində mən uşaqlarla söhbət elədim, onların çoxu Sizin şeirlərinizi əzbər bilir, indi yəqin ki, yeri gəldikcə o şeirləri söyləyəcəklər.

Mən istəyirəm məsələyə bir az problematik yanaşaq. Görürsünüz uşaqlar bizə necə həyəcanla baxırlar və fikirləşirlər ki, biz yazıçı ilə görüşə gəlmişik, yazıçılar bizə bədii sözün gücü haqqında nəsə deyəcəklər. Bu yaxınlarda Azərbaycan yazıçılarının qurultayı olacaq və bu qurultayda, şübhəsiz ki, uşaq ədəbiyyatının da problemlərinə toxunulacaqdır. Mən istəyirəm bir şeyi də xatırladam ki, son on ildə Azərbaycan ədəbiyyatı əvvəlki illərdə olduğu kimi nəşr olunmur, əvvəlki illərdə olduğu kimi yeni əsərlər yazılır.

Eyni zamanda onu da qeyd etməliyik ki, elə uşaqlar da əvvəlki illərdə olduğu kimi bizim kitablarımızı oxumurlar, oxumaq imkanları azalıb. Kitablardan az çap olunur. Kitabxanalarda da latın qrafikası ilə çap olunan kitablardan yox dərəcəsidir. Rafiq müəllim, istəyirəm biləm, Siz uşaq ədəbiyyatını necə təsəvvür eləyirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Zahid müəllim, Respublika Uşaq Kitabxanasına uşaqların gəlməsi, onların kitab oxuması hər halda bizim ümidimizi artırır, bu fakt bir uşaq yazıçısı kimi mənə də fəxrəndirir. Mənim üçün məktəbdə olan görüşlə burda olan görüş fərqlidir. Ona görə ki, bir var ki, sinfi gətirirlər görüşə, amma burada elədi ki, uşaqlar şəhərin ayrı-ayrı guşələrindən, ayrı-ayrı məktəblərindən bu müqəddəs ocağa, uşaq ədəbiyyatımızın bünövrəsini qoyan Firudin bəy Köçərlinin adını daşıyan kitabxanaya özləri öz xoşları ilə oxumağa, elm öyrənməyə gəlirlər, yazıçı ilə görüşə gəlirlər. O ki qaldı Sizin məsələyə problematik yanaşmaq istəyinizə, bunu da təbii qarşılayıram. Çünki bizi qarşıda Azərbaycan yazıçılarının qurultayı gözləyir. O ki qaldı Sizin sualınızın cavabına, mənə elə gəlir ki, nəinki uşaq şeiri, eləcə də ümumilikdə şeir fikrinin bədii ifadəsindən başlayır. Şeiri şeir eləyən birinci cəhət onun bədiiiliyi, onun obrazlılığıdır. Əgər obrazlılıq yoxdursa, bədiiilik yoxdursa, onda heç poetik əsərdən danışmaq düzgün deyil. Bir var ki, fikrini ümumi sözlərlə ifadə eləyəsən, bir də var ki, uşaq təfəkkürünə uyğun şəkildə, obrazlı ifadələrlə, mənalı detallarla söz söyləyəsən.

Uşaq təfəkkürü ilə şair təfəkkürü arasında bir yaxınlıq, oxşarlıq var. Uşaq ayın gülümsəməsinə inanır, günəşin danışmasına inanır, çayın nəغمə oxumasına inanır, yarpağın pıçıltısına inanır və s. Mənim “Kimdir qapını döyən” adlı bir şeirim var. Təsəvvür eləyin ki, lirik qəhrəman otaqda oturub düşüncələr içində payız haqqında şeir yazmaq istəyir. Bu vaxt hardansa bir saralmış yarpaq uçub onun yazdığı şeirin

üstünə qonur. Sonra onun ardınca qapını yarpaq balasından ayrı düşən budaq döyür:

– Kimdir qapını döyən,

Kimdir bu gecə vaxtı?

– Öz budaq anasından

Ayrı düşən yarpaqdı.

– Nə istəyirsən axı?

– Aç qapını ahəstə,

Uçub qonum yazdığın

“Payız” şeirinin üstə...

– Kimdir qapını döyən,

Kimdir bu gecə vaxtı?

– Öz yarpaq balasından

Ayrı düşən budaqdı.

– Nə istəyirsən axı?

– Yuxu getmir gözümə,

Mənim yarpaq balamı

Qaytar mənim özümə...

Bu şeiri təsadüfi demədim, Zəhid müəllim. Mən fikrin bu şəkildə ifadəsinə üstünlük verirəm. Bu misraların dərin qatında həm də ana-bala məhəbbətindən söhbət açılır, yarpaq da, budaq da simvolik obraz təsiri bağışlayır.

Uşaq şeirlərində obrazlılıq olmalıdı, obrazlı düşüncə tərzinin əlamətləri özünü göstərməlidir. Bəlkə uşaq obrazlılıq sözünün mənasını bilmir, obrazlılıq uşağa çatmır, ancaq uşaq bənzətmələri çox sevir və bu bənzətmələr vasitəsilə poetik əsəri qavraya bilir, müqayisələr aparmağı, düşünməyi bacarır.

Məsələn, təsəvvür eləyin ki, yağış yağır. Yağışın altında isə oxları biz-biz olan bir kirpi gəzişir. Uşaq baxır və ona elə gəlir ki, canlı bir varlıq olan damcılar kirpinin tikanına san-

cılıb göynəyə bilər. “Yağış, göz yaşı, kirpi və kirpik” adlanan şeirim belədi:

Kirpilərin çətiri
Biz-biz, iynə-iynədi.
Yağış ona sancılıb,
Göyüm-göyüm göynədi.

Yenə hava tutulub,
Yenə şimşəklər çıxır.
Kirpilərin üstünə
Yağış yağmağa qorxur.

Kirpiyə sancılmaqdan
Çəkinir yaz yağışı.
Kirpiyə sancılmaqdan
Niyə qorxmur göz yaşı?

Yağış altında bir qız
Ağlayır acı-acı.
Kirpiklər göz yaşına
Olubdur dar ağacı...

Mən bu şeirdə yağış altında islanan kirpi ilə bərabər xətrinə dəyilən bir uşağın müqayisəli portretini yaratmaq istəmişəm. Bu şeiri deyəndə yadıma görkəmli ispan şairi Federiko Qarsia Lorkanın bir sözü düşdü. Bir dəfə ondan soruşurlar ki, nəyə görə sənin şeirlərin qısa, mənalı və aydındır? O gülümsünüb cavab verir ki, ona görə ki, mən şeir yazanda gözlərimin qarşısında balaca bir qız uşağı canlanır. O, özündən hündür gülü dərmək üçün boylanır, ancaq əli çatmır.

Bax mənim şeirim balaca qəhrəmanı da bir növ Lorkanın təsəvvüründə canlandırırdı o qıza bənzəyir. O uşaq ki, kövrəkdi, həssasdı, təbiəti həssaslıqla seyr etməyi bacarır, onun poetik duyumuna da inanıram. Bax bu baxımdan düşünürəm ki, uşaq ədəbiyyatı obrazlı olmalıdı. Ancaq

obrazlılıq xətrinə obrazlı yox, şairin poetik məramını daha dəqiq, daha emosional ifadə etməyə imkan verən obrazlılıq... Bu obrazlılıq uşağa nəyisə öyrətməlidir, bu obrazlılığın içində lazımlı bir informasiya, lazımlı bir məlumat olmalıdır. Bir var adi həqiqət, bir var poetik həqiqət. Adi həqiqət obrazlı cildə girəndə, o, bədii həqiqətə çevrilir...

Zahid Xəlil: – Uşaq ədəbiyyatının elə üstünlüyü də ondan ibarətdir ki, bəzən çox cansız əşyalar haqqında canlı söhbət gedir. Məsələn, Sizin şeirinizdə olduğu kimi. Kim imiş qapını döyən, yarpaq imiş. Kim imiş qapını döyən, budaq imiş. Ancaq biz o yarpaqda da, budaqda da insanların düşüncəsini gördük, insanların sevgisini gördük və mən onu demək istəyirəm ki, Sizin başqa mövzulu şeirlərinizdə də obrazlılıq çox güclüdür. Bu baxımdan Sizin vətən mövzusunda yazdığınız şeirlər maraq doğurur. Uşaqlar bu şeirlərdən bir qismini əzbərləyiblər. Bu şeirlərin bəzində heç vətənin adı çəkilmir, heç deyilmir ki, mən vətəni sevirəm, ancaq şeirin daxili qatından bu sevgi boylanır.

Rafiq Yusifoğlu: – Bu çox vacib məsələdi, Zahid müəllim. Mən bir yaradıcı adam kimi, həm də uzun müddət müəllimliklə məşğul olan bir insan kimi düşünürəm ki, bizim uşaq ədəbiyyatına gəlməyimizin ən başlıca səbəblərindən biri də pedaqoji fəaliyyətimizlə bağlıdır. Bir var ki, uşağa şablon şəkildə deyəsən ki, vətəni sev, onun uğrunda ölməyə hazır ol, bu təsirsiz sözlərdi. Ona görə ki, həm fikir ümumi şəkildə deyilir, həm də burda səmimiyyət yoxdur. Səmimiyyət olmayan yerdə isə poeziyadan, sözün bədii təsir gücündən söhbət gedə bilməz.

Şeirlərimizdə də, hekayələrimizdə də, nağıllarımızda da uşağa onu təlqin etmək lazımdır ki, vətən elə insanın özündən başlayır, insanın ailəsindən başlayır. Vətən yarpağa münasibətdən başlayır, çiçəyə münasibətdən başlayır, məktəb əşyalarına münasibətdən başlayır, sənin dərəcə necə

hazırlığından başlayır. Vətənin ən böyük sərvəti isə insandır, bu sərvəti qorumaq lazımdır.

Mən üzümü tutub uşaqlara deyirəm ki, vətənin bir parçası elə sizin özünüzsünüz. Vətəni qorumaq istəyirsənsə, sən gərək özünü də qoruyasan.

Uşaq ədəbiyyatı qanacaq ədəbiyyatıdı, ədəb-ərkan ədəbiyyatıdı, mədəniyyət ədəbiyyatıdı. Biz mədəniyyət öyrətməliyək uşağa, ancaq mədəni ol deməklə yox...

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, şübhəsiz ki, uşaq ədəbiyyatının zəngin mövzu okeanında uşaq yazıçısı üçün çox vacib olan bir mövzu var. Bu da vətən mövzusu. Biz bütün yazılarımızda vətəndaş olmalıyıq və bir də məxsusi olaraq vətən məhəbbətini tərənnüm eləyən şeirlər yazılmalıdı. Sizin bu mövzuda yazdığınız şeirlərdən bir qismini uşaqlar əzbər bilirlər. O şeirlərə qulaq asaq, sonra söhbətimizi davam etdirərik.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Çox sağ olun, uşaqlar. Rafiq müəllim, mənə elə gəlir ki, əgər biz uşaq ədəbiyyatının mövzusunu sıralasaq, bəlkə də ikinci yerdə məktəb mövzusu dayanar. Bizim Azərbaycan uşaq yazıçıları əllərinə qələm aldıkları ilk gündən məktəbi tərənnüm eləyiblər. Uşaq yazıçıları bütün zamanlarda dərk eləyiblər ki, uşaqlar məktəbə gedəndən sonra xoşbəxt ola bilirlər. Bu çox gərəkli bir mövzudur... Dünyanın bütün təhsil texnologiyaları bizim orta məktəblərə də, ali məktəblərə də daxil olmaqdadır və bunlar tələb eləyir ki, biz məktəb üçün yeni tipli, yeni mövzulu əsərlər yaradaq. Mən istərdim ki, Siz bu məsələyə də öz münasibətinizi bildirəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Sizin sözlünüzdə bir həqiqət var. Uşaq ədəbiyyatı deyəndə ilk növbədə məktəb göz önünə gəlir. Məktəb gələcək nəslə yetişdirən müqəddəs bir ocaqdı, bax bu kitabxana kimi. Uşaq ədəbiyyatı nümunələrini yaranları – maarifçilərimizi narahat eləyən məsələlərdən biri

ondan ibarət idi ki, camaatın elmi azdı, biliyi azdı. Bunları yüksək səviyyəyə gətirmək üçün adamları oxutdurmaq, onlara elm öyrətmək, bilik vermək lazımdır. Bax bu baxımdan məktəb mövzusuna həmişə böyük ehtiyac olub. Bu indi də belədir. Təbiiyə ilə bağlı elə bir problem yoxdu ki, məktəbdə onu reallaşdırmaq mümkün olmasın. Məktəb həyatının, uşaqların rəngarəng dünyasını bədii ədəbiyyatda əks etdirməyə böyük ehtiyac vardır.

Zahid Xəlil: – Ədəbiyyatın da əslində başlıca vəzifələrindən biri elmi, məktəbi təbliğ etməkdə, uşaqlara onun mahiyyətini başa salmaqda. İstəyirəm ki, indi balaca oxucuların ifasında Sizin məktəblə bağlı şeirlərinizi dinləyək.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, mənə elə gəlir ki, uşaq ədəbiyyatının ən başlıca mövzularından biri də təbiətdir. Belinskinin bir sözü var. O deyir ki, heyvanat aləmi başlanan yerdə insanat aləmi başlayır. Yəni insan təbiətin müəyyən mənada davamıdır və buna görə də təbiət haqqında çoxlu şeirlər yazılır. Sizin də bu mövzuda çoxlu maraqlı şeirləriniz var. Mən istərdim ki, bu barədə, təbiəti müşahidəniz barədə, bu mövzuda əsərlər üzərində necə işləməyiniz barədə bir az uşaqlara məlumat verəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Biz təbiətin bir parçasıyıq, uşaqlar da bunu bilirlər. Uşaq ədəbiyyatının ən başlıca vəzifələrindən biri də elə ondan ibarətdir ki, təbiəti uşaqlara sevdirsən. Özü də ümumi şəkildə təbiəti sevin, biz onun bir parçasıyıq, təbiət gözəlliklər məskənidir deməklə iş bitmir. Adi otdan, çiçəkdən, bəcəkdən tutmuş nəhəng dağlara qədər, dənizlərə qədər hamısı təbiətin bir parçasıdır.

Uşaq ədəbiyyatı da təbiətin şair gözü ilə görünən tərəflərini göstərməyə çalışmalıdır. Yarpağın özünün obrazı var, çiçəyin özünün obrazı var, tutaq ki, xarı bülbülün özünün obrazı var. Təbiəti poetik sözün gücü ilə sevdirmək olduqca vacib və çətin məsələdir. Uşağa poeziyanın dili ilə başa

salmalıyıq ki, biz təbiətin bir parçasıyıq, təbiəti gözəlləşdir-məliyik, ağac əkməliyik, güllərə qulluq etməliyik, quşları sevməliyik. Uşağa başa salmalıyıq ki, təbiətdə adi cücünün də özünəməxsus yeri var.

Göydə uçan ağ bulud
Zərif gülə bənzəyir.
Səmanın yaxasında
Quşlar gülə bənzəyir.

Sanki bizi çağırır,
Gəl-gəl deyir göy özü.
Əgər quşlar olmasa,
Qərubsəyər göy üzü.

Başımızın üstündə
Onlar uçur, yarışır.
Kimin ki, qanadı var,
Uçmaq ona yaraşır.

Mənə göy üzü verin,
Göy vətən əvəzidi.
Quşu quşa döndərən
Yaşamaq həvəsidi.

Zahid Xəlil: – Sizin təbiət şeirlərinizdə təkcə obrazlar yox, yüksək bədiilik yox, həm də təbiətin sirlərini öyrətmək meyli var. Bu, çox vacib məsələdi və uşaq ədəbiyyatının başlıca problemlərindəndi. Mən istəyirəm ki, uşaqlar Sizin təbiətlə bağlı şeirlərinizin bir neçəsini əzbər desinlər. Buyurun, uşaqlar.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, mənə elə gəlir ki, uşaq ədəbiyyatı ilə məşğul olan yazıçıda çox mühüm bir keyfi-yət olmalıdır. O, uşaqları müşahidə etməyi bacarmalıdır. Siz də öz şeirlərinizi yazanda uşaqları, eyni zamanda dərs dedi-yiniz tələbələri müşahidə eləyib yazırsınız.

Rafiq Yusifoğlu: – Uşaq ədəbiyyatının baş qəhrəmanı elə uşağın özüdür. Uşaq qədər maraqlı bir varlıq təsəvvür eləyə bilmirəm. Uşaq bir aləmdir. Bəzən uşaq elə söz deyir ki, görürsən ki, bu sözdə həm yumor var, həm də dərrakə var, ağıl var. Məsələn, mənim yadıma düşür, kiçik oğlum balaca olanda dünyasını dəyişən babasının şəklini gördü və dedi ki, kaş baba şəkil olub divardan asılmayırdı. Bu sözdə bir dərin mənə var, fəlsəfə var.

Uşaqların qeyri-adi hərəkətlərini müşahidə eləyəndə, onların söhbətlərinə qulaq asanda heyrtlənirik. Müxtəlif hadisələrlə bağlı, müxtəlif problemlərlə bağlı onların elə qəribə mülahizələri var ki, adam heyratə gəlir və düşünürsən ki, bu balaca varlıq bu qədər hikmətamiz sözləri necə deyə bilir. Bu balaca varlıqda bu yumor hardandı, bu fantaziya hardandı?

Bu baxımdan sözümün üstündə dururam ki, uşaq ədəbiyyatının başlıca qəhrəmanı elə uşağın özüdür. Uşağın daxili dünyasını lazımi səviyyədə əks etdirə bilsək, uşağı uşaq yerinə qoymasaq, uşağın dilini bilsək, uşağın arzularını bilsək, çox şey öyrənərik.

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, uşaqlar indi yenə Sizin şeirlərinizdən nümunələr demək istəyirlər. Xüsusilə də uşaq dünyasından bəhs edən xarakterik şeirlərinizi dinləsək, maraqlı olardı.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Uşaqlar, mən elə bilirəm ki, siz bu günkü görüşdən ləzzət aldınız. Yəni şairin dilindən şeirlər eşitdiniz, ədəbiyyatımız haqqında, söz sənətimiz haqqında, uşaq ədəbiyyatımız haqqında Rafiq Yusifoğlunun fikirlərini, onun rəngarəng mövzulu maraqlı şeirlərini dinlədiniz və yəqin ki, razı qaldınız.

Bununla da verilişimiz sona çatır, sağ olun, gələn görüşlərdək...

“VƏTƏNDAŞ”

(Az.TV. 11.09.2004)

Vaqif Arzumanlı: – Salam, hörmətli tamaşaçılar. “Vətəndaş” verilişində xoş gördük sizi. Hər verilişimizdə olduğu kimi bu gün də biz vətəndaşlıq hissindən, vətəndaşlıq duyğularından söhbət açacağıq, tariximizin səhifələrini vərəqləyəcəyik, müasir dövrdə ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin tanınmış nümayəndələri ilə söhbətlərimiz olacaq.

Bu ildən başlayaraq istər orta, istərsə də ali təhsil müəssisələrində yeni təhsil təqviminə keçməyimizlə bağlı tanınmış ədəbiyyatşünas alim, şair, nəşir Rafiq Yusifoğlu ilə də söhbət edəcəyik. Bir sözlə, bu günkü verilişimizin bütün süjetləri sizin xoşunuza gələcəkdir.

Azərbaycanda təhsil sahəsində irəliyə atılan addım hamı tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilir. Müstəqil dövlətin müstəqil təhsil sistemi də reallaşmalıdı. Təhsil ilinin sentyabrın 15-də başlaması çox yaxşıdı.

Ümumiyyətlə orta məktəblərdə, ali təhsil müəssisələrində vətənpərvərlik tərbiyəsi və vətəndaşlıq duyğularının aşılınması ilə bağlı bizim söhbətimiz olacaq və bütün bu məqsədlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparmaq üçün biz tanınmış ədəbiyyatşünas, tənqidçi, şair, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, eyni zamanda Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosenti Rafiq Yusifoğlunu verilişimizə dəvət etmişik.

Rafiq müəllim, gəlin elə söhbətimizi bu məcradan başlayaq ki, ali məktəblərdə, orta məktəblərdə ədəbiyyatın, ayrı-ayrı ictimai, humanitar fənlərin vətənpərvərlik duyğularının tərbiyəsində rolu necədir?

Rafiq Yusifoğlu: – Vaqif müəllim, Siz xüsusi vurğuladınız ki, müstəqil dövlətin müstəqil təhsil sistemi olmalıdı. Vətən məhfumu indi bizdə dəyişib, yeni məna çaları kəsb eləyir. Bu dəyişməni şərtləndirən ən mühüm amil, bizim

gənclik illərimizdə, Sizin gənclik illərinizdə yatsaq yuxumuza girməyən böyük bir hadisənin olması ki, bizim mədəniyyətimiz də, ədəbiyyatımız da, hər bir şey bu saat o amillə ölçülür. Bu da ondan ibarətdir ki artıq Azərbaycan kiməsə qısılan bir əyalət ölkəsi deyil, Azərbaycan müstəqil ölkədir. Məhz bu prizmadan Azərbaycan öz müstəqil addımlarını atır, həyatın müxtəlif sahələrində olduğu kimi, təhsil sahəsində də yeniliklər vardır. Bütün bunlar Avropa, dünya standartlarına uyğunlaşmağımızın nəticəsində baş verir.

Mən praktik, ali məktəbdə mühazirə oxuyan bir adam kimi Prezidentimizin yeni dərs ilinin, bilik gününün sentyabrın 15-də başlanması haqqında sərəncamını ətrafımda olan ziyalılar kimi alqışlayıram. Bu, hansı amillə bağlıdır? Əvvəla, sentyabr ayında Azərbaycanda havalər isti keçir, digər tərəfdən, bütün yayı sərbəstliyə alıšan uşaq, tələbə birdən-birə dərs otağına gəlir, auditoriyaya gəlir. Bir tərəfdən isti, digər tərəfdən hələ alışı bilmədiyin mühit şagirdə, tələbəyə təsir edir və gərgin bir vəziyyət yaranır. Belə bir vəziyyətdə heç bir səmərəli qavramadan söhbət gedə bilməz. Digər tərəfdən, sentyabrın əvvəllərində bir iş üçün məktəblərə müraciət edəndə deyirlər ki, hələ sentyabrdı, qoyun bir işləri qaydaya salaq, sonra söhbət eləyərək. Mənə elə gəlir ki, məktəblərə verilən bu 15 günlük möhlət sinfə, dərsə girməmişdən əvvəl işlərin qaydaya salınmasına kömək göstərən ən mühüm amillərdən biridir. Bu, məsələnin bir tərəfi... O ki qaldı ədəbiyyat vasitəsi ilə balalarımızı tərbiyə etməyə, özü də yeni istiqamətdə, yeni milli metodologiya baxımından tərbiyə etməyə, fikrimizcə, bu gün hər sahəyə məhz bu prizmadan baxmaq olduqca mühüm, olduqca lazımlı, olduqca gərəkli amillərdəndir. Adətən, biz çox zaman deyirik: ölkəmiz gözəlliklər diyarıdır. Bu, həqiqətən də, belədir və bunu heç kəs inkar eləyə bilməz. Vətənimiz haqqında danışanda həmişə fərəhlə, fəxrlə dediyimiz bir söz var. Dünyada olan 11 iqlim qurşağından doqquzu bizim

Azərbaycanımızdadır. Mənə elə gəlir ki, bu doqquz iqlim qurşağının olması bir xoşbəxtlikdi, ancaq hər şey demək deyil. Əgər onuncu bir iqlim qurşağından söhbət açmaq olsaydı, bu onuncu iqlim qurşağı Azərbaycanımızın vətəndaşlarıdır. Fəsillər dəyişdiyi kimi, nəsillər də, insanlar da dəyişir. Düzdü, biz özümüzdən əvvəlki nəsillərin ənənələrini, onların ən yaxşı, bizə lazım olan, vətəndaş tərbiyəsində köməyimizə çatan tövsiyələrini yerinə yetirməyə çalışırıq, amma unutmmaq lazım deyil ki, təbiət dəyişdiyi kimi insanlar da dəyişir, hər dövrün öz tələbi var. Bir nəsil dünyasını dəyişir, onun yerinə yeni bir nəsil dünyaya gəlir.

Məktəb, təhsil sistemi dövlətin özəyidi. Özəyidi o mənada ki, mənim bayaq qeyd elədiyim onuncu iqlimi yaradan bu amildir. Əgər gözəl məktəb yoxdursa, əgər gözəl müəllim yoxdursa, əgər gözəl tərbiyə yoxdursa, o doqquz iqlim qurşağının o qədər də önəmi yoxdur. Əgər Azərbaycan vətəndaşı öz vətənini sevmirsə, vətənpərvərlik duyğularına biganəliklə yanaşırsa, heç bir uğurdan söhbət açmağa dəyməz...

İndi müəyyən televiziya kanallarında şoular göstərilir, müəyyən suallar səslənir, viktorinalar, oyunlar keçirilir. Bəzən soruşanda ki, filan rayonun keçmiş adı necə olub, gənclərin bu tipli suallara cavab tapmağa acizlik çəkmələri adama ağır gəlir. Adamı dəhşət bürüyür. Bax bu baxımdan...

Vaqif Arzumanlı: – Düz deyirsiniz, Rafiq müəllim, orta məktəblərdə heç bəzi şagirdlər işğal olunmuş rayonlarımızın adını düz-əməlli bilmirlər.

Rafiq Yusifoğlu: – Düzdü... Bax bu baxımdan, mənə elə gəlir ki, ədəbiyyatın işi çoxdu, çünki onun təsir dairəsi böyükdü. Xüsusilə televiziyaaların üstünə böyük məsuliyyət düşür. Çünki indi zaman başqa zamandı, dövr başqa dövrüdü. Etiraf eləməliyə ki, tələbələr kitabxanalardan çox internet

klublarına, ekrana meyillidirlər. Ona görə biz də işimizi yeni istiqamətdə qurmaq məcburiyyətindəyik.

Hüseyn Cavidin “Azər” poemasında belə bir misra var: “Bir çarə var ancaq: yeniləşmək!” Bizim də, sovet dövründə tərbiyə alan alimlərin də, ziyalıların da, tərbiyəçilərin də bir yolumuz var ki, o da yeniləşməkdən ibarətdir. Əgər biz istəyiriksə qarşımızda olan insanlara, oxuculara, tələbələrə, şagirdlərə təsir eləyə bilək, onda onların ürəyində olan arzuları, diləkləri mütləq nəzərə almalı, işimizi bu istiqamətdə qurmağı bacarmalıyıq.

Vaqif Arzumanlı: – Sonuncu əsəriniz “Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid”dir. Sizin kitabınız bu sahədə yazılan ilk dərslik kimi maraq doğurur. Dərslik bir pedaqoji vəsait kimi nəşr olunur və onu tələbələr oxuyurlar, öyrənirlər. Pedaqoji proses zamanı Siz bir pedaqoq kimi, özü də bir var sırf peşəkar pedaqoq olasan, bir də var eyni zamanda pedaqoq olasan, şair olasan, alim olasan, vətəndaş olasan, vətəni sevən bir şəxsiyyət olasan, vətənin qayğıları ilə nəfəs alan bir yaradıcı insan olasan. Sizin bədii əsərlərinizdə də, ədəbiyyatşünaslıq əsərlərinizdə də mən tez-tez rast gəlmişəm ki, vətən sevgisinə, vətənə məhəbbət duyğularının təbliğinə çox yer verməyə çalışırsınız. Son əsərləriniz içərisində, hətta uşaqlar üçün yenicə nəşr olunan “Günlərimiz, aylarımız” adlı şeirlər kitabınızda yalnız vətənə məhəbbətlə yazılmış şeirlər, vətənin təbliği, ölkənin ayrı-ayrı tarixi hadisələrini xatırlatmaq, bu tarixi hadisələrin gənc nəslin tərbiyəsinə verdiyi töhfələr, bütün bunlar poetik misralarla əks olunub. Siz bir ziyalı kimi yaxşı bilirsiniz ki, bu saat Azərbaycan torpağının qayğıları kifayət qədərdir. Siz öz çıxışınızda qeyd elədiniz ki, Azərbaycanın uğurları ilə yanaşı, onun qayğıları da, dərdləri də var.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli.

Vaqif Arzumanlı: – Bunların da ən böyüyü Qarabağ dərdidi, işğal olunmuş torpaqlarımızın düşmən tapdağından

azad olunması və hər bir Azərbaycan gənci, Azərbaycan vətəndaşı bu məqsədə xidmət etməli ki, bütün bu çətinliklərdən çıxış yolu tapaq. Bax, ədəbiyyatın dili ilə, ictimai, humanitar fənlərin dili ilə bir ziyalı kimi bu dərdlərdən çıxış yolunu tapmağı, gənc nəslin tərbiyəsi, onlara vətənpərvərlik hisslərinin aşılması ilə bağlı fikirlərinizi istərdim ki, tamaşaçılarımızla bölüşəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Vaqif müəllim, çox sağ olun. Müxtəlif istiqamətlərdə, istər şairlik, istər redaktorluq, istər müəllimlik, istərsə də kiçik bir ailənin başçılığı hamısı ümumi bir xətdə birləşir. Hamımızın bircə amalımız olmalıdır ki, biz öz işimizi, öhdəmizə düşən işi layiqli şəkildə yerinə yetirə bilək. Mənə elə gəlir ki, vətəndaşlıq borcunun ödənilməsi elə buradan başlanır.

Mən Koroğlu nəvsiyəm, Babək nəvsiyəm, Xətai nəvsiyəm deyib qürurlanmaqla iş bitmir. Mənə elə gəlir ki, əsl vətəndaş olmaq üçün birinci növbədə ləyaqətli, vətənin qayğıları ilə nəfəs almağı bacaran insanlar yetişdirmək lazımdır. İntellektual səviyyəli, dünyanın işlərindən baş çıxaran, bəşəri dəyərlərə sahib olarkən öz milli soykökünü unutmayan insanlar gərəkdir bizə. Bu insanı yetişdirmək isə tək bir adamın işi deyil. Nə vaxtsa “Vətənin düşməni” adlı bir şeir yazmışdım. Hadisələrə bir pedaqoq gözü ilə baxmağa çalışmışdım. 34 ildən artıq dərs deyən, yeni nəsillə daim ünsiyyətdə olan bir insan kimi bu qənaətə gəlmişdim ki, vətənin düşməni təkcə məlum düşmən deyil, həm də öz ixtisasını, öz peşəsini bilməyən adamlardır. Bundan dəhşətli heç nə təsəvvür eləyə bilmirəm. Deməli, vətəni qorumaqdan ötrü, Dağlıq Qarabağı geri qaytarmaqdan ötrü bizim hamımız öz öhdəmizə düşən işi ləyaqətlə yerinə yetirməyə çalışmalıyıq.

Bir az qabaq Siz mənim “Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid” kitabımdan söhbət açdınız. İlk dəfə bu fəndən mühaizirə oxumağa hazırlaşanda nəinki bir dərslisin, metodik

vəsaitin, proqramın, hətta ədəbi proses haqqında təsəvvürün olmaması məni dəhşətə gətirdi. Məlum oldu ki, son on ilin ədəbiyyatını həm ədəbi proses, həm də müasir ədəbiyyat kursunda tədris eləyirlər. Bir yaradıcı adam kimi, düşündüm ki, belə ola bilməz axı. Ədəbi proses tamam başqa bir şeydi. Prosesin özündə bir hərəkət var. Həyatın, cəmiyyətin bütün sahələrində, hətta insan orqanizmində, onun dünyagörüşündə fasiləsiz bir proses gedir. Ədəbi proses həyatda, cəmiyyətdə, insan mənəviyatında olan rəngarəng proseslərin bir qisminin bədii ədəbiyyatda əksolunma məqamıdır.

Bayaq haqqında söhbət açdığımız məsələ – dərs ilinin sentyabrın 15-də başlanması haqqında Prezident sərəncamı bu sahədə gedən prosesin qanunauyğun nəticəsidir və bu nəticə özlüyündə təhsilimizdə gedəcək yeni istiqamətli bir prosesin səbəbidi, başlanğıcıdı. Bu qanunauyğun, bir-birindən doğan silsiləli proses bütün sahələrdə özünü göstərir. Proses yaşamağın, varlığın ilk və aparıcı atributudur.

Mən ədəbi proses haqqında təsəvvürün qeyri-dəqiq olduğu bir zamanda bir yaradıcı adam kimi özümə borc bildim ki, məsələnin mahiyyətini açan, tələbələrə kömək edə biləcək bir kitab yazım. Bu sahədə olan ehtiyacın mahiyyətini dərk etdiyimə görə, birbaşa yaradıcılıqla, ədəbiyyatşünaslıqla, şeirlə-sənətlə bağlı olduğuma görə və məktəblə bağlılığıma görə fikirləşdim ki, mən bu işləri görməliyəm. Bütün bunları özümün vətəndaşlıq borcum hesab elədim və mənə elə gəlir ki, müəyyən mənada iş görmüşəm və bu işi davam etdirməkdə israrlıyam. Dərslik haqqında mütəxəssislərin söylədikləri xoş sözlər məni daha da həvəsləndirir.

İstər ibtidai məktəb şagirdləri üçün jurnal buraxanda, istər uşaqlar, yeniyetmələr və gənclər üçün əsərlər yazanda, istər tədqiqat işləri aparanda, istərsə də dərs deyəndə – mühazirə oxuyanda bunların hamısının mənim vətəndaşlıq borcum olduğunu unutmuram.

Bir də təkrarlayıram. Bizim zəngin ədəbiyyatımızı, incəsənətimizi, musiqimizi, mədəniyyətimizi təbliğ eləməyi bacaran yeni nəsil yetişdirməliyik ki, onlar bizim nəslə əvəz eləyə bilsinlər.

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim, gördüyünüz işlər üçün bir daha çox sağ olun deyirik Sizə. Siz həm də gözəl şairsiniz. Sizin uşaqlar üçün, gənclər üçün, müasir poeziya-sevərlər üçün gözəl şeirləriniz nəşr olunub. Bəlkə elə verilişimizin sonunda vətənpərvərliklə bağlı bir şeir oxuyasınız?

Rafiq Yusifoğlu:– Böyk məmnuniyyətlə. (“Vətən uğrunda” şeiri)

...
Övladları naxələf çıxsə,
bulaqları quruyar vətənin.
İnsan ulu yurdun bir parçasıdı, –
Özünü qoruyan
bir parçasını qoruyar vətənin...

Vaqif Arzumanlı: – Çox sağ olun, Rafiq müəllim. Bu şeirin məzmunu orijinal olduğu kimi, elə forması da orijinaldı. Burada intellektual fikir çox güclüdü. Həm də misralarda vətənə bağlılıq, vətəndaş məhəbbəti var. Mən çox istərdim ki, bizim şairlərimiz bir başa “ey vətən, mən səni sevirəm” ifadəsi ilə yanaşı, eyni zamanda vətəni sevməyin yollarını öz şeirlərində əks etdirsinsinlər. Vətənə bağlılığı, vətəndaşlıq borcunu əks elətdirən hissləri şeirə, nəsrə gətirsinlər. Müasir Azərbaycan poeziyasında, müasir Azərbaycan nəsrində vətənpərvərlik ruhu ilə yazılan əsərlər çox azdı.

Rafiq Yusifoğlu: – Vaqif müəllim, Siz mənim yadıma bir fikri saldınız. Sözsüz ki, Sizin də məlumatınız var ki, Vladimir Mayakovski günün hadisələrini əks etdirən çağırış ruhlu “pəncərələr” – şeirlər yazırmış. Bir müddətdən sonra kinayə ilə ondan soruşurlar ki, bəs sən o şeirlərin hanı, necə oldular? Mayakovski cavab verir ki, mənim şeirlərim əsgər idilər, vuruşdular, cəbhədə öldülər.

Görünür bu gün üçün də belə, əsgər olub cəbhədə döyüşən və ölən şeirlər lazımdır.

Vaqif Arzumanlı: – Əhsən!

“SÖZ VAXTINA ÇƏKƏR”

(Azərbaycan Dövlət radiosu, 21 noyabr 2004)

İbrahim Göyçaylı: – Hörmətli dinləyicilər, verilişimizin qonağı, istedadlı şair, tanınmış ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusifoğludur. Rafiq müəllim, verilişimizə xoş gəlmisiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, İbrahim müəllim.

İbrahim Göyçaylı: – Rafiq müəllim, bu bizim Sizinlə eyni verilişdə ikinci görüşümüzdü. Ona görə də əvvəlki verilişdəki məqamlara toxunmaq istəmirik. O vaxt bir verilişdə yekunlaşdıra bilmədiyimiz söhbəti indi davam etdirmək fikrindəyəm.

Rafiq Yusifoğlu: – Buyurun.

İbrahim Göyçaylı: – Bu günkü həyat və ədəbi prosesin qarşılıqlı əlaqəsi haqqında fikirlərinizi bilmək maraqlı oldu.

Rafiq Yusifoğlu: – Volterin belə bir sözü var. O deyir ki, sənətin sirri ondadır ki, o, təbiətin, cəmiyyətin naqisliklərini düzəldir. Blok isə deyir ki, şairin qabiliyyəti və istedadı xaosdan harmoniya yaratmaqdan ibarətdir. Bu baxımdan yanaşdıqda həyat hadisələri hər bir dövrdə ədəbi prosesin ilkin başlanğıc mənbəyidir. Proses özünün yaxşı tərəfini də, pis tərəfini də həyat hadisələrindən götürür.

Böyük rus yazıçısı Lev Tolstoyun bir fikri də bu məqamda yadıma düşdü. O deyir ki, sənətkar qatarda gedəndə də ümumi vəqonda getməlidir. Əgər sənətkar xalqın arasındadırsa, xalqla birlikdə nəfəs alırsa, onun ağrılarını hiss eləyirsə, onun əzablarını hiss eləyirsə, sevgisini, sevincini

hiss eləyirsə, onun yazdıqları təbii ki, xalqın ürəyindən xəbər verəcək.

Müasir həyatımız, soydaşlarımızın keşməkeşli ömür yolu ədəbiyyatımız üçün zəngin material verir. Bir var həyat həqiqəti, bir də var bədii həqiqət. Həyat həqiqəti çoxdu. Sənətkarın böyüklüyü ondadı ki, ən xarakterik hadisəni seçə bilsin və buna istinadən dövrünün səciyyəvi mənzərəsini canlandırmağı bacarsın.

Biz bilirik ki, Mirzə Cəlil çox böyük sənətkardı. Onun əsərləri bu günümüzdə gedən proseslərin mahiyyətini anlamaqda da oxucuya çox kömək edə bilər. Ancaq indiki gəncliyin nümayəndələri onun əsərlərini seriallara, şoulara baxdıqları həvəslə oxuyurlarmı? Bu əsərləri yalnız mütəxəssislər oxuyurlar və görürlər ki, Mirzə Cəlil, Sabir öz yaşadıqları dövrün ziddiyyətli mənzərələrini necə ürək yangısı ilə, yüksək bədii sənətkarlıqla əks etdirirlər. Xatırladaq “Poçt qutusu” hekayəsini. Ötən əsrin əvvəllərində bir Azərbaycan kəndlisinin timsalında Cəlil Məmmədquluzadə göstərir ki, bu xalqın vəziyyəti nə gündədi, bu xalq hansı səviyyədə yaşayır. O zaman Mirzə Cəlilin təmsil elədiyi xalqın arzu və istəklərindən, ideallarından danışması mümkün idi mi? Ancaq indi biz elə bir dövrdə yaşayıyıq ki, yatsaq yuxumuza girməyən müstəqillik qazanmışıq. Amma bu müstəqilliyin özünün də yaxşı tərəfləri olduğu kimi çətinlikləri, əzabları, problemləri var. İndiyəcən kiməsə sığınmışdın, amma indi təksən. Tək olanda sən həm də qüdrətli olmağı bacarmalısan. Çünki artıq sənin himayədarın yoxdu... İstər həyatda, cəmiyyətdə, istərsə də ədəbiyyatda sən özünü təsdiq eləməyi, qorumağı bacarmalısan. Qorumağı bacarmaq deyəndə mən təkcə onu nəzərdə tutmuram ki, əlinə silah alıb əsgəri borcunu yerinə yetirəsən, düşməne güllə atasan. İnsan əgər öz mənafeğini qoruya bilirsə, öz şəxsiyyətini, ləyaqətini qoruya bilirsə, elə vətəni qoruyur. Kənara çıxanda deyirlər ki, halal olsun, filan xalqın nüma-

yəndəsi öz danışığı ilə məni heyratə gətirdi. Halal olsun, sən demə yer üzündə belə bir səviyyəyə malik xalq var imiş. Gör bu adam nə gözəl piano çalır, bu musiqini yaradan xalq ölməzdir və s.

Həyat davam eləyir. Bu həyatın rəngarəngliyi müstəqillik dövrü ədəbiyyatımızın yeni istiqamətdə inkişafına təkan verir. Lakin biz “proletkultçu”lar kimi özümüzdən əvvəl yaşayıb yaradan insanların, böyük şairlərin, yazıçıların, alimlərin əsərlərinə balta çalmamalı, əksinə onların fikirlərindən yaradıcı şəkildə bəhrələnməliyik. Ədəbiyyat tariximizin indi yeni ideologiya baxımından araşdırılmasına ehtiyac var. Ədəbiyyat hadisələrin fəvqündə dayanmamalı, onun içindən çıxmaldı...

İbrahim Göyçaylı: – Təbii ki, ədəbiyyata, xüsusən şeirə insanın hava kimi, su kimi həmişə ehtiyacı olub. Bu mənəvi ehtiyaca son dövrlərdə tələbat azalmayıb ki? Mənə elə gəlir ki, azalıb.

Rafiq Yusifoğlu: – Sizin sualınızın məntiqində bir həqiqət var. Ancaq ədəbiyyat var, ədəbiyyat var da! Müasir dövrdə bizim şairlərimiz, yazıçılarımız əsərlər yazmasalar belə, ədəbiyyat tariximiz o qədər zəngindir ki, onunla müasir gəncliyi tərbiyə etmək olar. Ancaq sovet dövründəki icbari tərbiyə üsulu ilə yox.

İbrahim Göyçaylı: – Ədəbiyyatın öz yolundan dayanmağı insanın ölümünə, xalqın ölümünə səbəb ola bilər.

Rafiq Yusifoğlu: – Bu düzdü. Ancaq insanın ölümünə o mənada səbəb ola bilər ki, əgər həyat varsa, insan varsa, onun mənəvi qida mənbəyi kimi ədəbiyyat da olmalıdır. Ədəbi proses həyatdakı, cəmiyyətdəki prosesin tərkib hissəsidir...

İbrahim Göyçaylı: – Ədəbiyyat dayanmamalıdır...

Rafiq Yusifoğlu: – Xalq öz inkişaf yolundan, mənəvi yüksəlişindən qalmırsa, onun ədəbiyyatının dayanmasından söhbət belə gedə bilməz. Xalqın mübarizəsi, sevgisi-sevinci,

ağrısı-əzabı davam eləyirsə, ədəbiyyatın yaranması da qanuna uyğundur. Təbii ki, cəmiyyətdə müəyyən prosesin getdiyini görən yaradıcı insan susa bilməz. Onu narahat edən, onu düşündürən, həyəcana gətirən, qayğılandırən məsələləri bədii sözün gücü ilə əks etdirməyə çalışmalıdır.

İbrahim Göyçaylı: – Bütün bunlara baxmayaraq mənə elə gəlir ki, ədəbi mühitimizin çağdaş mənzərəsi o qədər də pis deyil. Necə bilirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Proses özü elədir ki, onda bir bulanıqlıq, gərginlik var. Proses zamanı bulanma təbiidir. Füzuli demişkən, axar sular bulanmazmı? Ədəbi prosesin durulması, onun ədəbi məhsulunun xalqın malına çevrilməsi üçün, Sabirin sözləriylə desək, “yağın yağ, ayrıanın ayrınlıq” olması üçün müəyyən zaman keçməlidir. Bəli, ədəbi proses davam eləyir. İstedadlı cavanlar ədəbiyyata gəlir, yaşlı nəslin nümayəndələri də yeni ab-havanın diqtəsi ilə yeni əsərlər yazmağa çalışırlar. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, oxucu problemi baxımından yanaşdıqda (çünki prosesin bir tərəfi də bu amillə bağlıdır), tələbatı ödəyə bilmir müasir ədəbiyyat. Bir var şeirin ölçüsü, qafiyəsi, ibtidai qayda-qanunları yerində olan ədəbiyyat, bir də var tamam modern, dünya ədəbiyyatının təsiri ilə yaranan ədəbiyyat. Kütləviləşməsi o qədər də vacib olmayan ədəbi nümunələr də var. Məsələn, meyxana, rep... Bunlar hazırlıqsız, səviyyəsiz oxucu kütləsinin diqqətini cəlb edə bilər. Bunun da səbəbkarı radio, televiziyadır. Digər tərəfdən boz ədəbiyyat nümunələri, ilk nəzərdə hər şeyi yerli-yerində olan ədəbiyyat nümunələri məclislərdə, toyxanalarda baş alıb gedir və elə təəssürat yaranır ki, guya əsl ədəbiyyat budur. Çünki burada vətəndən, anadan, torpaqdan söhbət açılır. Ancaq necə?

Bir qrup özündənrazılar isə anlaşılmaz bir dildə yazır, anlaşılmaz mətləblərdən söhbət açır. Füzulidən çətin yazan, daha doğrusu, çətin anlaşılan şair olmayıb. Onun misralarının sətiraltı mənası o qədər güclüdür ki, bunu duy-

maq hər oğulun işi deyil. Məsələn, Füzuli deyəndə ki, “əlim əyağım ola” adi oxucu çaşıb qalır ki, bu nə deməkdir. Burada “əyaq” badə mənasını verən sözdü...

Dilin qrammatik qaydalarına etinasızlıqla yanaşılan, cümlələri baş-ayaq olan, nöqtəsiz, vergülsüz, ritmsiz söz yığımından nə anlamaq olar axı? Bu cür sayğısızlıqla yüksək bədii əsərlər yaratmağın mümkünlüyünə inanmıram. Sayıqlama, sərsəmləmə, ağzına nə gəldi söyləmə nə zaman-dan bədii ədəbiyyat nümunəsi hesab olunur? Həyatın özü nizam üstündə qurulub. Əgər bu nizam pozulsa, dünya dağ-ı-lar, alt-üst olar. Çox təəssüf ki, bəzi adamlar bunu dərk elə-yə bilmirlər. Dilin qrammatik qaydalarını pozmaq olmaz. Dilin qanunauyğunluqları, onun heyrətamiz məna çalarları əsl, istedadlı yazıçıya imkan verir ki, gözəl sənət nümunəsi yaratsın, fikrini lazımı şəkildə ifadə eləyə bilsin.

Bu iki qütbə dayanan bir-birindən fərqli cızmaqaraçı-ların “yaratdıqlarının” əsl ədəbiyyata qətiyyəən dəxli, aidiy-yəti yoxdu... Əsl ədəbiyyat, əsl poeziya nümunələri Əli Kərim, Məmməd Araz kimi şairlərin yaratdıqlarıdır. Bizim gözəl şairlərimiz, onların sevgisini, sevincini, əzabını-əziyyətini, daxili dünyalarını əks etdirən gözəl əsərlərimiz var. Çox təəssüf ki, biz əsl ədəbiyyatın təbliğinə lazımı dərəcədə əhəmiyyət, ekranda, efirdə yer vermirik. Azadlıq o demək deyil ki, ağzına gələni danışasan, nə gəldi onu təbliğ eləyəsən...

Mənim oğlum Amerikada təhsil alıb gəlib. Ondan so-ruşdum ki, Amerikada da bizdə göstərilən “boyavik” film-ləri göstərilirmi? Dedi ki, yox, ata, onlarda güclü senzura var. O şey ki uşağın tərbiyəsinə, intellektinə təsir edə bilər, onu efirə vermirlər. Bəs biz niyə belə etməliyik?

Vaxtilə Süleyman Rüstəmi ittiham edirdilər ki, yazıb: “Sus, tar”. İndi zaman dəyişib, müstəqillik qazanmışıq. Tarı-mıza qayıtmaqdan, kamanımıza qayıtmaqdan, milli musiqi-mizə qayıtmaqdan, bayağı xarici musiqilərə meydan veri-

rik. Kaman ustası Həbil Əliyevin xaricə gedib gələndən sonra kinayə ilə dediyi söz mənim xoşuma gəlir: “Nə qədər ki, fransız xalqı var, kaman yaşayacaq.” Niyə xaricilər kamanı, tarı maraqla dinlədikləri halda, bizim uşaqlarımız, yeniyetmələrimiz ona ağız büzürlər? Kaman bir simvoldu. Təkcə ondan söhbət getmir. Niyə indiki gəncliyimiz Səməd Vurğun, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rəhimov, Əhməd Cəmi oxumasın?

Müəlliflərin şəxsi hesabına nəşr olunan kitabların tirajı ən yaxşı halda 500 nüsxədir. Bu 500 nüsxə kitabı da heç alan yoxdu. İstər klassik ədəbiyyat olsun, istər müasir. Lap bu kitabları alsalar belə 500 nüsxə kitab xalqın tələbatını ödəmək iqtidarında deyil. Ədəbi orqanlarımızın tirajı beş yüzü, Yazıçılar Birliyi üzvlərinin isə mindən çox üzvü var. Bu vəziyyətdə ədəbiyyatın hansı təsir gücündən danışmaq olar? Müasir ədəbiyyat, müasir poeziya əgər kütləyə çatmırsa, hansı tələbatı ödəyə bilər?

İbrahim Göyçaylı: – Sizin sözlünüzün qüvvəti, illər boyu həsrətində olduğumuz müstəqillik, demokratiya dövründə yaranan ədəbiyyat ədəbiyyatımızın 70 illik dövründən çoxmu fərqlənir?

Rafiq Yusifoğlu: – Əlbəttə, fərqlənir. O 70 illik dövrdə yaranan ədəbiyyat var e, ola bilsin ki, ideya baxımından, metodologiya baxımından həmin əsərlər bizim dövrümüzün tələblərinə cavab vermir. Bir sənət nümunəsi kimi götürdükdə isə o dövrdə yaranan əsərlər indi yaranan əsərlərdən bədii səviyyə etibarilə çox güclüdü. Mən çox təəssüf eləyirəm ki, indiki nəsil Mirzə İbrahimov kimi bir sənətkarı tanımır.

İbrahim Göyçaylı: – Rafiq müəllim, gəlin Əkrəm Əylislinin sovet dövründə yazdığı əsərlərlə indiki dövrdə yaranan əsərləri müqayisə edək.

Rafiq Yusifoğlu: – Əgər Əkrəm Əylislinin əsərlərindən söhbət gedirsə...

İbrahim Göyçaylı: – Misal üçün deyirəm.

Rafiq Yusifoglu: – Mən “Ətirşah Masan” əsərini təzəcə oxumuşam. Bu əsərin əvvəlkilərdən o qədər də fərqi yoxdu. Burada da mövzu baxımından dəyişiklik olsa da, Əkrəmin yazıçı imici dəyişməyib. Üslub elə həmin üslubdu. O, əvvəlki bazanın üstündə davam eləyir. Yaradıcılıq üslubu formalaşan bir adamın başqa mövzuda əsər yazması ilə onun üslubunda əhəmiyyətli dəyişikliyin yaranması ağıma batmır. Əkrəm müəllimin sovet dövründə yazılan əsərlərini o dövrün yeniyetmələrinin, gənclərinin əksəriyyəti oxuyurdu. İndi nəinki adi oxucu, heç filologiya fakültəsinin tələbələri də “Ətirşah Masan”ı oxumayıblarsa, burda başqa səbəblər axtarmaq lazımdır. İndi əsər oxuyan yoxdu...

İbrahim Göyçaylı: – Çağdaş ədəbiyyatçılardan birinin müsaibəsində oxudum ki, müasir ədəbiyyatımızda dəyərli tənqid çatışmır. Bu söz, bu deyim qərribə səslənmir ki?!

Rafiq Yusifoglu: – Bəlkə də qərribə səslənir. Profesional baxımdan yanaşdıqda indi heç orta səviyyəli tənqid də yoxdu. Ədəbi prosesi izləyən tənqidçilər olub, tarixi şəxsiyyətlər olub. Tutaq ki, Belinski öz dövrünün bir illik, iki illik ədəbi məhsullarını tənqid süzgəcindən keçirirdi. Özü də qərribə tərzdə. Bir müəllif iki zidd mövqedə dayanan adam kimi ədəbi prosesə qiymət verirdi. Tənqidçi “A” nə deyir, onun opponenti tənqidçi “B” nə deyir?

Bizim ədəbiyyatımızda da bu var idi. Məsələn, Bəkir Nəbiyevin “Lirika – 71” məqaləsini xatırlayıram. Əkbər Ağayevin icmal şəklində yazılmış məqalələri var idi. Qurultaylarda əsərlərin hamısı əməlli-başlı təhlil olunurdu, onların məziyyət və nöqsanları göstərilirdi. İndi o mövqedən yanaşdıqda Sizin dediyiniz “qərribəlik” diqqəti cəlb edir. Amma Füzulinin bir sözü var e: “Mən söyləməzəm ki, xaki-Bağdad Alayışı nəzmdəndir azad.” Mən demək istəmirəm ki, indi potensial imkanları, səviyyəsi olan tənqidçilərimiz yoxdu. Var. Ancaq onların əsər oxumağa, fikir yürütməyə vaxt-

larımı yoxdu, zamanənin tələblərini belədi? Bu gün ədəbi tənqidin zəifliyinin, daha doğrusu, yoxluğunun səbəbini bilirsiniz nədə görürəm, İbrahim müəllim? Sovet dövründə ədəbi tənqid ideologiyanın övladı idi. Yuxarıdan deyirdilər ki, sən bu istiqamətdə təhlil eləməlisən əsəri. İndi biz müstəqillik qazanmışıq. Ancaq indi bizim xalqımızın milli mənafeyinə xidmət edən mükəmməl metodologiyamız işlənilib hazırlanıbmı? Bu milli metodologiya diqtə eləyirmi ki, ədəbiyyatımızın, incəsənətimizin istiqaməti necə olmalıdı? İndi hər şey xidmət eləməlidir xalqın mənafeyinin inkişafına, estetik zövqünün inkişafına və bunlar da hamısı formalaşdırır milli əxlaq dəyərləri, hərbi gücü, potensialı.

Acı da olsa, bir fakt deyim. Qarabağ müharibəsinin ilk illərində məktəbli uşaqları, yeniyetmələri saxlamaq olmurdu. Onlar qaçıb cəbhəyə gedirdilər. Vətənpərvərliklə bağlı sovet ideologiyasının təsiri hələ qalmaqda idi. İndi isə yetkinlik yaşına çatanlar əsgərlikdən qaçmaq yolları axtarırlar. Bütün bunların səbəbini yeni milli ideologiya mexanizminin işləməməsində görürəm.

İndi cızmaqaraçılar ağızlarına gələni yazır, milli dəyərlərimizi təhqir edir, ədəbiyyatın başına turp əkir, ədəbi tənqidsə susur. Rəhmətlik Tofiq Bayramın bir sözü var idi: “Biz zəif yazanda oxucu şairləşir.” İndi şairləşməyən varmı? İdarə müdürindən tutmuş sürücüyə qədər, mənzil istismar sahəsinin müdürindən tutmuş süpürgəçiyə qədər hamı şeir yazır, kitab çap elətdirir. “Axsaq atın kor nalbəndi olar”, – deyirlər. Belələrinin də öz oxucusu var. Zövqlər əhəmiyyətli dərəcədə korlanır. Bədii meyar itdiyinə görə bu gün profesional ədəbi tənqiddə, bizə nəyin lazım, nəyin lazım olmadığını elmi şəkildə söyləyən ədəbi tənqiddə böyük ehtiyac var.

İbrahim Göyçaylı: – Yazıçının, şairin borcu insanı, onun hiss və emosiyalarını əks etdirməkdir. Bu mənada hansı yazılarınızı uğurlu hesab edirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Vallah, bunu demək çətindi. Yaratıcı adam yazı yazanda çox vaxt heç oxucu haqqında fikirləşmir. Yaradıcılıq prosesində öz ağrılarını, acılarını əks etdirməyə, ürəyini boşaltmağa çalışır. Amma bu əsərlər oxucunun xoşuna gəlir, gəlmir, bu tamam başqa məsələdir. Mən öz duyğularımı əks elətdirirəm. Təbii ki, bu yazıların içində uğurlu olanları da var, uğursuz olanları da. Amma ata öz övladına eyni gözlə baxdığı kimi, mən də yazılarımın hansınasa üstünlük vermək istəmirəm. Hər halda zəif də olsa, güclü də olsa bunlar mənim duyğularımdı, mənim düşüncələrimdi.

İbrahim Göyçaylı: – Dinləyicilərə şeir oxumaq istəmirsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Məmnuniyyətlə oxuyaram.

(“Fürsət” şeiri oxunur.)

İbrahim Göyçaylı: – Siz indi “Göyərçin” jurnalının baş redaktorusunuz. Mənə elə gəlir ki, uşaqlarla işləmək çox maraqlıdır.

Rafiq Yusifoğlu: – Təbii ki, çox maraqlıdı. “Göyərçin” jurnalının özünəməxsus qayğıları, problemləri var. Uşaq gələcəyin gəncidi, gələcəyin vətəndaşıdı. Əgər uşaqların vətənpərvərlik duyğularının, eləcə də bədii zövqünün inkişafında “Göyərçin” jurnalı müəyyən iş görə bilirsə, bu mənim və mənim rəhbərlik etdiyim kollektivin uğurlarıdır. Səməd Vurğun demişkən, biz uşaqlara uşaq kimi baxmırıq. İndinin uşağı hər şeyi bilir. Ona görə də onu aldatmaq çox çətin məsələdi. İndiki uşağı əsl vətənpərvər, zamanənin işlərindən baş çıxarmağı bacaran əsl insan kimi tərbiyə etmək olduqca vacib məsələdir. Bu işdə bizim yaratıcı kollektivin üstünə də böyük məsuliyyət düşür.

İbrahim Göyçaylı: – Rafiq bəy, Siz həm məhsuldar şairsiniz, həm də məhsuldar ədəbiyyatşünassınız. Mən istərdim ki, bu haqda dinləyicilərimizə məlumat verəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, İbrahim müəllim. Yeni əsr başlayanda, daha doğrusu, iyirmi birinci əsrin ilk illərində mən ali məktəb tələbələri üçün üç dərslik yazıb çap elətdirmişəm. “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, “Uşaq ədəbiyyatı”, “Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid” kitablarım nəşr olunaraq oxucuların, daha doğrusu, tələbələrin istifadəsinə verilib. Mən bu yolda öz işlərimi yenə də davam etdirirəm. Bundan başqa şeir kitablarımı da çapa hazırlayıram.

Planlar çoxdu, işlər çoxdu. Amma xoşbəxtəm ki, bu işləri görmək üçün hələlik Allah mənə möhlət verib. Həmişə başımı aşağı salıb öz işimi görməkdən məmnunluq duy-muşam.

İbrahim Göyçaylı: – Maraqlı müsahibə üçün Sizə təşəkkür edirəm.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, minnətdaram.
(musiqi).

İbrahim Göyçaylı: – Bununla da “Söz vaxtına çəkər” verilişi sona yetdi. Verilişimizin qonağı şair, ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlu idi.

Verilişin rejissoru Mehriban Bəşirzadə, səs operatoru Rəna Məmmədova idi. Sağ olun, sağlıqla qalın (musiqi).

“XƏBƏRLƏR”

Az.TV (20.01.2005)

“MƏDƏNİYYƏT XƏBƏRLƏRİ”

Az.TV (30.01.2005)

**Kadr arxası mətn: (Mənzərə Sadıqova və Telli
Pənahqızının reportajı)**

“Azərbaycan dünyası” qalereyasında “Göyərçin” rəsamlarının sərgisi daha çox “Göyərçin” jurnalının keçib getdiyi yola nəzər salmaq imkanı verdi. Sərgisinin açılış mərasimində jurnalın baş rəssamı Arif Hüseynov 1958-ci ildən nəşr olunan “Göyərçin” jurnalının nəfis tərtibatla çap olunmasında sənət adamlarının xidmətini ön plana gətirdi. Jurnalın baş redaktoru, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusifoğlu bu mətbu orqanının oxunaqlı çıxmasında, sevil-məsində şəkillərin dili ilə danışmağı, sözünü azyaşlı uşaqlara çatdırmağı bacaran Azərbaycan rəsamlarının neçə nəslinin əməyini yüksək qiymətləndirdi. Qeyd etdi ki, dövrün tələbi ilə əlaqədar hazırda “Göyərçin” jurnalının da bədii tərtibatı dəyişib. Bu gün yaradıcı kollektiv klassika ilə müasirliyi özündə birləşdirən sənət nümunələrini oxuculara təqdim etməyə üstünlük verir. Dünyanı tanımaqda, təbiətə bələd olmaqda, rastlaşdıqları hadisələrdən baş çıxarmaqda balacalara kömək edən “Göyərçin” axı həm də onların zövqünü oxşamaladı.

Rafiq Yusifoğlu (sinxron): – “Göyərçin” 1958-ci ildən bu günə qədər öz uçuşlarını davam etdirir, zəngin ənənəyə malik olan bir jurnaldır. Bu jurnalda redaktorluq edən Yusif Əzimzadə, Hüseyn Abbaszadə, Xalidə Həslova və Tofiq Mahmudun adlarını minnətdarlıq duyğuları ilə çəkməyi özümə borc bilirəm. Bu gün jurnal öz yeni həyatını yaşayır. Həmişə jurnalımız haqqında danışan görkəmli alimlər, pedaqoqlar bu fikri xüsusi vurğulayırlar ki, “Göyərçin” “Əlifba”dan sonra ikinci bir dərslikdir. “Göyərçin” indi də həmin o missiyanı yerinə yetirir, yenə də ənənələr davam

eləyir. İndi ibtidai məktəblər üçün tərtib olunan dərsliklərin əksər materialları “Göyərçin”dən götürülüb.

Bu gün isə jurnalımızın həyatında yeni bir gündür. “Göyərçin”də xalq rəssamları Yusif Hüseynov, Toğrul Nərimanbəyovdan tutmuş bizim müasir gəncliyimizin nümayəndəsi olan cavan rəssamlara qədər, demək olar ki, Azərbaycan rəssamlıq sənətinin görkəmli nümayəndələrinin əksəriyyəti öz əsərləri ilə iştirak edə biliblər. “Göyərçin” bu gün yeni dizaynda, yeni quruluşda, klassika ilə müasirliyin vəhdəti şəklində Azərbaycan oxucularının, məktəblilərinin görüşünə gəlib. Bu gün burada jurnalımızın səhifələrini öz əsərləri ilə bəzəyən rəssamlarımızın əl işləri nümayiş olunur, sərgi keçirilir. Mən inanıram ki, bu rəsmləri tamaşaçılar maraqla qarşılayacaqlar. İnanıram ki, “Göyərçin”in yeni formada nəşri bizim oxucularımızın xoşuna gələcəkdir.

Kadr arxası mətn: – 47 yaşlı “Göyərçin”in rəmzi uçuşlarının davam etdirilməsində özünəməxsus xidmətləri olan xalq rəssamı Altay Hacıyev qeyd etdi ki, bu dövrü nəşrdə çap olunan rəsmlərin kataloqunu hazırlamaq pis olmazdı.

Mərasimdə “Göyərçin” jurnalı ilə əməkdaşlıq edən balaca rəssamlara yeni nömrələr hədiyyə olundu. Sənət adamları “Göyərçin”in yaradıcı heyətinə və oxuculara yeni-yeni uğurlar arzuladılar. Sərgidə nümayiş etdirilən əsərlər maraqla qarşılandı.

“NƏŞRLƏR VƏ NAŞİRLƏR”

“SPACE”, 19 fevral 2005

Sevinc Nəcəfova: – Salam. Xoş gördük sizi. Bu dəfəki verilişimizi uşaq ədəbiyyatına həsr edəcəyik. Bu sahədə olan nəşrlərdən söhbət açacaq, məktəblərdə uşaq ədəbiyyatının vəziyyəti ilə maraqlanacağıq. Elə bu mövzu ətrafında söhbət etmək üçün studiyamızın qonaqlarını sizə təqdim edirəm. Filologiya elmləri namizədi, şair **Rafiq Yusifoglu** və pedaqoji elmlər namizədi **Bilal Həsəni**.

Xoş gəlmisiniz. Gəlin əvvəlcə bir süjetə baxaq, sonra söhbətləşərik.

(Süjet nümayiş olunur)

Sevinc Nəcəfova: – Süjetə Sizin münasibətinizi bilmək istərdik. Buyurun, Rafiq müəllim!

Rafiq Yusifoğlu: – Süjetdən aydın oldu ki, verilişinizin problematikası uşaq ədəbiyyatı və onun ünvanlandığı uşaqlarla bağlı olacaqdır. Yəni bir tərəfdə gözəl uşaq ədəbiyyatı nümunələri olmalıdı, digər tərəfdə isə onun oxucuları, həmin ədəbiyyatdan bəhrələnən insanlar. Çətin problem idi. Bütün dövrlərdə, bütün zamanlarda uşaq ədəbiyyatı ən birinci, ən aktual bir məsələ olub. Böyük xalqlar həmişə uşaq ədəbiyyatına çox böyük önəm veriblər, bu da təbiidi, təsadüfi deyil.

Biz yeni dövrdə, yeni zamanda yaşayırıq, öz dövlətimiz var, müstəqilliyimiz var, yeni milli metodologiyamız var, uşağı yeni istiqamətdə, dövrün tələblərinə uyğun şəkildə tərbiyə etməliyik. Bu baxımdan, uşaq ədəbiyyatının özündə də bir yenilik olmalıdı. Yəni, yenilik nə mənada, ənənədən istifadə eləyə-eləyə, öz funksiyasını, tərbiyəvi əhəmiyyətini, bədii dəyərini itirməyən materiallardan bəhrələ-nə-bəhrələ-nə, yeni dövrün tələblərinə uyğun şəkildə bədii əsərlər yazılmalıdı, nəşr olunmalıdı və nəhayət, uşağa ünvanlanmalı, uşağa çatmalıdı...

Sevinc Nəcəfova: – Ancaq, Rafiq müəllim, bu gün məktəblərdə uşaqların istifadə etməsi üçün həm nağıllar, həm bədii ədəbiyyat yox idi. Elə bu verilişdən əvvəl bir neçə bağça ilə əlaqə saxladığ, inanm, o bağçalarda dedilər ki, biz kitab tapıb uşaqlara öyrədə bilmirik. Bəs bunun səbəbi nədir?

Rafiq Yusifoğlu: – Bunun səbəbi yenə dövrlə, zamanla bağlıdı. Mən bir sadə, həm də ibrətamiz müqayisə aparım. Bilirsiniz ki, mən “Göyərçin” jurnalının baş redaktoruyam. “Göyərçin” 1958-ci ildən nəşr olunur. Mütəxəssislərin fik-

rinə görə “Göyərçin” jurnalı “Əlifba”dan sonra uşaq oxusunu təmin edən ən gözəl bir jurnal olub. Bunun da göstəricisi odur ki, indiki ibtidai sinif dərslərlərinə baxın, o dərslərlərdə istifadə olunan, “Oxu” kitablarında istifadə olunan materialların əksəriyyəti ilk dəfə “Göyərçin” jurnalında çap olunub.

Burada mənim yadıma böyük Mirzə Cəlilin bir sözü düşür. Bir cavan yazıçı gəlib ona deyir ki, Mirzə, mən uşaqlar haqqında bir kitab yazmaq istəyirəm. Mirzə Cəlil gülümsünərək sakitcə cavab verir ki, bala, mən başa düşə bilmirəm, uşaqlar haqqında məgər uşaqlar yazırlar?

Bu sözün çox dərin mənası var.

Ulu Şəhriyarın gözəl bir kəlamı da yadıma düşür:

Bizdən qabaqdadır avropalılar,

İşi iş bilənə tapşırır onlar.

İşbilənlər məşğul olmalıdı uşaq ədəbiyyatı ilə.

“Göyərçin” uzun illərdir ki, öz uçuşlarını davam etdirir. O jurnalın səhifələrində nələr yoxdu? Dövlətçiliyimizlə, günümüzün aktual problemləri ilə bağlı hekayələr, şeirlər, nəğillər... Özü də professionallıq, sənətkarlıq baxımından səviyyəli yazılar...

“Dünya xalqlarının nəğilləri” rubrikasında ilk dəfə silsilə nəğillər çap olayan biz olmuşuq. Latın qrafikasına ilk keçən mətbu orqanı da “Göyərçin” jurnalı olub. Böyük ehtiyac olduğu bir zamanda Azərbaycan nəğillərini “Göyərçin”in kitabxanası” seriyasından ilk dəfə çap olayan da biz olmuşuq. Ancaq təəssüf ki, on min tirajla çap oladığımız bu kitabın yarısını güclə yaya bilmişik. Bir tərəfdən şikayətlənirlər ki, uşaqların əlavə oxusu üçün heç nə yoxdu, digər tərəfdən, uşaqlar üçün çap olunan kitabları, jurnalları da alan yoxdu. “Göyərçin” sovet dövründə 270 min tirajla çap olunurdu. İndi iki min tirajı yaymaq böyük problemə çevrilib.

Bir tərəfdən tələbat var, istəyirlər, digər tərəfdən isə müəyyən qadağalar, baryerlər qoyulub ki, onu aşmaq müşkül məsələyə çevrilib. Bunun yolu əsasən ondan ibarətdir ki, valideynlər öz uşaqlarının qədrini bilməlidirlər. Nə vaxt onlar bizim jurnala abunə yazıldılar ki, biz onlara jurnal, onun əlavəsi olan kitablar göndərmədik?

Bağca dediniz, yadıma düşdü. Bağca uşaqları üçün xüsusi oxu kitabı tərtib olunub. Onu təhsil nazirliyi çapa hazırlayıb.

Sevinc Nəcəfova: – Ancaq bağçalarda bu kitab yoxdu, Rafiq müəllim.

Rafiq Yusifoğlu: – Bunun səbəbini bilmirəm. Ancaq o kitabın ilk nəşri məndə var, orda mənim də yazılarım çap olunub. Bildiyimə görə, həmin kitabın yeni nəşri çapa hazırlanır. Ancaq bu nəşrdə bağca yaşlı uşaqların anlaq səviyyəsinə uyğun əsərlər toplansa da, əslində o kitab bağca müəllimləri üçün bir metodik vəsaitdir...

Mən stolun üstündə “Çaşıoğlu” nəşriyyatının uşaqlar üçün çap elədiyi kitabları görürəm və bunu alqışlayıram. Ancaq indi tamamilə başqa bir zamandır. Həm uşaqlarda, həm də böyüklərdə kitab oxumaq meyli azalıb. Amma mənə elə gəlir ki, uşaq özü nağıl, digər bədii əsərlər oxumalıdır. Tutaq ki, televiziya hər hansı nağılın, hekayənin əsasında bir film çəkilib tamaşaya qoyulur. Bu, rejissorun görünüşü və uşağa diqtə eləyir ki, bax filan obraz budur... Ən əsas məsələ uşağa nəyisə diqtə etmək deyil. Uşağın özünün fantaziyasını inkişaf etdirmək məsələsi ön planda dayanmalıdır. O mənada deyirəm ki, tutalım, “Çaşıoğlu” nəşriyyatının çap elədiyi “Cəsur qarışqa” nağılını bir var səhnələşdirsən, rejissorun gördüyü nöqtədən uşaq ona baxa, bir də var ki, həmin nağılı oxuyanda onun təxəyyülündə təzə, bənzərsiz bir obraz yarana. Ona görə də mənə elə gəlir ki, uşaq oxusunu heç nə əvəz eləyə bilməz...

(Süjet)

Sevinc Nəcəfova: – Orta məktəblərdə, uşaq bağçalarında uşaq oxusu üçün bədii ədəbiyyat yoxdu. Bu sahədə də problemlər var.

Bilal Həsənlı: – Hörmətli şairimiz Rafiq Yusifoğlu həmin məsələlərə toxundu. Bu işdə ailə tərbiyəsindən də çox şey asılıdı. Valideyn uşağın geyiminə, kecminə xüsusi fikir verir, dərslıyi almağa məhkumdu, ancaq əlavə oxu materiallarına biganədi. Təəssüf ki, uşaqlar üçün hazırlanan kitablar, jurnallar öz ünvanına çatmır.

Sevinc Nəcəfova: – Uşaq ədəbiyyatının mənbəyi barəsində nə deyə bilərsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Müxtəlif mənbələr var, Sevinc xanım. Folklor materialları da var, Firudin bəy Köçərlının uşaq oxusu üçün nəzərdə tutulan “Balalara hədiyyə” kitabı da. Müntəxəbat kitabları da nəşr olunub. Buraya istər XIX, istərsə də XX əsrdə yaşayan şair və yazıçıların əsərləri daxil edilib.

Mən bir dəfə televiziyada çıxışlarımmın birində dediyim fikri bir də xatırlatmalı oluram. Köhnə dərş sistemi ilə indi dərş demək mümkün olmadığı kimi, o dövrdə yazılan əsərlərlə də indiki uşaqları tərbiyə eləmək mümkün deyildir. Niyə? Əvvəla, dil baxımından o mətnlər köhnəlib, anlaşılmır. Orada müəyyən sözlər var ki, müasir uşaq onun mənasını başa düşə bilmir. Həmin əsərlərin əsrlərin sınağından keçib gələn, seçilən nümunələri var ki, onlar bizim dərşliklərimizdə uzun illərdir ki, yaşayır. Dərşlikdə olan əsəri təzədən uşaq oxusu materialı kimi nəşr eləməyə nə ehtıyac var axı?

O ki qaldı mənbələrə, birinci əsas mənbə odur ki, qədimdə çap olunan dərşliklərimizi təzədən nəzərdən keçirmək, yenidən işləmək, yeni formaya salmaq, dövrə uyğunlaşdırıb ondan bəhrələnmək lazımdır. Bu, birinci mənbədir. İkinci ən əsas mənbə müasir uşaq yazıçılarımmın əsərləridi, uşaq üçün mənəvi məhsul istehsal eləyən yazıçı təxəyyü-

lüdü. Müasir dövrün tələblərinə uyğun bədii əsərlər yazılmadı. Sivil ölkədən söhbət gedirsə, dərslərdə iki, üç dəfə əsəri olan müəllif maddi cəhətdən korluq çəkməməlidir. Yəni, uşaq yazıçıları həvəsləndirmək çox vacib məsələlərdən biridir. Onları profesional baxımdan da istiqamətləndirmək lazımdır.

Həyatını dərslər, metodik vəsaitlər yazmağa həsr edən hörmətli alimimiz Yəhya Kərimovun belə bir sözü var, bir var uşaqlar üçün elə-belə, dağdan, daşdan, otdan, çiçəkdən əsər yazasan, bir də var dərslər şeiiri yazasan, öyrədici xarakterli əsərlər yaradasan. Uşaq ədəbiyyatı nümunəsi təkcə uşağın əzbərləməsi üçün bədii parçadan ibarət olmalıdır. Uşaq ədəbiyyatı həm də ondan ibarət olmalıdır ki, həmin əsərlər uşağa müəyyən informasiya versin, təbiətə məhəbbət oyada bilsin, dövrlə, zamanla bağlı müəyyən məsələlər öz əksini tapsın. Deməli, ikinci mənbə, ən əsas qaynaq yazıçıların yeni əsərləridir...

Üçüncü mənbəyə gələndə xatırladım ki, indi globallaşma məsələsi ön plandadır. Dünya artıq elmin, texnikanın inkişafı sayəsində, kompüterlərin, televiziya verilişlərinin sayəsində müəyyən mənada kiçilib, yer kürəsi insan üçün ümumi vətənə çevrilib. Dünya həmin dünyadı, ancaq bizim onun haqqında təsəvvürümüz o qədər genişləni ki, elə bilirik ki, dünya kiçilib. İstər-istəməz bizim uşaqlar dünyada olan bütün hadisələri izləmək imkanındadırlar, dünyanın cikinə-bikini bilirlər.

Dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrini dilimizə tərcümə etmək vacib məsələlərdəndir. Mən özüm xeyli nağıllar tərcümə edib çap etdirmişəm. Başqaları da bu işi görüblər. Ancaq tərcümə işində də böyük məsuliyyət lazımdır. Əsər seçmək ən vacib məsələlərdəndir. Elə filan yerdə bir nağıl görmüşəm, onu tərcümə edib nəşr etdirməklə iş bitmir. Dünya folklorunun ən maraqlı cəhətlərindən biri ondan ibarətdir ki, hansı nağılı oxuyursan, elə bilirsən Azərbaycan

nağılıdı, sadəcə adlar dəyişib, məkan dəyişib, ideya isə eynidi. Xeyrixahlığın bədxahlıq üzərində qələbəsinin təntənəsi bütün xalqların folklor nümunələri üçün xarakterikdir. Digər tərəfdən, uşaq hansı millətə mənsub olursa olsun, öz vətəninə, torpağına, xalqına sevməli, uşaq anasını, atasını sevməli... Özünü də bu sevgi ümumi sözlərlə ifadə etməlidir.

Mahiyyət ayrı-ayrı rəngarəng çalılarda özünü göstərir. Uşaq yarpağı, çiçəyi, otu... sevməli. O adamın ki, ürəyində sevgi var, o uşağın ki, ürəyində sevgi var, onda qəddarlıqdan söhbət gedə bilməz. Sevgi mütləq qəddarlığın əl-qolunu bağlamalıdır. Həm özünü, valideynlərini, xalqını, vətəninə sevməli, həm də dərk etməli ki, sənə vətənin dünyanın bir parçasıdır... Nə isə, əsas qaynaqlardan biri də dünya ədəbiyyatı, dünya folklorudur... Ancaq tərcümə o qədər də asan məsələ deyil, xüsusi istedad tələb edir.

Qeyd elədiyimiz üç qaynağın üçü də əsasdır. Bütün üç mənbədən bəhrələnən isə professional yazıçı, professional nəşir, professional tərbiyəçi olmalıdır.

Bir faktı xatırladım. Uşaqlar üçün əsərlər yazan sənətkarlarımızın əksəriyyəti məktəblə bağlı adamlar olmuşlar. Bu, çox vacib məsələdir. O adam ki, sinfi bilmir, uşağın xarakterini, onun psixologiyasını bilmir, ondan uşaq yazıçısı olmaz axı?!

Ancaq təəssüf ki, hər əlinə qələm alan elə bilir ki, ondan yaxşı yazan yoxdu. Bayaq Mirzə Cəlilin sözünü təsadüfi misal gətirmədim...

Düzdü, dövr dəyişib, zaman dəyişib, ancaq uşaq ədəbiyyatı biznes vasitəsi ola bilməz. Mənə elə gəlir ki, tərbiyə biznesə, qazanca qurban verilməməlidir...

(Süjet)

“XƏBƏRLƏR”

Az.TV 07.07.2005

“Qızıl qələm”, “Vətən”, “Araz” və digər ədəbi mükafatlar laureatı, şair, ədəbiyyatşünas, publisist, tərcüməçi Rafiq Yusifoğlunun “Həsərət sazağı” adlı kitabına onun son illərdə yazdığı həzin, kövrək şeirləri toplanıb. Oxucular bu kitabda “Mənim Azərbaycanım”, “Tərəzidir elin gözü”, “Haqqın yolu” və digər başlıqlar altında şairin vətənpərvərlik ruhlu, Azərbaycanı tərənnüm edən, “Sevgi yağışları”, “Əsir ayrılığın soyuq yelləri”, “Mənə məktub yazan əllər” bölmələrində həzin sevgi şeirləri ilə tanış olacaqlar.

“ÇİRAQ”

(Az.TV, 22 may 2006)

Zahid Xəlil: – Salam, məktəbli dostlar. Xoş gördük, hörmətli valideynlər və müəllimlər. “Çırağ”ın bu günkü verilişini Bakıdakı 158 sayılı məktəbdən hazırlamışıq. Uşaqlar, bu gün sizin görüşünüzə şair, jurnalist, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Rafiq Yusifoğlunu dəvət eləmişik. Rafiq müəllim, xoş gördük Sizi.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, Zahid müəllim.

Zahid Xəlil: – Uşaqlar, Rafiq Yusifoğlu haqqında mən Sizə qısa bir məlumat verim ki, o, 1950-ci ildə Qubadlı rayonunda doğulmuş, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsinə qəbul olunmuş və oranı fərqlənmə ilə bitirmişdir. Tələbəlik illərində poeziya sahəsində ilk addımlarını atan Rafiq Yusifoğlu o zaman uşaqlar üçün şeir yazmaq niyyətində deyildi. O, böyüklər üçün yazırdı və bizim hamımız kimi o da böyük şair olmaq istəyirdi. O zaman bizim belə bir düşüncəmiz var idi ki, böyüklər üçün

yazmasaq, böyük şair ola bilmərik. Amma sonradan başa düşdük ki, uşaqlar üçün də yazıb böyük şair olmaq olar. Ona görə də Rəfiq Yusifoğlu işləmək üçün “Göyərçin” jurnalını seçdi, bu gördüyünüz və görmədiyiniz, burada olan və olmayan kitabları yazdı və bu kitabların hamısı, bu şeirlərin hamısı olduqca təsirlidi, olduqca gözəldi. İndi məktəblərdə Rəfiq müəllimi çox sevə-sevə qarşılayırlar və onun əsərlərini diqqətlə, maraqla oxuyurlar.

Uşaqlar, mən sizə Rəfiq müəllim haqqında ötəri bir məlumat verdim. İndi isə gəlin onun özünü dinləyək.

Rəfiq Yusifoğlu: – Uşaqlar, xoş gördük hamınızı. Sizinlə görüşmək mənim üçün çox maraqlıdır. Bayaq Zəhid müəllim uşaq ədəbiyyatına necə gəlməyimiz haqqında danışdı. Cavan vaxtı adama elə gəlirdi ki, böyük-böyük işlər görmək lazımdır. Sonra başa düşdük ki, böyük işləri görmək üçün lap sadə işlərdən başlamaq lazımdır. Bu yerdə “Fayda və qayda” adlı balaca bir şeirimi xatırladım:

Hər işin bir qaydası var,
Hər işin bir faydası var.
Öyrənməsən qaydasını,
Görəmməzsən faydasını.

O vaxt Zəhid müəllim mənə dedi ki, Rəfiq, sən uşaqlar üçün yazsan, böyük uğurlar qazana bilərsən. O dövrün məşhur şairlərindən bir neçəsinin adını çəkib dedi ki, böyükklər üçün yazsan, uzaqbaşı bunlar səviyyədə olacaqsan, ancaq uşaqlar üçün yazsan, səni çox böyük uğurlar gözləyir. Çünki səndə bu sahədə xüsusi istedad var. Zəhid müəllim, gec də olsa, uzaqgörənliyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Uşaqlar, mən sevinirəm ki, Zəhid müəllimin arzuları gerçəkləşib. Fəxr eləyirəm ki, “Əlifba”da mənim “Üçrəngli bayraq” şeirim var. Mən fəxr eləyirəm ki, ibtidai sinif dərslərlərində, “Ana sözü” kitablarında, oxu kitablarında mənim nə qədər əsərlərim var...

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, Sizin şeirlərinizdən mövzu baxımından ən yaxşı olanları, mənə elə gəlir ki, vətənə həsr olunan şeirlərinizdi. Bu da təbiidi. Şairin gərək ilk mövzusu, örnək mövzusu vətən olsun.

(Uşaqların ifasında Vətən haqqında şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, bu şeirlər çox simvolik düzülübdür. Biz əvvəl Sizin dünya haqqında bir şeirinizi dinlədik. Uşaqlar Şuşa haqqında şeirinizi əzbər söylədilər, sonra “Balaca əsgər” şeiri, daha sonra isə sülh mövzusunda bir şeiriniz səsləndi. Yəqin uşaqlar da bunun mənasını başa düşdülər ki, yer kürəsinə, ümumiyyətlə insanların yaşayışına sülh lazımdır.

Rafiq Yusifoğlu: – Elədir, Zahid müəllim. Uşaqların şeir oxumaları mənim də xoşuma gəldi. Sağ olsunlar.

Uşaqlar, siz bilirsiniz ki, Azərbaycanda 8 milyondan artıq əhali var. Bu əhalinin 3 milyondan çoxu siz yaşda olanlardı. Fikir verirsinizmi, bu çox önəmli bir faktdı. Düşmən tapdağı altında qalan torpaqlarımızı xilas etməklə hələ iş bitmir. Bütün sahələrdə vətənimizin gələcək taleyini həll eləyən siz olacaqsınız. Mən arzu eləyirəm ki, böyük işləri görmək üçün siz məktəbdə yaxşı oxuyasınız, elm öyrənəsiniz. Dünya nə qədər böyük olsa da, elmin sayəsində, insan intellektinin sayəsində o kiçilibdi. Dünyanı idarə etmək üçün, dünyanın ləyaqətli sakini olmaq üçün, Azərbaycanın ləyaqətli vətəndaşı olmaq üçün, torpaqlarımızı qorumaq üçün, ana dilimizi qorumaq üçün siz gərək çoxlu oxuyasınız, öyrənəsiniz.

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, yeri gəlmişkən qeyd eləyim ki, uşaqlar Sizin məktəblə bağlı, ana dili ilə bağlı şeirlərinizi əzbərləyiblər.

(Uşaqların ifasında şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, Sizin şeirlərinizdə şifahi xalq ədəbiyyatının motivləri çox güclüdür və şübhəsiz, bu elə belə də olmalıdı. Çünki Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının

əsas mövzu mənbələrindən biri də folklordu. Siz özünüz də bu barədə yazmısınız. O cümlədən də bədii yaradıcılığınızda bunun izləri çox dərin görünür.

Rafiq Yusifoğlu: – Zahid müəllim, düz deyirsiniz. Bu çox vacib bir məsələdi, mövzudu. Bayaq uşaqlar dil haqqında şeirlər dedilər. Xalqın dilini bilməyən, xalqın folklorunu, adət-ənənələrini bilməyən əslində heç nəyi bilmir, xalqa ögeydi, xalqa yaddı. Elə gözəl xalq ifadələri var ki, onların əsasında şeirlər yazanda uşaqların çox xoşuna gəlir.

(Folklor motivində şeirlər səslənir)

Sual: – Rafiq müəllim, Sizin şeirlərinizin çoxu təbiət haqqındadır. Bunun sirrini bizə açıqlaya bilərsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Əlbəttə, açıqlayaram, qızım. Bayaq Zahid müəllim mənim tərcümeyi-halımdan danışanda dedi ki, Qubadlı rayonunda doğulmuşam. Qubadlı Azərbaycan təbiətinin ən gözəl guşələrindən biridir. Çox təəssüf ki, Qubadlı ətraf rayonlarla birlikdə, Dağlıq Qarabağla birlikdə düşmənin tapdağı altındadır. Mənim uşaqlığım təbiətin qoynunda keçib. Ona görə də təbiəti çox sevirəm, onu duya bilirəm. Otları, çiçəkləri, quşları, heyvanları yaxşı tanıyıram.

Uşaqlar, insanın özü də təbiətin bir parçasıdır. Bir var kiçik ev, bir var böyük ev. Geniş mənada dünya bizim evimizdi, onu qorumaq, gözəlləşdirmək lazımdır. Bunun üçün çoxlu gül-çiçək, ağac əkmək, yaşıllığı qorumaq vacibdir. Axı insan təbiətin bir parçasıdır. Təbiətsiz insan yaşaya bilməz.

(Təbiət haqqında şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Uşaqlar, çox sağ olun, şeirləri qəşəng dediniz. Mən istəyirəm belə bir faktı da sizin nəzərinizə çatdırım ki, Rafiq Yusifoğlu otuzdan çox kitabın müəllifidir. Bu kitabların böyük bir qismi uşaqlar üçün yazılıb. Mən istəyirəm Rafiq müəllimin keçən il çap olunan kitablarından biri haqqında ayrıca danışam. Bu kitabın adı “Zamanın qatırı”dır. Bu çox maraqlı bir kitabdır. Bu qatar adı qatar

deyil, sehrli qatardır. Şair simvolik şəkildə zamanı qatara, hər fəsli bir kupeyə bənzədir. Hər kupenin sakini isə aylar, illər, günlər, saatlar, dəqiqələr, saniyələrdir. Əslində bu kitabı fəsillər haqqında kitab da adlandırmaq olardı. Çünki burada hər fəslə aid xarakterik cəhətlər, onun özünəməxsus gözəllikləri göstərilib. Bax bu şeir kitabı Rafiq Yusifoğlu yaradıcılığında, eləcə də Azərbaycan uşaq ədəbiyyatında irəliyə atılmış çox maraqlı bir addımdır.

Rafiq müəllim, indi uşaqlar Sizin fəsillərə həsr olunmuş şeirlərinizi demək istəyirlər.

(Şeirlər səslənir)

Rafiq Yusifoğlu: – Uşaqlar, siz mənim balaca bir şeiri-mi yadıma saldınız.

- Yaşılığını sevirsən?
- Bəs necə!
- Neçə ağac əkmisən?
- Heç neçə!

Təbiət gözəldir. Onu qorumaq və gözəlləşdirmək insanın boynuna düşür. İnsan bağ salmalıdı, park salmalıdı, xiyabanlar salmalıdı, özündən sonra yadigar qoymalıdı. Mən öz şeirlərimdə bu cür insanların bədii obrazını yaratmağa çalışmışam. Arzu eləyirəm ki, siz də ağaclar əkəsiniz, vətənimizin yaşllaşmasına sizin də öz töhfəniz olsun.

(“Yadigar” şeiri səslənir)

Zahid Xəlil: – Sağ olun, uşaqlar. Şeirin qəhrəmanı Yusif babadan gələcək nəsillərə gözəl bir bağ yadigar qalıb. Gərək babaların yolunu siz də davam etdirəsiniz. Özümüzdən sonra gələn nəsillər üçün ağac əkməsək, təbiəti dəyişməsək, həyat olmaz, inkişaf olmaz.

Rafiq müəllim, Siz “Göyərçin” jurnalının baş redaktorusunuz və buna görə də məktəblərdə uşaqlarla tez-tez görüşürsünüz. Mənə elə gəlir ki, hər görüş şair üçün bir mövzu verir. Çünki uşaqların hərəsinin bir cür xarakteri var.

Sizin şeirlərinizdə belə uşaqların maraqlı bədii obrazı yarılmışdır.

Rafiq Yusifoğlu: – Uşaqlar ilk nəzərdə uşaq görünürlər, amma dünyanın elə bir problemi yoxdur ki, onları düşündürməsin. Bütün məsələlərlə onlar maraqlanırlar. Uşaqların elə maraqlı sualları olur ki, böyüklər bu sualın cavabını verməyə acizlik çəkirlər. Ona görə mən öz balaca oxucularımla ünsiyyətdə olmağı çox xoşlayıram. Mənim şeirlərimin baş qəhrəmanı elə bu maraqlı uşaqlardır. Düşündürücü sual verən, bir-biri ilə zarafat etməyi bacaran, duyumlu uşaqları çox sevirəm. Mən arzu eləyirəm ki, Sizin hamınız belə uşaqlar olasınız. Təbii ki, elə beləsiniz, ancaq mən sizi hələ yaxından tanımıram. Ancaq hiss eləyirəm ki, Sizin hamınızda həm yumor duyumu, həm də oturuşunuzda, duruşunuzda bizim üzümüdə təbəssüm qonduran cəhətlər var.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Uşaqlar, çox sağ olun. Şeirləri çox gözəl dediniz. Rafiq müəllim, Siz də sağ olun ki, zəhmət çəkib gəldiniz və bu gün sözün həqiqi mənasında bir poeziya bayramı oldu.

Rafiq Yusifoğlu: – Zahid müəllim, çox sağ olun, Sizə, məktəbin direktoru Zemfira xanıma, tədbiri hazırlayan Gülyaz xanıma öz təşəkkürümü bildirirəm. Uşaqlara da öz təşəkkürümü bildirirəm ki, zəhmət çəkib mənim şeirlərimi əzbərləyiblər. Və hətta elə şeirlər var idi ki, elə bil onları unutmuşdum, yaddaşımdan silinmişdi, uşaqlar yaddaşımlı təzələdilər. Buna görə də onlara öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Zahid Xəlil: – Uşaqlar, bununla da verilişimiz sona çatdı, sağ olun, gələn görüşlərdə....

“BİR SEVDALI ÜRƏYİM VAR”

Dünya TV. 25.05.2005

Kadr arxası mətn: – Hər sözü, söhbəti bir yeni dünyadır. Gərək onu hiss edəsən, onunla həmsöhbət olasan. Onda biləcəksən ki, arzuları canına sığmayan şairin sözünü heç bir qüvvə susdura bilməyib. Bax budur əsl şairin qüvvəsi, tükənməz sərvəti, ucalığı, odlı-alovlu, həsrət yangılı poetik duyğuları. Sözün əsl mənasında Azərbaycan şairləri sırasında özünə şərəfli yer tutan, müasir ədəbiyyatımızın görkəmli nümayəndəsi, ədəbiyyatşünas, şair, “Qızıl qələm”, “Vətən”, “Araz”, “İlin ən yaxşı kitabı” ali ədəbi mükafatları laureatı Rafiq Yusifoğlu.

Şairin poeziyası ilə tanış olduqdan sonra qərara gəldim ki, onun özü ilə görüşüm və nəhayət, arzuladığım gün gəlib yetişdi. Vətəninə, xalqını əsl övlad məhəbbəti ilə sevən bir insanın ürək açan, könül oxşayan söz-söhbəti məni daha da sevindirdi. Elə bu məqsədlə Rafiq Yusifoğlunu tamaşaçılara təqdim etmək üçün verilişimizə dəvət etdim.

Eldəniz: – Rafiq Yusifoğlu – böyük düşüncələrə malik olan ziyalı bir insan. Siz həm jurnalistsiniz, həm alimsiniz, həm müəllimsiniz, həm də nəğməkar şairsiniz. İnsan qısa da olsa, uzun da olsa bir ömür yolu keçir. Yəni, enişli-yoxuşlu, acılı-şirinli... Bəs Rafiq müəllim bu ömür yolunu nədə görür?

Rafiq Yusifoğlu: – Ömrün başlangıcı var, sonu var. Ömür başlangıcla son arasında olan yoldu, məsafədi. Allah-Təala hərəyə bir ömür payı verir. Bu nöqtədən o nöqtəyə gedən yol qısa da ola bilər, uzun da. Amma insan ömrünün uzunluğu, faydası, o yaşanan illərin uzunluğu, keçilən yolların uzunluğu ilə ölçülmür, mənalı yaşamaqla ölçülür. O adam xoşbəxt ki, ömrün başlanğıcından sonuna gedən yolda dünyanın gözəlliyini duyur, insanlığın nə olduğunu

duyur. Təbii ki, yol həmişə hamar deyil. Ömür yolu bir az o biri yollardan fərqlidi. Fərqlidi nə mənada deyirəm? Elə belə, maşın üçün çəkilən yol, qatar üçün çəkilən yol hazır yoldu, bunun üstü ilə gedirsən. Ancaq insanın ömür yolu elədi ki, onun getdiyi yolun hamısı öz ayaq izlərindən yaranan yollardı, onun taleyindən doğulan yollardı...

İlk gənclik illərimdə, filologiya fakültəsində oxuduğum illərdə böyük alman şairi və dramaturqu Şillerin bir cümləsini özümə həyat devizi seçmişdim: “Madam ki, həyat mənim qarşıma çətinlik çıxarır, deməli, məndən böyük adam hazırlamaq istəyir.” Mən özümü böyük adam hesab eləmirəm, adi insanam və bununla özümü xoşbəxtlərin xoşbəxti sanıram.

İnsanın böyüklüyü onun sadəliyindədir və bu başdan o başa gedən ömür yolunda məni razı salan, məmnun edən odur ki, həyatda nə qazanmışamsa, öz zəhmətimin hesabına qazanmışam... Ancaq bu əziyyətin üstünə başqa məsələlər də gəlir. Bu məsələ də ondan ibarətdir ki, taleyi Allah verir. Sən hansı ailədə doğulmusan, hansı evdən maya tutmusan? – Bunlar da az rol oynamır. Bu mənada da mən xoşbəxtəm.

Tanrı buyruğuyla yol gedən kəsi
Nadanlar çətin ki, əyləyə bilər.
Kimi ki eşq ilə gəlir nəfəsi,
Qəlbimi gül kimi iyləyə bilər.
Elə bilməyin ki, naşı olmuşam,
Sevdalı gözlərin yaşı olmuşam.
Mən hansı yuvanın quşu olmuşam? –
Nəslimi tanıyan söyləyə bilər.
Doğma məclislərə mən bəzəyəmsə,
Təzələr yanında təptəzəyəmsə,
Əgər Tanrım ilə üz-üzəyəmsə,
Nadanlar könlümə neyləyə bilər?

Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, həyatda sevgi ilə yaşamağı bacarmışam.

Eldəniz: – Rafiq müəllim, belə deyirlər ki, hər bir insanın taleyi öz əlindədir. Bu taleyi insan yaxşı da, pis də edə bilər. Başqa bir fikir də var ki, insanın taleyi Allah-Təalanın əlindədir. Siz buna bir ziyalı kimi necə baxırsınız?

Rafiq Yusifoğlu: – Əvvəla, hərənin bir taleyi var. Mən taleyə inanan adamam. Ancaq nənələrimizin, babalarımızın uzunmüddətli təcrübəsi göstərir ki, “Allahdan buyruq, ağzıma quyuq” ideyası düz deyil. Allah-Təala bu dünyaya insanları ona görə gətirib ki, həyatın sınaqlarından çıxarsın. Tale Allahın əlindədir, ancaq Allah bəndəsini sınağa çəkir ki, görsün o, sınaqdan necə çıxacaq? O, öz taleyini qurmağı bacarırmı? O öz taleyi uğrunda mübarizə aparmağı bacarırmı?

Sizin sualınız mənim yadıma gənclik illərində oxuduğum bir qəzet materialını saldı. Sovet təbliğatının güclü olan bir vaxtında həmin informasiyanın nə dərəcədə doğruluğunu deyə bilmərəm. Ancaq yazılan fakt bundan ibarət idi ki, xaricdə bütün arzularına çatan bir oğlan prezidentin qızı ilə gəzmək sevdasına düşür və bu arzusuna da çatandan sonra özünü öldürür. Bu ölümün səbəbini belə əsaslandırırdılar ki, bütün arzulara asanlıqla çatmaq fəlakət doğura bilər.

İnsanın qəlbində arzular o qədər ki, o, ömrü boyu bu arzuların dalınca gedir...

Söhbətimizin əvvəlində haqqında danışdığımız ömrün başlanğıcından sonuna qədər gedən o yol ki var e, orada insanın qazandığı elə bu yolda daddığı sevinçdi, prosesin sevincidi, prosesin həzzidi. Bax bunlarsız yaşamağın mənası olmur. İnsan bilir ki, doğulduğu gündən ölümə məhkumdur. Onda biz niyə işləyirik, əlləşirik, vuruşuruq? Niyə oxuyuruq, niyə hörmət qazanmağa çalışırıq? Onsuz da axırda fərqi olmur. Elə isə bu əzablı ömür yolu kimə və nəyə lazımdı? Sən demə həyatın gözəlliyi elə bu yolun gözəlliyində imiş...

Eldəniz: – Bəli, bəli...

Rəfiq Yusifoğlu: – Və Allah-Təala istədiyi bəndəni çətinliyə salır və o çətinliyi görəndə insanın ürəyinə bir həqiqət nuru səpir ki, həzzin gözəlliyi, ləzzətin davamlılığı uzanır...

Eldəniz: – Rəfiq Yusifoğlu – yaşlı nəslin nümayəndəsi, yəni ağsaqqal ziyalı, müəllimsiniz. Tələbələrə təlim-tərbiyə verirsiniz. Həm də bildiyimizə görə “Göyərçin” jurnalının baş redaktorusunuz. Yəqin ki, bunların da yaradıcılığınızın istiqamətlənməsində müəyyən rolu var. Kiminsə belə bir sözü var: “Əgər məndən təvəqqe etsəydilər, insanları özüm kimi tərbiyə edərdim.” Bəs Rəfiq müəllim necə?

Rəfiq Yusifoğlu: – Bayaqqı sualınızla bu bir-birini müəyyən mənada tamamlayır. Sulanızın birinci hissəsinə qayıdıram. Yaşlı nəslin nümayəndəsi kimi... Əvvəla, mən özümü yaşlı nəslin nümayəndəsi hesab eləmirəm.. Halbu ki, Səməd Vurğun 50 yaşında olanda elə sanırdıq ki, o, ixtiyar bir qocadır. İndi yaşım onun yaşından çox olsa da, elə bilirdim ki, uşağam, cavanam. Təbii ki, nə uşağam, nə də cavan. Xeyli həyat təcrübəm var. Amma sözün bu məqamında mən bir şeir demək istəyirəm. Sizin sualınızın birinci hissəsinə cavablandırmaq məqsədiylə.

Yağsa da üstümə illərin qarı,
Həyatım ağaca, gülə oxşayır.
Hələ ürəyimdə neçə baharın
Yolunu gözləyən qönçə yaşayır.

Dinlik tapa bilmir ürək bir hovur,
Özünə sevgidən çələng toxuyur.
Saçıma düşsə də ömrün qırovu,
Qəlbimdə yaz qışa meydan oxuyur.

Üşüyə-üşüyə çiçək dərəndə,
Sənə soyuq olar, yağışdır, demə.
Gözlərim sevinir gözəl görəndə,
Qocasan, özünü yığışdır, demə.

Günəş məhəbbətlə üzə güləndə,
Titrəyir, gül açır quru yamaclar.
Cavanlar var deyə, bahar gələndə
Çiçək açmasını qoca ağaclar?

Bu Sizin sualınızın birinci tərəfinin cavabı. O ki qaldı sualın ikinci tərəfinə, bir tərəfdən “Göyərçin” jurnalında işləməyim balaca uşaqlar, digər tərəfdən Sumqayıt Dövlət Universitetinin müəllimi kimi yetkin gənclərin arasında olmaq, sözsüz ki, yaradıcılığıma təsirsiz qalmır. Onların etimadını qazanmaq üçün gərək uşaq, gənc olasan.

Sergey Mixalkovun belə bir sözü var: “O adam ki uşaqlarla oynamağı bacarmır, ondan uşaq yazıçısı olmaz.” Mən əgər uşaqla uşaq olmasam, onların qəlbinə yol tapa bilmərəm. O ki qaldı gənclərə, burada məsələ bir qədər fərqlidir. Uzunmüddətli təcrübəmdən bu qənaətə gəlmişəm ki, uşaqların da, gənclərin də ürəklərinin dərinliyində xoşlarına gəlməyən iki məxluq var: valideynlər və müəllimlər. Niyə xoşları gəlmir? Ona görə ki, onlar uşağa, yeniyetməyə öz fikirlərini diktə eləməyə çalışırlar. Belə durma, belə otur, onu eləmə, bunu elə və s. Bu metod uşağın, gəncin sərbəstliyini əlindən alır, ona qadağalar qoyur.

Mənim müəllimlik prinsipimdə, tərbiyə metodumda uşaqla dost olmaq, gəncə dost olmaq ən başlıca amildir. Onlarla tez dil tapa bildiyim üçün özümü xoşbəxt sanıram. Belə eləməsəm, mən onların ürəyini ələ ala bilmərəm. Dedi-yim dərsin də təsiri olmaz, sözün də...

Eldəniz: – Rafiq müəllim, mən hər sual verdikcə, Siz qələminizdən axan şeirlərlə ona cavab verirsiniz. Bax Sizin bu poeziyaya gəlişiniz nə ilə əlaqədardır? Bir də bu dövrün hadisələri ilə bir şair kimi ayaqlaşa bilərsinizmi?

Rafiq Yusifoglu: – Əlbəttə, bunu oxucular daha yaxşı bilər, ancaq mənə elə gəlir ki, zamanın nəbzini az da olsa tutmağı bacarıram. Şeir yazmağım, ədəbiyyata gəlişim isə

tale işidi... Tanıyanlar bilir ki, ürəyimdə həssaslıq var. Görünür atam bunu sezibmiş...

Fəlsəfədə belə bir termin var: təsadüf və zərurət. Mənim valideynlərim: atam da, anam da fizika-riyaziyyat müəllimi olublar. Atam uzun müddət məktəb direktoru işləyib. Uşaq vaxtı yatsam yuxuma da girməzdi ki, şeir yazacam, şair olacam. Düzdür, şeir yazan bibim oğlu Sabirə qibtə eləyirdim. O, tez-tez şəhərdəki qardaşı Zakirə zarafatla şeirlər yazıb göndərirdi...

Atam da, anam da ədəbiyyat adamı deyildilər. Ancaq mənim ana babam isə sən demə şair imiş, “Molla Nəsrəddin” jurnalında “İstiot” təxəllüsü ilə şeirləri çap olunubmuş... Sən demə babam o dövrün ən ali mükafatlarını alan bir nüfuzlu ziyalı imiş. O, “Lenin” ordeni ilə, o dövrün bir sıra hörmətli orden və medalları ilə təltif olunubmuş, əməkdar müəllim fəxri adına layiq görülübmüş... Bunları o vaxt mən bilmirdim. Adam bəzən öz valideynlərini də, nənəsini, babasını da yetərinəcə tanımır...

Uşaq vaxtı atam mənim dilimdən bir zarafat şeiri yazıb bibim oğlu Sabirə göndərmək üçün... Hər şey də elə burdan başlayıb. Mən bu haqda çox danışmışam, hətta yazmışam da. Ona görə də təfərrüata varmaq istəmirəm. Boynuma ağır bir yük düşüb. Deyiblər ki, bəs filankəs şeir yazır. Ona görə də qərara gəlmişəm ki, şeir yazmağın qaydalarını öyrənəm. Bu işdə babam mənim ilk yardımçım, sənət müəllimim olub. O, ədəbiyyatı mənə sevdirib, poeziyanı mənə sevdirib.

Bayaq demişdim ki, mənim tərbiyə prinsipimdə ən birinci amil sevgidi... Bu sevgini mənim qəlbimdə ilk dəfə babam oyadıb. Sən demə mənim özümdən xəbərsiz içimdə bir şair ovqatı mürgüləyirmiş. Atam bu şairliyi oyatmağa ilk cəhd edib, babam isə onun başladığı işi sona çatdırıb...

İndi kitabların tirajı çox azdı. Yaxşı halda şeir kitabları 500 tirajla çap olunur. Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, heç o 500 tiraja ehtiyacım da yoxdu. Çünki daim gənclərin, gələcəyin

ədəbiyyatçıları olacaq insanların arasındayam. Mənim şeir oxumaq meydanım da var, söz demək meydanım da var. Auditoriyam genişdi...

Eldəniz: – Rafiq müəllimin hər seirində, yazısında yollar, yollar sözü təkrarlanır. Bu yolları nədə görürsünüz, Rafiq müəllim?

Rafiq Yusifoğlu: – Vallah, bilmirəm... Bu sözü Sizdən də qabaq mənə deyiblər. Mənim qardaşım, Razim müəllim (o, mifologiya ilə məşğul olan ciddi bir alimdir) bir dəfə mənə dedi ki, sənin xəbərin varmı kitablarının əksəriyyətinin adı yolla bağlıdır? “Aylı cığır”, “Qəm karvanı”, “Həsret köçü”, “Xatirə kəcavəsi”, “Böyük arzuya gedən yol”, “Bahar qatarı”, “Təzə sevdalara doğru”... Heyrətləndim. Doğrusu, heç o vaxta qədər bunun fərqinə də varmamışdım. Görünür bu da bir tale işidi... Bir var ki, bir şeyi bilərəkdən eləyəsən, bir də var heç fərqinə varmadan... Bunlar ayrı-ayrı şeylərdir... Qardaşımın sözündən sonra hələlik yolla bağlı kitab adı qoymamışam... Amma elə ömür özü də bir yoldu...

Eldəniz: – Rafiq müəllim, deyirlər ki, vətənin, torpağını sevməyən insan olmaz. Bu gün Rafiq müəllim itirilmiş torpaqlarımızın dərdi-sərini necə çəkir?

Rafiq Yusifoğlu: – Dərd də sevinc kimi fərdidi... Onu da hərə bir cür çəkir. Hamı eyni şəkildə dərd çəkə bilməz. Yalandan deyim ki...

Eldəniz: – Rafiq müəllim, bağışlayın, sözünüzü kəsirəm, bilmək istəyirəm ki, nüfuzlu bir ziyalı kimi, gözəl bir şair kimi, tanınmış ədəbiyyatşünas kimi, bir azəri vətəndaşı kimi Rafiq müəllim hansı hisslərlə yaşayır? Bu torpağın dərd-sərini necə çəkir, öz ürəyindəmi, yoxsa ötəri?

Rafiq Yusifoğlu: – Ötəri söhbəti ola bilməz. Bu tale işidi. K.Simonovun şeirlərinin birində belə bir misra var idi: “Sığmaz xəyalına böyük bir vətən, sığar xəyalına doğulduğun kənd” və mən bu misranı epiqraf gətirib “Doğuldu-

ğum kənd” adlı bir şeir yazmışdım. Deyirdim ki, bir çayam, mənim ömrüm kəndimdən başlayır. Kənddən şəhərə insanlar gələn kimi o kəndin çeşmələri də uzun bir yol keçərək gəlib Xəzərə qovuşur. Atamın, anamın adları ilə birgə mənim yaş kağızımda kəndimin də adı yazılıb... İndi o doğulduğum kəndi itirmişəmsə, keçirdiyim hisslərin axarı, istiqaməti yəqin ki, bəlli olar. Keçirdiyim hisslər isə bu və ya digər dərəcədə yazılarımda öz bədii əksini tapıb. Bu mövzuda çoxlu şeirlərim var. Dərsliklərə vətənpərvərlik mövzusunda, günümüzün problemləri ilə bağlı xeyli əsərlərim düşüb. Açığını deyim ki, içimdə bununla fəxr eləyirəm... Madam ki, deyirsiniz, bir şeyi də xatırladım. Mənim hərbi vətənpərvərlik mövzusunda yazılan şeirlərim əsasında neçə il bundan qabaq dövlət televiziyası “Bütün Azərbaycan əsgər olmalı” adlı bir tamaşa hazırlayıb. Əsər qızıl fondadı, 1996-cı ildən, demək olar ki, hər il göstərilir, nümayiş etdirilir.

Vətən insanın doğulduğu məkandı. Ancaq vətən təkcə təbii gözəlliyi ilə vətən deyil. İnsan harda doğulursa, harda boya-başa çatırsa, hansı mühitdə yaşayırsa, ora insan üçün zirvədi, gözəl bir məkandı. Bu haqda bir şeirim də var...

(“Zirvə” şeiri səslənir)

Doğulduğumuz torpaqlar, indi təssüf ki, düşmən tapdağı altındadı. Mən inanıram ki, o torpaqlar qayıdacaq. Əslində torpaq yox, biz ora qayıdacağıq...

Bunların hamısı mənim şair dünyamı qayğılandıran əsas problemləridir. Şair əzabı, şair əziyyəti tükənmir ki, tükənmir. Bu əzablardan yoğrulan bir elegiya – esse yazmışdım. Dostum Eldar Baxışa müraciətlə yazdığım bu yazı “Cənnətdən qovulmuşlar” adlanırdı. Mən xatırladırdım ki, müqəddəs kitabımız “Qurani-Kərim”də yazılır ki, cənnət içindən çaylar axan gözəl bir yerdi. Bundan sonra üzümü qələm dostuma tutub deyirdim ki, bəlkə də biz içindən çaylar axan o

gözəlliklər diyarının qədrini bilmədiyimiz üçün cənnətdən qovulmuşuq?

Bir də vətən torpağına, vətənpərvərliyə münasibət mənim anlamımda bir qədər fərqlidi. Mənim fikrimcə, vətən insanın özündən başlayır. Vətən torpağı mənim üçün ona görə gözəldi ki, orada doğmalarım var, atam var, anam var, qohumlarım var, kəndçilərım var... Vətən torpağını həm də mənə bu insanlar doğmalaşdırıblar... Sarı Aşıq təsadüfi demirdi ki, vətənimdə qəribəm, bir şirin dilə bəndəm!

Təbiətin gözəlliyi hər yerdə var. Bizim təbiətimizdən də qat-qat gözəl yerlər var. Gedib orda yurd da salarsan, ev də tikdirərsən, qalarsan da! Ancaq vətən təkcə təbiətinin gözəlliyi ilə insanı özünə çəkmir. Torpaq babaların, nənələrin ruhu dolandığına görə adamı özünə çəkir...

Mənim vətən anlayışım istər uşaqlar üçün, istərsə də böyüklər üçün yazdığım şeirlərdə məhz bu istiqamətdən öz əksini tapır.

Bir də xatırladıram. Mənim fikrimcə, vətən insanın özündən başlayır...

Bəzən belə deyirlər: "Vətən uğrunda ölməyə hazıram." İnsanın özü yoxdusa, vətən də yoxdu. Bir də ki, saxta vətənpərvərlik heç kəsə lazım deyil. Vətən uğrunda ölmək yox, vətən uğrunda yaşamaq lazımdı. Allah insanı ona görə dünyaya gətirib ki, yaşasın və yaratsın, müəyyən işlər görsün. Yeri gələndə vətən uğrunda ölmək başqa şeydi. Elə güllə gələndə sinəni qabağa ver ki, mən vətən uğrunda ölürəm, bu, düzgün deyil axı?!

Başqa verilişlərdə demişəm, bir də təkrarlayıram. Əgər mən özümü qoruyuramsa, bir ananın, bir atanın övladını qoruyuram, özümü qoruyuramsa, kiminsə sevgilisini qoruyuram, kiminsə atasını qoruyuram, kiminsə müəllimini qoruyuram, kiminsə dostunu qoruyuram... Bir də deyirəm: vətən insanın özündən başlayır.

Deyirlər Azərbaycan gözəlliklər diyarıdır, on bir iqlim qurşağından doqquzu burda var. Mən deyirəm ki, bizə onuncu iqlim qurşağı da lazımdı. Onuncu iqlim qurşağı insanların özüdü. Əgər bu gözəl torpağın üstündə yaşamağa layiq insan yoxdursa, o doqquz iqlim qurşağı bir qəpiyə dəyməz.

Vaxtilə gözəllik haqqında bir şeir yazmışdım, elə yerinə düşür, burda deyərəm. Belə bir atalar sözü var: “Gözəllik ondur, doqquzu dondur.” Mən şeirimə həmin atalar sözünü epiqraf gətirərək yazmışdım:

Gözəl qız, küçədə gəlsən qarşıma,
Sürməli gözlərin güləcək sənin.
Desəm bənzəyirsən tovuz quşuna,
Bilirəm, xoşuna gələcək sənin.

Düzü, əynindəki o gözəl paltar
Az qalır məni də sala kəməndə.
Doqquz gözəlliyn doqquzu da var,
Onuncu gözəllik çatışmır səndə...

Əsas gözəllik onuncudu. O, gözəlliyn nüvəsidir, mayasıdır. Təbiəti gözəlləşdirən insandır...

Eldəniz: – Rafiq müəllim bir nəğməkar şair kimi bəstəkarlar, müğənnilər Sizə müraciət edəblərmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Təbii ki, edəblər. Ancaq nəğməkar şair sözü indi məni qıcıqlandırır. Ona görə ki, indi o adamlara nəğməkar şair deyirlər ki, ümumiyyətcə o heç şair deyil. Mən çəkinmədən belə deyirəm. Qabaqlar da belə olub, musiqiyə “balvanka” əsasında mətn yazılıb. Təssüf ki, indi lap dəhşətdi. Mənim anlamıma görə mahnıda birinci növbədə əsas sözdü. O sözü dinləyiciyə, tamaşaçıya necə çatdırmalısən? Musiqi də, səs də buna yardımçı olmalıdır. Mənim ağıma nə vaxtsa qəribə bir fikir gəlmişdi, onu burda demək bəlkə də yerinə düşərdi. Mənə elə gəlir ki, mahnının atası şairdi, anası bəstəkardı, sevgilisi isə müğənnidi, onu sevə-

sevə ifa eləyən, yaşadandı... Əgər mahnını sevə-sevə ifa eləyirlərsə, o söz, o musiqi, o mahnı yaşayır...

Bəstəkarlar mənim yaradıcılığımıza az-çox müraciət ediblər. Sözlərimə bəstələnmiş xeyli mahnı var. Oqtay Rəcəbov, Cavanşir Quliyev, Elnarə Dadaşova, Nailə Mirməmmədli, Hikmət Mirməmmədli, Rəşid Şəfəq, Sevdə Məmmədli və başqaları sözlərimə mahnı bəstələyiblər. Ancaq mən bütün həyatımı mahnıya həsr eləməmişəm. Təəssüf ki, bu sahədə də dilə gətirmək istəmədiyim problemlər var..

Eldəniz: – Elə olubmu ki, Rafiq müəllim yaşın bu çağında öz həyatından incisin, küssün?

Rafiq Yusifoğlu: – Yox, olmayıb... Əvvəla, insan özü nə qədər yaşlansa da, arzular tükənmir, qocalmır. Qocalığa mənim münasibətim də başqadı. İnsan yaşlanıb çəliyə möhtac olanda belə ruhən cavan ola bilər. Elələri də var ki, sapsağlamdı, tullana-tullana gəzir, ancaq onun içində cavanlıqdan əsər-ələmət tapa bilməzsən.

O ki qaldı inciməyə, küsməyə, Sergey Yeseninin şeirlərinin birində belə bir misra var: “Tutuldum şairliyin darıxmaq azarına.” Mən də şairəm, darıxmaq azarı mənim də içimdədi. Həmişə darıxıram, həmişə narahatam. Necə ki, hava tutulur, hava açılır, bax yaradıcı insan da elədir. Mən şeirlərimin birində elə bu ovqatı təsvir eləməyə çalışmışam. Orda belə bir misra var: “Hər şeyim ola-ola çatışmır nəyim-sə”...

Doğrudan da, belədi. Elə insan həyatını rəvnəqləndirən də o çatışmayan şeydi... Həyatın gözəlliyi də elə burdadı...

Bir dəfə böyük Füzuliyə həsr etdiyim “Qəm karvanı” poemasının ikinci variantını oxuyan ədəbiyyatşünas dostum İmamverdi Həmidov dedi ki, Rafiq, yaxşı olar ki, Füzuliyə həsr etdiyin poemanı Allaha müraciətlə başlayasan. İkimizin də dostumuz Yaşar Qarayev də son vaxtlar bu qənaətə gəlib

ki, ulu Füzulidə insana məhəbbət, real sevgi Allaha məhəbbətlə qovuşur...

Mənə məktub yazan tələbələrimdən biri qeyd eləmişdi ki, Rafiq müəllim, Sizin sevgi şeirlərinizin ünvanı tez-tez dəyişir, amma mənə elə gəlir ki, Siz həmişə eyni sevginin nəğmələrini yazırsınız.

Çox heyrətləndirdi bu söz məni. Tələbəm öz fikrinə davam edərək yazırdı ki, ilk dəfə rast gəldiyiniz, sevdiyiniz adamdan əvvəl də bu sevgi Sizin ürəyinizdə oturubmuş...

O sevgi bir az arzuya bələnib, o sevginin içində bir az həyat işığı var. Bütün sevgilərin hamısı o böyük sevginin şaxələridi... Son məqam ulu Tanrıya, Yaradana olan sevgidi...

Bayaq mənim bir şeirimi yadıma saldınız. Şairlər qərribə olurlar, əhvali-ruhiyyə adamı olurlar. Mən hər il yeni şeir yazanda alverçilər “süftə” haqqında fikirləşdikləri kimi düşünmüşəm. Həmişə fikirləşmişdim ki, ay Allah, görəsən bu ilin ilk şeirini kimə yazım? Düşərli olacaq, düşərli olmayacaq? Mənə çoxlu sevgi məktubları gəlib, bunların hansınasa cavab yazım, ya neyləyim? Əsrin başlanğıcında fikirləşdim ki, İlahi, Pərvərdigara, ilin şeiri ayrıldı, görəsən əsrin ilk şeirini mən kimə yazım? Sonunun necə qurtaracağını təsəvvür etmədən yazmağa başladım və beləliklə əsrin ilk şeiri dünyaya gəldi...

(“Əsrin ilk şeirini mən kimə yazım” şeiri)

Eldəniz: – Rafiq müəllim bu gün yazmaq istədiyini yaza bilirmi? Gəlin açıq-aşkar deyək, bəlkə qorxur yazmaqdan?

Rafiq Yusifoğlu: – Qətiyyə, qətiyyə... Amerika alimlərindən birinin belə bir sözü var: “Prezidentin hakimiyyəti beş, ya dörd ildi, qələm isə daim hakimiyyətdədi.” Mən elə qələm sahiblərindən olmuşam ki, (bu sözün deyilişində bir az lovğalıq görünməsin), uşaqdan danışanda deyirlər e, ilanboğan vaxtıdı, bax mənim də əlimə qələm

alanda həmişə “ilanboğan” vaxtım olub... Həmişə sözümlü deməyə bacarmışam. Heç bir çətinliyim olmayıb. Hətta çətin vaxtlarda da sözümlü demişəm... Açıqı, sözlərimə görə heç mənə “gözün üstə qaşın var” deyən də olmayıb.

Ancaq məkan dəyişdikcə, sözün çəkisi də dəyişir. Söz böyük qüvvədi, amma hər işi sözlə həll etmək olmur...

1969-cu ildə “Nə var nə yoxdu” adlı bir şeir yazıb çap etdirmişdim. Şeir uzundu, ona görə burada onu deməyə lüzüm görmürəm. Ancaq həmin şeirın məzmunu bundan ibarət idi ki, nə üçün Bakıda on bir Xreptovı küçəsi var, bircə dənə Qaçaq Nəbi, Babək, Cavanşir küçəsi yoxdu? Nə üçün Nəsiminin, Cavidin, Müşfiqin və onlarca görkəmli şəxsiyyətlərimizin heykəli yoxdur? O dövrdə bu məsələləri dilə gətirmək o qədər də asan deyildi... Yaxud “Araz haqqında düşüncələr” şeirimdə yazmışdım:

O tay Azər, bu tay Azər,
Ortasından Araz boyda bir çay axır,
Nədir səbəb? - Keç, bilmirəm. –
İki odun arasında
Su nə gəzir heç bilmirəm?

Başqa bir şeirim də var idi “Avrora” adında:

Kül elədi xəstəliyi “Avrora”nın sönməz odu.
Siqar aldım, dünən siqar, “Avrora”ydı onun adı.
Bilmirəm ki, kimdi nadan, siqaretlər hey satılır.
Sən işə bax, “Avrora”dan sağlamlığa top atılır...

O dövrdə bu tipli şeirlər yazıb çap etdirən bir adam dünyanın tamamilə dəyişdiyi, senzuranın ləğv edildiyi, demokratiyanın, söz azadlığının bərqərar olduğu bir vaxtda nədən qorxmalıdı ki? Mənə elə gəlir ki, qələm özü düz olduğu kimi, onun yazdığı da düz olmalıdı. Necə deyərlər, sözün doğrusunu yazmaq vacibdi...

Eldəniz: – Rafiq müəllimin bu yaşında sevgiyə münasibəti necədi?

Rafiq Yusifoğlu: – Məhəbbət yaşa baxmır deyənlərin sözündə həqiqət var. Arzu qocalmadığı kimi sevgi də heç vaxt qocalmır. İnsanın ürəyində sevgi həmişə var, həmişə yaşayır. Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, ürəkləri kökslərinə meydan oxuyan qızların əhatəsindəyəm, cavanların əhatəsindəyəm. Onların sevgisiylə, sevinciylə şərikəm. Onlar mənim hisslərimi paslanmağa, həyat eşqimi sönməyə qoy-murlar.

Dünyadan küskün adamlar həmişə olur. Mən tələbələrimə də, ünsiyyətdə olduğum adamlara da həmişə deməyə çalışıram ki, madam ki, sən doğulmusan, madam ki, sən yaşayırsan, dünyanın ən xoşbəxt adamısan. Bu xoşbəxtliyin qədrini niyə bilmirsən? Deyirəm təsəvvür eləyin ki, birdən-birə gözüünüz tutuldu, onun faciəsini dərk eləyə bilərsinizmi? Birdən-birə ayağınız tutuldu, yeriyyə bilmədiniz, onun nə demək olduğunu təsəvvürünüza gətirə bilərsinizmi? İnsan həmişə nikbin olmalıdı. İnsanın ürəyində nikbinliyi yaradan da, onun daxilində yaradıcılıq şövqünü oyadan da, həvəslə işləməyə sövq edən də onun ürəyində olan sevgidi. Bu sevgi yoxdursa, heç nə ola bilməz...

(“Yazırsan ki” sözləri ilə başlayan silsilə şeirlər)

Sevgi insan ömrünün nüvəsidir. Şair, yaradıcı insan sevgisiz təsəvvürümə gəlmir.

Eldəniz: – Dostluğa necə baxırsınız, Rafiq müəllim? Ümumiyyətlə dostluğa münasibətiniz necədi?

Rafiq Yusifoğlu: – Böyük adamlardan hansınınsa sözüdü, adını xatırlamıram, o deyir ki, dost ikinci “mən” deməkdir. Ancaq həmin arşınla yanaşsaq, vəziyyət çətindi. Təkrarsız insanın ikinci “mən”ini tapmaq mümkündürmü? Ümumiyyətlə, dostluq çox böyük qüvvədi, insani duyğudu. Allaha şükür, mənim dostlarım çoxdu. Özü də bu dostluq təmənnəsiz dostluqdu.

Allah hamısına rəhmət eləsin, mənim sənətə gəlişimdə, istedadımın formalaşmasında müxtəlif sənət adamlarının,

müəllimlərimin böyük rolu olub. Onlardan bir neçəsinin adını çəkmək istəyirəm. Feyzulla Qasımzadə, Ə.Dəmirçizadə, Əhəd Hüseynov, İsmayıl Şıxlı... İsmayıl müəllim həmişə deyirdi ki, tələbəlik illərinin dostluğu təmənnasız dostluqdu. Mənim də təmənnasız dostlarım var. Tələbəlik illərində də, həyatda da çoxlu dostlar qazanmışam. Yaxşı deyirlər ki, qardaş yaxşıdı, onunla da dost olmaq lazımdı. Öz övladlarımla da, həyat yoldaşım da dost ola bilərsiniz. Müxtəlif insanlarla da dost ola bilərsiniz. Amma ürəyiniz lap dərinliyində, tam səmimi deyirəm ki, insanın ən yaxın dostu onun Allahıdır və özüdür..

Eldəniz: – Rafiq müəllim, artıq verilişimiz sona çatmaq üzrədir. Bəlkə də bu rəyadı, bəlkə də xəyaldı. Əgər Rafiq müəllim yenidən doğulsaydı, kim olmaq istəyirdi?

Rafiq Yusifoğlu: – Bu sual məni çox düşündürüb. Əvvəla, mən yenidən doğula bilmərəm. Elə öz ömrüm, öz sevgim, öz sevincim nəyə desən dəyər...Həyatım boyu səhərlər dəniz sahilinə getməyi xoşlamışam. Bir dəfə Qubaya, ya da Qusara getməli idik. Tezdən dənizə gedib qayıtdım. Avtobusa bir azcana gecikdim, səbəbini söylədim ki, dənizə getmişdim. Dostlarım güldülər ki, buna bax e, meşəyə gedəndə də əvvəlcə dənizə baş çəkir. Zarafatla söylədim ki, o nə yoldu ki, dənizdən başlanmır? O nə yoldu ki, sevgidən başlanmır, sevincdən başlanmır?

(“Yaşamalılı dünyadı” şeiri)

İnsana ömrü Allah bir dəfə verir. Əgər sən bu ömür möhlətində, fasiləsində gözəlliyi görə bilmirsənsə, 20 dəfə dünyaya gəl, xeyiri yoxdu...

Eldəniz: – Çox sağ olun, Rafiq müəllim.

Rafiq Yusifoğlu: – Siz də sağ olun.

Eldəniz: – Sizə mənalı həyat, gözəl-gözəl şeirlər yazmaq arzulayıram. Sizə can sağlığı, uzun ömür diləyirəm.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

“VƏTƏNDAŞ”

(Az.TV, 07.07. 2005)

Vaqif Arzumanlı: – Hörmətli televiziya tamaşaçıları, bildiyiniz kimi biz ayrı-ayrı verilişlərimizə bu günkü ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin, elmimizin ən tanınmış, görkəmli nümayəndələrini dəvət edirik, onlarla fikir mübadiləsi aparırıq və bu gün biz yenə tanınmış şair, alim, pedaqoq və çox təvazökar bir ziyalı olan Rafiq Yusifoğlunu verilişimizə dəvət etmişik. Bu da təsadüfi deyil. Əvvəla, bu yaxınlarda Azərbaycan mətbuatının 130 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə Rafiq Yusifoğluna “Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adı verilib və Rafiq müəllim bu yüksək ada tamamilə layiqdi. Mən inanıram ki, Rafiq müəllim öz ədəbi, elmi uğurları ilə, yüksək mədəni səviyyəli pedaqoji fəaliyyəti ilə, poeziya sahəsində, ədəbiyyatşünaslıq elmi sahəsində qazandığı uğurlarla daha yüksək adlara layiq görülcək.

Rafiq müəllimin bu günkü dəvəti isə onun yenicə çapdan çıxmış iki kitabı ilə əlaqədardır. Həm də bilirsiniz, ziyalı ilə söhbət etmək, xalqımızın bu günü ilə bağlı, mədəniyyətimizin bu günü ilə bağlı, tariximizlə bağlı söhbətlər aparmaq üçün Rafiq müəllim kimi ziyalıların bizim verilişimizə gəlməsinə böyük ehtiyac var. Güman edirəm ki, Rafiq müəllimlə söhbətimiz sizin də xoşunuza gələcək.

Rafiq müəllim, verilişimizə xoş gəlmisiniz. Sizi bu günlərdə aldığımız fəxri ad münasibətilə həm öz adımdan, həm də yaradıcı kollektivimiz adından təbrik edirik.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

Vaqif Arzumanlı: – Bilirsiniz, Siz maraqlı ziyalisiniz. Mən Rafiq Yusifoğlu deyəndə həmişə “Göyərçin” jurnalının baş redaktorluğundan tutmuş ali məktəb müəllimi Rafiq Yusifoğluya qədər, şair, publisist, nasir, öz yaradıcılıq

nümunələri ilə həm yaşlı nəslin, həm də gəncliyin, uşaqların qəlbini ələ alan bir şairimizi, yaradıcı ziyalımızı xatırlayıram və Sizinlə həmişə fəxr eləyirəm.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim Sizin təzəcə çapdan çıxan kitablarınızın ikisi də maraqlıdır. Uşaqlar üçün nəzərdə tutulan “Zamanın qatırı” kitabının mündəricatı ilin dörd fəslə ilə bağlıdır: qış, yaz, yay və payız. Sizin yaradıcılığınızda bir cəhət xüsusilə maraqlıdır ki, uşaqların dili ilə vətəndaşlığı, milli vətənpərvərlik hisslərini, torpağa bağlılığı təbliğ eləyirsiniz. Bu, çox gözəl cəhətdir. Bir növ Azərbaycan klassiklərinin yaradıcılıq üslubudur. Bu, Abdulla Şaiq üslubudur, Abbas Səhhət üslubudur, Sabir üslubudur, Səməd Vurğun üslubudur. Bu mənada ki, şeirin ecəzkar dili ilə uşaqlara vətənpərvərlik hisslərini təbliğ etmək hər sənətkara, hər şairə nəsisb olmur. Çünki hamı çalışır ki, eşqdən, məhəbbətdən və yaşlı insanın düşüncələrini əks elətdirən mövzulardan yazsın, bəhs etsin. Təxminən Siz son vaxtlar, son on ildə jurnalda çap olunan əsərlərinizdən əlavə hər il uşaqlar üçün kitablar yazıb çap elətdirirsiniz, bəzən bir kitab, bəzən iki kitab. Bu cəhət çox maraqlıdır. Sizin böyükələr üçün nəzərdə tutulmuş “Həsərət sazağı” kitabınız da çox sanballı bir əsərdir və bunu xüsusilə vurğulamaq istəyirəm ki, kitab “Mənim Azərbaycanım” silsiləsi ilə və “Mənim xalqım” şeiri ilə başlayır ki, bu da verilişimizin qayəsində, ruhuna tamamilə uyğundur. Bəlkə bundan başlayaq? Bəlkə elə “Mənim xalqım” şeirini oxumaq istəyirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Əvvəla, dediyiniz xoş sözlərə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Möhtərəm Prezidentimizin Azərbaycan mətbuatının 130 illiyi ilə bağlı verdiyi sərəncam digər mətbuat orqanları ilə birlikdə bizim jurnala da olan qayğının nəticəsidir. Ona görə də fürsətdən istifadə eləyib yaradıcı kollektivimizin adından Prezidentimizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

O ki qaldı verilişinizin qayəsi ilə bağlı olan söhbətə, Siz danışanda mənim ağılıma bir fikir gəldi. Siz tarixi şəxsiyyətlərdən danışdınız, Azərbaycanı dünya miqyasında tanıdan insanlardan danışdınız və mən özlüyümdə fikirləşdim ki, insanlar dəyişir, nəsillər dəyişir, bir-birini əvəz eləyir, ancaq Vətən dəyişmir, Vətən qalır. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, Vətəni təkcə təbiətinə, yeraltı, yerüstü sərvətlərinə görə tanımır, Vətəni tanıdan həm də onu qoruyan, şərəfini ucaldan, elmini, mədəniyyətini inkişaf etdirən insanlardı. Vətənə insanın hansı nöqteyi-nəzərdən baxması da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu, çox vacib məsələdir. Bayaq Siz mənim haqqımda danışanda xüsusi vurğuladınız ki, mən həm balacalar üçün nəşr olunan “Göyərçin” jurnalının baş redaktoruyam, həm də universitet tələbələrinə dərs deyirəm. Bax bizim Vətənimizin vətəndaşları, daha doğrusu, onun gələcək taleyini həll eləyənlər də uşaqlar və cavanlar olacaqlar.

Maraqlı bir faktı xatırladım. Bu yaxınlarda radioda eşitdim ki, statistik məlumatlara görə Azərbaycanda səkkiz milyon yarım əhali var və bunun üç milyon nəfəri 11 yaşına qədər olan uşaqlardır. Bu çox maraqlı rəqəmdi. Əgər bunun üzərinə 12 yaşdan 20 yaşına qədər olanları da gəlsək, həmin rəqəmin nə şəkildə dəyişəcəyi də təsəvvürə gəlir. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının əksəriyyətinin uşaqlar və cavanlar olması çox önəmli bir faktordur və bu haqda ciddi düşünməyə dəyər.

Yeni nəsil çoxluq təşkil edir və onların gələcəkdə babalarının yolunu nə şəkildə davam etdirəcəyindən çox şey asılıdır. Borcumuz ondan ibarətdir ki, bizdən əvvəl yaşayıb-yaradan insanlardan öyrəndiyimiz ən yaxşı cəhətləri müasir gəncliyə öyrədək. Bu işin öhdəsindən gələ bilsək, dilimizi, ədəbiyyatımızı, mədəniyyətimizi, incəsənətimizi, musiqimizi, torpağımızı onlara sevdirə bilsək, xalqımıza zaval yoxdur...

Oxumağımı istədiyiniz “Mənim xalqım” şeiri isə 90-cı ildə yazılıb, xalqımızın başında oynayan qara buludların sıxlaşdığı bir vaxt qələmə alınıb...

Vaqif Arzumanlı: – Zamanın nəbzini tutan bir şeirdi...

Rafiq Yusifoğlu: – O şeirin mayasında olan ağrılar bu gün də davam etməkdədi. Biz bir tərəfdən müstəqillik qazanmışıq, digər tərəfdən torpaqlarımızın böyük bir qismi düşmən tapdağı altındadı. Nə yolla olur olsun biz bu torpaqları qaytarmalıyıq. Bunun da ən yaxşı yolu elm yoludu, mədəniyyət yoludu, intellekt yoludu, bilik yoludu. Haqqında söhbət açdığımız o yeni nəsil təəssüf ki, işğal olunmuş müqəddəs torpaqlarımızın üzünü belə görməyib, Azərbaycanın o dilbər guşələrinin gözəlliyi haqqında onların dolğun təsəvvürü belə yoxdu...

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim, çox ağırli məsələlərə toxunursunuz. Sizin sözlünüzdən sonra məndə belə bir təsəvvür yarandı ki, o üç milyon uşağı başlı-başına buraxmaq olmaz... Onların tərbiyəsindən çox şey asılıdı...

Rafiq Yusifoğlu: – Tamamilə doğrudu, Vaqif müəllim. Mən bu məsələ haqqında çox düşünmüşəm və indi də düşünürəm. Biz tərbiyə işimizi elə qura bilərik ki, o üç milyonu qazanırıq, ancaq tərbiyə işimiz düzgün qurulmasa, o üç milyonu itirmək qorxusu var. Bax söhbət bundan gedir...

Söhbətimizin axarı bir qədər öz məcrasından çıxsa da, bu çox vacib və ağırli məsələdi. Bilirsiniz, hər dövrün öz qanunauyğunluqları var. İndi qapalı bir cəmiyyətdə yaşamırıq, dünyaya pəncərə açılıb. İstəsək də, istəməsək də bu amil tərbiyə işimizə təsirsiz qalmır. İmkanlar böyüdükcə seçim də çətinləşir...

Vaqif Arzumanlı: – Amma, üzr istəyirəm, Rafiq müəllim, nə qədər ucalsa da, gərək yaradıcı insan torpağa bağlı qalsın. Ayağı torpaqdan üzülməsin.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox doğrudu. Ayağın torpaqdan üzülməməsi üçün yeni nəslə xalqımızın poeziyası, incəsə-

nəti, musiqisi, mədəniyyəti, milli əxlaqı zəminində tərbiyə etmək zərurəti ortaya çıxır. İndiki zamanda isə bu çox çətin məsələdi...

Vaqif Arzumanlı: – Xahiş eləyirəm şeiri oxuyun.

Rafiq Yusifoglu: “Mənim xalqım” şeiri

...Azadlığı verməyəcək sənə kimsə pay,
Ayağa dur, öz oduna, közünə güvən.
Mənim xalqım, bir kimsədən gözləmə haray,
Ağır sınaq günlərində özünə güvən...

Bax bizim güvənəcəyimiz insanlar o yeni nəsildi...

Vaqif müəllim, çox vaxt ümumi sevgidən söhbət açır-lar.

Vaqif Arzumanlı: – Ünvensiz sevgidən.

Rafiq Yusifoglu: – Yox, ünvan var. Məsələn, deyirlər vətəni sevirəm. Ümumiyyətlə insan vətəni sevməlidir və sevir. Ancaq bu sevginin də qəribə çalarları var. Biz televiziya ekranlarında görürük ki, dünyanın ayrı-ayrı ölkələrindəki təbiət lövhələri heç də Azərbaycanın mənzərələrindən geridə qalmır.

Vaqif Arzumanlı: – Bəzən hətta üstələyir də.

Rafiq Yusifoglu: – Söhbət ondan gedir ki, vətəni onun təbiəti gözəl olduğuna görə sevmirlər. Təbiətimizə müasir gəncliyin, müasir uşağın hansı gözlə baxmağından çox şey asılıdır. Sevgi gözü iləmi baxır, adi gözləmi baxır? Özü də bir var seyrçi baxışla baxıb təbiətə nə gözlədi söyləyəsən, bir də var təəssübkeş vətəndaş baxışı ilə. Sən o baxışınla həm də müəyyən işlər görə bilirsən. Sən görürsən ki, orda bir quru budaq var, onu kəsirsən bağban kimi. Sən görürsən ki, yerə nəşə düşüb, onu götürüb lazımı yerə atırsan. Bunlar çox vacib məsələlərdir..

Bir də Vaqif müəllim, ən əsas məsələlərdən biri budur ki, nəsillər dəyişir. Gedən nəslin yerinə hansı nəslin gəlməsi çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn, mən bir ali mək-

təb müəllimi kimi bilirəm ki, yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamaq çox vacibdi. Ona görə ki, o bayaq dediyimiz üç milyonun tərbiyəsi ilə məhz indi ali məktəbi bitirən mütəxəssislər məşğul olacaqlar. Hər şey bir-biri ilə bağlıdı. Tələbələrimlə də bu məsələ haqqında çox söhbət eləyirəm. Mənə elə gəlir ki, Vətənin düşməni təkcə məlum düşmənlər deyil, həm də öz peşəsini ala-yarımçıq bilənlərdir...

Zaman insanları seçir, ayırır,
Dağdan nə aparar hər əsən külək?
Əvvəl evin içi, sonra bayırı
Deyən babalara baş əyək gərək.

Kənarda gəzirsən hey pislikləri,
Uzaq düşmənləri hədələyirsən.
Sən öz işindəki naqislikləri
Vətən kəlməsiylə pərdələyirsən.

Boğazdan yuxarı sözə uymayıb, –
Bir tük də yayınmaz elin gözündən.
Əlin daş üstünə bir daş qoymayıb,
Dilin qabar tutub “vətən” sözündən.

Sən öz sənətini bilmirsən hələ,
Ancaq danışsın hey dürək-dürək.
Kəsməkdən savayı hər şeyi bilən
Küt balta vətənin nəyinə gərək?

Dadsan da həyatın yüz nəşəsini,
Sevgi qazanmazsan fəğanla, ahla.
Vətənin düşməni öz peşəsini
Yarımçıq biləndir, yadında saxla!

Vaqif Arzumanlı: – Tamamilə doğrudu. Rafiq müəllim, “Həsret sazağı” kitabınızın zənginliyi, təsir gücü adamı heyran edir. Mən bilirəm ki, Sizin pərəstişkarlarınız çoxdu. Ziyalılar arasında da öz yeriniz, öz çəkiniz, öz reytinginiz var. Bu öz yerində. Amma sadə oxucular Sizə çox sayda,

xeyle sayda məktublar yazırlar. Sizin şeirləriniz gəncliyi çox həyəcanlandırır. Yəni Sizin şeirlərinizdəki hisslər, duyğular gənc nəslin nümayəndələrinin ürəyində elə bil ki, əks-səda doğurur, onların ürəyindən xəbər verir. Mən bilirəm ki, Siz bir neçə il bundan əvvəl o məktublardan ibarət bir kitab çap elətdirmisiniz. Bax o məktublar indi də gəlirmi? Saf duyğunu, saf məhəbbəti tərənnüm etmək azdı, gərək o əks-səda doğursun.

Rafiq Yusifoğlu: – O məktublar indi də gəlir, Vaqif müəllim. “Xatirə kəcavəsi”, “Bir sevdalı ürəyim var” kitablarımda onların bir qismini çap elətdirmişəm. İndi təzə kitabımda təzə məktubları da vermək fikrim var. O məktublar yenə də gəlməkdədir. Müasir gəncliyin arasında olduğum üçün özümü xoşbəxt hesab eləyirəm. Onlarla daim ünsiyyət-dəyəm və sevinirəm ki, gənclərin mənə böyük etibarı var. Bu məktublarda qoyulan problemlər müasir gəncliyi narahat eləyən, düşündürən, insanın özünün özünü dərkilə, sevgisi, sevinci, əzabı, izzətini ilə bağlı problemlərdir...

Vaqif Arzumanlı: – Sizin poeziya nümunələrinizin, şeirlərinizin kütlə arasında, oxucular arasında əks-sədasının dərəcəsini müəyyən edə bilərsiniz. Bu hər sənətkara, hər şairə nəzər olan məsələ deyil.

Rafiq Yusifoğlu: – Mən müşahidə etmişəm, tələbələrə birbaşa nəzəri problemlərdən danışanda, ona qulaq asmaq istəmirlər. Bilirsiniz mən şeiri tələbələrə necə sevdirdirəm? Əvvəlcə poetik təfəkkürü formalaşmayan həmin gənclərə sevgi şeirləri oxuyuram. Mövzu onlar üçün maraqlıdır deyərək şeirə heyranlıqla qulaq asırlar. Yavaş-yavaş, poetik təfəkkürləri formalaşandan sonra onlar digər mövzulu əsərlərə də maraq göstərirlər, sənətin gözəlliyi məsələsinə diqqət yetirirlər. Qabaq uşaq şeiri oxuyurdun, ona qulaq asmaq istəmir-dilər, vətən mövzusunda şeir oxuyurdun, dinləmək istəmir-dilər. Ancaq sözün gözəlliyini, ifadənin gözəlliyini dərk

eləyəndən sonra həтта adicə bir böcəkdən yazılan şeirə də maraqla qulaq asırlar.

Vaqif Arzumanlı: – Çox gözəl, Rafiq müəllim. İstəyirəm belə bir məqama da toxunaq. Siz ali məktəbdə dərs deyirsiniz. Sizin keçən il yaxşı bir kitabınız çıxdı ədəbi proseslə bağlı. Bir neçə il əvvəl “Uşaq ədəbiyyatı” kitabınız işıq üzü görmüşdü. “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kitabınızın yeni nəşrini çapa hazırlamısınız. Yəni mən demək istəyirəm ki, Siz yaradıcı ömrünüzün bir hissəsini də elmə, pedaqoji fəaliyyətə həsr eləmişiniz. Ümumiyyətlə bu gün ədəbiyyatşünaslıq elmimizlə bağlı, istər nəzəriyyə, istər ədəbiyyat tarixi ilə bağlı çoxlu nəşrlər olub. Bu sahədə uğurlar da var, kəm-kəsirlər də. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslıq elminin bu günkü səviyyəsi Sizi qane edirmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Siz özünüz də bu sahə ilə məşğul olan adam kimi hər şeyi bilirsiniz. Çox istedadlı qələm dostlarımız var, çox təfəkkürlü alim yoldaşlarımız var. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, quruluş dəyişəndən sonra, yeni milli metodologiyanın istiqaməti müəyyənləşəndən sonra ədəbiyyat tariximizi yeni aspektdə araşdırmaq zərurəti ortaya gəlib. İstər müəyyən tarixi dövrdə yazılıb yaradılan əsərləri, istərsə də nisbətən bir az yaxın tarixdə, sovet dövründə yaranan əsərləri yenidən təhlil eləməyə, araşdırmağa ehtiyac var.

Vaqif Arzumanlı: – Amma mən istəyirdim Sizdən bunu qoparım ki, istəyirdim onu deyəsınız ki, ədəbiyyatşünaslıq elmimizdəki indiyəqədərki konsepsiyalar, mövcud tədqiqatların istiqaməti, ədəbiyyatşünaslığımızın ən vacib tərəfləri bu gün yenidən öyrənilməli, yenidən yazılmalıdı.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli, həqiqət budu. Ancaq mən dostlarımızın, yoldaşlarımızın zəhmətini danmaq fikrində də deyiləm.

Vaqif Arzumanlı: – Yaxşı ki, onlar var.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli, yaxşı ki, onlar var. Bayaq biz yeni nəsilədən söhbət açdıq. Mən filologiya fakültəsində dərs deyirəm və tələbələrin arasından yeni təfəkkürlü alimlərin çıxacağına ümid bəsləyirəm. Biz nə qədər olsa da sovet dövründə yaşayan, sovet tərbiyəsi alan adamlarıq. Nə qədər istəsək də bizim daxilimizdə bir mühafizəkarlıq hökm sürür.

Vaqif Arzumanlı: – Biz bacardığımızı eləmişik.

Rafiq Yusifoğlu: – Biz bacardığımızı eləsək də, hələ işimizi başa çatdırmamışıq. Ehtiyac, zərurət məcbur elədi ki, mən “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, “Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid”, “Uşaq ədəbiyyatı” dərsləklərini yazıb tələbələrin ixtiyarına verim. Ədəbiyyatşünaslar hər hansı bir mövzu ilə bağlı ciddi araşdırmalar aparırlar, ancaq müasir gəncliyin bunlardan xəbəri yoxdu. Elmi qənaətləri tələbəyə sadə dildə vermək zərurəti meydana çıxır. Təəssüf ki, çox vaxt tələbəyə elə alim kimi baxırıq...

Vaqif Arzumanlı: – Üzr istəyirəm, Siz bunu yaxşı qeyd elədiniz. Bəzən müəllim istəyir ki, tələbə suala elə müəllim səviyyəsində cavab versin.

Rafiq Yusifoğlu: – Biz də tələbə olmuşuq axı? O vaxt ədəbi cərəyanla, ədəbi metodla, ədəbi məktəblə, onların oxşar və fərqli cəhətləri ilə bağlı müəllimlərimə çox sual versəm də, mənə qənaətləndirən, inandırıcı cavablar almamışam. Allah rəhmət eləsin İsmayıl Şıxlıya, bizə xarici ölkələr ədəbiyyatından mühazirələr deyirdi. Bir dəfə həmin problemlə bağlı sualla ona da müraciət elədim. Uşaqlar mənə istehza ilə baxdılar o mənada ki, axı İsmayıl müəllim nəzəriyyə müəllimi deyil, niyə bu sualı ona verirsən? İsmayıl müəllim bir az duruxdu, fikirləşdi, sonra gülümsünüb dedi ki, oğul, ədəbi metod elə bil ki, eynəkdi. Həyat hadisələrinə hərə bir eynəklə baxır...

İsmayıl müəllimin cavabı ağılıma batdı. Sonra özüm də nəzəriyyə kitabı yazanda onun fikrindən istifadə elədim. İsmayıl müəllimin xarici ölkələr ədəbiyyatına həsr olunmuş

dərsliyində Emil Zolya haqqında məqaləni oxuyanda gördüm ki, naturalizmin görkəmli nümayəndəsinin fikri ilə İsmayıl müəllimin fikirləri arasında bir uyğunluq var. İsmayıl müəllim ədəbi metodu eynəyə bənzətmişdisə, Emil Zolya onu pəncərəyə oxşadır. Romantiklər bu pəncərədən böyüdücü şüşənin arxasından baxırlar həyata, realistlər şəffaf şüşənin. Naturalistlər isə həyata şüşəsiz pəncərədən baxırlar... Görürsünüz necə maraqlı fikirlərdi?

Vaqif müəllim, Siz də ədəbiyyatşünaslıq sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərən alim qardaşınızsınız. Siz də yaxşı bilirsiniz bizdən əvvəl də çox gözəl ədəbiyyatşünaslarımız olub. Onlar bizdən çox-çox əvvəl yaşadıklarından əsərləri bu günün tələbləri baxımından təhlil eləyə bilməzdilər axı?! Ancaq onların o qədər qiymətli fikirləri var ki, bədii əsərə yanaşma mədəniyyəti o qədər güclüdü ki... Biz onlardan öyrəniб yeni nəsə nəşə öyrətməliyik. Mən hesab eləyirəm ki, ədəbiyyatımızın ən yaxşı tədqiqatçıları müasir gəncliyimizin arasından yetişəcək.

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim, maraqlı söhbətinizə görə çox sağ olun. Mən hələ onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Sizin yaxın gələcəkdə daha böyük uğurlarınız gözlənilir, həm elm sahəsində, həm də poeziya, publisistika sahəsində...

Artıq çox böyük bir fəxri ada layiq görülmüş bir ziyalı kimi Sizin bundan sonra da yaradıcılıq uğurlarınızın olmasına əminəm və biz “Vətəndaş” verilişində yenidən söhbətlərimizi davam etdirəcəyik, görüşəcəyik. Mən Sizə bir daha yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, minnətdaram...

“ETİMAD”

(Az.TV. 07.08.2007, 08.08.2007)

Aparıcı: - Salam, istəkli tamaşaçılar. Bu gün bizi fərqli məkanda görürsünüz. Azərbaycan Televiziyasının kamera və mikrofonları Respublika Uşaq Kitabxanasında qurulub. “Etimad” studiyasının özünəməxsus prinsiplərini yaxşı bilən diqqətli tamaşaçıya artıq məqsəd və məramımız aydın oldu. Uşaq ədəbiyyatının, uşaq mətbuatının bu günündü “Etimad” studiyasında...

Bura Respublika Uşaq Kitabxanasının oxucu zalıdır. Verilişimizin hazırlıq mərhələsində sorğu apardıq. Məlum oldu ki, böyüklər uşaqların mütaliyəyə marağının azaldığından gileylənirlər. Niyə belə azdı onların mütaliyəyə marağı? Bu günkü ədəbiyyat onları qane etmirmi?

(Süjet)

Aparıcı: – Uşaqlar, bu gün Sizin problemlərinizə və fikirlərinizə aydınlıq gətirəcəyik. Əlbəttə ki, dəvət etdiyimiz qonaqların dəstəyi ilə.

Qəşəm Nəcəfzadə: – Bizim uşaq ədəbiyyatımız böyük problemlərlə yaşayır. Məncə bu günkü məsələnin müzakirəsi də öz böyük töhfələrini verəcək.

Qəşəm İsabəyli: – Məni narahat eləyən ən əsas problemlərdən biri oxucu problemidir.

Rafiq Yusifoğlu: – Firudin bəy Köçərlinin adını daşıyan Respublika Uşaq kitabxanasına gəlmək mənim üçün həmişə maraqlıdır. Ona görə ki, burada uşaq ədəbiyyatımızın zəngin nümunələri toplanıb, ona görə ki, bu kitabxana Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının bünövrəsini qoyanlardan birinin – görkəmli pedaqoq, alim, yazıçı, ədəbiyyatşünas Firudin bəy Köçərlinin adını daşıyır.

Bəhmən Mirzə: – Əsas məsələ budur ki, uşaq mətbuatının dünəni, bu günü və sabahı ilə bağlı gözəl balalarımıza məlumat verək.

Aparıcı: – Böyüklərin fikrincə, uşaqlar kitab oxumurlar, bədii ədəbiyyatdan uzaqdırlar. Bəs Sizin fikrinizcə?

Qəşəm İsabəyli: – Bunun ən böyük günahı elə böyüklərin özündədi. Həmin böyüklərə sual vermək lazımdı ki, sən bu gün neçə kitab oxumusan?

Qəşəm Nəcəfzadə: – Elə məktəblər var ki, üçü, dördü bir yerdədi. Onun ətrafında kitab mağazaları açmaq lazımdı.

Rafiq Yusifoğlu: – Mənə elə gəlir ki, bu məsələdə valideynlərin, məktəbin günahı aparıcı amil deyil. Hər şey zamanə ilə, dövrlə bağlıdı. Həyatın problemi ədəbiyyatın da problemidi... Biz böyüklər istəyirik ki, biz necə görürüksə dünyanı, uşaqlar da elə görsünlər... Halbu ki, hər adamın öz fərdi təxəyyülü, dünyaya özünəməxsus baxışı var. Bir televiziya verilişinə baxanda hər uşaq eyni şeyi görür, eyni şəkli görür, eyni süjeti görür. Başqa sözlə desək, verilişə rejissorun gözü ilə baxmaq məcburiyyətində qalır. Kitabın üstünlükləri isə ondadır ki, onu oxuyanda eyni qəhrəmanı hərə bir cürə təsəvvür eləyir. Ona görə mənə elə gəlir ki, kitaba böyük ehtiyac var.

Aparıcı: – Söhbətimizin bu məqamında istəyirəm auditoriyaya müraciət edək.

Qız: – “Göyçək Fatma” nağılı hər kitabda bir cür yazılıb. Hərəsi dünyanın bir nağıl qəhrəmanını xatırladır. Əsl Azərbaycan qəhrəmanı hansıdı, onu bilmək olmur. Hər kitabda niyə nağıl bir cür yazılır?

Rafiq Yusifoğlu: – Mən dünya xalqlarının nağıllarını tərcümə eləyib jurnalda çap etdirdiyimdən, maraqlı faktlarla üz-üzə gəlmişəm. Siz təsəvvür eləyin ki, dünya xalqlarının nağılları bir-birinə necə oxşayır. Elə nağıl var ki, elə bilirsən “Məlikməmməd” nağılıdı. Təkcə obrazın adı dəyişib, məkan dəyişib, geyim dəyişib, insanın portret cizgiləri dəyişib...

Mən bilmirəm, “Göyçək Fatma”nın hansı variantları ilə üz-üzə gəlmisiniz, ancaq onu bilirəm ki, folklorun ən əsas xüsusiyyətlərindən biri onun elə çoxvariantlı olmasıdır.

Hansı variant xoşunuza gəlsə, elə onu da qəbul eləyə bilərsiniz. Bir də deyirəm: bütün dünya xalqlarının folklorunda bir ortaq məqam var.

Bəhmən Mirzə: – Rafiq müəllim, Siz düz buyurursunuz, ancaq məsələ belədi ki, ayrı-ayrı nəşriyyatlar ordan-burdan götürüb kitab buraxırlar ki, onun da nəticəsi belə olur.

Rafiq Yusifoğlu: – Elə məsələ var ki, onu biznes vasitəsinə çevirmək, ondan qazanc götürmək olmaz. Bu gün qazanarsan, nəşə götürə bilərsən, o boşluqdan istifadə eləyib müəyyən kitabları satdıra bilərsən. Ancaq sən onu unutmalısən ki, bu qazancınla millətin gələcək itkisinə səbəb olursan. Bir də deyirəm, uşaq ədəbiyyatından qazanc məqsədilə istifadə etmək olmaz. Ona görə ki, bu, strateji bir məsələdi, dövlət əhəmiyyətli bir məsələdi.

Kitabxana işçisi: – Azərbaycanda xüsusi uşaq nəşriyyatı olmalıdı. Kitablarımız bərbad vəziyyətdə üzə çıxır. Düzdü, Rafiq Yusifoğlunun, Qəşəm İsabəylinin gözəl şeirləri var. Ancaq onları lazımi səviyyədə təqdim etməyə ehtiyac duyulur. Rus kitabları çox gözəldi, rəngarəngdi. Ancaq bizim kitabların tərtibatı zəifdi.

Qəşəm İsabəyli: – Hansı kitab ki, zəifdi, biz onu qrifimizi qoymadan çap eləyirik, Rafiq müəllim. Bir də ki, nəşriyyat istedadlı şairlərin öhdəsinə qalsa bağlanar.

Qəşəm Nəcəfzadə: – Zəif kitabların nəşrinin qabağını almaq mümkün deyil. Çox şükür ki, belə kitablara xərclənən pul nəşriyyat işçilərinə gedir.

Aparıcı: – Tərcümə ədəbiyyatı da problemsiz deyil. Dil baxımından çoxlu qüsurlər var tərcümə ədəbiyyatında.

Rafiq Yusifoğlu: – Biz dünyanın, ümumbəşəri mədəniyyətin ən yaxşı cəhətlərini götürməliyik, ən yaxşı əsərləri dilimizə tərcümə etməliyik. Bizim çox gözəl tərcümə ədəbiyyatımız var. Siz hansı əsərlərə istinadən danışırınsız, onu deyə bilmərəm. İndi elə bir zamandı ki, kim nə istəyir

yazır, tərcümə eləyir və onları maneəsiz nəşr elətdirir. Amma mən onu deyim ki, rus uşaq ədəbiyyatının ən gözəl nümunələri Azərbaycan dilinə tərcümə olunub. Dünya uşaq ədəbiyyatının xeyli gözəl nümunələri dilimizə tərcümə olunub, özü də yüksək səviyyədə. İndinin özündə də bu iş davam eləyir. Ola bilsin ki, Sizin əlinizə zəif tərcümə əsərləri düşüb.

Mən jurnal redaktoru olduğuma görə istər-istəməz dünya ədəbiyyatının ürəyimə yatan nümunələrini tərcümə eləyib çap etdirmişəm. Məsələn, Qarsia Lorkanın, Donald Bissetin, Sergey Yesenin, Leon Briedisin, Yuri Yarmışın, Vasil Maruqanın, Yelena Blaquininin, M.Sapgirin, Edi Oqnesvetin və onlarca başqalarının əsərlərini tərcümə eləmişəm. Bunları bir kənara qoyuram. Dünya xalqlarının nağıllarının tərcüməsinə isə daha çox vaxt ayırmışam. İstəmişəm ki, bu nağılları Azərbaycan uşaqları da oxusunlar. “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından xeyli nağıl kitabları çap etmişik.

O ki qaldı tərcümənin səviyyəsinə, bu əsər niyə belədi, niyə belə deyil məsələsinə, yadınızda qalsın ki, tərcümə eləmək xüsusi bir istedadı. Hər dili bilən adam tərcüməçi ola bilməz. Tutaq ki, bu adam ispan dilini bilir, deməli ispan dilindən, rus dilini bilir, deməli rus dilindən, fransız dilini bilir, deməli fransız dilindən tərcümə eləyə bilər fikri yanlışdır.

Məsələn, bir faktı sizə xatırladım. Nizaminin əsərlərini fars dilindən Süleyman Rüstəm, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, Abdulla Şaiq, Mikayıl Rzaquluzadə tərcümə eləyiblər. Abdulla Şaiqi çıxmaq şərti ilə bu şairlərin heç biri fars dilini bilməyib. Onlar sətri tərcümə əsasında bədii tərcümə eləyiblər, özü də yüksək səviyyədə. Bir daha deyirəm, dili bilmək hələ tərcümə eləməyi bacarmaq demək deyil. Şeiri ancaq şair tərcümə eləyə bilər, başqa adam tərcümə eləyə bilməz.

Yadınıza salıram, Səməd Vurğun Puşkinin “Yevgeni Onegin” əsərini tərcümə etdikdən sonra yazmışdı:

Axıtdım alnımın inci tərini,
Yanmadım ömrümün iki ilinə.
Rusiya şeirinin şah əsərini
Çevirdim Vaqifin şirin dilinə.

Bax başqa dildə olan əsərləri şirin dilimizə çevirmək çətin məsələdi, sizin təsəvvür elədiyiniz qədər də asan iş deyil.

Bizim çox dəyərli uşaq yazıçılarımız var. Ancaq təəssüf ki, onları təbliğ eləyə bilmirik. Onların əsərlərini yeni qrafika ilə çap etdirə bilmirik. Kimin əlinə pul keçir, öz əsərini çap elətdirir. Kimdi başqasının əsərini çap etdirən? Tutaq ki, dərsliklərdə Abdulla Şaiqin şeirləri var, ancaq yeni qrafika ilə onun əsərlərinin mükəmməl nəşri varmı? Dövlət səviyyəsində çap olunan kitabını nəzərə almıram. Bir var cildlər şəklində çap eləyəsən, bir də var ki, ayrıca illüstrasiyalarla birlikdə kitablar dəsti. Məsələn, Sergey Mixalkovun, Korney Çukovskinin, Aqniya Bartonun və başqalarının bir şeiri bir kitabdı. Ruslar bunu çap eləyirlər. Bizdə uşaqlar üçün belə kitablar yoxdu. Görünür hər şey maliyyə imkanları ilə bağlıdı.

Qəşəm İsabəyli: – Bu günkü tərcümələrin əksəriyyəti xalturadı. Amma Rafiq müəllimin dediyi kimi bizdə yaxşı tərcümə nümunələri var. Əslinə qalanda problem o əsərlərin bu günkü çapındadı.

Qız: – Mən bu kitablar vasitəsilə ingilis dilinə yiyələnirəm. Qiyməti də məni qane eləyir. Amma bunların rus dilində olması məni qane eləmir. Nəyə görə belə kitablar Azərbaycan dilində nəşr olunmur?

Rafiq Yusifoğlu: – Bu, müxtəlif amillərlə bağlıdı. Əvvəla onu fikirləşin ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasının yaşı nə qədərdir, rus ölkəsinin yaşı nə qədərdir? Bu işləri görmək üçün ilk növbədə mütəxəssislər hazırlanmalıdı.

Lüğət, dərslik elə belə asan əmələ gələn bir şey deyil ki, kiməsə tapşırısan ki, get bir lüğət hazırla. Bunun üçün mütəxəssis lazımdı ki, onlar da sizin aranızdan yetişməli idi... Bayaq tərcümədən danışdıq. Moskvada ümumittifaq seminarlarında iştirak eləyən zaman bir fakt diqqətimi daha çox cəlb elədi. Onlarda ispan dilindən tərcümə eləyən şair ayırdı, fransız dilindən tərcümə eləyən şair ayırdı, alman dilindən tərcümə eləyən şair ayırdı və s. Amma bizim hamımız elə rus dilindən tərcümə eləyirik. Bizdə ayrı-ayrı dilləri mükəmməl bilən peşəkar tərcüməçilər yoxdu. Bu tərcüməçilər məhz yeni nəslin arasından çıxmalıdı.

Qəşəm İsabəyli: – Rafiq müəllim, əslində bu bizim yox, təhsil nazirliyinin problemi idi.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli, buna bənzər problemlərimiz çoxdu. İndi bizə hər elm, ixtisas sahəsi ilə bağlı çoxlu kitablar lazımdı. Bu məsələlərin həllinin zamana ehtiyacı var. İnanıram ki, işlərin hamısı əvvəl-axır öz qaydasına düşəcək.

Qəşəm Nəcəfzadə: – İndi ingilis dili hökmran dildi. Bu dili öyrənmək lazımdı. Ancaq biz bəzən xaricə çox meyl eləyirik.

Qız: – Mən çox kitab oxumuşam. Həm rus, həm də Azərbaycan dilində. Rus dilində olan kitabların bədii tərtibatı çox gözəldi, amma Azərbaycan dilində olan kitabların illüstrasiyaları demək olar ki, zövqsüzdü, niyə?

Qəşəm İsabəyli: – Bütün kitablar zövqüz deyil. Kompüter rəsmləri ilə çap olunan kitabların sanı yoxdu. Bu gün əslində bizim çap məhsullarımız sovet dövründəkindən qat-qat yüksək səviyyədədi...

Rafiq Yusifoğlu: – Qızımızın dediyi sözdə müəyyən həqiqət var, Qəşəm müəllim. Siz bilirsiniz ki, Rusiyada olan texnologiya bizdə yoxdu. Digər tərəfdən, hər şey maliyyə ilə bağlı məsələdi. O ki qaldı rəssamlara, bizim çox güclü, istedadlı rəssamlarımız var. Bizim rəssamlarımız dünyaya meydan oxuyurlar. Məsələn, Toğrul Nərimanbəyovu, Tahir

Salahovu, Səttar Bəhlulzadəni, Mikayıl Abdullayevi kim tanımır axı?! Təkcə bizim “Göyərçin” jurnalında böyük bir rəssamlar ordusu yetişib. Təsəvvür eləyin ki, Yusif Hüseynov, Toğrul Nərimanbəyov, Rasim Babayev, Altay Hacıyev, Rafiq Mehdiyev, Arif Hüseynov kimi tanınmış sənətkarlar bizim jurnalla yaxından əməkdaşlıq eləyiblər. Özü də bunların hamısı xalq rəssamlarıdır, çox böyük işlər görüblər. Dünyanın əksər sərgi salonlarında onların əsərləri uğurla nümayiş etdirilib, maraqla qarşılanıb...

Amma dediyiniz sözdə o mənada həqiqət var ki, poliqrafiya baxımından, bədii tərtibat baxımından bəzi kitablarımız zəif çap olunur. Lakin unutmayaq ki, bu da pul ilə bağlı məsələdir. Kağızı dəyişsən, eyni rəsm tamam ayrı cür görünür.

Bir də deyirəm, kitabların zəif çapı təkcə rəssamların yaxşı və pis rəsm çəkməsi ilə bağlı deyil, həm də maliyyə imkanları ilə bağlıdır. Qəşəm müəllim nəşir olduğu üçün bu məsələləri daha yaxşı bilir. Sovet dövründə kitablarımız çap olunanda bizə pul – qonorar verirdilər. Amma indi yalvarırıq ki, heç nə istəmirik, tək kitablarımızı çap eləyin. Bir var ki, rəssama heç nə verməyəsən, elə belə nəsə çəkə, bir də var ki, sən ondan tələb eləyəsən ki, sənə bu qədər pul verirəm, sən də rəsmi elə yox, belə çəkməlisən. Ruslar çoxlu pul verirlər hər kitabı çəkən rəsmlər üçün. Amma bizdə elə şey yoxdu. Məsələnin kökü bax burdadı.

Çox düzgün təklif elədilər ki, uşaq ədəbiyyatını çap eləyən xüsusi bir nəşriyyat olmalıdı. Özü də dövlət maliyələşdirməli idi bu nəşriyyatı. Hər əsər də çap olunmamalıdı, ən yaxşı əsərlər seçilməli idi, ilin ən yaxşı əsərləri nəşr olunmalıdı. Onda bilərlər ki, yaxşı nədi, pis nədi. İndiki halda isə hər cızmaqaraçı əlinə pul düşəndə kitabını çap elətdirir və bu da oxucuların əlinə düşəndə elə bilir ki, əsər elə belə olar. Təəssüf ki, yaxşını pisdən ayıran meyarlar itib. Həyalı adam heç kitabını satış məqsədilə məktəbə də aparmır, mağazaya

da aparmır. Ancaq o birisi aparır qoyur yolun qırağında, ya da hansı vasitə iləsə satdırır. Sizin də əlinizə belə kitablar düşəndə elə bilirsiniz ki, uşaq ədəbiyyatının səviyyəsi budur.

Qız: – Mən bir kitab oxumuşdum. Orada bütün mətnlər ləhcə ilə, dialekt ilə yazılmışdı. Bu necə ola bilər?

Qəşəm İsabəyli: – Müstəqil dövlətimiz yarananda çoxlu nəşriyyatlar açıldı, nəşirlər peyda oldu. Onların çoxu poliqrafiyanı bilsələr də, nəşriyyat, redaktə işində nəşirdilər. Bütün problemlər də məhz burdan əmələ gəlir.

Rafiq Yusifoğlu: – Qızım, məsələnin başqa bir tərəfi də var. Ola bilsin ki, siz gələcəkdə ədəbiyyatşünas oldunuz. Ləhcədən istifadə etmək olar bədii ədəbiyyatda. Amma nə vaxt? Müəllifin sözü həmişə ədəbi dildə olmalıdı, ancaq ayrı-ayrı qəhrəmanlar ləhcə ilə danışa bilər. Obrazın nitqini fərdiləşdirəndə onun danışığındakı koloriti artırmaq üçün bu vasitədən istifadə nəinki məqbuldur, həm də vacibdir. Ancaq əsəri başdan-ayağa ləhcə ilə yazmaq qəbahətdir.

Aparıcı: – Bir vaxt valideynlər yarı könüllü, yarı da məcburiyyət qarşısında uşaqları üçün abunə yazdırırdılar. Mənə elə gəlir ki, o məcburiyyət indi də lazımdı. Çünki evə gələn qəzet və jurnalları o vaxt biz oxuyurduq və hansısa bir məlumatı öyrənirdik. İndi uşaqların əksəriyyəti onlar üçün çap olunan qəzet və jurnallardan xəbərsizdir.

Qəşəm İsabəyli: – Bu gün uşaqlarda oxu vərdislərinin yaranmamasının birinci səbəbkarı valideynləridi, ikincisi məktəb. Məktəb məcburi abunə aparmalıdı. Əgər belə olsa, bizim uşaq ədəbiyyatımız, uşaq nəşrlərimiz çox fayda verə bilər. Qəşəm Nəcəfzadə dedi ki, bu gün Abdulla Şaiqin əsərləri səviyyəsində əsərlər yaranmır, ancaq mən inanıram ki, 40-50 ildən sonra bizi də xatırlayacaqlar.

Rafiq Yusifoğlu: – Ümumiyyətlə ədəbi prosesin iki tərəfi var. Biri yazıçıdı yazır, məhsul istehsal eləyir, biri isə alıcıdı. Əsas məsələlərdən biri budur ki, bu məhsula yiyə duran var, yoxsa yox? İndiki dövrdə bu, çox ağırlı prob-

ləndi. Vaxtilə bizim jurnal 270 min tirajla çap olunurdu. İndi iki min, üç min tirajla çap olunan mətbuatı yaymaq problemə çevrilib. Amma mütləq bu sahədə işlər görmək lazımdı.

Mən sadə bir misal çəkim. Bunu vaxtilə televiziya, radioda demişəm, ancaq nədənsə qulaqardına vurublar. Respublikamızda 4500-dən çox məktəb var. Hər məktəb bir dəne “Göyərçin” jurnalına abunə yazılsa nə itirər, bir dəne “Günəş” jurnalına abunə yazılsa nə itirər, bir dəne “Savalan” qəzetinə abunə yazılsa nə itirər? Heç nə itirməz, əksinə, qazanar. Ancaq təəssüf ki, kömək bir yana, qadagılar qoyulur.

Digər tərəfdən tirajın az olmasını uşaq ədəbiyyatının, uşaq mətbuatının olduqca zəif təbliğində görürəm. Bayaq Qəşəm Nəcəfzadə dedi ki, Abdulla Şaiq o dövrdə belə yaratmışdı, belə yazmışdı. O dövr tamam başqa dövr idi, bu dövr tamam başqadı. İnandırım sizi ki, indi bizim əhəmiyyətli dərəcədə çox, keyfiyyətli uşaq ədəbiyyatı nümunələrimiz var, ancaq onun təbliği son dərəcə aşağı səviyyədədi. Verilişdən əvvəl kitabxana işçiləri ilə söhbət elədim, yazılarımız, nəşr elədiyimiz əsərlər haqqında o qədər xoş sözlər dedilər ki, zəhmətimizin hədəf getmədiyi bizi sevindirdi...

Təəssüf ki, indi kimi dindirirsən bircə şeir bilir: “Ay pipiyi qan xoruz”. Bu şeir əslində rus şeirindən tərcümədi:

Petuşok, petuşok,
Zolotoy qirbişok.
Zaçem rano vstaes?
Zaçem qromko poyoş?
Zaçem spat ne dayoş?

***

Ay pipiyi qan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz.
Sən nə tezdən durursan,

Qışqırıb banlayırsan.
Qoymayırsan yatmağa
Ay canı məstan xoruz...

Göründüyü kimi, bu şeir tərcümədi və onda qeyri-adi heç nə yoxdu. Hələ dil, ifadə qüsurlarını demirəm. O dövrdə dərslik, oxu kitabı hazırlayanların hamısı bu yolla gediblər, yaxşı da eləyiblər. Hətta L.Tolstoy da dərslik hazırlayarkən digər xalqların ədəbi nümunələrindən istifadə eləyib.

Qəşəm Nəcəfzadə: – Bəs elədisə, bu şeir niyə yadda qalıb?

Rafiq Yusifoğlu: – Əvvəla, yadda qalmaq hələ əsərin gözəlliyinə dəlalət eləmir. İkincisi, bu şeir ona görə yadda qalıb ki, yaranandan bu günə qədər dərsliklərdən düşmüş, onun təbliğatı var. Digər tərəfdən, eləyə qalsa, Rəqsanəni bütün el-ələm tanıyır. Ən zəif müğənniləri də, meyxana deyənləri də tanımayan yoxdu. Ancaq bir nəfər də olsun müasir uşaq yazıçısını tanımır. Uşaq yazıçılarını da qoyuram bir kənara. Sorğu aparın görün Mirzə İbrahimov kimi nəhəng yazıçını tanıyan varmı? Süleyman Rəhimovu, Mehdi Hüseyni, Əbülhəsəni... tanıyan varmı? Bax söhbət burdan gedir. Siz soruşun, sorğu aparın akademiyanın prezidenti kimdi, görün tanıyan varmı? Bunların hamısı təbliğatın düzgün qurulmamasının, zəif olmasının nəticəsidir.

Müğənninin işi nədən ibarətdir? Oxumaq. Çıxsın mah-nısını oxusun, sonra çıxıb getsin işinin dalınca. Elə bir problem yoxdu ki, onun müzakirəsinə müğənnini çağırmasınlar. Axşam oxuyur, səhər bütün kanallarda müsahibə verir. Hansı mənaviyyatın sahibi olduğu bəlli olanlar nə haqla millətin balalarına əxlaq dərsi verməlidilər? Müğənninin itini də tanıyırlar, pişiyini də tanıyırlar, keçisini də tanıyırlar, maşınının markasını da bilirlər, nömrəsini də bilirlər. Heç yazıçının, alimin adını da bilmirlər, çünki təbliğat yoxdu axı! Baxın Azərbaycan televiziya məkanında nələr verilir? Baxın da, fikir verin! Meyxana bir tərəfdən, rep bir tərəfdən,

bazar şoular bir tərəfdən, maşın şou o yandan, bu biri şou bu yandan, qoca ulduz yarışı bu yandan, cavan ulduz yarışı bu yandan. Belə çıxır ki, televiziyanın başlıca işi toyxanalar üçün müğənnilər hazırlamaqdan ibarətdi.

Təsəvvür eləyin ki, kitab almağa gələndə hamı sızıldayır ki, pulumuz çatmır, nə bilim nə oldu, nə təhər oldu. Siz təsəvvür eləyin ki, minə qədər, yüz minə qədər kontur alıb bircə saatin içində bir müğənni üçün SMS göndərəndə qızırğalanmayanların bir dənə kitab almağa, jurnal almağa əlləri gəlmir. Bir tərəfdən milləti maddi cəhətdən soyurlar, digər tərəfdən onun gələcək mənəviyyatını alt-üst eləyirlər.

Başqa bir misal deyim. Latin qrafikasına keçdiyimiz ərəfədə yeni nəslin oxusu üçün ədəbiyyata çox böyük ehtiyac var idi. Bunu kitabxana işçiləri çox yaxşı xatırlayırlar. Mən öz kitabımı, Qəşəm İsabəylinin və yaxud da Qəşəm Nəcəfzadənin kitabını çap eləməmişdim ki, deyəsəniz əsər zəif olduğu üçün almadılar. (Yeri gəlmişkən “müasir uşaq ədəbiyyatı yoxdur” fikri kökündən yanlışdır... Nə isə.) Azərbaycan nağıllarının ən say-seçmə, həcmcə kiçik nümunələrini “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından 10 min tirajla çap elədik, özü də ən ucuz qiymətə satdırmaq istədik. Latin qrafikası ilə çap olunan kitaba böyük bir tələbat olduğu bir vaxtda rəngbərəng rəsmlərlə bəzədilmiş, nəşir dili ilə desək, dörd rəngdə çap olunmuş o kitabların nəinki hamısını, heç yarısını da satdırmaq mümkün olmadı. Bir də xatırladıram, bu mənim nağıllarım deyildi, Azərbaycan xalq nağılları idi...

Bax vəziyyət bu cürdü. Burda müasir ədəbiyyatı inkar eləyib keçən əsrin əvvəllərini xatırlatdılar. Hələ bir az da qabağa gedib, Seyid Əzim Şirvaninin sözlərini yada salaq:

Ey oğul, hər lisanə ol rağib,
Xassə ol rus elminə talib.
Onlara ehtiyacımız çoxdur,
Bilməsək dil-ələcımız yoxdur...

Gedin Bakıda yeganə işləyən kitab mağazasına, İstiqlaliyyət prospektindəki “Akademkitab”a. Baxın görün rusların nə qədər kitabları var? Onlar öz işlərini yaxşı bilirlər, öz yazıçılarının dəyərini dərindən başa düşürlər.

Başqa bir məsələ. Mən Sergey Mixalkovdan tutmuş rus uşaq yazıçılarının əksəriyyəti ilə ünsiyyətdə olmuşam. Onlar bir-birlərinin qədrini elə bilirlər ki, bir-birlərini elə tərifləyirlər ki, biz də deyirik ki, bizdə uşaq ədəbiyyatı yoxdu. İnandırım sizi İlyas Tapdıq Valentin Berestovdan, Xanımana Əlibəyli Bartodan, Yelena Blaqqininadan heç də zəif şair deyil. Bizim yazıçılarımızın, şairlərimizin əsərlərinin təbliği yoxdu. Biz olanı da görmək istəmirik, deyirik bizdə müasir uşaq ədəbiyyatı yoxdu, varsa da, yoxsa da elə bircə “Ay pipiyi qan xoruz” şeiridi... Belə deyil axı...

Müasir ədəbiyyatı nəinki uşaqlar, heç aidiyyəti olanlar da oxumurlar. Əgər oxusalar, heç belə söhbət də ortaya çıxmazdı. Siz müasir Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrini məhəbbətlə oxumağa çalışın, onları insaf tərəzisi ilə çəkin, əsərlərin mövzu və problematikasına baxın, bədii sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə fikir verin, onda görərsiniz ki, uşaq ədəbiyyatı var, ya yoxdu?!

Mən sevinirəm ki, kitabxana işçiləri çəkilişdən əvvəl yaradıcılıq nümunələrimizlə bağlı, mətbuatda fəaliyyətimizlə bağlı nə qədər xoş sözlər dedilər. Əsəri oxumaya-oxumaya onun haqqında necə danışmaq olar, onu necə təbliğ etmək olar?

Aparıcı: – Əziz qonaqlar, uşaqlarla canlı ünsiyyətdən sonra müşahidələriniz nə deyir? Bədii ədəbiyyatın oxucusu varmı?

Qəşəm İsabəyli: – Əgər bu gün uşaq ədəbiyyatı sahəsində çalışanlarla uşaqların görüşünü Azərbaycan televiziya təşkil eləyibsə, biz sabah üçün ümitsiz olmamalıyıq. Bu gün görüşümüzdə gələnlərə bir oxucu səadəti arzulayıram.

Rafiq Yusifoğlu: – Ataların belə bir sözü var: “Zər qəd-rini zərgər bilər”. Kitabı oxuyan, onun qədrini bilən adamlar var və mən inanıram ki, əgər təbliğat yaxşı olsa, yeni nəsil gərəkli ədəbiyyat nümunələrini həmişə oxuyacaq, öz mənəvi ehtiyacını ödəməyə çalışacaq. Fərsətdən istifadə edib tele-viziyanın rəhbərliyinə dərin təşəkkürümüzü bildiririk ki, biz yazıçıları öz oxucularımızla görüşdürdülər.

Bəhmən Mirzə: – Bir uşaq mətbuatı işçisi kimi deyə bilərəm ki, bizim oxucularımız var. Əgər uşaq mətbuatı ya-şayırsa, onların daimi oxucusu olacaq.

Qəşəm Nəcəfzadə: – Bizim verilişimiz bir nağıla bən-zədi, uşaq ədəbiyyatı haqqında bir nağıla və mən deyərdim ki, göydən üç alma düşdü, biri bizim, biri sizin, biri də hörmətli tamaşaçıların.

Aparıcı: – Bax belə, əziz tamaşaçılar, bu da verilişi-mizin sonu. Sizi düşündürən, narahat edən problemləri bizə ünvanlayın. Biz sizin yardımınız olarıq, təbii ki, bizə etimad göstərsəniz. Sağ olun, yeni görüşlərimizi gözləyin.

Qəşəm Nəcəfzadə: – Səhər-səhər bura gələndə çox yor-ğun idim. Uşaqların qaldırdıqları problemlər maraqlı idi.

Bəhmən Mirzə: – Mən bu verilişdən böyük zövq aldım.

Qəşəm İsabəyli: – Bu verilişdən mən ümidli gedirəm ona görə ki, bu gün heç olmasa bir dəstə uşaq tanıdı ki, biz varıq, biz yaşayırıq, biz yazırıq və bu veriliş efirə gedəndən sonra ona baxanlar da biləcəklər ki, bizim uşaq ədəbiyyatı yaradıcıları öz fəaliyyətlərində davam eləyirlər.

Rafiq Yusifoğlu: – Böyük rus yazıçısı Lev Nikolayeviç Tolstoyun belə bir sözü var. O deyir ki, yazıçı gərək qatarda gedəndə də ümumi vəqonda getsin. Biz özümüzü müəyyən mənada xoşbəxt hesab eləyirik ki, yazı masamızdan ayrılıb oxucularla ünsiyyətdə olduq. Sevdiiym türk şairi Nazim Hikmətin sözləri ilə öz fikrimi yekunlaşdırmaq istəyirəm:

“Ən gözəl dəniz –

hənzur keçilməmiş olanıdır.

Ən gözəl uşaq –

hənzuz böyümədi.
Və sənə söyləmək istədiyim
ən gözəl söz
- hənzuz söyləməmiş olduğum sözdü...

İnanıram ki, Azərbaycan televiziyasının ən gözəl very-
lişləri hələ qabaqdadı. Onlar sıralanacaq və bu veriliş də
onlardan biri kimi yadda qalacaq. Hamınıza öz dərin təşək-
kürümü bildirirəm.

SON SÖZ ƏVƏZİ

Möhtərəm oxucu, bu kitabım xoşuna gəldi, gəlmədi,
onu deyə bilmərəm. Ancaq bu yazıların hamısı Tanrının
mənə bəxş elədiyi insan ömrünün izləridi...

Nə yaxşı ki, ömür davam eləyir. Nə yaxşı ki, arzular bitib
tükənmir. Mənə övlad toyu görmək, baba olmaq xoşbəxtliyi
bəxş edən Ulu Allahdan diləyim çoxdur. Arzum budur ki,
düşmənlə tapdağı altında qalan doğma torpaqlarımıza qayıda,
nənələrimizin, babalarımızın, atalarımızın, analarımızın,
doğmalarımızın, əzizlərimizin məzarlarını ziyarət edə bilək.

Nəvələrimin əlindən tutub Çardaxlıda, Xocamsaxlıda,
Qubadlıda, Çayzəmidə, Əyində, Pəyhandada, Çardaxlıda
gəzmək, Həkəridə, Bərgüşadda, Ağca çayında çimmək, Cıdır
düzündə Xarı bülbül dərmək arzusu ürəyimdə bəxtiyar-
bəxtiyar mürgüləyir. Kaş o günləri, o səadəti, o xoşbəxtliyi
Ulu Tanrı hamımıza qismət eləyər...

Həsərin əlində qalıbdır yaxam,
Bu dərdə, ağrıya dözüərəm hələ.
Yayından sıyrılan bir qızıl oxam,
Sevda göylərində süzüərəm hələ...

“Taleymdən keçən yollar” kitabından**MÖCÜZƏLƏR DİYARI AMERİKA**

Bakı, Azadlıq prospekti, 111. Mənim sirli-sehrli, möcüzələr diyarı Amerika ilə əsl tanışlığım məhz bu ünvandan başlayır. Burada Amerika Birləşmiş Ştatlarının ölkəmizdəki səfirliyi yerləşir. Yaşlı nəsil yaxşı xatırlayır ki, bir zaman bu prospekt Sovet hökumətinin yaradıcısı Leninin adını daşıyırdı. Viza almaq üçün bu ünvana gələndə istər-istəməz düşündüm ki, Lenin prospekti 111-də heç vaxt Amerika Birləşmiş Ştatlarının səfirliyi ola bilməzdi. Nə mən, nə də digər soydaşlarımız yatsaq yuxumuza da girməzdi ki, nə vaxtsa Amerikaya, eləcə də dünyanın digər ölkələrinə səyahət edə biləcəyik. İnana bilməzdim ki, mənim oğlum Amerikada magistraturanı bitirəcək, doktoranturada oxuyacaq. İnana bilməzdim ki, mənim nəvələrim Amerikada məktəbə gedəcək, orada yaşayacaqlar...

Deməli, azadlıq sözün hər mənasında dünyanın qapılarını, pəncərələrini bizim üzümüə açıb. İmzalar içində imzamız, bayraqlar içində bayrağımız olması qəlbimi iftixar hissi ilə doldurur. Buna görə biz öz azadlığımıza, müstəqilliyimizə, suverenliyimizə minnətdar olmalıyıq. Bizi ölkəmizə görə sevirlər, ölkəmizə görə dəyərləndirirlər. Ona görə hamımızın müqəddəs borcudu ki, dünyanın harasında oluruqsa olaq, vətənimizi ləyaqətlə təmsil edək, onun adına, imicinə kölgə sala biləcək heç bir hərəkətə yol verməyək.

Övladlarım orada yaşadıklarına görə Amerika, xüsusən onun Koliforniya ştatı, həmin ştatın birinci, ölkənin isə ikinci böyük şəhəri olan Los Anceles haqqında çox oxumuşdum. Bilirdim ki, Koliforniya Amerikanın zəngin, iqtisadi qüdrətinə, həm də mədəni həyatına görə ən öncül ştatlarından biri, daha doğrusu, birincisidir. Hətta təkcə Koli-

fornıyanın iqtisadiyyatının dünyanın ərazi etibarilə ən böyük dövləti olan Rusiyanın iqtisadiyyatına bərabər tutulması məni heyrtləndirmişdi və buna inanmağım gəlməmişdi. Sonradan aydın oldu ki, sən demə Koliforniya ştatı ayrılıqda iqtisadi göstəricilərinə görə dünya ölkələri ilə sıralamada altıncı yeri tuturmuş.

Öyrənmişdim ki, Los Anceles dünyanın ən nəhəng mədəni, elmi, iqtisadi, kino, musiqi, televiziya, kompüter mərkəzlərindən biridir. Oxumuşdum ki, XVI əsrə qədər burada tonqva, çumaş kimi hindu qəbilələrinin nümayəndələri yaşamışlar. 1542-ci ildə Meksikadan üzərək Los Anceles sahillərinə yan alan iki gəmi bu yerləri özlərinə əbədi yaşayış məskəni seçəcək ilk insanları – gəlmələri gətirmişdir. Gəminin kapitanı Xuan Rodriges bir il sonra dünyasını dəyişmiş, San Migel adasında dəfn olunmuş, onun xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədilə sonradan bu yerə Xuan Rodriges adı verilmişdir. 227 il sonra buraya yeni insan axını başlamışdır. Meksika-Amerika müharibəsindən sonra müqaviləyə əsasən Koliforniya Amerikaya verilmiş, 1850-ci ildə şəhər satatusu alan Los Anceles sürətlə inkişaf etməyə başlamışdır. Los Ancelesə dəmir yolunun çəkilməsi, burada nəhəng təyyarə zavodunun tikilməsi və sair şəhərin əhəmiyyətli dərəcədə böyüməsinə, əhalinin artmasına zəmin yaratmışdır. 1932-ci ildə Los Anceles X yay Olimpiya oyunlarına ev sahibliyi etmişdir. İkinci dünya müharibəsi şəhərin yeni vüsətlə inkişafına təkan vermişdir. Bu zaman canını faşizmdən qurtaran bir sıra görkəmli elm və mədəniyyət xadimləri Los Ancelesə köçmüşlər. 1984-cü ildə burada ikinci dəfə yay Olimpia oyunları keçirilmişdir. 1992-ci ildə Los Ancelesdə kütləvi qarmaqarışıqlıq, millətlərarası qarşıdurma yaranmış, 1994-cü ildə isə güclü zəlzələ şəhərə böyük ziyan vurmuşdur. Elə buna görə də indi bu şəhərdə zəlzələyə davamlı taxta evlər, villalar tikməyə daha çox üstünlük verilir.

San-Qabriel, Santa Monika və Santa-Ana dağları regiona xüsusi gözəllik verir. Ən hündür yer Elsi Bacıları zirvəsi (1548 m.), ən böyük çay Los Anceles çayıdır. Başlanğıcını San-Fernando vadisindən götürən bu çayın suyunun böyük hissəsi betondan çəkilməmiş kanal vasitəsilə axır, quraqlıq zamanı suyu azalır, bəzən də quruyur. Dağlar, dərələr, çaylar, Sakit okean, bataqlıqlar bu zonanın canlı, xüsusən bitkilər aləminə əhəmiyyətli dərəcədə müsbət təsir göstərir. Şəhərin küçələrində saysız-hesabsız nadir ağaclar, ekzotik kollar, güllər vardır.

Böyük Los Ancelesin 80-dən çox rayonu vardır. Şəhər şərqə Los Anceles, qərbi Los Anceles, Doun Taun (şəhər mərkəzi), Hollivud, Venis, Marina del Rey, Santa Monika və s. hissələrdən ibarətdir. Əhalinin tərkibi də yekrəngdir. Şəhərin elə hissəsi var ki, ora kiçik Tokio, elə hissəsi də var ki, kiçik Pekin adlanır. Burada çin, yapon, koreya və s. mədəniyyət mərkəzləri fəaliyyət göstərir. Əhalinin böyük əksəriyyəti ingilis və ispan dilində danışır. Ancaq öz ana dilində danışmaq heç kəsə yasaq edilmədiyindən 224 dildə sərbəst şəkildə danışanlar var. Ən yaxşı cəhət odur ki, burada milli və irqi ayrışmışlıq yoxdur. Bu yerlərin iqlimi də fərqlidir. Sərin yay və isti qış əhalinin rahat yaşamasına şərait yaradır.

Los Anceles aereportu dünyanın ən iri və daim işlək hava limanlarından biridir. Təyyarələr bir-birinin ardınca havaya qalxır. Burada əsas nəqliyyat vasitələrindən biri də avtomobillərdir. Şəhərdə iki milyondan çox nəqliyyat vasitəsi olsa da, Los Ancelesdə tıxac problemi yoxdur. Ona görə ki, küçələr, yollar, avtomagistrallar günün tələblərinə cavab verən şəkildədir. İctimai nəqliyyat saat kimi dəqiq işləyir. Dəmir və dəniz yolları ən müasir səviyyədədir. Los Ancelesdə xeyli sayda müxtəlif dillərdə qəzet və jurnal çap olunur, televiziya fəaliyyət göstərir. Orta məktəblər, kolleclər yetərincədir. Koliforniya universiteti, Cənubi Koli-

forniya tibb universiteti, Koliforniya texnoloji institutu, kino, arxitektura və s. institutlar Los Ancelesdəki təhsilin səviyyəsi haqqında az söz demir. Bu şəhərdə kino, musiqi, təsviri sənət yüksək səviyyədə təqdim və təbliğ olunur. Muzeylər, teatrlar, kitabxanalar daim işlək vəziyyətdədir. Şəhərin binaları onun arxitekturası haqqında dolğun təsəvvür yaradır.

...Təyyarə ilə İstanbulla, oradan da Los Ancelesə uçduq. On dörd saatlıq uçuş vaxtı mənə on dörd il qədər uzun göründü. Doğulduğum torpağı, Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndini, uşaqlığım keçən Xocamsaxlını xatırladım, orada keçən xoşbəxt günlərim kino lenti kimi gözlərim önündə canlandı. Təpənin üstündəki evimizin altından keçən poçt yolu canlandı gözüüm önündə. O zaman heç ağılıma da gəlməzdi ki, dünyanın bir çox ölkələrinə, o cümlədən də Amerikaya səyahət etmək var imiş alın yazımda...

...Nəhayət, təyyarəmiz Los Anceles təyyarə limanında yerə endi. Pasport qeydiyyatı, baqajın-çomodanların alınması kimi üzücü prosedurlardan sonra Amerika torpağına qədəm qoyduq. Həyəcanlı anlar yaşayırdım. Nəvəm Fatehin bizi görəndə söylədiyi “salam” kəlməsi, balaca Fatimənin boynuma sarılması, oğlum Gurselin sevinc dolu təbəssümü içimdəki qərib diyar xofunu əritdi. Mənə elə gəldi ki, öz elimə, öz obama gəlmişəm.

Taksidə gedə-gedə küçəyə, yol boyu sıralanan evlərə baxırdım. Açığını deyim ki, Amerikanı bir qədər başqa cür, dəbdəbəli təsəvvür edirdim. Ancaq yol boyu gedə-gedə ilk ağılıma gələn fikir bu oldu ki, dünyanın hər yeri elə bir-birinə bənzəyir...

Nəhayət, taksi Venis bulvardakı 1620 №li binanın qarşısında dayandı. Girəcək qapısındakı kodu yığıb içəri girdik, liftlə ikinci mərtəbəyə qalxdıq, Gurselgilin yaşadığı 202-ci otağın qapısını üzümüzə gəlinim Kəmalə açdı. Hamı-

mız sevincli anlar yaşayırdıq. Elə bil ki, özümüzlə bu evə Azərbaycanın bir parçasını gətirmişdik...

Burada qaldığım 20 gün müddətində Sakit Okean sahillərini, Los Ancelesin, Hollivudun, Santa Monikanın, Venisin, Marina del Reyin, Kalvarsitinin görməli yerlərini gəzdim, tarixi yerlərə, bəzi muzeylərə baxdım, həftə bazarına, bazar günləri məktəbin həyatında təşkil edilən köhnə şeylərin, əşyaların satıldığı “bit-birə bazarına” baxdım, kitabxanaya, kitab mağazasına, məktəbə, Koliforniya universitetinə, Venis, Santa Monika, Marina del Rey çimərliklərinə, bəzi ticarət mərkəzlərinə getdim. Bütün bunlar Amerika həyat tərzı haqqında təsəvvürlərimi əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirdi...

Doğrudan da, bu yerlərin təbiəti çox füsunkar imiş. Bir tərəfdə Sakit okean, digər tərəfdə Kardaley sıra dağları... Çox qərıbədi ki, dağlarla dənizlər həmişə bir-birinin qonşuluğunda olur. Biri dərinlik, o biri ucalıq simvolidir. Dağlar okeanların, dənizlərin qarşısında Allahın yaratdığı təbii bəndlərdir. Bu bəndlər olmasa, Yer kürəsi Su kürəsinə çevrilərdi... Bütün canlıların əşrəfi olan insanlar isə həmişə özlərinə Yer kürəsinin ən gözəl guşələrini məskən seçiblər. Koliforniya da belə yerlərdən biridir.

İspan dilindlə olan Los Anceles sözünün lüğəvi mənası mələklər deməkdir. Dünyanın ən böyük şəhərlərindən biri olan Los Anceles mələklər şəhəri anlamına gəlir. Burada məskunlaşan insanlar hazırda fəaliyyətdə olan kilsənin ətrafında özlərinə ilk evlər tikmişlər. Vaxt, zaman keçdikcə dağların ətəyində tikilən evlər sıralana-sıralana gedib Sakit okeanın sahillərinə çıxmış, beləliklə də nəhəng bir şəhər yaranmışdır. Mərkəzdə hündürmərtəbəli, metal konstruksiyalı, kərpiclərdən hörülmüş evlər olsa da, burada bir və iki mərtəbəli evlər daha çoxluq təşkil edir. Bu evlərə baxanda, şəhərin geniş, rahat, səliqəli, təmiz, yaşıllıqlara qərq olmuş küçələri ilə gəzəndə ilk ağılıma gələn bu oldu ki, Los Ance-

les kənd evlərindən yaranmış nəhəng, bənərsiz bir şəhərdir. Özü də bu evlərin böyük əksəriyyəti taxtadan tikilib. Həm də bu evlər, turalım, Rusiyada şalbanları üst-üstə qoymaqla tikilən evlərə bənzəmir, onun divarları nəinki taxtadan, hətta fanerlərdən ibarətdir. Bircə həftəyə gözümün önündə tikilən binaları görməsəydim, bəlkə də üstü suvanmış, rənglənmiş bu yarlı-yaraşlıq villaların necə yarandığından xəbərim olmazdı...

Yaşayış sahəsi olan ərazilərdə enli, gözəl küçələrin o üzündə, bu üzündə bir və ya iki mərtəbəli binalar sıralanıb. Qəribədi ki, bu evlərin heç biri digərinə bənzəmir, ancaq onların arasında nəsə gözəgörünməz bir oxşarlıq var. Küçədən sonra ağac, ya güllər əkilmiş yaşıllıq zolağı, sonra beton piltələrdən yaradılmış piyada yolu var. Piyada zolağından sonra isə fərdi evlərin küçəyə baxan həyəti gəlir. Bu həyətlərin dizaynı da bir-birindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Kimi kaktuslar, kimi gül-çiçək, kimi ağac əkib. Kimi yerə dekorativ daşlar döşəyib, kimi heykəlciklər qoydurub. Əksər həyətlər yamyaşıl çəmənlərdən ibarətdir və hasarsızdır. Ara-sıra gözə dəyən hasarlar isə simvolik səciyəlidir. Heç birmərtəbəli evlərin pəncərə və qapılarında belə evi qorumaq məqsədilə dəmir məhəccərlər, torlar yoxdur. Hətta evlərdə pərdələrdən belə istifadə olunmur. Ancaq heç kəsin ixtiyarı yoxdur ki, icazəsiz bu əraziyə girsin, bu evlərin içinə boylansın. Ev sahibinin çağrılmamış qonaqları güllələməyə belə ixtiyarı var...

Ancaq bu o demək deyil ki, burada oğrular yoxdur. Bəzi həyətlərdə saxlanılan maşınların sahibləri nəqliyyat vasitələrinin qapısını o məqsədlə açıq saxlayırlar ki, oğrular “ova” çıxanda heç olmasa maşınların şüşələrini qırmasınlar, qapıları sındırmasınlar...

Los Ancelesin Botanika bağı ərazicə o qədər də geniş deyildir. Ancaq burada çoxlu nadir ağaclar, bitkilər qorunur. Arxa bənzər kiçik çayın içində iri balıqlar, tısbağalar yaşa-

yır. Ancaq şəhərdə o qədər gözəl dekorativ, eləcə də meyvə ağacları, kollar, bitkilər, güllər var ki, Los Anceles özü elə nəhəng bir botanika bağını xatırladır. Ağacların, kolların qol-budağı xüsusi qayda ilə kəsilir. Elə buna görə də hər bir ağac təzəcə gəlinlik paltarını geyinən bir gözələ bənzəyir. Kəsilən qol-budaq xüsusi maşın vasitəsi ilə xırda-xırda doğranıb, “üydülüb” yük maşınlarına doldurulur və daşınır. Eşitdiyimə görə, bu yonqarlardan da istifadə edir, ya kağız, ya fanerlər düzəldirlər, ya da yonqarları ağacların dibindəki torpağın üstünə səpirlər ki, qum küçəyə dağılmasın, şəhərdə toz-torpaq azalsın...

Burada ekoloji tarazlığa xüsusi diqqət yetirilir. Okean sahilindəki böyük bir ərazidəki bataqlıq qorunub saxlanılır. Bu, həm həmin yerlərin ilkin təbiəti haqqında təsəvvür yaradır, həm də köçəri quşların önündə daim yaşıl işıq yandırır, onları perikdirib bu yerlərdən qaçaq salmağa qoymur. Sakit okean sahillərində bizdə olduğu kimi restoranlar, kababxanalar sıralanmayıb, hasarlar çəkilməyib. Okean, bu yerlərin təbiəti varlısından, zənginindən tutmuş, kasıbına, evsiz-əşiksizinə qədər hamıya məxsusdur. Çimərlik ərazisində nəinki spirtli içki içmək, hətta siqaret çəkmək belə qadağandır. Çimərliyin təmizliyinə xüsusi diqqət yetirilir. Sahil boyu uzanıb gedən çimərlik ərazisi ucsuz-bucaqsız qum səhrasını xatırladır. Sakit okeanın suyu isə tərtəmdir, o qədər də duzlu deyil. Külək, fırtına olmasa belə sahildə həmişə dalğa olur. Orta hissələr isə daim masmavi, sakitdir. Günəşin şəfəqləri altında cəlvələnən nəhəng gözəl isə adamın ağılını başından alır, elə bil onu da sakitliyə, gözəlliyə, duruluğa, təmizliyə səsləyir.

Santa Monikadakı karuselə minəndə gözəl bir aləm göz önündə canlanır. Okeanın böyüklüyü, Los Anceles və ona bitişik şəhərlərin panoramı adamda xoş ovqat yaradır. Okeanın içinə uzanan Venis estakadasının üstündən dağlar, onun ətəklərindən üzə Okeana sarı sıralanan evlər, şəhərin

ümumi mənzərəsi görünür, adamı heyran qoyur. Okeandan şəhərin içinə – Marina del Reyə daxil olan “körfəz”lərin başlanğıcı mənzərəni bir az da tamamlayır, təsəvvürü dolğunlaşdırır.

Marina del Rey ispan dilində padşah dənizi deməkdir. Sakit okandan şəhərin bu hissəsinə daxil olan kanallar adamı heyran qoyur. Ancaq bu, bizim düşündüyümüz adi kanallar deyil, səkkiz yerə şaxələnib şəhərin içinə daxil olan “körfəzlər”dir. Burada gəmilər, yaxtalar, katerlər üzür. Yay aylarında “su avtobusu” deyilən nəqliyyat vasitəsi ilə bu şaxələr boyu üzmək, ətrafda sıralanan evlərə tamaşa etmək adama ləzzət verir. Körfəzlərlə yarımadalarnın qol-boyunluğu gözəlliyi daha da artırır. Adama elə gəlir ki, yarımadalarda sıralanan evlər adi evlər yox, elə nəhəng Sakit okeanda lövbər salan iri gəmilərdir. Yeri gəlməşkən onu da deyim ki, xeyli sayda zəngin adamlar var ki, elə yaxtalarda yaşayırlar. Hətta sahildəki binalardan heç nəyi ilə fərqlənməyən üzən evlərə baxanda buranın yaşayış tərzini haqqında adamda müəyyən təsəvvür yaranır. Marina del Reydə – Padşah dənizində elə padşah kimi yaşayan insanlar az deyil...

Buranın insanları çox sadə, təvazökar, mehriban insanlardı. Üz-üzə gələndə hamı gülümsəyir, hamı bir-birinə salam verir. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, hərənin öz fərdi dünyası var. İnsanların bir-birinə qaynayıb qarışmaq, daim toylarda, şənliklərdə olmaq, birlikdə əylənmək istəyi arxa plandadır. Bahalı villalarında Robinzonvari həyat sürənlər o qədər çoxdu ki...

Los Ancelesin okeana yaxın hissəsində, Venisdə, Venesiya deyilən ərazidə su küçələrinin ətrafında tikilən bahalı villalar gecə və gündüz sükut içindədi. Bu hissəyə maşınların girməyinə yer yoxdu. Kanal boyu sıralanan hər villanın qarşısında qayıqlar var və onlar cilovlu atlar kimi sahildəki mıxa bağlanıb. Sahibi nə vaxt istəsə, ona minib bu su küçəsi ilə hara istəsə gedə bilər... Gecələr kanal boyu

sıralanan evlərdən düşən işıqlar suda elə gözəl bərq vurur ki, burada gəzən adam lap özünü nağıllar dünyasında hiss edir. Burada insanlar şəhərin mərkəzindəki kimi qışqırır, hay-haray salmır, rep oxumur, burada ancaq sükut, sakitlik, gözəllik danışır...

Şəhərdə La Brea deyilən bir yer var. La Brea ispan mənşəli sözdür və mənası qır deməkdir. Bu şəhərdə bataqlıqlar qorunduğu kimi, qır gölləri də qorunub saxlanılır. Vaxtlə bu ərazidə zəngin neft yataqları olub. Bu qır gölləri də o günlərdən yadigar qalıb. Yeraltı qaraj tikərkən bu göllər üzə çıxıb. Məlum olub ki, bu qır göllərində saysız-hesabsız nadir heyvan, o cümlədən momont skeletləri var. İndi bu sür-sümük əsasında regionun qədim canlı aləmi haqqında tədqiqatlar aparılır. İndi ərazi gözəl, yaşıllıqlara qərq olan bir istirahət guşəsinə çevrilib. Hasara alınan qır gölləri isə elə bil keçmişə açılan pəncərədir. Qəribədir, heyvanları öldürən qır onların qalıqlarını əsrlərcə qoruyan bir vasitəyə çevrilib.

Los Ancelesdəki Koliforniya universiteti ölkənin ən nüfuzlu təhsil ocaqlarındandır. Universitetin ərazisi çox genişdir. Bir-birini tamamlayan binalar, korpuslar kompleksi bu elm şəhərini haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Bura əslində şəhər içində bir şəhərdir. Mağaza, xəstəxana, kitabxana, avtomobil, velosiped dayanacaqları... Bu universitetin qapıları təkcə tələbələrin yox, balaca məktəblilərin də üzünə açıqdır. Məktəblilər burada imtahan verib ayrı-ayrı dərnlərdə iştirak etmək hüququ qazanırlar. Balacalıqdan bu mühitə alışmaq gələcək uğurların rəhninə çevrilir, əsl istedadların üzə çıxmasına zəmin yaradır.

Los Ancelesin kompüter sənayəsinin beşiyi olması hamıya məlumdur. Ancaq ən maraqlı cəhət ondan ibarətdir ki, bu ölkədə kitaba böyük maraq var. Koliforniyada müasir dövrün tələblərinə cavab verən kitab mağazaları çoxdur. İstər universitet, istərsə də şəhər kitabxanalarının qapıları

nəinki böyüklərin, hətta balacaların da üzünə daim açıqdır. Uşaqlar hələ balaca yaşından kitab oxumağa həvəsləndirilir. Nəinki kitab oxumaq, eləcə də oxunan əsər haqqında yığcam mülahizələr hazırlamaq uşaqların elmi və bədii təfəkkürünün formalaşmasında mühüm amilə çevrilir. Müəllimlər oxunan kitablar, onun haqqında yazılan yığcam mülahizələrə istinadən uşaqların zəhmətini dəyərləndirir, onları kitabla mükafatlandırırlar ki, bu da öz müsbət nəticəsini verir.

Kitabxanalardan başqa küçələrdə ayrı-ayrı həvəskarlar tərəfindən kitab köşkləri yaradılıb. İstənilən adam buradakı istənilən kitabı götürüb aparır, oxuyandan sonra yenidən öz yerinə qaytarır. Bütün bunlar isə cəmiyyət üçün səviyyəli adamlar hazırlamaq missiyasını yerinə yetirir. Oxumuş, bilikli, zəngin dünyagörüşünə malik insanlarla bir şəhərdə, bir ölkədə yaşamaqdan gözəl nə ola bilər?!

İstər parklarda, istərsə də çimərliyə yaxın ərazilərdə istirahət mərkəzləri, uşaqlar üçün əyləncə, böyüklər üçün oyun meydançaları çoxdur. Burada futbol, basketbol, tennis və s. oynamaq mümkündür. Yeyib-içmək, əylənmək, banket üçün xüsusi stollar da az deyil. Hər stolun yuxarı başında istifadə üçün hazır manqallar da quraşdırılıb. Özü də bunların hamısı pulsuzdur. Ancaq bu tipli yerlərdə nəinki spirtli içkilər içmək, hətta siqaret çəkmək belə qadağandır.

Bu ölkədə yollar geniş və rahatdır. Nəqliyyat vasitələri çox olsa da, tıxaclar yoxdur. Ona görə ki, hərəkət kompüterlər vasitəsi ilə tənzimlənir. Bizdə olduğu kimi bir piyadaya görə 50-60 maşın dayanıb gözləmir, sıxlıq yaratmır. Piyada küçəni yalnız onun üçün ayrılmış yerdən keçə bilər. Küçəni keçmək üçün xüsusi düyməni basıb gözləmək lazımdır. Özü də piyadalar bizdə olduğu kimi küçəni nazlan-nazlana, bir-birinin ardınca qarışqa kimi düzülə-düzülə keçə bilməzlər. Yaşıl işıq sənə küçənin enindən asılı olaraq 20, yaxud 30 saniyə vaxt verir. Həmin vaxtda keçiddən keçə

bilməsən, dayanıb növbəti icazə vaxtını gözləməlisən. Bu qayda hərəkətin daimi axarını təmin edən əsas amillərdən birinə çevrilir, həm sürücünün, həm də piyadanın məsuliyyətini artırır.

Bəli, Amerikada gəzməli-görməli yerlər, öyrənməli şeylər çoxdur.

Müxtəlif yozumlu, müxtəlif deyimli sözlər var. Bəziləri deyirlər ki, çox yaşayan çox bilməz, çox gəzən çox bilər. Bəziləri isə çox gəzən çox bilməz, çox oxuyan çox bilər qənaətindədir. İndi dövr, zaman elə dəyişib ki, çox bilmək üçün çox yaşamaq da, çox gəzib görmək də, çox eşitmək də, çox oxumaq da eyni dərəcədə zəruridir. Ancaq bir məsələ də var ki, istifadəsiz bilik kimə lazımdır? Bilik insana öz həyatını daha mənalı qurmaq üçün bir vasitə olmalıdır...

Los Angeles, 2015, avqust

OKEANIN O TAYINDA

Mənim Amerika haqqında birinci məqaləmi internetdə oxuyan bir keçmiş tələbəm belə bir sual yazmışdı ki, ay müəllim, Amerikada insanlarla hansı dildə danışdırdınız və onlar heç Sizi ilhama gətirə bildilərmidi? Ona belə bir cavab yazmışdım ki, eyni dildə danışanların hamısı eyni düşüncə tərzində olmadığı kimi, müxtəlif dildə danışanlar arasında da düşüncələri yaxın insanlar tapmaq mümkündür. Məsələ hansı dildə danışmaqda yox, nə danışmaqdadı...

Doğrudan da, o qədər insanlar var ki, eyni dildə danışsalar belə, bir-birlərini qətiyyənlə başa düşmürlər. Ancaq elələri də var ki, eyni dili bilməsələr də, bir-birlərini çox gözəl duyur, anlayırlar... Baxışın dili, duruşun dili, təbəssümün dili, yerləşin dili ilə... Çox zaman heç sözə ehtiyac da qalmır. Söz heç baxışların, təbəssümün dediklərini ifadə etmək gücündə də deyil... Bir təbəssümlə deyə bildiyini üç-dörd səhifəlik yazı ilə ifadə edə bilmək müşkül məsələdi...

Oğlum Gursel Amerikada mənə şahidi olduğu bir söhbəti danışdı. Bir nəfər telefonla hansı dildəsə danışmış. Onun ingilis dilində danışmadığını görən bir amerikalı deyir, bərkdən deyir ki, bunlara bax e, qanacaqları, tərbiyələri yoxdu. Amerikaya gəlirlər, hələ də ingilis dilini öyrənməyiblər ki, adam dilində danışsınlar. Telefonla danışan bunu eşitsə də, söhbətinə ara verməyib. Danışıb qurtarandan sonra üzünü həmin irad tutana çevirərək təmiz ingilis dilində deyib:

– Ey, mənə bax! Əvvəla, mən heç ispan dilində də yox, öz doğma qəbiləmin dilində danışdım. Mənim ulu babalarım, nənələrim bu torpaqda yaşayıblar. Mən buranın yerli sakiniyəm, gəlmə deyiləm. Siz isə gəlməsiniz. Qanacaq, qabiliyyət sizdə yoxdu ki, yaşamağa gəldiyiniz ölkənin yerli sakinlərinin dilini bu vaxta qədər öyrənə bilməmişsiniz. Biz isə o dərəcədə qanacaqlı, qabiliyyətli və humanistik ki, qürbətə düşən gəlmələrin dilini belə mükəmməl öyrənmişik ki, onlarla doğma dillərində danışıb qəribliklərini unutturaraq, anlamayanları başa salaq, qonaqpərvərliyimizi nümayiş etdirə bilək. Eyni zamanda böyüklüyümüz ondadı ki, öz dilimizi də unutmamışıq, onu çətin şəraitdə belə qoruyub saxlaya bilmişik...

İrad tutan kişinin deməyə sözü qalmayıb. Adamların kinayəli baxışına dözə bilməyən bu şəxs maşına oturub aradan çıxıb...

İkinci maraqlı bir hadisə isə prezident seçkiləri ilə bağlı görüşlərin birində olub. Namizədliyini irəli sürən milyarder populist çıxışı ilə adamları öz tərəfinə çəkmək məqsədiylə deyib ki, Amerika amerikalılar üçündü, burada gəlmələrə yer yoxdu. Biz onları ölkədən qovmalıyıq...

Bunu eşidən bir nəfər irəli yeriyərək söz alıb və deyib ki, əvvəla, təəssüf eləyirəm ki, namizədliyini irəli sürən şəxs heç Amerikanın konstitusiyasını oxumayıb. Mən özümdə gəzdirdiyim bu müqəddəs qanun kitabını ona verirəm ki,

gedib oxusun. İkinci, onun “əmiqrantlar bu ölkədən rədd olub getməlidilər” sözünə istinadən deyirəm ki, qoy rədd olub getsinlər, çünki prezidentliyə namizəd və onun tərəfdarları da bu ölkəyə gəlmədilər, yerli əhalinin nümayəndələri deyillər...

Amerika demokratiyanın ən yüksək səviyyədə inkişaf elədiyi bir ölkədir... Lakin demokratiya, azadlıq hərki-hərkillik deyil... Öz müşahidələrim əsasında bu qənaətə gəldim ki, burada qanunlar da, ictimai nəzarət də çox güclüdür... Sən bir şəxsiyyət kimi azadsan, heç kəsin sənənlə işi yoxdu... Ancaq qanunlara riayət etməyə borc-lusan, istər cəmiyyətdə, məişətdə, istər təbiətdə...

Ən xırda şey saydığımız yol hərəkəti qaydaları... Sürücülər də, piyadalar da qaydalara maksimum dərəcədə riayət edirlər... Küçəni hardan gəldi keçmək olmaz... Piyada keçidi o demək deyil ki, orada asta-asta, istədiyin kimi gəzəsən... Küçəni keçmək üçün icazə düyməsini basıb gözləməlisən. Yalnız münasib vaxtda işıq tənzimləyicisi piyadanın yolu keçməyinə icazə verir, özü də 18-20 saniyə. Həmin vaxtda yolu keçmədinsə, dayanıb növbəti dəfəni gözləməlisən...

Küçəni bizdə olduğu kimi hardan gəldi, necə gəldi keçənə rast gəlmədim. Magistral yollardakı əsas sürət zolağında yalnız sənişin aparən maşınların hərəkətinə icazə verilir... Əks təqdirdə sürücünü minimum 340 dollar cərimə gözləyir...

Şəxsi evlər sıralanan böyük şəhərdə həyətlərdə oynayan uşaqlar görməyəndə təəccübləndim. Sonra öyrəndim ki, uşaq nəzarətsiz küçəyə buraxılmır. Bunu edənləri böyük cərimə gözləyir... Hələ bu harasıdır, uşağı heç maşında da, evdə də kiçik vaxt müddətində belə tək qoymaq olmaz... Bu hərəkətin də cəriməsi çox böyükdür...

Küçədə nə piyan adama, nə də siqaret çəkənlərə rast gəldim... Təkcə ictimai yerlərdə, parklarda, xiyabanlarda

deyil, hətta çimərlikdə belə spirtli içkilərdən istifadə etmək, siqaret çəkmək qadağandır...

Burada təbii mühitin qorunub saxlanılmasına xüsusi fikir verilir. Ağaclar, quşlar, heyvanlar, hətta bataqlıq belə qorunur...

Los Ancelesin qurtaracağında, hündür bir yerdə Temesqal adlı maraqlı bir ərazi var... Bura rəsmi şəkildə qorunan təbii parkdır. Ərazidə o qədər nadir ağaclar, bitkilər var ki... Elə parkın girəcəyində xəbərdarlıq edilir ki, burada siqaret çəkmək, alışqandan, kibritdən istifadə etmək olmaz. Ərazidə vəhşi heyvanlar, ilanlar olduğu nəzərə çatdırılır və turistlərə ehtiyatlı olmaq məsləhət görülür. Deyirlər ki, bu ərazi burada yaşayan iki qədim qəbilənin görüş, alış-veriş yeri imiş...

Dərə yuxarı xüsusi cıgırla qalxırıq... Ağaclar, kollar çox olsa da, burada nadir hallarda yağış yağdığı üçün quraqlıq öz işini görür... Hətta dərədən axan bol sulu Temesqal çayının da suyu quruyub... Körpünün yuxarı hissəsində, qayanın dibində isə xeyli su var idi... Qəribə idi ki, burada balıqlar üzürdü... Bu kiçik göl zavallı balıqların sığınacaq yeri idi elə bil... Qayalı, sıldırımlı, kol-koslu dağlar...

Nəhayət, ən hündür yerə qalxdıq. Buradan Sakit okean, onun sahilində salınan Los Anceles şəhərinin əzəmətli panoramı adamı valeh edir... Üzü aşağı enə-enə mənzərələrə tamaşa etmək isə ayrı bir aləmdir...

Yaradana min şükür,
Bu yerlərin çox gözəl təbiəti var!
Okeandan dağlara baxmağın ayrı,
dağlardan okeana baxmağın
ayrı ləzzəti var...

Ən xoşuma gələn yerlərdən biri də Malibu şəhəridir. Sakit okean boyu dağ yamacında yerləşən bu şəhərin uzunluğu 33 kilometrdir. Şəhər eninə yox, okean boyu uzununa

inkişaf eləyib. Malibu sözünün lüğəvi mənası ilə maraqlandım. Aydın oldu ki, “Malibu” ən qədim yerli tayfalarından birinə – Çumaş qəbiləsinə aid olan bir sözdür və mənası “səsli sahil” anlamına gəlir. Doğrudan da, Malibu düz Sakit okeana dirənən dağların yamacında yerləşdiyindən, burada sahilə çırpılan dalgalar daha güclü səs çıxarır, digər sahillərdə isə yer geniş olduğu üçün dalgalar sakitcə qumun üstünə hopur və sakitcə də geri qaydır...

Malibu çayı Sakit okeanın sularına qarışib özəlliyini itirdiyi, unudulduğu kimi, bu yerlərin qədim sakinləri olan tayfalar da “insan okeanında”, kütlənin içində əriyib yoxa çıxıblar... Əslində o qədim tayfaların nümayəndələri yaşayır, məsələn, statistik məlumatlara görə əsli-soyadı Tonqva qəbiləsindən olan min yeddi yüz, Çumaş qəbiləsindən iki minə yaxın insan var. Ancaq bəla bundadı ki, dil unudulub. Çumaş dilində danışan sonuncu insan 1904-ci ildə dünyasını dəyişib və təəssüf ki, onunla birlikdə Çumaş dili də dəfn olunub... Bu da həyatın acı, ibrətamiz reallıqlarından biridir... Dilin, adət-ənənələrin, folklorun unudulması, mədəniyyətin aşınması və i.ə. Heç olmasa tarixi doğru-düzgün yazmaq, yaşatmaq lazımdı...

Malibuda Gurselin dərs dediyi Peperdine universitetinə getdik. Dağların qoynunda olan ərazi elə gözəl və böyükdü ki, adam heyran qalır... Bura gözəl bir universitet şəhəri idi.

Universitetin həyatında ceyranları görüb çox heyranələndim. Oğlum dedi ki, qəribədi, mən burda işləsəm də, birinci dəfədi ki, belə yaxından görürəm ceyranları. Zərafatla dedim ki, eşidiblər ki, təbiəti sevən şair gəlib, ona görə mənə qarşılamağa çıxıblar.

“Peperdayn” sözünün lüğəvi mənasının bibər olduğunu biləndə ağılıma gəldi ki, “peper” elə bibərin təhrif olunmuş variantıdır. Universitetdə tədris korpusları, idman meydan-

çaları, yataqxanalar, kitabxana və s. var. Universitetin həyə-tindən Sakit okean çox gözəl görünür...

Ümumiyyətlə ikinci səfərimdə, 31 iyul 2016-cı ildən 18 avqust 2016-cı ilə qədər Amerikada qaldığım müddətdə xeyli gəzdim, Sakit okeanda dəfələrlə çimdım, Santa Moni-kadakı təyyarə müzeyində, Los Anselesdəki Elm mərkə-zində, Koliforniya universitetində, Hollivudda və s. yerlərdə oldum...

Elə ki, Vətəndən ayrı düşürəm,
ürəyim dumanə, çisginə bürünür...
Ancaq nədənsə uzaqdan
vətən daha gözəl,
daha cazibədar,
daha bütöv görünür...

Allah mənə Amerikaya üçüncü dəfə səfər etmək şansını da verdi. 2017-ci il iyul ayının iyirmi doqquzunda İstanbula uçdum. Təyyarə limanında Sabir Rüstəmxanlı ilə rastlaşdım, öpüşüb-görüşdük, hal-əhval tutduq. Biləndə ki, Amerikaya gedirəm, üzünə təbəssüm qondu, mənə yaxşı yol dilədi. Nəhayət, uçuş vaxtı gəldi... İstanbul – Los Anceles marşu-rutu ilə Amerikaya uçdum... On dörd saata yaxın uçuş adamı çox yorur... Ancaq “qarşıda səni doğma adamlar gözləyir” fikri insanın dözümlünü artırır... Digər tərəfdən, bir neçə dəfə bu yolun yolçusu olmaq adamı istər-istəməz mühitə alışdırır. Əvvəlki vaxtlarda olduğu kimi, bu dəfə də təyyarədən Qrinlandiyaya tamaşa etmək məni duyğulan-dırdı... Hər tərəf bəmbəyaz qara bələlib... Elə bil heç bu adanın yaydan xəbəri yoxdur. Dənizdəki buz dağları, ays-berqlər isə bəmbəyaz pambıq tayalarını xatırladır...

Təyyarəmiz Los Anceles hava limanında yerə endi. Gömrükdən rahatlıqla keçdik... Baqajlarımızı aldım. Nə-dənsə telefonum işləmir... Şəhərə çıxanda gördüm ki, oğ-

lum Gursel, nəvələrim Fateh və Fatimə bizi qarşılamağa gəliblər...

Yenə övladlarımın qaldığı həmin ünvandakı ev, yenə tanış küçələr, parklar, idman meydançaları, tanış ərazi... Yenə Analar çimərliyi, Venis çimərliyi, Santa Monika çimərliyi, Hollivud, Kalvarsiti, Marina del Rey, Venis kanalı boyunca sıralanan bənzərsiz evlər... Oğluma dedim ki, işdən macal tapanda bizi olmadığımız yerlərə apar... Sən olmayanda ötən illər gəzdiyimiz yerləri özümüz də gəzərik...

Belə də elədik... Uşaqlar öz iş-gücləri ilə məşğul olanda axşam-səhər şəhərə çıxıb gəzirdik... Küçələr bir-birindən gözəl, təmiz və səliqəlidir. Bir-birinə oxşayan ev, həyat yox dərəcəsinədir... Ancaq ümumi bir stil şəhəri birləşdirir, simmetriya yaradır... Enli küçələr, yaşıllıq zolağı, piyada keçidi, evlərin həyatindəki yaşıllıq... Küçənin hər iki tərəfi belədir və bu, xüsusi bir stil yaradır... Bu qədər geniş küçədə heç gəzən də yoxdur... Hamı öz iş-gücü ilə məşğuldur... Hasar, pəncərələrdə, qapılarda dəmir məhəccər, hətta pərdə belə yoxdur... Şəxsi evlərin əksəriyyəti birmərtəbəlidir və taxtadan tikilir... Hasarsız, çəpərsiz həyətlər bir-birindən fərqlənir... Yaşıllıq da var, gül-çiçək də, dekorativ bitiklər, kollar da, eləcə də meyvə ağacları da var... Nar, tut, limon, portağal...

31.07.2017 tarixdə Gursel bizi Hollivuda apardı... Gecə işıqları par-par yanır, bu məşhur yerə xüsusi gözəllik verirdi... Səsli-küylü küçə Hollivudun gecə həyatı üçün çox səciyyəvi idi... Bu dəfə nə qədər axtardıqsa, maşın saxlamaq üçün yer tapa bilmədik... Buna görə maşınla bir neçə dəfə o başa, bu başa getməklə kifayətlənməli olduq... Burada 2015, 2016-ci illərdə də olmuşdum deyə düşüb piyada gəzməyə o qədər də cəhd göstərmədim və dedim ki, evə qayıdaq, yəni Venisə...

Növbəti səfərimiz Matador çimərliyinə oldu... Okean sahili ilə Venisdən başlayıb Malibuya qədər gedən yolla hərəkət elədik... Təkcə Malibu şəhəri boyunca olan sahilyanı kücənin 33-34 kilometr uzunluğunda olması maraqlı faktdır. Yolu üst tərəfində dağ yamaclarında tikilən bənzərsiz evlər, alt tərəfində isə Sakit okean boyu sıralanan çimərliklər, estakadalar, parklama yerləri... Malibunun qurtaracağında sol tərəfə dönüb axtardığımız ünvana gəldik... Bura hündür bir yerdir... Yuxarıdan baxanda okeanın cazibədar mənzərələri göz oxşayır. Bu çimərliyi digərlərindən fərqləndirən sahil boyu sıralanan nəhəng qayalar, kahaldır... Qayalar okeanın gözəlliyini daha da artırır... Bura çimmək üçün də çox əlverişli yerdir... Səhər-səhər adam az idi, sonra axın başladı, nə başladı... Çimən kim, sörfinqlə üzən kim, şəkil çəkdirən kim...

13.08.2017-ci il tarixdə səfərimiz yenə də Malibu istiqamətində idi... Peperdine universitetinin yanından sağa burulub üzü dağlara sarı getməyə başladıq... Sıldırımli nəhəng dağların yamacları ilə çəkilən yolla üzü yuxarı gedə-gedə bir-birini əvəz edən mənzərələrə baxmaq adama ləzzət eləyir. Nəhəng qayalar bu dağları daha da əzəmətli göstərir. Öz-özümə düşünürəm ki, o boyda okeanın qarşısında yalnız bu boyda silsilə dağlar duruş gətirə bilər...

Yolumuz dağın bu üzündən o biri üzünə aparan tunneldən keçdi... Yenə hamar yollar, nəhəng qayalar, üstündə kol-kos bitən dağlar, dərin dərələr... Macəra həvəskarları kanat yollardan istifadə eləyirdilər. Biz isə onlara baxa-baxa yolumuza davam elədik və gəlib Malibu qoruğuna (Malibu Greek state park) çatdıq... Maşını parklama yerində saxlayıb, yolumuzu piyada davam etdirdik... İstər-istəməz kölgəsinə sürü yerləşən nəhəng ağaclar, vələmirli yamaclar, çaylaq yeri, kol-koslu, meşəli dağlar yadıma doğma Qubadlını, Çardaxlını, Xocamsaxlını saldı... Bu boyda mənzərəli yerdə bir dənə də olsun tikiliyə, obyektə rast gəlmədim...

Bu qoruq ayrı-ayrı şəxslərə yox, hamıya məxsusdur, hamının üzünə açıqdır... Tanımadığım ağaclar çoxdur, ancaq nəhəng palıd ağacları da burada az deyil.

Yatağından görünür ki, bu dərədən iri bir çay axırmış. İndi onun yerində qoyun-quzu sürüsü kimi irili-xırdalı çaylaq daşları gözə dəyir. Elə bil yay günəşinin altında saca dönən bu daşlar çay həsrəti ilə inildəyir... Öyrəndim ki, yağışlar yağmağa başlayanda, küsüb gedən bu çay yenidən yatağına qayıdır. Məlum oldu ki, çayın yuxarı başında böyük bir su hövzəsi var... Su görmək ümidi ilə üzü yuxarı dırmanırıq. Nəvələrim Fateh və Fatimə də həvəslə bizə qoşulublar...

Getdik, getdik, axır ki, nəhəng qayaların kölgəsində gözəl bir gölə rast gəldik... Suyu dumdurur... Sahilində çoxlu sayda adamlar, peşəkar, həvəskar rəssamlar mənzərələrin gözəlliyini kağıza, kətana köçürmək yarışına giriblər elə bil... Bəzi adamlar alpinist kəndiri ilə uca qayalara dırmanmaqla məşğuldular... Qayaların üstündə əyləşib gözəlliyə tamaşa edəyirəm...

Geri qayıdanda adını bilmədiyim çayın yanında dayanıq. Körpünün aşağı hissəsində çimməyə yararlı göl əmələ gəlib. Nəvələrim çimdilər, mən baxdım... Yadıma Xocamsaxlı gölündə çimdiyim günlər düşdü...

Balboa gölü və onun ətrafında salınan park Los Anceles sakinlərinin, eləcə də turistlərin ən çox gəldiyi məkandır. Sahəsi böyük olan (10 hektar) bu gölün sahillərində çoxlu quş məskən salıb. Burada qu da gördüm, qaşqaldaq da, ördək də, qaz da, qarabatdaq da, digər adını bilmədiyim quşlar da... Eynən qaratoyuq kimi, ondan bir az böyük və ondan bir az kiçik quşlar da çoxdur burada...

Qoruqda quşları yemləmək qadağandır, bir tərəfdən onların təhlükəsizliyi, digər tərəfdən quşların ələbaxım, tənəbəl olmamaları üçün... Sahildə xeyli dələ, onlara bənzər digər kiçik canlılara da rast gəldim. Yaşillıqla bəzənmiş

parkda hər cür ağac var... Uzaqda meşəli dağlar görünür... Katamaranla göldə üzmək adama ləzzət eləyir... Özünü təbiətin bir parçası hesab eləyirsən burda...

Amerikada hər şeyin, o cümlədən suyun da qədrini bilirlər. İstifadə olunmuş su təmizlənərək çay şəklində bu gölə axıdılır. Göldən çıxan artıq su isə axaraq bir az kənar-dakı çaya qovuşur... Bir sözlə, istifadə olunmuş su, təmizlənərək yenidən təbiətə qaytarılır...

Balıqçılar qəsəbəsinə gedib orda su avtobusuna mindik və körfəz boyu üzdük. Gəmilər, sahiləki evlər, quşlar... Hətta durna da gördüm körfəzin sahilində... 2015-ci ildə də su avtobusu ilə burada üzmüşdük. Aradan iki il ötəndən sonra yenə həmin marşrutla hərəkət elədik... Mənzərələr çox gözəldir və göz oxşayır... Üzə-üzə gedib körfəzin qurtaracağına – həmişə uşaqlarla çimdiyimiz Analar çimərliyinə gəlib çıxdıq, oradan yenə geriye – Balıqçılar qəsəbəsinə üzdük. Maşını dayanacaqdan götürüb evə qayıdanda artıq qaranlıq düşmüşdü...

Amerikada keçən il avqustun 18-də, bu il isə 15-də dərslərin başlaması məni təəccübləndirdi. Öyrəndim ki, burada həmişə məktəb avqustun üçüncü həftəsinin ilk ikinci günündə açılır... Bir və beşinci sinif şagirdləri ayrı, altı və səkkizinci sinif şagirdləri ayrı, doqquz və on ikinci sinif şagirdləri isə ayrı məktəblərdə təhsil alırlar. Hiss olunur ki, uşağın öz yaşıdları ilə ünsiyyətinə üstünlük verilir... Şagirdlər məktəbə sevinə-sevinə gedirlər. Bəzi uşaqlar velosipedlə, balacalar isə samokatla məktəbə gedirlər. Bu kiçik nəqliyyat vasitələrinin də öz parklama yeri var...

Bizdəki kimi ilk zəng zamanı tədbir keçirilmir. Hərə öz sinfi üçün nəzərdə tutulan yerdə dayanır, zəng vurulan kimi müəllim gəlib öz şagirdlərini sinfə aparır. Uşaqlar içəri özləri ilə heç nə aparmırlar. Dərs otağının bayır tərəfindəki dəhlizdəki asılıqandan çantalarını asıb, içəri keçirlər. Bəzən

bardaş qurub yerdə oturur, bəzən isə dairəvi masa arxasında əyləşib müəllimin verdiyi tapşırıqları yerinə yetirirlər.

Müəllimlər də, şagirdlər də, valideynlər də ürəkləri necə istəyirsə, elə də geyinirlər... Sadə və dəbdəbəsiz. Demək olar ki, nə valideynlər, nə də müəllimlər kosmetikadan istifadə etmirlər... Əvəzində hər gün şagirddən tutmuş müəllimə qədər yeni paltar geyinirlər. Bu, yazılmamış qaydadır. On iki gün uşaqları hər səhər məktəbə apardım və bu on iki gündə müəllimlərin hər gün fərqli paltarda dərsə gəlməsinin şahidi oldum. Uşaqlara demək olar ki, ev tapşırığı verilmir. Onlar evdə ancaq yaşlarına uyğun kitablar oxuyurlar. Kitabxana ilə əlaqə güclüdür...

Hər il olduğu kimi bu il də Koliforniya universitetinə getdik. Nəvələrimi dərsə qoyub (riyaziyyat dərəcəsinə) universitetin həyatında gəzdik, şəkil çəkdirdik... Universitet özü üçün gələcək kadrları belə hazırlayır. Uşaqlar imtahan verib müsabiqədən keçəndən sonra bu dərəcələrdə iştirak etmək hüququ qazanırlar... Adam fəxr eləyir ki, belə mötəbər universitetdə işləyənlər arasında azərbaycanlılar da var...

Santa Monika mənim ən çox xoşum gələn müasir şəhərlərdən biridir. Oğlumun iş yeri, doktorant olduğu elmi müəssisə məhz bu şəhərdədir. Buradakı Tanqva parkı, sahil-yanı bulvar, müasir tipli küçələr, fərqli, gözəl binalar, xüsusən Santa Monika körpüsü və çimərliyi ayrı aləmdir. Buralarda özümüz sərbəst şəkildə xeyli gəzdik...

Üç il dalbadal Amerikada olmağımız bu yerləri doğma bir məkana çevirib elə bil... Amerikanın o başı ilə bu başını, Atlantik okeanla Sakit okeanı birləşdirən 66 Nöli yolun sonu maraqlı bir məkandır. Burada üçüncü ildə ki, oluram. Ürəyimdən keçdi ki, kaş yolun o biri başını da görə, Atlantik okeanın sahillərində də gəzə biləydim...

Santa Monika turistlərin ən çox diqqətini cəlb edən şəhərlərdən biridir. Qonaqların ən çox üz tutuqları yerlərdən

biri də buranın geniş, mənzərəli çimərliyi. Çimərlikdə tez-tez siyasi səciyyəli aksiyalar keçirilir. Avqustun 20-də Venis çimərliyində maşın saxlamağa yer olmadığı üçün Santa Monikaya gəldik... Sahildə dalğalanan bayraqlar diqqətimi cəlb elədi... Bayraqlar içində üçrəngli bayrağımızı görmək məni əhəmiyyətli dərəcədə duyğulandırdı... Yaxına gedib bayrağımızı sığalladım, onun yanında şəkil çəkdirdim... Sonradan məlum oldu ki, bu aksiya “Amerika amerikalılara məxsus olmalıdır” fikrinə etiraz əlaməti olaraq təşkil edilibmiş...

Keçən il Katalina adasına üzməyi planlaşdırmışdıq... Ancaq mən razı olmadım. Ona görə ki, vətənə dönməyimizə cəmi bir-cə gün qalmışdı... İkiqat yol yorğunu olmaq istəmədim və dedim ki, qismət olsa, gələn il gedirik o adaya... Çox şükür, arzuma, daha doğrusu, Sakit okeanın ortasındakı adanı görmək istəyinə çata bildim... 26 avqust 2017-ci ildə Gurselin maşını ilə Los Anceles portuna getdik. İki adanı bir-biri ilə birləşdirən uzun, upuzun körpü məni heyrləndirdi... Maşın saxlamağa çox çətinliklə yer tapdıq... Biletlərimizi qeydiyyatdan keçirib, adaya üzən böyük gəmiyə mindik...

Gəmi yavaş-yavaş okeana sarı üzməyə başladıqca, sahiləki mənzərəni ləzzətlə seyr elədim. İndi muzey kimi istifadə olunan 61 nömrəli nəhəng hərbi gəmi diqqətimi çəkdi... Bizim mindiyimiz gəmi onun yanından keçib, sahilədən aralaşan kimi böyük sürətlə üzməyə başladı... Sakit okeanın ucu-bucağı yoxdur... Tək uçan bir ördək diqqətimi cəlb elədi... Uçur, uçur, uçurdu... Ona baxa-baxa tənhalığın dəhşətlərini anladım...

Okeanda rastımıza gəmi çıxanda istər-istəməz adam toxtaqlıq tapırdı elə bil... Arabir balinalar, köpək balıqları qalxıb belini göstərir, yenə dərinliyə baş vururdular... Hiss elədim ki, sirli-sehrli, əzəmətli nağıllar dünyası var okeanın dibində...

Təxminən saat yarım üzəndən sonra uzaqdan Katalina adası göründü... Əvvəl elə bilirdim ki, bu ada kiçikdir, yaxınlaşdıqca gördüm ki, əzəmətli bir dağdı elə bil... Əsrlər boyu bu boyda okeanın mühasirəsində qalsa da, ona təslim olmayan ada məhz elə belə də olmalı imiş... Uzaqdan dağın yamacında, okeanın sahilində tikilən evlər diqqətimi cəlb elədi... Doğrudan da, insan hər şeyə qadir imiş...

Gəmidən düşüb Avalon şəhərinə qədəm qoyduq. Okean sahilindəki parkda, kölgəli yerdəki oturmaqda əyləşdik, uşaqlarla birlikdə evdən gətirdiyimiz yeməklərdən, meyvələrdən yedik, su içdik. Bir az istirahət edəndən sonra öyrəndik ki, burada iki çimərlik var, biri qumlu, digəri çınqıllı... Əvvəlcə qayalıq tərəfə getdik... Sualtı qayıq suyun üstünə çıxmışdı. Öyrəndim ki, bu qayıq vasitəsi ilə okeanın dibi müntəzəm tədqiq olunur...

Çınqıllı çimərlikdə adamlar çimirdilər. Su dupduru idi. Rəngəbəbəng iri balıqların üzməsi aydınca görünür və okeanın dibinin sakinləri haqqında ilkin təsəvvür yaradırdı... Yer sıldırım olduğu üçün dedim ki, burda uşaqlar üçün çətin olacaq, gedək o biri çimərliyə...

Beləliklə, yerimizi dəyişdik... Gözəl bir çimərliyə gəlib çıxdıq... Su elə gözəl idi ki... Ləzzətlə çimdik, günəşləndik... Ətrafa tamaşa elədik... Zəngin insanlar öz gəmiləri ilə bu adaya üzür, bir neçə gün oteldə, yaxud çadır qurub axarlı-baxarlı yerlərdə qalır, sonra yenə gəmiyə minib şəhərə – Los Ancelesə dönürlər...

Burada adanın simvolu olan vəhşi öküzün – zubrun və bir suitinin heykəli diqqətimi cəlb elədi. Doğrusu, gəzdiyimiz yerdə zubr görmədim. Ayrı vaxt şəkil çəkdirməkdən imtina eləyən nəvəm Fatimə suiti heykəlinin yanında durub xahiş elədi ki, onun şəklini çəkim. Məlum oldu ki, burada bir suiti varmış. Turistlər gələndə həmişə sahilə çıxar, onların verdiyi yeməklərə qonaq olar, əvəzində birgə şəkil çəkdirməyə razılaşarmış. Suiti öləndən sonra onun şərəfinə

bu heykəli ucaldıblar. Turistlər suitinin özüylə də olmasa, heykəli ilə şəkil çəkdirirlər...

Saat dördə qalmış gedib gəzmək üçün elektiriklə işləyən maşın götürdük və səyahətə başladıq... Xəritədə göstərilmiş xüsusi marşurutla hərəkət elədik. Əvvəlcə sağ tərəfə, qayalıqlı çimərlik tərəfə getdik... Yol boyu okeana, orada üzən gəmilərə ləzzətlə tamaşa elədik... Sonra yol dağlara istiqamətləndi... Meşənin içi ilə üzü yuxarı dırmandıq... Adamlar hündür yerdə dayanıb, Sakit okeana tamaşa eləyirdilər. Biz də maşını yolun kənarında saxlayıb düşdük, okeanın gözəlliyini seyr elədik... Sonra yenə hərəkəti davam elədik... Yol elə yerlərdən çəkilib ki, adamlar gedə-gedə həm adanın, qayaların, ağacların, həm okeanın, həm də onun sahilində salınmış Avalon şəhərinin, buxtada lövbər salmış gəmilərin, qayıqların gözəlliyinə tamaşa eləsin...

Avalonun ərazisi çox böyük imiş, burada gözəl, hər cür şəraiti olan müasir şəhərin salınması adamı heyrtləndirir. Öyrəndim ki, şəhərin əhalisi beş mindir, turistlərin sayı isə hədsiz dərəcədə, ən azı bir neçə dəfə şəhərin əhalisindən çoxdur...

Avalonun küçələri hamar və genişdir... Təbiətin qoyunda, adada möcüzəli şəhər... Adamlar ərazinin meşəli, yaşayış sahəsi olmayan hissəsində çadırlar qurub orada istirahət eləyirlər...

Şəhərin küçələri ilə xeyli gəzdik, sonra marşurut xəritəsi ilə hərəkət eləyərək yenidən dağa dırmandıq və gətdiyimiz yolun əks hissəsindən aşağı enə-enə gözəlliyə heyranlıqla tamaşa elədik... Maşını təhvil verib buxtaya getdik... Vaxtın necə keçdiyini bilmədik.

Axşam gün bathabatda gəmiyə minib Los Ancelesə sarı üzümə başladıq... Gursel Fatehlə məni israrla gəminin göyrtəsinə apardı... Gəmi elə sürətlə üzürdü ki, külək az qalırdı adamı aparsın...

Ucsuz-bucaqsız okeanda günəşin batmasına tamaşa eləyə-eləyə üzməyin ayrı ləzzəti var imiş... Nəhayət, gün batdı, ətraf qaranlığa qərq oldu... Xeyli üzdük... Los Ancelesin işıqlarını görəndə sevindik... Şəhərin okeandan gecə görünüşü tamam fərqli bir aləm imiş... Bunu görək öz gözlərinlə görəsən...

Gəmidən düşüb maşını götürdük və evə qayıtdıq... Axşam saat onda artıq evdə idik...

Vətənə dönməyimizə bir gün qalmış, yəni avqustun 28-də günortadan sonra şəhərin içindən axaraq Sakit okeana tökülən Ballona çayını ziyarətə getdik. Çay boyunca qoruq var, ətrafa yayılan su bataqlıq əmələ gətirib və qida ilə zəngin bu məkan quşları maqnit kimi özünə çəkir... Çayla körfəzin arasında uzanan velosiped yolunun qırağı ilə okeana sarı getdik. Adamlar qarmaqla çayda balıq tutmaqla məşğul idilər... Hətta tor atanlar da gördük...

Üzü okeana sarı gedəndə sağda bu nəhəng su nəhrinin şəhərə daxil olan hissəsi, solda isə okeana axan Ballona çayı... Gözəl mənzərədi... Həm körfəz, həm də çay boyu gözəl binalar sıralanıb... Quru yolunun qurtaracağına, körfəzlə Ballona çayının qovuşduğu yerəcən getdik. Sulara baxa-baxa ağılımdan yüz fikir keçdi... Oğlumla çayla okeanın qovuşduğu yerdə yanaşı durub şəkil çəkdirəndə ayrılıq zamanının yaxınlaşdığını anladım və istər-istəməz kövrəldim... Təskinliyim bu oldu ki, Ballona çayı okeana axdığı kimi, insanların da inkişaf üçün mühitə düşmələri vacibdir... Nəyinsə xətrinə nəyisə qurban verməyi bacarmayanlar həyatda o qədər də yüksələ bilmirlər...

Los Anceles təyyarə limanı böyük və gözəldir. Ən əsası odur ki, burada iş saat mexanizmi kimi dəqiqdir... Bura bir gündə o qədər təyyarə enib, buradan o qədər təyyarə qalxır ki, əksəriyyəti də uzaq məsafələrə uçan iri laynerlər... Mənim üçün Los Anceles buradan başlayıb, burada da qurtarır...

...Tale mənə Amerikaya dördüncü dəfə getməyi də qismət elədi. 2018-ci ilin 7 avqustda Bakıdan Moskvaya, oradan da Los Ancelesə uçduq. Həmişə olduğu kimi bu dəfə də bizi oğlum və nəvələrim qarşıladılar. Hər yer – küçələr, meydanlar, parklar, Sakit okean sahilləri mənə dogma göründü... Bu dəfə də günümün çoxu Venis, Santa Monika, Marina del Rey çimərliklərində keçdi. Sakit okeanla baş-başa qalıb düşüncələrə dalmaq ayrı aləm idi mənim üçün...

Uşaqları üzgüçülük məşğələsinə, məktəbə aparıb gətirmək əsas işimiz idi. Səhər-axşam Venisin, Santa Monikanın küçələrində payı-piyada çox gəzirdik. Şəhərin sakitliyi, təmizliyi, okean havası adama ləzzət eləyirdi... Günümün çoxu Sakit okeanın sahillərində keçirdi. Ləpədəyəndə gəzməyin, okeanla baş-başa olmağın xoşbəxtliyini yaşadım bir aya yaxın müddətdə.

Amerika çox böyük ölkədir. Onun baxmalı-görməli yerlərini görmək üçün bir ömür azdır. Los Anceles də çox böyük şəhərdir. Ona görə bu dəfə görmədiyim yerlərə getməyə üstünlük verdim.

Ən xoşuma gələn yerlərdən biri Malibu şəhərinin yaxınlığındakı Point Düme çimərliyi oldu. Point Düme düz okeanın sahilindəki təpənin üstündə salınan gözəl bir şəhərdir. Necə deyərlər, Koliforniyanın ən zəngin adamlarının yaşadığı yerdə bura. Şəxsi villaların qiymətinin 65-85 milyon dollar civarında dəyişməsi bu yaşayış məskəni haqqında az söz demir...

Point Düme dağı vaxtilə yerli sakinlərin – Çumaşların ziyarətگاهی olub. Həmin dağın üstündən Sakit okeana gözəl bir mənzərə açılır. Buradan baxanda Sakit okeanın qorxunc dalğalarının qayalara çırpılmasının şahidi olursan və öz-özünə düşünürsən: əcəb sakit imiş Sakit okean!

...Okeanın düz sahilində, Vaşinqton küçəsinin başlanğıcında ilk hündür binanın üstündə C.Ruminin təxminən

mənası “ucal, ruhunun yüksəldiyi qədər ucalığa yüksəl” sözlərinin yazılması mənə çox maraqlı göründü.

Hollivuda da getdik, su avtobusu ilə ənənəvi marşrutla Balıqçılar qəsəbəsinə qədər üzdük, oradakı bayram şənliyinə baxdıq. Adam özünü nağıllar dünyasında hiss edir. Universal CityWalk Hollywood-a səfərimiz isə unudulmazdır. Belə deyirlər ki, kim buranı gəzməyibsə, deməli Los Ancelesi də görməyib. Burada bir qələbəlik var idi ki, gəl görəsən. Dünyanın hər yerindən gələn turistləri maqnit kimi özünə çəkən bir məkandı bura. Ən gözəl Hollivud filmləri məhz burada çəkilir.

Növbələr o qədər çoxdu ki... Əvvəlcə xüsusi avtobuslara minib film çəkilən studiyaları gəzdik. Burada ayrı-ayrı böyük şəhərlərin həqiqətəbənzər modelləri yaradılıb. Həmin şəhərlərdə cərəyan edən hadisələr məhz burda çəkilir... Xüsusi tunellərdən keçəndə film qəhrəmanlarının arasına düşürsən. Heyvanlar, dinazavrlar, nə bilim nələr, nələr... Canlı atışmalar, bir-birinə dəyən maşınlar, quldurların bizi qovmaları, əsl film həyəcanları... Necə şimşəyin çaxması, yağışın yağdırılması, sel axması, heyvanlardan film çəkilişində necə istifadə olunması və sairin əyani şəkildə göstərilməsi adamı düşündürür...

Canlı film adamı lap heyrətləndirdi... Aktoyorların vedrə ilə tamaşaçıların üstünə su atmaları... Atışma, vuruşma... Adam lap hadisələrin içində olur... Sonra uşaqlar üçün çəkilən filmin sehrli qalası. Xüsusi qatarlara minib, oturmaqda adamı bərk-bərk bağlayandan sonra bir vurhavar başlayır ki, gəl görəsən... Sehrli süpürgəyə minib nağıl qəhrəmanının ardınca uçmaq, vahiməli varlıqlarla üz-üzə gəlmək, uçurumlar, başı aşağı çevrilmələr... Nə isə, bunu görməyən qəti təsəvvürünə gətirə bilməz.

Səhər saat doqquzdan axşam beşə kimi bu hadisələrin içində olduq. Heç görməlinin yüzdə birini görə bilmədik. Ancaq o qədər yorulmuşduq ki, dedim evə gedək... Buranın

bütün studiyalarını gəzmək üçün bir-iki ay vaxt lazımdı... İlahi, bütün dünya elə bil burdadı. Hollivudun universal studiyasında. Bu şəhərin adı da Universal Sitidi...

Bu il təzə getdiyim tipik Amerika şəhərlərindən biri də Lonq Biç oldu. Burada Aquaparka getdik. Balıqlara, meduzalara, akulalara baxdıq... Allahın yaraddıqları çox gözəldi... Ön yaxşı cəhət odu ki, burada dəbdəbədən çox öyrədici missiyası ön plandadır. Hətta uşaqlara icazə verilir ki, balıqlara əl vursunlar...

Mənzərəli, okeanlı, gəmili, yaşıllıqla bəzənmiş səliqəli parkda gəzdik, şəkil çəkdirdik...

Havası gözəldi Amerikanın, xüsusən Koliforniyanın, Sakit okean sahillərinin... Özü də sözün həm məcazi, həm də həqiqi mənasında...

Ancaq ondan da gözəl, məni maqnit kimi özünə cəlb edən bir yer var ki, onun adına Vətən deyirlər...

Qürbət dərdə deyil əlac,
Bilirəm, vətən, bilirəm!
Qollarımı sevgilə aç,
Gəlirəm, vətən, gəlirəm!

ABŞ, Koliforniya, Los Anceles,
31 iyul, 18 avqust – 2016;
29 iyul – 29 avqust 2017;
7 avqust - 4 sentyabr 2018-ci il.

SƏHRA MİRVARISI

Bir var bir yer haqqında deyilənləri dinləyəsən, yazı-lanları oxuyasan, video görüntülərə tamaşa eləyəsən, bir də var həmin yeri öz gözlərinlə görəsən, havasını udasan, suyundan içəsən, xörəyindən dadasan, dənizində çiməsən, insanları ilə ünsiyyətdə olasan... Mən Dubay haqqında həm eşitmişdim, həm oxumuşdum, həm də video görüntülərə tamaşa etmişdim, ancaq gördüyüm, dənizində çimdiiym, səhrasında gəzdiiym Dubay tamam fərqli bir aləm imiş...

Oxuduğum mənbələrdən bilirdim ki, bu şəhər haqqında ilk məlumat verən Əbu Abdulla Əl-Bəkiri 1095-ci ildə özünün məşhur “Coğrafiya kitabı”nda Dubayın adını çəkmiş, 1580-ci ildə venesiyalı tacir Qaspero Belbi buradakı mirvari sənayesi haqqında söhbət açmışdır. Onu da bilirdim ki, XIX əsrdə bu şəhər iki dəfə ağır təbii fəlakətlərə məruz qalmış, yer üzündən silinmişdir. Təbii şəraətinə, Fars körfəzinin sahilində yerləşməsinə görə Dubayın həmişə xarici tacirlərin diqqətini özünə cəlb etməsindən, bu şəhər sakinlərinin dənizdən mirvari çıxarıb onu ərzaqla dəyişmələrindən də xəbərim var idi. Onu da bilirdim ki, 1940-cı ilə qədər kiçik bir yaşayış mərkəzi olan Dubayın inkişafı, çiçəklənməsi 1971-ci il dekabr ayının 2-də Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin yaranması ilə birbaşa əlaqəlidir. Düzgün, ağıllı iqtisadi siyasət az bir müddətdə bütün regionun, o cümlədən də Dubayın sürətlə inkişafına zəmin yaratmışdır...

Ürəyimdən bir duyğu keçdi. Düşündüm ki, bir neçə əmirliyin birləşməsi bu cür qüdrətli bir ölkənin yaranmasına səbəb olubsa, gör dili bir, dini bir bütün ərəb ölkələri, müsəlman dünyası birləşsəydi, necə xariqələr yaranardı? Bir daha dərinlən başa düşdüm ki, bədxah qüvvələr tərəfindən bütün islam ölkələrində yaradılan qarmaqarışıqlıq birbaşa bu iqtisadi, mədəni yüksəlişin qarşısını almağa yönəldilib...

2015-ci il dekabr ayının 31-də, ilin son günündə, Bakıda qarın, çovğunun tüğyan elədiyi bir vaxtda təyyarə ilə Dubaya uçduq. Haqqında çox eşitdiyim, ancaq üzünü görmədiyim Təbrizin, Tehranın, İsfahanın, Şirazın üstündən uçmağım məni xeyli duyğulandırdı. Ancaq təəssüf ki, təyyarədən aşağıda olan qalın, bəmbəyaz buludlar yenə də bu doğma yerlərlə mənim arama bir ayrılıq hasarı çəkmişdi elə bil.

Arabir buludları yarıb yuxarı çıxan dağ zirvələri bəmbəyaz qarla örtülü idi. Bir tərəfdən qışın, bir tərəfdən ayrılığın soyuğu məni üşütdüyü bir məqamda təyyarəmiz aşağı enməyə başladı. Fars körfəzini, onun gözəlliyini yuxardan seyr eləmək səadəti qismət oldu mənə. Təyyarəmiz Dubayda yerə enəndə isə qış geyimlərimizi çıxarmalı olduq. Çünki burada əsl yay havası idi...

Qışda belə isti olar? –
Çaşıb qalmışam, neynim mən?!
Gödəkcəmi, papağımı
Dubay çıxartdı əynimdən...

Gömrük qeydiyyatından keçəndən sonra taksi ilə Şəraton mehmanxanasına getdik. Maşınımız şütüdükcə elə bilirdim ki, nağıllar dünyasındayam. Göydələnlərə baxdıqca, düşünürdüm ki, bir vaxt mirvari satmaqla gün-güzəran keçirən, bir qarın çörəyə möhtac olan insanlar indi ucsuz-bucaqsız qumsallığın üzərində gözəl bir şəhər salıblar, Səhra mirvarisi yaradıblar. Elə bir mirvari ki, dünyanın hər yerindən olan gözəllik aşıqlərini maqnit kimi özünə doğru çəkir. Elə buna görə də Dubayda gəzəndə adam özünü Avropa ölkələrində, Amerikada təsəvvür edir... Adamların böyük əksəriyyəti ingilis dilində danışır.

Şəhərlə tanışlığımız mehmanxanamıza bitişik, iri ticarət mərkəzini gəzməklə başladı. Buranın özü də bir neçə mərtəbəli böyük şəhəri xatırladır. Bahalıq olsa da, nə istəsən ta-

parsan. Addımbaşı hər növ, hər rəng adamla üzləşirsən. Heç bilmirsən dünyanın hansı şəhərindəsən. Hamı ticarət mərkəzində alver, istirahət edir, yeyib-içir, kinoya baxır. Bu ticarət mərkəzi elə bil insanların yaşadıkları evdir, bütün günlərini orada keçirənlər də az deyil...

Axşam tərəfi yeni ili qarşılamaq üçün Bürc Xəlifənin yanına getməyi qərarlaşdırdıq. Dedilər ki, burada çox gözəl, dəbdəbəli bayram atəşfəşanlığı olur. Taksi ilə getsək də, meydana yaxın düşə bilmədik. Piyada getməli olduq. O qədər adam var ki, elə bil bütün dünya burdadı. Polislər yolu kəsib gələnləri meydana buraxmırdılar. Adamlar elə harda gəldi, küçənin ortasında oturub, yeni il atəşfəşanlığını gözləyirdilər. Bizi isə meydana buraxdılar polislər. Məlum oldu ki, meydana ancaq ailə ilə gələnləri buraxırlar. Meydan nə meydan... Hər tərəf çil-çıraq... Elə bil milyonlarla ulduzlar sayrısan bir qalaktikanın içində düşmüşsən...

Şəhərin baş meydanında o başa, bu başa gəzdik. Nəhayət, bir yer tapıb əyləşdik. Saat onun yarısı idi. Birdən qaççaq düşdü. Bir də gördük ki, Bürc Xəlifənin yanındakı 63 mərtəbəli otel od tutub yanır... Hamı telefonla, kamera ilə bu mənzərəni çəkirdi. Polis maşınları signal verə-verə ora-bura şütüyürdülər. Ancaq bir dənə də olsun yangın-söndürən maşın gözə dəymirdi. Binanın bir tərəfi aşağıdan yuxarı yandığı halda, o biri tərəfin işıqlarını heç söndürməmişdilər də...

Baxdıq, baxdıq və bezdik. Nəvəm Sara dedi ki, evə gedək. Mən də ona dəstək oldum. Adamları yara-yara kənara çıxmağa çalışdıq. Ancaq yangına görə hər yeri bağlamışdılar. Nə yerüstü metroya yaxın düşmək, nə də əsas yola çıxmaq mümkün idi. Bu şəhərdə metro istisna olmaqla, ictimai nəqliyyat yoxdur. Yollar bağlı olduğundan, bir dənə də taksi gözə dəymirdi... Piyada o qədər getdik, getdik ki, ancaq nə otelə çata, nə də taksi tapa bildik. Yeni ili küçədə yol gedə-gedə qarşıladığımız. Ancaq atəşfəşanlıq hər yerdən

görünürdü... Nəhayət, küçədəki hasarı aşıb, yolun o üzünə düşdük və bir taksi ilə otelə getdik.

Bizim otağın pəncərəsindən şəhərin panoramı, Bürc əl Ərəb, Bürc Xəlifə, hətta yanan bina da yaxşıca görünür. Sonra məlum oldu ki, adamlar həmin binanın 63-cü mərtəbəsindəki restoranda oturub bayram yeməyi yeyən zaman yağın baş verib. Bir nəfərin burnu da qanamayıb. Hamını 10 dəqiqə ərzində sağ-salamat çıxara biliblər...

İki gün sonra həmin binanın yanına getmişdik. Yanan hissə qalsa da, o biri tərəfindəki otaqların hamısında işıq yarırdı...

Yeni ilin ilk günü... Səhər yeməyini yeyib bir az dincəldəndən sonra otelin 24-cü mərtəbəsinə qalxdıq və buradakı üstü açıq hovuzda çimdik. Hava da, su da isti idi. Yayda olduğu kimi hovuzun sahilindəki adamlar uzanıb özlərini günə verirdilər... Hündürdən baxanda şəhər çox gözəl, dəbdəbəli görünürdü...

Yanvarın ikisində səhər yeməyindən sonra otelin avtobusu bizi Fars körfəzinin sahilinə apardı. Əsl yay havasıdı. Çimərlik adamlarla doludu. Bir yanımda dənizin içində tikilmiş Bürc əl Ərəb mehmanxanası, digər tərəfdə körfəzin içinə girən ağ qum təpəsi... Su elə təmiz, elə təmizdi ki... Ömrümün 66 ilinin tamamında Fars körfəzində çimməyi mənə nəsib edən Allaha şükürlər olsun! Bu gün 67 yaşa, ömrümün üçüncü qərinəsinə qədəm qoydum... Mən şükür Yaradanıma...

Qızım Gülzar deyəndə ki, bu gün babanın ad gününü qeyd eləyirik, nəvəm Sara təəccübləndi:

– Ana, bəs babanın ad gününü dekabrın 28-də qeyd eləmədik?

– Elədik. Bu gün isə babanın rəsmi, pasportunda yazılan ad günüdür.

Sara bic-bic güldü:

– Hamının ad günü ildə bir dəfə olur, babanın ad günü isə iki dəfə...

Bəli, mənim ikinci ad günümü qışın oğlan çağında, yanvar ayının ikisində Fars körfəzində çimməklə qeyd elədik. Doyunca üzddüm, günəşləndim...

Saat 2-də avtobus gəlib bizi otele apardı. Axşam tərəfi yerüstü metro ilə şəhərin mərkəzinə getdik. Çox qəribədi. Heç bayra çıxmağa ehtiyac da qalmır. Liftlə ikinci mərtəbəyə düşdük. Ticarət mərkəzinin içi ilə metro stansiyasına keçdik. Bilet alıb qatara mindik. Qatardan çıxıb Dubay ticarət mərkəzinin binasına daxil olduq...

Görünür, havanın istiliyini nəzərə alıb belə şərait yaradıblar adamlar üçün. Heç çölə, günün qızmarına çıxmağa ehtiyac da qalmır... Metronun içi o qədər gözəl, rahatdı ki... Qatar yerin üstündə körpü kimi ucaldılmış estakadaların üstü ilə o başa, bu başa şütüyür. Həmin estakadaların altında isə maşınlar ora-bura hərəkət edir... Yollar da mərtəbə-mərtəbədi elə bil... Birinci mərtəbədə maşınlar, ikinci mərtəbədə isə qatarlar hərəkət edir...

Bilet alıb Dubay ticarət mərkəzində yaradılmış nəhəng akvariuma girdik. Tunellə gedirik, başımızın üstündə nəhəng balıqlar üzür. Burada akuladan tutmuş mikroskopla görünən balıqlara qədər hər cür dəniz canlısına rast gəlmək mümkündür. Balıqlara nəhəng akvariumun yanlarından, eləcə də altından yuxarı, üstündən aşağı da baxdıq... İnsan əlləriylə yaradılmış möcüzəli bir balıqlar şəhərciyi...

Ticarət mərkəzindən düz məşhur Dubay fəvvarəsinin yanına çıxdıq. Bürc Xəlifənin, eləcə də digər hündürmərtəbəli binanın işıqları süni gölə düşüb qərribə bir mənzərə yaradır. İyirmi dəqiqədən bir musiqi sədaları altında fəvvarə rəqş edəndə adam özünü sehrli bir nağıllar dünyasında hiss edir...

Görünməyən bir iş... Gecə səhərəcən Dubayda yağış yağdı. Buralarda yağış nadir halda yağdığı üçün heç yağış

kollektorları da tikilməyib. Ona görə yağışdan sonra bizim Bakıdakı kimi gölməçələr əmələ gəlmişdi...

Yanvarın 3-də saat üçdə maşın gəlib bizi səhraya apardı. Bir məntəqədə dayandıq. Nəhəng ciplərin sürücüləri maşınların təkərindəki havanın bir qismini boşaltdılar. Bir az gəzdik, dəvələrə baxdıq. Sonra cip karvanı səhraya üz tutdu... Maşınlar dərə-təpəli səhrada, sərt yamaclarda elə sürətlə hərəkət edirdilər ki, qorxudan səsimizi kəsmişdik...

Nəhayət, gəlib bir yerdə dayandılar. Axşamkı yağışdan islanmış səhrada demək olar ki, toz yox idi... Səhranın bu qədər gözəl olduğunu gözümlə görməsəm, təsəvvür eləyə bilməzdim. Burada günəşin necə batmasını seyr etmək ayrı bir aləm imiş...

Bizim adamlar ailəsi ilə birlikdə, meşəyə, bulaq üstünə getdikləri kimi, buranın insanları da öz keçmişlərini xatırlamaq üçün səhraya üz tutub orada istirahət etməyi çox xoşlayırlar. Bu mənzərələr ürəyimdə qəribə duyğular oyatdı və öz-özümə pıçıldadım:

Səhraya sonsuz demə,
Elə bilmə o, yatıb.
Leyli Məcnun sevgisi
Bu səhrada boy atıb...

Qaranlıq düşəndə bizi bir ərəb kəndinə gətirdilər. Döşəkçələrin üstündə oturub yemək yedik, çay içdik, göbək rəqsinə tamaşa elədik... Qəribə idi ki, göbək rəqsi edən ərəb yox, rus qızı idi...

Dənizin ortasında böyük zövqlə yaradılmış palma ağacına bənzər ada, onun üstündə salınmış şəhər, Bürc Xəlifə, Bürc əl Ərəb və onlarla buna bənzər dəbdəbəli tikililər adamı heyretləndirir, düşündürür. Gör insan zəkası, insan fantaziyası nələrə qadir imiş! Ömürləri boyu gözəl-gözəl nağıllar yaradan ərəblər öz düşüncələrindəki nağılları qumsal bir səhranın üstündə reallaşdırmağı bacarıblar. Yer

üzündə yaradılan bu nağıllar diyarı indi bütün dünyanın diqqət mərkəzindədir. İmkani olanların hamısı bu ölkəni ziyarət etmək fürsətini əldən verməmək haqqında düşünlər.

Nəhayət, ayın 4-ü axşam aereporta gəldik. Qeydiyyatdan keçib təyyarəyə mindik...

Gecə təyyarədən Dubaya baxanda mənə elə gəlirdi ki, Hind okeanında mirvari qalmayıb, hamısını çıxarıb asıblar bu şəhərin boynundan... Bu mirvarilər elə parlaq şəfəq saçır-dı ki, adamın gözlərini qamaşdırırdı.

Dubayın üstü ilə uça-uça düşünürdüm ki, mədəniyyət insanın, onun təmsil etdiyi xalqın düşüncəsindən, fantaziya-sından doğulur. Min bir gecə nağılını yaradan xalqın öz düşüncəsindəki dəbdəbəli bir aləmi səhranın üstünə köçürə bilməsi məni heyrləndirdi. Düşündüm ki, bütün dünyanın tanıdığı Dubay nağıllar diyarı, səhra mirvarisidir...

Bu şəhərin simsarı
gündüzlər günəş,
gecələr aydı.
Bu nağılın adı
səhra mirvarisidi –
Dubaydı...

Dubay

31.12.2015 – 04.01.2016

TÜRKİYƏ VƏ YA MƏNİM DİLİMDƏ DANIŞAN BÖYÜK BİR ÖLKƏ

Gənclik illərimdə ən çox getmək, görmək istədiyim ölkə Türkiyə idi. Ancaq bu diyar mənim üçün o qədər əlçatmaz, ünyetməz idi ki... Bu ölkəyə məndən əvvəl səfər eləyən tanıdığım və sevdiyim insanlara – Qasım Qasımzadəyə, Məmməd Araz, Məmməd Aslana və Sabir Rüstəmxanlıya qibtə eləyir, onları dünyanın ən xoşbəxt adamı sanırdım. Heç vaxt unutmadığım bir məqam: Məmməd Araz Türkiyədən yenicə qayıtmışdı. Həmişə olduğu kimi bizim “Göyərçin” jurnalının redaksiyasına hal-əhval tutmağa, duzlu məzəli söhbətləri, zarafatları dinləməyə gəlmişdi. Mənim “Məmməd əmi, Türkiyədə Sizin diqqətinizi ən çox cəlb edən nə oldu?” sualına onun verdiyi cavab elə bil ki, yeni bir dünyanın qapısını üzümə açdı. Məmməd Araz dedi: “Məni heyrətləndirən bu oldu ki, böyük bir ölkə mənim dilimdə danışır!”

Əslində mən dilimizin türk dili olduğunu bilirdim. Əmim Mirağa Əliyevin həyat yoldaşı, gözəl bir kimya müəllimi olan Sima xanımla, onun anası Gülzar, bacısı İqbal, qardışı Sami ilə o qədər sıx ünsiyyətimiz var idi ki... Bəs necə, axı bizim hamımız böyük bir ailənin üzvləri idik?! Ancaq heç vaxt bu ailədə, türk, türkçülük haqda söhbət eşitməmişdim. Ancaq bircə onu bilirdim ki, əfsanəvi 416-cı Taqanroq diviziyasının 1368-ci alayının komissarı əmim Mirağa Əliyevə məhz həyat yoldaşı “xalis” türk qızı olduğuna görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilməmişdi. Mühəribə vaxtı Qubadlı Rayon Partiya Komitəsindən ali baş komandanlığın sorğusuna bu haqda məlumat verilmiş və elə buna görə də əmimə həmin ad verilməmiş, əvəzində o, bir pillə aşağı olan ordenlə təltif olunmuşdu... Necə deyərlər, türkçülük mözusu ailənin bir qədər “yaralı” yeri idi...

Atamla yaşıd olan Sami ilə ünsiyyətimiz çox olduğundan dostlaşmışdıq. O, mənə rus dilində çap olunan, ən çox oxuduğu “Türk xalq nağılları” kitabını vermişdi ki, oxuyum... Neçə il bu kitab məndə qaldı. Düşündüm ki, Sami bir az keçəndən sonra bunu unudar, ancaq unutmadı və ısrarla kitabı qaytarmağı məndən tələb eldi. Qaytarmaqdan başqa çarə yox idi...

Buna bənzər digər bir hadisə də baş verdi həyatımda. Jurnalist dostum Rəhman Məmmədovdan Nazim Hikmətin Azərbaycanda nəşr edilən iki cildliyini istədim. Sağ olsun, qaytarmaq şərti ilə verdi. Pyesləri toplanan 2-ci cildi vaxtında oxuyub qaytardım. Şeirləri toplanmış birinci cildi isə özümdə çox saxladım, nə az, nə azacıq, on il... Yalnız Nazim Hikmətin Bolqarıstanda nəşr edilən 7 cildliyini əldə edəndən sonra Rəhmanın kitabını özünə qaytardım. İndi də bir-birimizlə görüşəndə söylədiyimiz ilk söz bu olur bir-birimizə: “Nazim Hikmətdən salamlar!”

Nazim Hikmət demişkən, başqa bir maraqlı hadisə də yadıma düşdü. Sumqayıtdakı 23 nömrəli məktəbdə müəllim işləyirdim. Direktorumuz, gözəl rəhbərlik səriştəsi olan Minarə Tahirova dedi ki, sabah məktəbimizə Yuqoslaviyadan qonaqlar gələcək. Onların arasında Bəndər Səlim adlı bir türk də var. Ona məhəbbətimizi bildirmək üçün yol axtardıq. Ancaq Türkiyə ilə bağlı qonağı heyretləndirə biləcəyimiz bir şey tapmadıq. Minarə müəllimin göstərişi ilə Nazim Hikmətin orta məktəbin dərslində olan “Kərəm kimi” şeirindən bir neçə misrəni, haqqında olan yığcam məlumatı dərslərdən kəsib şüşənin altına yerləşdirdik. Qonaqlar gələndə onların diqqətini bura yönəlttik. Bəndər Səlim soruşanda ki, burada nə yazılıb, dedim ki, Nazim Hikmətin şeiridi. “Sən yanmasan, mən yanmasam, necə çıxar qaranlıqlar aydınlığa!” Qonağın üzünə qərribə bir təbəssüm qondu və kinayəli bir ahənglə dedi: “Sən yanmasan, ben yanmasam, o dünyada bəs kim yanar?”

Minarə xanım mənim şair olduğumu söyləyəndə qəzet redaktoru işləyən Bəndər Səlim mənə öz vizit kartını verdi və dedi ki, şeirlərini bu ünvana göndər, çap eləyərəm...

O vaxt böyükklər məni xəbərdar elədilər ki, qətiyyən xaricə şeir göndərmək olmaz, özünü də, bizi də işə salarsan...

Qadağalar ürəyimdəki Türkiyə sevgisini bir az da artırırdı. “Çalı quşu”, “Fosforlu Cevriyyə”, “Dodaqdan qəlbə” kimi əsərlər xəyalımda qərribə bir türk dünyası formalaşdırmışdı...

1982-ci ildə məni uşaq və gənclər ədəbiyyatı üzrə birinci ümumittifaq seminarında iştirak etmək üçün Moskvaya göndərildilər. Burada digər respublikalardan gələn qələm adamları ilə dostlaşdım. Bir dəfə necə oldusa özbək, qırğız, türkmən, tatar, qazax yazarları ilə bir otaqda yeyib-içərkən onlara dedim ki, biz əslində hamımız türkün, gəlin hamımız öz dilimizdə şeir oxuyaq. Qərribə bir mənzərə yarandı. Hamı dərk elədi ki, bizim dilimizin lüğət tərkibində nə qədər eyniyyət var imiş...

Ayrı-ayrı vaxtlarda Moskvada, Alma-Atada olan tədbirlərdə türkdilli qələm sahibləri bir-biriylə ünsiyyətə daha çox can atırdılar...

Türkiyəyə gedə bilmək istəyimi isə reallaşdırma bilmirdim ki, bilmirdim. Hətta sovetlər dönəmində rəhbər vəzifədə işləyən, ayrı-ayrı adamları xaricə göndərən əmim oğlu Cəfər də mənim arzumu reallaşdırma bilmədi...

İllər, aylar dolandı. Ölkəmiz müstəqillik qazandı, sonra mən öz arzularımı reallaşdırma bildim. Ayrı-ayrı vaxtlarda Bodrumda, Antalyada, Bələkdə, Marmarisdə, İstanbulda, Pamukqalada, Sedir adasında, Muğlada, Dənizlidə, digər şəhərlər və kəndlərdə oldum, gəzdim, istirahət elədim, düşündüm... Türkiyənin əsrarəngiz təbiəti, dənizləri, dağları, meşələri, tarixi abidələri məni məftun

etdi... Digər tərəfdən qürur duydu ki, “biz bir millət, iki dövlətlik” (Heydər Əliyev)...

...Tezdən Xəzərdə, axşam üstü Egey dənizində çimməyimi mənə Ulu Yaradanının bəxşişi kimi şükranlıqla qarşılamışam... İlk dəfə Qara dənizin üstündən uçanda “Çırpınırdı Qara dəniz, baxıb türkün bayrağına” mahnısının varlığını necə titrətməsini sözlə ifadə etməkdə belə acizlik çəkirəm... Hələ ilk dəfə ayağım dəyən İstanbul, Bodrum hava limanı... Bizi qarşılayıb Turqut Reyisə sarı aparan avtobusun pəncərələrindən əsrarəngiz dəniz, dağ, meşə mənzərələrinə baxmağım, Göyərçinlikdən keçəndə özümü nağıl qəhrəmanı sanmağım heç vaxt yaddaşımdan silinə deyil... Bu, ilk dəfə idi... Sonra ayrı-ayrı illərdə bu zonaya tez-tez doğma yerlərə gəldiyim kimi gəlmişəm. Təpənin üstündəki yel dəyirmanının yanında ilk dəfə Bodruma baxmağın da ayrı ləzzəti var idi... Sonra bu qədim, bənzərsiz şəhərin küçələrində gəzmək, tarixi abidələri ilə tanışlıq da yaddaşımda silinməz izlər qoymuşdur...

Belə bir söz eşitmişdim ki, kim Pamukkalanı görməyibse, deməli, Türkiyədə olmayıb... Bu arzu ilə öz ailəmizlə məxsusi bir mikroavtobusla Bodrumdan mənzərəli yollarla Muğlaya, Dənizliyə, Pamukkalaya getməyimiz ömrümün ən yaddaqalan günləri sırasındadır... Hələ sirli-sehrli Efes... Gəmilərlə bu adadan o adaya üzməyimiz, ayrı-ayrı mənzərəli yerlərdə çimməyimiz...

Ən yadımda qalan gəmi səyahətlərindən biri Sedir adasına – Kleopatra adasına üzməyimiz, adanı qarış-qarış gəzməyimiz, Mark Antonionun gəmilərlə ağ qum gətirib Kleopatranın çimdiyi xüsusi çimərliyin sahilinə səpdiyi yerlərdə olmağımız, həmin çimərlikdə ləzzətlə çimdiyimiz günlər unudulmazdır... Şəkillərdə, filmlərdə gördüyün yerlərdə gəzmək tamam başqa bir aləmdir. Adamın xəyalən özünü həmin tarixi şəxsiyyətlərlə bir mühitdə sanması da çox qərribə bir duyğudur. Ancaq keçmiş keçmiş, indi indi,

gələcək isə gələcəkdir... Ömür yollarının haralardan keçməsi də tale qismətidir...

...Adadan ayrılarkən bütün səyyahların ayağına su tökülməsi, qumun bir dənəsinin belə başqa yerə aparılması istəyi də məni duyğulandırdı... Bax, xalqın malını belə qorumaq lazımdır...

Ümumiyyətlə, gəmi səyahətləri ayrı aləmdir... Dağlar, yalçın qayalıqlar, adalar adamı məftun edir. Yaşıl dəniz deyilən sahəyə, dovşanlar adasına, fosforlu mağaraya və s. saysız-hesabsız yerlərə üzməyimiz də yaddaşıma həkk edilmişdir.

Hündürdən ən sevdiyim şəhərlərdən birinə – Marmarisə baxmaq da ayrı aləm idi. Bu bənzərsiz şəhərdə gəzmək, dəniz sahili ilə İçmələrə qədər piyada gedib qayıtmaq da ömrümün maraqlı günləri sırasındadır...

Dünyanın ən maraqlı şəhərlərindən biri olan İstanbul isə keçmişlə bu günün, Avropa və Şərq mədəniyyətlərinin qovuşduğu bir məkandır... Bu şəhərin küçələrində payı-piyada gəzməyin, Bosforda gəmi ilə üzməyin ayrı ləzzəti var... Bir yanda Ayasofiya, digər tərəfdə Sultan Əhəd camesi...

Türkiyə haqqında təəssüratlarım şeirlərimdə öz bədii əksini tapdığı üçün bu yazıda geniş təfərrüatlara varmaq istəmirəm... Ancaq onu xatırladıram ki, bu böyük ölkənin o qədər gəzməli, görməli yerləri var ki...

Ulu yaradanım mənim gəzmək, görmək, dünyanın gözəlliklərindən zövq almaq istəyimi gözümdə qoymayaydı kaş! Yaxşı ki, dünyaya maşınların, qatarların, gəmilərin, təyyarələrin pəncərəsindən çox baxmışam... Yaxşı ki, könlümün pəncərələri də dünyanın gözəllikləri önündə açıq olub həmişə...

2019, mart

MÜSAHİBƏLƏR

BİZİM ALİMLƏRİMİZ

RAFIQ YUSIFOĞLU DÜNYASI

Müsaibimiz görkəmli şair, ədəbiyyatşünas alim, filologiya elmləri doktoru, Sumqayıt Dövlət Universitetinin professoru, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, “Qızıl qələm”, “Vətən”, “Araz”, “İlin ən yaxşı kitabı” mükafatlarının laureatı Rafiq Yusifoğludur.

– Rafiq müəllim, Siz şərəfli bir ömür yolu keçmisiniz. Qırxdan artıq kitabınız çap olunub, yüzə yaxın əsəriniz dərsliklərə düşüb, ölkəmizin sayılıb – seçilən, nüfuzlu ziyalılarından birisiniz. Ömrün, uğurlarınızın bu zirvəsindən həyatınızın başlanğıcı, uşaqlıq illərinizin keçdiyi doğma Qubadlı xəyalınızda necə canlanır?

– “Doğulduğum kənd” adlı bir şeirimdə bu ovqatı əks elətdirən belə bir misra var: “Bir çayam, kəndimdən başlanır ömrüm”... Doğrudan da, belədi. Uşaqlıq illərim keçən Çardaxlını, Xocamsaxlını, Qubadlını hər gün xatırlayıram demək də mənim yurd həsrətimi dəqiq ifadə eləyə bilmir. Mən özümü təsadüfən başlanğıcını doğulduğum torpaqdan götürən bir çaya bənzətməmişəm. Əgər ömür çayımın başlanğıcını təşkil edən çeşmələr qurusa, o çayın yaşamaq ehtimalı da azalır, yoxa çıxır...

– Sizin valideynləriniz riyaziyyatçı olublar. Atanız uzun müddət rayonun ayrı-ayrı məktəblərində dərs hissə müdiri, direktor vəzifələrində çalışıb, ananız fizika və

riyaziyyatı tədris eləyib. Bəs necə olub ki, ədəbiyyat, şeir-sənət yolunu seçmişiniz?

– Bu, tale işidi. Fəlsəfədə təsadüf və zərurət məsələsi var. Atamın zarafatla mənim adımdan bibim oğluna şeirlə məktub yazması bir təsadüf idi. Ancaq bu təsadüf mənim daxilimdə mürgüləyən şeir-sənət duyğusunu yuxudan oyatdı, zərurətə çevirdi. Atam içimdəki poeziya duyğusunun qapılarının açılmasına ilk təkan verdisə, ana babam, Molla Nəsrəddinçi şair, “İstiot” təxəllüsü ilə “Molla Nəsrəddin”də xeyli şeirləri çap olunan, Əməkdar müəllim Nuşirəvan Kərimov bu duyğunun cıllanmasında əvvəzsiz rol oynadı. O, mənim ilk sənət müəllimim oldu. Qubadlı orta məktəbində doqquzuncu sinifdə oxuyanda günortadan sonra kənd uşaqlarına qoşulub Xocamsaxlıya – babamgilə gedər, orda onun ev dərslərini dinləyər, başa düşmədiyim beytlərin mənasını öyrənər, səhər əlaqaranlıqda isə Qubadlıya qayıdard, dərslə gedərdim. Bütün bunlar mənim ömür yolumun istiqamətini kökündən dəyişdi, mən valideynlərim kimi riyaziyyatçı yox, ədəbiyyatçı oldum, şeir-sənət yolunu seçdim...

Hələ orta məktəbdə oxuyarkən şeirlərim mətbuatda çap olunmağa başladı. 1966-cı ildə Qubadlı orta məktəbini bitirəndən sonra sənədlərimi Azərbaycan Dövlət Universitetinə vermək istəsəm də, əmim Mirəğa Əliyevin təkidi ilə o zamankı API-nin filologiya fakültəsini seçdim. Bu da tale işidi. Əgər API-yə yox, universitetə daxil olsaydım, yaradıcılığımın formalaşmasında xüsusi rolu olan İsmayıl Şıxlı, Əhəd Hüseynov, Ə.Dəmirçizadə, F.Qasımzadə kimi görkəmli adamlardan dərslə ala bilməzdim...

– Madam ki, müəllimlərdən danışdınız, xahiş eləyirəm bu istiqamətdə söhbətimizi davam etdirək. Bəs orta məktəb müəllimlərindən kimləri xatırlayırsınız?

– Demək olar ki, hamısını. İbtidai sinifdə mənə Ziyadxan müəllim, Şəmrüz müəllim, Əfruz müəllim, Umud müəllim,

lim dərş keçib. Çardaxlı məktəbinin yuxarı siniflərində atamdan, anamdan, Məhərrəm, Azad, Eldar, Camal, Bahar, Oruc, Əli, Ədil müəllimdən dərş almışam. Qubadlıda da müəllimlərim az olmayıb: İman müəllimi, Bəhmən müəllimi, Həlimə müəllimi, İmamqulu müəllimi, Əlqəmə müəllimi, Nigar müəllimi, İnqilab müəllimi, Bahadır müəllimi, Qüdrət müəllimi, Taisa Stepanovnanı dərş minnətdarlıq duyğuları ilə xatırlayıram...

Bir də bilirsiniz ən əsas müəllimim kim olub? Qubadlının əsrarəngiz təbiəti, onun mehriban, tükü-tükdən seçməyi bacaran insanları... O mənada ki, ən böyük müəllim insanın yaşadığı, şəxsiyyətinin formalaşdığı mühitdi...

– Ali məktəbi bitirəndən sonra valideynlərinizin yolunu davam etdirmisiniz, müəllim kimi əmək fəaliyyətinə başlamısınız və çox sevilən müəllimlərdən biri olmusunuz. Otuz yeddi illik pedaqoji stajınız var. Dərş dediyiniz keçmiş şagirdlər, tələbələr Sizdən o qədər məhəbbətlə danışrlar ki... Sizcə, bunun səbəbi nədir?

– Belə bir ifadə var: təsir əks təsirə bərabərdir. Sevmədən, sevilə bilməzsən. Xoşbəxtəm ki, Ulu Tanrım mənə sevdalı bir ürək, sevmək istedadı bəxş eləyib. Müsahibələrimin birində demişdim ki, mənə elə gəlir ki, ədəbiyyat mənim Leylimdi, mən isə onun Məcnunu... Bax bu Məcnun sevgisi məni vadar eləyir ki, tələbələrimə öz Leylim – ədəbiyyat haqqında vurğunluqla söhbət açım...

– “Xatirə kəcavəsi”, “Bir sevdalı ürəyim var” və “Tanrının ömür payı” kitablarınızda oxucularınızın, xüsusən tələbə qızların Sizə ünvanlanan o qədər məktubu verilib ki... Cəsarətlə demək olar ki, heç bir Azərbaycan şairinə, müəlliminə bu qədər sevgi ilə dolu məktub ünvanlanmayıb.

– O məktublar indi də davam eləyir. Onları oxuyanda elə bil ki, özümə kənar gözlə baxıram. Etiraf eləyim ki, qızların sevgi dolu sətirləri əsasında xeyli şeirlər yazmışam.

Həmin məktubları çap etdirməyim isə təbii ki, birmənalı qarşılanmayıb. Ancaq alim dostum, Şərqşünaslıq İnstitutunda şöbə müdiri işləyən Vidadi Mustafayevin fikri daha çox ağıma batır. O deyir ki, bu məktublar psixoloji bir tədqiqatın mövzusudur...

– *Düzdü, onun fikrində həqiqət var. Siz sevilən bir qələm sahibi, sevilən bir müəllimsiniz. Sevgini isə zorla, pulla, var-dövlətlə, vəzifə ilə qazanmaq olmur...*

– Tamamilə doğrudur...

– *Rafiq müəllim, Sizin yaradıcılığınızın ən aparıcı qollarından biri də uşaq ədəbiyyatıdır. “Əlifba”da, digər orta məktəb dərslərlərində, Azərbaycan dili, oxu kitablarında verilən şeirləriniz, hekayələriniz bu sahədəki böyük uğurlarınızdan xəbər verir. Siz uşaq ədəbiyyatı üzrə Moskvada keçirilən üç ümumittifaq seminarının, Qazaxıstanda keçirilən beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı günlərinin iştirakçısı olmusunuz. Əsərləriniz bir sıra dillərə tərcümə edilib. Uzun illərdir ki, “Göyərçin” jurnalında baş redaktor vəzifəsində çalışırsınız. Bir mütəxəssis kimi müasir dərslərlərimizin səviyyəsi Sizi qane edirmi?*

– Doğrusu, təmin eləmir. Günün tələblərinə uyğun yeni dərsləklər yaratmağa böyük ehtiyac var. Ancaq bu zaman varislik prinsipi mütləq gözlənilməlidir. Yeni dərsləklər yazılarkən əvvəlki dərsləklərin təcrübəsi mütləq nəzərə alınmalıdır. Ancaq təəssüf ki, ədəbiyyat dərsləkləri yazılarkən dostbazlıq, yerlibazlıq prinsipi əsas götürülür. Belə olmasaydı, Mirzə İbrahimov kimi bir nəhəng kənarda qalmaz, əvəzində ona-buna “əsər” yazdırıb, redaktə etdirib “yazıçı” olan müəlliflər orta məktəb dərsləyinə düşməzdi...

– *Rafiq müəllim, Siz məhsuldar şairsiniz. “Yurdim yuvam”, “Ətirli düymələr”, “Ocaq yeri”, “Aylı cığır”, “Qəm karvanı”, “Həsrət köçü”, “Şirin yağış” (rus dilində), “Təzə sevdalara doğru”, “Çiçək yağışı”, “Böyük arzuya gedən yol”, “Günlərimiz, aylarımız”, “Söz*

çəmənli”, “Zamanın qatari”, “Yollar”, “Ana dilim”, “Daha uşaq deyiləm”, “Ayrılığın qəm hasarı”, “Həsrət sazağı”, “Sevda lı sabahlar” adlı şeir, “Şirin yuva”, “Bahar qatari”, “Dəniz səviyyəsi” adlı nəsr, neçə-neçə tərcümə kitablarının müəllifisiniz. Bu kitablar haqqında respublika mətbuatında çoxlu məqalələr çap olunub. Görkəmli qələm ustalarından Əli Vəliyev, Hüseyn Abbaszadə, Anar, Süleyman Rüstəm, Bəxtiyar Vahabzadə, Nəbi Xəzri, Qabil, Qasım Qasımzadə, Nəriman Həsənzadə, Məmməd Araz, Fikrət Sadiq, İlyas Tapdıq, Tofiq Mahmud, Hikmət Ziya, Məmməd Aslan, ədəbiyyatşünas alimlərdən Məsud Əlioğlu, Bəkir Nəbiyev, Yaşar Qarayev, Şamil Salmanov, Cəlal Abdullayev, Akif Hüseynov və başqaları Sizin yaradıcılığınız haqqında xoş sözlər söyləyiblər. Başqa sözlə desək, Siz yetərincə ciddi və sevilən bir qələm sahibisiniz. Bəs necə olub ki, elmə gəlmisiniz? Bu, hansı zərurətdən irəli gəlib?

– Mən Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasına ona görə imtahan verib qəbul olunmamışdım ki, alim olum. Məqsədim bu idi ki, ədəbiyyatın, xüsusən poeziyanın qanunauyğunluqlarını mükəmməl öyrənirəm. Bu isə mənim bədii yaradıcılığımın öz təsirini göstərsin. Aspiranturaya qəbul olunanda mənə mərhum ədəbiyyatşünas Yəhya Seyidov rəhbər təyin olmuşdilər. Nəsr, dramaturgiya üzrə mütəxəssis olan Yəhya müəllim istəyirdi ki, elmi axtarışlarımı bu sahədə aparım. Mən isə poeziya üzrə araşdırma aparmaqda ısrarlı idim. Uzun çək-çevirdən sonra ortaq bir məxrəcə gəldik. Mənim üçün “XX əsr Azərbaycan sovet poemasında konflikt və xarakter problemi” mövzunu təsdiq elədilər. Əsər hazır olanda Yəhya müəllim qəflətən dünyasını dəyişdi. Elmi Şuranın qərarı ilə Qasım Qasımzadə mənə yeni rəhbər təyin edildi. O, dissertasiyamın ilk variantını oxuyub yaxşı qələmim olduğunu söylədi və eyni zamanda mənə dəyərli məsləhətlər verdi. Əsər üstündə yeni-

dən işlədim və Qasım müəllimin müzakirə zamanı işlətdiyi ifadə ilə desək, mənim namizədlik dissertasiyamın ilk variantı ilə son variantı arasında “zəmin asıman fərq” yarandı. Elmi Şurada mənim nəzəriyyə indeksi ilə müdafiə etməyim təklif olundu. Abbas Zamanovla Pənah Xəlilov bu fikirdə çox israrlı idilər. Ancaq Qasım müəllim də, mən də bunu istəmirdik. Ona görə ki, belə olsa, nəzəriyyədən də namizədlik minimumu verməli idim. Bu isə xeyli vaxt itkisinə səbəb ola bilərdi. Bu məsələni araşdırmaq üçün komissiya yaradıldı, sədri isə Yaşar Qarayev oldu. Qasım müəllimin ondan xahiş elədi ki, mənim işim Sovet ədəbiyyatı indeksi ilə müdafiəyə buraxılsın. Beləliklə, mövzumun adını dəyişməklə kompromis bir variantla gəldilər. Mən 1984-cü ildə “Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri (1956-1965)” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə elədim...

– Siz doktorluq dissertasiyasını bir qədər gec müdafiə elədiniz. Ancaq çox adam elə bilirdi ki, Siz elmlər doktoru-sunuz. Bu ləngimənin səbəbi nə idi?

– Hər işin öz vaxtı, öz vədəsi var. Qasım müəllim tez-tez deyirdi ki, doktorluq mövzusu fikirləş. Elə bu ərzədə o, dünyasını dəyişdi. Ardınca ictimai quruluş dəyişdi. Azərbaycan müstəqil Respublikaya çevrilsə də, məlum səbəblərdən elm sahəsində bir qədər durğunluq yarandı. Digər tərəfdən, elmi müəssisədə, ali məktəbdə işləmədiyim üçün əsas gücümü bədii yaradıcılığa vermişdim.

Mən dövlət televiziyasında şöbə müdiri işlədiyim vaxt Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, görkəmli ədəbiyyatşünas alimimiz Yaşar Qarayevin israrı ilə “XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri” adlı doktorluq dissertasiyası üzərində işləməyə başladım. Çox tez bir vaxtda əsəri yazıb ilk variantını Yaşar müəllimə verdim. Dissertasiyanı çox bəyəndi və Elmi Şuranın qərarı və Yaşar Qarayevin redaktorluğu ilə əsərimin ilk variantı 1998-ci ildə

“Elm” nəşriyyatında çap olundu. Monoqrafiya haqqında mətbuatda yüksək fikirlər söylədilər. Əsər üstündə yenidən işlədim. Müzakirə uğurla keçsə də, iş müdafiəyə buraxılsa da, bürokratik əngəllər müdafiəni xeyli ləngitdi. Nəhayət, 2006-cı il oktyabr ayının 11-də uğurla dissertasiya müdafiə eləyib filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi aldım...

– *“Tanrının ömür payı” kitabında müdafiənin stenoqramı və sənədləri var. Onları nəzərdən keçirəndə aydınca görünür ki, Azərbaycanın çox görkəmli ədəbiyyatşünas alimləri Sizin yaradıcılığınız və şəxsiyyətiniz haqqında yüksək fikirdədirlər. Sizin adınız indi respublikamızın sayılıb-seçilən ədəbiyyatşünas alimləri ilə bir sırada çəkilir. Ali məktəb tələbələri üçün yazıb çap etdirdiyiniz “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, “Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid”, “Uşaq ədəbiyyatı” dərslikləriniz mütəxəssislər tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilib. Sumqayıt Dövlət Universitetində böyük uğurla müəllimlik fəaliyyətinizi davam etdirirsiniz. Elmi işləriniz, müəllimlik fəaliyyətiniz bədii yaradıcılığınıza mane olmur ki?*

– Xeyir, qətiyyə. Əksinə, bunlar mənə kömək eləyir. Bir ədəbiyyatşünas kimi öz yazılarımı təhlil eləyirəm, dəyərləndirirəm. Uğurları davam etdirməyə, nöqsanlarımı aradan qaldırmağa çalışıram. Müəllimlik fəaliyyətim isə cavanların, oxucularımın arzu və düşüncələrini öyrənməyimə yardımçı olur.

– *Sizcə, şair Rafiq Yusifoğlu qüdrətlidir, yoxsa alim Rafiq Yusifoğlu?*

– Şair Rafiq Yusifoğlunun alim Rafiq Yusifoğluna, alim Rafiq Yusifoğlunun isə şair Rafiq Yusifoğluna böyük ehtiyacı var. Elə adam var ki, mənim şairliyimi, elələri də var ki, alimliyiimi yüksək dəyərləndirirlər. Şairlik ilahi vergidi. Ona görə mənə elə gəlir ki, şair Rafiq Yusifoğlunu lazımi səviyyədə dərk edib dəyərləndirməkdə alim Rafiq Yusifoğlu çox zəifdir... Ancaq necə olsa, alim Rafiq Yusifoğlu şair

Rafiq Yusifoğlunun dəyərini, onun əsərlərinin məziyyət və nöqsanlarını başqa ədəbiyyatşünas alimlərin hamısından daha yaxşı anlayır...

– Sizin əsərlərinizdə daxili dünyanın görüntüləri, duyğu və düşüncələrinizin əks-sədası var... Doğulduğunuz torpağın füsunkar gözəlliyinin tərənnümü, insan taleyi haqqında düşüncələr, yurd həsrəti bu əsərlərin mərkəzindən qırmızı bir xətt kimi keçir... Sizin poeziyanızı gənclərə sevdiren ən aparıcı cəhət isə səmimiyyətiniz, müqəddəs sevgi duyğularını yüksək sənətkarlıqla əks etdirməyi bacarmığınızdır.

– Şair öz duyğu və düşüncələrini bədii sözün gücü ilə canlandırmağı bacarmasa, onun əsərləri kimsəyə təsir etməz. Xoşbəxtəm ki, özümü də, şerlərimi də sevirəm deyərək təsəvvür etməyi bacaran insanların sayı az deyil. Bu, mənim ən böyük qazancımdı...

– Siz sevgi dünyasının içindəsiniz, sevirsiniz, sevilirsiniz. Bəs elə olubmu ki, bir anlığa kənardan durub özgəzlə Rafiq Yusifoğluna baxasınız? Yad baxışlarla baxdıqda özünü necə görürsünüz, nələr düşünürsünüz?

– Olmağına olub. Məsələn, belə bir misram var: “Mənim alimliyim baş aparanda, mənim şairliyim xəcalət çəkib.” Bəzən alim Rafiq Yusifoğlu, bəzən isə müəllim Rafiq Yusifoğlu şair Rafiq Yusifoğlunu qınayıb. Ancaq ürəyinin səsinə qulaq asan şair Rafiq Yusifoğlu alim Rafiq Yusifoğludan da, müəllim Rafiq Yusifoğludan da çox ucada dayanır. Oxucularımın, tələbələrimin ürəkləri əsə-əsə yazdıqları sevgi dolu məktubları alıb oxuyanda özümü bəxtəvərlər bəxtəvəri hesab eləyirəm... Bu məktublar özümə kənardan baxmaqda mənə yardımçı olur...

– Şeirlərinizin birində ürəyinizi sürgün yerinə bənzədirsəniz. Haqiqətənmi belədir? Yoxsa?...

– Hər poetik misra bir ovqatın məhsuludur. O şeirin yazıldığı anı nəzərə alsanız, fikrimdə haqlıyam. Ürəyi sınıq,

ilk sevgi oxu daşa dəyən insanların çoxunun məndən mənəvi dayaq gözləmələri, sevgi ummaları qəlbimdə həmin duyğuların, düşüncələrin baş qaldırmasına zəmin yaradıb...

– Deyirlər ilk məhəbbət unudulan deyil. Bu, həqiqətəndə, belədir, ürəyin bir küncünə sığınıb göynəyir. Siz neçə-neçə gənc qızın ilk məhəbbəti olmusunuz. Əbədi olaraq ürəklərdə yaşayacaqsınız. Kimisi bu sevgiyə baxıb sızlayacaq, kimisi isə bu sevgidən ilham alacaq... Siz xalqın şairisiniz, mən bu sözləri çəkinmədən deyirəm. Yaradıcılığınıza yaxından bələd olan, Sizi və şeirlərinizi sevən gənclərlə ünsiyyətdə olan bir insan kimi bunları deməyə haqqım var...

– Çox sağ ol, xoş sözlərinə görə minnətdaram...

– Rafiq müəllim, ürəyimiz sözlə dolu olsa da, mətbuat mizan-tərəzisi söhbəti uzatmağa imkan vermir. Ancaq elə bilirəm ki, bu söhbət Rafiq Yusifoğlu dünyasına daxil olmaq istəyən oxucuya az da olsa, bələdçilik edə biləcək. Dəyərli müsahibəyə görə Sizə öz dərin təşəkkürümü bildirir və arzulayıram ki, söhbətimizin ardını doğma Qubadlıda davam etdirək...

– Amin!

Müsahibəni apardı: **Günəl Mustafayeva**

“Bərgüşad” qəzeti, 1-31 dekabr 2007-ci il.

Rafiq Yusifoğlu da 60-a çatdı

“...Əvəzində Fikrət Qoca mənə dedi ki...”

“...meyxana sənət deyil”

“Elə bil məni görmürlər”

Rafiq Yusifoğlu milli ədəbiyyatımızın, dərslik siyasətimizin formalaşmasında rolu olan şəxsiyyətlərdəndir. Yanvarın ikisində tanınmış mədəniyyət və elm xadimi, professor, Əməkdar mədəniyyət işçisi Rafiq Yusifoğlunun 60 yaşı tamam olur. Bu səbəbdən də Rafiq Yusifoğlu ilə görüşüb müxtəlif mövzular ətrafında söhbətləşdik.

– Bu 60 yaşı bəlkə də elə 60 il gözləmişəm. Ömrün 60-cı zirvəsinə çata biləcəyim heç ağılıma gəlmirdi. Qırx yaşımda elə bilirdim ki, dünyanın ən yaşlı adamlarından biri mənim. Əlli yaşda bir az fərqli düşündüm. 60-da isə fikrim tamamilə dəyişdi. İndi özümü 6 yaşında uşaq kimi hiss edirəm. Düşüncə tərzim, həyata münasibətim, içimdəki nur, işıq, təbiət gözəlliyindən zövq almağı, hətta nəvələrimlə uşaq kimi oynamağı bacarmağım – bunlar hamısı 6 yaşın ab-havasına uyğundur.

Ömrümün ilk onilliyində mən özümü uşaq kimi deyil, böyük kimi hiss eləmişəm. Çünki həyat haqda ən sərt sözü o vaxt eşitmişəm. Yaylağa getmişdik. Dayımla dostu bir tərəfdə söhbət edirdilər, mən də onların yaxınlığında oynayırdım, kəpənək tuturdum, çəmənlikdə gəzirdim. Və birdən iki gəncin söhbətini eşitdim. Onlar ölüm haqda danışır, dünyada hamının öldüyünü deyirdilər.

Mən bu sözü eşidəndən sonra ağlamağa başladım. Təbii ki, onlar mənim ağlamağımın səbəbini bilmirdilər. Birdən soruşdum ki, mən də olacağam? “Yox, sən ölməyəcəksən”, – dedilər. Bu acı həqiqət mənim təsəvvürümü alt-üst elədi. Hər şey gözümdə dəyişdi...

Bizim nəşildə uzun ömür sürən yoxdur. Düşünürəm ki, çox şükür, ömür davam edir, çox şükür, atamın ömrünü keçə bilmişəm...

– Sizin ömürlüyünüzə baxırıq – şair, tərcüməçi, ədəbiyyatşünas, professor, nəşir, dərslik müəllifi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin qəbul komissiyasının üzvü və s. Yazıçılar Birliyi Sizin 60 illik yubileyinizi keçirəcəkmi? Ümumiyyətlə, əlaqədar qurumlardan nə gözləyirsiniz?

– Əslində heç nə gözləmirəm. Ancaq mühit mənasında Yazıçılar Birliyi lazımdır. Mən bu qurumda böyük şair və yazıçıları, onların şeir deməsini, ədəbi mübahisə etməsini görmüşəm. Mənim ədəbi zövqümün formalaşmasında Yazıçılar Birliyinin çox böyük rolu olub.

O ki qaldı mənə fəxri ad verilməsinə və yubileyimin keçirilməsinə, indiyə qədər bunu görməmişəm. Heç nəyinsə olmasını da gözləmirəm. Yaradıcılıq fərdi məsələdir. Mənə elə gəlir ki, kimdənsə nəşə gözləmək düzgün deyil. Təbii ki, mənə yaxşı bir əsərim haqda Yazıçılar Birliyinin rəhbəri Anar müəllim bir xoş söz deyibse, bunu yüksək qiymətləndirirəm.

Bir dəfə Fikrət Qoca ilə söhbət eləyirdik. O, mənim “Söz çəmənisi” kitabımı çox tərifləyib soruşdu ki, bu kitab haqda heç yazılar? Güldüm. Səbəbini soruşduqda dedim ki, Fikrət müəllim, o qədər böyük işlər görmüşəm və o kitabları mütəxəssislərə vermişəm, ürəyimdə gözləmişəm ki, nəşə bir söz deyəcəklər. Ancaq elə bil heç məni görmürlər...

Fikrət müəllim qayıtdı ki, görmürlər yox, görmək istəməyirlər...

Deyirlər ki, yaradıcı insanlar eqoist olur. Bunun da səbəbi var. Heç bir təşkilat, birlik insanı yazıçı eləmir. Ancaq elə bilirəm ki, Yazıçılar Birliyinin binası şeirin, ədəbiyyatın məbədidir. Adam ora girəndə özünü yığıdır, hiss edir ki, burada necə nəhəng ruhlar yaşayır.

Oxucular giley edirlər ki, indi oxumağa bir şey yoxdur. Əslində bu düzgün deyil. Vaxtilə teatrlara nə qədər tamaşaçı gedirdi, jurnal və qəzetlərimiz, kitablarımız böyük tirajlarla çıxırdı. Hazırda çap olunan kitabların tirajı 500-dən çox deyilsə, onu kimə çatdırmaq olar? Digər tərəfdən, bu 500 kitabı kim alacaq, kim oxuyacaq? Vaxtilə kitab çap etdirib qonorar alırdıq, indi pul verib kitab çap etdirsən, onun da alıcısı yoxdur. Camaat oxumur. Buna görə də oxucular yaxşı və pis ədəbiyyatın fərqində deyil. Ağıllı cavanlarımız çoxdur. Onlar ədəbiyyatın, kitabın qədrini, nəyin yaxşı, nəyin pis olduğunu bilirlər. Onlara söz demək üçün meydan lazımdır, o meydanı isə verən yoxdur.

Hər səhər dənizə gedirəm. 43 ildən artıqdır ki, bu davam edir. Burada müxtəlif sənət və peşə sahibləri ilə dostluq edirik. Dərdlərimizi, fikirlərimizi bölüşürük. Restoran işlədən bir “dəniz dostum” var. O, həmişə televiziyada gedən meyxana yarışlarını tərifləyib “gördün nə dedi, əsl sənət budur”, – deyirdi. Mənsə gözləmə mövqeyində durub ona cavab vermirdim ki, meyxana sənət deyil. Axır vaxtlar telekanallarda kulinariya verilişləri verməyə başlayıblar, orada müxtəlif cür xörəklər bişirirlər. O dəfə ondan soruşdum ki, bu verilişlərə münasibətin necədir? Deyir ki, baxanda adamın əti tökülür, belə biabırçılıq olar? Mən də dedim ki, meyxanaya baxanda da biz həmin hissləri keçirmişik...

– *Nəvələriniz “Göyərçin”i bəyənmir? Heç onlar jurnalına bağlı təklif irəli sürürmü?*

– Nəvələrim hələ “Göyərçin” oxumaq yaşında deyillər, körpədilər. Amma jurnalın şəkillərini bəyənlər. “Göyərçin”in tirajının az olmağı isə dövrə bağlıdır.

– *İlk baxışdan qısqanc adam təsiri bağışlayırsınız.*

– Yəqin ki, təbiət etibarilə qısqancam. Amma ailəmdə qısqançlıqla bağlı heç bir problem yaşanmayıb. Bəlkə də yazıçı və şairlər arasında yeganə adamam ki, mənə gələn məktubları çap etdirmişəm.

- *Məktubları qızlar, qadınlar yazıb ki?*
- Təbii ki...
- *O zaman maraqlıdır, onlar bu məktublarda nələr yazıblar?*

– Soruşun ki, nələr yazmayıblar? Özü də onlar bu məktubu “Göyərçin” jurnalının baş redaktoruna deyil, bir professorla, müəllimlə, başlıcası isə bir insana yazırlar. Onu da deyim ki, məktub müəlliflərinin əksəriyyəti tələbələrdir...

İradə SARIYEVA

Biz də öz növbəmizdə əziz və hörmətli Rafiq Yusifoğlunu 60 illik yubileyi münasibətilə baş redaktorumuz Aydın Quliyevin və bütün kollektivimizin adından ürəkdən təbrik edirik. Uğur Sizinlə olsun, Rafiq müəllim!

***“Bakı-Xəbər” qəzeti,
30 dekabr 2009 – 4 yanvar 2010***

33 ziyalıya 33 sual

**Azərbaycanlı şair-alim: “Şərəf və ləyaqətimi
qorumaq üçün hər şeyə hazıram”**

**Müəhibimiz Azərbaycan Respublikasının Əməkdar
mədəniyyət işçisi, şair, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri
doktoru, professor Rafiq Yusifoğludur**

– *Sizə görə həyatda ən asan və ən çətin şey nədir?*

– Ən asan şey ağzına gələni danışmaq, ən çətin şey isə özünü dərk etməkdə...

– *Ucqar bir kənddə yaşamağa məcbur olsaydınız, dolaşışığınızı necə çıxarardınız?*

– Şeirlərimin birində belə bir misra var: “Bir çayam, kəndimdən başlanır ömrüm”. Ucqar bir dağ kəndində – Çardaxlıda doğulduğuma, meşələri, dağları, çəmənləri gəzdiyimə, odun yığdığımıza, ot biçdiyimə, qoyun-keçi nobatına getdiyimə, heyvanları yaylıma apardığımıza, at çapdığımıza, biçənkədə uzanıb otların, çiçəklərin ətrini sinəmə çəkə-çəkə quşların, böcəklərin səsinə dinlədiyimə, çiynimdə tufəng qanlı düzlərdə gəzdiyimə, çayda çimdiyimə, balıq tutduğuma görə çox xoşbəxtəm. Yaradıcı adam üçün bunlar çox vacib şeylərdir... Ucqar bir dağ kəndində yaşasaydım, çörəyimi torpaqdan çıxarmağı bacarardım. Ancaq təəssüf ki, mənim doğulub boya-başa çatdığım kənd indi düşmənin tapdağı altındadır...

– *Keçdiyiniz ömür yoluna baxanda ən çox nəyə üzülür, nəyə sevinirsiniz?*

– Ona üzülürəm ki, doğulduğum torpaq işğal altındadır, ona sevinirəm ki, Azərbaycan müstəqil Respublikaya çevrilib. Ona üzülürəm ki, mənim üçün çox əziz, doğma olan adamları – babalarımı, nənələrimi, valideynlərimi, əmilə-

rimi, dayılarımı, bibimi, əmim oğlanlarını, bibim oğlanlarını, bibim qızlarını itirmişəm, ona sevinirəm ki, həyat davam eləyir, onların heç birinin yeri boş qalmayıb. Bir şeirimdə deyildiyi kimi: “Zamanın qurbanı olubdur atam, Zamana göz dikib nəvəm-nəticəm”...

– *Validəyn və müəllimlərdən başqa özünüzü kimlərə borclu bilirsiniz?*

– Ulu Yaradanıma və doğulub boya-başa çatdığım Azərbaycan torpağına...

– *Uğrunda hər şeydən keçə biləcəyiniz varlığın adı?*

– Şərəf və ləyaqətimi qorumaq üçün hər şeyə hazıram.

– *Özünüzü hansı peşədə daha yaxşı ifadə edə bilərsiniz? İndiki işinizdən razısınız mı?*

– Mühitə düşsəm, bəlkə yaxşı bəstəkar da ola bilərdim, ancaq doğrusu, başqa peşədə gözüüm yoxdu. Özümü şair kimi də, ədəbiyyatşünas kimi də, pedaqoq kimi də, naşir kimi də yerimdə hesab edirəm və gördüyüm işlərdən zövq almağı bacarıram. Tələbələrimin sonsuz sevgisini qazana bilməyim mənim ən böyük mükafatımdı...

– *Üzr istəmək sizə ağır gəlmir ki?*

– Çox ağır gəlir. Ona görə ömrüm boyu çalışmışam ki, üzr istəməyə lüzum qalmasın.

– *Sabir deyir: “Ağladığca kişi qeyrətsiz olur” – Siz necə düşünürsünüz?*

– Ağlamaq var ağlamaq var da! Sabir dediyi anlamda kişiye ağlamaq, zarımaq yaraşmır. Kişi ən çətin vəziyyətdən çıxmağı bacarmalıdı. Ancaq ağlamaq insana xas olan xüsusiyyətdir. İnsan robot deyil axı! Şeirlərimin birini bu misrələrlə bitirməyim təsadüfi deyil:

Ürəyim doğmadı dərddə, ələmə,
Zərrəcə qorxum yox dardan, çətindən.
İlahi, sən məni məhrum eləmə
Hönkürüb ağlamaq səadətindən...

– **“Kaş ki... ölkədə doğulaydım, ...xalqın nümayəndəsi olaydım” dediyiniz olurmu?**

– Hərdən diqqətsizlik, sayğısızlıq, mədəniyyətsizlik görəndə adamın ürəyindən buna bənzər hisslər keçir, ancaq nə vətəni, nə də valideynləri seçmək mümkün deyil...

– **Evinizdə inciklik olurmu? Olursa birinci kim barışır?**

– Söz-söhbətsiz ev olmur. Ancaq ömrünün ixtiyar çağını yaşayan insanlar üçün inciklik səciyyəvi cəhət deyil.

– **Özünü kimin qarşısında günahkar bilirsiniz və kiminsə günahını bağışlamısınızmi?**

– Mən özümü yalnız Ulu Yaradanımın önündə günahkar sayıram. Çox adamın günahlarını bağışlamışam, yetər ki, səhvini başa düşsün...

– **Sizcə azadlıq istədiyini eləməkdi, ya istəmədiyini?**

– Azadlıq şərti məhfumdur. Mənim “Azadlıq” adlı bir essem var. Orada yazmışam ki, insan bir bətdən (ana bətinəndən) o biri bətnə qədər (torpağa) yol getmək zorundadır. İki “zindan” arasında nə azadlıq?

İnsan kainatın, cəmiyyətin ayrılmaz bir tərkibi, vintciyidi. O boyda günəş, yer azad deyilsə (istədiyini eləyə bilmirsə), insan necə azad ola bilər? İnsan yalnız düşüncəsində azaddır, o da qismən...

– **Sevgi nədir: ümid, qorxu, ya xoşbəxtlik?**

– Lirik şeirlərimin əksəriyyətində, özü də ayrı-ayrı ovqatlarda bu sualın rəngarəng cavablarını verməyə çalışmışam: “Sevgi çağırılmamış qonaqdı, ancaq ev sahibinə çevrilir”...

“Sevən qəlbə nə sırsıra, nə şaxta?
Salıb mənim saçlarıma sevgi dən.
Ulu Tanrım, gözlərimi işıqdan,
Ürəyimi əskik etmə sevgidən”...

- ***Ən çox nə zaman utanırsınız?***
- Çalışıram ki, mənə utanc, xəcalət gətirən bir iş görməyim. Çox şükür, heç kəsin yanında gözü kölgəli deyiləm.
- ***Ölüm nədir?***
- Ölüm bu dünyanın sonu, o biri dünyanın isə başlanğıcıdır.
- ***Çoxlu pulunuz olsa, hara xərclərdiniz?***
- Çoxlu pul mənim nəyimə gerekdi? Qazancım insan kimi yaşamağıma bəs eləyirsə, buna min şükür!
- ***“Mən almasam, bir başqası alacaq, mən olmasam, başqası olacaq” düşüncəsi nəyi ifadə edir?***
- Müqəddəs məbədlər boş qalmır ifadəsi təsadüfi yaranmayıb. Ancaq hər kəsin həyatda öz yeri, öz qisməti var...
- ***Həyatda ən böyük təsəlliniz?***
- Dəli sevda dolanmırsa başında,
Sevmirsənsə, bu dünyada qəribsən.
Ulu tanrım, baş əyirəm qarşında, –
Mənə sevmək istedadı veribsən!
- ***Sizə hansı mövzuda sual verilməsini heç arzulamırsınız?***
- Bütün sualları imkanım daxilində cavablandırmağa hazıram, ancaq yersiz, sual vermək xətrinə sual olmasa. Mənə görə, sual düşüncənin başlanğıc nöqtəsidir...
- ***Yubiley və ad günlərində özünüzü necə hiss edirsiniz?***
- Çox narahat. Nə yubiley, nə də ad günü qeyd eləməyi xoşlamıram.
- ***Dünyanın hər yerindən görünən uca bir lövhəyə iki-üç kəlməlik nəsihət yazmağı xahiş etsələr, nə yazardınız?***
- Heç nə. Nəsihət verməyi də, nəsihət dinləməyi də xoşlamıram.

– Sizə görə insanda ən yaxşı və ən pis xarakter hansıdır?

– Ən yaxşı cəhət səmimiyyət, ən pis cəhət isə riyakarlıqdır.

– Nə vaxtsa hansısa müğənniyə, sənətçiyə heyran, ya da aşiq olmusunuzmu?

– Müğənniləri, sənətçiləri heyranlıqla dinlədiyim anlar olub, ancaq onların heç birinə aşiq olmamışam.

– Övladlarınız sizi atsalar, onlara nə deyərdiniz?

– Tam əminliklə deyirəm ki, mənim heç bir övladım məni ata bilməz. Çünki ot kök üstündə bitər. Digər tərəfdən, mən atılmalı ata deyiləm.

– Ən çox sevdiyiniz və sevmədiyiniz sözlər?

– Yerində, məqamında deyilən bütün sözlər gözəl, yer-siz deyilən bütün sözlər isə eybəcərdir.

– Fərsət olsa ölüm qabağı nə vəsiyyət edəcəksiniz?

– Nə vəsiyyətdən, nə də nəsihətdən xoşum gəlir. Canının hayında olan bir adamın ağıllı söz deyəcəyinə inanmıram...

– Ən çox nədən qorxursunuz?

– Tənhalıqdan və ölümdən.

– Xoşbəxt olmaq üçün nəyiniz çatmır?

– Xoşbəxtəm, hər şeyim var... Sağlam düşüncə, sevgi xoşbəxtliyin təməl daşıdır...

– Sizin kimlərə və nə kimi xeyir verdiyiniz var?

– Mənim kimlərə nə kimi xeyir verdiyimi həmin kimlərin özü çox yaxşı bilir...

– Bu dünya bir insan şəklində qarşınızda dursa, ona nə deyərdiniz?

– Gözəlüm dünya, sənin qoynunda yaşamaqdan çox məmnunam!

– Həyatınızda Sizə təklif edilmiş nədənsə imtina etmişinizmi?

Bəli. Məni cavan vaxtı məktəb direktoru qoymaq istədilər, getmədim. Kafedra müdiri vəzifəsi təklif etdilər, getmədim... “Azərbaycan pioneri” qəzetinə redaktor qoymaq istədilər, getmədim...

– **Gənclik hansı yaşda bitir?**

– Hansı yaşda olursa-olsun, ürəkdən sevgi tükənsə, gəncliyə əlvida deməyə məhkumsan.

– **Dostlarınız çoxdurmu? İnsanlar niyə dost olurlar?**

– Dost sarıdan korluğum yoxdur. Ancaq bir qədər dərin-dən düşünəndə insanın dostu da, düşməni də onun özüdür... Özünə dost olsan, dost qazanacaqsan, özünə düşmən olsan, düşmən...

"Zaman" qəzeti, 21-23 may 2011

Milli.az. 22 may 2011

**“Yer üzünün əsrəfi insandır,
əsrəflərin əsrəfi isə uşaqdır...”**

Pərvinin həmsöhbəti şair Rafiq Yusifoğludur.

Pərvin: – Salam, Rafiq müəllim.

Rafiq Yusifoğlu: – Salam, Pərvin.

Pərvin: – *Rafiq müəllim, fəaliyyətiniz çoxsahəli olsa da, söhbətimizə lirikanızdan başlamaq istəyirəm. Ümumiyyətlə lirikanızda Füzulinin təsiri çox duyulur. Sizcə, Azərbaycan ədəbiyyatı və tanınmış yazarımız olan Rafiq Yusifoğlu üçün Füzuli kimdir?*

Rafiq Yusifoğlu: – Azərbaycan ədəbiyyatı üçün Füzuli nəfəsdir, candır. Füzulini dərk etmək ədəbiyyatı dərk etmək deməkdir. Nə vaxtsa özüm üçün yazdığım, çap olunmayan şeirim var idi. İndi sən sual verəndə o şeirdən bir parça yadıma düşdü:

Desələr ki, bu dünyada
yüz il ömür sürəcəksən,
Çəkinmədən, mən
ömrümün yüz ilini,
Öyrənməyə həsr edərdim Füzulini...

Füzuli ilə ilk tanışlığım ana babam Nuşirəvan Kərimovun vasitəsiylə olmuşdur. O, şeirləri “İstiot” təxəllüsü ilə “Molla Nəsrəddin” jurnalında çap olunan bir şair olub. Valideynlərim riyaziyyatçı idilər. Mənim uşaqlıqdan ədəbiyyata marağımın yaranmasına məhz babamın Füzuli yaradıcılığı haqqında danışdıqları səbəb olub.

Pərvin: – *Yəqin ki, uşaq üçün Füzulini dərk eləmək elə də asan iş deyil...*

Rafiq Yusifoğlu: – Əlbəttə... Təkcə uşaq üçün yox! Hamı deyir Füzuli böyük şairdir. Amma görünür, professorlar daxil olmaqla bunu deyənlərin çoxu Füzulidən xəbərsizdi. Onun şeirlərindəki sətiraltı mənanı duymaq gücündə deyillər. Mənim üçünsə bu proses uzun bir yol keçib. Yəni sonralar pedaqoji universitetdə təhsil alanda təməli babam tərəfindən qoyulan klassik ədəbiyyata, həmçinin də Füzuliyə həvəsi burda müəllimlərim inkişaf etdirdilər. O yolu Mirzə Cavadla, Ə.Dəmirçizadəylə keçdim. Özüm o poeziyanı dərk etdikcə yaxınlarıma, oxucularıma da təqdim etməyə çalışdım məni heyrətə gətirən fikirləri.

Pərvin: – *“Qəm karvanı” poemanız, mənəcə, elə bu məqsədlə yazılıb.*

Rafiq Yusifoğlu: – Doğrudur. Əsgərliyə gedəndə Füzulinin bir kitabını özümlə götürmüşdüm. Bir il müddətində o kitabı oxudum. Bacardığım qədər dərk elədim. Belə bir ideya beynimə gəldi ki, bəlkə Füzulinin şah beytlərini özümünküləşdirib sadə bir dildə oxuculara çatdırım? “Qəm karvanı” poemasının da ilk səhifələri orda yazıldı. Məni Füzulidən “oğurluq”da günahlandırmasınlar deyə poemanın adını da “Füzuli danışır” qoymuşdum. Əsərə ilk xeyir-dua

verən görkəmli ədəbiyyatşünas alim Məsud Əlioğlu olmuşdu...

Pərvin: – *Uzun illərdir ki, “Göyərçin” jurnalının baş redaktorusunuz. Müasir uşaq ədəbiyyatı sahəsində ardıcıl olaraq fəaliyyət göstərən azsaylı yazarlarımızdansınız. Ümumiyyətlə, Sizin üçün bu sahənin maraqlı tərəfləri nədən ibarətdir?*

Rafiq Yusifoğlu: – Bu sahənin ən maraqlı tərəfi cəmiyyət tərəfindən pozulmamış, ləkələnməmiş, ağ lövhəyə bənzəyən məsum, saf insanlarla görüşmək, onlarla işləmək imkanındır. Balacaları aldatmaq olmur. Bu baxımdan həmişə səmimi yazıram. Yer üzünün əşrəfi insandır, əşrəflərin əşrəfi isə uşaqlardır. Mən həmişə deyirəm ki, Azərbaycanda 9 iqlim qurşağı var, onuncu iqlimi insan yaradır. Onuncu iqlim gözəl deyilsə, 9 iqlimin heç bir mənası qalmır. O iqlimi gözəlləşdirməyə məhz uşaqların zövqündən başlamalıyıq.

Pərvin: – *Son dövrlərdə inkişaf edən nəsrin və poeziyanın fonunda uşaq ədəbiyyatı bir qədər sönük və donuq görünür. Sizcə, problem nədədir?*

Rafiq Yusifoğlu: – Mən deməzdim. Düzdür, bu işlə məşğul olan adam çox deyil, amma uşaq ədəbiyyatı var, yaşayır. Onun təqdimi və təbliğatına böyük ehtiyac var. Uşaq ədəbiyyatı ilə dövlət səviyyəsində məşğul olmaq lazımdır. Cəmiyyətin gələcək taleyi uşaqlardan asılı olduğundan, uşaq ədəbiyyatına çox böyük ehtiyac var. Balacaları soykökümüzə bağlı insanlar kimi yetişdirməyliyik. Burda da, şübhəsiz ki, ədəbiyyatın rolu böyükdür. İndi əsas çatışmazlıq odur ki, professionallar qalır kənarda, aşağı səviyyəli adamlar uşaq şeirləri, hekayələri yazırlar. Bu cür cızmaqaraqların təbliğ olunması isə qorxuludur. Çünki artıq uşaqların zövqü o cür yazıların səviyyəsində formalaşa bilər.

Pərvin: – *Rafiq müəllim, istəyirəm bir az müəllimlik fəaliyyətinizdən danışasınız...*

Rafiq Yusifoğlu: – (gülür) Müəllimliyimdən sən də danışa bilərsən. Sevimli tələbələrimdən olmusan...

Pərvin: – *Mən çox danışa bilərəm. Amma sonra anam danlayacaq ki, heç kimə imkan vermirsən, elə özün danışır-san. Yaxşısı budur sual verim...*

...Bilirsiz, həm bədii yaradıcılıq, həm də pedaqogika ilə məşğul olan insanlar haqda belə bir fikir var ki, sənəti güclü olan adam müəllim kimi zəif olur. Bunu belə izah edirlər ki, enerjisinin çoxunu yaradıcılığa sərf edən insan müəllimliyə səthi baxır... Bəs Sizin üçün yaradıcılığa və müəllimliyə diqqət hansı səviyyədə bölüşdürülür?

Rafiq Yusifoğlu: – Maraqlı sualdır. Sözsüz birinci yerdə yaradıcılıq dayanır. Amma yaqın dərslərimizdən də müşahidə eləmişən ki, müəllimliyə də az əhəmiyyət vermirəm. Qondarma modellər artıq öz gücünü itirib. Birinci növbədə “tələbəyə nəyi verə bildim” sualı məni düşündürür. Gərək özün bir şey biləsən ki, onu da öyrədəsən. O ki qaldı bildiyini nə şəkildə öyrətmək məsələsinə, dərstdə hansısa pedaqoji üsullarla xeyli danışmaq olar. Belə olanda 90 dəqiqəlik mühazirədən sonra tələbələrin yadında heç nə qalmır. Əsas necə öyrətmək deyil, nəyi öyrətməkdir. Necə öyrətməyin də rolu çox böyükdür və bu işdə dərslə yaradıcı münasibət müəllimin köməyinə gəlir.

Pərvin: – *Dərslərimizdən birində “Azadlıq” essenzdən danışmışdıq... Xatırlayıram ki, azadlığa fərqli münasibət, qeyri-adi yanaşmanız var idi... Ümumiyyətlə, XX əsr ədəbiyyatı daxili azadlıq təbliğatçısı olub. Amma görünür, bir az ifrat dərəcəyə çatdı bu təbliğat.*

...Bu gün insanlar bir çox eybəcərliklərin adını azadlıq qoyub əməllərinə haqq qazandırmağa çalışırlar...

Rafiq Yusifoğlu: – Cəmiyyətdəki azadlıqla insanın öz daxili dünyasının azadlığı fərqlidi bir az. İnsan insan olduğunu dərk edirsə, o, tam mənada azad ola bilməz... Nə mənada? Deyək ki, mən mühazirəyə idman paltarında gəl-

mək istəyirəm... Bu mümkün deyil axı... Yaxud başqa bu kimi balaca məhdudiyyətlər. Dediyn “Azadlıq” essəsində yazmışdım: insan bir ananın bətnindən o biri ananın, yəni torpağın bətninə qədər yol gedir. Azadlıq bu çərçivənin içindədi. İnsan özü də təbiətin tərkibindədir. Əgər günəş azad deyilsə, istədiyi yerdə batıb, istədiyi yerdən çıxıb bilmirsə, dəniz azad deyilsə, qanad açıb dağın başına qalxa bilmirsə, dünyanı, kainatı bir əbədi-əzəli mizan-tərəzi, qanun-qayda idarə eləyirsə, onun bir zərrəciyi olan insan necə azad ola bilər? Azad ancaq düşüncə ola bilər, nə haqda istəyirsən fikirləş... İnsan cəmiyyətində yaşayırsa, ümumi birgəyaşayış qaydalarına riayət etməlidir. Dünyanı dərk edən insan özünü tam, mütləq mənada azad hiss edə bilməz. İnsanı idarə eləyən ilahi qüvvə var, mühit var...

Pərvin: – *Maraqlı, cazibədar, insanı sehləyən məhəbbət lirikanız var. Amma təsvir olunan hisslərin arxasındakı baş qəhrəman torpaqlarını, doğma yurd-yuvasını itirmiş adamdır. Sizcə, bütün bu itkiləri yaşamış insanın içindəki gözəllik duyğusu, estetika hissi tam, bütöv ola bilərmi? Yoxsa, hardasa yarımçıqlıq qalır?*

Rafiq Yusifoğlu: – Mənim dediyniz mövzuda, yəni ümumi desəm, itki mövzusunda şeirlərim lap çoxdur. Onlarla tanış olanlar mənim şeirlərimdə böyük bir ağrı, həsrət, nisgil olduğunu hər zaman vurğulayırlar. Torpaqlarımızın itkisi ilə bağlı ağrılar məni daha çox göynədir. Qaçqınları qınayan bir qələm sahibinə “Saman çöpü” adlı bir şeir yazmışdım. Orda belə misralar var idi:

Nə evin dağılıb, nə yurdun yanıb,
Həmişə üzdəsən, ay saman çöpü...

Qaçqınlığın, evsiz-eşiksizliyin, oğul, qız, ata-ana itirmə-yənlərin bu mövzuda dəyərli əsər yazacağına inamım yoxdur. Mən özüm isə bu ağrıları içimdə çəkən bir adamam. 1993-cü ilin avqust ayının 31-də mənim doğulduğum

Qubadlı torpağı düşmən tapdağı altına keçib. Həmin ayın 19-da mən oradaydım. Bu ağrını çəkən bir adam kimi fikirləşirdim ki, heç vaxt sevgi şeiri yazmaram. Amma zaman keçdi, tale elə gətirdi ki, mən Qızlar Seminariyasında dərslər deməyə başladım. Orada tələbələrım mənə təzyiq edirdilər ki, ancaq uşaqları fikirləşirsiniz, amma heç bizi, yeniyetmə və gəncləri düşünmürsünüz. Biz sevgi şeirləri oxumaq istəyirik. Bəs bu şeirləri kim yazmalıdı? Onda dərk elədim ki, həyat davam edir və oxucunun istədiyini yazmaq lazımdır. Eşq çox vacib bir məsələdir. İlk nəzərdə siyasətdən kənarda dayanır. Amma onun özündə də bir siyasət var. İnsanı yaşatmaq siyasəti...

Pərvin: – *Bəs ürəkdən sevgi tükənirsə, yaşamaq üçün başqa siyasətlərə əl atmaq ehtiyacı yaranır?*

Rafiq Yusifoğlu: – Ürəkdən sevgi heç vaxt bitmir. Bu, bilirsən nəyə bənzəyir? Bir dağın zirvəsinə baxıb düşünürsən ki, orda dünya bitir. Amma o zirvəyə qalxanda görürsən ki, bundan da yüksək zirvə var imiş. Bunu dərk eləməyin, o zirvəyə can atmağın özü də səadətdir...

Pərvin: – *Ümumiyyətlə, insanlarda səadət anlayışı daha çox sevinc, şadlıq hissi ilə assosasiya yaradır. Amma Sizin şeirlərinizdən birində belə bir fikir var:*

*İlahi, sən məni məhrum eləmə,
Hönlürüb ağlamaq səadətindən...*

Rafiq Yusifoğlu: – Səadət də, göz yaşı da eyni yerdən qaynaqlanır. Qəm sevincin daha yaxşı qavranılması üçün bir vasitədir. Qəmlənməyi bacarmayan adam sevinməyin qədrini bilməz. Qəm sevincin ləzzətini, onun dəyərini daha da artırır. Təbiət hadisələri bir-birini necə əvəz edirsə, insan hissləri də o cürdür. Özünü dərk edən insan bütün bu hissləri eyni dərəcədə qiymətləndirməlidir. Tələbələrımə də həmişə bu məqamların incəliklərini izah etməyə çalışıram. Amma

nədənsə, indiki gənclik hər şeyə səthi yanaşmağa üstünlük verir.

Pərvin: – *Tələbələrinizə arzularınız...*

Rafiq Yusifoğlu: – Birincü növbədə özlərini dərk eləsinlər, ürəklərinin səsinə qulaq asmağı bacarsınlar. Ağılıların əhatəsində ağıllı, duyğuluların əhatəsində duyğulu olsunlar. Çox oxusunlar. Amma oxumaq hələ anlamaq demək deyil. Oxuduqlarını anlamağa çalışsınlar, nəticə çıxarmağı öyrənsinlər.

Pərvin: – *Mənə arzunuz...*

Rafiq Yusifoğlu: – Sənə gənc qələm sahibi kimi əsərlərindən ömrün boyu içində rahat-rahat yaşaya biləcəyin bir saray ucaltmağı diləyirəm...

"525-ci qəzet", 16 iyul 2011-ci il

“GÖYƏRÇİN” – 50

YARIM ƏSRLİK ŞƏRƏFLİ ÖMÜR YOLU

Müsaibimiz haqqında. *Tanınmış şair, ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlu (Əliyev) Qubadlı rayonunda müəllim ailəsində anadan olub. İndiki ADPU-nun filologiya fakültəsini bitirəndən sonra Sumqayıt şəhərində müəllim işləyib. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasını bitirib. 1984-cü ildə namizədlik, 2006-cı ildə doktorluq dissertasiyası müdafiə eləyib. Filologiya elmləri doktoru, Sumqayıt Dövlət Universitetinin professorudur. Eyni zamanda 1997-ci ildən “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru vəzifəsində çalışır. Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisidir. “Qızıl qələm”, “Vətən”, “Araz”, “İlin ən yaxşı kitabı” və s. ədəbi mükafatların laureatı, 40-dan çox kitabın, o cümlədən ali məktəb tələbələri üçün yazılmış “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”, “Uşaq ədəbiyyatı”, “Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid” dərsliklərinin müəllifidir. Əsərləri*

orta məktəb dərslərlərinə düşüb, bir sıra dillərə tərcümə edilib.

– Rafiq müəllim, “Göyərçin” jurnalının nəşri tarixinə nəzər salmaq oxucularımız üçün də maraqlı olardı.

– Azərbaycan uşaqlarının sevimli jurnalı “Göyərçin”-in ilk sayı 1958-ci ilin yanvar ayında işıq üzü görüb. “Göyərçin” özündən əvvəl nəşr olunan “Dəbistan”, “Rəhbər”, “Məktəb” jurnallarının, digər uşaq nəşrlərinin mənəvi varisi və davamçısıdır. 1927-ci ildən Azərbaycanda “Pioner” adlı uşaq jurnalı nəşr olunurdu. Ancaq bu jurnalda əsasən orta yaşlı uşaqlar üçün yazılar işıq üzü görürdü. Elə buna görə də məktəbəqədər yaşlı uşaqlar və ibtidai sinif şagirdləri üçün yeni bir jurnal nəşr etdirmək zərurətindən “Göyərçin” fəaliyyətə başladı.

– Ədəbi nəşrin ilk redaktoru kim olub?

– “Göyərçin” jurnalında çox görkəmli qələm sahibləri işləyiblər. Jurnalın ilk redaktoru, tanınmış yazıçı Yusif Əzimzadə olub. Sonradan bu jurnala xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadə, Xalidə Həslova və Tofiq Mahmud rəhbərlik ediblər. Təkcə jurnalın baş redaktorları yox, onun əməkdaşları da tanınan, sayılıb-seçilən insanlar olublar. Xalq şairi Xəlil Rza Ulutürk, görkəmli təmsil ustası Hikmət Ziya, Vaqif İbrahim, Əbülfəz Hüseyni, Bayram Həsənov, Həbibə Zeynalova, Cəhangir Məmmədov, Tahirə İsgəndərova və başqaları uzun müddət “Göyərçin” jurnalında işləyiblər.

– Uşaqların bədii, mənəvi-estetik tərbiyəsində “Göyərçin” jurnalının rolu...

– Bu sahədə “Göyərçin”-in uğurları çox böyükdür. Hikmət Ziya zarafatla deyirdi ki, “Göyərçin” qartallar yetişdirir... Bu, doğrudan da, belədir. Görkəmli maarif xadimləri, alimlər, pedaqoqlar, yazıçılar “Göyərçin”ə çox yüksək qiymət veriblər. 50 ildə “Göyərçin” zəngin bir uşaq ədəbiyyatı kitabxanası yaradıb. Təsədüfi deyil ki, dərslərlər, oxu kitabları, vəsaitlər hazırlananda həmişə “Göyərçin”-dən bir

mötəbər mənbə kimi istifadə olunub. Bu iş indi də davam etdirilir. “Göyərçin”i “Əlifba”dan sonra ikinci ən qiymətli oxu kitabı adlandıranların fikrində böyük həqiqət vardır.

– “Göyərçin” rəngli, illüstrativ jurnaldır. Bir neçə kəlmə rəssamlar barədə.

– “Göyərçin” 50 ildə təkcə şairlər, yazıçılar, alimlər yox, həm də rəssamlar ordusu yetişdirib. Vaxtilə ilk rəsmlərini bu jurnalda çap etdirən rəssamlar indi ölkəmizin ən sayılıb-seçilən rəssamlarıdır. Təkcə bir faktı xatırlatmaq yerinə düşərdi: jurnalın bədii redaktoru işləyən üç əməkdaşı –Yusif Hüseynov, Rafiq Mehdiyev, Arif Hüseynov xalq rəssamı adına layiq görülmələri. Əsərləri ayrı-ayrı zamanlarda “Göyərçin”i bəzəyən görkəmli Azərbaycan rəssamlarının adı da bu jurnalın bədii səviyyəsi haqqında az söz demir: Toğrul Nərimanbəyov, Tahir Salahov, Rasim Babayev, Davud Kazımov, Tofiq Cavadov, Altay Hacıyev, Cəmil Müfidzadə, Gülnaz Salamova, Viktor Xruslov, Hacımi Atakişiyev, Ənvər Qarayev, Ənvər Dadaşov, Arif Əzizov, Oqtay Quliyev, Səmayə Hüseynova, Nailə Cəfərova...

– Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının inkişafı və təbliğində jurnalın rolu barədə nə deyərdiniz?

– Əgər belə demək mümkündürsə, 50 ildə “Göyərçin” Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının ən münbit təsərrüfat sahəsi olub və bu missiyasını indi də davam etdirməkdədir. XX əsrin ən görkəmli Azərbaycan yazıçıları, şairləri “Göyərçin” jurnalında öz yazıları ilə müntəzəm surətdə çıxış eləyiblər. Onlardan bəzilərinin adlarını çəksəm, yəqin ki, hər şey aydın olar: A.Şaiq, S.Rəhimov, M.İbrahimov, Ə.Vəliyev, S.Rüstəm, M.Rahim, İ.Əfəndiyev, Ə.Cəmil, M.Dilbazi, B.Bayramov, İ.Şıxlı, B.Vahabzadə, N.Xəzri, H.Arif, M.Araz, N.Həsənzadə, Ə.Kərim, T.Elçin, X.Əlibəyli, M.Rzaquluzadə, M.Seyidzadə, İ.Tapdıq, Anar, Elçin, F.Qoca, F.Sadiq, M.Günər, Ə.Babayeva, Ə.Əhmədova və başqalarının adını xüsusi qeyd etmək olar.

Cəsarətlə demək olar ki, son əlli ildə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının inkişafı birbaşa “Göyərçin” jurnalının adı ilə bağlıdır. Təsadüfi deyil ki, “Göyərçin”də çap olunan ədəbi yazılar və rəsm əsərləri ilə bağlı dissertasiyalar, tədqiqat əsərləri yazılıb və indi də bu iş davam etdirilir.

– Dünya xalqlarının uşaq ədəbiyyatından nümunələrin jurnalda nəşri ilə bağlı görülmüş işlər də az deyil.

– Dünya uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərləri də tərcümə edilərək ilk dəfə “Göyərçin” jurnalında nəşr olunub. Qrimm qardaşlarının, Andersenin, C.Rodarinin, D.Bissetin, F.Q.Lorkanın, L.Tolstoyun, S.Yeseninin, K.Çukovskinin, Marşakın, L.Briedisin və digər tanınmış yazıçıların əsərlərindən tərcümələr ayrı-ayrı vaxtlarda jurnalın oxucularına təqdim olunub.

Dünya folklor nümunələrinin tərcümə edilərək jurnalda verilməsi də ən təqdirəlayiq hadisələrdəndir. “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından çap elədiyimiz “Dünya xalqlarının nağılları”, “Möcüzəli xəzinə”, “Ədalətli hakim”, “Min dovşan otaran çoban”, “Meymunlar ölkəsi”, “Namuslu oğru” və s. kitablarda nəşr olunan dünya xalqlarının say-seçmə nağılları öz tədqiqatçıların yolunu gözləyir.

Bundan başqa, biz həmin seriyadan Tofiq Mahmudun “Xeyirxah adam”, “Minarədən atılan daş” kitablarını da nəşrini reallaşdırmışıq.

– Rafiq müəllim, Sizin “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından çap olunan “Günlərimiz, aylarımız”, “Zamanın qatari”, “Söz çəmənisi”, “Böyük arzuya gedən yol”, “Yollar”, “Ana dilim” adlı kitablarınız mütəxəssislər tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilib. Necə olub ki, bu kitabları yazmaq fikrinə düşmüşünüz?

– Mən vaxtilə orta məktəbdə işlədiyimdən, uşaqların nəyə ehtiyacı olduğunu bilirdim. Ayrı-ayrı tədbirlərin, səhərciklərin keçirilməsində münasib əsərlər tapmaq mümkün olmadığından, hər kəs özünə lazım olan mövzuda şeirlər

toquşdururdu. Ona görə düşündüm ki, tarixi günlərimiz haqqında şeirlər yazmaq lazımdır. Beləliklə də, “Böyük arzuya gedən yol” kitabı yarandı. İbtidai sinif müəllimləri bu kitabı çox bəyəndilər və onun əhatə dairəsini daha da genişləndirməyi xahiş elədilər. Beləliklə də həmin kitabın yeni təkmilləşdirilmiş variantı – “Günlərimiz, aylarımız” meydana gəldi. Azərbaycan dilinin qramatikasını öyrətmək məqsədilə yazılan “Söz çəmənisi”, “Ana dilim” kitabları da həmin qayda ilə yaradıldı.

Daha sonra müəllimlər, kitabxana işçiləri fəsillər haqqında, yol hərəkəti qaydaları haqqında kitaba ehtiyac olduğunu söylədilər. Beləliklə də “Zamanın qatırı” və “Yollar” kitabları yazılıb nəşr edildi. Sevinirəm ki, bütün bu kitabların hamısı “Göyərçin” jurnalının adı ilə bağlıdır. Bir də ən sevindirici cəhət odur ki, həmin kitablarda nəşr edilən şeirlər tezliklə dərsliklərə, əlavə oxu kitablarına yol tapdı.

– Tez-tez mütəxəssislər belə bir sözü də vurğulayırlar: “Göyərçin” akademik bir jurnaldır. Bu haqda nə deyə bilərsiniz?

– Bu sözdə də böyük həqiqət vardır. “Göyərçin” bütün dövrlərdə tərbiyəyə kompleks şəkildə yanaşmağı bacaran bir jurnal olub. Onun səhifələrində çap olunan şeirlər, hekayələr, nağıllar həm öz ideya-məzmunu, həm bədii səviyyəsi, həm də yüksək professionallıqla təqdimatı – rəsmləri ilə diqqəti cəlb edib.

Bundan başqa “Təbiət guşəsi”, “Bilik klubu”, “Ulu yurd yerlərimiz”, “Yurduumuzun çayları”, “Qəhrəman oğullarımız”, “Axtar, düşün hər dəfə, sənindir bu səhifə”, “Hər bir sənət yaxşıdır, hansını istəsən seç”, “Şahmat klubu”, “Gənc idmançının səhifəsi”, “Əvvəl öyrən, sonra oyna”, “Balaca Nəsrəddin”, “Görkəmli rəssamlarımız”, “Sənə verilən testi, həll et görüm əlüstü” və sair bu kimi rubrikalarda verilən yazılar uşaqların maraq dünyasına uyğun

şəkildə hazırlanıb, onların hərtərəfli inkişafına yardımçı olmaq məqsədini daşıyıb.

– **“Göyərçin” jurnalı, yanılmıramsa, dövlət hesabına nəşr olunur.**

– Bəli, “Göyərçin” dövlət himayəsində yaşayan bir jurnaldır. Bu da təsadüfi deyildir. Çünki uşaq mətbuatı ölkəmizin gələcək vətəndaşlarının tərbiyəsi kimi son dərəcə mühüm bir işlə məşğul olur.

“Göyərçin” jurnalı müstəqilliyimizin ilk illərində bağlanmaq təhlükəsi ilə üzləşdi. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev ədəbiyyatımıza, mədəniyyətimizə, incəsənətimizə, o cümlədən də uşaq mətbuatımıza da böyük qayğı, xüsusi diqqət göstərdi.

Jurnalımızın yaradıcı kollektivi ulu öndərimizin yolunu ləyaqətlə davam etdirən, daim ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin inkişafına və jurnalımıza qayğı göstərən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevə öz dərin təşəkkürünü bildirir.

Yarım əsrlik şərəfli bir ömür yolu keçən, Azərbaycanın mətbuat salnaməsində özünəməxsus iz qoyan “Göyərçin” jurnalı dövlət qayğısı, dövlət himayəsi sayəsində öz uçuşlarını indi də davam etdirir.

– *“Azərbaycan müəllimi”nin çoxsaylı oxucuları və redaksiya kollektivi adından yubiley münasibətilə Sizi və əməkdaşları təbrik edir, yaradıcılıq uğurları arzulayıraq.*

– Sağ olun.

Musahibəni apardı:

Ş. Məmmədov

“Azərbaycan müəllimi” qəzeti, 15 fevral 2008-ci il

“GÖYƏRÇİN” – 50

BALALARIMIZIN SEVİMLİ JURNALI

Müsaibimiz “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, şair, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğludur

– Rafiq müəllim, yarım əsrlik ömür yolu keçmiş “Göyərçin”in yubiley nömrəsini vərəqləyəndə diqqətimi jurnalın sabiq baş redaktorlarından birinin – Tofiq Mahmudun bu fikri cəlb elədi: “Mən “Göyərçin”i çox sevirəm, istəmirəm ki, onun müqəddəs yuvasına yad nəfəs toxunsun”. Zəngin ənənəsi olan, şərəfli bir ömür yolu keçən “Göyərçin”in müqəddəs yuvasına yad nəfəs toxunmaması üçün nə işlər görmüsünüz?

– Bu müqəddəs yuvanı məndən əvvəl jurnala baş redaktorluq eləyən tanınmış yazıçılar – Yusif Əzimzadə, Hüseyn Abbaszadə, Xalidə Hasilova və Tofiq Mahmud yad nəfəsdən həmişə qoruyublar, onun səviyyəsini aşağı düşməyə qoymayıblar. Jurnalın başının üstünü qara buludlar alanda, onun ölüm-dirim məsələsi ortaya çıxanda isə ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin atalıq qayğısı bu müqəddəs yuvanı dağılmağa qoymayıb, ona yeni bir nəfəs verib. Məhz bu qayğı nəticəsində “Göyərçin” öz uçuşlarını indi də davam etdirir, müqəddəsliyini qoruyub saxlaya bilib. Fəxr eləyirik ki, “Əlifba”dan sonra ikinci dərslük hesab olunan “Göyərçin”in Azərbaycan dövləti kimi himayədarı var.

– Aradan illər keçib... Necə xatırlayırsınız bu müqəddəs yuvaya qədəm basdığınız ilk günləri?

– Hər şey tale işidir. Ucqar bir dağ kəndində “Göyərçin”in ilk sayını əlimə alıb höccələyə-höccələyə oxuyanda heç ağıma da gəlməzdi ki, vaxt gələcək, mən bu maraqlı jurnalın baş redaktoru olacağam. “Ulduz” jurnalında şöhbə müdiri işləyən Tofiq Bayrama yeni şeirlərimi aparmışdım.

Oxuyub bir neçəsini bəyəndi. Bir şeirimi isə onun məsləhəti ilə “Göyərçin” jurnalına apardım və 1970-ci ildə həmin şeir dərc olundu. Bundan sonra jurnalın daimi müəlliflərindən birinə çevrildim. 1985-cü ildə isə məni “Göyərçin” jurnalına şöbə müdiri təyin elədilər. 1992-1996-cı illərdə məsul katib vəzifəsində çalışdım. 1997-ci ildən isə Hüseyn Abbaszadənin zəmanəti ilə məni “Göyərçin”ə baş redaktor təyin elədilər.

“Göyərçin”də işlədiyim müddətdə onun, doğrudan da, müqəddəs bir yuva olduğunu hiss elədim. O dövrün çox tanınmış yazıçıları, rəssamları tez-tez bizim redaksiyaya gələr, müxtəlif mövzularda söhbətlər eləyər, zarafatlaşırdılar. Bir zaman “Göyərçin”də məsul katib işləyən Vaqif İbrahimin rəhbərlik etdiyi Gənc Yazıçıların Respublika Ədəbi Birliyi də öz məşğələlərini “Göyərçin” jurnalının redaksiyasında keçirərdi. Ona görə də o dövrün görkəmli şair və yazıçılarının əksəriyyəti bizim redaksiyaya tez-tez qonaq gəlirdilər. Bu isə jurnalın ədəbi mühitini daha da zənginləşdirir, gözəlləşdirirdi.

– Görkəmli yazıçılardan Süleyman Rəhimov, Mirzə İbrahimov, Mirvarid Dilbazi, Mikayıl Rzaquluzadə, Mir-mehdi Seyidzadə, Mədinə Gülgün, Teymur Elçin və başqaları “Göyərçin” haqqında çox yüksək fikirlər söyləyiblər. Hətta Abdulla Şaiq, Əhməd Cəmil, Məmməd Rahim, Nigar Rəfibəyli “Göyərçin”ə şeir də həsr eləyiblər. Salam Qədirzadənin belə bir təbriki də diqqətimi cəlb elədi:

Mən “Göyərçin”əm,

Şən “Göyərçin”əm.

Hətta qartala

Tən “Göyərçin”əm.

Qartala tən olan “Göyərçin”in bu günkü uçuşu öz axarındadır mı?

– Görkəmli təmsil ustası, uzun müddət jurnalımızda şöbə müdiri, məsul katib işləyən Hikmət Ziya da bu sözü

tez-tez təkrarlamayı xoşlayardı: “Göyərçin” qartallar yetişdirir. Hikmət müəllim bu cümlə ilə həm Azərbaycan uşaqlarının təlim-tərbiyyəsində “Göyərçin” inin müstəsna rolunu xatırladar, həm də əvvəllər “Göyərçin”də redaktor işləmiş Yusif Əzimzadənin sonradan “Ədəbiyyat qəzeti”nə, Xəlilə Hasilovanın “Azərbaycan qadını” jurnalına redaktor təyin edilməsini, Hüseyn Abbaszadənin isə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına katib seçilməsini yada salmayı xoşlayardı.

Yaxşı yadımdadır. “Göyərçin” jurnalında təzəcə işə girmişdim. Məmməd Araz, Tofiq Mütəllibov, Emin Mahmudov redaksiyamza gəlmişdilər. Onlar məni təzə işə düzəlməyim münasibəti ilə təbrik elədilər. Tofiq Mütəllibov biləndə ki, mən elmlər namizədiyəm, ciddi şəkildə dedi ki, sən alim ola-ola nə ağılla “Göyərçin”ə işə gəlmişən? Mən cavab verməyə macal tapmamış Hikmət Ziya özünəməxsus bir yumorla dedi:

– Tofiq, elə bilirsən səni “Göyərçin”də işə götürərlər? “Göyərçin” də işləmək üçün ən aşağısı komsomol mükafatı laureatı olmalısən.

Hikmət müəllim bunu deyib baş redaktorumuz Tofiq Mahmudu göstərəndə hamı şaqqanaq çəkib güldü. O zaman Tofiq Mütəllibovun heç bir fəxri adı, mükafatı yox idi. Hikmət Ziya Əməkdar incəsənət xadimi, Tofiq Mahmud isə komsomol mükafatı laureatı idi...

– *Rəhmətlik Nigar Rəfibəyli isə vaxtilə “Göyərçin”i təbrik edərkən yazmışdı:*

*Olsun “Göyərçin”in yaşı mübarək,
Onun hünərinə alqışlar deyək.
Daha da ucalsın, qalxsın, boy atsın,
Şeirlər, nəğmələr, sözlər yaratsın...*

Hesab edirəm ki, Nigar xanımın bu qutlaması jurnalın fəaliyyətində özünü yetərincə doğruldub.

– “Göyərçin” zəngin ənənəsi olan klassik uşaq jurnalıdır. Onun 50 ildə çap elədiyi nağılları, hekayələri, şeirləri, dünya ədəbiyyatından nümunələri bir yerə toplansa, zəngin

bir kitabxana yaranar. Görün öz əsərləri ilə jurnalımızda kimlər çıxış eləyib: Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, Mehdi Hüseyn, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, Abdulla Şaiq, İlyas Əfəndiyev, Əhməd Cəmil, Nəbi Xəzri, Bəxtiyar Vahabzadə, Hüseyn Arif, Balaş Azəroğlu, İsmayıl Şıxlı, Bayram Bayramov, Mirmehdi Seyidzadə, Mikayıl Rzaquluzadə, Qabil, Qasım Qasımzadə, Məmməd Araz, Anar, Elçin, Fikrət Qoca, Fikrət Sadıq, Xəlil Rza, Xanımana Əlibəyli, Sabir Əhmədov, Əli Kərim, Nəriman Həsənzadə...

Təsədüfi deyil ki, orta məktəblərin ibtidai sinifləri üçün dərsliklər, oxu kitabları hazırlananda “Göyərçin”dən ən nüfuzlu bir mənbə kimi istifadə olunub və bu iş indi də davam etdirilməkdədir. “Göyərçin”in fəaliyyəti ilə bağlı tədqiqat əsərləri yazılıb və yazılmaqdadır. Jurnalımızın fəaliyyəti ilə bağlı neçə-neçə rəngarəng mövzulu dissertasiyalar yarana bilər. Neçə-neçə nəslin təlim-tərbiyəsində “Göyərçin”in müstəsna xidmətləri olmuşdur. Bax, “Göyərçin”in hünəri də elə bundadır.

– Rafiq müəllim, jurnalda ara-sıra retro yazılardan da istifadə edirsiniz. Bu nə ilə əlaqədardır?

– Əvvəla, diləyimiz budur ki, indiki uşaqlarımız vaxtilə babalarının, nənələrinin, atalarının, analarının oxuduqları əsərləri oxuya bilsinlər. Digər tərəfdən bununla xatırlatmaq istəyirik ki, “Göyərçin” zəngin ədəbi ənənəsi olan bir dərgidir. Biz indi də öz işimizi varislik prinsipi əsasında davam etdiririk.

– “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından çap elədiyiniz bir-birindən gözəl rəngli, illüstrasiyalı kitablar uşaqların çox xoşuna gəlir. Bunların əksəriyyəti haqqında qəzetimizdə məqalələr də vermişik. Bu kitabların çapını zəruri eləyən səbəblər nədir?

– Müstəqilliyimizin ilk illərində, latın qrafikasına keçdiyimiz ilk vaxtlarda bu tipli kitablara böyük ehtiyac var

idi. Ayır-ayrı vaxtlarda tərcümə eləyib jurnalda dərc elədiyimiz nağılları ilin sonunda bir yerə toplayıb kitab halında çap etdirmək ideyamızı məktəblərdə yaxşı qarşıladılar. Elə buna görə də “Dünya xalqlarının nağılları”, “Möcüzəli xəzinə”, “Ədalətli hakim”, “Min dovşan otaran çoban”, “Meymunlar ölkəsi”, “Namuslu oğru” və s. bu kimi kitablar meydana gəldi. Biz bu işi indi də davam etdiririk.

– Siz məhsuldar bir şair, ədəbiyyatşünas, pedaqoq-sunuz. Filologiya elmləri doktoru, professorsunuz. Qırxdan artıq kitabınız çap olunub. Uşaq ədəbiyyatı sahəsində uğurlarınız isə daha çox diqqəti cəlb edir. Yaradıcılığınızı nəşirlik fəaliyyəti ilə necə uyğunlaşdırırsınız?

– Yaradıcılığında uşaq ədəbiyyatına daha çox yer verməyim məhz “Göyərçin”də işimlə əlaqədardır. Bu jurnalda işlədiyim müddətdə Moskvada uşaq ədəbiyyatı üzrə keçirilən üç ümumittifaq seminarında, Qazaxıstanda keçirilən beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı günlərində iştirak eləmişəm. Bütün bunlar mənim uşaq ədəbiyyatı ilə ciddi məşğul olmağıma zəmin yaradıb. Jurnalda işləyə-işləyə hiss eləmişəm ki, müasir uşaqlar üçün hansı tipli əsərlər yazıb çap elətdirmək lazımdır.

Körpələrə və yeniyetmələrə ünvanlanan “Günlərimiz, aylarımız”, “Zamanın qatarı”, “Yollar”, “Ana dilim” kitablarım orta məktəb müəllimlərinin, kitabxana işçilərinin arzu və təklifləri əsasında yaranıb. Yazıçıların uşaq ədəbiyyatına az diqqət yetirdiyi bir zamanda jurnal üçün əsər hazırlamaq zərurəti istər-istəməz məni bu sahədə axtarışlar aparmağa sövq edir. Nəşirlik fəaliyyətim mənim bədii yaradıcılığıma mane olmur, əksinə bu sahədə daha məsuliyyətlə çalışmağıma şərait yaradır. Bəlkə də “Göyərçin” jurnalında işləməsəydim, ali məktəb tələbələri üçün “Uşaq ədəbiyyatı” dərsliyini də yazıb çap elətdirməzdim.

– Yubiley münasibətilə çap etdiyiniz kataloqdan görür-nür ki, “Göyərçin”lə çox görkəmli Azərbaycan rəssamları əməkdaşlıq ediblər.

– Bu da təsadüfi deyildir. Uşaq jurnalı bədii rəsmlərsiz təsəvvürə gəlmir. Yarım əsrlik bir dövrdə “Göyərçin”də rəssamlar nəsli bir-birini əvəz edib. Öz dəsti-xətti ilə fərqlənən, respublikamızda sayılıb-seçilən rəssamların əksəriyyəti bizim jurnal üçün rəsmlər çəkiblər. Ayrı-ayrı vaxtlarda “Göyərçin”in bədii redaktoru işləmiş üç əməkdaşın – Yusif Hüseynovun, Rafiq Mehdiyevin və hazırda bu işi davam etdirən Arif Hüseynovun Azərbaycanın Xalq rəssamı fəxri adına layiq görülmələri bu sahədəki uğurlarımızın göstəricisi ola bilər. Cəsarətlə demək olar ki, Azərbaycanda uşaq rəssamlıq məktəbinin yaranması da ilk növbədə “Göyərçin”in adı ilə bağlıdır. Jurnalımız üçün rəsmlər çəkən bir neçə görkəmli rəssamın adını çəkmək də yerinə düşərdi: Rəsim Babayev, Davud Kazımov, Nazim Babayev, Toğrul Nərimanbəyov, Altay Hacıyev, Cəmil Müfiddadə, Gülnaz Salamova, Elmaz Hüseynov, Arif Əzizov, Ənvər Qarayev, Hacımi Atakişiyev... İndi də istedadlı cavan rəssamlar ağsaqqal sənətkarlarımızın yolunu ləyaqətlə davam etdirirlər.

– Rafiq müəllim, uşaq ədəbiyyatı sahəsində ad-san qazanan müasir yazıçılarımızın əksəriyyəti ilk dəfə öz əsərlərini “Göyərçin”də çap etdirirdilər. Bəs indi vəziyyət necədi?

– İndi də uşaq yazıçılarımız öz əsərləri ilə bizə müraciət edirlər. Ancaq təəssüf ki, uşaq ədəbiyyatı ilə ciddi məşğul olmaq istəyən istedadlı cavanlarımız yox dərəcəsinədir. Hamı böyükələr üçün əsərlər yazıb-yaratmağa can atır. Ancaq unudulur ki, ümumi ədəbiyyatımızın aparıcı qollarından biri olan uşaq ədəbiyyatına böyük ehtiyac vardır. Dövr, zaman dəyişdiyi üçün balalarımızı yeni istiqamətdə tərbiyələndirməyə yardımçı olan bədii əsərlərə böyük tələbat hiss olunur...

– Sizi və rəhbərlik etdiyiniz “Göyrəçin” jurnalının yaradıcı kollektivini əlli illik yubiley münasibətilə təbrik edir, Azərbaycan uşaqlarının xalqımızın adına layiq oğullar və qızlar kimi tərbiyə olunması kimi şərəfli bir işdə hamınıza uğurlar diləyirik.

– Çox sağ olun!

Söhbətləşdi: Sərvaz

“Ədəbiyyat qəzeti”, 8 fevral 2008-ci il.

UŞAQ MƏTBUATI: NƏ VAR, NƏ YOX?

Azərbaycan uşaq mətbuatı XX əsrin əvvəllərində formalaşmağa başlamış, dövrümüzə qədər böyük bir inkişaf yolu keçmişdir. Vaxtilə bu mətbuat gənc nəslin tərbiyəsində mühüm rol oynamışdır. Bəs bu gün necə, uşaq mətbuatı öz funksiyasını necə yerinə yetirir. Bu barədə həmsöhbətim “Göyrəçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifogludur.

1997-ci ildən “Göyrəçin” jurnalına rəhbərlik edən Rafiq müəllim uşaqların sevimlisi olan bu dərginin 1958-ci ildən nəşr olunduğunu bildirdi. Uşaq mətbuatının cəmiyyətdə rolu barəsində suallarına isə belə cavab verdi:

– Uşaq mətbuatı spesifikliyi ilə səciyyələnir və pedaqoji yönümlüdür. Onun qarşısında təkcə informasiya vermək deyil, yeni nəslin tərbiyəsi kimi mühüm məsələ dayanır. Uşaqların təbiətə, dünyaya, insanlara münasibətlərinin formalaşmasında, əxlaq qaydalarının öyrənilməsində uşaq mətbuatı əvəzsiz rola malikdir.

– “Göyrəçin” jurnalının fərqliliyi nədədir?

– “Göyrəçin” ədəbi-bədii jurnaldır. Burada Azərbaycan və dünya xalqlarının nağılları, uşaq yazıçılarının əsərləri, folklor nümunələri olan tapmacalar, hikmətli sözlər nəşr edilir. Eyni zamanda uşaqların fərdi yaradıcılıqlarına da yer

verilir. Bundan başqa, Azərbaycan təbiəti, yurduumuzun çayları, ulu yurd yerlərimiz, xalqımızın igid oğulları haqqında uşaqlara lazımi məlumatlar verilir. “Göyərçin”dən “Əlifba”dan sonra ikinci dərəcəsi kimi də istifadə etmək olar. Çünki jurnalda çap olunan materiallardan dərslərlərin tərtibində də istifadə olunur. Jurnal əsasən, 1-1V-cü sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulub.

– *Uşaq mətbuatının bugünkü vəziyyəti sizi qane edir?*

– Qənaətbəxş hesab etmək olar.

– *Mütəxəssis problemi var?*

– Bəli.

– *Səbəb nədir?*

Uşaq jurnalında işləmək üçün gərək uşaqların psixologiyasını, yaş xüsusiyyətlərini yaxşı biləsən. Ona görə də bu sahədə işləmək çətindir.

– *Müasir uşaq yazıçılarından (cavanlardan) kimlərin yaradıcılığını uğurlu sayırsınız?*

– Bu sırada Sevinc Nuruqızının, Aygün Bünyadzadənin, Qəşəm İsabəylinin, Ələmdar Quluzadənin, Ələsgər Əlioğlunun, Aləmzər Əlizadənin adını çəkə bilərəm...

– *“Göyərçin”in uğurlu layihələrindən biri jurnalda rəssamlıq işinin səviyyəsinin yüksəkliyi, digəri isə silsilə nağıllar kitablarının nəşridir. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?*

– “Göyərçin” jurnalı yarandığı gündən burada böyük rəssamlar çalışmışlar. Yaşlı nəslədən Yusif Hüseynov, Davud Kazımov, Rasim Babayev, Rafiq Mehdiyev, Altay Hacıyev, Rəşid Əmirov, Arif Hüseynovun, gənc nəslədən Aytən Şirzadə, Ramil Əliyev, Afər Mehdiyeva və başqalarının adlarını çəkmək olar. Uşaqları da bu sahədə maraqlandımaq üçün hər nömrədə onların çəkdiyi şəkillərə də yer verilir. İkinci məsələyə gəldikdə isə, bu günə kimi “Möcüzəli xəzinə”, “Ədalətli hakim”, “Sehrli üzük”, “İlahi qazlar”, “Meymunlar ölkəsi”, “Min dovşan otaran çoban”, “Namuslu

oğru” və sair nağıllar kitabları oxucuların ixtiyarına verilib. “Göyərçin” eyni zamanda fəsillərlə bağlı “Zamanın qatari”, yol hərəkəti qaydaları haqqında “Yollar”, təqvimdə olan əlamətdar günlərə aid “Günlərimiz, aylarımız”, dilimiz haqqında “Ana dilim” adlı maraqlı kitablarla balaca oxucularımızın görüşünə getmişdir.

– **Hansı çətinliklərlə qarşılaşırsınız?**

– Birincisi, abunə problemdir. Əvvəllər jurnalımız çox böyük tirajla çap olunurdusa, indi az tirajla çıxır.

– **Tələbat niyə azdır?**

– Nə valideynlər, nə də müəllimlər uşaqları bu cür jurnallar almağa yönəltmirlər. Təbliğat zəifdir...

– **Problemin həlli yolunu nədə görürsünüz?**

– Yalnız maarifləndirmədə. Əgər televiziya kanallarımız şou proqramların vaxtından kəsib 10 dəqiqələrini bu məsələyə həsr etsələr, yaxşı nəticə əldə etmək olar!

Müsaibəni apardı: Sevinc Asifqızı

“Mədəniyyət” qəzeti, 9 oktyabr 2008-ci il.

BÖYÜKLƏRİN YARATDIĞI UŞAQ ƏDƏBİYYATI

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2009-cu il uşaq ili elan olunub. Ölkəmizdə istər hökumət, istərsə də qeyri-hökumət təşkilatları bu sahədə müxtəlif tədbirlər həyata keçirirlər. Bizi isə uşaq ədəbiyyatının bu günkü vəziyyəti və bu sahədəki mövcud problemlər maraqlandırır. Elə bu məqsədlə “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, görkəmli şair, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğlu və Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin professoru, tanınmış uşaq yazıçısı Zahid Xəlilə aşağıdakı suallarla müraciət etdik:

1) Azərbaycan ədəbiyyatının ümumi fonunda uşaq ədəbiyyatımız necə görünür?

2) Bu analogiyanı dünya ədəbiyyatı ilə müqayisədə aparsaq, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatında hansı mənzərənin şahidi olarıq?

3) Yaşadığımız günlərdə yaranan uşaq ədəbiyyatını necə səciyyələndirirsiniz?

4) İbtidai sinif dərslərinə salınmış ədəbi-bədii nümunələri necə qiymətləndirirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Uşaq ədəbiyyatı ümumi ədəbiyyatın ayrılmaz tərkib hissəsidir, bunu təcrid etmək şərtidir. Səməd Vurğunun gözəl bir fikri var: “Biz uşaqla danışdığımız zaman insanla danışdığımızı, uşaq üçün yazdığımız zaman insan üçün yazdığımızı unutmamalıyıq.” Yəni uşağı aldatmaq, onu uşaq yerinə qoymaq, kələk gəlmək olmaz. Uşaqlar daha səmimidirlər, onları zamanın çirkəbi hələ batırmayıb.

XX əsrin böyük ispan şairi Lorkadan soruşurlar ki, nəyə görə Sizin şeirləriniz qısa, aydın və mənalıdır? Lorka cavab verir: “Mən şeir yazanda gözümün qarşısında balaca bir qız uşağı canlanır. O, özündən hündür gülü dərmək üçün boylanır, ancaq əli çatmır.” Uşaq ədəbiyyatı özündən hündür gülə boylanların ədəbiyyatıdır. Amma məsələ təkcə bunda deyildir. Uşaq ədəbiyyatının oxucuları yaşca kiçikdilər. Çox təəssüf ki, biz hələ yaş hədlərini tam müəyyən edə bilmirik. Bu, xüsusi bir institutun işidir. Məktəbəqədər, ibtidai sinif, orta yaş, yeniyetməlik dövrü var. Amma hələ çoxları elə bilir ki, uşaq ədəbiyyatının təyinatı ancaq təzə şeir öyrənmələr olmalıdır. Bu gün böyüklər üçün olan ədəbiyyatın problemini uşaq ədəbiyyatı da yaşayır.

Nazim Hikmət deyir: “Pətəyimdə balım olsun, arısı gələr Bağdaddan.” Ancaq arı olmayanda bal da olmur axı! Uşaqları bədii oxuya həvəsləndirən valideynlərə və müəllimlərə böyük ehtiyac vardır. Tam bədbin deyiləm, amma görməli işlər çoxdur. Ədəbi məhsul oxucuya çatmır. Məsələn, “Ulduz” jurnalının tirajı 500, “Azərbaycan” jurnalının tirajı 1000, “Göyərçin”-in tirajı isə 2-3 mindir. Bu

baxımdan uşaq ədəbiyyatı böyük ədəbiyyatından bir addım öndədir.

– Azərbaycanda 8 milyon insan yaşayır. Azərbaycan ədəbiyyatını bu mənada dünya ədəbiyyatı ilə müqayisə etmək, bəlkə də uyarlı olmazdı. Məsələn, Rusiya, Türkiyə və s. ölkələrlə. Amma dünya uşaq ədəbiyyatının gözəl nümunələrini dilimizə çevirmişik, bu sahədə müəyyən qədər nailiyyətlərimiz var. Bu işləri XX əsrin əvvəllərində A.Şaiq, R.Əfəndiyev və başqaları görüblər. Lev Tolstoy vaxtilə dünyanın ən maraqlı uşaq ədəbiyyatı nümunələrini toplayaraq dərslik yaradıb.

Xalqlar bir-birinin mədəniyyəti ilə əlaqə yaratmağa çalışırlar. Bizim ölkəmizdə 50 ildən artıqdır ki, “Göyərçin” jurnalı nəşr olunur. Bu illər ərzində dünya ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələri dilimizə çevrilərək oxucuların ixtiyarına verilib. Sovet dövründə uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı üç ümumittifaq seminarında, bir beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı günlərində iştirak etmişəm. Mən heç də uşaq ədəbiyyatımızı xarici uşaq ədəbiyyatından zəif hesab eləmirəm. Əksinə, bizdə bəzi cəhətlər onlardan daha güclü idi.

Uşaq ədəbiyyatı ayrı-ayrı fərdlərin ədəbiyyatı deyil, bu işə dövlət qayğısı artırılmalıdır. Rusiyanın məşhur uşaq şairi Valentin Berestovu bütün dünya tanıyır. Azərbaycanın uşaq şairləri İlyas Tapdıq və Məstan Günər onunla eyni nəslə mənsubdurlar. Amma onları biz lazımınca tanıtmamışıq. Təbliğat işimiz ürəkaçan səviyyədə deyil.

M.F.Axundov adına Milli Kitabxanada rus ədəbiyyatı nümunələrinin sərgisi keçiriləndə gördüm ki, dünya xalqlarının nağıllarını cəmi 5000 tirajla nəşr ediblər. Qismən təskinlik tapdım. Analogiyanı bu kontekstdən aparsaq, tiraj və nəşr səviyyəsinə, eləcə də tərcümə işinə görə dünyadan elə də geri qalmırıq.

– Son illər “Daha uşaq deyiləm”, “Dəniz səviyyəsi”, “Yollar”, “Zamanın qatarı”, “Günlərimiz, aylarımız”, “Ana

dilim” və sair kitablarım nəşr olunub. Zahid Xəlilin 6 cildliyi, Ələmdar Quluzadənin, Qəşəm İsabəylinin, Ələsgər Əlioğlunun, Sevinc Nuruqızının, Aygün Bünyadzadənin və başqalarının uşaqlar üçün kitabları çap olunub. Yazanlar var, amma günün tələblərinə cavab verən kitablar çox deyil. Sovet dövründə bizim çox gözəl uşaq ədəbiyyatımız olub. O əsərləri yenidən nəşr edib balaca oxucuların ixtiyarına vermək lazımdır. Mirvarid Dilbazi, Teymur Elçin, Xanımmana Əlibəyli və başqa şairlərin çox maraqlı şeirləri var ki, onların da yenidən nəşrinə ehtiyac duyulur. Böyüklərin yazıçısı kimi tanıdığımız S.Rəhimov, Ə.Vəliyev, M.Hüseyn, İ.Şıxlı, Ə.Cəfərzadə, Elçin uşaqlar üçün də çox gözəl əsərlər yazıblar. Yaşadığımız dövrdə yaranan uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin bəzilərində uşaqların yaş xüsusiyyətləri, dünyagörüşü, psixologiyası nəzərə alınmır. Yaşlı və orta nəsil az-çox nəsə yazıb və müəyyən uğurlar da əldə ediblər. Ancaq bugunku gənc yazarlar uşaq ədəbiyyatı ilə maraqlanmırlar.

– Bütün uşaq ədəbiyyatının sonuncu ünvanı dərsliklərdir. Dünya ədəbiyyatının gözəl nümunələri, o cümlədən Puşkin, Tolstoy, Qrimm qardaşları və b. əsərləri bizim dərsliklərimizə düşüb. Razılaşıram ki, dərsliklərdə olan nümunələr arasında zəif əsərlər həddindən artıq çoxdur. Bunları aradan qaldırmaq üçün Təhsil Nazirliyi əsaslı işə başlayıb. Dərsliklərlə bağlı tender elan olunub. Ötən il birinci siniflər üçün ilk dərsliklər tenderdə öz layiqli qiymətini aldı. Həmin dərsliklərin müəlliflərindən biri də mənəm. Bu il isə ikinci siniflər üçün tender elan olunub. Əlbəttə, dərslik müəllifi olanda uşaq ədəbiyyatındakı boşluğu daha aydın görmək olur. Məsələn, hər hansı bir mövzu olur, axtarırsan, həmin mövzuda fərli bir əsər tapa bilmirsən. Məlum olur ki, yazıçı və şairlərimiz uşaqlar üçün həmin mövzuda heç nə yazmayıblar. Dərsliklərlə bağlı hər şeyin yaxşı olacağına inanıram. Onu da qeyd edim ki,

“Göyərçin” jurnalında nəşr olunan əksər bədii mətnlər artıq dərsliklərə salınıb.

Uşaq ədəbiyyatı sürətlə və çox yaranmalıdır ki, onların içərisindən ən dəyərlisini seçə bilək. Təkcə sovet dövründə yaranmış bədii nümunələrlə uşaq ədəbiyyatının səviyyəsini qaldırmaq olmaz.

Müsaibəni apardı: **Fərid Hüseyn**

“Mədəniyyət” qəzeti, 19 iyun 2009-cu il.

Ana dili varlığımızdır

Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra ana dilimizə diqqət və qayğı xeyli artmışdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin imzaladığı “Azərbaycan Respublikasının dövlət dili haqqında” məşhur sərəncamdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 23 may 2012-ci il tarixdə imzaladığı “Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair dövlət proqramı haqqında” yeni sərəncamından irəli gələn tələblərin həlli bu günümüzün aktual, prioritet məsələlərindən biridir. Elə ana dilimizə diqqət və qayğının təzahürü kimi oxucularımıza təqdim etdiyimiz bu polemik söhbətlərin ruhunda da doğma Azərbaycan dilinə diqqət, sevgi, sayğı, məhəbbət vardır.

Zaman öz axarı ilə getdikcə dilimiz də inkişaf edir. Tarix boyu həmişə ziyalılarımız, ictimai-siyasi xadimlərimiz dilimizin saflığı, təmizliyi uğrunda mübarizə aparmış, onu hər cür mənfəliklərdən qorumağa çalışmışlar.

Çağdaş günümüzdə də ana dili mövzusu aktualdır, hər bir soydaşımızdan diqqət və qayğı tələb edir. Həm də ana dilimizə yanaşmamız elmi əsaslara söykənməlidir. Təəssüflər olsun ki, bu sahədə hələ də biganəliyə təsadüf olunur. Belə şəraitin yaranmasında radio və televiziyalarımız, bəzi mətbuat orqanlarımız günahkardır. Bu və ya digər məsələlər, problemlərdən çıxış yol-

ları haqqında fikir mübadiləsi aparmaq üçün bir neçə ziyalıya müraciət etdik.

Müsaibimiz şair, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğludur.

– Kütləvi informasiya vasitələrində doğma dilimizə münasibət barədə fikrinizi bilmək istərdik. Mümkünsə deyin, son illər mətbuatda, eləcə də televiziya ekranlarında aparıcıların, çıxış edənlərin nitqi, danışığı, dil mədəniyyəti, səviyyəsi necədir?

– Təsədüfi deyil ki, ana sözü ilə yanaşı dil sözü də işlədilir. Ana yaradıcıdır, dil yaşadıcı. Ana insanı dünyaya gətirir, dil isə onu formalaşdırır, kamilləşdirir, yaşadır... Dil həm xalqımızın mənəvi sərvətlərinin mövcudiyyət, həm də babalarımızın yadigarını yeni nəsillərə çatdırmaq vasitəsidir. Ana dili haqqında düşüncələrimi bir neçə şeirdə istifadə etmişəm. Hətta onlardan bəziləri dərsləklərə də düşüb. Bu məsələyə münasibətimi bilmək baxımından elə bilirəm ki, bu şeir parçası maraqlı görünə bilər.

Ananın özü kimi
Ana dili müqəddəs.
Damarımızda qandı,
Ciyərimizdə nəfəs.

Şirin layla eşidib,
Körpə dinclik tapıbdır.
O dil ana südüyü
Ruhumuza hopubdur.

Bəxtəvər ömrümüzün
Mənasına dönübdür.
Müqəddəs ruhumuzun
Aynasına dönübdür.

Ana dili qürbətdə
Vətənə dönə bilər.
Düşmənlərin başına
Mərmi tək enə bilər.

Odur ən çətin anda
Köməyimizə yetən.
Ana dili yoxdursa,
Nə ana var, nə vətən...

Məhz elə buna görə biz ana dilimizi sevməli, qorumalı, onu eybəcər şəkllə düşməyə qoymamalıyıq. Şeir-sənət dili, üslubu ilə mətbuatın dili, üslubu arasında əhəmiyyətli dərəcədə fərq var. Bu, xüsusi bir tədqiqatın mövzusu olduğu üçün bir-iki cümlə ilə fikri tam anlatmaq mümkün deyil. Ancaq səmimi şəkildə deyirəm ki, kütləvi informasiya vasitələrinin dili dilimizin ifadə imkanları ilə müqayisədə qənaətbəxş deyil. Profesionallıqdan çox-çox uzaq kütləvi çayxana, meyxana, məişət danışığı adamı bezdirir, əsəbiləşdirir. Təəssüf ki, istər mətbuatda, istərsə də radio və televiziya boş-boş danışqlarla səhifəni, verilişi doldurmaq meyli o saat nəzərə çarpır. Bu uzun danışmanın səbəbi isə Paskala məxsus, lakin L.Tolstoyun daha çox işlətdiyi bir kəlamda öz əksini tapıb: “Uzun yazdığım üçün məni bağışlayın, qısa yazmağa vaxtım olmadı”. Əsas fikri nəzərə çarpdırarkən dilin qayda-qanunları ilə bəhəm hər bir janrın tələblərinə də riayət etmək olduqca zəruridir.

– Xarici filmlərin dublyajı, səsləndirilməsi bir tamaşaçı kimi Sizi qane edirmi? Dil mədəniyyəti, təmizliyi dublyaj filmlərində gözlənilirmi?

– Ümumiyyətlə tərcümə çətin məsələdi. Burada məqsəd fikri daha dəqiq ifadə etməkdən ibarətdir. İnsana qan köçürərkən qan qrupu nəzərə alındığı kimi, tərcümə edərkən də gərək öz zövqünə, üslubuna uyğun əsərlərin tərcüməsinə girişəsən. Dublyaj isə bir az başqa məsələdi. Hər şeyi danışmaq insafsızlıq olardı. Başqa dillərdə səsləndirilən filmləri dilimizə çevirmək, onun Azərbaycan versiyasını yaratmaq sahəsində xeyli uğurlu işlər var, bunları danışmaq olmaz.

Ancaq nöqsanlar da az deyil. Məsələn, bəzi filmlərə rus dilində baxanda adam onu daha yaxşı başa düşür, nəinki Azərbaycan dilində. Bəzi ifadələr düzgün işlədilmir. Məsələn, dilimizdə acmaq sözü var. Təəssüf ki, həm filmlərdə, həm də verilişlərdə “acmaq” sözünü “acımaq” kimi işlətmək dəbə düşüb: “Yaman acımışam”... Acımışam yox, acmışam. Acımışam sözünün məna çalarları isə çoxdur. Bir var halına acımaq, yanmaq, bir də var xəmirin acıması... Bunun özü də xüsusi tədqiqat tələb edir. Təəssüf ki, uğurlarla bərabər nöqsanlar da az deyil...

– Nəyə görə telekanallarımızda orijinal verilişlər azdır? Sizcə, əsasən xarici kanallardakı verilişlərin solğun kserosurətləri olan, silikonları barədə söz-söhbətə yer verilməsinə necə baxırsınız?

– Televiziya çox böyük tribunadır. Təəssüf ki, bu müqəddəs kürsüdən lazımı səviyyədə istifadə edə bilmirik. Ancaq vaxtilə televiziya işləyən bir adam kimi bu məsələni xüsusi diqqətə çatdırmaq istəyirəm ki, yaxşı veriliş hazırlamaq çox çətin, çox vaxt aparan bir işdi. Yaxşı veriliş üçün yaxşı pul lazımdı. Yaradıcı kollektiv “haradan pul qoparmaq” haqqında yox, yaxşı veriliş hazırlamaq haqqında düşünməli idi. İkinci, televiziya mətbuatdan xeyli dərəcədə fərqlənir. Yaxşı veriliş yaxşı ideyadan, onu reallaşdırmaq ustalığından doğulur. Bunun üçün isə yaxşı mütəxəssislərə böyük ehtiyac var. Xarici verilişlərdən də bəhrələnmək olar, ancaq hər şeyin bir əndazəsi olmalıdı.

O yerdə ki, fərdi düşüncə yoxdu, orijinal verilişin arayarsəyə gəlməsindən söhbət belə gedə bilməz. Təəssüf ki, televiziya kanalları efiri doldurmaq xətrinə zəif verilişlərə göz yummaq məcburiyyətində qalırlar...

– Müharibə vəziyyətində olan ölkəmizin efirində vətənpərvərlik mövzusunda verilişlər yox dərəcəsindədir. Buna münasibətiniz?

– Sovet dönəmində belə bir şüar mövcud olub: “Hər şey müharibə üçün, hər şey qələbə üçün!” Bizdə isə nəinki bu məsələ, eləcə də ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin, elminin, incəsənətimizin təbliği arxa plandadır. Adamda elə təəssürat yaranır ki, bu millətə, bu xalqa müğənnidən başqa mütəxəssis lazım deyil. Boş-boş çal-çağırılar, şoular o boyda Qarabağ problemini millətə əməlli-başlı unutturub... Ən pis cəhətlərdən biri də budur ki, elə bil xalqın ədəbi zövqü hər-raca qoyulub...

Təəssüf ki, Azərbaycan teleməkanında uşaqlar üçün verilişlər də yox dərəcəsindədir. Uşaqlar, gənclər müğənnilərin neçə dəfə evlənib-boşandıqlarını, hansı evdə yaşadıklarını, ayaqqabılarının ölçüsünü, maşınlarının markasını, qiymətini, nömrəsini də bilirlər, görkəmli şairləri, yazıçıları, alimləri isə tanımır. Bir neçə il bundan əvvəl Zərdabi haqqında bir məqaləmdə ürək ağrısı ilə yazmışdım ki, Azərbaycan televiziylarının “hünər və qeyrəti” sayəsində bu gün Şirin Zərdablı Həsən bəy Zərdabidən qat-qat məşhur və tanınmış bir insandır. Bu çox acı, düşündürücü bir həqiqətdir... Müğənninin işi mahnı oxumaqdı, bizdə isə müğənnilər veriliş aparır, siyasi məsələlərdən, əxlaqi problemlərdən söhbət açır, millətə “əxlaq dərsi” verməkdən belə çəkinmirlər... Bu, çox acınacaqlı bir haldır...

– Sizcə, radio və televiziylarımızın daha hansı problemləri var və onları aradan qaldırmaq üçün nə tövsiyə edərdiniz?

– Problemlər çoxdur. Verilişi hazırlayanın həm istedadının olması, həm də onun maddi marağının ödənilməsi vacib şərtidir. Problemi aradan qaldırmaq missiyası o sahədə

çalışan, saç-saqqal ağardan mütəxəssislərin boynuna düşür. Məsələnı radıonu və efırı lağ-lağıya döndərən, dilin qrammatik qaydalarını bilməyən özündənrazı cavanların çevikliyi ilə həll etmək mümkün deyil. İstedadlı cavanlarımız xüsusi məktəb keçdikdən sonra tamaşaçıya nəyi isə təlqin eləyə bilirlər.

– Arzu və təklifləriniz?

– Arzum budur ki, kütləvi informasiya vasitələri problematik mövzuları ilə oxucu və tamaşaçıları özünə cəlb edər, dilin incəliklərini cavanlara öyrədə bilsin. Hər şey mütəxəssisin səviyyəsindən asılı olduğu üçün bu sahədə kədr hazırlığına xüsusi diqqət yetirilməsini vacib sayıram. Qoy dilimiz mədəniyyətimizin aynasına çevrilsin.

Söhbəti hazırladı Şöhlət Abbas

“Respublika” qəzeti, 1 avqust 2012-ci il

50 YAŞLI “GÖYƏRÇİN”

Balaların sevə-sevə oxuduğu, böyüklərin də maraqla izlədiyi “Göyərçin” jurnalının ilk sayının işıq üzü görməsinin əlli ili tamam olur. Jurnalın baş redaktoru, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğlu yubileyə bağlı dedi:

– “Göyərçin” 1958-ci ildə pərvazlanıb, ölkəmizin bütün bölgələrinə yayılıb. Onu vaxtı ilə oxuyanların əksəriyyəti bu gün elmlər doktoru, ictimai-siyasi xadim, məşhur qələm sahibləridir. İlk redaktoru yazıçı Yusif Əzimzadə, rəssamı isə Yusif Hüseynov olmuşdur. Sonralar həmin vəzifələrdə Hüseyn Abbaszadə, Xalidə Hasilova, Tofiq Mahmud, təsviri sənət ustalarından Rafiq Mehdiyev, Arif Hüseynov və başqaları işləmişlər. Bu gün toplanın həmin illərdəki saylarını vərəqləyəndə, inanın, heyrətimi gizlədə bilmirəm.

Xalqımızın ən dəyərli söz-qələm ustaları məmnuniyyətlə jurnalda çıxış edib, ürək sözlərini yazıb, azyaşlı uşaqlara, yeniyetmələrə məsləhətlər, tövsiyələr veriblər. Xalq şairi Nigar Rəfibəyli təxminən 40 il əvvəl yazıb:

Olsun “Göyərçin”in yaşı mübarək,
Onun hünərinə alqışlar deyək.
Daha da ucalsın, qalxsın, boy atsın,
Şeirlər, nəğmələr, sözlər yaratsın...

Məndən əvvəl jurnalın baş redaktoru işləyən mərhum Tofiq Mahmudun bu fikri heç yadımdan çıxmır: “Mən “Göyərçin”i çox sevirəm, istəmirəm ki, onun müqəddəs yuvasına yad nəfəs toxunsun”.

Amma neyləməli, hər zamanın öz hökmü var. İllərlə uşaqların sevimlisi olan təsvirli, oxunaqlı toplunun da bir vaxtlar başının üstünü qara buludlar aldı. Qaldı “olum-olmayım”, “çığım-çıxmayım” suallarının qarşısında. Belə çətin ərəfədə ulu öndər Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldi və milli-mənəvi dəyərlərimizi, nağıl-dastanlarımızı, təbiətimizi təbliğ edən, balalarımızı xoşbəxt gələcəyə səsləyən “Göyərçin”ə qayğı göstərdi. Fəxr edirik ki, “Əlifba”dan sonra uşaqların ikinci dərslisi hesab olunan “Göyərçin” yenidən müntəzəm nəşrə başladı...

Rafiq müəllimin sevincinə biz də qoşuluruq.

50 yaşın mübarək, “Göyərçin”! Həyata qanadlandığın gündən sevilmişən, maraqla oxunursan. İnanırıq ki, bundan sonra da belə olacaqsan! Tərəqqində xidməti olanlar isə daim ehtiramla yad edirlər. Çünki sən hər ailənin, uşağın, ziyalının sevimli dərgisisən.

M.Mehdiyev

"Azərbaycan" qəzeti, 16 fevral 2008-ci il.

“GÖYƏRÇİN” – 55

55 İLLİK ŞƏRƏFLİ ÖMÜR YOLU

Müsaibimiz “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, tanınmış şair, ədəbiyyatşünas, pedaqoq, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğludur.

– Rafiq müəllim, hər şeydən əvvəl, Sizi və rəhbərlik etdiyiniz “Göyərçin” jurnalının yaradıcı kollektivini 55 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirik.

– Çox sağ olun. Mən də öz növbəmdə jurnalımızın yaradıcı heyəti, müəllifləri və rəssamları adından Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinə, “Azərbaycan müəllimi” qəzetinin bütün əməkdaşlarına dərin minnətdarlığımı bildirirəm. “Göyərçin”ə qayğı və diqqət Azərbaycan uşaq ədəbiyyatına, uşaq mətbuatına, eləcə də Azərbaycanın gələcəyinə olan qayğı və diqqətdi.

– Bizim hamımız uşaq vaxtı “Göyərçin”i sevə-sevə oxumuşuq. Qəribədi ki, indi də bu jurnalı övladlarımız, nəvələrimiz sevə-sevə oxuyurlar. “Göyərçin”in nəşri tarixi haqqında oxucularımıza məlumat verməyinizi xahiş edirəm.

– “Göyərçin”in ilk sayı 1958-ci ildə işıq üzü görəndə mən Azərbaycanımızın ucqar dağ kəndlərindən birində, Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndində yaşayırdım və təhsil alırdım. Atam məktəb direktoru idi. Bir dəfə o, evə gələndə gətirdiyi qəzet və jurnallardan biri daha çox diqqətimi çəkdi. Birinci dəfə idi ki, belə bir rəngli jurnal görürdüm. Onun üzqabığında eynən mən yaşda olan qaraqaş, qaragöz, güllərüz bir oğlanın şəklini görəndə ürəyimdən keçmişdi ki, kaş mənəm də şəklim bu jurnalda çap olunaydı. Onda heç ağılıma

da gəlməzdi ki, nə vaxtsa bu jurnalda mənim də şeirlərim, hekayələrim, nağıllarım çap olunacaq, nə vaxtsa bu jurnalın əməkdaşı, hətta baş redaktoru olacam.

“Göyərçin”in ilk sayında çap olunan “Göyərçin” şeirin-dən bəzi misralar indi də yadımdadı.

Göyrçinim, ağ quşum,
Gəl qoşa uçaq, quşum!
Bakının göylərindən,
Xəzərin üzərindən
Gəl uçaq uzaqlara,
Qoşulaq uşaqlara.
Hər zəmidən bir sünbül,
Hər bağçadan çiçək, gül
Toplayıb qucaq-qucaq,
Gəl uçaq, uçaq, uçaq!

Sonradan öyrəndim ki, bu şeirin müəllifi Əhməd Cəmil Azərbaycanın ən tanınmış şairlərindən biri imiş. Jurnalın ilk sayında yazıları çap olunan Abdulla Şaiqin, Mikayıl Rzaquluzadənin, Əli Vəliyevin, Xanımana Əlibəylinin, Mirvarid Dilbazinin, Həbibə Zeynalovanın, Hüseyn Abbaszadənin, Həsən Seyidbəylinin, Mirmehdi Seyidzadənin, Ələviyyə Babayevanın, rəsmləri verilən Yusif Hüseynovun, Davud Kazımovun, Rasim Babayevin adlarını dərin minnətdarlıq duyğusu ilə xatırlatmaq istəyirəm. Uşaq vaxtı bu adlar mənə heç nə deməsə də, indi bilirəm ki, “Göyərçin” oxucuların ilk görüşünə çox güclü yaradıcı kollektivlə gəlibmiş...

– *Balalarımızın sevimli jurnalı “Göyərçin”i araya-arsəyə gətirənlər kimlər olub?*

– Jurnalın ilk redaktoru tanınmış yazıçı Yusif Əzimzadə olub. Sonra Xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadə, Xalidə Həsillova, Tofiq Mahmud “Göyərçin”ə rəhbərlik edəyiblər. 1997-ci ildən isə adlarını dərin hörmət və ehtiramla çəkdiyim həmin yazıçıların yolunu mən davam etdirirəm. Ayrı-ayrı

vaxtlarda Hikmət Ziya, Xəlil Rza Ulutürk, Bayram Həsənov, Əbülfəz Hüseyni, Həbibə Zeynalova, Cahangir Məmmədov, Vaqif İbrahim, Tahirə İsgəndərova, Yusif Hüseynov, Rafiq Mehdiyev, Rəşid Əmirov kimi tanınmış şairlər, yazıçılar, rəssamlar “Göyərçin”in redaksiyasında işləyiblər. Allah onların hamısına rəhmət eləsin, ruhları şad olsun!

– Rafiq müəllim, hər bir mətbuat orqanının siması onun müəllifləri ilə müəyyən olunur. Sizin jurnalda əsərləri daim çap olunan şair və yazıçılardan kimlərin adlarını çəkmə bilərsiniz?

– Bu siyahı çox böyükdür. Elə bilirəm ki, təkcə əsərləri “Göyərçin”də çap olunan xalq şairlərinin, xalq yazıçılarının adlarını çəksəm, Sizə hər şey aydın olar: Süleyman Rəhimov, Mirzə İbrahimov, Mehdi Hüseyn, Əli Vəliyev, İlyas Əfəndiyev, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, Mirvarid Dilbazi, Nigar Rəfibəyli, Mədinə Gülgün, Balas Azəroğlu, İsmayıl Şıxlı, Bayram Bayramov, Əzizə Cəfərzadə, Nəbi Xəzri, Bəxtiyar Vahabzadə, Hüseyn Arif, Məmməd Araz, Xəlil Rza, Nəriman Həsənzadə, Anar, Elçin, Fikrət Qoca... Hələ siyahı bununla da tamamlanmır, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələri kimi tanınan Mikayıl Rzaquluzadə, Mirmehdi Seyidzadə, Xanımana Əlibəyli, Teymur Elçin, Fikrət Sadıq, İlyas Tapdıq, Tofiq Mütəllibov, Ələviyyə Babayeva, Əzizə Əhmədova, Zahid Xəlil və başqaları “Göyərçin”lə daim əməkdaşlıq edən müəlliflər olublar. Əsasən böyüklər üçün yazıb yaradan Əhməd Cəmil, Qasım Qasımzadə, Adil Babayev, Salam Qədirzadə, Əlibala Hacızadə, Əli Kərim, Məmməd Aslan kimi tanınmış qələm sahibləri də arabilir öz yazıları ilə “Göyərçin”də çıxış eləyiblər.

– “Göyərçin”in bir qanadı da rəsm əsərləridir. Jurnalda əməkdaşlıq edən tanınmış rəssamlar olubmu?

– Əlbəttə, olub. Yusif Hüseynov, Davud Kazımov, Rəsim Babayev, Toğrul Nərimanbəyov, Tofiq Cavadov, Rafiq Mehdiyev, Altay Hacıyev, Cəmil Müfidzadə, Elmaz Hüseynov, Arif Hüseynov, Arif Əzizov, Ənvər Qarayev, Oqtay Quliyev və başqa bu kimi tanınmış rəssamların əsərləri həmişə “Göyərçin”ə xüsusi gözəllik verib. İndi də həmin görkəmli rəssamların yolunu İlqar Mehdiyev, Mətanət Aslanova, Vəfa İbrahimqızı, Orxan Hüseynov, Leyla Salamova, Kübra Salamova, Aytən Şirzadova, Afər Mehdiyeva, Fidan Axundova kimi rəssamlar ləyaqətlə davam etdirirlər.

– *Sizcə, “Göyərçin”in başlıca uğuru nədən ibarətdir?*

– Xalqımızın gözəl təmsil ustası, uzun müddət bizim jurnalda şöbə müdiri, məsul katib vəzifələrində çalışan mərhum Hikmət Ziyanın bir sözü yadıma düşür; “Göyərçin” qartallar yetişdirir”... “Göyərçin” jurnalı yarandığı ilk gündən ta bu günə qədər Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının “təsərrüfat sahəsi” olub. Bu jurnalda çap olunan yazılardan orta məktəb dərsləkləri, əlavə oxu kitabları hazırlanarkən gen-bol istifadə olunub. “Göyərçin” “Əlifba”dan sonra uşaqların oxu vərdislərini inkişaf etdirmək üçün ən lazımlı, gərəkli bir jurnaldır”. – Bu sözlər Azərbaycan Respublikasının Təhsil Naziri, çox hörmətli Misir Mərdanova məxsusdur. Görkəmli alim, sovetlər birliyi dövründə Azərbaycanın Maarif naziri vəzifəsində çalışan Mehdi Mehdiyev, mətbuat komitəsinin sədri İsmail Nəzərovun, uzun müddət rəhbər vəzifələrdə çalışan Elmira Qafarovanın, professor Zahid Qaralovun, görkəmli şair və yazıçılardan Mirzə İbrahimovun, Süleyman Rəhimovun, Mirvarid Dilbazinin, Mikayıl Rzaquluzadənin, Nigar Rəfibəylinin, Mirmehdi Seyidzadənin, Mədinə Gülgünün, Salam Qədirzadənin, Teymur Elçinin, Hüseyn Abbaszadənin, Tofiq Mahmudun, İlyas Tapdıqın və başqalarının “Göyərçin” haqqında söylədikləri xoş sözlər bizi indi də həvəslə işləməyə ruhlandırır. Abdulla Şaiq, Məmməd Rahim,

Əhməd Cəmil kimi görkəmli şairlərin “Göyərçin” jurnalına şeir həsr etmələri də təsadüfi deyildir. “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından çap elədiyimiz kitablar uşaq ədəbiyyatımızı əhəmiyyətli dərəcədə zənginləşdirib. Biz bu işi indi də davam etdiririk.

55 ildə “Göyərçin” zəngin uşaq ədəbiyyatı nümunələrini nəşr eləyərək oxucuların öhdəsinə verib. Biz təkcə Azərbaycan yazıçılarının deyil, dünya uşaq ədəbiyyatının da ən gözəl nümunələrini öz jurnalımızda çap eləmişik. İndiyə qədər “Göyərçin”də çap olunan əsərləri bir yerə yığıb nəşr etmək mümkün olsaydı, neçə-neçə sanballı cildlər meydana gələrdi. Ümid eləyirik ki, nə vaxtsa bu arzumuz da reallaşacaq...

– Bir vaxtlar digər mətbuat orqanları kimi “Göyərçin” də bağlanmaq təhlükəsi ilə üzləşmişdi. Necə oldu ki, “Göyərçin” öz uçuşlarını davam etdirə bildi?

– Digər mətbuat orqanları kimi bizim də jurnalın xilas-karı ulu öndərimiz Heydər Əliyev olmuşdur. Bu uzaqgörən şəxsiyyətin, eləcə də onun ləyaqətli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin atalıq qayğısı nəticəsində “Göyərçin” öz uçuşlarını indi də davam etdirir. Jurnalımızın yaradıcı kollektivi həmişə bizə göstərilən böyük etimadı doğrultmağa çalışır. Biz dərk eləyirik ki, gələcəyin vətəndaşlarını tərbiyə etmək yolunda üstümüzə çox böyük məsuliyyət düşür. Dərk eləyirik ki, “Göyərçin” birbaşa uşaqların təlim-tərbiyəsi ilə bağlı olduğu üçün strateji əhəmiyyətə malik bir mətbuat orqanıdır. Balalarımızı vətənimizin adına layiq oğullar, qızlar kimi tərbiyə etmək işində biz də öz töhfələrimizi verməyə çalışırıq. Arzumuz budur ki, jurnalımızın oxucularının sayı gündən-günə çoxalsın.

– Rafiq müəllim, Sizi və rəhbərlik etdiyiniz kollektivi “Azərbaycan müəllimi” qəzetinin əməkdaşları və çoxsaylı oxucuları adından bir daha təbrik edir, yaradıcı heyətə

**yeni-yeni uğurlar diləyirik. Arzumuz budur ki, “Göyərçin”
öz uçuşlarını yenə də ləyaqətlə davam etdirsən, öz sehrli
qanadlarında Azərbaycan uşaqlarına gözəl-gözəl şeirlər,
hekayələr, nağıllar, tapmacalar, rəsmlər aparsın...**

– Çox sağ olun! Təşəkkür edirəm. Söhbətin bu məqamında elə bil ki, qulaqlarımda tanınmış bəstəkar, Əməkdar incəsənət xadimi Nailə Mirməmmədlinin mənim sözlərimə bəstələdiyi “Göyərçin”im mahnısı səslənir:

Ömrün boyu uçalmısan,
Ləyaqətlə yaşamısan.
Qanadında sən ellərə
Sevinc, fərəh daşımısan.

Hey qanad çal, üstümüzə
Şeir, hikmət, nağıl yağsın.
Gəlişinlə ömrümüzə,
Günümüzə günəş doğsun!

Körpələrin ürəyinə
Cığır salan “Göyərçin”im.
Azərbaycan göylərində
Qanad çalan “Göyərçin”im!

Müsahibəni apardı: **Ədalət Daşdəmirli**

“Azərbaycan müəllimi”, 18 yanvar 2013-cü il.

“Neyləyim, porno şəkillər yerləşdirim?”

Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusi yer tutan ədəbi orqanlardan biri də “Göyərçin” jurnalıdır. 1958-ci ildən bəri nəşr edilən jurnalda müxtəlif nağıllar, əfsanələr, tapmacalar, hikmətli sözlər yer alır.

Axar.az “Göyərçin” uşaq jurnalının baş redaktoru, şair, yazıçı Rafiq Yusifoğlu ilə çağdaş dövrdə uşaq ədəbiyyatına maraq mövzusu çərçivəsində söhbətləşib.

– *Hazırda uşaq jurnallarının satışı hansı səviyyədədir?*

– Bizim jurnala olan maraq da digər bütün jurnallara olan maraq kimidir, yəni çox azdır. Maraq əvvəlki kimi olmasa da, jurnalı alanlar var. Bir var jurnal sovet dövründəki kimi 270 min tirajla buraxıla, bir də var 1000-1500 nüsxə ilə. Bu, bütün mətbuatın problemi. Ən çox yayılan qəzetimiz iki min tirajla yayımlanırsa, nə gözləmək olar? Yaxşı ki, saytlar var, heç olmasa, oxucu oradan nələrsə oxuyur.

– *Bəlkə, satışın azlığı jurnalın günün tələblərinə cavab verməməsi ilə bağlıdır?*

– Mən tam əminliklə deyə bilərəm ki, bizim jurnal günün tələblərinə cavab verən, uşaqların tərbiyəsinə xidmət eləyən, öz ilkin məqsəd, məramını qoruyub saxlayan, dəyərli yazarların əsərlərini çap eləyən bir jurnaldır. “Göyərçin” jurnalında artıq-əskik söhbətə və təsadüfi adamların imzasına rast gəlmək mümkün deyil.

Maraq artırmağın bir cə yolu var

– *Jurnallar arasında rəqabət yox dərəcəsindədir?*

– Mən, düzü, rəqabət görmürəm, hiss etmirəm. Hər qəzetin, jurnalın, kitabın öz alıcısı var. Mətbuatın internetlə nə qədər rəqabəti varsa, bizim jurnalın da o dərəcədə rəqabəti var.

– Bəs uşaqları internetdə baxdıqları cizgi filmlərindən, daha çox zərərli olan oyunlardan çəkəndirmək və uşaq jurnallarına maraq oyatmaq üçün nə etmək lazımdır?

– Mən bir uşaq şeiri yazmışdım:

- Yaşillığı sevirsən?
- Bəs necə.
- Neçə ağac əkmisən?
- Heç neçə.

Marağı artırmağın bircə yolu var: hərə öz uşağına bircə dənə jurnal alsın. Çünki maraq oyatmaq nə zorla, nə də jurnalı məktəbdə yaymaqla mümkün olan şeydi. Sadəcə, valideynlər abunə yazılmalıdır. Axı hamı bilir ki, belə bir jurnal var. Abunə yazılısalar, həm özləri, həm uşaqları, həm bizim, həm də cəmiyyət üçün yaxşı olar.

Bu gün “Göyərçin” jurnalını oxumayan bir uşaq gələcəkdə nə “Azərbaycan” jurnalını, nə “Ulduz” jurnalını, nə də digər mətbuat orqanlarını oxuyacaq. Onsuz da oxumurlar.

Mənim düşüncəmə görə, uşaq mətbuatı bir az spesifik sahədir. Qəzetlərin, saytların məramı bir qədər fərqlidir. Amma “Göyərçin” jurnalının tamam başqa bir məqsədi var. Deyirlər ki, bu jurnal “Əlifba” kitabından sonra ikinci əvəzlənməz vəsaitdir.

Bir dəfə saytların birində gördüm, professor Əjdər Ağayev tövsiyə edir ki, “Göyərçin” jurnalını, Rafiq Yusifoğlunun şeirlərini oxuyun. Amma tövsiyə tövsiyə olaraq da qalır.

“Göyərçin”in problemi təkcə jurnalın deyil, günün ziyalılığının problemidir.

Bütün cəmiyyət səfərbər olmalıdır

– Bəzi mifik obrazlar var ki, onlar uşaqların fantaziyasını, xəyal dünyasını genişləndirsə də, müəyyən qorxuya səbəb olub. Bu obrazlar onların fantaziyaları ilə bərabər

qorxularını da böyüdür. İstər cizgi filmlərində, istərsə də əsərlərdə bu cür obrazların həddən artıq qorxunc təsvir olunması uşaqların psixologiyasına nə dərəcədə mənfi təsir göstərə bilər?

– Bu, bütün uşaq ədəbiyyatının problemidir. İtdən də, pişikdən də, bit-birədən də, divdən də yazmaq olar. Bu yaxınlarda Amerikadan gəlmişəm. Mənim nəvələrim orada orta məktəbdə oxuyurlar. Amerikada yaxşı uşaq kanalları var, bizdə isə yox. O kanallarda bizdəki kimi cizgi filmləri verilmir. Daha çox öyrədici funksiyalı verilişlər verilir. Məsələn, tutaq ki, təbiətdə su nə deməkdirsə, onu cizgi filmi ilə izahlı şəkildə göstərirlər. Və yaxud da yarpaq nədir, ağacın rolu nədən ibarətdir və s. mövzular uşaqlara maraqlı şəkildə izah olunur.

Uşaq ədəbiyyatı digər ədəbiyyat nümunələrindən fərqli olaraq təkə əyləndirmək məqsədi güdmür, onun məqsədi, məramı uşağı öyrətməkdir. Bu ədəbiyyat uşaqları danışmağa, davranmağa, folklorumuzu, ədəbiyyatımızı sevməyə, yaxşılığa məhəbbət hissi aşılamağa, bədxahlığa qarşı antimünasibət bəsləməyə sövq etməlidir.

Bu ağırlı problem akademiya da müzakirə olunmuşdu. Bu, təkə Rafiq Yusifoğlunun problemi deyil ki, 3-4 şeir, nağıl çap elətdirsin, bununla da məsələ həll olunsun.

– *Jurnallara abunə yazılmaq icbari ola bilərmi?*

– Ölkəmizdə 4500 məktəb var. Bu məktəblər dövlət tərəfindən maliyyələşir. Təhsil 10-cu sinfə qədər icbaridir. Əgər təhsil icbaridirsə, jurnala məcburi yazılmaqda cəmiyyət niyə qəbahət görməlidir?

Uşağı tərbiyə etmək üçün bütün cəmiyyət səfərbər olmalıdır. Cəmiyyət tərbiyə etməlidir ki, onlar da böyüyüb cəmiyyəti daha yaxşı formalaşdırsınlar. İstəmirəm pafoslu səslənsin, amma uşağı elə tərbiyə etmək lazımdır ki, gələcəkdə cəmiyyətdə necə davranmalı olduğunu öyrənsin.

Cəmiyyəti də formalaşdıran bir neçə amil var ki, bunlardan biri də ədəbiyyatdır. Jurnal da bunun içində olan vasitədir.

Sinifdən xaric oxu yox səviyyəsindədir

– Uşaqlar kitabxanalara da az gedir və ya heç getmir. Sinifdən xaric oxu hansı səviyyədədir bizdə? Müəllimlər hansı yaş dövründə hansı kitabı oxumalı olduğunu şagirdə düzgün tövsiyə edirmi?

– Bizim vaxtımızda çox kitab nəşr olunurdu, uşaqlar tez-tez kitabxanalara gedirdi. İndi kitabxanaya gedən var? Mənim Los Anceles şəhərində yaşayan nəvələrim üç həftədən bir orada olan Mərkəzi Kitabxanaya gedirlər. Üç həftəyə iki uşağın hərəsi 30 kitab oxuyur. Həmin kitabları oxuyanda da qeydlər edirlər ki, filan kitabı oxudum, həmin kitabda nə yazılıb. Bununla da uşaqda kitaba sevgi yaranır. Mənim burda da nəvəm oxuyur. Sinifdən xaric oxu yox səviyyəsindədir. Belə olmaz axı.

İki universitetdə filologiya fakültəsində dərs deyirəm. Əgər filologiya fakültəsini bitirən tələbə əzbər bir şeir bilmirsə, ədəbiyyatda hansı inkişafdan söhbət gedə bilər? Əgər tələbə cümlə yazanda hansı sözün böyük, hansının kiçik hərflə yazıldığını bilmirsə, sözü sətirdən-sətrə keçirməyi bacarmırsa, qrammatik uzlaşma qaydalarından, ahəngdən xəbəri yoxdursa, başqalarına nə öyrədəcək?

Mən tam əminliklə deyirəm ki, bütün bunlar uşaq vaxtı onların mütaliə ilə məşğul olmamaları ilə bağlıdır. Test bizi məhv eləyib.

Hamı günahı kənar adamda axtarır, heç kim özündə günah görmür. Hamımız günahkarıq. Cəzasını da hamımız çəkəcəyik.

– Yəqin ki, sovet dövrü uşaq ədəbiyyatı ilə müasir dövrdə yaranan uşaq ədəbiyyatı arasında nəzərəçarpan fərqlər var.

– Bəli, vaxtilə uşaq yazıçılarına pul verirdilər. Kitab çap edirdik və aldığımız qonorarla maşın alırdıq. Əgər bir yazıçı

görürsə ki, onun kitabı nəşr olunmur, olunsada, alıcısı yoxdur, niyə yazsın ki? İndi saytlarda yazılar sürətlə çıxır, amma kitab əziyyətli işdir. Qonorar da verə bilmiriksə, bu, bir ustaya “mənə gözəl bir villa tik, amma cibimdə pul yoxdur”, – deməyə bənzəyir. Əgər dövlət maliyyələşdirməsə, biz jurnalın bir sayını da çap edə bilmərik.

Uşaq nə istəyirsə, valideyn onun ən yaxşısını alır, amma bir manat verib jurnal almır. Bunun da kökündə valideynlərin də əksəriyyətinin elmsiz, savadsız olması dayanır. Uşağın mədəsini deşən kola, saqqız, çipsi alır, amma bir manat verib şəkili jurnal almırlar. Nazim Hikmətin bir sözü var: “Balım olsun, arısı gələr Bağdaddan”.

Uşaq jurnalına mən necə maraq oyadım, nə edim? Pornoqrafik şəkil yerləşdirim ki, alsınlar? Tərbiyədə belə şey ola bilməz. Bircə təskinliyim ondadır ki, vicdanla lazım olan işi görürəm.

Nigar An

Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı və uşaq mətbuatının bu günkü durumu...

Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı və uşaq mətbuatının vəziyyəti haqqında müxtəlif səpkili müzakirələr gedir. Bir qrup ziyalı iddia edir ki, uşaq ədəbiyyatı və uşaq mətbuatı inkişafdan qalıb, bəziləri isə əksini düşünür. Onlar deyirlər ki, uşaq mətbuatı, uşaq ədəbiyyatı da, sadəcə, yüksək səviyədə təbliğ olunmur.

Müsahibimiz uşaq ədəbiyyatı və uşaq mətbuatının mayakı sayılan “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, tanınmış uşaq yazarı, professor Rafiq Yusifoğludur. Mövzuya R.Yusifovlu ilə birlikdə yenidən qayıtdıq.

– Rafiq müəllim, müasir uşağın zövqünü oxşamaq, diqqətini cəlb etmək o qədər də asan deyil. Elə dövrdə ya-

sayırıq ki, keyfiyyətli uşaq ədəbiyyatı nümunələri meydana qoymaq bir az çətinidir. Əsas çətinliklər nədən ibarətdir?

– Çətinliklərə bir istiqamətli yanaşmaq olmaz, müxtəlif çətinliklər var. Birinci, dövrün çətinliklərini vurğulamaq istəyirəm. Hər şey oradan qaynaqlanır. Burada nəşr və yayımla bağlı problemlər var. Yaradıcılıqla əlaqəli problem öndədir.

– Nə mənada?

– Əvvəllər uşaqlar üçün yazan yazıçılar çox idi. Daimi müəlliflərimiz vardı ki, onlar bizimlə müntəzəm əlaqə saxlayırdılar. Bu yazarların sayı indi yetərinə azalıb. Professionalı sıradan çıxıb. “Yazanlar yoxdur” demirəm, var, ancaq onların cızmaqaraları bizim jurnalın tələbatına uyğun gəlmir deyə, onları buradan qaçaq salıram, qoymuram bizə yazsınlar. Yəni hər adam uşaqlar üçün yaza bilmir. Təbii ki, hər mətbuat orqanının öz yönü, istiqaməti var. Bu mənada tələbatımıza uyğun olmayan yazını çap etmirik. Elə şair, yazıçılar var ki, onlarla lap köhnə vaxtlardan əməkdaşlıq edirik, bu əməkdaşlıq indiyə qədər davam edir.

– Əsasən kimləri çap edirsiniz?

– Zahid Xəlil, Qəşəm İsabəyli, Aləmzər Əlizadə (Gənə), Ələsgər Əlioğlu (Goranboy), Məmməd Namaz, Mir Sabir (Sumqayıt), yaşlı nəslin nümayəndələrindən Fuad Tanrıverdiyevin yazılarını çap edirik. Yəni əməkdaşlıq etdiyimiz qələm adamlarının sayı elə də az deyil.

– Rafiq müəllim, adlarını qeyd etdiyiniz yazarlar bizim uşaqlığımızın yazarlarıdır. Onlar müasir uşaq psixologiyasını tuta bilirmi? Bu mənada ki, müasir uşağın dünyagörüşü fərqlidir, o, əlavə informasiyalar alır və s.

– Nazim Hikmətin gözəl bir sözü var: “Balım olsun, arısı gələcək Bağdaddan.” Yazıçı üçün əsas lazım olan keyfiyyət istedadıdır. Yazıçı hansı mühitə düşürsə, manevr edə, dəyişə bilər. Ancaq mühitin içində yaşayan elə adamlar var ki, onlar dünya dağılsa da, mühiti bilsələr də, bircə cümlə də olsa,

uşaqlar üçün fərli bir şey yaza bilməzlər. Böyük rus şairi, pedaqoqu Sergey Mixalkov deyib ki, uşaq yazıçısı uşaqla oynamağı bacarmırsa, ondan uşaq yazıçısı olmaz.

Uşaq ədəbiyyatını digər sahələrdən fərqləndirən onun pedaqoji yönümlü olmasıdır. Hər qələm sahibi uşaq yazarı ola bilməz. Uşaq yazarı həm də öyrətməlidir. Uşaq yazarı mövzunu elə təqdim etməlidir ki, nəyisə öyrədə bilsin.

Bu, yaradıcılıq işləridir. Təbii, jurnal da yaradıcı işdir. Buna görə də, istər-istəməz, biz yazıçılardan asılıyıq. Deyirlər bazar iqtisadiyyatında yaşayırıq. Biri var bazarda satıcı işləyərsən, öz məhsulunu satasan, biri də var məhsul kənardan gəlir. Biz də kənardan yaxşı məhsullar gözləyirik, amma təəssüf ki, o məhsullar da gəlmir. Bizim əməkdaşımız Günel Almazın çox maraqlı hekayələri, yazıları var. Bunlar bu günkü uşaq üçün maraq doğurur. Digər gənclərin də yazılarını çap edirik. “Göyərçin”in spesifikasiyası o biri jurnallardan fərqlidir. Uşaq mətbuatından danışırıq. Bu anlayışın özü də çox genişdir. “Göyərçin” jurnalı ancaq ibtidai siniflər üçündür. Maraqlı şeirlər, hekayələr, eyni zamanda da əyləncələr çap edirik.

Bir də başqa məsələ var. Dünya gör-götür dünyasıdır. Dünyanın görkəmli uşaq yazıçılarının əsərlərini tərcümə edib çap edirik. Bu gün bütün dünyada folklora böyük qayğıdır, bizdə də həmçinin. “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından dünya xalqlarının nağıllarından ibarət 10-15 kitabımız çap olunub. Bu nağılları yeni təqdimatla balaca oxuculara təqdim edirik.

Bilirsiniz ki, “Göyərçin” ənənəsi olan bir jurnaldır, 1958-ci ildən çap olunur. Az qala 60 ildir mövcuddur. Allah Hikmət Ziyaya rəhmət eləsin! O, “Göyərçin” jurnalının məsul katibi işləyirdi. Onun çox gözəl bir sözü vardı: “Göyərçin” qartallar yetişdirir”. Bu sözdə çox böyük həqiqət var. Tutaq ki, o dövr uşaqları arasında “Göyərçin”i oxumayan yox idi. 60 ilə yaxın bir dövrdə “Göyərçin” zəngin bir kitab-

xana yaradıb. Dünya folkloru, dünya ədəbiyyatı nümunələri ilə yanaşı, öz yazarlarımızın da əsərləri jurnalda çap olunub. O əsərlərin bir çoxu bu gün “yaramır”.

– *Yəqin bolşevizm ideologiyasını tərənnüm etdiyinə görə. Yoxsa başqa səbəb var?*

– Yox, elə sosializmin təbliği ilə, Leninlə bağlıdır. Uşaq ədəbiyyatının digər sahələrdən fərqli cəhəti odur ki, uşaq yazıçıları həmişə nağılvari yazılar yazıb, uşaq xarakterləri yaradıblar. Bütün dövrlərdə uşaq elə uşaqdır. Allah Tofiq Mahmuda rəhmət eləsin! Vaxtilə onun qızı Süsənə yazdığı nağıllar bu gün mənim nəvəm üçün də maraqlıdır. Süsən artıq nənə olmağa hazırlaşır.

Onlar bitib-tükənməyən, ölməyən yazılardır təbii... Uşaq yazarlarının xoşbəxtliyi həmişə onda olur ki, onlar siyasi mövzulardan uzaq olurlar. Siyasi mövzulardan uzaq olduqları üçün də vətəni, torpağı, təbiəti sevdirə biliblər. Uşaq ədəbiyyatını fərqləndirən həm də onun idrak məsələsini önə çəkməsidir. Bu da uşaqların dünyanı dərk etməsinə kömək edir.

– *“Göyərçin”in çapına dövlət qayğısı varmı?*

– Bəli. “Göyərçin”in çapı dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir. Jurnal Azərbaycan Gənclər İttifaqının orqanıdır. Bu jurnal birbaşa dövlətin siyasətini həyata keçirir. Çox şükürlər olsun ki, Azərbaycan dövlətinin uşaq mətbuatına göstərdiyi qayğı nəticəsində bizim uşaq mətbuatımız, uşaq ədəbiyyatımız yaşayır. Düzdür, bu dövrü o dövrlə müqayisə etmək çətindir. Bir müddət əvvəl Milli Elmlər Akademiyasında uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı tədbir keçirilirdi. Deyirdilər ki, uşaq ədəbiyyatı yoxdur. Mən orada dedim ki, Azərbaycanda gözəl uşaq ədəbiyyatı var, sadəcə, onun təbliği yoxdur. Təbliğat yoxdursa, kənar adam nə biləcək ki, uşaq ədəbiyyatı var?! Bizdə gözəl uşaq əsərləri var. Respublikamızda 4500 məktəb var, hər məktəb bir ədəd “Göyərçin” jurnalına abunə olsa, bu, 4500 tiraj deməkdir. Çox təəssüf ki, bu gün vali-

deynlərin də uşaq mətbuatına münasibəti dəyişib. Bir də, kimdənsə soruşursan ki, niyə almırsınız? Deyirlər ki, bəyəm bu jurnal çıxır?

– **Köşklərə verirsiniz?**

– Veririk. Ancaq necə veririksə, əksərən üstümüzə qayıdır. Bu da onunla bağlıdır ki, köşklərdə jurnalı üzə qoymurlar. Bilirsiniz, elə məsələlər var ki, onu biznesə çevirmək olmur. Bu da uşaq mətbuatıdır. Başqa sahədən pul qazanmaq olar, ancaq uşaq mətbuatı və uşaq ədəbiyyatı ilə pul qazanmaq olmaz. Bu elə bir sahədir ki, ora pul qoymalıyıq. Buradan pul götürmək təmənnasında olmalı deyilik. Çünki biz gələcəyin insanlarını yetişdiririk. Uşaqlarımızı öz folklorumuz, ədəbiyyatımız ruhunda böyütməsək, onları internet ümidinə buraxsaq, biz Ayərbaycan üçün deyil, başqa xalqlar üçün uşaq yetişdiririk.

– **Siz tamamilə həssas məsələlərə toxunursunuz. Ancaq bu gün kommersiya məqsədilə jurnallar, qəzetlər çıxır. Bu nəşrləri çap edənlər deyir ki, uşaq mətbuatına, uşaq ədəbiyyatına xidmət edirik. Əslində isə, burada sırf maddi maraqlardan söhbət gedir. Bununla bağlı fikriniz nədir?**

– Bu, mənim yaralı yerimdir. Elə jurnallar var ki, baxırsan, bər-bəzəyi bizimkindən də yaxşıdır. Amma içini açıb görürsən ki, Ayərbaycan dilində cümlə qura bilməyən adamlar burada uşaq yazıçılığı ilə məşğuldur. Belə məsələlər var. Türkiyəli qardaşlarımız demişkən, nə yazıqlar ki, uşaq da ortada olan vəsaitlər əsasında tərbiyə olunur. Belə hallar hər zaman olub, hətta Mirzə Cəlilin dövründə də.

Bir nəfər Mirzə Cəlilin yanına gedib deyir ki, Mirzə, mən uşaqlar üçün kitab yazmaq istəyirəm. Mirzə Cəlil gülür. Deyir ki, anlaya bilmirəm, bəyəm uşaqlar üçün uşaqlar yazır?... Bizim görkəmli uşaq yazıçılarımızın əksəriyyəti müəllim olub. Müəllim bilir uşaqla necə rəftar etməlidir. Uşaq üçün quraşdırma şeylər yazmaq olmaz. Biri bir nağıl uydurdu, bir şeir cızma-qara etdi, axı bu şeir deyil. Bunun üçün

müşahidə, axtarış, uşaq psixologiyasını bilmək, yaradıcı insan olmaq, uşağı öyrənmək lazımdır. Müasir uşağın dünya-görüşünü öyrənmək tələb olunur. Müasir uşağı nə iləsə təəc-cübləndirmək çətindir. Çünki onların alternativ məlumat almaq imkanları genişdir. Uşaq mətbuatını inkişaf etdirmək təkcə R.Yusifoglunun, yaxud digərlərinin işi deyil. Cəmiyyət olaraq bu iş üçün çalışmalıyıq.

Çox şükür ki, dövlətin dəstəyi nəticəsində uşaq ədəbiyyatı yaşayır, “Göyərçin” jurnalı çap olunur, dərsliklərimiz çıxır. Dünyanın hansı ölkəsində dərslik şagirdlərə pulsuz verilir? Ancaq Azərbaycanda dərsliklər pulsuzdur. Tərbiyə işi ilə məşğul olan adam kimi bundan qürur duyuram. Dövlətimiz uşaqları düşünür. Bu, çox vacib məsələlərdir.

– *Uşaq mətbuatına gənc yazar-jurnalistlər gəlirmi?*

– Uşaq mətbuatının qayğıları da, problemləri də var. Uşaq ədəbiyyatına, uşaq mətbuatına yeni nəsil gəlməlidir və s. Bu gün dünyanın çox yerində uşaqlar üçün maraqlı kitablar çap edirlər. Biz isə edə bilmirik. Bilirsiniz bunun səbəbləri nədir? Gərək bu kitabları müəllif öz vəsaiti hesabına çap etsin. Müəllif müasir uşağın tələbatını ödəmək üçün gərək ev-eşiyini satsın ki, maraqlı kitab çap etsin. Deyək ki, fədakarlıq edib bu addımı da atdı. Ancaq bu kitabı alan olacaqmı, o özünə oxucu tapa biləcəkmi? Problem budur.

Çox arzu edərdim ki, dövlət dəstəyi ilə bir nəşriyyat yaradılsın və bu nəşriyyata istedadlı adamlar toplaşsın. Burada sırf uşaq ədəbiyyatı çap olunsun. Yəni nəşriyyat müsabiqə elan edəydi, bu müsabiqə nəticəsində yaxşı uşaq əsərləri meydana gələydi, həm də bu əsərlər nəşr olunaydı. Bu proses artıq ölkəmizdə başlayıb. Keçən il Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi ən gözəl, dərsliklər üçün yarayan uşaq ədəbiyyatı üzrə müsabiqə elan etmişdi. Mən özüm də o müsabiqənin iştirakçısı olmuşam və poeziya nominasiyası üzrə birinci yeri qazanmışam. Neçə illərdir Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi “Qızıl kəlmə” mükafatı təsis edib. Burada

bir nominasiya da uşaq ədəbiyyatı ilə bağlıdır. Bu işlər görülür təbii. Bütövlükdə, uşaq ədəbiyyatını, uşaq mətbuatını yüksəltmək, təbliğ etmək üçün hamımız bir olmalıyıq.

Bütün valideynlər deyir ki, bizə uşaq ədəbiyyatı lazımdır. Uşağa bahalı oyuncaqları, bahalı telefonları, planşetləri alırıq və onları internet cəngəlliyinin içinə buraxırıq. Uşağı başlı-başına buraxmaq olmaz. Uşaqları bizə lazım olan istiqamətlərə yönəltməliyik. Bu da bir adamın işi deyil, hamımız bununla maraqlanmalıyıq.

– *“Göyərçin”in yayımı hansı yolla həyata keçirilir?*

– Abunəmiz var, amma azdır. Jurnalı özümüz dost-tanışlıq yolu ilə yayırıq. Köşklərə veririk, alanlar olur, amma kütləvi deyil. Jurnalın qiyməti 1 manatdır. “Göyərçin” müntəzəm olaraq çıxan aylıq jurnaldır.

Həmişə deyirik ki, uşaqlar bizim gələcəyimizdir. Gələcəyimizlə bu gün məşğul olmalıyıq.

Belə bir söz var: nə əkərsən, onu biçərsən. Bu gün uşaqlarımızı öz ədəbiyyatımız, öz mədəniyyətimiz, öz dilimiz ruhunda tərbiyə edə bilsək, gələcək doğrudan da bizim xalqa məxsusdur. Yox, edə bilməsək, biz özgə xalq üçün insanlar yetişdirmiş oluruq. Uşaqlarda dövlətə, torpağa, milli dövlət atributlarımıza, insanlara məhəbbət oymalıyıq.

İradə SARIYEVA

“Bakı Xəbər”, 14 fevral 2017

“Get öz övladına, nəvələrinə bircə illik abunə yazdır... O saat səs kəsilir...” - Rafiq Yusifoğlu

Son zamanlar gündəmdə olan məsələlərdən biri də televiziya yayımlanan və uşaqlara istiqamətlənən verilişlərin onlar üçün nə dərəcədə maarifləndirici olması məsələsidir. Uşaqların dünyagörüşünün formalaşmasında, əqli və fizioloji inkişafında uşaq ədəbiyyatının və uşaqlara ünvanlanan teleproqramların necə rol oynaması, həmçinin azərbaycanlı uşaqların bizim personajları deyil, məhz xarici uşaq personajlarını sevmələrinin səbəbləri valideynləri maraqlandıran əsas məsələlərdəndir.

Xeberle.com olaraq bu səbəbləri öyrənmək üçün bir neçə uşaq yazarı ilə aparılan silsilə şəklində, kiçik müsahibələri sizə təqdim edirik. Bu dəfəki həmsöhbətimiz uşaq yazarı, şair, filologiya elmləri doktoru, professor, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğludur.

– Rafiq müəllim, niyə azərbaycanlı uşaqlar bizim personajları deyil, xarici uşaq personajlarını sevirlər?

– Sualınıza sualla cavab vermək istəyirəm: Niyə azərbaycanlılar bizdə istehsal olunan məşinlərə deyil, xarici məşinlərə, xarici geyimlərə, xarici məişət əşyalarına və sair üstünlük verirlər? Niyə övladlarına ən bahalı telefon alan valideynlər 60 ildir mütəmadi nəşr olunan, illik abunə haqqı yarım kilo yağın qiymətindən də aşağı (12 manat) olan “Göyərçin” jurnalına abunə yazılmırlar? Bu jurnal 60 il ərzində mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın inkişafında misilsiz xidmətləri olan bir dərgidir. Bu haqda çox görkəmli yazıçılar, dövlət xadimləri öz fikirlərini söyləyiblər...

Dərsliklərimiz hazırlananda ilkin mənbə kimi “Göyərçin”ə istinad olunub və bu proses indi də davam etməkdədir.

Təsədüfi deyil ki, “Göyərçin”i “Əlifba”dan sonra ikinci dərslik adlandırılıblar. Sovet vaxtında jurnalın hər nömrəsi nəşr olunanda televiziya “Göyərçin”in hədiyyəsi verilişi ekrana gətirilirdi... Aparıcı da, iştirakçılar da uşaqlar idi.

Uşaqlar hər nömrədə nəşr olunan materiallar əsasında səhnəciklər düzəldər, şeirlər əzbər söyləyərtilər. “Göyərçin”in tirajı 270 min idi. Hər nömrənin nəşri toy-bayram kimi qarşılanardı...

İndi isə uşaq ədəbiyyatının televiziyada, radioda təbliği yoxdur. Əvəzində uşaqların tərbiyəsinə mənfi təsir göstərən şoular, seriallar, səviyyəsiz verilişlər, səviyyəsiz aparıcılar... Elə buna görə, uşaq nəyi görürsə, onu da istəyir...

Binəvaların xarici cizgi filmlərinə baxmaqdan başqa seçimi qalmır... Öz cizgi filmlərimiz isə barmaqla sayılacaq dərəcədə azdır...

Yenilərini çəkmək, gözəl uşaq əsərləri nəşr etmək üçün seriallara ayrıldığı kimi vəsait ayırmaq lazımdır...

Bir maraqlı faktı deyim. Jurnalımızın 50 illik yubileyində bütün telekanallara məktub göndərdim ki, bu haqda bir veriliş hazırlasınlar. Az.TV-dən başqa buna reaksiya verən də olmadı. Jurnalın rəssamlarının əsərlərindən ibarət sərgini də çəkməyə gələn olmadı... Desəydim ki, xoruz döyüşdürəcəyik, bəlkə də hamısı gələrdi...

– Uşaqların dünyagörüşünün formalaşmasında, əqli və fizioloji inkişafında uşaq ədəbiyyatının və uşaqlara ünvanlanan teleproqramların rolu barədə nə deyə bilərsiniz?

– Uşaq ədəbiyyatı strateji əhəmiyyəti olan bir sahədir. Ona görə uşaq ədəbiyyatının yaranmasına, nəşrinə və yayılmasına xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. Rəngli, şəkilli uşaq kitablarını müəlliflərin öz hesabına nəşr etdirməklə uğur qazanmaq olmaz. Belə kitabların bir nüsxəsi ən azı 15-20 manata başa gəlir. Tutaq ki, çap etdirdin, onu alan olacaqmı? Hər şey özümüzdən başlayır.

Mənə jurnalın yayımı ilə bağlı məsləhət verənlərə həmişə sözümlə belə olur: get öz övladına, nəvələrinə bircə illik abunə yazdır... O saat səs kəsilir...

Qaldı uşaq verilişlərinə, burda da vəziyyət acınacaqlıdır və danışmağa söz tapmıram... Ancaq dönə-dönə dediyim sözü yenə xatırladıram: “Öz uşaqlarımızın tərbiyəsinə biganə qalsaq, onlar xarici vətəndaşlar kimi böyüyəcəklər... Düşmənlərimizə də elə bu lazımdır...”

– Uşaqların dünyagörüşünün hərtərəfli inkişafı üçün keyfiyyətli və uşaqların sevcəyi maarifləndirici və ayləndirici proqramları necə hazırlamaq olar?

– Bu çox çətin məsələdir. Öyrətmək üçün öyrənməlisən. Mənə elə gəlir ki, uşaqları cəmiyyətimizə layiq vətəndaşlar kimi yetişdirmək, uşaq və yeniyetmələr üçün ayrıca bir televiziya və radio açılmalıdır. Bu iş ölkənin səriştəli qələm adamları, pedaqoqlar, alimlər cəlb edilməlidir. Uşaqların öz potensialından da bəhrələnmək, onları bu işə cəlb etmək lazımdır.

Uşaq ədəbiyyatı mütəmadi təbliğ olunmalı, uşaq yazıçıları ilə, alimlərlə görüşlər keçirilməli və bunlar ekrana, efirə yol açılmalıdır. Uşaq filmləri, cizgi filmlər çəkilib nümayiş etdirilməlidir. Gənc Tamaşaçıları və Kukla Teatrlarının tamaşaları televiziya da göstərilməlidir. Uşaq mahnıları yazdırılmalı, uşaqların ifasında səsləndirilməlidir və i.ə.

Əlbəttə, bunlar o qədər də asan məsələ deyil... Ancaq bu iş başlamağın vaxtı çatıb... Çünki yeni nəslin tərbiyəsindən vacib heç nə yoxdur...

Elnarə Salamova

Xeberle.com Tarix: 14-02-2018, 13:56

**Faiq Balabəylinin sualına şair, professor
Rafiq Yusifoğlunun cavabı**

– Mümkünsə “Ədəbiyyat qəzeti” üçün sorğuya cavab verin: Azərbaycan ədəbiyyatını dünya üçün maraqlı səviyyələrə qaldırmaqdan ötrü hədəfimizi necə müəyyənləşdirməliyik?

– Birinci növbədə bütün dünyanı düşündürən problemlərin nədən ibarət olduğunu, dünya oxucusunun maraq dairəsini öyrənməliyik. İkincisi, yeni, cazibədar təqdimat üsulları tapmalıyıq...

Bunlar isə o qədər də asan məsələ deyil. İnternet əsrində oxucunun diqqətini, maraq dairəsini təmin etmək hər yazıçıya nəsib olmur. Nə qədər istedad sahibi olsan da, ədəbi uğur tale işidir.

Maraqlı yazıçı olmağın yolu maraqlı, səviyyəli insan olmaqdan başlayır. Oxucu hər adamla həmsöhbət olmaq, onu dinləmək istəmir. Oxucunu cəlb etmək üçün qeyri-adi düşüncə sahibi olmaq lazımdır. Tələbə müəllimdən çox bilirsə, onu dinləyərmisə?

03.10.2016

***

Bu, **Axar az**-ın sorğusudur. Mümkünsə cavablandırın. Nə vaxtsa yazıçılarımız heç bir kənar işdə çalışmadan öz kitablarından gələn gəlirlə dolana biləcəklərimi?

– Söhbət peşəkarlıqdan gedirsə, peşəkar qələm adamı çörəyi məhz qələmdən çıxarmalıdır... Ancaq qələm özü düz olduğu kimi, qələm adamı da pulun müqabilində kiməsə əyilməməlidir.

Sualınız çoxdan, daha dəqiq desək 1984-cü ildə yazdığım “Deyirəm yaxşı ki, bu qələmim var” şeirimi yadıma saldı...

Deyirəm yaxşı ki, bu qələmim var,
Könlümü açıram mən ona hərdən.
Bir həsrət çeşməsi coşar, çağlayar,
Min arzu göyərər o dəyən yerdə.

O mənə sadıqdi intizar kimi,
Külüngə çevrilər desəm: daşı yar
Yorulmaq bilməyən bir qatar kimi
Qəlbimdən kağıza nisgil daşıyar.

Şərikdi sevincə, ortaqdı dərdə,
Qıymaz ki, qəlbimin alovu sönə.
Bir mizraba dönüb toxunar hərdən,
Mənim həsrətimin sarı siminə.

Bir yaşıl budağa dönər baharda,
Mənim ondan ayrı təmənnam yoxdu.
O mənə arxadı çətində, darda
O mənim əlimdə qılındı, oxdu.

Dünyada nə qədər buqələmun var,
Daha dizlərimin gücü tükənib.
Yaxşı ki, yaxşı ki, bu qələmim var,
Ayağa dururam ona söykənib...

Təəssüf ki, indi “qələmə söykənib ayağa durmaq” mümkünə deyildir. O zaman hərəsi 72 səhifəlik iki kitabımın, mətbuatda çap olunan, efirdə səslənən şeirlərimin, mahnı-larımın puluna o dövrün ən bahalı maşını almışdım. İndi qalın-qalın kitablarıma görə qonorar verən yoxdur.

Onda kitabdan gələn pulu ailəyə xərcləyirdik, indi ailə büdcəsindən kəsib kitab çap etdiririk. Maddi itkimizi mənəvi qazanca çevirməyə çalışırıq. Buna da şükür!

Hazırkı şəraitdə kitabdan gələn qazancı təsəvvür eləyə bilmirəm. Təəssüf ki, ən bahalı telefon gəzdirən, ən bahalı maşın sürən indiki gənclər nəinki bədii kitaba, heç özlərinə hava-su kimi vacib olan dərsliyə də pul xərcləmək istəmirlər... Reallıq budur. Füzuli babamız demişkən, şəirin bazarı həmişə kasad olub, indi də kasaddır...

Təbii ki, yaradıcılıq nümunələri yazıcının daxili dünyasının, düşüncə tərzinin, intellektinin aynasıdır... Necə deyərlər, varını verən utanmaz və bu baxımdan kiməsə enerjin (istedadın) azdı, çoxdu deyə qınamaq da düzgün deyil. Digər tərəfdən, hər şeyi yazıcının üstünə yıxmaq da olmaz...

Ədəbi prosesdə həyatda olduğu kimi iki tərəf var: yazıçı (istehsalçı) və oxucu (istehlakçı). Totalım bulaq axır, hamı ondan öz ehtiyacına görə istifadə edir. Eləsi də olur ki, daha gözəl sandığı, zövqünə uyğun su mənbəyi tapır, hər bulağın suyunu içmir. Eləsi var bu su ilə mal-qaranı, eləsi var bostanı, bağı suvarır. Burada tələbat, zərurət məsələsi var...

Hər şey ehtiyacdən doğur... Uçmaq ehtiyacı təyyarəni, danışmaq ehtiyacı telefonu yaratdığı kimi... Səviyyəli oxucu olmayanda səviyyəli əsər yaratmaq ehtimalı da azalır. Hansı müəssisə alıcı olmasa məhsul istehsal edər?

Sözsüz ki, yaradıcılıq bir qədər fərqli məsələdi... İndi hamı oxucudan çox özü üçün yazır... Maddi yox, yalnız mənəvi maraq peşəkarlıq üçün təəssüf ki, geniş üfqlər vəd etmir... Hər bir sahədə peşəkar o adama deyirlər ki, gördüyü işin müqabilində aldığı zəhməthaqqı ilə dolanır... Bizdə belə yazıçı varmı?! Dahi Nizami indi yaşasaydı, yazdığı əsərlərin pulu ilə dolana bilərdimi?

“Göyərçin” jurnalı sehrli bir uşaq ədəbiyyatı xəzinəsidir

1 İyun - Uşaqların Beynəlxalq Müdafiəsi Günü münasibətilə “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru, görkəmli şair-pedaqoq, Əməkdar mədəniyyət işçisi, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğlu ilə uşaq ədəbiyyatı problemlərinə bir nəzər.

– Rafiq müəllim, xoş gördük.

– Xoş gördük!

– Yazılarınızın birində qeyd edirsiniz: “Tələbələrime dərs deyəndə çalışıram ki, birinci növbədə onların ürəyində həyata, ədəbiyyata, insanlara qarşı məhəbbət hissi oyadım. Məhəbbət olan yerdə insanı böyük uğurlar, səadət, xoşbəxtlik, mənalı ömür gözləyir. Məhəbbət insan ömrünü adilikdən qurtarır, ona sirli-sehrli bir çalar gətirir.” – Kiçikyaşlı uşaqlar üçün nəşr etdiyiniz “Göyərçin” jurnalını vərəqləyərkən eyni məhəbbət və sevgi, qayğı görünməkdədir.

– Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm. Sizin bu sevgini jurnalımızın səhifələrində görməyiniz şəxsən mənim və yaradıcı kollektivimizin işinə verdiyiniz ən yüksək dəyərdir. Bu məni o mənada məmnun edir ki, deməli, işimizin mahiyyətini anlayanlar, onun əhəmiyyətini bilənlər var. Böyük türk şairi Nazim Hikmətin bir sözü yadıma düşdü: “Balım olsun, arısı gələr Bağdaddan.” Biz həmişə öz işimizi sevgi ilə, ürəyimizin səsi ilə görməyə çalışmışıq. Məndən əvvəl də belə olub, indi də belədi... Məhsulumuz isə göz qabağındadır bütün uğur və nöqsanları ilə bərabər.

Bu məqamda yadıma “Göyərçin”-in sabiq baş redaktoru Tofiq Mahmudun məni şöbə müdiri vəzifəsinə işə dəvət edərkən dediyi söz düşür: “Mirzə, (o, həmişə mənə belə müraciət edirdi - R.Y.) “Göyərçin” jurnalını çox sevirəm.

İstəmirəm ki, məndən sonra bu jurnalın baş redaktoru təsadüfi adam olsun. Ona görə çox götür-qoydan sonra bu qərara gəlmişik ki, səni redaksiyamızda işə götürək.”

Bunu ona görə xatırladıram ki, elə "Göyərçin" in redaksiyasında həmişə sevgi, peşəkarlıq ab-havası olub.

– Sovet dövründən fəaliyyətə başlayan, müstəqillik illərində işini davam etdirən “Göyərçin” jurnalında bu gün nələr dəyişib, ənənəyə sadiqlik nə dərəcədə gözlənilib?

– Müstəqilliyin ilk illərində digər mətbuat orqanları kimi, "Göyərçin" də müəyyən çətinliklərlə üzləşdi. Lakin çox keçmədi ki, ulu öndər Heydər Əliyevin qayğısı və diqqəti nəticəsində "Göyərçin" öz fəaliyyətini yeni dövrün tələblərinə uyğun şəkildə qurmağa başladı. Sonrakı illərdə də ümummilli liderimizin yolunu ləyaqətlə davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin mətbuata, o cümlədən də uşaq mətbuatına göstərdiyi diqqət öz bəhrələrini verməyə başladı. Jurnalımıza dövlət himayədarlığı işimizi xeyli dərəcədə asanlaşdırdı, bizi daha böyük həvəslə yazıb-yaratmağa ruhlandırıdı...

Sualınız jurnalımız haqda görkəmli pedaqoqların, şair və yazıçıların söylədikləri bəzi fikirləri yadıma saldı: “Göyərçin” “Əlifba”dan sonra ikinci dərslidir”, “Göyərçin” Azərbaycan uşaq mətbuatının flaqmanıdır”, “Göyərçin” qartallar yetişdirir” və sair. 1958-ci ildə nəşrə başlayan “Göyərçin” in ilk baş redaktoru görkəmli yazıçı, sonralar “Ulduz” jurnalı, “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin də baş redaktoru olan Yusif Əzimzadə olub. Sonra onun yolunu Hüseyn Abbaszadə, Xəlidə Həslova və Tofiq Mahmud davam etdiriblər. 1997-ci ildən isə elə həmin qələm adamlarının zəmanəti, xeyir-duası ilə bu işi mən davam etdirirəm. Onların tövsiyəsi ilə həmişə “Göyərçin” in müqəddəs yuvasını yad nəfəslərdən qorumağa çalışmışam. Mənim üçün

kiminsə nüfuzu, xahişi yox, “Göyərçin”in məndən əvvəl qoyulan ənənəsini davam etdirmək əsas olub.

Sovet dövründə “Göyərçin”də əsərləri çap olunan yazıçıların, şairlərin adlarına fikir versəniz, həmin jurnalın səviyyəsi haqqında Sizde dolğun təsəvvür yarana bilər. Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, Mehdi Hüseyn, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, Abdulla Şaiq, Mirvarid Dilbazi, İlyas Əfəndiyev, Əhməd Cəmil, Nəbi Xəzri, Bəxtiyar Vahabzadə, Hüseyn Arif, Balas Azəroğlu, Mədinə Gülgün, İsmayıl Şıxlı, Bayram Bayramov, Mirmehdi Seyidzadə, Mikayıl Rzaquluzadə, Qabil, Qasım Qasımzadə, Hikmət Ziya, Məmməd Araz, Anar, Elçin, Fikrət Qoca, Fikrət Sadıq, Xəlil Rza, Xanımana Əlibəyli, Sabir Əhmədov, Emin Mahmudov, Namiq Abdullayev, Əli Kərim, Məstan Günər, İlyas Tapdıq, Nəriman Həsənzadə, Ələviyyə Babayeva, Əzizə Türkan, Məmməd Aslan, Məmməd İsmayıl, İsa İsmayılzadə, Ələkbər Salahzadə, Səyavuş Sərxanlı, Eldar Baxış, Vaqif İbrahim... Hələ bu, natamam siyahıdır...

Dünya uşaq ədəbiyyatının ən gözəl nümunələrinin ilk dəfə tərcümə edilərək “Göyərçin”də çap olunması da əhəmiyyətli faktlar sırasındadır. Necə deyirlər, “Göyərçin” jurnalı sehrli bir uşaq ədəbiyyatı xəzinəsidir.

Müstəqillik illərində də “Göyərçin” jurnalı əvvəlki illərin ənənələrini qoruyub saxlaya, onu günün tələblərinə uyğun səviyyədə inkişaf etdirə bilib. Bu illərdə “Göyərçin”-də uşaq ədəbiyyatı ilə ciddi şəkildə məşğul olan şair və yazıçılarımızın ən yaxşı əsərlərini çap etməyə çalışmışıq. Dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin tərcüməsi və nəşri də diqqət mərkəzində saxlanılıb.

Fikrimizcə, yaradıcı kollektivimizin ən böyük uğuru “Göyərçin”in kitabxanası seriyasından çap etdiyimiz əsərlərlə bağlıdır. Dədə Qorqudun 1300 illik yubileyində hazırladığımız “Kitabı-Dədə Qorqud” adlı komikslər kita-

bının dövlət səviyyəsində nəşri nəinki ölkəmizdə, eləcə də bütün Şərqdə bu sahədə atılan ilk addım kimi dəyərlidir. “Qoruq və yasaqlıklarımız”, “Ulu yurd yerlərimiz”, “Azərbaycan nağılları”, “Böyük arzuya gedən yol”, “Günlərimiz, aylarımız”, “Yaddaş kitabı”, “Yollar”, “Zamanın qatari”, “Söz çəməni”, “Ana dilim”, “Şeirli-sehrli qrammatika” və sair kitablar müəllimlərin, tərbiyəçilərin, valideynlərin istəyi, arzu və təklifləri əsasında yaranıb nəşr olunan əsərlərdir. Bu illərdə dünya xalqlarının uşaq oxusu üçün yararlı say-seçmə nağıllarını da kitab halında çap edib oxucuların istifadəsinə vermişik.

– **Son illərdə jurnalda çap olunmuş nümunələrdə uşaqların bədii təxəyyülünü genişləndirməkdə böyük əhəmiyyətə malik olan folklora bağlılıq nə dərəcədədir?**

– Ümumiyyətlə, folklordan qaynaqlanmayan sənət əsərinin uğur qazana bilməsi inandırıcı görünmür. Bunu təsdiqləyən ədəbi faktlar istər dünya, istərsə də onun tərkib hissəsi olan Azərbaycan ədəbiyyatında yetərincədir. Birbaşa uşaqlar üçün nəzərdə tutulan əsərlərə gəldikdə isə, əslində, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının təməl daşı folklor nümunələri ilə qoyulub. İlk peşəkar ədəbiyyat tarixçilərimizdən biri olan Firidun bəy Köçərlinin tərtib etdiyi “Balalara hədiyyə” kitabını xatırlatmaq kifayətdir. İlk dərsliklər yarananda da orda folklor nümunələrinə üstünlük verilib. Uşaq yazıçılarımızın əsərlərinin demək olar ki, hamısında bu və ya digər şəkildə folklor motivləri var. “Göyərçin”ə gəldikdə isə, burda folklor nümunələrindən istifadə rəngarəng formada olub. Məsələn, xalq nağılları, lətifələr, oyunlar, tapmacalar, düzgülər, laylalar, yanıltmaclardan jurnalın səhifələrində zaman-zaman gen-bol istifadə olunub və bu proses indi də davam etməkdədir. Folklorşünas alim Məhərrəm Qasımlının redaksiyamıza təqdim elədiyi “Təbriz düzgüləri”, “Dərbənd folklorundan nümunələr”i də jurnalımızda çap etmişik. Di-

gər folklorşünasların təqdim etdikləri nümunələrə də biganə qalmamışıq.

Əgər biz uşaqlarımızı öz xalqımıza, onun adət-ənənələrinə, dilinə, ədəbiyyatına, mədəniyyətinə, əxlaqi meyarlarına uyğun şəkildə tərbiyə etmək istəyiriksə, ayrı-ayrı janrlı folklor nümunələrinin, eləcə də folklor motivli əsərlərin nəşrinə xüsusi önəm verməliyik.

– **Çap olunmuş əsərlərdə diqqəti cəlb edən ən yaxşı cəhət?**

– Hər bir əsərə dəyər verərkən iki meyar mütləq nəzərə alınmalıdır: bu əsərdə nə deyilir və necə deyilir? Birinci məsələ mövzu ilə, ikinci məsələ sənətkarlıqla bağlıdır. Ədəbiyyatda yeni fikir çox önəmlidir. Səndən əvvəl deyilənləri təkrarlamaq, özü də primitiv şəkildə təkrarlamaq kimə və nəyə lazımdır? Özü də “belə dur, belə otur, onu elə, bunu eləmə” deməklə iş bitmir. Gərək fikrin ifadəsi üçün səciyyəvi bir detal tapmağı bacarasan. Məsələn, Əli Kərimin “Fuad” adlı bapbalaca bir şeiri var. Orada deyilir ki, “Fuad divarı yazırdı, adam yoxdu deyirdi. Görəsən, Fuadın özü adam deyildi?”

Yaxud rusdilli uşaq yazıçımız Tofiq Ağayevin “Yuva” adlı bir şeiri var. Onu vaxtilə mən tərcümə edib jurnalımızda çap eləmişəm. Şeirin məzmunu belədi: ana quş balasını danlayıb, onu “künc”ə qoyur. Şeytan quşcuğaz isə görün nə deyir?

Anam deyir, küncdə dur,
Yuvanın varmı küncü?

Yaxud bir var çəmənə ümumi sözlərlə vəsf edəsən, bir də var onu uşaq gözü ilə belə mənalandırasan:

Bizim bağçamıza bir çəmən düşüb,
Sürüşüb baharın çiynindən düşüb...
(Zahid Xəlil)

Gizlicə yağıbdır,
Gör necə yağıbdır.
Günəşdən qorxubdur,
Qar gecə yağıbdır.
(Məmməd Namaz)

Ötən axşam sındırıb
Xətkeşini Ədalət.
Bu axşam dəftərində
Əyri alınıb düz xətt.
(Ələsgər Əlioğlu)

Bu nümunələrdə ən mühüm cəhət lakonik, səciyyəvi detallardan istifadədir ki, bu, uşaq ədəbiyyatı üçün çox vacib məsələdir.

Təəssüf ki, indi uşaq şeiri yazarların böyük bir qismi nəzmçiliklə məşğuldu, bir qismi isə heç şeirin ibtidai qaydalarını da bilmir. Adama ağır gələn isə budur ki, bu tip cızma-qaralar mətbuatda təriflənir...

– **Jurnalda Azərbaycançılıq ideyası nə dərəcədə əks olunur?**

– Uşaq ədəbiyyatı strateji əhəmiyyət kəsb edən bir ədəbiyyatdır. Bəziləri deyirlər ki, uşaq ədəbiyyatında ideologiya yoxdur və ya olmamalıdır. Bu fikirlə mən qətiyyən razı deyiləm. Uşaq ədəbiyyatının başlıca məqsədi yeni nəsil tərbiyə etməkdir. Təbii ki, uşaq ədəbiyyatında ümumbəşəri ideyaların təbliği əsasdır. Ancaq hər bir xalq özü üçün vətəndaş yetişdirir. Öz xalqının mənafeyini nəzərə almaq hər bir insan üçün vacibdir. Əgər biz Azərbaycançılıq ideyaları təbliğ olunan yüksək bədii səviyyəli əsərlər yazmasaq (söhbət nəzmdən, ümumi sözlər verilən nəsr nümunələrindən getmir), çap eləməsək, mətbuat, televiziya bu tipli əsərlərin təbliğinə yer ayırmasa, uşaqları xarici cizgi filmlərinin, bərbad şəkildə tərcümə edilən xarici yazıçıların əsər-

lərinin ümidinə qoysaq, onda biz istəsək də, istəməsək də özümüz üçün yox, özgələr üçün vətəndaş yetişdirəcəyik.

– Sovet dövrü ilə müqayisədə uşaq ədəbiyyatının bu günkü vəziyyəti sizi qane edirmi?

– Həm edir, həm etmir. Edir o mənada ki, yaxşı uşaq əsərləri yazılır, ancaq onların nəşri, təbliği günün tələblərinə cavab vermir. Təəssüf ki, xalqın mənafeyi çox zaman biznes maraqlarına qurban verilir. Xarici yazıçıların əsərlərini tələm-tələsik, “moltanı dilində” tərcümə etdirib nəşr eləyən nəşirlər öz yazıçılarımızı yada salmaq belə istəməirlər.

– Yaranan nümunələr bu günkü XXI əsr uşağının maraq dairəsini əhatə edə bilirmi?

– Uşağın maraq dairəsini təmin edən əsərlər o zaman yazılacaq ki, uşaq yazıçısının özü maraq dairəsində olsun. Bu sahədə istedadlı olan qələm sahiblərini səfərbər etmək, onlara Azərbaycançılıq ideyalarını təbliğ edən əsərlər yazdırmaq, qonorar vermək, kitablarını nəfis şəkildə çap etmək lazımdır. Serialların çəkilişinə pul ayrıldığı kimi, ən gözəl uşaq əsərlərinin də yazılmasına, nəşrinə, ekranlaşdırılmasına, təbliğinə vəsait ayırmaq günün tələbidir. Özü də burada yüksək tələbkarlıq vacib məsələdir. Ən yaxşı ədəbi nümunələrin önündə yaşıl işıq yandırmaq lazımdır. Heç olmasa bu məsələdə dostbazlıq, yerlibazlıq, bütün şəxsi maraqlar arxa plana keçməlidir. Ona görə ki, əvvəldə qeyd etdiyim kimi, uşaq ədəbiyyatı strateji əhəmiyyət kəsb edən bir məsələdir. Əgər biz bu gün öz uşaqlarımızın zövqünü mənəvi dəyərlərimiz ruhunda formalaşdırma bilməsək, onlar şou salonlarını dolduran tamaşaçılardan o tərəfə keçə bilməyəcəklər.

Yeri gəlmişkən, bir məsələni də demək istəyirəm. Məlumdur ki, tərbiyə çox çətin bir prosesdir, olduqca həssas bir məsələdir. Hamıya məlumdur ki, uşaqlar nəsihətçiliyi, danlağı-dansığı sevmirlər. Əslində, elə əsl uşaq yazıçıları da belədirlər. Uşağın daxili dünyasından, psixoloji durumun-

dan, mənəvi tələbatından xəbərsizlərin nəsihətləri uşaqlara xoş gəlmədiyi kimi, çox şey umduğumuz uşaq yazıçıları da onların əsərlərindən sözün həqiqi mənasında xəbərsizlərin “bizdə uşaq ədəbiyyatı yoxdur”, “elə yazın, belə yazın” deyən “çoxbilmişlər”dən zəndi-zəhləsi gədir...

– “Göyərçin”də çap olunan gənc şair və yazıçıların kiçik oxucu ilə ünsiyyət yaratma bacarığı sizi bir redaktor kimi razı sala bilirmi?

– Xeyr, salmır. Bunların arasında istedadlılar var. Ancaq onların böyük əksəriyyəti xeyirxah tənqidi başa düşmək istəmirlər.

Bir dəfə Mirzə Cəlilin yanına bir cavan gəlib təşəxxüslə deyir ki, Mirzə, mən istəyirəm, uşaqlar haqqında bir kitab yazım. Cəlil Məmmədquluzadə, acı bir təbəssümlə deyir ki, bala, mən başa düşmürəm, uşaqlardan məgər uşaqlar yazırlar?

Bu deyimin sətiraltı mənası həmişə məni düşündürür. Uşaq yazıçılarının əksəriyyəti məktəblə, təlim-tərbiyə prosesi ilə bağlı adamlar olublar. Uşaqların marağına səbəb olan əsərlər yazmaq üçün gərək öz üzərində yorulmadan işləyəsən, uşaqların psixologiyasını biləsən. Uşaqdan az bilən yazıçı uşağa nə öyrədə bilər ki?

– Uşaqlarla ünsiyyətdə hansı yeni axtarış formalarına müraciət olunub?

– Bu suala konkret cavab vermək çətinidir. Bir var bədii forma axtarışları, bir də var uşağın özü ilə ünsiyyət formaları. Axtarışlar birbaşa yaradıcılıq prosesi ilə əlaqəlidir. Əslində, sualın birinci hissəsinin cavabını yazıçılar yox, konkret faktlara istinadən tədqiqatçılar müəyyənləşdirə bilərlər. Oxucularla ünsiyyət formaları isə tədbir, görüş təşkilatçılarından, onların zövqündən, məramından asılıdır. Konkret tədbirlərə gəldikdə, son bir-iki ildə Bakıdakı Elitar liseydə, Zəngi liseyində, 220 nömrəli məktəb-liseydə, Masazır, Digah, Sumqayıt, Kəlbəcər, Cəbrayıl və başqa

məktəblərdə dəfələrlə görüşlərdə olmuşam. Bu görüşlərin demək olar ki, hamısı bu və ya digər dərəcədə bir-birindən fərqlənib. Təbii ki, İçərişəhərdəki Kitab evində keçirilən görüş tamamilə fərqli idi. Mühitin özü də görüşün formasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir.

– Uşaq ədəbiyyatı (belə demək mümkünsə) zamanın, dövrün nəbzini tutma bilirmi?

– Bu suala elə bilərəm ki, əvvəldə başqa şəkildə cavab vermişəm. Uşaq yazıçısının dövrün nəbzini tutması üçün elə onun öz nəbzini tutmağı bacaran, əməyini lazımi şəkildə dəyərləndirən insanlar lazımdır. Biz uşaq yazıçısından çox şey umuruq, onlardan çox şey tələb edirik, ancaq övladlarımız, nəvələrimiz üçün bircə dənə illik abunə haqqı cəmi 12 manat olan “Göyərçin” jurnalı almağa “pulumuz” çatmır... Onlara ən bahalı telefonu, ən bahalı oyuncağı alanların uşaq yazıçısını qınamağa haqqı varmı?

– Son dövrlərdə çap olunmuş əsərlərdə konkretlik gözlənilirmi?

– Gözlənilən də var, gözlənilməyən də. Ümumiyyətlə, hər əsərin öz predmeti, öz strukturu, məziyyət və nöqsanları var. Ümumi sözlə doldurulan əsəri əsər adlandırmaq düzgün olmadığı kimi, hər bir əsərə də ümumi nəzəri meyarlarla yanaşmaq düzgün deyil. Təbii ki, bədii dəyərləndirmədə də fərdi yanaşma vacibdir. Əsl bədii əsərdəki fikir çox vaxt konkret bir detal üzərində qurulur.

– Sizcə, bu günkü uşaq yaranmış nümunələr əsasında onu düşündürən sayısız-hesabsız suallara cavab tapa bilirmi? Bu nümunələrdə uşaq psixologiyasının rəngarəngliyi, uşaq təfəkkürünün əlçatmazlığı yetərinə əks olunurmu?

– Bir dəfə ADPU-da işləyəndə iki professor dostumun uzaqdan məni görəndə şaqqanaq çəkərək güldüklərini gördüm. Nəyə güldüklərini israrla soruşanda zarafatla dedilər ki, bunun sənə aidiyyəti yoxdu, çünki sən təkcə şair

deyilsən axı, alimsən. Bu dostum deyir ki, şairlərdə nəsə çatışmır.

Mən də həmişə zarafat elədiyim dostlara zarafatla dedim ki, bəli, düz deyir. Şairlərdə nəsə çatışmır, elə buna görə də onlar daim axtarırlar...

Uşaq da insandır. Heç zaman o, axtardığı bütün sualların cavabını kitablardan tapa bilməz. Ən əsası isə uşağa düşünməyi öyrətməkdir...

Ümumiyyətlə, yaradıcılıqda heç vaxt hər şeyi yetərinəcə həll etmək mümkün deyil. Əgər bu mümkün olsaydı, heç sonrakı illərdə bu işlə məşğul olmağa da ehtiyac qalmazdı. Tutaım, Nizami, Nəsimi, Füzuli, Axundov, Mirzə Cəlil, Sabir, Cavid, Abbas Səhhət, Səməd Vurğun, Rəsul Rza və başqaları yaradıcılıqlarında bütün problemləri həll edə bilsəydilər, heç onlardan sonra bədii yaradıcılıqla məşğul olmağa ehtiyac qalardımı? Hər dövrün öz problemi və öz yazıçısı var. Nə yazmağı, necə yazmağı dövr, zaman diktə edir... Nəyi oxuyub-oxumamaq da oxucunun öz haqqıdır...

– Sizcə, uşaq ədəbiyyatına peşəkar, yaxud həvəskar axını müşahidə olunur?

– Təəssüf ki, indi nə peşəkar axını var, nə də həvəskar. Hamı qaz vurub qazan doldurmaq arzusundadı. Şübhəsiz ki, bəzi istisnalar var.

– Kiçik oxucular üçün dünya ədəbiyyatı nümunələrinin dilimizə tərcüməsi sizi qane edirmi?

– Tərcümə çox vacib məsələdi. Burda da peşəkarlara xüsusi ehtiyac duyulur. Dünya uşaq ədəbiyyatının gözəl nümunələrinin böyük bir qismi hələ sovet dönmində dilimizə tərcümə olunub. 50 cildlik uşaq ədəbiyyatı, 100 cildlik dünya ədəbiyyatının ölkəmizdə çap olunması danılmaz faktlar sırasındadır. İndi də bu işlə ciddi şəkildə məşğul olanlar var. Elə bizim “Göyərçin” jurnalında da xeyli tərcümə əsərləri çap olunub və olunmaqdadır.

– Çağdaş dövrümüzdə yaranan uşaq ədəbiyyatının xarici dillərə tərcüməsi haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Bu da vacib məsələdir. Ancaq dünya oxucularının nəbzini bizim ədəbi nümunələrimizlə tutmaq o qədər də asan məsələ deyil. Bu yaxınlarda F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında Amerika və İngiltərə yazıçıları ilə bizim uşaq yazıçılarının işgüzar söhbəti oldu. Onların sözündən belə məlum oldu ki, Amerikada digər ölkələrdə yaranan dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin çap olunub uğur qazanması şansı cəmi bircə faizdir... Azərbaycanın da bu bircə faizin içərisində olması vəziyyətin necə olması haqqında təsəvvür yaradır mı?

Bəyənmədiyimiz sovet dövründə “Detskaya literatura” jurnalı bütöv bir nömrəsini Azərbaycan uşaq ədəbiyyatına həsr etmişdi. Rəhmətlik Tofiq Mahmud Özbəkistanda, Belarusiyada, Qazaxıstanda “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı antologiyası” kitablarının nəşrinə nail olmuşdu. Zəhid Xəlilin xeyli kitabının, o cümlədən də “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı” monoqrafiyasının rus dilində kütləvi tirajla nəşri də bu sahədə olan əhəmiyyətli faktlar sırasındadır. Mən özüm üç dəfə uşaq ədəbiyyatı üzrə Moskvada keçirilən birinci, ikinci, üçüncü ümumittifaq seminarlarının, Qazaxıstanda keçirilən beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı günlərinin iştirakçısı olmuşam. Ayrı-ayrı uşaq yazıçılarının bir-birilə şəxsi tanışlığı, ünsiyyəti yeni-yeni tərcümə əsərlərinin yaranmasına səbəb olurdu. O vaxt mənim xeyli əsərim digər xalqların dillərinə tərcümə olunduğu kimi, mən də həmin yazıçıların əsərlərini dilimizə çevirirdim ki, bu proses ədəbiyyatların qarşılıqlı zənginləşməsinə səbəb olurdu...

Azərbaycanda da digər xalqların uşaq ədəbiyyatı kitablarının tərcüməsi və nəşri üzərində iş gedirdi. Rəhmətlik Əzizə Əhmədova “Gənclik” nəşriyyatının direktoru olanda uşaq yazıçılarını tez-tez yanına dəvət edir, onlara sifarişlər verirdi. O zaman mənə Sergey Yesenin, Yelena Blagini-

nanın, M.Sapgirin əsərlərini tərcümə etmək tapşırılmışdı... “Yazıçı” nəşriyyatının 100 cildlik dünya ədəbiyyatı kitabxanasına daxil etmək üçün mənim Qarsia Lorkadan etdiyim tərcümələri istəmişdilər. Lakin təəssüf ki, bu proses yarımçıq qaldı...

– Uşaq ədəbiyyatına yeni nəfəs, yeni ruh gətirən gənc qələm sahiblərindən kimlərin adını çəkə bilərsiniz?

– Yazanlar var. Ancaq təəssüflə deməliyəm ki, bu gənclərin arasında uşaq ədəbiyyatına yeni nəfəs gətirəcək adam görmürəm. Uşaq yazıçısı gerek uşaq psixologiyasını gözəl bilə, Sergey Mixalkov demişkən, “uşaqla oynamağı bacara.” Çoxlu oxuya, öyrənə, sonra bildiklərini konkret ünvana çatdırmaq üçün yollar, ədəbi priyomlar axtara. Bir neçə şeir, hekayə, nağıl “qondarmaqla” heç nəyə nail olmaq mümkün deyil. Gerek uşaq yazıçılarında peşəkarlıq və istedadı öz ardınca aparmağa qadir sonsuz sevgi ola... Təəssüf ki, bu yazanların əksəriyyəti nəinki şeirin ibtidai, heç dilin də qrammatik qaydalarını bilmirlər. İddiaları nə qədər böyük olsa belə... Ancaq bu danılmaz faktdır ki, yeni düşüncəli gənc uşaq yazıçılarına böyük ehtiyac var. Onlara kömək etməyə, məsləhət verməyə, yol göstərməyə həmişə hazırıq...

– Bir redaktor kimi sizi qane etməyən mövzular?

– Ümumiyyətlə, pis mövzu yoxdur, pis yanaşma və pis təqdim etmə var.

– Hansı müəlliflərlə işləyirsiniz?

– Müəlliflərimizin coğrafi dairəsi təkcə Bakını yox, digər bölgələri də əhatə edir. Turalım, Zahid Xəlil, Qəşəm İsabəyli, Ələmdar Quluzadə, Reyhan Yusufqızı, Sevinc Nuruqızı, Mina Rəşid Bakıda, Məmməd Namaz, Günel Almaz Sumqayıtda, Ağasəfa Xızıda, Alənzər Əlizadə, Sahib İbrahimli, İnqilab İsaq Gəncədə, Ələsgər Əlioğlu Goranboyda, İsmayıl İmanzadə Mingəçevirdə, İbrahim Yusifoğlu Naxçıvanda yaşayır. Ancaq bizim üçün kimin

harda yaşaması yox, onların nədən və necə yazması maraqlıdır.

– **“Göyərçin”ə və digər uşaq jurnallarına ünvanlanmış mətnlərin hamısını uşaq ədəbiyyatı hesab etmək olarmı?**

– Hər bir mətbuat orqanının öz tələbləri, meyarları var. Bütün səhifələri bədii mətnlərlə doldurmaq məqbul variant deyil. Uşaq əyləncəli materiallara, testlərə, rəngləmələrə daha çox meyillidir. Ona görə biz çalışırıq ki, jurnalımızın hər səhifəsində rəngarəng mövzulu şeirlər də, hekayələr, nağıllar da, folklor nümunələri də, tərcümə əsərləri də, təbiət guşəsi də, informasiyalarla zəngin bilik klubu da olsun. Ümumiyyətlə, uşaqlar rəngarəngliyi çox sevirlər.

– **Daha çox hansı mövzularda yazılmış mətnlərə ehtiyac var?**

– Belə bir deyim var: “Bütün yollar məbədə aparır.” Uşaq ədəbiyyatı nümunələri hansı mövzuda yazılırsa yazılsın, eyni məqsədə – uşağın idraki qabiliyyətini yüksəltməyə, dünyagörüşünü genişləndirməyə, onları vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etməyə yönəlməlidir.

– **Yaranmış nümunələri janr baxımından necə səciyələndirmək olar?**

– Janrlar müxtəlifdir. Şeir, mənzum nağıl, kiçik poema, hekayə, xalq nağılları, ədəbi nağıllar...

– **Rafiq müəllim, sizin dram janrında yazılmış əsəriniz varmı? Bu sahədə böyük bir boşluq var. Düşünürəm ki, uşağa nəyisə əyani şəkildə göstərmək daha səmərəli olar.**

– Təəssüf ki, yox. Mən dram əsərləri yazmıram. Həmişə hər işin peşəkarı olmaq arzusu mənim bu sahədə qələm sınağıma imkan vermir. Onsuz da yetərincə çox sahə ilə məşğul olmaq zorundayam. Poeziya, uşaq ədəbiyyatı, tərcümə, publisistika, nəşirlik, müəllimlik, ədəbiyyatşünaslıq...

– Rafiq müəllim, sizə daha hansı sualın ünvanlanmasını istərdiniz?

– Heç vaxt ürəyimdən keçirməmişəm ki, mənə hansısa sualla müraciət etsinlər. Əslində, gözlənilməz sualları daha çox xoşlayıram. Bunu tələbələrım də bilirlər. Gözlənilməz sual yaradıcı insanı düşünməyə vadar edir.

Elə bilirəm ki, hazırladığınız suallar uşaq ədəbiyyatı haqqında söhbətimizə zəmin yaratdı.

Yeri gəlmişkən, bir məsələni xüsusi vurğulamaq istəyirəm. Son illərdə uşaq ədəbiyyatına marağın güclənməsi, hər il ədəbi proses icmalı hazırlanarkən əvvəlki illərdən fərqli olaraq uşaq ədəbiyyatına xüsusi yer ayrılması, AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda Uşaq ədəbiyyatı şöbəsinin fəaliyyətə başlaması çox mühüm, əhəmiyyətli hadisələrdir. Bütün bunlara görə akademik İsa Həbibbəyliyə uşaq yazıçıları adından bir təşəkkür borcum var. Eləcə də Azərbaycan uşaq ədəbiyyatını həmişə diqqətində saxlayan Anar müəllimə, “Ədəbiyyat qəzeti”nin bütöv bir nömrəsini uşaq ədəbiyyatına həsr edən Azər Turana, bu işin təşəbbüskarı Elnarə Akimovaya, o cümlədən də müsahibə üçün maraqlı suallar hazırladığınıza görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm...

Söhbətləşdi: İlhamə AĞAZADƏ

“Ədəbiyyat qəzeti”, 09.06.2020

EKRAN – EFİR

Azərbaycan radiosunu,

“Elçi daşı” verilişi. 01.01.2010

Salam, hər vaxtınız xeyirli olsun, hörmətli daimi dinləyicilərimiz, hamılıqla xoş gördük hər birinizi. Efirdə “Elçi daşı”, mikrafon qarşısında isə Mahəddin Əsgərdir. “İllər ötüb keçir ömürdən illər, illər görmüşdük mü bu illər kimi?” – İstəkli dinləyicilər, yəqin ki, sizə tanış olan sətirlərdəki inprovizə diqqətinizdən yayınmadı. Özü də fikirləşirsiniz ki, görmüşdük mü belə illər? Cavabı çətinlik yaradan lakonik bir sual. Uzun illərdən bəridi ki, “Elçi daşı” verilişində həyat fəaliyyəti və yaradıcılığı ilə yaddaşlarda iz qoyan insanları studiyamıza dəvət eləyir, vaxtımızın bizə müsahidə etdiyi zaman qədərində onlardan söhbət açır, dinləyicilərlə yaxından ünsiyyət yaratmağa çalışırıq. Bu ilin elə bu başındaca fikirləşdik ki, verilişimizə hansı sənət adamını dəvət eləyək ki, hamının ürəyincə olsun? Uşaqları sevməmək mümkün-süz olduğundan bir qədər də uşaq şairi kimi tanıdığımız, sevdiyimiz bir ziyalı, bir qonaq dəvət etmək fikrində qərarlaşdıq. Beləliklə, 2010-cu ilin ilk ayının, ilk gününün qonağı imzasıyla hamımıza, həm də bizim balaca dostlarımıza yaxından tanış olan filologiya elmləri doktoru, professor, şair-publisist, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğludur.

– *Xoş gördük, xoş gəlmisiniz, Rafiq müəllim, studiyamıza. Gəlişinizdən çox məmnunuq.*

– Çox sağ olun, təşəkkür eləyirəm.

– *Əvvəla, sizi bayramlar münasibətilə təbrik edirəm. Bu gün yanvarın biridi, hər yerdə atəşfəşanlıqdı. Bayram ab-havası hiss olunur, yəni davam eləyir bu bayramlar. Və*

sonra da sizin sabah qeyd eləyəcəyiniz yubileyinizi, 60 yaşınızı təbrik eləyirəm. Qələminiz iti olsun, Allah sizə can sağlığı versin!

– Çox sağ olun, təşəkkür eləyirəm! Allah hərəyə bir ömür payı verib. Mənim də qismətimə elə bir ömür, elə bir ad günü yazılıb ki, yeni il başlayanda mənim həyatım da elə bil yenidən başlayır. Təbii ki, yeni il adama yeni ovqat, yeni ruh gətirir. Bunun yaxşı tərəfi də var, pis tərəfi də var.

– Yəni təqvim ili yeni başlayır deyə həm də ürəkdə yeni ümidlər, yeni istəklər baş qaldırır.

– Bəli, yeni ümidlər, yeni istəklər... 60 illik ömrümdə özümə ad günü keçirdiyim yadıma gəlmir. Yəni bir qədər arxa planda olur adam. Arxa planda olur o mənada ki, ümumi sevincin içində mənim kiçik, fərdi sevincim o qədər də diqqəti cəlb eləmir. Amma bu mənim üçün çox xoşdu. Yəni çağırısam da, çağırmasam da istər-istəməz doğmaların, əzizlərin hamısı yeni il münasibətilə bizə toplaşırlar. İstər-istəməz yeni ili xatırlayanda neçə-neçə köhnə illər yola salan, təzə ili qarşılayan bir insanı da, məni də xatırlayırlar, xoş sözlər söyləyirlər, bunun özü də müəyyən mənada tale yazısıdı.

– Bəli, Rafiq müəllim, 40 cavanlığın qocalığıdı, 50 qocalığın cavanlığıdı, bəs 60 yaşa necə qiymət vermək olar?

– Vallah, hərənin bir münasibəti var bu yaşlarla bağlı. Məşhur kələmdı, onu yəqin siz də bilirsiniz. Üzeyir Hacıbəyli 60 yaşında deyib ki, yazıq Məşədi İbadı 50 yaşında qoca kaftar deyə nahaq tənqid eləmişəm, ancaq 60 yaşında özümü cavan oğlan kimi hiss eləyirəm.

Bu sözü mən də eyni əminliklə təkrar eləyə bilərəm. 40 yaşda da, 50 yaşda da, 60 yaşda da adam özünü cavan hiss eləyə bilər. Çünki burada söhbət cisimdən yox, ruhdan gedir.

Çox qəribədi, bayaq dediniz ki, mən uşaq yazıçısıyam, yeri gəlmişkən xatırladım ki, mən təkcə uşaqlar üçün yazmıram, ancaq mənə elə gəlir ki, təkcə uşaq şairləri yox, böyükələr üçün yazan qələm sahibləri də neçə yaşında olsalar belə ruhən həmişə cavandılar.

Mən nə vaxtsa yazmışdım ki, şair uşaqdı, söz isə onun oyuncağı. Uşaqlar öz sevimli oyuncaqlarından əl çəkmədikləri kimi, şairlər də ömür boyu sözlə oynayırlar. Şair ömrü gilə-gilə, damla-damla, misra-misra kağızın üstünə hopur. Bu kağızın üstünə hopan kiminsə ürəyinə yatan, kiminsə ürəyini rıqqətə gətirən sözdüdə, başqalarının da ürəyinə yol tapır, bu isə sənətkar üçün xoşbəxtlikdi. Əgər belə deyilsə, o söz hər hansı bir kağızın üstündə, kitabın vərəqində əbədiyyət yuxusuna gedir, unudulur.

– Rafiq müəllim, belə bir deyim var, müdrik bir deyimdi, deyir cavanlığında qanan ol ki, ucalığında gözün qalsın, qocalığında yanan ol ki, səndən sonra izin qalsın. Maşallah, sizin izinizi, belə deyək də, bərqərar eləyəcək, izinizi yaşadacaq saysız-hesabsız əsərləriniz, sanballı kitablarınız var. 47 kitabın müəllifisiniz də deyəsən?

– Hələ ki, 48 kitabım işıq üzü görüb.

– Maşallah, əlliyə az qalıb. Əlbəttə, bu cür kitablar yazan, ömrü boyu sizin kimi elmə, ədəbiyyata xidmət eləyən adamların təbii ki, izi daim qalacaq. Doğmaların, təbii ki, xalqın yaddaşında mütləq yaşayacaq və davam eləyəcək. Maşallah, kitablarınızın poliqrafik gözəlliyi də adamı heyran edir. Bu fikir sizdən uzaq olsun, yəni o qədər poliqrafik gözəlliyə malik kitablar əlimizə keçir, görürük ki, elə birinci vərəqini açan kimi kənara qoymaq istəyirsən.

– Ancaq vitrinə qoymağa yarayır.

– İndi vitrinə qoymağa o qədər başqa şeylər var ki. Doğrudan da, Sizin kitablarınız, gördüyünüz işlər istər

ədəbiyyatımızda, istər təhsilimizdə gördüyünüz işlər, xidmətlər danılmazdı. “Əlifba” ilə bağlı fikirlərinizi bilmək istərdik. Bu gün nədənsə Sizin yaradıcılığınız istisna olunmaqla, müasir uşaq ədəbiyyatında məktəb həyatına çox az müraciət olunur. Sizcə, bu nə ilə əlaqəlidir?

– Əvvəla, “Əlifba” artıq kitab kimi mövcud deyil. Yeni təhsil qaydalarının tələbinə uyğun olaraq o, “Ana dili” dərsliliyi kimi çap olunub, mən də o dərsliliyin aparıcı müəlliflərindən biriyəm. Mənim üçün bir yaradıcı adam kimi fərəhli haldı ki, Azərbaycan uşaqları dərsliliyi açanda, o kitabı vərəqləyəndə mənim də yazılarımı oxuyurlar, əzbərləyirlər. Bu, çox ürəkaçan bir məsələdi müəllif üçün. Ancaq o ki qaldı dərsliklərdə məktəb həyatının azlığı məsələsinə, mən də sizinlə şərikəm, mən də o fikirlə razıyam. Məlumat üçün deyim ki, ibtidai siniflər üçün dərslik yazılarda müəllimlərlə birlikdə işləmişik. Çox qərribədi ki, müəllimlərin özü həmin mövzularda əsərlərin dərsliyə daxil edilməsini məqsədəuyğun hesab etmirlər. Elə bilməyin ki, uşaq ədəbiyyatında bu mövzuyla bağlı əsərlər yoxdu. Var, özü də yetərincədi. Müəllimlərin arqumenti bundan ibarətdi ki, uşaqlar onsuz da məktəbin içindədilər, onlar üçün bildikləri məsələlərdən yox, daha çox bilmədikləri məsələlərdən söhbət açmaq daha yaxşıdır. Uzun müddət pedaqoji təcrübəsi olan bir adam kimi müəllimlərin o fikrinə o mənada haqq verirəm ki, uşaqların xoşuna gəlməyən iki məxluq var ürəklərinin dərinliyində, biri valideynlərdi, o biri müəllimlər. Çox qərribədi. Bunun səbəbi nədi? Səbəbi odu ki, müəllimlər də, valideynlər də, uşağa həmişə qadağalar qoyurlar: bu işi eləmək olmaz, o işi eləmək olmaz... Və sözün bu məqamında dünya ədəbiyyatının tanınmış simalarından birinin – Bernad Şounun bir fikri mənim yadıma düşdü. O, dərslik yazanlardan xahiş eləyir ki, mənim əsərlərimi dərsliklərə

salmayın. Çünki uşaqlar o əsərləri oxuyanda məni sevməyəcəklər, mən Şekspiri sevmədiyim kimi.

Təsəvvür eləyirsinizmi bu nə deməkdi? Bu sözdə müəyyən həqiqət var. Görünür, bu baxımdan dərsləklərə məktəb həyatı ilə bağlı əsərlər az daxil edilir. Ancaq onu deyim ki, zaman dəyişir, dövr dəyişir, necə deyərlər, qadagılar buzu sınıb, dövrün, zamanın dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq yeni-yeni mövzularda əsərlər yazmaq zərurəti ortaya çıxır. Pis-yaxşı bu iş başlanıb. Başlanğıcda hər şey çətin olur, ancaq yavaş-yavaş təkmilləşmə prosesi gedir ki, bu da qanuna uyğun bir haldır. Zaman keçdikcə yeni-yeni dərsləklər ortaya çıxacaq, yeni-yeni təfəkkürlü insanlar ortaya çıxacaq, yeni-yeni əsərlər yaranacaq. Yarpaqlar bir-birini əvəz elədiyi kimi, fəsillər bir-birini əvəz elədiyi kimi yeni-yeni yaradıcı nəsillər də meydana gələcək. Burada istər-istəməz, varislik prinsipi, ənənəyə yaradıcı münasibət yada düşür. Ənənəni inkar etmək mümkün deyil. Əgər insanın özü ənənənin daşıyıcısıdırsa, onun damarlarında atasının, ulu babasının qanı axırsa, düşüncə tərzində də ənənədən bəhrələnməyə, onun yaxşı cəhətlərini saxlamağa, pis cəhətlərini inkar etməyə ehtiyac duyulur. Ədəbiyyatımız, mədəniyyətimiz əsrlər boyu çətin yol keçərək təkmilləşə-təkmilləşə bu mərhələyə gəlib çıxıb. Bu günkü ədəbiyyatımızın zənginləşməsində ondan əvvəlki dövrlərdə yaranan əsərlərin bu və ya digər dərəcədə rolu danılmazdır. Yeni nəslin də yaradıcılığına yəqin ki, bizim nəslin də bu və ya digər dərəcədə təsiri olacaq.

– Tamamilə doğru deyirsiniz, Rafiq müəllim. Bir şeyi də etiraf eləyək ki, uşaqların dilində yazmaq, uşaq ədəbiyyatı ilə yaxından məşğul olmaq çox böyük məsuliyyət tələb eləyir. Ən azı ona görə ki, uşaqlar süniliyi özlərinə yaxın buraxmırlar. Necə deyərlər, hər kəsin atı da bu meydanda

yerimdir. Amma siz uşaqlar üçün yazırsınız, yaradırsınız, görünür ki, onların dilini tapmaqda çətinlik çəkmirsiniz.

– Təkcə uşağın yox, hər adamın öz dili var. Bizdə uşağın danışdığı dil də Azərbaycan dilidi, böyüyün danışdığı dil də Azərbaycan dilidi. Uşaqlar üçün yazanda da Azərbaycan dilində yazmalıyıq, böyükələr üçün yazanda da...

– Hardasa belə deyək də, böyükələri pafoslu, təmtəraqlı, bələğətli sözlərlə aldatmaq, cəlb eləmək olur. Amma uşaqlarda bu mümkün deyil. Uşaq onu qəbul eləmir.

– Təbii ki. İnsan dünyanın əşrəfidir. Bu dünyanın əşrəfinin də ən parlaq qası uşaqdı. Biz hər şeyin yaxşısını uşaqlara veririk. Ona görə gələcəkdə böyük ədəbiyyatının da səriştəli oxucusunu hazırlamaq üçün uşaq ədəbiyyatına xüsusi önəm vermək zərurəti ortaya çıxır. İndi çox çətin məqamdı, seçimin çeşidi çoxdu, çətinlik də buradan törəyir. Ancaq vaxtilə elə idi ki, bir radio var idi, bir televiziya var idi, bir əqidə, əxlaq kodeksi var idi. Hamı eyni məcraya istiqamətləndirilirdi. Amma indi dövr dəyişib, zaman dəyişib, seçim məsələsi var. Bu baxımdan müəyyən çətinliklər ortaya çıxıb ki, gərək elə eləyəsən ki, hansı yolla olur olsun uşaqlarla dil tapa, onların diqqətini cəlb edə biləsən. O ki qaldı dil məsələsinə əslində uşaq ədəbiyyatı, böyük ədəbiyyatı şərti bölgüdü. Evdə bişirilən normal xörəyi uşaq da yeyir, böyük də. Normal bir bədii əsər yaranırsa, bunu uşaq da oxuyur, böyük də oxuyur. Bəs söhbət nədən gedir? Söhbət ondan gedir ki, doza məsələsi unudulmamalıdır. Hansı yaşda uşağa nəyi öyrətmək olar, nəyi yox. Uşağın uşaq dünyası var, uşağın özünəməxsus bir maraq dünyası var, o kövrək uşağı ağır çəkili, ağır problematikali əsərlərlə yükləmək düzgün deyil. Bir də ən əsas məsələlərdən biri də ya gərək bir məsələ haqqında yaxşı danışasan, ya da heç danışmayasan. Uşaq düşünür ki, hansı əsəri valideyn tərif-

ləyirsə, müəllim tərifləyirsə, deməli maraqsızdı, oxunası deyil, uşaqlar tərifləyirsə, deməli yaxşıdı. Qərribə psixologiya var. Uşaq qadağalardan, öyüd-nəsihətdən uzaq bir dünyaya, bir ədəbiyyat arzulayır. Uşağın özünün seçimi onun təfəkkürünün daha yaxşı inkişafına zəmin yaradır. Uşaqları cəlb etmək üçün onların psixologiyasına, arzu və düşüncələrinə, maraq dairələrinə uyğun gözəl əsərlər lazımdı, gözəl verilişlər lazımdı. İndi dünya elmin, texnikanın inkişafı nəticəsində çox kiçilib. İndi uşağın bütün dünyadakı hadisələri izləmək imkanı var. Söhbət bundan gedir ki, gələcəyin gözəl yazıçısını, alimini, duyumlu insanını tərbiyə etmək üçün çox iş görmək lazımdı. Uşaq ədəbiyyatında qoyulan problemlər getdikcə dərinləşdirilməli, uşağın səviyyəsi, biliyi, maraq dairəsi mütləq nəzərə alınmalı, uşaq uşaq yerinə qoyulmamalıdır.

– **Rafiq müəllim, bəlkə bir poeziya nümunəsi çatdırasınız dinləyicilərimizin diqqətinə.**

– Olar. Hər şey sevgi ilə bağlıdı. Uşağın dünyaya gəlməsində də, onun tərbiyəsində də sevgi ön plandadır. Sevməyin özü də müəyyən mənada bir istedadıdır.

(*“Ulu Tanrım” şeiri*).

Mən elə gəlir ki, bu sevgi, insana olan sevgi, uşağa olan sevgi Ulu Yaradana olan sevginin cüzləri, hissələridi.

– **Bayaq təqdimatda söylədik ki, Rafiq müəllim, Siz “Göyərçin” jurnalının baş redaktorusunuz, deməli həm də nəşirlik fəaliyyətiniz var. Bax gözəl kitablarınız mənim qarşımdadı: “Dəniz, sən və mən”, “Həsrət sazağı”, “Ayrılığın qəm hasarı”, “Eşqin qarlı yollarında”... Bilmək istəyirdim ki, ümumiyyətlə ədəbiyyata gəlişiniz, poeziyaya gəlişiniz hardan başlayıb, xeyir-duanızı kim verdi, nə ilə əlaqədardı? Bəlkə də bu ənənəvi bir sualdı, sizə çox verib-**

lər. Ancaq dinləyicilər üçün bu sualların cavabı maraqlı olardı.

– Sizin sadaladığınız kitablardan heç biri uşaqlar üçün nəzərdə tutulan kitablar deyil. Mənim uşaqlar üçün kitablarım da az deyil. Lakin biləndə ki, uşaq verilişləri redaksiyasına yox, ədəbi dram verilişləri redaksiyasına dəvət olunmuşam, ona görə böyükələr üçün yazılan kitablarımı gətirmişəm özümlə. O ki qaldı mənim ədəbiyyata gəlməyimə mən müəllim ailəsində doğulmuşam, atam da riyaziyyat müəllimi olub, anam da riyaziyyat müəllimi olub. Səkkizinci sinfə qədər riyaziyyatı çox yaxşı oxumuşam. Heç o vaxtacan mənim ağılıma gəlməzdi ki, nə vaxtsa şeir yazacam. Sonra necə oldusa atam mənim adımdan bibim oğluna bir baməzə şeir yazıb göndərdi, boynuma yük düşdü ki, mən şairəm və başladım şeir yazmağa. Təbii ki, uşağın yazdığı nə olasıydı ki... Adam bəzən öz valideynlərini də, dədə-babasını da lazımi səviyyədə tanımır. Həmin məqamda, məlum olanda ki, mən şeir yazmağa başlamışam, məlum oldu ki, sən demə mənim ana babam, Nuşirəvan Kərimov Mollanəsrəddinçi şair imiş və bu jurnalın səhifələrində onun “İstiot” imzası ilə xeyli şeirləri çap olunubmuş. Sən demə mənim babam sayılıb-seçilən bir ziyalı, Əməkdar müəllim imiş, o dövrün ən ali mükafatlarına, orden və medallarına, hətta “Lenin” ordeninə layiq görülmüş. Babam biləndə ki, şeir yazıram məni başa saldı ki, bala, şeir yazmaq üçün tək-cə istedad kifayət deyil, əvvəlcə gərək onun qayda-qanunlarını öyrənəsən. Bu münvalla mən babamın sayəsində hələ orta məktəbdə oxuyarkən şeirin ibtidai qaydalarını mükəmməl öyrənə bildim. Rəhmətlik uşaqlıq dostum Eldar Baxışla redaksiyalara tez-tez şeirlər göndərirdik və hamısına da eyni məzmununda cavablar alırdıq: “Şeirlər bədii cəhətdən zəif olduğu üçün çap eləyə bilmədik”. Eldar tanınmış şairlərin

şeyrlərini də köçürüb redaksiyaya göndərirdi, qəribədi ki, həmin şeyrlərə də eyni cavablar gəlirdi: “Şeyrlər bədii cəhətdən zəif olduğu üçün çap eləyə bilmədik”. Nə isə, bu yolun başlanğıcı idi...

Niyyətin hara, mənzilin ora deyirlər. Mən pedaqoji universitetin filologiya fakültəsinə qəbul olundum, çox görkəmli adamlardan dərslər aldım. Yəni professordan dərslər almaq mənasında demirəm, qələm adamından dərslər almağı nəzərdə tuturam. Fəxr eləyirəm ki, mənə ilk xeyir-dua verən İsmayıl Şıxlı olub. Vura bilməyən həmişə böyük daşdan yapışır. O zaman mən poemalar yazırdım. O poemalardan birinin yazıldığı dəftərin arxasında İsmayıl Şıxlının yaşıl rəngli qələmlə mənə yazdığı bir məktub var və o yaşıl rəngli qələmlə yazılan məktub elə bil ki, ədəbiyyata gedən yolun üstündə yandırılan ilk yaşıl işıq idi. Özü də önəmlisi bu idi ki, bu yaşıl işıq mənim önümdə yandıran adi adam, adi müəllim yox, peşəkar bir yazıçı idi.

– Rəsul Rza ilə necə, görüşmüşünüzmü?

– Bəli görüşmüşəm. Xoşbəxtəm ki, Rəsul Rza mənim “Arzu” adlı bir şeirimə nəşr olunmaq üçün “Gənclik” nəşriyyatına təqdim eləyib. Bunu mənə gözəl şairimiz, o vaxt nəşriyyatda işləyən Ələkbər Salahzadə söyləmişdi. Şeirin məzmunu belə idi: “Araz kino-teatrında baxanda kinolara, yadıma çəkilməmiş filmlər düşür ara-sıra. Kövrəlirəm bir az da. Gün o gün olsun ki, “Birlik” sənədli filminə baxım “Araz”da...” Rəsul müəllim mənim xeyirxahım olub. Nəriman Həsənzadə mənə uğurlu yol yazıb. Demək olar ki, görkəmli şairlərin, yazıçıların əksəriyyəti mənim yazılarıma haqda fikirlər söyləyiblər. Ədəbiyyata gəlişim təxminən belə olub.

– Çox gözəl. Daha bir poeziya nümunəsi çatdırın, sonra Sizə yeni bir sualım olacaq.

– “Əsrin ilk şeirini mən kimə yazım?” Mən o mənada xoşbəxtəm ki, o əsri də gördüm, bu əsri də gördüm. Yeni əsr başlayanda bu adda bir şeir yazdım, şeiri bitirəndə məlum oldu ki, o şeiri anama yazmışam. (Şeir səslənir)

– ***Təşəkkür eləyirəm misralara görə, dolğun misralara görə. Verlişin əvvəlində dediyimiz kimi Siz “Göyərçin” jurnalının baş redaktorusunuz və nəşir kimi fəaliyyətiniz var. Hansı problemlə üzləşirsiniz?***

– “Göyərçin” zəngin ənənəsi olan bir jurnalıdır. 1958-ci ildən çap olunmağa başlayıb və balaca oxucular üçündü. Sovetlər birliyi dağılandıqdan sonra həyatın bütün sahələrində olduğu kimi “Göyərçin” jurnalının da nəşrlə, yayımla bağlı çox çətinlikləri olub.

– ***Arada bir nəşrini dayandırmışdı da.***

– Dayandırmamışdı, ancaq dayandıрмаğa yaxın bir şey idi. Yəni həcmi kiçilmişdi, bəzi nömrələri rəngsiz çap eləyirdik ki, uşaqlar özləri rəngləsinlər. Lakin elə bir vaxt gəldi ki, uşaq ədəbiyyatına dövlət səviyyəsində qayğı göstərildi, ümumiyyətlə ədəbiyyata qayğı göstərildi. “Göyərçin” jurnalı da ulu öndərimizin xeyir-duası ilə öz uçuşlarını davam etdirməyə başladı. Maraqlı bir cəhət ondan ibarətdir ki, “Göyərçin” jurnalı müəyyən mənada uşaq ədəbiyyatının təsərrüfat sahəsi olub həmişə. İndiki, müasir dərsliklərimizdə, xüsusən, balacalar üçün yazılan dərsliklərin yazılmasında “Göyərçin” jurnalından mötəbər bir mənbə kimi istifadə olunur.

– ***Üzr istəyirəm, sözünüzü kəsirəm, Rafiq müəllim, həm də Siz Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisisiniz. Bu fəxri adı nə vaxt almısınız?***

– 2005-ci ildə Azərbaycan mətbuatının inkişafındakı xidmətlərimə görə bu fəxri ada layiq görülmüşəm.

Bu jurnal indi daha nəfis şəkildə çap olunur, onun kağızı da, məzmunu da günün tələblərinə cavab verən səviyyədədi, ancaq görülməsi işlər çoxdu. Ən böyük çətinlik isə yayımla əlaqəlidir. Vaxtilə jurnalın tirajı çox idi, 270 min nüsxə idi, hamı bu jurnalı alırdı, indi seçim çox olduğuna görə jurnalın tirajı 2, 3, 4 min civarındadı. Bundan artıq çap etmək mümkün deyil. Bu, Rusiyada da belədi. Axundov adına kitabxanada rus uşaq kitablarından ibarət sərgi var idi. Orada gözəl tərtibatla çap olunan bir nağıllar kitabı diqqətimi cəlb elədi. Onun tirajının 5 min olduğunu görəndə elə bil bir az toxdadım. Toxdadım o mənada ki, Rusiya kimi böyük bir ölkədə nağıl kitabı 5 min tirajla çap olunursa, Azərbaycanda “Göyərçin”in tirajının 2 min olması da təəccüblü deyil. Yəni bunlar dövrün problemləridi.

– **Bəli.**

– Ancaq hər halda “Göyərçin” uçuşlarını davam etdirir.

– **Bəli, bəli... bilmək istəyirəm Rafiq Yusifoğlu üçün ümumiyyətlə yaş insan ömrü üçün ölçü vahidi sayıla bilər, yoxsa yox?**

– Müəyyən mənada sayıla bilər, müəyyən mənada sayıla bilməz. Sizin sualın sətiraltı mənasından “sayıla bilməz” qənaəti boylanır. Bayaq uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı danışırıdım. Dərslik üçün mətn seçəndə uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı maraqlı bir yazı ilə rastlaşdım. Uşaq babasından soruşur ki, sən nəçə yaşın var. Baba cavab verir ki, üç. Uşaq təəccüblənəndə söyləyir ki, yaşım çox olsa da, vətənə, xalqa üç ildə ki, xidmət eləyirəm. Ona görə də mənim yaşım üçdü.

(“*Sevdalı ürəyimə vurub yara buludlar*” misrası ilə başlayan şeir).

– **Təşəkkür eləyirəm, çox gözəl. Mən sizə minnətdaram. Çox sağ olun ki, dəvətimizi qəbul edərək studiyamıza buyurdunuz. Səmimi fikirlərinizi, düşüncələrinizi,**

şeyrlərinizi bizimlə, həm də dinləyicilərlə bölüşdünüz, Sizinlə saatlarla söhbət eləyərdik, ancaq neyləyək ki, efir vaxtı buna imkan vermir. Çox arzulayırdıq ki, biz sizinlə bu şirin söhbətləri yenə də davam etdirək. Bir daha minnətdaram, çox sağ olun!

– Çox sağ olun! Mən də təşəkkür eləyirəm ki, məni yad eləmisiniz, qonaq çağırmısınız. Bu verilişin araya-ərsəyə gəlməsində zəhməti olanların hamısına dərin təşəkkürümü bildirirəm.

– *Borcumuzdu. Bir daha minnətdaram sizə.*

– Sağ olun! (Musiqi)

– *Rafiq Yusifoğlu son illər uşaq yaradıcılıq fəaliyyətində ardıcıl çalışan qələm sahiblərimizdəndi. O, bütün yazılarında xeyirxah, nəcib, duyğularla yazıb yaratmaqdadır. Bu işığın şöləsini balaca oxucular asanlıqla görə bilir. Şair çalışır ki, yaratdığı obrazlarla kiçik oxucuları ələ ala bilsin. Əslində Rafiq Yusifoğlu ədəbiyyatımızda öz cığırını, öz yolunu yaradan şairlərimizdəndi. Canınız sağlam, qələminiz iti olsun, Rafiq müəllim!*

Verilişimiz sona yetdi əziz dinləyicilər. Ancaq sağollaşmamışdan əvvəl bir daha xatırlatmaq istəyirəm ki, “Elçi daşı”nın bugünkü qonağı filologiya elmləri doktoru, professor, şair-publisist, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlu, rejissor Mehriban Başırzadə, səs düzümçüsü Nəzifə Səfərova, müəllif Məhəddin Əsgər idi. Sağ olun, salamat qalın, yeni təqvim iliniz mübarək olsun!

SEVGİLİLƏR GÜNÜ

(Muz.tv, 29 iyun 2012)

Günəl Həmidova (aparıcı) : – İsayirəm günün mövzunu da bu dəqiqələrdə sizə çatdırım. Bu çox ürəkaçan, çoxşaxəli bir mövzudu ki, ondan günlərlə danışmaq olar. Heç vaxt tükənməz, heç vaxt bitməz. Bilirsiniz ki, sabah iyun ayının 30-dur, sevgililər günüdür. Bu münasibətlə sizin hamınızı təbrik eləyirəm. Bu günkü mövzumuz da elə bununla əlaqədardır. Bu mövzu çox gözəl mövzudur. Onunla əlaqədar bu gün bir-birinin ardınca çox gözəl şeirlər, mahnılar sələnəcək. Bu mövzuda danışmaq üçün qonaqlar dəvət etmişik. Studiyamızın qonağı, şair, filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi və nəhayət, bizim hamımızın uşaq vaxtı sevə-sevə oxuduğumuz “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğludur. Xoş gəlmisiniz Rafiq müəllim!

Rafiq Yusifoğlu: – Sağ olun!

Günəl Həmidova: – Digər qonağımız mənim sevdiyim istedadlı bir müğənni Leyla İdrisovadır. Leyla xanım, siz də xoş gəlmisiniz!

Leyla İdrisova: – Çox sağ olun!

Rafiq Yusifoğlu: – Günəl xanım, doğrudan da, çox maraqlı bir mövzunuz var. Sevgi hər şeyin bünövrəsi, insanın qəlbindəki həyat eşqinin cövhəridir. Sevgi də, nifrət də qarşılıqlıdır. Kimə hansı gözlə baxırsansa, o da sənə həmin gözlə baxır. Kimə nə enerji verirsənsə, o da həmin enerjini sənə özünə qaytarır. O ki qaldı sevgililər günü ilə bağlı söhbətə, məlumat üçün deyim ki, mən bir vaxt dövlət televiziyasında şöbə müdiri işləmişəm. Bir dəfə “Xəbərlər”də işləyən qızlar el arasında deyilən kimi, mənim “saqqızımı oğurladılar”. Xahiş elədilər ki, sevgililər günü münasi-

bətilə bir süjet hazırlayım. Dedim ki, ay balam, heç “Xəbərlər”də, rəsmi dövlət televiziyasında sevgililər günü ilə bağlı süjet verərlər? Qızlar israr elədilər, dedilər ki, biz bilirik ki, Sizin hazırladığınızı süjeti mütləq efirə buraxacaqlar. Siz bir mətn yazın, qalanı bizim boynumuza. Mən də yazdım, dörd dəqiqəlik bir süjet hazırladıq və efirə getdi, çox da yaxşı qarşılandı. O mətni kitablarımdan birinə salmışam. Axırı belə idi ki, sevgi hər şeydən ucada, bircə Tanrıdan aşağıdadı.

Dəli sevda dolanmırsa başında,
Sevmirsənsə, bu dünyada qəribsən.
Ulu tanrım, baş əyirəm qarşında,
Mənə sevmək istedadı veribsən.

Məhəbbətədi imanım da, dinim də,
Ay nuru var sevdiyimin üzündə.
Diz çökürəm gözəlliyin önündə,
Şeh öpürəm çiçəklərin gözündə.

Sevən qəlbə nə sırsıra, nə şaxta,
Salıb mənim saçlarıma sevgi dən.
Ulu tanrım, gözlərimi işıqdan,
Ürəyimi əskik etmə sevgidən!

Günəl Həmidova: – Çox gözəl şeirdi. Onu dinləyəndə adam, doğrudan da, sevmək, sevilmək istəyir. Rafiq müəllim, arzu eləyirəm hər zaman sevəsiniz, seviləsiniz. Sevdikləriniz həmişə yanınızda olsun. Rafiq müəllim, bu məqamda bir sual gəldi ağıma. Hər yaşda sevmək olur?

Rafiq Yusifoğlu: – Təbii ki... Sevgi ürəklə bağlı bir şeydi. Ürək isə heç zaman qocalmır. Sizin sualınızın poetik cavabı mənim bir şeirimdə var, elə ona görə də həmin şeiri oxuyuram ki, bu məsələ ilə bağlı nə düşündüyümü biləsiniz.

Yağsa da üstümə illərin qarı,
Həyatım ağaca, gülə oxşayır.
Hələ ürəyimdə neçə baharın
Yolunu gözləyən qönçə yaşayır.

Dinlik tapa bilmir ürək bir hovur,
Özünə sevgidən çələng toxuyur.
Saçıma düşsə də ömrün qırovu,
Qəlbimdə yaz qısa meydan oxuyur.

Üşüyə-üşüyə çiçək dərəndə,
Sənə soyuq olar, yağışdır demə!
Gözlərim sevinir gözəl görəndə,
Qocasan, özünü yığışdır demə!

Günəş məhəbbətlə üzə güləndə,
Titrəyir, gül açır quru yamaclar.
Cavanlar var deyə bahar gələndə
Çiçək açmasını qoca ağaclar?

Günəl Həmidova: – Doğrudan da, sualın cavabını tapdığınız sizin bu gözəl şeirinizdə.

Leyla İdrisova: – Sevgi yaşa baxmır, gəlib qapını döymür ki, aç mən gəlim. İstəyəndə elə gəlir ki, heç xəbərin də olmur.

Rafiq Yusifoğlu: – Doğrudu. Mənim bu sahədə yetərincə təcrübəm var, çox şey bilirəm. Məsələn, onu bilirəm ki, balaca-balaca oğlan uşaqları öz müəllimələrinə, qız uşaqları müəllimlərinə vurulurlar. Ona görə ki, onlar qarşılarında duran adamlara sevgi gözüylə baxırlar. Özlərini görməsələr də, görürlər qarşılarında duran adamın əsl sevilməli vaxtıdır.

Günəl Həmidova: – Rafiq müəllim, doğrudan da, siz çox maraqlı bir müsahibsiniz. Sizi saatlarla dinləsə, adam yorulmaz. Ancaq mən istəyirəm ki, Leylanın da bu məsələ

ilə bağlı fikirlərini öyrənək və bir mahnı dinləyək. Sevgi nədi, ay Leyla?

Leyla İdrisova: – Sevgi ayrı bir şeydi, o, bütün insanlara yönəlmiş, təkcə kişi ilə qadın arasındakı münasibəti əks etdirmir. Ataya da, anaya da, vətənə də, övlada da sevgi olur. Hər kəsə sevmək, sevilmək arzulayıram. Sevgi mənim fikrimcə çox böyük bir aləmdi...

Günəl Həmidova: – Leyla, sənin sənətini sevənlər var. Rafiq müəllimi sevənlərin sayı həddindən artıq çoxdu. Elə bunun özü də xoşbəxtlikdi. Rafiq müəllim, elə deyilmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Elədi. Siz məni hələ o qədər yaxından tanımırsınız. Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, tələbələrimin sayı-hesabı yoxdur və onlar məni çox sevir. Doğru deyirlər ki, təsir əks təsirə bərabərdir. Mən onları sevməsəm, onlar da məni sevə bilməzdilər. Sevgisiz insan kimi yaşamaq mümkün deyil. Mənə o qədər sevgi dolu məktublar gəlib ki. O qədər insana sevgi şeirləri yazmışam ki... Bunu hamı bilir...Bu məqamda tələbə qızlardan birinin mənə ünvanlanan bir sözü yadıma düşdü. O yazırdı ki, Rafiq müəllim, Sizin sevgi şeirlərinizin ünvanı tez-tez dəyişir. Ancaq mənə elə gəlir ki, Siz ömrünüz boyu eyni sevginin nəğmələrini yazmışınız. Çox qəribə məntiqdi. Hətta insan cildində olan ilk şəxs sizin qarşınıza çıxmamışdan əvvəl də o sevgi Sizin qəlbinizdə əyləşibmiş, yuva qurubmuş. Bu sözü eşidəndən sonra mən dərk elədim ki, insana olan sevgi, ailəyə, övlada olan sevgi, vətənə, kainata, təbiətə olan sevgi Ulu Allahın dərgahına gedən yolun pillələridi...

Leyla xanım, Siz sevgidən danışanda Viktor Hüqonun bir sözü yadıma düşdü: “Sevən və izzətə çəkən qəlb ülvədir.” Bu, doğrudan da, belədir. Çünki insan robot deyil, sevən, sevilən, əzab çəkən, sevinən canlı məxluqdur.

Leyla İdrisova: – Doğrudan da, belədir.

Rafiq Yusifoğlu: – Bu məsələ ilə bağlı düşüncələrimi əks etirən bir şeirimi oxumaq istəyirəm.

Göz yaşım – sevgimin kəpənləri,
Uçub çiçəklərlə gedər görüşə.
Qorxuram qəlbimin qəm çiçəkləri
Sevinc xəzanının girinə düşə.

Qorxuram nadanlar mənə güləndə
Ömrümün payızı qısa çevrilər.
Qorxuram yanıma qaçıb gələndə
Həsrətli qollarım daşa çevrilə.

Bir cüt göz gərəkdi mənə ağlaya,
Bir eşqin közərən qərib qoruyam,
Qorxuram hisslərim qabar bağlaya,
Qorxuram gözümlün yaşı quruya.

Ürəyim doğmadı dərdə, ələmə,
Zərrəcə qorxum yox dardan, çətindən.
İlahi, sən məni məhrum eləmə
Hönlürüb ağlamaq səadətindən...

Doğrudan da, hönlürüb ağlamağı bacarmağın özü də bir səadətdi...

Günəl Həmidova: – Bəli, doğrudur. Doğrudur. Rafiq müəllim, Sizin bu gözəl misralarınızdan sonra Leyla İdrisovadan da bir gözəl musiqi dinləyək. (Mahnı)

Günəl Həmidova: – Gözəl mahnıdı. Səsyazma prosesində özüm iştirak eləsəm də, hər dəfə bu mahnıya maraqla, həvəslə qulaq asıram.

Günəl Həmidova: – Rafiq müəllim, belə bir deyim var: “Vurulmaq hələ sevgi demək deyil.” Bu məsələyə Sizin münasibətinizi bilmək maraqlı olardı.

Rafiq Yusifoğlu: – Lev Tolstoyun “Anna Karenina” əsəri bu cümlə ilə başlayır: “Bütün xoşbəxt ailələr bir-birinə

bənzəyir, bədbəxtlərin isə hərəsi bir cürə bədbəxtti.” İnsan fərd olduğuna görə onun sevgisi də fərdidi, heç kəsini sevgisinə bənzəmir. O ki qaldı vurulmaq söhbətinə, mənəcə, vurulmaq sözünün kökü vurmaq sözü ilə bağlıdır. Əlbəttə, zarafatla deyirəm. Məsələn, gözəl sözü. Şeirlərimin birinin lirik qəhrəmanı o birisindən soruşur ki, söylə, gözələmmi mən? İkinci qəhrəman, yəni mən cavab verirəm ki, “gözəl sözü yaranıb, ay qız, göz, əl sözündən, göz görüb əl çatmasa, nə bilərəm gözəlsən?!” Bu zarafatla deyilən bir sözdü, ancaq içində həqiqət qığılcımı var.

Günəl Həmidova: – Gözəldi...

Rafiq Yusifoğlu: – Əvvəlcə görürsən, vurulursan, ancaq bundan sonra zahiri gözəllik arxa plana keçir. Hər şey ünsiyyətin necə alınması ilə, daxili dünya ilə, düşüncə tərzini ilə bağlıdır. Füzuli deyir ki, sənin gözəlliyini görüb zövq alan gözlər, əzab çəkən isə ürəkdir. “Allah, Allah, kam alan kimdir, çəkən kimdir təəb” misrası məhz həmin hazırlıqdan sonra gəlir. Hər şey heyranlıqdan başlayır. Ancaq söhbətdən sonra dünya gözəli də sənin gözündən düşə bilər, yaxud əksinə. İlk baxışda diqqətini cəlb etməyən insan ünsiyyətdən sonra səni elə ovsunlaya bilər ki, bütün gözəllərin fəvqündə dayanar sənin gözlərində.

Burda “Leyli və Məcnun” mövzusunda bir iqtibas yadıma düşdü. Məzmunu belədir ki, şah ova çıxarkən başında quşlar yuva quran bir insana rast gəlir. Soruşanda ki, bu cavan kimdi, ona cavab verirlər ki, Qeysdi, onu Leyli adlı bir qızın məhəbbəti Məcnun eləyib çöllərə salıb. Əlbəttə, quş insanın başında yuva qurmaz. Füzuli özü deyir ki, “Olsaydı məndəki dərd Məcnuni mübtələdə, Quşmu qərar tutardı başındakı yuvadə?” Ancaq məsələ burasındadır ki, bu həyat həqiqəti deyil, onun mahiyyətini daha dərinləndirən qavramaq üçün yaradılan bədii həqiqətdir. Nə isə...

Şah əmr eləyir ki, gedib o qızı gətirsinlər. Baxır ki, bu qaraşın, heyvərə bir qızdı. Kinayə ilə Məcnuna deyir ki, ay bədbəxt, bu nə qızdı ki, dərdindən dəli olub çöllərə düşmüşsən? Gəl saraya, sənə ürəyin istəyən qızlar verim.

Məcnunun cavabı çox mənalıdır: “Qibleyi-ələm, sən Leyliyə Məcnun gözü ilə baxa bilsən, görərsən ki, o necə gözəldi...” Məsələ bundadı. Baxır sən qarşındakına hansı gözle baxa bilirsən. O ki qaldı, nifrətə, mənim fikrimcə, nifrətin içində təhqir olunmuş bir məhəbbət yaşayır... Nifrətdən məhəbbətə yol yoxdu, məhəbbətdən isə nifrətə ucalmaq olur. Hər adam nifrətə layiq deyil axı. Nifrət və məhəbbət bir dağın iki üzüdü... Qəlbinin qırxıncı otağını etibar elədiyin şəxs sənə xəyanət eləyəndə, nifrət yaranır. Nifrət məhəbbət postamentinin üzərində ucalan bir ağrı, əzab heykəlinə bənzəyir.

Leyla İdrisova: – Mən Rafiq müəllimin fikirləri ilə tamamilə razıyam. Öz şəxsi həyatımda bunun şahidi olmuşam. Elə gözəl xanımla tanış olmuşam ki, daxili dünyasına bələd olandan sonra bütün o gözəllik arxa plana keçib.

Günəl Həmidova: – Rafiq müəllim, deyirlər ki, nifrətdən məhəbbətə bir addımlıq məsafə var. Doğrudurmu bu fikir?

Rafiq Yusifoğlu: – Mən dediyimi bir də təkrarlayıram ki, nifrətin içində bir təhqir olunmuş məhəbbət var. Fəlsəfi kateqoriyalar var: zərurət, təsadüf. Nifrət və məhəbbət, müsbət, mənfi... Nə vaxtsa bu fəlsəfi kateqoriyalarla bağlı bir şeir yazmışdım tələbəlik illərində:

Qəlbimdə məhəbbət, ürəyində kin,
Tamam fərqlənirik bir-birimizdən.
Bəzən düşünürəm, yəqin maqnitin
Şimal qütbü sənsən, cənub qütbü mən.

Deyirsən tutmarıq bir-birimizlə,
Bunu düşünmüşəm dərin-dərin.
Deyirəm, əzizim, bir məni dinlə,
Olmurmu vəhdəti əksliklərin?

Leyla İdrisova: – Oy, necə gözəldi...

Rafiq Yusifoğlu: – Əks qüvvələr bir-birini cəzb eləyir, eyni qüvvələr bir-birini itələyir. Bu, təbiətin qanunudur. İşıq xətlərinin biri mənfi, digəri müsbət enerji daşıyıcısıdır. Daha doğrusu, sıfır və faza. İki sıfır birləşsə, heç nə alınmaz, iki faza birləşsə, partlayış olar, qəza törəyər. Sıfırla faza isə birləşəndə işıq yanar. Cavan vaxtı yazdığım bir şeirin misraları yadıma düşür:

Sən də işıq xəttisən,
mən də işıq xəttiyəm,
Nur olmaz birləşməsək.

Bu məsələnin bir tərəfi. Verilişin əvvəlində Siz xatırlatdınız ki, sabah sevgililər günüdür. Sevdinin insanın xətrinə ölümə belə hazır olmaq çox böyük məsələdi, məhəbbətin kamilliyindən xəbər verir. Ümumiyyətlə islam dünyasında şəhidlik ən yüksək mərtəbədi. Ancaq eyni zamanda özünü öldürmək ən böyük günahdı. Özünə qəsd edənləri Allah bağışlamır. Bu məsələyə mənim münasibətim bir qədər fərqlidi. Əvvəla, sevgilər fərdi olduğuna görə hamının eyni sevgi günü ola bilməz. Hər kəsin öz fərdi sevgi tarixçəsi var. Nazim Hikmətin bir fikri var. O deyir ki, heç olmasa dünyanı bircə günlüyə uşaqlara verək, allı-güllü bir balon kimi oynatsınlar. Əvvəla, dünyanı uşaqlara bir günlüyə vermək olmaz. Dünyanı gərək bütünlükdə uşaqlara verəsən, bir gün çox azdı. Həmin məntiqə sevgini də yalnız bircə gün yad etməzlər, gərək bütün ömrün boyu, həyatın boyu sevib-sevilməyi bacarasan. Abdulla Şaiqin bir beyti yadıma düşür. O yazır ki, “həpimiz bir günəşin zərrəsiyiz, həpimiz

bir səma pərvərdəsiyiz.” Buradan çox doğru olaraq bu nəticə çıxır ki, insan milliyyətindən, dinindən asılı olmayaraq bir-birini insan kimi sevmə bilər. Sevimli Peyğəmbərimizin belə bir hədisi var: “O adamın ki, imkan çatır ailə qurub uşaq tərbiyə eləmir, o mənim ümmətim deyil.” Burada islamın ailəyə, uşaq tərbiyəsinə münasibəti öz əksini tapıb. Özü də burada maddi yox, fizoloji imkandan söhbət gedir. Katoliklərə görə isə Allaha yaxınlaşmanın ən yaxşı yolu rahiblikdən, rahiblikdən keçir. Fərqi görürsünüzmü? Yadıma Lermontovun “Mitsiri” poeması düşür. Mitsiri rahibdir, ibadətlə məşğuldur. Bir gün məbəddən qaçır, yolda onu pələng parçalayıb yeyir. Şairin öz poemasına “Baldan bir damla daddım, az idi, öldüm” sözünü epigrafla gətirməsi də təsadüfi deyil. O bal rahibin bircə günlük daddığı azadlıqdır. O ki qaldı sevgililər gününə, bütün dünya 14 fevralı sevgililər günü kimi bayram edir. Söhbət ondan gedir ki, rahiblik edən Valentin də Mitsiri kimi xristian əxlaqını pozur, bəni insanı sevməklə islama yaxınlaşır. Bax mənim üçün məsələnin bu tərəfi daha maraqlıdır. Deməli, Valentinin bu hərəkəti alqışlanmalıdı da. O ki qaldı sabah qeyd eləyəcəyimiz sevgililər günü, İlhamla Fərizənin saf, təmiz sevgisinin bayramı bu da rəmzi səciyyə daşıyır...

Günəl Həmidova: – Rəfiq müəllim, bax sevdiyiniz insanın yolunda ölümə getməyin özü də qəhrəmanlıqdır. Bu haqda söhbəti biz Leylanın ifasından sonra davam etdirsək necə olar?

Rəfiq Yusifovlu: – Lap yaxşı olar. Dinləyək... (Mahnı səslənir)

Günəl Həmidova: – Rəfiq müəllim, mahnıdakı bu sözlər necədi, gözlərim dilləndi, özüm dinmədim?

Rəfiq Yusifovlu: – Mahnıdan hiss olundu ki, Leylanın ürəyi sevgi nuruyla doludu. Əsas da elə budur. Sevgi nuru

bütün zülmətləri əritmək, insanı xoşbəxt etmək gücündədi. İndi mən əsasən gəraylı üstündə qurulan, məzmunca isə eyni fikri ifadə edən üç kiçik şeir oxumaq istəyirəm. Bayaq İlhamla Fərizənin sevgisindən danışırıdıq. Burada Əsli Kərəm, Şeyx Sənan, Xumar sevgisi yada düşür. Hər adam sevgisi yolunda ölüm zirvəsinə qalxmağı bacarırmı? (Silsilə gəraylılar)

***

Yazırsan ki, qəlbin olub
Arzuların qəbristanı.
Ürəyinə axan yaşla
Neçə-neçə qəbr islanıb.

Bir gün məni öldürəcək
Bu od ki, var bəbəyində.
Bir şəhidlər xiyabanı
Salacaqsan ürəyində...

***

Körpə bir gül boylanırmış
Ayıma, ilimə doğru.
Ömür boyu yol gəlirmiş
Titrəyən əlimə doğru.

Sənsiz günlərim bir hədər,
Mənə doğma olub kədər,
Adını çəkənə qədər
Gəlməyib dilimə doğru.

Qələm nə gəldi yazır ha!
Demə, yolundan azır ha!
Qəlbində qəbir hazırla,
Gəlirəm ölümə doğru...

***

Sənin saldığın gülşənə
İlk güzar mənim olacaq.
Göz yaşıyla çiçəklənən
Bu gülzar mənim olacaq.

Həsratimin gözləri dörd,
Əllərinlə gözümlü ört.
Dərmanı olmayan bu dərd,
Bu azar mənim olacaq.

Gülüm, məni ha arzula,
Payızım çətin yaz ola!
Sənin qəlbində qazılan
Son məzar mənim olacaq...

Günəl Həmidova: – Çox sağ olun, Rafiq müəllim, Vallah, mənim ürəyimi lap rıqqətə gətirirsiniz. Masanın üstündə Sizin kitablarınızı görürəm. Bilmək istəyirəm, indiyə qədər nə qədər kitabınız çap olunub? Təəsüflənirəm ki, indiyə qədər Sizin yaradıcılığınızla hərtərəfli tanışlığım olmayıb...

Rafiq Yusifoğlu: – İndiyə qədər 58 kitabım çap olunub. Bunların arasında şeir kitabları da var, monoqrafiyalar da var, dərsliklər də... Sevinirəm ki, Azərbaycan uşaqları məni tanımasalar belə, dərsliyə düşən şeirlərimi əzbər bilirlər. Mənim çoxlu mahnıları var. Sevinirəm ki, bu mahnıları çox istedadlı müğənnilər oxuyublar. Ağadadaş Ağayevin oxuduğu “Niyə küskünsən”, Zöhrə Abdullayevanın ifasında səslənən “Allahım, aşiqmi oldum”, Manananın oxuduğu “İnan”, Röyanın oxuduğu “Bu gecə” və s. bu kimi onlarla mahnının sözləri mənə məxsusdur. Cavanşir Quliyevin mənim sözlərimə bəstələdiyi “Təzə il” mahnısını çox görkəmli müğənnilərin – Mirzə Babayev, İlhamə Quliyeva, İslam Rzayev, Nisə Qasımova, Brilyant Dadaşova və Azər Zeynalovun birlikdə oxumaları da maraqlı hadisədir. Bu gün özüm ilə gətirdiyim “Dəniz, sən və mən” kitabına şeirlərlə bərabər çoxlu mahnı mətnləri də daxil edilib. “Könül səltənəti” kitabım isə lap təzəcə çap olunub, tamaşaçılar ilk dəfə ki, onu efirdə görürlər.

Günəl Həmidova: – Rafiq müəllim, çox istərdim ki, o kitabdan bir yeni şeir oxuyasınız.

Rafiq Yusifoğlu: – Böyük məmnuniyyətlə. Bu kitabdakı şeirlərin də böyük qismi elə sevgi ilə bağlıdır. O adam xoşbəxt idi ki, sevməyi bacarır, o adam xoşbəxt idi ki, onu sevirlər. Bax mən də bu xoşbəxtlərin sırasındayam. Dünyaya gəlmisənsə, gözlərin görürsə, ürəyin döyünə, sevə bilirsə, xoşbəxtsən... Mən Ulu Yaradana minnətdarlıq duyğusu ilə yazdığım “Dünyanın gözü məndədir” şeirimi oxumaq istəyirəm. (Şeir səslənir)

Günəl Həmidova: – Rafiq müəllim, Siz öz hisslərinizi, duyğu və düşüncələrinizi gözəl əks etdirə bilərsiniz. Şeirləriniz ayrı bir aləmə aparır bizi. Bəlkə də yaşımız azdır, ancaq hər yaşın öz sevgisi var.

Leyla İdrisova: – Mən də böyük zövq aldım. Rafiq müəllim, çox sağ olun bizə yaşatdığınız bu xoş anlara görə.

Rafiq Yusifoğlu: – Siz də sağ olun məni duyduğunuza görə! Bu şeirlərin hamısı real həyat hadisələrindən, real sevgilərdən qaynaqlanıb. Bəlkə də onların bəzilərinin yaranma tarixi sizə maraqlı gəldi. Mən uzun illərdi ki, ali məktəbdə dərs deyirəm. Bir vaxt uşaq ədəbiyyatından da mühazirələr oxuyurdum. Qızlardan biri uşaq şeirlərini sevmədiyini söyləyir, ay müəllim, böyüklər üçün ədəbiyyatdan danışın, uşaq ədəbiyyatı nədi? – deyirdi. Hirsələnib “Kal” adlı bir uşaq şeirimi oxudum:

Armud dərmişəm iki cib,
Babam məndən bərk inciyib.
Bir-bir dişləyib atıram,
Deyirəm armudlar pisdilər.
Babam mənə acıqlanıb,
Belə deyir hirsli-hirsli:

– Qulağını çəkəcəyəm,
Bir də armudu kal yolsan.
Dəymişi seçə bilmirsən,
Sən özün də hələ kalsan!

Mən sonra həmin adama və digər tələbələrimə başa salmağa çalışdım ki, uşaqlara, böyüklərə ünvanlanmağından asılı olmayaraq şeir şeirdi. Onu duymaq lazımdı. Onlara “Kimdir qapını döyən” şeirimi oxudum. Hamısının, elə o qızın özünün də şeir çox xoşuna gəldi.

“Kal” şeirim qıza çox təsir elədiyindən, uzun müddət çalışdı ki, mənə “kal” olmadığını sübut eləsin. Dedi ki, Rafiq müəllim, indiki uşaqların şeirə ehtiyacı olduğu kimi, cavanların da sevgi şeirlərinə böyük ehtiyacı var. Nə olar, sevgi şeirləri yazın! Qızın məntiqi məni inandırdı. Bir gün ondan bir məktub aldım. Məktubdakı bu cümlələr məni titrətdi, “Şüşə” şeirimizin yazılmasına səbəb oldu: “Günəş şüası şüşədən pəncərənin qabağındakı taxtaya düşmüşdü. Qərribə idi: şüanı şüşə keçirib taxtaya verdiyi halda, özü soyuq, taxta isə isti idi”...

Ürəyim buz deyil, düşmə təşvişə,
Sevda yollarında çox xiffət çəkib.
Sənin qınadığın bu soyuq şüşə
Şüşə olanacan müsibət çəkib.

Mane olmasa da, nura, günəşə,
Soyuğun önündə hasar tək qalxıb.
Sən hardan biləsən, bu soyuq şüşə
Nə qədər odların içindən çıxıb?!

Doğma budağından ayrılan xəzəl
Qoşulub yellərə hara tələsər?!
Şüşə ürəyimlə oynama, gözəl,
Sınmağı cəhənnəm, əlini kəsər...

Günəl Həmidova: – Oy dad... Necə gözəldi...

Rafiq Yusifoğlu: – Burda şüşə bir bədii obrazdı. Yeni-yetmələrin bu tipli şeirlərə böyük ehtiyacı var. Ona görə bu tipli xeyli şeirlər yazmışam. Bir var ki, fikirləşib şeir yazasan. Bir də var ki, o şeirlərdəki ovqatı yaşayasan. Mən dərs dediyim qızlarla daim sıx ünsiyyətdə olmuşam, onların etibarını qazanmışam. Elə buna görə də onlar düşüncələrini mənə deməkdən çəkinməyiblər, ürəklərinin qırxıncı qapısını mənə üzümə açıblar. Mənə məktublar yazıblar...

Leyla İdrisova: – Siz də onlara şeirlə cavablar yazmısınız.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli, tamamilə doğrudu... Bir dəfə hələ dərs demədiyim bir qız mənə yanaşib bir məktub verdi. Məktubda yazılmışdı ki, deyirlər ki, Siz hamını xoşbəxt eləməyi bacarırsınız. Nə olar, yalvarıram, mənə də xoşbəxt eləyin! Məktubu oxuyanda güldüm. Psixologiyanı bildiyimdən anladım ki, bu uşağa ata-anası kimi öyüd nəsihət versəm, məndən qaçacaq. Ona öz anlam tərzilə yanaşdım. Bir şeir yazıb sonunu bu fikirlə bitirdim ki, “əgər sevirənsən, xoşbəxt adamsan, xoşbəxtin nəyini xoşbəxt eləyim?” Bu şeirlə tanımadığım həmin qızın inamını qazandım. Hər şeyi mənə açıq-aşkar danışdı. Məlum oldu ki, avtobusda pul yığan bir oğlanla tanış olub, onu sevib. Ancaq valideynləri buna görə onu danlayıblar. Qızın etibarını qazanandan sonra yavaş-yavaş valideyn mövqeyinə keçdim, ona müəyyən məsələləri başa saldım. Bir müddət keçəndən sonra onun atası yanıma gəlib mənə qızını doğru yola yönəltdiyimə görə təşəkkür elədi...

Günəl Həmidova: – Leyla, doğrudan da, söhbət əsnasında məlum oldu ki, Rafiq müəllimin şeirləri təkcə cavanları duyğulandırmır, həyəcanlandırmır, həm də onları tərbiyə edir.

Leyla İdrisova: – Bəli, bəli...

Günəl Həmidova: – Rafiq müəllim, təəssüf ki, vaxtımız yekunlaşır. Siz o qədər gözəl, o qədər dolğun, o qədər maraqlı söhbət elədiniz ki, vaxtın necə keçdiyini də bilmədik. İstəyirəm sonuncu sualımı verim. Sevginin əbədi olması məsələsinə münasibətinizi bilmək istərdim.

Leyla İdrisova: – Belə deyirlər ki, insan sevdiniə qovuşanda sevgi əbədi olur. Bəlkə də bu belə deyil.

Günəl Həmidova: – Mən istəyirəm bu məsələ ilə bağlı Rafiq müəllimin fikirlərini öyrənəm. Rafiq müəllim, necə eləmək lazımdı ki, sevgi əbədi olsun?

Rafiq Yusifoğlu: – Mən şeirlərimdən birində yazmışam ki, sevgi çağırılmamış qonaq kimi gəlir, ancaq ev sahibinə çevrilir. Sevgi resseptlə deyil. Neyləyim ki, məni sevsinlər, neyləyim ki, sevim deməklə bir şey hasil olmur. Sevgi nə yaş bilir, nə din bilir, nə əxlaq bilir, əvvəldə dediyim kimi, sevgi hər şeydən yuxarıda, təkcə Allahdan aşağıdadır. Sevgi heç kəsin sözünə baxmır, heç kəslə hesablaşmır. Qadağalar qoyduqca bu sevgi daha da güclənir...

Günəl Həmidova: – Bəli, istəyirəm ki, bu günkü mövzumuzu bu möhtəşəm cümlələrlə yekunlaşdıraq. Sevgi çox böyük məhfumdur, çox böyük anlayışdır. Bizimlə öz mənalı fikirlərinizi bölüşdüyünüzə görə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Bir azdan gözəl bir musiqi gələcək. Tamaşçılarına bir də xatırladım ki, verilişimizin qonağı çox istedadlı müğənni Leyla İdrisova və gözəl şairimiz, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğlu idi...

DUYUMLAR, DEYİMLƏR

Dünya Allahın evidi, biz onun qonaqlarıyıq.

***

Məni Allahım yaradıb, ona görə də həmişə yaşayacam...

***

Allahın yaratdığına bəndə necə həqarət gözü ilə baxa bilər?

***

Tanrı bu dünyada tükənmiş o dünyaya aparır.

***

Əslində insanın yaratdıqları da Allahın verdiyi ağılın, istedadın nəticəsində yaranır.

***

Dağlar elə bil ki, yerin dayağı, güvənc yeridi. Onun ucalığı hava axınının, süxurları, kökləri isə torpaq sürüşməsinin qarşısını alır.

***

Dağ dağa rast gəlməsə də, dağ dağa söykənər.

***

Əvvəlcə qulağın (eşitmək), sonra gözü (görmək), daha sonra ürəyin, beyinin (duymağın, anlamağın) yaranması həyrət doğurur və adamı bu haqda düşünməyə vadar edir.

***

Dəmir qırıntıları yerin özündə olmur, göydən gəlir, ulduzlardan, səma cisimlərindən qopub yerə düşür. Misri qılıncın ildırım parçasından düzəlməsi inancı da yəqin ki, təsadüfi yaranmayıb.

***

Onunla vidalaşmaq vaxtı yaxınlaşdıqca, dünya gündəngünə gözəlləşir.

***

Keçmişə qayıtmaq bu günü, gələcəyi unutmağa bənzəyir. Mən keçmişə qayıtmaq yox, gələcəyə getmək istəyirəm, qarşıda məni uçurumlar gözləyə belə...

***

İnsanın böyüklüyü, kiçikliyi birbaşa ondan düşüncə tərzi ilə əlaqədardır. Hansı tərzdə düşünürsənə, dünyanı necə dərk edə bilərsənə, böyüklük, yaxud kiçiklik meyarına çevrilir....

***

Xalqın mədəniyyəti ondan tarixinə münasibəti ilə ölçüləndir...

***

İstər İstanbulda olsun, istər Los Angelesdə, istər Bakıda, qarğa qarğadı...

***

Ömür doğmalar, əzizlər, sevdinin insanlar, vətən uğrunda xərclənmək üçün olan bir xəzinədi...

***

Əsgərinin şəhid olmağından qorxan ölkə özü şəhid olar...

***

Ölüm haqdı – kim ölümdən qorxursa, ondan imanı kamil deyil..

***

Hər kəs o dünyaya öz ayağıyla getmir.

***

Həyə olmasa, həyəcan olmaz.

***

Başımızı verərik, amma baş əymərik.

***

İnsanlarla ünsiyyət dünyanın puçluğu, ömrün müvəqqətiliyi ağrısını bir qədər səngidir...

***

Ən böyük məsafə iki bir-birini duymayan insan arasında olan məsafədi...

***

Həyat elə bir məktəbdə ki, həmişə bizi öyrədir. Ancaq ömür elə qısadı ki, bütün öyrəndiklərimizi tətbiq etməyə macal tapmırıq.

***

Sevgi nifrətdən də, xəyanətdən də, intiqam hissindən də güclüdü, uzun ömürlüdü...

***

Sevgi elə bir körpüdü ki, o, iki dayağın üstündə dayana bilər... Qovuşmaq istəyindən yaranır körpü... Bu istək yoxdusa, körpü tikməyə lüzum qalmır... Çay yoxdusa, körpü tikmək gülüncdü... Sellər-sular qovuşmağa qoymayan ənənələrdi...

***

Dostluq məhəbbətə çevrilsə də, məhəbbət dostluğa çevrilə bilməz. Ona görə ki, məhəbbətdən sonra nifrət gəlir.

***

Uzun ömrün əzabları da uzun olur.

***

Məhəbbət, sevgi olmayan yerin adı cəhənnəmdi.

***

Adamlar olmayanda dünya gözəlliyini itirir.

***

Biz xalqı tanımırıq, xalq isə bizi yaxşı tanıyır...

***

Hava həmişə eyni olmadığı kimi, əhvali-ruhiyyə də eyni olmur. Əhvali-ruhiyyə duyğular selinin postamentinə bən-zəyir...

***

Hər bir insanın həyatı bir romandır. Ancaq bu romanı müəllifin özündən başqa kimsə oxuya bilmir.

***

Yalnız saf, təmiz adamlar səmimi ola bilər. Çünki belələrinin utanc gətirən, gizləməli bir şeyləri yoxdu...

***

Uşaq cəmiyyətdən çox təbiətə, ilkinliyə yaxındı.

***

Məncə, pencəyini götürüb çıxmaq kişilik deyil, xəyanətə təslim olmaqdı.

***

Hakim təbəqənin hakimiyyəti əlində saxlaması üçün ən yaxşı vasitə insanları onlara sərf edən prinsiplər, əxlaqi görüşlər ruhunda tərbiyə etməkdən ibarətdir.

***

Neçə ki, özümüzdən aşağı hesab etdiklərimizi tənqid eləyir, özümüzdən yuxarı təbəqənin nümayəndələrini tərifləyirik, demokratiyadan, inkişafdan, mədəniyyətdən söhbət gedə bilməz.

***

İnternet cəmiyyətin aynasıdır – orada hər cür sifət görürsən... Televiziya qismən də olsa nəzarət altındadır...

***

Uşaq vaxtı o qədər oyuncaqla oynayırıq ki, böyüyəndə həyat bizi oyuncağa döndərir.

***

İnad sözünün kökündə inanmaq var, insan inanır ki, inadkarlıq edir.

***

Cahillik sözünün kökündə “cəhl” var...

***

Mən hamını duya bilirəm, ancaq hamını sevmə bilmirəm.

***

Qağayılar yem üçün kanalizasiya tökülən yerə, insanlar təbiətin gözəlliklərini qoyub şəhərə can atırlar.

***

Kimi sevir, kimi sevgini müzakirə eləyir.

***

Gözəl sözünü o qədər sağına-soluna xərcləmişik ki, indi gözəl deyəndə göz önünə birinci eybəcərlər gəlir...

***

Elə adamlar var ki, çox danışanda da az, elə adamlar da var ki, az danışanda da çox görünür.

***

Ən qüdrətli aktyorun belə macalı olmur bircə gün özü olmağa...

***

Hər bir ölkə, şəhər orada yaşayan insanların zövqünün, təxəyyülünün, bacarıq və qabiliyyətinin, mədəniyyətinin, yaşayış tərzinin göstəricisidir...

***

Muğam oxuyanda xanəndə əyləşsə də, səsi həmişə ayaq üstədi, ucalara gedir.

***

Yaltaq sözünün kökü “yal”dı. Yalın xətrinə sahibinə yalmanan itlə bir tikə çörək, şöhrət, vəzifə, ev-eşik üçün yaltaqlanan insanlar arasında az fərq var...

***

O yerdə ki, pis təbliğ, yaxşı qadağa olunur, ora sözün bitdiyi yerdi...

***

Kütlənin mədəniyyəti ayrı-ayrı fərdlərin mədəniyyəti ilə ölçülür.

***

Sevdiyin adamla sevmədiyin adam haqqında danışmaqdan böyük cəza yoxdu...

***

Evin yanında bulaq olanda arx çəkməyə ehtiyac qalmır.

***

Daim cəmiyyətdən gileylənən adam birinci növbədə özünə bu sualı verməli: “Mənim özüm cəmiyyətə nə vermişəm ki, ondan da nə istəyim?”

***

Ailə xoşbəxtlik üçün çox vacibdi, ancaq xoşbəxtlik tək-cə ailədən asılı deyil...

***

Həssaslıq, kövrəklik insanın bəzəyidir. Giley-güzar isə məhəbbətin qayçısıdır

***

Nadanla mübahisə eləyənin elə özü də nadan kimi bir şeydi...

***

Biz kiminsə rəyinə görə kimisə sevmirik...

***

Min ulduz bir ayı əvəz edə bilərmi? Əvəz eləmir...

***

Mənim üçün dənizi, meşəni çəpərləyib camaatı ora həsrət qoyanlarla Qarabağı işğal edən erməninin heç bir fərqi yoxdu.

***

Günəşli gün. Neçə ki gün var, günəş də var. Günəşsiz gün yoxdu. Günəşsiz bu dünyanın günü yoxdu, unytma! Gün sözü günəşsiz təsəvvürə gəlirmi?

***

Uzaqdan vətən daha gözəl, daha cazibədar, daha bütöv görünür...

***

Balta ilə palıd kəsərlər, çör-çöp yox!

***

Demokratiya müəyyən mənada azadlığın qənimidi...

ƏDƏBİ DÜŞÜNCƏLƏR

Allah sevdalı adamlara ona görə yazıb-yaratmaq istedadı verib ki, öz kükrəyən duyğu və düşüncələrini vaxtında sözə, nəğməyə, rəsmə çevirə bilsinlər. Yoxsa heç bir ürək bu duyğular, düşüncələr, ağrılar, əzablar selinin ağırlığına, təzyiqinə tap gətirə bilməz, dağılıb parça-parça olardı...

***

Ədəbiyyat tarixi xalqın tarixinin tərkib hissəsidir.

***

Uşaq ailənin güzgüsü olduğu kimi, poeziya da şairin daxili dünyasının aynasıdır...

***

Sual verməyi xoşlamıram. Məni düşündürən sualların cavabını özüm tapmağa cəhd eləyirəm və sonradan görürəm ki, by cavabı mənə mənim özümdən başqa kimsə verə bilməzdi...

***

“Alim olmaq asandı, insan olmaq çətin” fikri səhvdir. Çünki heç bir istedadsız adam nə qədər zəhmət çəksə belə, alim ola bilməz. Genetikasında insanlıq cəvhəri olmayanların nümunəvi insan olması da şübhə doğurur. Ancaq mayası insanlıqla yoğrulmuş insan heç bir cəhd göstərməsə belə həmişə insandır. Başqa sözlə, istedadlı adamın alim olması, ağır zəhmət, gərgin axtarışlar tələb etdiyi halda, insanın insan olması üçün onun insan balası kimi doğulması yetərlidir.

İnsan olmaq üçün insan övladı kimi doğulmaq kifayətdirsə, alim üçün bu yetərli deyil. Ona görə ki, alim anadan alim kimi doğulmur, hətta onun ata-anası alim olsa belə.

İstedad+zəhmət+mühit+təhsil+fəsiləsiz axtarışlar – alimliyin yolu bu körpülərdən keçir.

***

İqtisadiyyatı bazar tənzimləyə bilər, mədəniyyəti yox. Bazar pul qazanmaq üçündü. Mədəniyyət isə qazanılan pulu necə xərcləmək, hara xərcləməklə əlaqədidi.

***

Əhalinin sayı artdıqca kitabların, qəzet və jurnalların tirajı günbəgün azalırsa, ədəbiyyatın, mədəniyyətin hansı inkişafından söhbət açə bilərik?

***

Milli metodologiya bütün həyati məsələləri, hadisələri, hərəkət və davranışları, elmi, mədəniyyəti, incəsənəti dəyərləndirmək meyarıdır. Məsələyə hansı gözlə baxmaq çox vacibdir, metodoloji əhəmiyyət kəsb edir. Metodologiya bütün məsələlərə xalqın mənafeyi, əxlaqi görüşləri prizmasından baxmaq vasitəsi, üsuludur...

***

Hər şey nəzər nöqtəsindən asılıdır. Günəşin yerə hansı bucaqdan, hansı məsafədən baxışı qışı, yazı, yayı, payızı yaratdığı kimi...

***

İnsan təbiətin ayrılmaz bir parçasıdır. Elə byna görə də onyn təbiət haqqında duyğu və düşüncələrinin öyrənilməsi, araşdırılması və dəyərləndirilməsi son dərəcə vacib məsələdir. İnsanın mahiyyəti onyn duyğu və düşüncələrində öz əksini tapır..

***

Ədəbi proses döyüş meydanını xatırladır. Döyüş qurtarandan sonra ora ilk gedən səpyorlar – minaxtaranlar ədəbi tənqiddi, byndan sonra tədqiqatçılar gəlib məsələnin mahiyyətini araşdırırlar.

***

Təssüf ki, bizdə nəzəri fikir lapet roly oynayıb. Ədəbiyyat özü traktordu, ədəbi tənqid lapet... Ədəbi tənqid

ədəbiyyatı öz arxasınca apara bilmir, ədəbiyyat onyn başına ip salıb sürüyür...

***

“Lakmusu, finolofteleyini” daha dəqiq meyarlarla işləyən, 50 ildən artıq ədəbi prosesin içində olan bir yaradıcı insan kimi bunu deyirəm. Məşədi İbad demişkən, “Tarixi-Nadir”i yarıya qədər oxuyan bir adam kimi mən bir şey başa düşmürəmsə, poeziyadan xəbərsiz by avam camaat neyləsin?

***

Mənim üçün müəllif yox, ədəbi fakt maraqlıdır...

***

Sözün şəklini çəkə bilməyənlər öz şəkillərini çəkdir-məklə tarixdə qalmaq istəyirlər...

***

Postmodernistlər yel dəyirmanı ilə vuruşan Donkixota bənzəyirlər.

***

Əslində bütün məcazlar – təşbeh, istiarə və s. bəlağət kateqoriyalarıdır, poetik söz qəliblərinə bənzər bir şeydi.

***

Bir var bədənə uyğun paltar tikəsən, bir də var paltarını tikib, ona uyğun bədən axtarasan. Bir var paltarını uyğunlaşdırasan, bir də var bədəni... Qəzəl yazmaq formaya uyğun bədən tapmaq kimi bir şeydi...

***

Xətai qoxlayan qızılgül nəinki çoxdan solub, hətta heç onun izi-tozu da yoxdu. Lakin şairin qızılgülə həsr elədiyi şeir həmişə tərəvətli, təzə-tərdi. Həmin gülün ətri sözə hopub neçə əsrlərdi ki, yaşayır.

***

Sənət adamı təkcə özü üçün ölür, özgələr üçün isə yaşayır...

***

Təhlil ayrı şeydi, icmalçılıq ayrı. Ancaq təəssüf ki, çox zaman məqalələrdə təəssübkeş icmalçılıq elmi təhlili kölgədə qoyur.

***

Təəssüf ki, çoxları şeiri təhlil edə bilmədiklərini ordan-burdan götürdükləri nəzəri qənaətlərlə ört-basdır eləməyə çalışırlar. Əslində şeir təhlili poetik duyumdan başlayır. Bu duyum isə bizim müasir tənqidçilərin böyük əksəriyyətində yoxdur.

***

Bədii təhlil səriştəsi olmayandan bədii təhlil mədəniyyəti gözləmək olmaz.

***

Bəzi tənqidçilər şair, yazıçı ola bilməmələrinin intiqamını şairlərdən, yazıçılardan almaqla toxtaqlıq tapmaq istəyir.

***

Mənim necə şair olmağımı çox az adam bilir və bilənlərin isə əksəriyyəti özlərini bilməzliyə vurur...

***

Az-çox yğurlu nə yazmışamsa, onlar zəif şeirlərimin hesabınadı... Ölən şeirlər yaradıcılıq cəbhəsində şəhid olan əsgər kimidi...

***

Söz şairlərin yapışdığı saman çöpü kimi bir şeydi...
Sözlə qarın doymur, halva-halva deməklə ağız şirin olmur...

***

Hər təfərrüat detal deyil. Təfərrüat poetik missiya yerinə yetirəndə, bədii əsərin strukturunda funksional elementə çevriləndə bədii detala çevrilir.

***

Xalqın tanımadığı xalq şairləri o qədər ki...

***

Poetik kamillik insanın özünün özünü dərkilə bağlıdır. İnsan özünü dərk eləyəndə Allahı da, dünyanı da dərk etməyə yaxınlaşır.

***

Əslində subyektiv fikir obyektiv reallığı daha dərinləndən anlamaq üçün yardımçı olur.

***

Təəssüf ki, filoloqların böyük əksəriyyəti şeir-sənət məbədinin içinə girə bilmir, onun həndəvərində fırlanırlar. Xaricdən gətirdikləri modernist, postmodernist nərdivanlar belə bu sehrli qalanın divarlarını aşmağa yardımçı ola bilmir. Çətin ki, Füzuli babamızın dediyi “Nigari-ənbərin-xət” belələrinə üz göstərə...

***

Bəzi cavanlar əsərlərini oxymayan və bəyənməyənlərin acığını xalqın oxuduğu və sevdiyi şairlərdən və yazıçılardan çıxmaq istəyirlər..

***

Adamı əlinə qələm götürdüyünə peşman eləyir, seçilmiş şairlərin “Seçilmiş əsərləri”...

***

Hər gün yazmaqla uğur qazanmaq olmur. Qurbağa hər gün oxusa da, onyn nəğməsi qurultudan başqa bir şey deyil...

***

Böyük şair, alim olmaq üçün böyük ölkənin vətəndaşı olmalısən. Vətəndaşı vətəndaş eləyən onyn vətənidir.

***

Sənət dünyasında sıradan adam yoxdu, hamı öz sənətinin həm əsgəri, həm də generalıdır...

***

Yazıcının ən böyük mükafatı oxucu məhəbbətidir...

***

Gül-çiçək gözəllik rəmzi olmaqla yanaşı, insanın daxili dünyasını açmaq vasitəsidir. Kim gülə hansı gözlə baxa bilsə öz daxili dünyasını nümayiş etdirir.

***

Rənglərin uyarlılığı da onyn qafiyəsidir. Şeirin təsir gücünə, ritminə qafiyə təsir etdiyi kimi, rənglərin də uyarlılığı mənzərəni gözəlləşdirir.

***

Adam özündən səviyyəli adamların yazısını oxymalıdır.

***

Bədii əsərdə bütün sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin məcmusuna fərdi yaradıcılıq üslubu deyilir...

***

Şeirimizi, ədəbiyyatımızı alaq otlarından təmizləməyin vaxtı çoxdan çatıb. Əgər mahnıları ekrandan, efirdən düşməyən, zorla evimizə girən “şair-bəstəkarlar”ın əsərlərində bir dənə də olsun obrazlı, işıqlı misra yoxdursa, vay ony dinləyənlərin halına!

***

Məzmun və forma. Bizi meyvənin görkəmindən çox, onyn dadı maraqlandırır, elə deyilmi?

***

Mifoloji görüşlərin və xalq inanclarının peyzaj yaradıcılığına əhəmiyyətli dərəcədə təsiri danılmaz, təkzib olunmaz faktdır.

***

Hekayə epik əsərin ən kiçik janrlarından olub, süjetinin mərkəzində hər hansı bir həyat hadisəsi dayanan yığcam, mənalı, müəllif qayəsini ifadə edən nəsr əsəridir. Hekayənin qəhrəmanları birbaşa həmin hadisənin iştirakçılarıdır və onların xarakteri səciyyəvi süjet vasitəsi ilə açılır.

***

İstedadlı adamı yalnız fasiləsiz zəhmət dahi eləyir...
İstedadsız adamın zəhmətinin isə faydası yoxdu...

***

Ədəbiyyata ədəbiyyatdan gələnə ədəbiyyata həyatdan gələnlərin arasında böyük fərq var. Həyatdan Tolstoydan da, Dostayevskidən də, Hüqodan da, Balzakdan da daha çox öyrənmək mümkündür... Bu görkəmli yazıçıları sevdiren də elə onların əsərlərindəki həyat həqiqətləridir. Ədəbiyyata ədəbiyyatdan gələnlərin əsərlərində formalizm dumanı olan-qalan həyat işığını da görünməz edir...

***

İnsanın ünsiyyətə ehtiyacı olub həmişə. İnsanı insan eləyən əslində elə ünsiyyətdir. Öz ünsiyyət ehtiyacını ödəmək üçün yollar axtaran insan zaman-zaman bu yolda dəridən-qabıqdan çıxıb, vasitələr axtarır. Bu ehtiacın nəticəsi kimi dillər yaranıb... Ancaq təəssüf ki, ünsiyyət vasitələri çoxaldıqca səmimi ünsiyyət arxa plana keçib...

***

Ünsiyyət həm insanları bir-birinə yaxınlaşdırır, həm də onları bir-birindən uzaqlaşdırır. Çünki ünsiyyət zamanı mü sahibinin iç dünyası üzə çıxır.

***

Gözəl ədəbiyyatşünas olmağın birinci şərti bədii mətni lazımi şəkildə dəyərləndirmə bacarığıdır. Ədəbiyyatşünasın nəzəri hazırlığı vacibdir. Ancaq çoxlu nəzəri ədəbiyyatdan istifadə heç zaman səviyyəli bədii təhlilə zəmanət verə bilməz.

***

Yer üzündə tək bir cə duyumlu oxucum olsa, onun xətrinə yazmağa dəyərdi...

***

Ədəbiyyatımız əbədiyyətə qovuşub, üstündə ağlayan lazımdı...

***

Simasını dəyişənlərin özləri də dəyişik düşür...

***

Poeziya insanın özünüdərkinə yardımçı olur... Şeir yazmaq düşüncənin bədii formaya salınması prosesidir...

***

Əfsanələr, əsatirlər, bədii mətnlər simvolikanı özünə yükləyib gələcək nəsillərə aparan mifoloji məktublardır...

Bədii forma mövzunun əyninə gəlməyəndə çox eybəcər təsir bağışlayır. Əyinə görə paltar tükərlər, paltara görə bədəni yonmaq olmaz axı!

***

Qəzəldə məzmun, fikir formanın quluna çevrilir, sərbəst şeirdə forma məzmunun. Bir var bədənə uyğun paltar tapasan, bir də var paltara uyğun bədən. Fikri, düşüncəni zorla hər hansı bir qəlibə salanda arzu edilən nəticəni almaq olmur.

***

Mənim üçün bədii əsəri dəyərləndirməyin iki meyarı var: 1.Yazıçı nə deyir? (Onun sözündə nəşə yeni bir şey varmı?) 2.Necə deyir? (Bədii formada, deyim tərzində yenilik varmı?)

***

Hiss, düşüncə çayları özü ilə nə gətirir?

***

Yazıçı da snayper kimi gülləni hədəfə vurmağı bacarmalıdır.

***

Çap olunan əsərləri zamanın girdabında qərq olan yazıçının onları xilas etmək üçün əl-qol atması, suda boğulanın saman çöpündən yapışması kimi bir şeydir...

PUBLİSİSTİK MƏQALƏLƏR

QARŞIDA ABAD, İŞİQLİ QUBADLI GÖRÜRÜK

Torpaqlarımızın, ayrı-ayrı şəhər və kəndlərimizin, xüsusən, doğulub boya-başa çatdığım Qubadlının işğalı hamı kimi mənim də ürəyimi göyüm-göyüm göynədirdi. Yurd həsrətli şeirlər, hekayələr, nağıllar, məqalələr yazmaqdan başqa əlimdən bir şey gəlmirdi.

1997-ci ildə mənim şeirlərim əsasında Azərbaycan Dövlət Televiziyası “Bütün Azərbaycan əsgər olmalı” adlı bir tamaşa hazırlamışdı. Orada ağrılarımız, acılarımız, gəncələrimizin vətənpərvərlik ruhu öz əksini tapmışdı. Soydaşlarımız kimi taleyinə qaçqınlıq, köçkünlük adlı dərd payı düşən heykəllərimizin də taleyi məni göyüm-göyüm göynədirdi. Natəvanın, Üzeyir bəyin, Bülbülün abidələrinə müraciətlə deyilirdi ki, sizin postamentinizi uçursalar da, özünüzü tarixin ucalığından endirə bilmədilər.

Çox şükür, uzun illərin məşəqqətli ayrılığından sonra arzularımız çin oldu. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında xalq bir yumruq kimi birləşdi. Hamımız tarixi bir müharibənin iştirakçısına çevrildik. Müharibədə, az qala, hər ailəni düşməne nifrət, vətənə məhəbbət ruhunda tərbiyə edilən oğullar təmsil eləyirdi. Əlində üçrəngli bayrağımız yellənən körpə uşaqlarımızdan tutmuş köksündə ürəyi payız yarpağı kimi titrəyən qocalarımıza qədər hamı müharibənin gedişini həyəcanla izləyir, Prezident İlham Əliyevdən qələbə müjdəli xəbərlər gözləyirdi.

Vətən sevgisi on milyon “mən”i birləşdirib, vahid “biz”ə döndərmişdi. Qələbənin ən mühüm şərtlərindən biri də elə bu idi. Bütün açıq və gizli havadarlarının köməyinə baxmayaraq, düşmən Azərbaycan ordusunun qarşısında duruş gətirə bilmirdi. Nəyi nə vaxt, necə etməyi hamıdan gözəl bilən Ali Baş Komandanın “dəmir yumruğu” düşməni, dəmir məntiqi isə onların havadarlarını məhv eləyirdi. 44 günlük müharibədə torpaqlarımızın tamamilə işğaldan azad edilməsi fantastik bir hadisəyə bənzəyirdi. Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında əsgər və zabitlərimiz misilsiz qəhrəmanlıqlar göstərərək, yeni bir tarix yaratdılar. Bunun üçün hərə öz əlindən gələni etdi.

Müharibəni zəfərlə başa vurandan sonra Prezident İlham Əliyevin işaldan azad edilmiş şəhərlərimizi, rayonlarımızı ziyarət etməsi hamı kimi mənə də çox fərəhləndirirdi. Xüsusən, ötən il 23 dekabrda Prezident İlham Əliyevlə Mehriban xanımın Qubadlıya səfəri mənə çox duyğulandırmışdı. Elə həmin gün “Ali Baş Komandanın Qubadlı səfəri” adlı bir şeir yazmışdım. Bu il nəşr edilən “Zəfər dastanı” kitabıma daxil edilən həmin şeir bu misralarla bitirdi:

Bitdimi bu qara-qorxulu nağıl?
Ürək xiffət çəkir ötən çağ üçün.
Torpağı ölümdən qurtaran oğul
Gedir xəstə yurdu yoluxmaq üçün...

Yanır, şölələnilir köksündə məşəl,
Can atır kəndləri qurub tikməyə...
Düşmənin başında yumruq olan əl,
Gedir küskün yurda sığal çəkməyə...

Sevincdən uçunur bərələr, bəndlər,
Divarlar dikəlmək, qalxmaq istəyir.
Yaralı şəhərlər, viranə kəndlər
Xilaskar oğluna baxmaq istəyir.

Açır gözlərini yaralı torpaq,
Üzləri təbəssüm bəzəyir indi.
Zirvədə yellənən üçrəngli bayraq
Zəfər çələnginə bənzəyir indi...

Heç yatsam yuxuma da girməzdi ki, Qubadlının işğaldan azad edildiyi günün bir ili tamam olanda – 25 oktyabr 2021-ci ildə illərdən bəri üzünə həsrət qaldığım doğma yurdu, Qubadlıni ziyarət eləyənlər sırasında mən də olacam...

İnana bilmirdim ki, gün gələcək, cənab Prezidentlə şəxsən görüşə, tarixi bir gündə Ali Baş Komandanı işğaldan azad edilmiş torpaqların, o cümlədən bizim rayonumuzun gələcəyi ilə bağlı çıxışını dinləyə-dinləyə, onunla söhbət edə, daşı daş üstə qalmayan Qubadlının küçələrində birlikdə gəzə biləcəyəm. 28 ildən bəri görmədiyim Qubadlıda o qədər duyğulu anlar yaşadım ki...

Həyəcanlı səfərimiz başlanmışdı. Üzümüz Qubadlıya sarı idi... Yol boyu dağıdılmış kəndlərə, qəsəbələrə baxanda ürəyimizdən qara qanlar gedirdi. İstər-istəməz xəyalımda bu yolla Qubadlıdan çıxdığım günün ürək göynədən mənzərələri canlanırdı. Ötən günlərlə indini müqayisə eləyir, düşünür, xəyallara dalır, Qubadlıda keçən atalı-analı xoşbəxt anları xatırlayırdım.

31 avqust 1993-cü ildən 25 oktyabr 2020-ci ilə qədər biz qubadlıların nələr çəkdiyini bir Allah bilir. Yadıma 18 avqustda rayon mərkəzinin qrad atəşinə tutulduğu, bir gün sonra ağsaqqalların təkidi ilə anamı və uşaqlarımı götürüb Qubadlıdan çıxdığım günün ürəkgöynədən mənzərəsi düşür...

Qubadlıda heç nə olmaybmış kimi hamı öz işində idi. Adamların əhvali-ruhiyyəsi çox yüksək idi. Cəbrayıl ərazisinə girəndə isə mənə aydın oldu ki, sən demə havadarlarının hesabına düşmən o vaxt Cəbrayılı da, Füzü-

lini də işğal edibmiş. Araz boyu yolu isə açıq qoyubmuşlar ki, adamlar çıxıb getsinlər. Nə eləyəcəyini bilməyən zavallı insanların vahiməli, narahat görkəmi, yük maşınlarının üstündə daşınan yorğan-döşək, nəqliyyatın hərəkətinə mane olan qoyun-quzu sürüsünü görmək, ürək göynədən ağlartı səsinə eşitmək mənə çox ağır idi...

O vaxt heç kəsin ağlına gəlməzdi ki, yurd həsrətinin ağrısı 30 ilə yaxın davam eləyəcək. Bu otuz ildə bütün qaç-qınlar, köçkünler kimi, qubadlıların da nələr çəkdiyini bir Allah bilir. Zaman öz işini görürdü. Yurd həsrəti ilə dünyasını dəyişənlər təssüf ki, doğma Qubadlının işğaldan azad edildiyi günü görə bilmədilər.

Bir vaxt Qubadlıdan üzü Füzuliyə gəldiyim yolla indi geri qayıdardım. Üzüm gözəlliklər diyarı, doğulub-boya başa çatdığım Qubadlıya tərəf idi. Özümü qalib ölkənin vətəndaşı, şairi, alimi, müəllimi kimi çox qürurlu hesab eləyirdim. Yol boyu bizə bu sevinci yaşadan Ali Baş Komandanımıza, onun əmrlərini şəərəflə, qəhrəmanlıqla yerinə yetirən əsgərlərimizə dualar eləyir, can sağlığı arzulayır, vətən uğrunda şəhadət zirvəsinə ucalan şəhidlərimizə rəhmət diləyirdim... Yol boyu gördüyüm möhtəşəm quruculuq işləri, çəkilən yollar, Ağalıda tikintisi başa çatmaqda olan möhtəşəm “Ağıllı kənd” ürəyimi qürur hissi ilə doldururdu...

Qubadlı ərazisinə girəndə hamı kimi mən də həyəcanlanmışdım. Dağıdılan, viranə qoyulan kəndlər, qəsəbələr ürəyimizi göynədir, Qubadlının xərəbələr qoynunda belə öz gözəlliyini saxlayan mənzərələri isə könül oxşayırdı... Necə deyərlər, hamımızın bir gözü gülür, bir gözü ağlayırdı...

Xanlıq körpüsündən keçə-keçə Həkəriyə baxmağım ayrı bir aləm idi. Həyəcanla Xanlıqdan çıxıb, dağın üstündən Qubadlı vadisinə, Bərgüşadın qijiltı ilə axdığı yerlərə baxmaqdan ötrü ürəyim atlanırdı...

Nəhayət, illərdən bəri arzusunda olduğum bu mənzərə gözlərim önündə canlandı. Qarşıda elə gözəl, möhtəşəm bir

panoram açılırdı ki, sözlə ifadə eləməyə belə acizlik çəkirdəm. Bu gözəllik məni həm sevindirir, həm də əvvəlki illərdən fərqli olan mənzərələr ona kədər notları əlavə eləyirdi. Bərgüşad çayı vadidə əmələ gələn sıx meşəliyin içində görünməz olmuşdu. Təbiət xarabazara çevrilən yurd yerlərimizi də öz yaşıl qanadları altında gizləməyə çalışmışdı elə bil.

Çox şükür, arzularımız çin oldu. Çox şükür, illər boyu ölkənin iqtisadi, hərbi qüdrətini artıran, hansı işin nə vaxt, necə eləyəcəyini hamıdan yaxşı bilən Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə müzəffər ordumuz düşməni darımağın elədi, mənfur yağıları və onların havadarlarının arzularını gözlərində qoydu...

Bu da Qubadlı. Son duracaq yerimiz... Əvvəlcə heç harada olduğumuzu dərk eləyə də bilmədik. Sonra əslən Qubadlıdan olan alim qardaşım İlham Şahmuradovla buranın hara olduğunu müəyyənləşdirməyə çalışdıq. "Hamamın yoxuşu" deyilən yeri tapmağımız bizə ipucu verdi. Sən demə elə Hafizə bibimgilin evinin yanında dayanıbmışıq... Səməd Vurğun küçəsi ilə gedə-gedə doğmalarımızın, əzizlərimizin dağıdılmış evlərinə baxmaq çox ağır idi...

Geriyə, tarixi bir günün qeyd olunacağı yerə qayıtdıq. Cənab Prezident İlham Əliyev və Birinci Vitse Prezident Mehriban Əliyevanın hamı ilə bir-bir görüşməsi, şəkil çəkdirməsi, adamların arzu və təkliflərini diqqətlə dinləməsi görüşün atmosferini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmişdi. Hamı özünü xoşbəxt sanırdı. Möhtərəm Prezidentimizin çıxışları xarabaya çevrilən şəhər və kəndlərimizin, o cümlədən də Qubadlının gələcəyi haqqında dolğun təsəvvür yaratdı...

Tədbirdən sonra birlikdə Səməd Vurğun küçəsinin qurtacağına qədər getdik, pillələrlə qalxıb üzü körpüyə tərəf yollandıq. Vaxtilə atamın, anamın dərs dediyi, indi isə izitozu qalmayan məktəbin yeri, şəhərin bu tayı ilə o tayını birləşdirən körpünün dağıdılmış görkəmi, qijiltıyla axan

Bərgüşadın ağaclar içində görünməz olması ürəyimdə qəribə duyğular oyadırdı...

Torpaqları düşmənlə tapdağından azad eləyən, dəmir yumruğu ilə düşməni, dəmir məntiqi ilə onun havadarlarını məhv eləyən Ali Baş Komandanın möhtəşəm quruculuq planları hamımızı heyran eləmişdi. Qubadlına elektrik enerjisi ilə təmin edən müasir, böyük imkanlara malik yarımstansiyanın açılışı, Xanlıq-Qubadlı yolunun təməlinin qoyulması elə bil ki, Qubadlının yeni ad gününə möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin hədiyyəsi idi.

Hamı öz çıxışında bu xoşbəxtliyi qubadlılara qismət eləyən uca Allaha şüklər edir, yurd həsrəti nısgilinə son qoyan müdrik siyasətçiyə, Heydər Əliyev yolunun ləyaqətli davamçısına öz təşəkkürünü bildirirdi. Prezidentin çıxışlarını dinləyə-dinləyə tam əmin olduq ki, dünənki qaçqın-köşkün ürəyinə zəfər məlhəmi qoymağı bacaran Prezidentimizin rəhbərliyi altında Qubadlı da tezliklə Şərqi Zəngəzurun ən gözəl, möhtəşəm şəhərlərindən birinə çevriləcək...

Qubadlıdan geri qayıdanda isə sözlərimə Siyavuş Kəriminin bəstələdiyi “Ulu Öndər” mahnısını dinləyirdim.

Abad Qubadlıya qayıdacağımız günü xəyalımda canlandırı-canlandırı Ulu Öndərə rəhmət, yolunu ləyaqətlə davam etdirən prezidentimiz İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya, onların ailə üzvlərinə can sağlığı arzulayırdım...

Xarabazara çevrilmiş rayon mərkəzinin ürək göynədən mənzərəsi gözüm önündən getmirdi. Çox kövrəlmişdim. Ancaq mənə elə gəlirdi ki, yurd həsrətiylə dünyasını dəyişən insanların, torpaqlarımızı öz qanları bahasına azad edən şəhidlərimizin ruhu şaddır.

Yurduma xəyalən təskinlik verib deyirdim: Gözün aydın, Qubadlı! Sən azadsan, sən abad olacaqsan. Sənin işğaldan azad edildiyin gündə Prezidentimizin Qubadlıda elektrik yarımstansiyasının açılışını etməsi də mənim üçün

simvolik mənə daşıyırdı. Xaraba yurd yerinə ilk dəfə işıq gətirən uzaqgörən dövlət başçısının – İlham Heydər oğlu Əliyevin rəhbərliyi ilə, Qubadlımız, sənin də gələcəyin həmişə işıqlı olacaq.

Çox şükür, yurd həsrətimizə son qoyuldu, arzularımız çin oldu. Ancaq ürəyimizdə abad, yeni Qubadlını, Şərqi Zəngəzurun ən möhtəşəm şəhərini ziyarət etmək, orada yaşamaq arzusu var hələ...

Təşnə üçün bir udum su bəs edər,
Bu taledən umacağım yox daha!
Doğma yurda qədəm basdım bu səhər,
Şükür bizi qovuşduran Allaha!

“Azərbaycan” qəzeti,
3 noyabr 2021

XATİRƏLƏR XƏZİNƏSİ

“Bərgüşad” – 80” kitabı ötən günlərin canlı salnaməsini üzə çıxaran gözəl bir kitabdır. Vaxtilə adi rayon qəzeti adlandırdığımız mətbuat orqanının səhifələrində nələr yox imiş, ilahi! Bu kitab Qubadlının 80 illik tarixinin, iqtisadiyyatının, ictimai və mədəni həyatının, təhsilin, səhiyyənin, mədəniyyətin, insanların gündəlik qayğılarının, sayılıb-seçilən yaradıcı insanların düşüncə tərzinin, yaradıcılıq təxəyyülünün aynasıdır elə bil. Bu kitabda o qədər maraqlı fakt, informasiya var ki, onlara istinadən neçə-neçə sanballı tədqiqat əsəri yazmaq olar.

Bu yaxınlarda AMEA-da mənim də uzun illərdən bəri üzvü olduğum Dissertasiya Şurasının iclası idi. Dostumuz Ayaz Vəfalının qızı Sevinc Heydərova “Azərbaycan ədəbi-nəzəri fikrinin inkişafında “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin rolu (1960-1970-ci illər)” mövzusunda fəlsəfə

doktorluğu dissertasiyası müdafiə eləyirdi. Onun elmi rəhbəri, mənim aspirant dostum, akademik Rəfael Hüseynov çıxışının bir yerində heç gözləmədiyimiz halda Qubadlı, “Bərgüşad” – 80” kitabı haqqında danışdı, onun məziyyətlərindən söhbət açdı və dedi ki, nəinki “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinə, hətta bu və buna bənzər kitablara istinadən də dissertasiya yazmaq olar. O mənada ki, “Avanqard” (“Bərgüşad”) qəzetinin səhifələrində vaxtilə ilk yazılarını çap elətdirən insanlar indi ədəbi prosesin, elmi ictimaiyyətin sayılıb-seçilən nümayəndələridir.

Dissertasiya Şurasının üzvləri adından çıxış edərkən tədqiqat işinin məziyyətlərindən danışmaqla bərabər, dedi ki xoş sözlərə görə alim dostum Rəfail müəllimə minnətdarlığımı bildirdim, o illərdə “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin redaktoru işləyən görkəmli şair, ədəbiyyatşünas, Dövlət mükafatı laureatı Qasım Qasımzadənin Qubadlıya gəlməsindən, birlikdə Xocamsaxlıya getməyimizdən, onun ilk qələm təcrübələrim haqda öz fikirlərini söyləyib dəyərli məsləhətlər verməsindən, Ayaz Vəfalı kimi istedadlı gəncləri o vaxt işə götürməsindən danışdım. Qürur duyduğum ki, mətbuatımıza yeni həyat vermək baxımından da birincilər sırasındayıq...

Doğrudan da, nəfis tərtibatla nəşr olunan “Bərgüşad” – 80” kitabı çox dəyərli bir elmi qaynaqdır. Bu kitabı vərəqləyəndə rayonumuz və onun dəyərli insanları haqqında təsəvvürüm əhəmiyyətli dərəcədə zənginləşdi. Sən demə Qubadlının yetişdirmələrinin böyük əksəriyyətinin yolu bu qəzetin səhifələrindən keçibmiş.

“Avanqard” qəzetinin 17 iyun 1943-cü il tarixli nömrəsində əmim, əfsanəvi qəhrəman, görkəmli ictimai xadim Mirağa Əliyev haqqında “Can şirindir, vətən ondan da şirindir” adlı məqaləni, onun 1944-cü ildə rayon zəhmətkeşlərinə ünvanladığı “Cəbhədən məktub” yazısını (“Avanqard”, 10 fevral 1944, №4) oxuyanda və əmimin hərbi

geyimdə şəklini qəzetin həmin səhifəsində görəndə çox qürurlandım. Etiraf edirəm ki, indiyəcən nə bu yazılardan, nə də İdris İbrahimov adlı bir həmyerlimizin Mirağa müəllimə həsr etdiyi və “Avanqard”ın 1 noyabr 1943-cü il tarixli nömrəsində dərc olunan “Zərbəni sən bir də vur” adlı bu şeirindən xəbərim var idi:

Qəlb evimin bağçasında ucaltmışam heykəlini,
Elin, yurdun şərəfisən, gəl bir sıxım mən əlini!
Qalibiyyət səslərindən şair sinəm cuşa gəldi...
Ayna üzlü ölkər kimi gülümsəyir körpə balan,
Qan çanağı yağılardan qılıncıyla qisas alan
Bir atanın övladında bu əzəmət, bu vüqarı
Göruncə mən rəqsə gəlir xəyalımın qanadları.
Hələ atan – gənc ömrünün bağçasında qoca bağban
Eşidincə xoş xəbərlər şir ürəkli oğulundan,
Gülüş qonur yanağına, tarixdə min cəlalı var,
Qalib hünər qarşısında qamətini əyir dağlar.
Budur, gəlin libasını geyib gəldi sevgilin də,
Yollarına göz dikərək ayrılığın hər ilində
Arxa adlı cəbhəmizin bu yorulmaz qəhrəmanı,
Böyük əmək ustasıdır, çox ucadır adı-sanı.
Həsərat sözü yaddır ona hicran deyil bu ayrılıq,
Saf eşqimin ilk nübarı alqışlayır səni artıq.
Koroğlunu sal yadına, qoç oğulsan, qoç kimi dur,
Qoyma düşmən ayaq ala, zərbəni sən bir daha vur!

Bu şeirdə o dövrün ab-havası var. Kimliyini bilməsəm də, bundan başqa digər bir yazısını oxumasam belə, hiss olunur ki, İdris İbrahimov yaradıcı təxəyyül sahibi olmuşdur. Şərdə bəzi dil-ifadə qüsurlarına rast gəlsək də, “Qalibiyyət səslərindən şair sinəm cuşa gəldi” sətrini tamamlayan qafiyəli misra olmasa belə, “Qəlb evimin bağçasında ucaltmışam heykəlini”, “Ayna üzlü ölkər kimi gülümsəyir

körpə balan”, “Qalib hünər qarşısında qamətini əyir dağlar”, “rəqsə gəlir xəyalımın qanadları”, “gülüş qonur yanağına” və sair bu kimi misralar, ifadələr göstərir ki, İdris İbrahimov istedadlı bir insan olmuşdur.

Ön maraqlı cəhət bu şeirdə lakonik cizgilərlə dörd insanın – Mirağa Əliyevin, atası Seyidəlinin, indi professor olan qızı Fikriyyənin, həyat yoldaşı, ali təhsilli kimya müəllimi Sima xanımın obrazının yaradılması ilə əlaqəlidir. Doğrudur, şeirdə bu adlar çəkilmir, ancaq prototiplərin kimliyi mənə gün kimi aydındır.

Mən burada bir nəfərdən söhbət açdım, ancaq kitabda neçə-neçə ləyaqətli Qubadlı övladının taleyini izləmək mümkündür... Məhz bu baxımdan “Bərgüşad” - 80” təkcə bir qəzetin yox, əslində Azərbaycanımızın ayrılmaz bir parçası olan bir el-obanın aynası, onun taleyinin salnaməsi, tarixidir.

Qubadlı torpağının, onun maddi və mənəvi abidələrinin düşmənin tapdağı altında olması faktı bu kitabın dəyərini birə on artırır. Yeni nəsli təmsil edən oxucular bu toplunu vərəqlədikcə kimliklərini, nələr itirdiklərini və nələr düşməndən nə yolla olur-olsun geri almaq zərurətini dərk edəcəklər...

Bu kitab xərcləndikcə tükənməyən, dəyəri artan xatirələr xəzinəsidir...

7.07.2018

MÜQƏDDƏS TƏHSİL OCAĞI

Şəxsən mənim üçün doğulub boya-başa çatdığım Qubadlının hər dağı, hər dərəsi, zümrüd donlu meşələri, hər ağacı, hər kolu, çəmənlərində bitən hər otu, hər çiçəyi, göylərində qanad çalıb uçan hər quşu... bir məktəb olub, təbiət məktəbi. Mənim bir insan kimi formalaşmağım da içdiyim bulaqların, çimdiyim, balıq tutduğum Bərgüşadın, Həkərinin, Ağa çayının suyunun da, odun yığdığım meşələrin hər ağacının da, ot biçdiyim biçənəklərin allı-güllü yoncasının da bu və ya digər dərəcədə rolu olub.

Ancaq məktəb məktəbdi... İlk təhsilimi atamın uzun müddət direktor, anamın müəllim işlədiyi Çardaxlı kənd məktəbində alsam da, Xocamsaxlıda babam, Əməkdar müəllim, “Molla Nəsrəddin”çi şair Nuşirəvan Kərimovun dərslər dediyi sinifdə arabir qonaq kimi otursam da, orta təhsilimi Qubadlı rayonunun mərkəzindəki məktəbdə almışam. Bu məktəb o zaman nəinki rayonun, eləcə də Azərbaycanın ən sayılıb-seçilən məktəbi idi. Orada ən yaxşı müəllimlər dərslər deyirdi...

Mənim dünyagörüşümün genişlənməsində, rayonumuzun kəndlərini tanımağım da bu məktəbin çox böyük rolu olub. Ayrı-ayrı kəndlərdən buraya orta təhsilini tamamlamaq üçün gələn uşaqlarla dostluğum, yoldaşlığım Qubadlı rayonu, onun kəndləri, adamları haqqında təsəvvürümü əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirib. Bu məktəbdə ayrı-ayrı kəndlərdən gələn uşaqların biliyinin üstündə son “tamamlama işləri” aparılıb. Qubadlı məktəbi respublikamızın paytaxtı Bakıya – ali məktəblərə üz tutan neçə-neçə nəslin nümayəndələri üçün bir tranplin, uçuş meydanı rolunu oynayıb... Bizim hamımızın uğurlarımız o məktəbin, o müqəddəs təhsil ocağının adı ilə bağlıdır.

Orta məktəbi bitirdiyim vaxtdan nə az, nə azacıq, 41 il vaxt ötsə də, Qubadlı məktəbində bizə dərs deyən və deməyən müəllimlərin hamısını yaxşı xatırlayıram. İman müəllim, Bəhmən müəllim, Həlīmə xanım, İmamqulu müəllim, Nuşirəvan müəllim, Mahmud müəllim, Əlqəmə müəllim, Nigar xanım, İsa müəllim, Bahadır müəllim, Qüdrət müəllim, Eldar müəllim, Müslüm müəllim, Qurban müəllim, Taisa Stepanovna, Amalya xanım, Valya xanım... Müxtəlif xarakterli, müxtəlif bilik səviyyəsinə və müəllimlik qabiliyyətinə malik bu insanların hərəsi yadımda bir cür qalıb və onların hamısına bu və ya digər dərəcədə borcluyam. Qubadlı məktəbini mənə doğmalaşdıran ən mühüm amillərdən biri də atamın, anamın, qardaşımın bu və ya digər vaxtlarda həmin məktəbdə dərs demələri ilə əlaqədardır. Atam ömrünün son günlərinə qədər Qubadlı məktəbində dərs hissə müdiri vəzifəsində çalışırdı...

Neçə-neçə nəslin tərbiyəsində, alimlər, mədəniyyət və incəsənət xadimləri, müəllimlər, həkimlər, mühəndislər, iqtisadçılar, aqranomlar nəslinin yetişməsində Qubadlı məktəbinin rolu olduqca böyükdür. Çox-çox görkəmli adamların həyat bioqrafiyası, uğurları məhz bu məktəbin adı ilə bağlıdır... Qubadlı məktəbi Azərbaycan üçün çox dəyərli, respublika səviyyəli kadrlar, mütəxəssislər hazırlamışdır. Bizim hamımız o müqəddəs təhsil ocağından köz götürmüşük...

Çox təəssüf ki, Qubadlı məktəbinin də alnına qaçqınlıq taleyi yazılıbmış. Bütün çətinliklərə baxmayaraq bu məktəb öz fəaliyyətini yenə də ləyaqətlə davam etdirir... Ancaq hamı kimi mənim də arzum budur ki, doğma torpaqlarımız işğal altından azad edilsin, qaçqınlar-köçkünlər kimi Qubadlı məktəbi də öz doğma yurd-yuvasına qayıtsın...

"AVANQARD"DAN BAŞLAYAN YARADICILIQ YOLU

Hər bir yaradıcı adamın arzusu mətbuatda öz yazısını çap etdirməkdir. Mən çox kiçik yaşlarımdan, hələ atamın direktor olduğu Çardaxlı kənd səkizillik məktəbində oxuyarkən şeir yazmağa başlamışdım. Şeirin ibtidai qayda-qanunlarını ana babam, "Molla Nəsrəddin"çi şair, öz şeirlərini otuzuncu illərdə bu jurnalda "İstiot" təxəllüsü ilə çap etdirən Əməkdar müəllim Nuşirəvan Kərimovdan öyrənmişdim. Hecası, qafiyəsi yerində olan şeirlərimi "Azərbaycan pioneri", "Azərbaycan gəncləri" qəzetinə göndərsəm də, çap eləmədilər ki, eləmədilər. Sonradan, Qubadlı qəsəbəsindəki orta məktəbdə oxuyarkən də bu proses davam elədi. Poçtalyon Həsənxan həmişə gileylənirdi ki, mənim işim Rafiqlə Eldara (Eldar Baxışa) məktub gətirməkdən ibarətdi... İkimizə də yazılan cavabların məzmunu eyni idi: "Şeirləriniz bədii cəhətdən zəif olduğu üçün çap eləyə bilmədik"... Biz redaksiyalara şeir göndərməkdən yorulmurduq, redaksiyalar da bizə eyni məzmunlu cavablar yazmaqdan...

Bir dəfə məndən yuxarı sinifdə oxuyan Eldar Baxış redaksiyaya Səməd Vurğunun bir şeirini göndərmişdi. Bu şeirin də bədii səhətdən zəif olduğunu yazmışdılar...

Doğrusu, heç bədii cəhətin nədən ibarət olduğunu da lazımi səviyyədə anlamırdıq. Ədəbiyyat müəllimimiz İmamqulu Şahmuradov yazılarımıza baxır, nöqtə-vergülünü düzəldir, bizə çox oxumağı məsləhət görürdü... Bir dəfə İmamqulu müəllim bir şeirimi oxuyub mənə qaytaranda dedi ki, bu şeirləri itirmə, sonra lazım olacaq...

Qubadlı Zəngilandan təzəcə ayrılmışdı. İdarələr yavaş-yavaş bərpa olunurdu. "Avanqard" qəzeti də rayonlar ayrılandan sonra yenidən fəaliyyətə başladı. Fəmil Həşimov qəzetin redaktoru, İmamqulu müəllim onun müavini, Tariyel

Cahangirov isə məsul katib idi... Və bizim ilk şeirlərimiz də "Avanqard" qəzetində çap olunmağa başladı. "Avanqard"ın 25 iyun 1966-cı ildə çap olunan 6-cı nömrəsində "Qarğa məhəbbəti" adlı təmsilimi görəndə uçmağa qanadım yox idi... Tariyel Cahangirovun "Yaratmaq eşqiylə vuran ürəklər" adlı məqaləsində redaksiyaya gələn şeirlər haqqında fikir söylənilirdi. Məqalədə belə bir cümlə var idi: "Dondarlı orta məktəbinin müəllimi Ərşad Bədəlovun "Səni qəmli görəndə", "Sən şirinsən, yoxsa şeir, gözəl yar", qəsəbə orta məktəbinin onuncu sinif şagirdi Rafiq Yusifoğlunun "Sel və bulaq", "Qarğa məhəbbəti", Fərəcən səkkizillik məktəbinin müəllimi Sevi Sevdimaliyevin "Qəzet" şeirlərində bədiilik, məzmun dolğunluğu, axıcılıq hiss olunur. Bu əsərlərdə az da olsa bədii kəşf, poetik fikir duyulur."

Tariyel müəllimin həmin məqaləsinin yanında təkcə bir şeir çap olunmuşdu – mənim "Qarğa məhəbbəti" təmsilim...

Qarğanın qulağına çatdı belə bir xəbər,
Rəis təyin ediblər saxsağanı bu səhər.
Saxsağanın yanına tez uçub gəldi qarğa,
Nəvazişlə əyildi gah sola, gah da sağa,
Dedi : – Məhəbbətimdir məni bura gətirən,
Saxsağan, ey sevgilim, bil, səni sevirəm mən.
Çox keçmədi, saxsağan çıxdı vəzifəsindən,
Qarğa dedi: – Heç zaman səni sevməmişəm mən...

Bu, mənim ilk mətbu şeirim idi və tezliklə "Avanqard"ın aparıcı müəlliflərindən birinə çevrildim. "Qarğa məhəbbəti"nin ardınca "Çağırır məni", "Bəhanə" şeirlərim çap olundu...

Ali məktəbə qəbul olunandan sonra da "Avanqard"da mənim şeirlərim, məqalələrim dərc olunmaqda idi. "Avanqard"ın 23 may 1970-ci il tarixli nömrəsində Zəhid Xəlilin mənim haqqımda yazdığı "Səmimi duyğular" məqaləsi ilə birlikdə bir səhifəlik şeirlərimin verilməsini də minnətdarlıq

duyğusu ilə xatırlayıram. Qəzetin 16 avqust 1973-cü il tarixli nömrəsində "Qəm karvanı" poemamın ilk variantını, "Füzuli danışır"ı çap eləməsi mənim üçün böyük hadisə idi... Ancaq yeri gəlmişkən onu da xatırladım ki, nədənsə redaksiya bu əsər haqqında görkəmli ədəbiyyatşünas Məsud Əlioğlunun bir neçə cümləlik xoş sözünü çap eləməmişdi...

Bəli, "Avanqard" qəzeti mənim, eləcə də əslən Qubadlıdan olan digər qələm sahiblərinin ilk şeirlərini, məqalələrini çap eləyən, ədəbi zövqümüzün formalaşmasında mühüm xidmətləri olan bir mətbuat orqanı idi.

İndi "Avanqard" öz yeni həyatını yeni dövrdə, yeni şəraitdə "Bərgüşad" adı ilə davam etdirir. Şərəfli yubiley münasibətilə qəzetin bütün müəlliflərini, əməkdaşlarını təbrik eləyirəm və ürəyimdən bir arzu keçir ki, doğma Bərgüşadın sahillərinə qayıdandan sonra qəzet öz əvvəlki adı ilə nəşr olunsun və "Avanqard" Azərbaycan mətbuatının avanqardlarından biri kimi öz fəaliyyətin davam etdirdsin.

15 iyun 2017-ci il.

"Bərgüşad" - 80, Bakı, 2017, s.124-125

MƏNİM ÇARDAXLIM

İnsan ömrünün başlanğıcı doğulduğu yerdə. Adam nə qədər dünyaya gəldiyi məkandan uzaqlaşsa da, fikri-xəyalı həmişə o yerlərdə olur. Hələ 1977-ci ildə böyük rus şairi K.Simonovun "Sığmaz xəyalına böyük bir vətən, sığar xəyalına doğulduğun kənd" misralarını epigraf gətirərək doğulduğum kənd – Çardaxlı haqqında düşüncələrimi belə ifadə eləmişdim:

Ay ürək, bir nəğmə oxu dünyaya,
Ay keçir, il keçir, daşlanır ömrüm.
Orda göz açmışam axı dünyaya –
Bir çayam, kəndimdən başlanır ömrüm.

Gedirəm, günbəgün uzanır boyum,
Təzə mənzillərlə qucaqlaşırım.
Daha bərk axıram artıqca suyum,
Bəs niyə kəndimdən uzaqlaşırım?

Çayam, mənbəyimdən gərək güc alım,
Gec-tez bu həsrətin buzu əriyər.
Mən axıb getdikcə fikrim, xəyalım,
Dönər balıqlara, üzər geriye...

“Bir sevdalı ürəyim var” (2003) kitabımda kəndimiz haqda yazdığımdan, həmin faktları burada sadalamaq istəmirəm.

Qubadlı rayon İcra Hakimiyyətində Çardaxlı məktəbinin 100 illiyi ilə bağlı tədbirlər planı hazırlananda, məsləhətləşmələr aparılanda özü də məktəb olan kəndimizin dağları, yamacları, dərələri, bulaqları, kövsənləri, biçənəkləri yenidən gözüm önündən keçdi. Qarağac bulağının yanında olan məktəbin binası, ətrafında olan gözəl alma bağı, onun müəllimləri, şagirdləri yadıma düşdü. İstə-istəməz yer adlarını da xatırladım: Qızılcaya, Bad dərəsi, Cam bulağı, Ayölən, Çardaxlı düzü, Götürgə, Dovlu dərə, Daşlı dərə, Pəyhan, Qısraq bulağı, Ağsu və i.a.

Atam Əliyev Yusif Əli oğlu o vaxt Çardaxlı məktəbinin direktoru, anam Kərimova Şamama Nuşirəvan qızı isə həmin məktəbin fizika-riyaziyyat müəllimi idi. Birinci sinfə 1956-cı ildə qəbul olunsam da, əslində mən ayağım yer tutan gündən məktəbə getmişəm. Ona görə ki, atamla anam işə gedəndə həmişə mənə də özləri ilə məktəbə aparıblar.

O vaxt məktəbdə qaynar bir həyat var idi. Ədəbiyyat, dram dərnləri fəaliyyət göstərirdi. Atamın rəhbərliyi ilə hazırlanan konsert, teatr proqramları ilə Zeyvədə, Zavodda, Qubadlıda böyük maraqla qarşılanan ədəbi-bədii gecələri çox yaxşı xatırlayıram. İbtidai sinifdə mənə Ziyadxan müəllim,

Süleyman Rəhimovun bacısı Səriyyə xanım, Əfruz və Şəmrüz bacıları, Umud müəllim, Göyçək xanım dərs deyiblər. Yuxarı siniflərdə atam və anam fizika və riyaziyyat, Eldar və Bahar müəllim Azərbaycan dili və ədəbiyyat, Ədil müəllim tarix, Oruc müəllim coğrafiya, Azad müəllim kimya-biologiya, Məhərrəm və Camal müəllim rus dili, Azad İsmayılov bədən tərbiyə müəlliminin olublar. Bizə dərs deməsələr də, Əli müəllimi, Mütəllim müəllimi də yaxşı xatırlayıram.

Atamın rəhbərliyi ilə gözəl bir bağ salınmış, ərazi çəpərlənmişdi. Qarağac bulağından arxla su gətirilib torpaq hovuzla doldurulur, sonra ağaclar, bostan bitkiləri suvarılırdı. Onu da deyim ki, hər bir sinfin ayrıca təsərrüfat guşəsi var idi. Uşaqlar təkcə dərs oxumaqla kifayətlənmir, həm də zəhmətə məhəbbət ruhunda tərbiyə olunurdular.

1987-ci ildə uşaqlıqda dərs keçdiyimiz məktəbin, onun gözəl bağının yerində şum görəndə çox kövrəlmiş, “O bağın ağacları” adlı bir şeir də yazmışdım o vaxt. Şeirdə belə misralar var idi:

O ev uçub dağılanda
Bu bağ da tutub qarğış.
Demə bu bağın üstündə
O evin kölgəsi varmış.

O ağacın budağında
O bülbüllər ötməz daha.
Şumlanıb o bağın yeri,
O ağaclar bitməz daha.

Əziz bala, zərrə qədər
Yalan yoxdu sözlərimdə.
Bax, o bağın ağacları
Bitib mənim gözlərimdə...

Həyat qərribəliklərlə doludur. Atam Qubadlıda ev tikdirdiyi üçün ailəmiz ora köçmüşdü. O vaxt kəndimizə həkim kimi işləməyə gələn Mirməhəmməd ailəsi ilə bizim evdə, babam Seyidəlinin tikdirdiyi, atamın tamamladığı evdə qalırdı. Sonra isə Qarağacdakı məktəb binası uçduğuna görə Çardaxlı məktəbi bizim evimizə köçmüşdü. Bu hadisə də məni çox duyğulandırmış, nəticədə “Ömrümün ilk ünvanı” adlı bir şeir yazmışdım. Orada belə misralar var idi:

Cansız divarlar da sanki sevindi,
Yadına düşdümü ötən çağları?
Evimiz məktəbə dönübdür indi,
Orda dərs öyrənir kənd uşaqları.

Ölümə çarə nə, yoxsa da kefim,
Təskinlik tapıram mən hamı kimi.
Məktəbə dönübdür atamın evi,
Müəllim ömrünün davamı kimi...

Sonra isə taleyimizə qaçqınlıq, köçkünlük payı düşdü. Yurd həsrəti ilə göyüm-göyüm göynədik... Duyğularım, düşüncələrim zaman-zaman şeirlərimə hopub yaşadı:

Tutdu bərələri, tutdu bəndləri,
Sümükdən, ilikdən gəlib keçdi qış.
Bizdən ayrı düşən qərrib kəndlərin
Elə bil boynuna kəfən biçdi qış.

Yollara, izlərə yağdı, yağdı qar,
Arzumun gülləri sazağa düşdü.
Qar altında qalan təzə məzarlar
Bizdən bir qarış da uzağa düşdü.

Çox şükür ki, torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Çox şükür ki, Ali Baş Komandanla birlikdə müqəddəs yurd yerlərimizə yenidən qayıda bildik... Ancaq xarabazar

yurdumuza baxmaq çox dəhşətli idi... O ağrıları, əzabları da öz şeirlərimə, yazılarıma höpdürmüşəm...

“Ata ocağı”, “Xatirə leysanı”, “Nə o kənd o kənddi, nə də mən mənəm”, “Qayıtdım”, “Çardaxlı suyu” və sair şeirlərimdə xatirələrimlə bu günüm qovuşuq şəkildə öz bədi əksini tapıb və gələcək tədqiqatçıların yolunu gözləyir:

Həsərət yağışları üzümü yuyur,
Nisgil ürəyimi dəlib həmişə...
Mənim Qubadlımın içməli suyu,
Mənim Çardaxlımdan gəlib həmişə...

Bu kənddə gəlmişəm imana, dinə,
Bu kənddən gözəl yer qonaq, tapmayıb.
Heç kəs susuz yerdə salmayıb binə,
Eli öz başına bulaq toplayıb...

Hələ qarşıda görüləsi o qədər işlər var ki... Ümid eləyirəm ki, Azərbaycanımızın ayrılmaz parçası olan Qarabağın, Şərqi Zəngəzurun bütün şəhərləri, kəndləri, o cümlədən də mənim Çardaxlım günün tələblərinə uyğun şəkildə tezliklə bərpa olunacaq. Digər məktəblərlə yanaşı Çardaxlı kənd məktəbi də dogma ünvanda öz fəaliyyətini yenidən davam etdirəcək.

**“Sözün sehri” qəzeti,
1 yanvar 2023-cü il.**

NƏNƏMİN ATASI

“Azərbaycan” qəzetinin şöbə müdürü, istedadlı qələm sahibi kimi çoxdan tanıdığım Flora Xəlilzadə ilə onun iş yerində görüşdük. Ona son kitablarımı vermədiyim üçün məndən gileyləndi, incidiyini söylədi. “Günah”ımı “yumaq” üçün öz iş yerimə, “Azərbaycan” nəşriyyatının ikinci mərtəbəsində yerləşən “Göyərçin” jurnalının redaksiyasına düşdüm. Son illərdə çıxan kitablarımdan bir dəst götürüb Flora xanıma apardım.

Onun stolunun üstündə “Molla Nəsrəddin” jurnalları var idi. Söhbət əsnasında Flora xanım biləndə ki, mənim ana babam Nuşirəvan Kərimov da “Molla Nəsrəddin”çi şair olub, “İstiot” təxəllüsü ilə həmin jurnalın səhifələrində xeyli şeirləri dərc olunub, babam haqqında məndən məlumat istədi. Dedim ki, əslən Sisyan rayonunun Dəstəyird kəndindən olan babam ömrünün sonuna kimi Qubadlı rayonunun Xocamsaxlı kəndində yaşayıb və işləyib, Əməkdar müəllim fəxri adına layiq görüldü, “Lenin” ordeni ilə, o dövrün bir sıra digər orden və medalları ilə təltif olunub.

Bunları bilən Flora məndən əl çəkmədi. Babam haqqında daha müfəssəl məlumat, onun şəklini, şeirlərini istədi. Mən “Xatirə kəcavəsi” kitabımı ona bağışladım. Çünki bu kitabda Rəşid Quliyevin vaxtilə “Ədəbiyyat qəzeti”ndə çap olunan “İstiot” kimin təxəllüsüdür”adlı məqaləsi və Qasım Qasımzadənin elə həmin nömrədə babama həsr olunmuş səmimi yazısı verilmişdi.

Qasım Qasımzadənin adı gələn kimi Flora Qasım müəllimin ana babası Şahsuvar bəy haqqında bir məqalə yazdığını söylədi. Mən gülümsünüb dedim ki, Şahsuvar bəyin doğma qardaşı Hacı Hüseyn bəy də mənim babamdır. Bu xəbər Flora xanıma lap heyrləndirdi. Ərklə dedi ki, mütləq Hacı Hüseyn bəy haqqında bir məqalə yazmalısan...

Hələ uşaq vaxtı Xocamsaxlıda yaşayan bəylərin: Şahsuvar bəyin, Hacı Hüseyn bəyin və Bahadır bəyin haqqında çox eşitmişdim. Bunlar qardaş imişlər. Üçünün də Xocamsaxlıdan keçən Ağa çayının sahilində evləri var imiş... Evləri var imiş deyəndə ki, mən bu evləri nəinki görmüşdüm, hətta ulu babamın – doğmaca nənəm Afərimin atası Hacı Hüseyn bəyin tikdirdiyi ikimərtəbəli evdə yaşamışdım da... Təkcə divarları qalmış ikimərtəbəli evin Şahsuvar bəyin, kənd məktəbinin yerləşdiyi binanın isə Bahadır bəyin olduğunu da eşitmişdim. Bəlkə də Zəngəzurun adlı-sanlı bəyləri, ağaları o çayın sahilində yaşadıkları üçün bu çaya Ağa çayı deyirmişlər?!

Doğrusu, heç o vaxt bunun fərqinə də varmamışdım... Ancaq bu yadımda idi ki, uzun müddət Qubadlı Rayon Milis İdarəsinin rəisi vəzifəsində işləyən İliç dayımdan kimsə anonim imza ilə şikayət məktubu yazanda düz Ağa çayının sahilində tikilən həmin evlərin mənzərəsini cızmışdı və qeyd eləmişdi ki, heç nə dəyişməyib, o vaxt Şahsuvar bəy qubernator, Fəti bəy (Afərim nənəmin qardaşı) naçalnik olduğu kimi, indi də o nəslin nümayəndəsi milis rəisidir...

Bir dəfə Şahsuvar bəyin qızı Vəsilə xala Hacı Hüseyn bəyin tikdirdiyi həmin dediyim ikimərtəbəli evin birinci mərtəbəsində Afərim nənəmlə söhbət eləyirdilər. O vaxt heç bilmirdim ki, Vəsilə xala Şahsuvar bəyin qızıdır. Ancaq elə hamımız – dayılarım da, anam da, mən də ona Vəsilə xala deyə müraciət edərdik.

İki əmiqızının – Vəsilə xala ilə Afərim nənəmin başları söhbətə bərk qarışmışdı. Nədən danışdıqlarını bilmirdim, daha doğrusu, sözlərini eşitsəm də, mənasını anlamırdım. Ancaq qərribə bir qısqanclıqla həmişə diqqəti məndə olan, bu gün isə fikri tamamilə Vəsilə xala ilə söhbətə yönələn nənəmi cırnatmaq istəyirdim. Tez-tez qışqıra-qışqıra onu söhbətdən ayırmaq istəyirdim:

– Hacı Hüseyn bəyin qızı! Hacı Hüseyn bəyin qızı! Hacı Hüseyn bəyin qızı!

Nənəm yarıkinayəli çağırışımı eşitsə də, gülümsəyirdi, ancaq həmişə mənə mehriban olan Vəsilə xala gözləmədiyim halda üstümə elə qabardı ki, o saat səsimi kəsdim. Onun dediyi sözlər indi də yadımdadır:

– Axmağın biri axmaq, Hacı Hüseyn sənin uşağın-zadın deyil ki, tez-tez onun adını çəkirsən...

Sonra nənəmdən öyrəndim ki, nənəmin atası Hacı Hüseyn bəy Vəsilə xalanın, Qasım müəllimin anası Arəstə xalanın doğmaca əmisi imiş. Vəsilə xala mənim üstümə elə buna görə acıqlanmış...

Tale elə qismət elədi ki, bir qədər böyüyəndən sonra Hacı Hüseyn bəyin o ikimərtəbəli evində Qasım Qasımzadə ilə görüşüb tanış oldum. Babam Nuşirəvan müəllim mənim ilk şeyrlərimi öz keçmiş şagirdinə – Qasım Qasımzadəyə oxudu... O vaxt mən şəxsən tanış olduğum ilk canlı şairdən – Qasım müəllimdən faydalı məsləhətlər eşitdim... Yavaş-yavaş qohumluğumuzun dərəcəsini öyrəndim...

Ancaq çox təəssüf eləyirəm ki, o vaxt nə Şahsuvar bəy, nə Hacı Hüsen bəy, nə də Bahadır bəy haqqında yaşlılardan heç nə soruşmadım. Səbəbini bilmirəm, heç nədənsə o vaxt böyükklər də bu haqda söhbət eləmirdilər. Təkcə onu eşitmişdim ki, Şahsuvar bəy çox sərt, qardaşı Hacı Hüsen bəy isə nisbətən həlim xasiyyətli imiş...

Təəssüf ki, indi Arəstə xala da, Vəsilə xala da, Şahsuvar bəyin digər övladları – bir-iki dəfə gördüyüm Xəlil dayı da, Yusif dayı da, Afərim nənəm də, onun adını eşidib üzünü görmədiyim qardaşı Fəti bəy də, öz dayılarım da, anam da... haqq dünyasındadırlar. Onlar bildiklərini də özləri ilə bərabər əbədiyyətə aparıblar...

Fəlsəfədəki təsadüf və zərurət kateqoriyalarının qarşılıqlı dialektikasına çox inanıram. Mən Qaçaq Baba haqqında eşitmişdim, onun övladı Rəsula əmim Mirağa Əliyevin necə

himayədarlıq eləməsi haqqında deyilənləri eşitmiş, yazılanları oxumuşdum. Bilirdim ki, Rəsul müəllimin övladları imkanlı adamlardır, onlar respublikamızdakı ən aparıcı şirkətlərdən birinin sahibkarıdırlar.

Hər səhər dənizdə görüşdüyüm dostlarımdan biri ilə – Firdovsi müəllimlə söhbət zamanı Nabrandakı istirahət zonalarından, onları maliyələşdirən şirkətlərdən söhbət düşdü. Firdovsi dedi ki, bəs filan şirkətin rəhbəri filankəsdir. Mən dedim ki, ola bilməz. Mən hansısa kitabda oxumuşam, bilirəm ki, o şirkətin rəhbərləri Qaçaq babanın nəvələridir...

Mübahisə mübahisəliyində qaldı. Evə gəlib kitabları ələk-vələk elədim ki, öz fikrimi təsdiqləyən dəlil, sübut tapım. Və elə bu vaxt Xeybər Göyyallının avtoqrafla mənə bağışladığı “Baba Məmmədov” kitabı əlimə keçdi... Onu yenidən vərəqlədim. Mirağa əminin Qaçaq Babanın oğlu Rəsul müəllimə kömək eləməsi haqqında bir cümləyə rast gəldim: “Mirağa Əliyev Rəsul Məmmədovun ilk əmək fəaliyyətinə başlamasına açıq formada köməklik edib. O, Rəsul Məmmədovun 1954-cü ildə Şamaxı Kənd təsərrüfatı texnikumunda müəllim işləməsinə hərtərəfli köməklik göstərib.”

Açıq, bu cümləni ilk dəfə oxusam da, həmin məlumat mənim üçün yeni deyildi. Mənim üçün yeni olan Türkiyə Respublikasının sabiq baş naziri, prezidenti işləmiş Süleyman Dəmirəlin müşaviri Erolun öz qaynatası Qaçaq Baba ilə apardığı müsahibə idi...

Bu müsahibə mənim üçün ona görə maraqlı idi ki, orada Şahsuvar bəy, Hacı Hüseyn bəy, Fəti bəy haqqında öləri də olsa məlumat var idi. Bu müsahibədən öyrəndim ki, Şahsuvar bəy Xanlıq, Qubadlı, Qaryagin (Füzuli) vilayətinin qubernatoru, onun qardaşı Hacı Hüseynin oğlu Fəti bəy isə (nənəmin qardaşı) naçalnik imiş...

Müsahibədə maraqlı bir hadisədən söhbət açılır. Hacı Hüseyn bəy qışın oğlan çağında ovdan gəlirmiş. Görür ki,

əslən Mehrili kəndindən olan nökəri Əlixan adlı bir nəfər öz atına saman yükləyib aparır. Hacı Hüseyn soruşur ki, ədə, bu samanı hardan götürüb, hara aparırsan? Nökər kəkələyə-kəkələyə deyir ki, ağa, bəs sənın samanlığından atı yükləyib aparıram ki, öz heyvanlarımı yemləyəm.

Nökərin oğurluq eləməsi Hacı Hüseyni bərk qəzəbləndirir və hirsli vaxtında saman yüklü atı güllə ilə vurub öldürür.

Nökər qaçıb o vaxt naçalnik işləyən Babaya bu haqda məlumat verir. Hacı Hüseyn bəyə açıq şəkildə etiraz etməyə cəsarəti çatmayan Baba qardaşı ilə Qara adlı bir nəfəri göndərir ki, gecə ikən gedib Hacı Hüseynin tövləsindən bir kök qatır çıxarıb gətirin. Elə də eləyirlər. Qatırı başqa bir tövlədə gizləyirlər.

Səhərişi gün qatırın tövlədən oğurlandığını bilən Hacı Hüseyn bəy çox diltxor olur. Qatırın itməyinə görə yox. Ona görə ki, bu regionda hələ indiyə qədər bir nəfər də olsun onun var-dövlətinə əyri gözlə baxmayıbmış...

Babadan şübhələnən Hacı Hüseyn atı minib onun yanına gedir. Hal-xoşdan sonra o, Babaya üzünü tutub deyir: “Ay Baba, ağlın nə kəsir, axı bu qatırı, mənim qatırımını çıxartdılar axırdan. Mənə qatırın fənası yoxdur, amma görüm axı kimdi bizim axıra girib, bizim qatırımızı cəsarət edib çıxardan?”

Özünü bilməzliyə vuran Baba yalandan and-aman eləyir ki, mənim heç nədən xəbərim yoxdu...

Hacı Hüseyn bəy gedir. Aradan beş-altı gün keçəndən sonra Baba eşidir ki, bəs vali gəlir, yanında da on-on beş jandarm. Onları yaxşı qarşılayır, jandarmılar kəndə dağılırlar. Baba isə Şahsuvar bəyə qonaqlıq verir. Yemək əsnasında Şahsuvar bəy qatırdan söhbət açır, onun itməsindən nigarançılığını bildirir. Baba yenə də özünü bilməzliyə vurur. Şahsuvar bəy cibindən neçə qatırın qiymətinə dəyən

iri bir pul – rus beşyüzlüyü çıxarıb Babanın cibinə basır və deyir ki, nə olur olsun, qatır qayıtmalıdı...

Çox çək-çevirdən sonra Baba qatırdan xəbərdar olduğunu boynuna alır. Ancaq deyir ki, ancaq atı vurulan Əlixanı razı salmaq lazımdı...

Şahsuvar bəy deyir ki, Baba, narahat olma, Əlixan razı olacaq...

Bundan sonra Şahsuvar bəy Əlixana nəinki at, üstəlik çoxlu pul da bağışlayır. Bundan sonra Babanın adamları qatırı aparıb kəndin ortasına buraxırlar...

Əlbəttə, bu çox kiçik bir əhvalatdır. Ancaq bu əhvalat o dövrün insanların xarakterini açmaq baxımından maraqlıdır...

Yaşlı adamların dediklərinə görə, Şahsuvar bəy də, onun qardaşları Hacı Hüseyn bəy də, Bahadır bəy də xalqın himayədarı olublar. Ən ağır məqamlarda ermənilərə qan udduran bu qardaşlar xalqı, sadəcə camaatı düşməndən qoruyan sipərə dönüblər. Onların qorxusundan ermənilər, müsəlman qanına susayan quldurlar o məhalda yaşayan sadəcə, məzlum insanlara toxunmağa cəsarət etməyiblər...

GÖRKƏMLİ ZİYALİ, EL AĞSAQQALI

İllər elə sürətlə ötüb keçir ki, özü ilə nəyisə aparır, nəyisə gətirir... Hamıya öz kömək əlini uzadan xeyirxah, təvazökar insan, gözəl ailə başçısı, iqtisadçı alim, fenomen idarəçilik qabiliyyətinə malik təşkilatçı, el ağsaqqalı Mehdi Seyidəli oğlu Əliyev uzun illərdir ki, həyatda yoxdur, ancaq onu bu dünyadan aparən illər Mehdi müəllimin ocağını soyumağa qoymayıb, onu daha da alovlandırır. Bu ocaqdan köz götürən neç-neçə övlad indi özünə xoşbəxt ailə qurub, əslin-kökün davamçılarına çevrilib. Damarlarında o müqəddəs insanın qanı axan övladlar, nəvələr babalarının yolunu ləyaqətlə davam etdirirlər...

Ancaq bir məsələ var ki, Mehdi müəllim təkcə öz ailəsinə yox, el-obasına, yaşadığı cəmiyyətə sıx bağlı olan, xoş xatirəsi yaxşılıq etdiyi saysız-hesabsız insanların, qohumların, iş yoldaşlarının, tələbələrin, alimlərin, müəllimlərin yaddaşına əbədi həkk olunan bir insandır. Onu yaxından tanıyan, azacıq da olsa ünsiyyəti olan elə bir adam tanıyıram ki, bu mehriban, vətənpərvər, dostcanlı, qohumcanlı, təəssübkeş, ədalətli, xeyirxah insanı xatırlayanda üzünə təbəssüm qonmasın.

Etiraf edirəm ki, böyüklə kiçik arasında həmişə müəyyən məsafə, görünməz pərdə olduğu üçün sağlığında Mehdi müəllimi lazımi səviyyədə tanıya bilməmişəm. Münasibətlərimiz əsasən əmi, qardaşoğlu çevrəsində davam eləyib. Onun xarakterinin ən incə cəhətlərini həmişə dostluq etdiyi, daim ünsiyyətdə olduğu İzzət Sadıqov, İsmayıl Sadıqov, Tofiq Əhmədov, Əsgər Abdullayev, Nəriman İsgəndərov, Zaman İsgəndərov, Müzəffər Gülümov, Cəfər Quliyev, Həsən Sadıqov, Həqiqət Aslanov, Kamal Orucov və başqaları kimi yaxından duymamışam. Ancaq Mehdi müəllimin yoxluğu mənim ürəyimi göyüm-göyüm göynədib. Etiraf edirəm ki, Mehdi müəllimin cismani yoxluğundan sonra onu daha yaxından tanımağa başlamışam. Bu xeyirxah insanın elədiyi saysız-hesabsız, təmənnasız yaxşılıqlar Mehdi Əliyevin portretini gözüm önündə daha da dolğunlaşdırıb, mükəmməlləşdirib.

Sumqayıtda ilk ali məktəbin yaradılmasında böyük xidmətləri olan Mehdi Əliyevin uzun müddət – ömrünün sonunadək işlədiyi bir müəssisədə, sonradan onun bazasında yaradılan Sumqayıt Dövlət Universitetində professor kimi çalışmışam Mehdi müəllim, onun səriştəsi, qabiliyyəti, prinsipiallığı, xeyirxahlığı, ağısaqqallığı haqqında daha dolğun məlumat toplamağıma zəmin yaradıb. Universitetdə Mehdi müəllimlə eyni zamanda işləmiş professor-müəllim heyətindən tutmuş texniki işçilərə qədər elə bir adam görmə-

mişəm ki, mənim onun qardaşı oğlu olduğumu biləndə xoş sözlər söyləməmiş olsunlar. Bu təhsil ocağında Mehdi Əliyev haqqında elə hörmətlə, məhəbbətlə danışırlar ki, adam istər-istəməz fəxarət duyğusu keçirir.

Mehdi Seyidəli oğlu Əliyevi o dövrün adamları çox yaxşı tanıyırdılar. Məqalə yeni nəslə ünvanlandığı üçün bu suala cavab vermək zərurəti ilə üz-üzə qalmış oluruq: kimdi Mehdi Əliyev? Nə üçün yaşlı nəsil onu həmişə hörmətlə, məhəbbətlə yad edir?

Mehdi Əliyev Zəngəzur mahalında el-obanın böyük hörmət bəslədiyi, inanc yeri olan Seyidəli ocağının övlədidir, əfsanəvi 416-cı Taqanroq diviziyası 1368-cı alayının əfsanəvi komissarı, görkəmli partiya və dövlət xadimi Mirağa Əliyevin, müharibədə həlak olan Kazım Əliyevin, ömrünün sonunadək müəllimlik edən, uzun müddət məktəb direktoru vəzifəsində çalışan Yusif Əliyevin kiçik qardaşıdır. 1930-cu ilin 12 aprelində Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndində dünyaya göz açan Mehdi Əliyevin şəxsiyyətinin formalaşmasında özündən böyük, üçü də ixtisasca müəllim olan böyük qardaşlarının rolu çox olmuşdur. Gözünü ziyalıları mühitində açan Mehdi Əliyev dərslərini böyük həvəslə oxumuş, 1946-cı ildə orta məktəbi bitirən kimi müəllim işləməyə başlamışdır. Müharibədən sonrakı ilk illərdə müəllimə böyük ehtiyac olduğu üçün orta məktəbi uğurla bitirən uşaqların müəllim təyin edilməsi o dövr üçün təsadüfi səciyyə daşıyırdı.

Mehdi Əliyev müəllim işləyə-işləyə çox şey öyrənmiş, ürəyində təhsilini davam etdirmək, sənətinin mükəmməl bilicisi olmaq arzusu baş qaldırmışdır. O, 1948-ci ildə müvəffəqiyyətlə imtahan verərək indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin tarix fakültəsinə qəbul olunmuşdur. Görkəmli alimlərdən, professorlardan dərs alan Mehdi Əliyev 1952-ci ildə təhsilini başa vurduqdan sonra Gəncə şəhər maarif şöbəsində inspektor kimi əmək fəaliyyətini

davam etdirmiş, pedaqoji işin incəliklərini öyrənməyə başlamışdır. 1953-cü ildə Bakı Neft Texnikumuna müəllim təyin edilən Mehdi Əliyev pedaqoji kollektivin və tələbələrin hörmət və rəğbətini qazanmış, o, şöbə müdiri vəzifəsinə irəli çəkilməmiş, 1959-cu ilə qədər bu vəzifədə çalışmışdır. Sonra M.Əliyev əmək fəaliyyətini davam etdirmək, yeni açılan texnikumun işlərini təşkil etmək üçün Sumqayıt şəhərinə göndərilmiş, 1959-cu ildən 1961-ci ilədək Sumqayıt Texnologiya Texnikumunda şöbə müdiri vəzifəsində çalışmışdır. Gənc müəllim Mehdi Əliyevin bacarığı, işgüzarlığı yüksək dəyərləndirilmiş, o, politexnik texnikumunda direktor müavini vəzifəsinə irəli çəkilməmişdir. 1971-ci ilədək bu vəzifədə səmərəli fəaliyyət göstərən Mehdi müəllimə daha böyük etimad göstərilmiş, ona Sumqayıt Şəhər Maarif Şöbəsinə rəhbərlik etmək kimi mühüm bir vəzifə tapşırılmışdır. Elə həmin il Mehdi Əliyev uzun illərdən bəri apardığı tədqiqatları tamamlayaraq uğurla dissertasiya müdafiə etmiş, iqtisad elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır. Azərbaycan Neft və Kimya institutu fəaliyyətə başlayanda elmi dərəcəsi olan kadrlara böyük ehtiyac olduğundan Mehdi Əliyev də bu instituta dəvət olunmuş, burada müəllim, baş müəllim, dosent, filial müstəqil instituta çevrildikdən sonra metodiki şöbənin müdiri vəzifəsində çalışmışdır. Mehdi Əliyev nəinki işlədiyi ali məktəbin, eləcə də şəhərin ictimai həyatında fəal iştirak edən bir ziyalı kimi böyük nüfuz qazanmışdır.

Mehdi müəllim uzun müddət Azərbaycan KP MK Marksizm-Leninizm Universitetinin Sumqayıt filialının direktoru vəzifəsində çalışmış, iqtisadi biliklərin təbliği, mütəxəssislərin, təsərrüfat rəhbərlərinin hazırlanması sahəsində böyük əmək sərf etmiş, şəhərdəki idarə müdirlərinin böyük əksəriyyətinin müəllimi, məsləhətçisi, dostu olmuş, onların dərin hörmət və rəğbətini qazanmış, şəhərin ən nüfuzlu ziyalılarından birinə çevrilmişdir. Elə buna görə də

Mehdi Əliyevin Sumqayıt şəhərində açma bilmədiyi qapı yox idi. Neçə-neçə adamın təmənnasız işə düzəlməsinə, mənzil almasına, ayrı-ayrı məişət problemlərinin həll olunmasına həmişə yardımçı olan Mehdi Əliyev dəfələrlə şəhər sovetinə deputat seçilmiş, öhdəsinə düşən vəzifəsini şərəf və ləyaqətlə yerinə yetirməyi bacarmışdır.

Mehdi Əliyev nəinki Sumqayıtda, eləcə də respublikamızda sayılıb-seçilən iqtisadçı alimlərdən biri idi. Tez-tez ölkə mətbuatında öz sanballı, praktik əhəmiyyətə malik məqalələri ilə çıxış edən Mehdi Əliyev yorulmaq bilmədən tədqiqat işi aparır, elmi kitablar, monoqrafiyalar yazıb nəşr etdirirdi...

Doktorluq dissertasiyası müdafiəyə hazır idi. Ancaq təəssüf ki, amansız ölüm Mehdi müəllimin xeyli arzularını reallaşdırmağına imkan vermədi... O, doktorluq dissertasiyası müdafiə etmədən, işğal altında qalan torpaqlarımızın azad olmasını, ölkəmizin gündən-günə çiçəklənməsini, onun iqtisadi qüdrətinin artmasını görmədən dünyasını dəyişdi...

Təəssüf ki, indi Mehdi Əliyevdən söhbət açarkən keçmiş zamanda danışmalı oluruq. Ancaq Mehdi müəllimin arzuları xalqımızın gələcək taleyi ilə sıx bağlı idi... Sumqayıt hadisələrinin, Qarabağ hadisələrin qızgın bir vaxtında Mehdi müəllim kimi nüfuzlu ziyalıların sözüən böyük ehtiyac var idi. Gözləri qızan, böyük-kiçik tanımayan gəncələr Mehdi müəllimin ağıllı məsləhətlərinə qulaq asır, utanc gətirəcək hərəkətlərdən çəkinirdilər. Bu haqda şəhərin tanınmış adamlarının yaddaşına həkk olunan o qədər ibrətamiz hadisə var ki...

Mehdi müəllimin xarakterini açan maraqlı bir detalı xatırlatmalı oluram. 15 iyun 1984-cü il tarixdə mən Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdindəki dissertasiya şurasında uğurla namizədlik dissertasiyası müdafiə etdim. Hamıdan çox sevinənlərdən biri də Mehdi müəllim idi. Müdafiədən sonra akademiyanın binasının qarşısında top-

laşib evə qayıtmağa hazırlaşırıdıq. Elə bu zaman gözlənilməz bir halda Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Kamran Bağirov bir neçə adamlı Akademiyadan çıxdı, biz kənara çəkildik. Necə oldusa Kamran müəllimin gözü Mehdi müəllimə sataşdı və ona sarı addımladı. Onlar çox mehriban, dost kimi görüşdülər, hal-əhval tutdular və ayrıldılar. Mehdi müəllim bizim yanımıza qayıdanda yaxın qohumumuz Feyziyev Tahir özünəməxsus bir tərzdə dedi ki, ay Mehdi müəllim, ölkənin birinci şəxsi ilə bu qədər yaxın münasibətiniz ola-ola nə özünü, nə də bizə bir gün ağlayırsınız...

Hamımız gülüşdük. Mehdi müəllim halal, təmiz, təmənnəsiz bir adam idi. Kamran Bağirov Sumqayıtda şəhər partiya komitəsinin birinci katibi işləyəndə o da Marksizm-Leninizm Universitetinin rəhbəri idi. Tez-tez ünsiyyətləri olurdu. Təmənnəsizliyinə, işgüzarlığına, prinsipiallığına, vətənpərvərliyinə, elminə, bacarığına görə şəhərin ayrı-ayrı vaxtlarda işləyən bütün rəhbər işçiləri Mehdi müəllimin xətrini çox istəyirdilər. İndinin özündə də Mehdi Əliyev kimi ağsaqqallara çox böyük ehtiyac var.

Qırx ildən artıq bir müddətdə Mehdi müəllimlə bir yerdə işləyən, dostluq eləyən fəlsəfə elmləri doktoru, professor Həsən Sadıqovun Mehdi müəllim haqqında söylədiklərindən, daha doğrusu, “Nurlu simalar” adlı məqaləsindən bir neçə cümləni xatırlatmaq istəyirəm.

Professor yazır: “Mehdi müəllim nadir bir şəxsiyyət idi. Onun daxili aləmi ilə zahiri davranışı həmişə vəhdət təşkil edirdi. Mehdi müəllim sözün tam mənasında insanpərvər bir adam idi. O, texnikumda işləyəndə də, şəhər maarif şöbəsinin müdiri olanda da, institut partiya təşkilatına rəhbərlik edəndə də “dayısız”, kimsəsiz, əlacsız adamlara həmişə diqqət və qayğı bəsləyirdi, onlara arxa olurdu, düzgün yol göstərirdi.

Mehdi müəllim çox gözəl alim və pedaqoq idi. Onun tədris və tərbiyə metodu tələbə gənclərin milli və bəşəri dəyərlər baxımından şəxsiyyət kimi formalaşmasında müstəsna əhəmiyyət kəsb edirdi”...

Mehdi müəllimi yaxından tanıyan bir adam kimi professor Həsən Sadıqovun səmimiyyətinə çox inanıram və Sumqayıt Dövlət Universitetində çalışan müəllimlərin, şəhərin sayılıb-seçilən ağsaqqallarının, ziyalılarının onun haqqında söylədikləri xoş sözlər həmişə ürəyimi iftixar hissi ilə doldurur.

Doğru deyirlər ki, elin gözü tərəzidir. Xalq kimin kimliyini çox gözəl bilir və insanın dəyərini də, qiymətini də özü verir. Təkcə özü üçün yox Mehdi müəllim kimi vətən, xalq, el-oba, dost-danış, qohum-qardaş, imkansız və kimsəsizlər üçün çalışan insanların xatirəsi həmişə əziz tutulur, heç zaman unudulmur.

Bu cür şəxsiyyətlərin ömür yolu gələcək nəsillər üçün örnəkdir. Cəmi 66 il cismən yaşayan Mehdi Seyidəli oğlu Əliyev indi xatirələrdə yaşayır. Təskinliyimiz budur ki, Mehdi müəllimin yarımçıq qalan ömür yolunu ləyaqətlə davam etdirən övladları, nəvələri, tələbələri var.

Gün o gün olsun ki, doğma torpaqlarımızın, Qubadlının, onun uşaqlığı keçən, atası Seyidəli İbrahim oğlunun məzarı uyuyan Çardaxlı kəndinin azad olması xəbəri əyan olsun bu vətən nisgili, yurd həsrəti ilə dünyadan köçən ziyalımıza. Ruhu şad olsun Mehdi müəllimin!

10.07.2015

NAĞILLAŞAN ÖMÜR

Bəşir müəllimin oğlu Vüqar Fərəcov zəng eləyib atası haqqında bir xatirə yazmağımı xahiş edəndə nədənsə ilk növbədə bu sözlər yadıma düşdü:

“Biri var idi, biri yox idi, qədim zamanlarda üç bacı var idi. Birinin adı Gülzar, birinin adı Nərgiz, birinin adı Tamaşa. İndi o bacılar yoxdular dünyada. Ancaq onların nəsil ocağından köz alan övladları, nəvə-nəticələri bu bacıların ömrünü davam etdirməkdədilər. Bu gün o bacılardan birinin nəvəsinin toyudur...”

Qohum toylarının birində gözləmədiyim halda mənə söz veriləndə çıxışımı təxminən bu sözlərlə başlamışdım. İndi o toyun kimin olduğunu da, çıxışımın təfərrüatlı məzmununu da xatırlamırm, ancaq yadımda qalan odur ki, Bəşir müəllim çox kövrəlmişdi. Qayıdıb yerimdə əyləşəndə mənə dedi ki, ay xalaoğlu, sən neylədin, həyəcandan tüklərim lap biz-biz oldu...

İndi o gündən nə qədər vaxt keçdiyini də xatırlamıram. Bir onu bilirəm ki, Əlahəzrət Zaman öz işindədi, indi o bacıların övladları da nağıl qəhrəmanlarına çevriliblər... Təəssüf ki, bir vaxt üz-üzə dayanıb söhbət elədiyim Bəşir müəllim də indi yoxdur bu fani dünyada...

Bəşir müəllimlə mənim atam doğmaca xalaoğlu idilər. Atam Yüzbaşı Mehdiqaranın qızı Gülzarın, Bəşir dayı isə Tamaşanın oğlu idi. Mən öz nənəmi – Gülzarı görməmişdim, ancaq onun doğma bacılarını – Nərgiz xalanı, Tamaşa xalanı, onların indi Haqq dünyasında olan övladlarını – Ədili, Tofiqi, Salmanı, Məhəmmədəlini, Ruqiyyəni, Fərəci, Muradı yaxşı xatırlayıram. Onlar atamın, Mırağa əmimin, üzünü görmədiyim, müharibədə həlak olan Kazım əmimin, Mehdi əmimin, Füzəzə bibimin, Hafizə bibimin doğmaca xalası uşaqları idilər. O xalauşaqlarından bircə Nərgiz xalının qızı Şəkil yaşayır indi... Çox şükür ki, nəsil ocağı sön-

məyib. Çox şükür ki, dünyasını dəyişənlərin hamısının nəvə-nəticəsi var...

Atamın xalası uşaqları içərisində öz ziyalılığı, qohumcanlılığı ilə seçilən Bəşir müəllimin həm bizim ailədə, həm də rayonda xüsusi hörməti var idi. Dayım İliç Kərimovla eyni vaxtda universitetə daxil olmalarını, ali məktəbi fərqlənmə diplomu ilə bitirmələrini də yaxşı bilirdim. Biri hüquq, o biri tarix fakültəsində təhsil almışdı. Bəşir müəllim sonra ali partiya məktəbini bitirmiş, Qubadlı rayon Partiya Komitəsinin ikinci katibi, rayon icraiyyə komitəsinin sədri vəzifəsində işləmişdi uzun müddət. Sonra dissertasiya müdafiə edərək fəlsəfə elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almış, Xankəndində fəaliyyət göstərən pedqoji universitetdə rəhbər vəzifələrdə işləmiş, daha sonra ömrünün sonuna qədər Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində fəlsəfə kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışmışdı. Harada işləməsindən asılı olmayaraq Bəşir müəllim ona göstərilən etimadı doğrultmuş, xətir-hörmət sahibinə çevrilmişdi...

Ünsiyyətimiz o qədər çox olmasa da, uşaqlıq illərindən üzü bəri bütün görüşlərimizi yaxşı xatırlayıram. Bir dəfə Mehdi əmim ailəsi ilə birlikdə Qubadlıya gələndə Bəşir müəllimin bizi ailəlikcə Niyədar bulağına aparıb qonaqlıq verməsini heç vaxt unutmaram. Səngərlə qoşa dayanan Kəpəz dağının zirvəsinə ilk dəfə Bəşir müəllimlə birlikdə qalxmağım da yaddaşımdan silinən deyil.

Sonralar ara-sıra xeyir-şərdə görüşər, söhbətləşərdik. Məni görəndə həmişə üzünə təbəssüm qonardı. ADPU-ya yolum düşəndə onun görüşünə gedərdim. Məni görəndə sevincinin həddi-hüdudu olmazdı...

Son görüşümüz, söhbətimiz onun xalasının adını daşıyan qızımın – Gülzarın toy məclisində oldu. Ağsaqqallar adından xeyir-dua verdi. Sonra foyədə əyləşib xeyli söhbət elədik, hətta onun arzusuyla bir xatirə şəkli də çəkirdik... O

vaxt heç ağılımıza da gəlməzdi ki, qarşıda bizi əbədi ayrılıq gözləyir. Əlahəzrət Zaman isə öz işində idi:

Qoy artsın sürəti, mən buna şadam,
Ömrün sahilinə gec-tez yetəcəm.
Zamanın qurbanı olubdur atam,
Zamana göz dikib nəvəm, nəticəm...

Bəli, zamanın, həyatın sərt qanunları var. Hər insan ömrü əvvəl-axır sona yetir, nağıllaşır. Ancaq təskinliyimiz budur ki, bu həyat nağılı yenə də davam eləyir. O üç bacıdan birinin Gülzar, birinin Nərgiz, o birinin isə Tamaşa adlı nəvəsi var... Çox şükür ki, dünyanın o başından gələn nəsil şəcərəsinin ömür karvanı ləyaqətlə üzü gələcəyə, dünyanın o biri başına sarı yol gedir...

23.12.2021

USTADA VİDA SÖZÜ

Müdrək el ağsaqqalı, Azərbaycanın xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlının ölüm xəbəri məni sarsıtdı. Yadıma Dədə Qorqudun bu sözləri düşdü: “Gəlimli, gedimli dünya, son ucu ölümlü dünya.”

Bəli, ölüm haqdır, ondan yaxa qurtarmaq mümkün deyil. Ancaq o adam xoşbəxtdir ki, sağlığında şərəfli bir həyat yolu keçir, xalqına, Vətəninə ləyaqətlə xidmət edir. İsmayıl Şıxlı məhz belə bir insan idi.

İsmayıl Şıxlı təkcə yazıçı olmayıb, müharibənin odundan, alovundan keçən bu müdrək insan həm də alim idi, ömrünün sonuna kimi ADPU-da müəllimlik etmişdi. O, “Azərbaycan” jurnalının baş redaktoru, Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı İdarə heyətinin katibi, daha sonralar birinci katibi, Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı, milli məclisin

üzvü olanda da müəllimlik işindən əl çəkməmişdi. Mənim də müəllimim olmuşdu İsmayıl Şıxlı. Mənim SSRİ Yazıçılar İttifaqına üzvlük biletimdə də İsmayıl müəllimin mübarək imzası var.

İsmayıl Şıxlı müharibədən sonra ədəbiyyata gələn ədəbi nəslin nümayəndəsidir. O, özündən sonra nə qədər hekayələr, əfsanələr, rəvayətlər, oçerklər, elmi məqalələr, “Ayrılan yollar” romanını yadigar qoyub getmişdir. “Dəli Kür” romanı isə nəinki İsmayıl müəllimin, eləcə də bütün Azərbaycan ədəbiyyatının uğurlu addımıdır.

Bu yaxınlarda eşitdim ki, İsmayıl Şıxlı üçüncü və dördüncü romanını da bitirib. Təəssüf ki, bu romanın nəşrini görmək İsmayıl müəllimə qismət olmadı.

İsmayıl müəllim əsl el ağsaqqalı idi. Hələ bir dəfə onun səsinə qaldırdığını eşitməmişdim. Ancaq onun həlim səsinə qeyrət yükü, sənət yanğısı, yazıçı harayı, el müdrikliyi olub həmişə. Suyun dərinə bulanıq olmadığı kimi, İsmayıl müəllimi də zahirən əsəbi olan görməmişdim. Onun əsərlərini oxuyanda isə elə bil ilk nəzərdə sakit, ancaq dəli Kürün burulğanlarını görürük.

İsmayıl Şıxlı özündən sonra zəngin ədəbi irs qoyub gedib. Yazıcının dərs dediyi yüzrlərlə tələbə də onun əsərləri sırasına daxildir. İsmayıl Şıxlının müqəddəs adı xalqımızın mədəniyyət tarixində həmişə yaşayacaqdır.

Görkəmli yazıcının, müəlliminin ruhu qarşısında baş əyir, onun ailəsinə, övladlarına, bütün doğmalarına, eləcə də Azərbaycan xalqına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

Allah sənə rəhmət eləsin, ustad, əvəssiz insan, ölməz sənətkar. Qəbrin nurla dolsun.

168 saat qəzeti, 3-10 avqust 1995.

**ƏHƏD HÜSEYNOV – MƏNİM MÜƏLLİMLİK
ETALONUM**

Əhəd Hüseynovun adını ilk dəfə orta məktəbin doqquzuncu sinfində oxuyanda ədəbiyyat müəllimim İmamqulu Şahmuradovdan eşitmişdim. İlk şeirlərimi oxuyub mənə məsləhət verən İmamqulu müəllim demişdi ki, radioya qulaq as, tənqidçi Əhəd Hüseynov yeni yazanlara çox gözəl məsləhətlər verir...

O vaxt nə qədər izləsəm də, bir dəfə də olsa, Əhəd müəllimin çıxışını radioda dinləyə bilmədim... Ancaq tale elə gətirdi ki, onunla tanış oldum, dostlaşdım...

Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsinin birinci kursunda oxuyurdum. O vaxt şeirlərim mətbuatda çap olunmağa başlamışdı. Yuxarı kurs tələbələri yataqxanada həmişə Əhəd müəllim haqqında danışardılar. Universitedə onu mənə göstərmişdilər də... Ancaq ona yaxınlaşmağa cəsarət etmirdim. Danışanda titrəyən gur çal saçlar, tunc sifət, həbəşi dodaqlar, əsəbi, zəhmli görkəm Əhəd müəllimin canlı portretinin mənim yaddaşıma həkk olunan ilk cizgiləri idi...

Bir dəfə yuxarı kursda oxuyan, bizimlə bir yataqxanada qalan soyadını unutduğum Hacıbala adlı bir nəfər mənə dedi ki, Əhəd Hüseynov “Gənc müəllim” qəzetində sənin “Qağayılar” şeirini oxuyub çox bəyəndi, patokda onu təriflədi. Sevincək Əhəd müəllimə dedim ki, o oğlan bizim yataqxanada qalır, istəyirsiniz gətirib Sizinlə tanış eləyim. Əhəd müəllim etiraz elədi. Dedi ki, lazım deyil, ikinci kursda özümüz tanış olarıq...

İkinci kurs... Rus ədəbiyyatı dərsi... Əhəd müəllim auditoriyaya girdi. İlk mühazirəsində rus folkloru haqqında elə cazibədar bir dillə söhbət açdı ki, heyran qaldım. O, rus folklor nümunələrini, çastuşkaları elə məharətlə ifa eləyirdi ki, bilmədiyim üçün sevmədiyim rus dilinə məndə məhəbbət

yarandı... Əhəd müəllimin saçları və səsi titrəyir, poetik parçalar bir-birini əvəz eləyirdi...

Ne kukuy, kukuşuçka,

Ne kukuy, qorbataya.

Teper ya udarnitsa,

Teper ya boqataya...

Atalar sözləri və onun qəribə şərh... “V çujoy stranişka, rad svoj voronişka”... Sonra tərcümə: “Qürbətə vətənin qarğası da gözəldi”... Sonra “İqor polku haqqında dastan”ın şərh. Sonra Pyotrun sözü: “Rusiya öz vəziyyətinə görə xəstə adamı xatırladır, ona dəniz havası lazımdır”... Əhəd müəllim bu fikrin mahiyyətini elə gözəl şərh elədi ki, bədii sözün qüdrətinə heyran qaldıq...

Sonra... Əhəd müəllim rus ədəbiyyatında sentimentalizmdən söhbət açdı. Karamzinin “Bədbəxt Liza” əsərinin həm məzmununu danışır, həm də onu özünəməxsus bir şirinliklə təhlil edirdi... Əsərin məzmununu danışanda o, aktyora çevrilirdi. Əhəd müəllimin səsi qulağımda indi də səslənir:

“Qız ilə oğlan görüşə gəlib. Qızın (Lizanın) qəlbi sevincdən əsir... Oğlan isə ona nə desə yaxşıdı? – Bax, gör mənim nə qəşəng ayaqqabılarım var?”

Bu yerdə özümü saxlaya bilməyib bərkdən dedim:

– Heç hənanın yeridi...

Əhəd müəllimin saçları titrədi, dodaqları səyrirdi, tunc sifətinə güclə seziləcək bir təbəssüm qondu. Yanıma gəlib mənə əl uzatdı və dedi:

– Bu gündən dost oldum səninlə...

Bax o gündən Əhəd müəllimlə mən dostlaşdıq... Onun mühazirələrini heyrlətlə dinləyirdim, tənəffüslərdə arabir qısa söhbətlərə də macal tapırdıq... Səyahət silsiləsindən yazdığım “İki çay” şeirim çox xoşuna gəlmişdi. Şeirin ilk bəndində Don çayının don vurmasından, Kürün dəlisovluğundan söhbət açılırdı... Son misraları isə belə idi: “İki

roman düşür bu dəm yadıma, Birisi “Sakit Don”, biri “Dəli Kür...”

İsmayıl Şıxlının “Dəli Kür” romanının müzakirəsi idi. Əhəd müəllim çox maraqlı bir məruzə ilə çıxış etdi. Sonra mən İsmayıl müəllimə həsr elədiyim şeiri oxudum. Zal məni alqışlayırdı. Əhəd müəllim rəyasət heyətində əlini əlinə sıxıb məni təbrik eləyir, “öpürəm, öpürəm” deyirdi... Özümü möcüzəli bir diyarda hiss eləyirdim...

Leninə həsr olunmuş şeir müsabiqəsi idi. Mən də öz yazımı oxudum. Müsabiqədən sonra tutqun sifətli Əhəd müəllim mənə dedi ki, dostum, bu gün yaxşı formada deyildin...

Əhəd müəllim Radışevdən, Puşkindən, Lermontovdan, Qoqoldan, Lev və Aleksey Tolstoylardan, Turgenevdən, Dostayevskidən, Nekrasovdan, Qonçarovdan, Kuprindən, Yesenindən, Mayakovskidən, Şoloxovdan... elə məhəbbətlə söhbət açır, onların əsərlərini elə məharətlə təhlil edirdi ki, sənətin gücü bizi ovsunlayırdı... Çox vaxt zəngin bayıra vurulmasından da xəbərimiz olmurdu...

Əhəd müəllim bizdən qabaq oxuyan tələbələrin əsərlərindən ibarət bir almanaxı tərtib və nəşr etdirmişdi. İkinci bir almanax çap etdirmək fikrinə düşmüşdü. Biz əsərlərimizi oxuyur, o isə dinləyir və seçirdi...

Od var torpağımın hər zərrəsində,
Çaşmaram, sərt daşı yandırırsa belə.
Yanmayan olmazdı yer küərəsində,
Hər quru bir yaşı yandıra bilsə –

Bu misralarla bitən şeirimə məşhur bir şairdən bir bənd əpiqraf gətirmişdim. Əhəd müəllim dedi ki, əpiqraf artıqdır, onu çıxart. Qələm dostlarım əpiqrafın lazımlılığını deyəndə, Əhəd müəllim əsəbiləşdi və dedi ki, nəyə deyirsiniz and içim, Rafiqin şeiri əpiqraf gətirdiyi şairin şeirindən güclüdü...

“Nə var nə yoxdu” şeirimi oxuyanda isə o, əməlli-başlı kövrəldi. Handan-hana özünə gəlib dedi ki, mənə kövrəldən odur ki, gör bizim gəncliyimizi nələr narahat edir...

Əhəd müəllimin bizə inamı artmışdı. Deyirdi ki, Rafiqin bir neçə şeirini rektora – Şövqi Ağayevə oxudub onu kövrəldəcək, sonra almanaxın çapına qol çəkdirəcəyəm...

Lakin təəssüf ki, Əhəd müəllim o almanaxı çap etdirə bilmədi.

Həmişə mühazirə deməkdən, tələbələrə ünsiyyətdən zövq alan Əhəd müəllim deyirdi ki, müəllimlik çox yaxşı işdi. Mühazirə deyən alim xoşbəxt idi, həmişə cavanların arasındadı, arxivdə işləyən alimdən isə kif iyi gəlir...

Xəlil Rza həmişə rus dilində olan sözlərin bizim dilimizdə qarşılığını axtarırdı. Yadımdadı ki, “plyaj” sözünü ilk dəfə olaraq o, “çimərlik”, “fortuçka” sözünü “nəfəslik” kimi işlətmışdi. Bir dəfə Əhəd müəllim ona dedi ki, Xəlil, boruları bir-birinə bağlayan “rezba-qayka” sözünü bizim dilimizdə necə işlətmək olar? Xəlil Rza nə qədər söz desə də, Əhəd müəllim onları bəyənmədi. Sonra gülümsünüb dedi: kürəbənd...

Mənə tez-tez deyirdi ki, səni Yazıçılar İttifaqına üzv qəbul etdirəcəyəm... Bir zamanəti İsmayıl Şıxlı verər, birini mən, birini də Antonyan (o vaxt o erməni ədəbiyyatı kafedrasının müdiri idi)... Lakin təəssüf ki, Əhəd müəllim mənim Yazıçılar İttifaqına qəbul olunduğum günü görə bilmədi. Lakin qərribədi ki, onunla son görüşümüz Yazıçılar İttifaqının qabağında oldu.

Bizim buraxılışdan doqquz nəfəri, o cümlədən də mənə institutu bitirəndən sonra ali məktəbdə saxlamaq qərara alınmışdı. Lakin rektor dəyişdiyi üçün bizim çoxumuzu, o cümlədən də mənə ali məktəbdə saxlamaqdan imtina eləmişdilər. Mən Sumqayıta gedib orta məktəbdə müəllim işləyirdim... Əhəd müəllim mənimlə xeyli söhbət elədi. Son sözü isə bu oldu: “APİ-nin rektorluğu sənə haqqında çox

ədalətsiz qərar qəbul elədi. Heç belə də hazırlıqlı kadri əldən verərdilər?”

Sonra təəssüf ki, Əhəd müəllimlə görüşə bilmədim. Vaxtsız əcəl onu bizdən ayırdı. Dostum Nizami Xudiyevlə qolumuza qara bağlayıb onun fəxri qarovulunda dayandıq, son borcumuzu yerinə yetirdik. Evə qayıdanda Əhəd müəllimin ölümünə həsr olunmuş bir şeir yazıb 1973-cü ildə “Azərbaycan müəllimi” qəzetində çap etdirdim. Vida şeiri bu misralarla bitirdi:

Kim verə biləcək onun yerini,
Könlümdə bir dərin həsrət yaşayır.
Qoru mühazirə dəftərlərini,
Onun hər sətirində Əhəd yaşayır!...

Şair Cavad Cavadlı həmişə məni görəndə bu şeirin sonuncu beytini deyər, Əhəd müəllimi xatırlayardı...

Yeri gəlmişkən onu da xatırladım ki, Əhəd müəllimin, İsmayıl Şıxlının, M.Təhmasibin mühazirə dəftərlərini indi də saxlayıram. Hər dəfə o dəftərləri vərəqləyəndə ömrümün ötən günləri gözlərimin qarşısında kino lenti kimi canlanır...

Əhəd müəllimin ölümü münasibətilə çap olunan elegiyamdan sonra çoxlu məktub aldım. O məktubların müəllifləri təkcə mənim şeirimi tərifləməklə kifayətlənmir, Əhəd müəllim haqqında ürək sözlərini yazırdılar... O məktublardan bəzi xarakterik nümunələri oxucuların nəzərinə çatdırmaq istəyirəm:

“Hörmətli Rafiq müəllim!

Əvvəla, salam! Şeirinizi oxudum. Bir az kövrəldim. Çox sağ olun, Rafiq müəllim. Bəlkə bu işi başqaları da görə bilərdi. Sizin xidmətinizin üstünlüyü ondadır ki, hamını üstələmişiniz. Bununla da çox gözəl və nəcib bir iş görmüşünüz. Bəzi başabəla şairlərin “quru” misralarını oxuyub qan qaraltmaqdan, bu cür şeirləri oxuyub, həyat kitabını

vərəqləmək daha xoşdur. Əhəd müəllim hamımızın dostu idi.

Hörmətlə: Heybət Məftun, Quba rayonu, dil-ədəbiyyat müəllimi. 12.12.1973.”

Əhəd müəllimə məhəbbətlə dolu olan başqa bir məktubun isə məzmunu belə idi:

“İnsan həyatında əlamətdar səhifələr çox olur. Ancaq 1973-cü ilin yayı qrupumuzun tələbələri kimi mənim də həyatımda bir səhifə deyil, ata qayğıkeşliyinə, səmimiyyət, ülvilik aləminə açılmış bir pəncərədir. Bəli, o əsl insanlıq mücəssiməsi idi. Mən buna həyatın bir səhifəsi dedim? – Xeyir, bu həyatın özü, əbədi bir ömürdür.

18 iyul... Son imtahan günü... Bizimlə xudahafızlaşdı, vidalaşmadı. Simasında təbəssüm, gözlərində həmişəki nəhayətsizlik, “qismət olsa görüşənədək” kəlməsilə...

Qış sessiyasını səbirsizliklə gözləyirdim. O böyük aləmin həsrəti, ümidiylə. Hətta onun qara haşiyəyə alınmış şəkli, Sizin sevimli insan haqqında hüznü nəğmənz də mənim ümidimi qıra bilmədi...

Rus ədəbiyyatı dərside. Mənə elə gəlir ki, o, indi auditoriyaya daxil olacaq, özü ilə öz dünyasını buraya köçürəcək. Ancaq başqa müəllimin “Mərhumun xatirəsinə bir dəqiqəlik sükut” sözləri mənim onun böyüklüyü qədər nəhayətsiz ümidimi iti bıçaq kimi kəsdi...

O, tez-tez qrupa müraciətlə deyərdi: “Əgər sizinlə ikinci dəfə görüşmək xoşbəxtliyi mənə nəsib olsa...”

Əgər məndən soruşsaydılar ki, necə adam xoşbəxtdir? Onda Əhəd müəllimi nişan verərdim. Çünki onun ideali, onun dünyası əsl xoşbəxt adamın malik olduğu sərvətdir. Əsl xoşbəxtlik isə bu sərvətin sahibi olan qəlbə sahib olmaqdır.

Bir də, mənə, elə adamlar xoşbəxtidirlər ki, onların özgə, hamının malik olmadığı dili olur. Bu cəhətdən rəssam

qəlbinin ifadəçisi fırçaya, şair ilhamının şeiriyyətinə qibtə edirəm.

Siz də xoşbəxtsiniz... Çünki ideal insana öz saf və ülvî duyğularınızdan əklil qoymağı bacarmısınız. Bu əklildə ölməz qəlbin, tələbələrinin qəlbində sönməz məşələ çevrilmiş qəlbin musiqisini, şeiriyyətini əbədləşdirmisiniz...

Dərin hörmətlə: Z.Şükürova. 07.03.1974.”

Mən həyatda Əhəd müəllim kimi cazibədar mühazirə oxuyan ikinci bir müəllim görməmişəm. Həmişə mühazirəyə hazırlaşanda Əhəd müəllimi xatırlayıram. Bu, mənim məsuliyyətimi və sənət eşqimi qat-qat artırır...

Elə bir il olmur ki, tələbələrimə mühazirə deyəndə əziz Əhəd müəllim haqqında onlara söhbət açmayım. Hərdən onlara bu sevimli müəllim haqqında xatirələr də danışırıram...

Bakının 111 saylı məktəbində ilk sınaq dərsmi yaxşı xatırlayıram. Dəsin mövzusu “Puşkinə qədərki rus ədəbiyyatı” idi... Uşaqlar da, dərsmində olan müəllimlər də heyranlıqlarını gizlətmədilər. Məni çox təriflədilər... Tələbə yoldaşlarım dedilər ki, elə bil Əhəd müəllim dərslər keçirdi... Bu, mənim müəllimliyəmin ilk mükafatı idi...

Hər il tələbələr arasında aparılan gizli sorğu zamanı “Ən yaxşı mühazirə oxuyan müəllim kimdir?” sualına cavablarda mənə birincilik verilməsi sevincimi qat-qat artırır və heç kəs bilməsə də, öz-özümə həmişə düşünürəm ki, bu sevinci, bu qələbəni mənə bəxş eləyən müəllimlik etalonu kimi tanıdığım Əhəd Hüseynovdur... Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin!

ADI KİMİ ÖZÜ DƏ XEYİRXAH OLAN İNSAN

Xeyrulla Məmmədov 1966-cı ildən tanıyırdım. O vaxt pedaqoji universitetin filologiya fakültəsində oxuyurdum. Yuxarı kurs tələbələri deyirdilər ki, Xeyrulla müəllim çox savadlı, tələbkər, eyni zamanda tərs bir adamdır.

İllər keçdikcə gördüm ki, bu deyilənlərin hamısı düzdür. Xeyrulla müəllim istedadlı, çalışqan adamların dostu, istedadsızların isə düşməni idi. Elmdə heç zaman belələrinə güzəştə getmirdi...

Bizə XX əsr ədəbiyyatından Sədi Əfəndiyev, o biri bir-ləşməyə isə Xeyrulla Məmmədov mühazirə oxuyurdu. Bir dəfə necə oldusa, Sədi müəllimin yerinə bizə də Xeyrulla müəllim bir qoşa saat mühazirə oxudu. Hamımız heyranlıqla onu dinləyirdik. Cümlələri səlist, rəvan, nitqi inandırıcı, emosional idi... Təssüf ki, bu, Xeyrulla müəllimin bizə ilk və son mühazirəsi oldu...

Ancaq o vaxtdan Xeyrulla müəllimlə dostlaşdıq, ədəbiyyatın problemləri haqqında arabir, görüşəndən-görüşənə söhbətlər elədik. Həmişə məni görəndə əmim Mirağa Əliyevdən danışar, onun xeyirxahlığından söhbət açardı...

1984-cü ildə namizədlik dissertasiyası müdafiə etməli idim. Aparıcı müəssisə Pedaqoji Universitet idi. Sənədlərimi ora göndərmişdilər. Müzakirədən qabaq Mürsəl Həkimov məni kənara çəkib dedi ki, burda nə danışsalar, sən reaksiya vermə, hər şeyi özümüz həll eləyəcəyik...

Doğrusu, bir az narahat oldum. Məsələnin nə yerdə olduğunu anlamadım. Paşa müəllim kafedra müdiri idi. Onun giriş sözündən sonra adını çəkmədiyim bir nəfər çox hətərən-pətərən danışdı. Dedi ki, qardaş, bu yaxşı şairdi, gedib şairliyini eləsin... Qımıldanmaq istəyəndə Mürsəl müəllim mənalı-mənalı üzümə baxdı. İndi hər şey mənə aydın oldu.

Söz Xeyrulla müəllimə verildi. O, özündən əvvəlki natiqi yıxıb sürüdü, inandırıcı faktlarla mənim dissertasiyamı təriflədi və demək olar ki, müzakirənin istiqamətini dəyişdi... Hamı dissertasiyanı təriflədi, ilk danışan isə suyu süzülə-süzülə bayıra çıxdı, utanmaz-utanmaz məni təbrik elədi...

Bu hadisədən sonra Xeyrulla müəllimlə lap yaxınlaşdıq. Çox az-az görüşsək də, söhbətimiz həmişə yaxşı alınır. Mənim uğurlarım onu çox sevindirirdi.

Bir dəfə Xeyrulla müəllimlə Yazıçılar Birliyində görüşdüm. Ona təzə çıxan bir neçə kitabımı bağışladım. “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kitabımı görəndə isə daha çox sevindi. Məni öpdü, təbrik elədi...

Bir neçə gün sonra onunla yenidən görüşdük. O biri kitablarımı hələ oxumadığını söylədi. Ancaq dedi ki, “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları”nı çox böyük maraqla oxumuşam. Sonra əlavə elədi ki, bu kitabı səndən başqa heç kəs yaza bilməzdi. Ona görə ki, sən həm şair, həm ədəbiyyatşünas, həm də müəllimsən...

Daha sonra özünəməxsus bir tərzdə dedi ki, çox sağ ol, ürəyimdən elə bil tikan çıxartdın. Bəzi dırnağarası ədəbiyyatşünasların (o, ad da çəkmişdi) lap anasını ağlatmışan...

İllər keçdi. Xeyrulla müəllim mənim “Uşaq ədəbiyatı”, “Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid” kitablarımı da oxuyub onlar haqqında da xoş sözlər söylədi. Dedi ki, zəhmətkeşliyin məni çox sevindirir. Fəxr edirəm ki, sənin kimi istedadlı, təvazökar tələbəm var...

Onun sevinci ürəkdən gəlirdi. Elə bil ki, valideyn öz övladının uğurlarına sevinirdi...

Son zamanlar bir az gileyli idi. Bəzi haqsızlıqlara dözə bilmirdi. Ancaq yaradıcılıq enerjisi tükənmir, elmi axtarışlarını daim davam etdirirdi...

Axırncı dəfə yaxın ünsiyyətimiz Ayaz Vəfalının oğlunun toyunda oldu. Bir masa arxasında yanaşı əyləşmişdik.

Arabir söhbətləşir, zarafatlaşırdıq. Nə yaxşı ki, o vaxt bir xatirə şəkli də çəkdimişdik. Onda heç ağılmıza da gəlməzdi ki, tezliklə Xeyrulla müəllimlə əbədi vidalaşmalı olacağıq...

Xeyrulla müəllim sözü açıq deməkdən qorxmayan, haqqı-ədaləti müdafiə edən ötkəm xarakterli bir insan, gözəl müəllim, yorulmaz tədqiqatçı, yaxşı dost idi. İstedadsız, bədxah adamlar onun gözünün düşməni idi. O “mus-mus” eləməyi xoşlamaz, sözünü birbaşa deməkdən çəkinməzdi...

Xeyrulla müəllim dünyasını dəyişsə də, onun işıqlı əməlləri həmişə yaşayacaq. Allah ona rəhmət eləsin!

NURLU İNSAN

İlk təəssürat həmişə çox güclü və unudulmaz olur. Əhəd Əhmədovla ilk tanışlığım da yaddaşıma əbədi həkk olunub. Onun şövə kimi qara saçları, nazik qara bıqları, şəfəq saçan nurlu gözləri, təbəssümlü çöhrəsi həmişə gözlərimin qabağındadır.

1966-cı ildə sənədlərimi o vaxtkı V. İ. Lenin adına API-nin filologiya fakültəsinə vermişdim. Ədəbiyyat yazıdan “4” almışdım. İkinci ixtisas imtahanımız şifahi idi. İmtahanı akademik Feyzulla Qasımzadə ilə dosent Əhəd Əhmədov götürürdü. Həm ədəbiyyatdan, həm də dildən sualların hamısına ötkəmliklə cavab verdim. Feyzulla müəllimin sifətində heç nə hiss olunmurdu. Əhəd müəllimin çöhrəsində isə bir məmnunluq duyudum. Feyzulla müəllimin “Nə qiymət verək?” sualına Əhəd müəllim tərəddüd etmədən “Əla” cavabı verdi...

Sonrakı imtahanları da uğurla verib filologiya fakültəsinin tələbəsi oldum. Feyzulla Qasımzadə də, Əhəd Əhmədov da mənim müəllimlərim oldular. Onlardan başqa Ə.Dəmirçizadə, Z.Tağızadə, Ə.Hüseynov, İ.Şıxlı kimi görkəmli alimlərin, qələm sahiblərinin bizə mühazirələr oxu-

maları dünyagörüşümüzü əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirdi...

Əhəd müəllimlə münasibətim digər müəllimlərdən bir qədər fərqli idi. Elə bil ki, aramızda bir dostluq münasibəti var idi. Bunun da səbəbi o idi ki, o zaman Əhəd Əhmədov institut həmkarlar təşkilatının sədri idi. Otaq olmadığı üçün bir müddət “Gənc müəllim” qəzetinin redaksiyası ilə onun kabinetini bir yerdə idi. Yazı-pozu ilə məşğul olan tələbələr kimi mənim də günümün çox hissəsi redaksiyada keçirdi. Əhəd müəllim başını aşağı salıb öz işi ilə məşğul olsa da, fikri bizim təzə yazıb oxuduğumuz şeirlərdə idi.

Sonra Əhəd müəllim institut partiya komitəsinin katibi seçildi. O vaxt bu çox böyük vəzifə idi. Təyinatlar verilən zaman Əhəd müəllimin israrla məni ali məktəbdə saxlamaq təklifi öz işini gördü. Filologiya fakültəsinin bitirən yüz əlli tələbədən 9 nəfəri ali məktəbdə saxlamaq qərara alındı. O doqquz nəfərdən biri də mən idim. Lakin arzularımız gözü-müzdə qaldı. Şövqi müəllimi rektorluqdan çıxarıb yerinə Həşim müəllimi seçdilər. Hamı təyinat üzrə iş yerinə getmişdi. Biz doqquz nəfər isə avara qalmışdıq. İnstituta təpik döyməkdən yorulmuşduq. İşimizi nə üzür, nə də düzürdülər.

Bir gün institutda xalq nəzarəti komitəsinin sədri işləyən əmim Mirağa Əliyev mənə dedi ki, respublika mətbuatında çap olunan yazılarımı da götür gedək Əhəd müəllimin yanına.

Əhəd müəllim bizi çox yaxşı qarşıladı, mənim haqqımda xoş sözlər söylədi. Əmim ona deyəndə ki, bu uşaqların məsələsini nə üçün ləngidirsiniz, Əhəd müəllimin sifətinə dəki təbəssüm bir anda yox oldu. Dedi ki, Mirağa müəllim, elə söz var ki, onun Rafiqin yanında deyə bilmirəm.

Mənə dedilər ki, sən get çöldə gözlə. Onların söhbətinin təfərrüatını bilmirəm. Ancaq sonralar Əmim mənə dedi ki, Sizi köhnə rektorun adamları kimi ali məktəbdə saxlamaq istəmirlər...

Taledən qaçmaq olmazmış. Hərəmiz bir yolun yolçusu olduq. Qarşımıza çoxlu çətinliklər çıxdı. Ancaq biz müəllimlərimizin göstərdiyi etimadı doğrultduq...

Sonralar da instituta gedəndə Əhəd müəllim məni mehribanlıqla, təbəssümlə qarşılayar, uğurlarıma sevinərdi. Onun təbəssümlü mehriban çöhrəsindən həmişə xeyirxahlıq boylanırdı...

Heç kəs dünyanı tutub getmir. Nə yaxşı ki, insan dünyadan köçəndə də onun əməlləri, xatirəsi yaşayır. Əhəd müəllim yaddaşımda gözəl müəllim, xeyirxah insan kimi qalıb... Onun işıqlı xatirəsi tələbələri üçün həmişə əzizdir.

QÜRUB GÜNƏŞİNİN ŞƏFƏQLƏRİ (Nizami Xudiyev haqqında vida sözü)

Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Nizami Xudiyevin dünyasını dəyişməsi xəbərinə inanmağım gəlmədi. Qardaşı Azərə, oğlu Nazimə, dostumuz Zahid Xəlilə bu xəbərin doğru olmaması ümidi ilə zəng elədim... Ancaq inanmaq istəsəm də, istəməsəm də, həqiqət həqiqət idi... Deməyə söz də tapa bilmirdim... Ölümündən bir-iki həftə qabaq zəngləşib danışanda, zarafatlaşanda, dünyasını dəyişən dostlarımızı – Kamranı, Dövləti, Fərhadı, Zahiri... xatırlayanda heç ağıma da gəlməzdi ki, bu, mənim Nizami Xudiyevlə sonuncu söhbətim olacaq...

Bu ağır, acı xəbər xəyalən məni yeniyetməlik çağlarıma apardı. Ədəbi dil tarixindən bizə dərs deyən Ə.Dəmirçizadə o vaxt hələ nəinki oxumadığımız, hətta cildini belə görmədiyimiz bir kitabdan – “Kitabi-Dədə Qorqud”-dan danışdı. İlk dəfə onun dilindən eşitdiyimiz “Gəlimli, gedimli dünya, son ucu ölümlü” dünya sözünün mənasını o vaxt lazımi səviyyədə dərk eləmir, bəlkə də dərk eləmək istəməyirdik. Dəli Domrul kimi heç vaxt ölməyəcəyimizi düşünən bir vaxtımızda sevimli müəllimlərimizi, öz doğmalarımızı,

əzizlərimizi itirə-itirə o hikmətli kələmin mənasını yavaş-yavaş anlasaq belə, heç ağılımıza da gəlmirdi ki, o gündən bizim üçün də var... Bilməyinə bilirdik, ancaq elə düşünürdük ki, o gün hələ çox uzaqdadır. Ancaq unudurduq ki, ölüm qas ilə göz arasındadır...

Naxçıvanın sayılıb-seçilən ziyalılarından birinin – uzun müddət “Şərq qapısı” qəzetinin redaktoru işləmiş Məhaf Xidiyevin ailəsində dünyaya göz açan Nizami uşaqlıq illərini Şahbuz rayonunda keçirmişdi. Şahbuzun özünəməxsus təbiəti, Batabat gölünün gözəlliyi balaca Nizaminin qəlbində şeirə, sənətə, ədəbiyyata məhəbbət oyatmışdı. Xalq şənliklərinə böyük maraqla tamaşa eləyən, ağsaqqalların, ağbirçəklərin dilindən müxtəlif janrlı folklor nümunələrini eşidən Nizamini dilimizin musiqililiyi, rəvanlığı heyran qoyurdu. Ziyalı ailəsində doğulduğundan atasının zəngin kitabxanasından istifadə edirdi. Evlərində Naxçıvanın, o cümlədən də respublikamızın görkəmli adamlarını görən, onların söhbətini, elmi mübahisələrini dinləyən Nizaminin ürəyində filoloq olmaq arzusu baş qaldırmışdı. Orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirən Nizami tərəddüd etmədən sənədlərini o zamanki Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsinə vermişdi. Bax, Nizami Xudiyevlə mənim tanışlığım, dostluğum da o zamandan başlamışdı...

1966-cı ilin sentyabr ayı idi. Respublikamızın ayrı-ayrı şəhərlərindən, rayonlarından, kəndlərindən ali təhsil almaq üçün Bakıya gələn gənclər hələ bir-birlərini yaxşı tanımır-dılar. Nədənə elə ilk gündən Nizami ilə dostlaşdıq, eyni partada əyləşdik, eyni yataqxanada qaldıq, kitabxanaya eyni getdik, dərslərə birlikdə hazırlaşdıq. Dörd illik tələbə həyatı bizi bizi-birimizə çox yaxınlaşdırdı, doğmalaşdırdı. Elə buna görə də mən Nizamini bəlkə də hamıdan yaxşı tanıyırdım. Onun qabiliyyəti, istedadı zəhmətsevərliyi sayəsində tezliklə cilalandı. Seminar məşğələlərində Nizaminin dərs danışmağı, disputlarda, ədəbi gecələrdə, şair və yazıçılarla

görüşlərdə çıxışları təkcə tələbələrin yox, müəllimlərin də çox xoşuna gəlirdi. Tələbə dostumun qiymət kitabçasını əlalar bəzəyirdi. Nizaminin bir dənə də olsun dördü yox idi. Özü də bu əla qiymətləri ona yazan bilərsiniz kimlər idi? Akademik Feyzulla Qasımzadə, akademik Əbdüləzəl Dəmirçizadə, professorlardan Məmmədhüseyn Təhmasib, Fərhad Fərhadov, Zeynal Tağızadə, Afad Qurbanov, Paşa Əfəndiyev, xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlı, görkəmli tənqidçi Əhəd Hüseynov...

Nizami həm dərslərini yaxşı oxuyur, həm institutun ictimai həyatında fəal iştirak edir, həm Tələbə Elmi Cəmiyyətinin xətti ilə araşdırmalar aparır, ilk elmi məqalələrini yazıb çap etdirir, həm də voleybol yarışlarında oxuduğu ali məktəbin idman şərəfini qoruyurdu. Adama qərribə gəlirdi ki, bir belə işi bir adam necə çatırır, necə bu işlərin hamısında eyni dərəcədə uğur qazanır?

Nizamini yaxından tanıyanlardan biri kimi yaxşı bilirdim ki, bu nailiyyətlərin birinci səbəbi Nizaminin istedadı, qabiliyyəti, ikinci səbəbi isə onun həddindən artıq çalışqanlığı, zəhmətsevərliyi idi...

Yaxşı yadımdadır akt zalında Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimovla görüş keçirilirdi. Tələbələr adından danışmaq üçün sözü Nizami Xudiyevə verdilər. Nizami elə məntiqli, məzmunlu bir çıxış elədi ki, hamı heyran qaldı. Onun səlist nitqi, aydın mühakiməsi Süleyman müəllimin çox xoşuna gəldi. Bu nəhəng yazıçı çıxışının sonunda Nizamini çox təriflədi, dedi ki, bu oğlanın gözəl gələcəyi var.

Doğrudan da, Süleyman Rəhimovun uzaqgörənliklə verdiyi proqnoz özünü doğrultdu. Ali təhsili əla qiymətlərlə başa vuran Nizami Elmi Şuranın Qərarı ilə “Azərbaycan dilçiliyi” kafedrasında müəllim saxlandı. 1978-ci ildə “Abdulla Şaiqin nəsr dili” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı, 1981-ci ildən kafedranın dosenti kimi səmərəli fəaliyyət

göstərməyə başladı, tələbələrin sevimli müəllimlərindən birinə çevrildi. Elə həmin il Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri Fərmanı ilə təltif olundu.

Elmi araşdırmalarını uğurla davam etdirən Nizami Xudiyev 1990-cı ildə “Azərbaycan ədəbi dili lüğət tərkibinin inkişaf qanunauyğunluqları” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi aldı, elə həmin il professor elmi adına layiq görüldü. Ölkəmizin, eləcə də o zamanki Sovetlər Birliyinin tanınmış, görkəmli dilçi alimləri Nizaminin elmi araşdırmalarını çox yüksək qiymətləndirirdilər.

Nizami Xudiyevin ümumdünya şöhrətli alim Lütfi Zadə adına Amerika Beynəlxalq Müasir Elmlər Akademiyasının, Nyu-York Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməsi, İngiltərənin Kembric Beynəlxalq Bioqrafiya Mərkəzi tərəfindən 2001-ci il üçün “İlin beynəlxalq ziyalı” adına və “Qızıl medal”a, bir il sonra yenə həmin mərkəz tərəfindən “XXI əsrin intellektualı” adına layiq görülməsi, adının “XXI əsrin böyük ziyalıları” kitabına daxil edilməsi və sair bu kimi uğurlar heç də təsadüfi deyildi. Bunların hamısı onun yüksək intellektinin, işgüzarlığının, zəhmətsevərliyinin bəhrəsi idi. Çünki Nizami Xudiyev Moskva, Nalçik, Bişkek, Ufa, Aşqabad, Daşkənd, Gülistan, Alma-Ata, Ankara, Konya, İstanbul, İzmir, Adana və başqa şəhərlərdə keçirilən mötəbər elmi konfranslarda, qurultay və simpoziumlarda dərin elmi məzmunlu məruzələri ilə çıxış etmiş, dünyanın bir çox dilçi alimlərinin diqqətini cəlb etmişdi. Nizami Xudiyevin elmi əsərləri nəinki Azərbaycanda, eləcə də dünyanın müxtəlif ölkələrində dəfələrlə dərc edilmiş, elmi ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olmuşdu.

Nizami Xudiyev çox məhsuldar bir alim, tədqiqatçı idi. Onun “Azərbaycan ədəbi dili lüğət tərkibinin inkişafı”, “Azərbaycan ədəbi dil tarixindən seminar məşğələləri”, “Azərbaycan ədəbi dilinin zənginləşmə yolları”, “Yazıçı dili

və üslubu”, “Azərbaycan ədəbi dilinin sovet dövrü”, “Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi”, “Azərbaycan ədəbi dilinin təşəkkülü”, “Tərcümə ədəbiyyatı və ədəbi dilimiz”, “Heydər Əliyev və Azərbaycan dili”, “Radio, televiziya və ədəbi dil”, “Xalqın İlhamı”, “Azərbaycan dilində şəxs adları” və sair bu kimi sanballı monoqrafiyaları Nizami Xudiyevin analitik təfəkkürünün, zəngin elmi və siyasi təxəyyülünün məhsulları idi. Bu əsərlərdən respublikamızın elm və təhsil ocaqlarında dəyərli elmi mənbə, tədris vəsaiti kimi geniş istifadə olunur.

Nizami Xudiyevin orta məktəblər üçün yazdığı dərsliklər dəsti də çox faydalı vəsaitlər kimi uzun illərdir ki, istifadə olunmaqdadır. Onun çap olunan elmi məqalələrinin sayı-hesabı yoxdur. Dilçilik elminin elə bir aktual problemi yoxdur ki, Nizami həmin məsələləri elmi araşdırmaya cəlb etməmiş olsun. O, nəinki bizim respublikamızda, eləcə də Cənubi Azərbaycanda ədəbi dilimizin inkişaf qanunauyğunluqlarının ümumi mənzərəsini yaratmağa cəhd edən ilk alimlərimizdən idi.

Elə alimlər var ki, onlar ancaq elmi araşdırmalar aparmaqla məşğuldurlar. Lakin Nizami Xudiyev elə fenomenal şəxsiyyətlərdən idi ki, onun təşkilatçılıq qabiliyyəti, siyasi fəaliyyəti də həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Hələ tələbə ikən institut gənclər təşkilatına rəhbərlik edən Nizaminin İnstitut Həmkarlar Təşkilatının sədri, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilməsi də, prorektor, rektor, Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinin sədri təyin edilməsi də təsadüfi deyildi.

Xalqımızın böyük oğlu, Müstəqil Azərbaycan Dövlətinin memarı və yaradıcısı, ümummilli liderimiz, ulu öndərimiz Heydər Əliyev Nizami Xudiyevin istedadını, təşkilatçılıq qabiliyyətini, sədaqətini, əqidə bütövlüyünü həmişə yüksək qiymətləndirmiş, ona çox böyük etimad göstərmişdir. Nizami bütün ömrü boyu istər elmi, istər siyasi

fəaliyyətində bu etimadı doğrultmaq üçün əlindən gələni əsirgəməirdi...

Elə adam var ki, uzun illər ünsiyyətdə olduğundan, yalnız onunla lap uzaqlara – gənclik illərinə gedib çıxıb bilirsən. Elə adam var ki, ondan yazanda elə bilirsən ki, elə özündən yazırsan... Mənim üçün elə adamlardan biri cismani ömrünü başa vuran, gəncliyini, enerjisini, istedad və qabiliyyətini xərcləyə-xərcləyə böyük nüfuz sahibinə çevrilən Nizami Xudiyev idi... O, mənim gözümün qabağında həyat və elm yollarında inamla addımlamışdı. Müxtəlif vəzifələrdə səmərəli fəaliyyət göstərmiş, namizədlik, doktorluq dissertasiyaları müdafiə etmiş, professor, Əməkdar elm xadimi olmuş, millət vəkili kimi səmərəli fəaliyyət göstərmiş, “Şöhrət” ordeninə, Prezidentin fərdi təqaüdünə layiq görülmüşdü. Onun ailə qurduğu illəri də, övlad, oğul-uşaq, nəvə sahibi olanda necə sevindiğini də yaxşı xatırlayıram...

ADPU-da bir yerdə işlədiyimiz vaxtlarda tez-tez söhbət eləyir, dərdləşirdik. Xatirələrdən ibarət kitab yazmaq istədiyini söyləyirdi. Nə yaxşı ki, Nizami vaxtında bu arzusunu reallaşdırmağı bacardı, ömrün yaddaşında olan izlərini vərəqlər üstünə köçürüb gələcək nəsillərə yadigar qoya bildi...

Dostumun yaşının ixtiyar çağında yazıb çap etdirdiyi “Ömürdən səhifələr” kitabını vərəqləyirəm. İlk səhifələri oxuyanda Nizaminin uşaqlığı, hansı mühitdə doğulub tərbiyə alması haqqında məndə dolğun təsəvvür yaranır. Gələcəkdə tələbə yoldaşım, dostum olacaq Nizaminin uşaqlığını görməsəm də, Azərbaycanımızın füsunkar bir parçası olan Naxçıvanı, Şahbuzu görməyim, Batabat yaylağında gəzməyim, heyranlıqla üzən adalara baxmağım, buludlarla günəş şüasının qarışığından yaranan heyrətamiz bir fonun ön planında Batabat gölünü, onun ətrafında gül-çiçəklə bəzənmiş dağları, yamacları seyr etməyim, Zor

bulağın dış göynədən bumbuz suyundan içməyim, təzəcə çiçəkləyən yemişan çiçəklərinin ətrini sərin, təmiz dağ havası ilə birlikdə ciyərlərimə çəkməyim gənclik dostumun uşaqlığı haqqında təsəvvürümü əhəmiyyətli dərəcədə dolğunlaşdırmaq, təxəyyülümü zənginləşdirmək gücündəymiş... Digər tərəfdən, uşaqlığı keçən yerlərin mənzərəsini yara-darkən Nizami Xudiyevin məhz mənim həmin yerlərin gözəlliyini əks etdirən şeirlərimə müraciəti qəlbimi əhəmiyyətli dərəcədə duyğulandırmışdı və mənə elə gəlmişdi ki, deyəsən elə Nizami ilə uşaqlığımız da bir yerdə, bir məkanda keçib. Qərribədi, bu məqamda özümü Nizamidən xoşbəxt sandım. O mənada ki, Tanrı mənim qismətimə onun doğulduğu, uşaqlığının keçdiyi yerləri görmək, oranın havasını udmaq səadəti bəxş edibmiş... Nizami isə mənim doğulub boya-baş çatdığım Qubadlıyı, onun dağlarını, qılıltıyla axan Bərgüşadı, Həkərinə, Ağca çayını, doğulduğum Çardaxlıyı, Xocamsaxlıyı görə bilməmişdi. Elə bu zaman ürəyimin nisgilli ağrılarından bir ümid qığılcımı doğulur, qəlbimdən keçirdi ki, kaş Nizami də ömrünün ixtiyar çağında işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda mənimlə birlikdə gəzə biləydi...

İstər-istəməz xatirələr cıgırı ilə ötən xəyali yox, real günlərə qayıdırəm. Bu cıgırla mən 1966-cı ilin sentyabrına qədər gedib çıxı bilərəm... Hay-küylü tələbəlik illəri, indi haqq dünyasında olan, sevimli müəllimimiz Əhəd Hüseynov demişkən, “əbədiyyətə qovuşan”, dərslərdə aldığımız, söhbətlərini dinlədiyimiz, xarakterimizin formalaşmasında misilsiz xidmətləri olan insanlar: Şövqi Ağayev, Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Feyzulla Qasımzadə, Məmmədhusəyn Təhməsis, Zeynal Tağızadə, Əhməd Seyidov, Əbdül Əlizadə, Fərhad Fərhadov, Məmmədsəlim Tahirli, İsmayıl Şıxlı, Sədi Əfəndiyev, Şərif Haqverdiyev, Mürsəl Həkimov, Cavad Bağirov, Abbasqulu Məhərrəmov, İmran Babayev, Əhəd Əhmədov, Azər Hüseynov, Afad Qurbanov, Adilə Hacıyeva,

Həsən Mirzəyev, Xeyrulla Məmmədov, Mustafa Mustafayev, Hüsü Quliyev, indi də ehtiramla görüşdüyümüz folklorşünas alim Paşa Əfəndiyev, dilçi Cəfər Cəfərov, tarixçi Bəşir Şüküroğlu... Aradan yarım əsrdən artıq vaxt keçsə də, həmin insanların hərəsinin özünəməxsus danışiq tərz, hərəkətləri, hətta mimikaları belə yadıma düşür...

Nizmi Xudiyevin xoşbəxtliyi onda idi ki, həmişə müəllimlərinin sevimli tələbəsi olmuşdu. Onun ictimai həyat və elm sahəsində uğurları N.Xudiyevə dərslər deyən insanların qəlbinə iftixar hissi ilə doldururdu. Nizaminin müəllimlərindən professor Əbdül Əlizadənin, Afad Qurbanovun, Paşa Əfəndiyevin və başqalarının öz yetirmələri haqqında xoş sözlər söyləmələri təsadüfi səciyyə daşıyırdı:

“Dərs dediyim tələbələrin bir çoxu ilə həmişə fəxr etmişəm. Onlardan biri də Nizami Xudiyevdir. Nizami ADPU-nun tarixində xüsusi yer tutan görkəmli şəxsiyyətlərdən biridir” (Ə.Əlizadə);

“Nizami olduqca mədəni, qayğıkeş insandır. İstər respublika daxilində, istərsə də xarici ölkələrdə keçirilən konfrans və simpoziumlardakı məruzə və çıxışlarında o, bir çox elm-nəzəri məsələlərə toxunur, dilçiliyimizin qarşısında duran müəyyən global məsələlər ətrafında nüfuzlu söz deyir” (A.Qurbanov);

“Nizami Xudiyev mənim ən istedadlı, ən sevimli tələbələrimdən biri olub. Onun ədəbi dil tarixi haqqında kitabı bütün türk dünyasında məşhurdur. Nizami xalq üçün, dövlət üçün böyük işlər görür” (Paşa Əfəndiyev).

İnsana ən yaxşı dəyəri onu daim müşahidə edən insanlar tərəfindən verilir. Nizami Xudiyev haqqında ölkəmizin nüfuzlu ziyalılarının, alimlərinin, yazıçıların, digər peşə və sənət adamlarının fikir və mülahizələri onun portretini daha da dolğunlaşdıran vasitəyə çevrilmişdir. Bu baxımdan dilçi alimlərdən Ağamusa Axundov, Yusif Seyidov, Nizami Cəfərov, Həsən Balıyev, Müseyib Məmmədov, İsmayıl Məm-

mədov, Vilayət Əliyev, Buludxan Xəlilovun, ədəbiyyatşünaslardan Xasay Cabbarovun, İsa Həbibbəylinin, xalq yazıçıları Elçinin, Mövlud Süleymanlının, Cavad Heyətin, Ziyad Səmədzadənin, Məilə Muradxanlının, Ağalar Mirzənin və başqalarının fikirləri mənim üçün bir neçə baxımdan maraqlı görünür. Bütün bu fikir və mülahizələr Nizami Xudiyevin siyasi əqidəsinə, elminə, işgüzarlığına, şəxsiyyətinə verilən dəyərin göstəricisi idi...

...Mətbuatda Nizami Xudiyev haqqında xeyli məqaləm dərc olunub. Bu məqalələrin hər birində dostumun portretinin əsas cizgilərini verməyə çalışmışdım. Həmin məqalələri təzədən nəzərdən keçirirəm. Bəzi fraqmentlər əbədiyyətə qovuşan dostumun keçdiyi ömür yolu haqqında təsəvvürümü təzələyir elə bil. Təskinliyim isə bu olur ki, Nizami Xudiyev 60 yaşını da, 70 yaşını da ləyaqətlə tamamlaya bilmişdi. Ona verilən ömür möhlətindən, bu dünyanın sınaqlarından alınacağı, üzüağ çıxan Nizami Xudiyev indi bu dünyanın sakini olmasa belə, sevgi ilə, hörmətlə xatırlanır. Ona görə ki, Nizami müəllim xalqımızın taleyüklü problemlərinin həllində heç vaxt əlindən gələni əsirgəməmiş, mübarizənin ön cərgələrində olmuş, əqidəsindən dönməmiş, dostlarına, övladlarına, qohumlarına baş ucalığı gətirən bir ömür yolu keçmişdir.

Öz ömrünü ləyaqətlə başa vuran Nizami Xudiyevin xoşbəxtliyi onda idi ki, həyatın sınaqlarından alınacağı, üzüağ çıxma, yüksək ad-san, şan-şöhrət, xətir-hörmət sahibinə çevrilə bilmişdi. O, “Akademik Yusif Məmmədəliyev”, “Abdulla Şaiq”, “Araz”, “İnam”, “Nailiyyət”, “Qızıl qələm” və s. mükafatların laureatı, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin, bir sıra nüfuzlu elmi təşkilatların, müdafiə şuralarının üzvü idi. Gərgin zəhmət, yuxusuz gecələr, xalqın, millətin gələcəyinə böyük inam onu xətir-hörmət sahibinə çevirmişdi...

Ölüm haqdır, o insan xoşbəxtidir ki, özündən sonra xoş xatirələri qalır. Nizami Xudiyev o mənada xoşbəxtidir ki, saysız hesabsız tələbələrinin, yetişdirdiyi alimlərin, yaxşılıq etdiyi insanların xatirəsində əbədi yaşayacaqdır.

On dörd cildlik seçilmiş əsərləri bir istedadlı, zəhmətkeş alim ömrünün möhtəşəm, monumental abidəsidir. Yüzlərlə elmi məqalənin, xeyli sayda monoqrafiyanın, dərslərin müəllifi olan Nizami Xudiyev təkcə ölkəmizdə deyil, onun hüdudlarından da kənarda əsərləri nəşr edilən, tanınan, xalqımızı hər yerdə ləyaqətlə təmsil etməyi bacaran ziyalı-larımızdan idi.

Dünyanın qəribə işləri var. Nizami Xudiyev haqqında “Nizami Nizami təqaüdçüsüdür” adlı ilk məqaləni yazıb çap etdirəndə heç ağıma da gəlməzdi ki, nə vaxtsa onun haqqında son vida sözünü də mən yazmalı olacam... İndi Nizamisiz keçən Nizamili günlərin xatirəsi fonunda şərəfli ömür yolu keçən bir Azərbaycan ziyalısının, ictimai xadimin, dilçi alimin, müəllimin, dostun obrazı yenidən canlanır gözüm önündə... Təskinliyim bu olur ki, dostumun 50, 60, 70 illik yubileylərində onun ürəyincə olan məqalələr yazmışəm. ADPU-da 70 illik yubileyini qeyd edəndə Nizami gülə-gülə mənə dedi ki, sağ ol, mənim haqqımda ən yaxşı məqalələri də sən yazmışsan, ən yaxşı sözləri də sən demisən. Ancaq o vaxt Nizami bilmirdi ki, onun haqqında demədiyim sözlər də var hələ... Ancaq indi Nizami Xudiyevin bu sözlərin heç birinə ehtiyacı yoxdur...

Ömrün ayrı-ayrı dövrlərində Nizami ilə tez-tez görüşüb söhbətləşirdik. İllər dəyişdikcə, yaş artıqca həyat haqqında düşüncələrimizdə müəyyən fərqli cəhətlər özünü göstərsə belə, sirrimizi-sözümüzü bir-birimizdən gizləmərdik. Nizami Xudiyevin yaşı, tutduğu vəzifələr dəyişəndə belə, onun səmimiyyəti məni duyğulandırır. Mən yeni-yetmə, gənc Nizami ilə də, professor, kafedra müdiri, prorektor, rektor Nizami ilə də, teleşirkət rəhbəri, deputat Niza-

mi ilə də söhbət eləyəndə özümü çox rahat hiss eləyirdim. Çünki o, çox səmimi bir dost idi.

Bir dəfə 70 yaşının tamamı ərəfəsində Nizaminin rəhbərlik etdiyi kafedrada söhbət eləyirdik. Qarşımda üzünə, zahiri görkəminə zamanın sığal çəkdiyi müdrik bir qoca dayansa da, keşməkeşli, ağrılı-acılı, sevgili-sevincli ömür yolu keçsə də, bu insanın ürəyindəki, düşüncəsindəki uşaq sadələvhlüyü həm məni təəccübləndirir, həm də sevindirirdi. Zaman Nizami Xudiyevin üzünə qırıqlar, keşməkeşli ömür yolu ürəyinə gözəgörünməz çatlar salsa da, gözlərindəki ümid işıqları yenə də gənclikdə olduğu kimi bərq vururdu. Elə bil bu işığın altında üzü gələcəyə gedən, bir-birini əvəz edən yeni-yeni nəsillər görünürdü gözünə...

Sonuncu dəfə telefonla danışanda elə bil səsində də işıq var idi... Sən demə bu işıq qürub günəşinin şəfəqləri imiş... Qəbrin nurla dolsun, əziz dost!

20.06.2021.

“Xalq qəzeti”, 3 iyul 2021-ci il.

BU ÜZÜNDƏN O ÜZÜ GÖRÜNƏN ADAM

Nəriman Qoca oğlu Süleymanovu ilk gündən sakit, təmkinli, ağır oturub batman gələn adam kimi tanıyıram. Nəriman müəllim o vaxt “Pioner” jurnalı redaksiyasında məsul katib işləyirdi. Jurnalın baş redaktoru Zeynal Cabbarzadə idi. Necə deyərlər, redaktorun otağına girmək, yanına getmək üçün bizə cəsarəti həmişə Nəriman müəllim verərdi.

Şeirlərimiz bəyəniləndə ilk təbriki də Nəriman müəllimdən eşidərdik, yazılarımız üstümüzdə qaytarılanda ilk toxtaqlıq verən də Nəriman müəllim olardı. Onun otağının şüşəli qapısından Zeynal Cabbarzadənin yanına gedib-gələnlər aydınca görünərdi...

Sonralar gördüm ki, qapısı şüşəli Nəriman müəllim elə şüşə kimi kövrək, şəffaf, bu üzündən o üzü görünən bir insandır...

Beləcə günlər günləri, aylar ayları, illər illəri əvəz etdi. Zeynal müəllim dünyasını dəyişəndən sonra Nəriman müəllim “Pioner”-in baş redaktoru oldu. Şeirlərim “Pioner”-in səhifələrində daha tez-tez görünməyə başladı, haqqımda məqalə verildi.

Günlərin bir günü Sumqayıtda dərs dediyim 23 Nəli orta məktəbdə “Pioner” jurnalının yaradıcı kollektivi ilə görüş təşkil etdim. Görüşə Nəriman müəllimlə birlikdə şair Tofiq Mahmud, jurnalın bədii redaktoru Ələkbər Zeynalov da gəlmişdi.

Tədbir çox gözəl, səmimi keçdi. O günlərin xatirəsi kimi indi məndə xeyli fotosəkil var. Hərdən o şəkillərə, eləcə də Nəriman müəllimlə çox-çox sonralar çəkdirdiyimiz şəkillərə baxanda düşünürəm: deyəsən elə insan dünyaya şəkil çəkdirmək üçün gəlirmiş... Gəlirik, şəkillərimizi çəkdirib, kiminçünsə yadigar qoyub gedirik o biri dünyaya. Hətta ömür o qədər qısa olur ki, ömrümüzün o ötən anlarına sağlamlığımızda doyunca baxıb, xatirələr dünyasına dala da bilmirik...

Bu dünyada şəkillərimizlə birlikdə nə qədər arzularımız qalır. Bu arzular cildini dəyişib başqa bir şəkildə övladlarımızın ürəyində özünə gizli yuva tapır, böyüyür, üzü gələcəyə yol gedir... O şəkillər isə hamı ilə eyni dərəcədə danışa bilmir. Nəsillər dəyişdikcə bu şəkillər təkcə zahirən solğunlaşmır, müəyyən mənada onun sahibləri də öləziyir və həmişəlik sönür...

Hələ ki, Nəriman müəllimin şəkilləri mənimlə danışa bilir, zarafatlaşır... Ancaq bir vaxt gələcək ki...

Nə etmək olar, biz nə bu dünyaya birinci gələn, nə də bu dünyadan sonuncu gedən... Həyat hələ davam eləyir; biri

ölür, biri dirilir. Bu qayğılar hamımız kimi Nəriman müəllimi də yamanca girinc eləmişdi ömrünün son vaxtlarında...

O adam xoşbəxtdir ki, insanlara öz zahirî surətini yox, zəngin daxili dünyasını yadigar qoyub gedir. Bu baxımdan Nəriman müəllim də xoşbəxtdir. Onun özündən sonra nə qədər kitabları yadigar qalıb. Yalnız bu kitablardakı əsərləri, mətbuat səhifələrində özünə əbədi məskən salmış məqalələri, hekayələri, nağılları oxuyanda Nəriman müəllimin kağız üzərindəki fotosurəti canlanır, dolğunlaşır, dil açır...

İllər keçdikcə Nəriman Süleymanovla ünsiyyətim dostluq körpüsünə çevrildi. Aramızda yaş fərqi böyük olsa da, özümü Nəriman müəllimin yanında çox sərbəst hiss edirdim. Biz hər şey haqqında çəkinmədən söhbət edir, dərdləşir, zərafatlaşırdıq...

Bir dəfə Nəriman müəllim mənə dedi ki, üzünə demək olmasın, sənin şeirlərin mənim çox xoşuma gəlir. Ancaq bilmək istəyirəm, sən nəsr yazıya bilərsənmi?

Bir neçə gün sonra Nəriman müəllimə nə vaxtsa yazıb bir kənara tulladığım üç-dörd kiçik hekayə verdim. Oxuyub bəyəndi, təriflədi və həmin hekayələri jurnalda çap elədi. Ancaq yazılarımdan birindəki “qaynadılmış qarğa yumurtaları” ilə bağlı fakt onu dəhşətə gətirmişdi...

Qələmə aldığım bu əhvalatı mənə dostlarımdan biri danışmışdı. Onların kəndindəki bir kişi cücələri “oğurlayan” qarğadan intiqam alır. Pusa-pusa onun yuvasını tapır, yumurtaları aparıb qaynadır, yenidən yuvaya qaytarır. Kürt düşən qarğa nə qədər yumurtaların üstündə yatırsa, bala çıxmır ki, çıxmır...

Nəriman müəllim mənim bu hadisə ilə bağlı yazımı nəinki çap eləmədi, hətta mənə dedi ki, heç bu qədər qəddarlıq olarmı o kişi eləyib? Adam dəhşətə gəlir...

Bəli, Nəriman Süleymanov çox kövrək, həssas, həm də güclü yumor duyumlu adam idi... Onun bu xarakterinin cizgiləri əsərlərində də özünü göstərməkdədir...

1985-ci ildən, mən “Göyərçin” jurnalında işləyəndən sonra Nəriman müəllimlə dostluğum daha da möhkəmləndi. Demək olar ki, hər işə gedəndə onunla görüşür, dərdləşirdim. Neçə dəfə birlikdə səfər yoldaşı olmuş, görüşlərdə birgə çıxış etmişdik. Yevlaxda, Xaldan məktəbində, Xanlar-da, Hacıkənddə olan görüşlərin xatirəsi indi də mənə bir nağıl kimi xoş gəlir...

Bir dəfə Hikmət Ziya, Nəriman Süleymanov və mən Hacıkənddə keçirilən kitab bayramında iştirak edirdik. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının direktoru Fizurə xanımla, kitabxananın işçisi Almaz xanımla, televiziyanın əməkdaşı Mehriban xanımla tanış olduq. Tədbirdən sonra Hacıkənddəki pioner düşərgəsində gecələdik. Gecə yarıdan keçənədək söhbət elədik, lətifə danışib güldük, təbiəti seyr elədik. Səhv eləmirəmsə, düşərgənin çox qonaqpərvər müdiri Elman müəllim idi.

Hikmət müəllim, Nəriman müəllim və mən bir otaqda qaldıq. Həmin günün səhəri sübh tezdən Hikmət müəllimi yuxuda qoyub, Nəriman müəllimlə birlikdə Hacıkənd meşələrini, dağlarını, yamaclarını gəzməyə çıxdıq. Neçə il əvvəl Hacıkənddə istirahət elədiyimdən buraları yaxşı tanıyırdım və bələdçiliyi də öz üzərimə götürmüşdüm.

Meşə yamacı ilə qalxanda alaçıqların yanındakı çoban itləri hürdü. Sahibləri acıqlanandan sonra itlər sakitləşdi, ancaq qorxudan döyünən ürəklərimiz sakitləşə bilmirdi. Nəriman müəllim mənə dedi ki, ay Rafiq, ürəyim yaman döyünür. Gülüb dedim ki, rəhmətliyin oğlu, qorxma, mənim ürəyim səninkindən də betərdi...

Sonra füsunkar gözəlliyə malik dağlara, dərələrə, yamaqlara, ağaclara, otlara, çiçəklərə birlikdə tamaşa etdik, bulaqlardan su içdik...

Geri qayıdanda düşərgənin uşaqları yuxudan oyanmışdılar. Nəriman müəllimin təşəbbüsü ilə biz onlarla voleybol oynadıq. Topu qəbul etməsindən, zərbə vurmasın-

dan hiss olunurdu ki, Nəriman müəllim nə vaxtsa voleybol oynaybmış...

Bir dəfə Elşad Qocayev yanıma gəldi ki, Nəriman müəllim səni çağırır. Dedim bu gün deyəsən sizin şefin yanına gec getmişəm, ona görə mənsiz darıxıb...

Yenə əvvəlki kimi mehriban görüşdük, zarafatlaşdıq. Ancaq hiss elədim ki, Nəriman müəllimin fikri ayrı yerdədi, mənə nəsə demək istəyir. Nəhayət, o, mətləb üstünə gəldi. Dedi ki, ay Rafiq, mən səninlə bir yerdə işləmək istəyirəm, nə deyirsən?

Onun nə demək istədiyini başa düşsəm də, özümü bil-məzliyə vurdum:

– Ay Nəriman müəllim, gündə bir yerdə olmuruqmu?

Nəriman müəllim məni “Günəş” jurnalına məsul katib götürmək istəyirdi. Mən təklifə görə ona minnətdarlığımı bildirdim və dedim ki, Nəriman müəllim, inciməyin, “Günəş” mənim üçün doğmadı, ancaq özümü “Göyərçin”də daha yaxşı hiss eləyirəm...

Bir neçə dəfə eyni vaxtda televiziya Nəriman müəllimlə birlikdə çıxış etmişdik. Bir dəfə teleçəkiliş vaxtı mənə dedi ki, oğlum xahiş eləyir ki, televiziya tez-tez çıxış eləmə, adam qonşulardan utanır...

İkimiz də bir-birimizə qoşulub güldük. Dedim ki, yazıq uşaq neyləsin, həyatdakı təbii Nəriman bəzən süni, boğazdan yuxarı sözlər deməyə vadar edilir...

“Uşaq ədəbiyyatı” adlı dərslik hazırlayırdım. Nəriman müəllimdən xahiş etdim ki, kitablarını gətirsin, oxuyub bir şey yazım. O, söz versə də, kitabları çox gec gətirdi. Gülüm-sünüb bir lətifə danışdım. Sonra dedim ki, ta kitablar lazım olmadı. Siz onları gətirincə, mən məqaləni hazırlayıb verdim. Yaxşı olar ki, bir şəklinizi gətirəsiniz...

Bizə Dübəndidə bağ yeri vermişdilər. Uşaq redaksiyaları tərəfindən əsas təşkilatçımız Nəriman müəllim idi. Bağ yerlərimizin planını həvəslə bizə göstərdi. Neçə dəfə

ürəyimizdə böyük arzu, ümid bağ yerlərimizə getdik, çəpər çəkdik, ancaq nə ağac əkib becərmək, nə də ev tikdirib içində yaşamaq heç birimizə qismət olmadı. Qonşuluğumuz baş tutmadı...

Xalqımızın başının üstünü qara buludlar aldı. Ağlımıza gəlməyənlər başımıza gəldi. Torpaq uğrunda nə qədər şəhidlər verdik, ulu yurd yerlərimiz düşmən tapdağı altına düşdü...

Nəriman müəllimlə hər gün bu haqda danışar, bir-birimizə toxtaqlıq verərdik. Mən qapıda görünən kimi onun tutqun çöhrəsi işıqlanardı. Soruşardı:

– Təzə bir şey varmı?

Mən lətifə danışib, ağrılarımızı yüngülləşdirməyə çalışardım. Elə gözəl yumor duyumu var idi ki, gülməyi ayrı bir aləm idi..

Çox təəssüf ki, bir dəfə işə gedəndə “Azərbaycan” nəşriyyatının girəcəyində Nəriman müəllimin özü ilə yox, onun divara vurulmuş qara haşiyəli şəkli ilə rastlaşdım. Üstümə kədər buludu çökdü. Şəkildəki Nəriman müəllim isə gülüm-sünürdü. Elə bil məndən təzə lətifə gözləyirdi...

“Nəriman olduğu kimi”, Elm və həyat, Bakı, 1996, s.92-96.

HAQSIZLIĞIN BAŞI ÜSTDƏ PARLAYAN QILINC

Cavad Cavadlının imzasını özündən çox-çox əvvəl, hələ uşaq ikən tanımışam. Atam Qubadlı rayonunun Çardaxlı kənd məktəbində direktor, anam isə müəllim işləyirdi. Onların abunə yazıldıqları qəzet və jurnallar sırasında “Azərbaycan müəllimi” qəzeti də var idi. Kəndimizdə kitabxana olmadığından, yaş səviyyəmizə uyğun olmayan qəzet və jurnalları da oxumağa həvəs göstərirdik. Elə o zamandan Cavad Cavadlını şair kimi yox, məktəblər haqqında gedən ciddi tənqidi yazıların müəllifi kimi tanıyırdım.

İllər keçdi. Orta məktəbi də, ali məktəbi də bitirdim və valideyn ənənəsinin davamçısına çevrildim, Sumqayıtda dil-ədəbiyyat müəllimi işlədim. Hələ tələbə vaxtından şeirlərim mətbuatda – “Azərbaycan gəncləri”, “Bakı”, “Azərbaycan pioneri” qəzetlərində, “Pioner”, “Göyərçin”, “Ulduz” jurnallarında çap olunurdu. Müəllim kimi əmək fəaliyyətinə başlayandan sonra isə tələbə dostum, o zaman “Azərbaycan müəllimi” qəzetində ədəbi işçi vəzifəsində çalışan Şamxəlil Məmmədovun təkidi ilə bir neçə məqalə yazıb çap etdirmişdim. “Ədəbi irsə məhəbbət”, “Koroğlu dastanını tədris edərkən” və sair bu tipli bir neçə yazım çap olunmuşdu.

Bir dəfə hökumət evinin ən axırıncı mərtəbəsində yerləşən “Azərbaycan müəllimi” qəzetinin redaksiyasına gedərkən Şamxəlil mənə dedi ki, a şair, niyə bizim qəzetdə şeirlərinlə çıxış eləmirsən? Gəl gedək səni “Ədəbiyyat və incəsənət” şöbəsinin müdiri Cavad müəllimlə tanış eləyim, növbəti dəfə gələndə onun da şöbəsinə yazı ver.

Birlikdə qonşu otağa keçdik. Şamxəlil zəhmli, çox ciddi görkəmli Cavad Cavadlı ilə mənə tanış elədi. Dedi ki, Cavad müəllim, Rafiq Yusifoğlu mənim tələbə yoldaşım olub, indi Sumqayıtdakı 23 nömrəli məktəbdə müəllim işləyir. Gözlə şeirləri var, mətbuatda müntəzəm çap olunan cavanlardandı.

Cavad müəllim mənə başdan-ayağa süzdü. Şeirlərimi istədi. Bir dəstə yazı verdim. Heç bir söz demədən səbrlə oxudu, oxudu və gözləmədiyim halda xeyli şeir seçdi. Dedi ki, bu yazıları redaktə eləyib çap eləyərim. Gözləmədiyi halda mən etiraz eləyib dedim ki, mən şeirlərimin redaktə olunmasını istəmirəm. Redaktəsiz çap eləmək istədiyiniz varsa, götürün, yoxdusa özümə qaytarın...

Cavad müəllim çox təəccüblə mənə baxdı, bir söz demədi. Sonra Şamxəlilə deyib ki, sən bu tələbə yoldaşın nə qəribə oğlandı. Şamxəlil yarızarafat, yarıciddi deyib ki, Cavad müəllim, Rafiq istedadlı olduğu qədər də çılğın, əsəbi bir adamdı. Nəinki tələbə yoldaşlarımız, hətta bəzi müəllim-

lərimiz də ondan çəkinirdilər... Sizə artıq-əskik bir söz demədi ki?

Cavad müəllim duruxub. Deyib ki, yox, elə bir söz demədi... Ancaq əsəbi olduğu hiss olunurdu...

Bax, ilk tanışlığımız belə olmuşdu Cavad Cavadlı ilə... Bizi dostlaşdıran, yaxınlaşdıran isə rus ədəbiyyatı müəllimimiz Əhəd Hüseynovun ölümü münasibətilə yazdığım şeir oldu... Cavad müəllim “Sən qürub etmədin” adlı həmin şeiri oxuyub çox kövrəldi. Son dərəcə sərt görkəmli bir adamın gözlərində yaş gilələri görməyim mənə qərībā gəldi...

Sonra Cavad müəllim Əhəd Hüseynovdan danışdı, dedi ki, bizim taleylərimiz arasında bir oxşarlıq var... Bu oxşarlığın nədən ibarət olmasını isə çox-çox sonralar, SSRİ dağılandan sonra Cavad Cavadlının “Sürgün” kitabını oxuyanda anladım...

Cavad müəllim şeiri bir neçə dəfə oxudu. Sonra dedi:

– Bilirəm, redaktədən xoşun gəlmir, ancaq icazə ver, bircə şeirin adını dəyişim.

Onun kövrəkliyini gördüyüm üçün güzəştə getdim və Cavad müəllim “Sən qürub etmədin” sərlövhəsinin üstündən xətt çəkib yazdı: “Əhəd yaşayır”...

“Azərbaycan müəllimi” qəzetinin 21 dekabr 1973-cü il tarixli nömrəsində çap olunan həmin şeiri çox maraqla qarşıladılar. Redaksiyaya da, mənə də Əhəd müəllimi yaxından tanıyan insanlardan, onun keçmiş tələbələrindən xeyli sayda minnətdarlıq məktubları gəldi...

Aradan illər keçdi, mən ADPU-da işlədiyim vaxt Əhəd müəllimin qızı Zərnurə xanım xahiş elədi ki, atam haqda kitab hazırlamaq istəyirik, mümkünsə bir xatirə yazın. Bir də münasib bildiyiniz adamlara deyın, onlar da yazsınlar. Cavad müəllim bu informasiyanı məndən eşidəndə dedi ki, mütləq mən də bir məqalə yazacam... Yazdı da... Və qərībādi, Əhəd Hüseynovun xatirəsinə həsr olunmuş həmin

kitabın adı “Əhəd yaşayır” oldu... Mənim şeirimizin adı kitabın adı olmuşdu və bu adın müəllifi Cavad Cavadlı idi...

İlk kitabım çap olunanda sevinənlərdən biri də Cavad müəllim olmuşdu. Ona kitab bağışlayandan bir neçə gün sonra sürprizlə qarşılaşdım. “Azərbaycan müəllimi” qəzetində kitabım haqda çıxan məqaləni görüb çox sevindim. O zaman hələ orta məktəbdə müəllim işləyirdim, aspiranturanı bitirsəm də, hələ müdafiə də eləməmişdim... Cavad müəllimin bu təmənnasız xeyirxahlığı məni duyğulandırmışdı.

Cavad Cavadlı bütün ömrü boyu istedadlı adamların uğurlu addımlarını dəyərləndirən, istedadsızlara qarşı isə amansız olan bir qələm sahibi idi...

1985-ci ilin fevralında məni “Göyərçin” jurnalına şöbə müdürü vəzifəsinə təyin edəndə ən çox sevinənlərdən biri də Cavad Cavadlı idi. Bir dəfə o, zəng eləyib mənə dedi ki, nahar fasiləsinə bir az qalmış dostunu da götürüb mənim otağıma gəl, səninlə söhbətim var. Şamxəlildən soruşanda ki, bu nə məsələdi, dedi ki, bilmirəm, gedərik, görək nə deyir.

O vaxt redaksiyada hamı Cavad müəllimdən çəkinirdi. Onun yanında bir artıq-əskik hərəkət eləmək olmazdı. Ona görə də bir az narahatçılıq hissi var idi ürəyimizdə...

Dediği vaxtda yanına getdik. Otağa girən kimi durub, qapını içəridən açarla bağladı. Təəccüblə bir-birimizin üzünə baxanda Cavad müəllim gülümsünüb dedi:

– Nə dayanmışınız, oturun da!

Sakitcə əyləşib intizarla işin axırını gözlədik. Çay fincanlarını stolun üstünə qoydu. Sonra hardansa bir konyak çıxarıb açdı və fincanlara süzdü. Şokolad və meyvə çıxardı. Mənim sağlığıma qədəh qaldırıb, xoş sözlər söylədi və dedi ki, yeni işin münasibətilə səni təbrik eləyirəm. Şamxəlilə üzünü tutub söylədi ki, sənin dostun, Rafiq Yusifoğlu mənim ən çox sevdiyim şairlərdən biridi...

Elə bildik ki, bizi lağa qoyur. Təəccüblə bir-birimizin üzünə baxanda söylədi ki, zarafat eləmirəm, ciddi sözümdü. Sonra o, mənim Əhəd müəllimin xatirəsinə həsr elədiyim şeirin son bəndini söyləyib kövrəldi:

Kim verə biləcək onun yerini? –
Qəlbimdə bir dərin həsrət yaşayır.
Qoru mühazirə dəftərlərini,
Onun hər sətirində Əhəd yaşayır...

Çox duyğulandım. Cavad müəllim üzünü mənə tutub dedi:

– Heç sən mənim şeirlərimi əzbər bilirsən?

Birdən ağılıma qərribə bir fikir gəldi. Söhbətin ahəngini dəyişmək üçün onun uşaqlar üçün yazdığı bir şeirin iki misrasını söylədim:

Meyvələr, meyvələr, nə sulusunuz,
Şagird əllərinin məhsulusunuz...

Cavad müəllim ciddiləşdi... Ancaq heç nə demədən üzümə baxdı. Şeytan qəlbimə doldu. Eldar Baxışdan eşitdiyim bu misraları da söyləməkdən özümü saxlaya bilmədim:

Sevin, ey Zəngilan, gül, ey Qubadlı,
Sənə qonaq gəlib Cavad Cavadlı...

Söz ağzımdan çıxan kimi Cavad müəllim əsəbi şəkildə dedi:

– Bəri bax ey, özünü yığışdır. Atan yaşda kişiyəm. Durub indi səni şapalaqlayaram...

Şamxəlil özünü saxlaya bilmədi... Qəşş eləyib güldü... Mən də ona qoşuldum. Sonra Cavad müəllimin könlünü almaq üçün onun hələ orta məktəbdə oxuyarkən yaddaşıma

həkk olunub qalan şeirlərindən birinin iki misrasını söylədim:

Sınamaq istəsən sədaqətimi,
Adını qoymuşam qızıma, Lalə...

Cavad müəllim həm təəccübləndi, həm də kövrəldi. Gözlərində yaş gələləndi... Bir az özünə gələndən sonra dedi:

– Sən yaxşı oğlansan...

Bu söhbətdən sonra münasibətlərimiz ayrı məcraya yönəldi. Bəlkə də Cavad müəllimin zarafatlaşdığı iki-üç adamdan biri mən oldum. Dediym lətifələri çox bəyənilir, özünəməxsus bir tərzdə gülürdü... Əməlli-başlı dostlaşmışdıq...

1996-cı ildə “Sürgün” kitabı çap olunanda çox sevinirdi. Kitabın əvvəlində “Müəllifdən” adlı yazını oxuyanda Cavad Cavadlının Əhəd Hüseynovla “tələ oxşarlığı”nın səbəbini anladım. İsa Həbibbəylinin ön sözü də maraqlı idi... Həmin kitabın bir nüsxəsini də Cavad müəllim avtoqrafla mənə bağışlamışdı: “Dərin hörmət bəslədiyim, gözəl qələm sahibi, dostum Rafiq Yusifoğluna xoş arzularla təqdim edirəm. Müəllif. 7 aprel 1999-cu il”.

Cavad müəllim sözün həqiqi mənasında etibarlı dost idi. Haqsızlığa qarşı daim üsyan edirdi. Sözü bütöv bir kişi idi...

Bir dəfə Eldar Baxış mənə zəng eləyib dedi ki, Politexnik İnstitutu ilə üzbəüz “Ceyran” restoranında Qubadlı günləri keçiriləcək. Təşkilatçılar xahiş eləyiblər ki, səni də özümlə gətirim.

Deyilən vaxtda həmin tədbirə getdim. Stolun yuxarı başında Cavad Cavadlının əyləşdiyini görüb təəccübləndim ki, görəsən bu kişinin burda nə işi var? Arif adam idi, soruşmamış zarafatla dedi ki, bir vaxt mənə sataşırdın, indi görürsən qubadlılar məni səndən əvvəl dəvət eləyiblər. Onlar məni çox istədikləri kimi, mən də onları çox istə-

yirəm. Bir də bilirsən mənim ən çox sevdiyim xalq mahnısı hansıdır? “Qaçaq Nəbi”...

Elə bu vaxt “Qaçaq Nəbi” mahnısı səsləndi və karnaval libaslı iştirakçılar bizi rəqsə dəvət elədilər. Cavad müəllimlə məndən başqa hamı durub oynadı. Bir az keçəndən sonra karnavalın “poçtalyonu” mənə bir məktub gətirdi. Orada yazılmışdı:

Bu nə əda, bu nə naz,
Ədəbazsan, ədəbaz...

Cavad müəllim soruşdu ki, orda nə yazıblar, zarafatla dedim ki, bu məktub Sizə gəlib, “Qaçaq Nəbi” havası çalınanda oynamadığınıza görə məzəmmət olunursunuz...

Cavad müəllim məktubu aldı. Dedi ki, mənə söz verəndə bunu yazanı oturdacam yerində...

Məclis davam eləyirdi. Qorbaçovun alkoqolizmlə mübarizə haqqında qərarının təzə qüvvəyə mindiyi bir vaxt idi. Ona görə süfrəyə içki qoyulmamışdı. Kürək-kürəyə əyləşdiyim Eldar Baxış əyilib qulağıma dedi ki, indi Badamlı şüşələrində ara qətirəcəklər. Yanındakıları xəbərdar elə...

Bizim stolda Cavad müəllimlə məndən başqa Akif Allahverdiyev, Eldarın xalası oğlu Sərraf və tanımadığım başqa adamlar da əyləşmişdilər. Əhvalımızın yaxşı vaxtında mənə söz verdilər. Çıxış elədim, şeir oxudum. Gəlib yerimdə əyləşəndə yenə “poçtalyon” mənə anonim məktub gətirdi. Məktubun sahibi əvvəlki məktuba görə üzr istəyir və yazırdı ki, Sizin o qədər gözəl səsiniz və mimikanız var ki! Elə gözəl, elə səmimi danışırınsınız ki, əvvəlki məktubumdakı fikrimdən daşındım...

Cavad müəllimə dedim ki, cavab verməyinizə ehtiyac qalmadı, o məktub elə mənə gəlibmiş...

Cavad müəllimlə redaksiyada tez-tez görüşər, söhbətləşərdik. Arabir ona olan haqsız münasibətlərdən giley-lənərdi. “Sürgün”ün məktəblərdə zorla satdırılması haqda

söz-söhbət onu əsəbiləşdirərdi... Bir dəfə mənə dedi ki, sən yaxın adamsan, ona görə deyirəm. O kitabın pulu ilə özümə gözəl ev tikdirmişəm. Qoy elə paxılıqdan ölsünlər...

Zaman öz işində idi... Cavad müəllim yaşlanmışdı. Arasıra nəşriyyata gəlirdi... Sonra ondan bir xəbər tuta bilmədim. Sosial şəbəkədə Lalə Cavadqızı imzası görən kimi o dəqiqə ağımdan keçdi ki, bəlkə bu Cavad müəllimin qızıdır? Zənnimdə yanılmamışdım... Cavad müəllimin xatirə gecəsinin videosona baxıb ötən günləri xatırladım... Mənə bağışladığı avtoqrafli kitabları yenidən vərəqlədim və bu xatirə yazımı onun öz xətti ilə yazılan, həyatının leytmotivi sayılacaq misralarla bitirmək qərarına gəldim:

Nə çəkinin, nə şəkk edin,
Bu sözləri siz həkk edin
Məzarımın daşı üstə:
“Hər vaxt iti qılınc oldum
Haqsızlığın başı üstə!”

Ruhu şad olsun Cavad Cavadlının!

6 avqust 1919-cu il.

DOST ŞAMI

Mərhum qələm dostum, folklorşünas alim, Əməkdar jurnalist Şamxəlil Məmmədov haqqında bu yazıma dost şamı adı verməyim təsadüfi deyil. Ümumiyyətlə mənə elə gəlir ki, insanlara hələ körpə ikən verilən adlar onların gələcək taleyinin, ömür yolunun istiqamətini müəyyənləşdirir. Şamxal adı çox eşitmişəm, Şamxəlil isə mənim yer üzündə bu adla tanıdığım yeganə adam idi. Şam sözünün mənası aydındır, xəlil isə sən demə dost, sirdaş mənasını vermiş və məni heyrətə gətirən məqam bu oldu ki, Şamxəlil, doğrudan da, adına layiq bir insan kimi yaşadı. Çıraq öz dibinə işıq salmadığı kimi, o da özünə rahat gün-

güzaran qurmaqdan çox, bacardığı dairədə dost-tanışa kömək əlini uzatdı. Kimisini təhsil şöbəsinin müdürinə, kimisini universitet rektoruna, kimisini elmi müəssisə rəhbərinə tapşırırdı ki, onun üstündə göz olsun. Kimisinin kitabını, dissertasiyasını redaktə elədi, kimisinin avtoreferatına mötəbər alimlərə rəy yazdırdı, kimisinin əsəri, kimisinin özü, yaradıcılıq fəaliyyəti, gördüyü işlər haqqında, məqalə araya-ərsəyə gətirib çap etdirdi. Ömrünü şam kimi əridib o yazdığı məqalələrə, nəşr olunan və hələ işıq üzü gözləyən neçə-neçə kitaba, monoqrafiyaya, dərsliyə hopdurdu...

Şamxəlil Məmmədov çox məhsuldar bir qələm sahibi idi. "Folklor və Azərbaycan ədəbiyyatı", "Azərbaycan folkloru üzrə sinifdən xaric işlərin forma və yolları", "Ümumtəhsil məktəblərində diyarşünaslığın təşkili yolları", "Gəncəvinin həyat və yaradıcılığının ümumtəhsil məktəblərində tədrisi məsələləri", "Ədəbiyyat və incəsənətin digər növləri", "Dünya arzularla yaşayır", "Əllərin sehiri", "Qafqazda ilk pedaqoji elmlər doktoru", "Müəllim ömrü", "Müasir elmin korifeyi", "Dərsliklərdə yaşanan həyat", "Milli təhsilin fədailəri" adlı kitablar, "Azərbaycan folkloru" adlı dərs vəsaiti, nə qədər əsərə yazdığı ön söz, bakalavr və magistrələr üçün hazırladığı 12 tədris proqramı, sayızsız hesabsız məqalələr yadigar qalmışdır. 1972-ci ildən ta ömrünün son günlərinə, 2012-ci ilə qədər "Azərbaycan müəllimi" qəzetində kiçik ədəbi işçi, ədəbi işçi, xüsusi müxbir, şöbə müdürü vəzifələrində çalışan Şamxəlil Məmmədovun respublikanın elmi-pedaqoji mühitində xüsusi çəkisi, hörməti var idi. Şəxsən Azərbaycan Respublikasının Təhsil Naziri Misir Mərdanovun rəhbərliyi altında araya-ərsəyə gələn "Azərbaycan müəllimlərinin qurultayları" (2008) adlı monumental, tarixi, xronoloji bir kitabın aparıcı tərtibçilərindən birinin məhz Şamxəlil Məmmədovun olması da təsadüfi deyildi. Şamxəlil müəllimin zəhməti ölkə rəhbərliyi tərəfindən çox yüksək dəyərləndirilmiş, Azərbaycan Respublikasının Prezi-

denti İlham Əliyevin sərəncamı ilə ona "Əməkdar jurnalist" fəxri adı verilmiş, bu zəhmətkeş qələm sahibi eyni zamanda "Tərəqqi" medalı ilə də təltif olunmuşdur.

Şamxəlil Məmmədov "Azərbaycan müəllimi" qəzetində işləyə-işləyə həm digər mətbuat orqanları üçün məqalələr yazmağa, həm radio üçün verilişlər hazırlamağa, həm də ayrı-ayrı tədris ocaqlarında dərs deməyə də vaxt tapırdı. Özü də bu işlərin hamısını yüksək məsuliyyətlə, peşəkarlıqla yerinə yetirməkdən xüsusi zövq alırdı Şamxəlil. Nə vaxt iş otağına gedirdinsə bu zəhmətkeş insanın ya qəzetin korrekturasını oxuduğunu, ya da rəngbərəng qələmləri ilə məqalə yazdığının şahidi olurdun. Zəngin təcrübəyə malik bu peşəkar jurnalist iş yoldaşlarına ağıllı məsləhətlər verməkdən də xüsusi zövq alırdı. Kim bir çətinliyə düşürdüsə tez onun yanına qaçırdı. İşə getdiyim elə bir gün olmurdu ki, Şamxəlilin kabinetinə gedib onunla söhbətləşməyim. Dəmlədiyi kəkotu, itburnu çaylarının dadı indi də damağımdan getməyib. Həddindən artıq, hətta mən deyərdim ki, ifrat dərəcədə səliqəli idi. İstər iş otağında, istərsə də evdə yazı masasının üstü kağız-kuğuzla dolu olan bir adam kimi Şamxəlilin ideal səliqəsinə qibtə edirdim. Arabir qəsdən ona sataşır, stolunun üstündəki kitabların, jurnalların yerini guya özümün xəbərim olmadan dəyişirdim. Mənə heç nə demirdi, ancaq söhbət eləyə-eləyə dağıtdığım kitabları necə səliqəyə salmasına baxmaqdan ləzzət alırdım.

Sumqayıt Dövlət Universiteti təzə açılanda Şamxəlili dilə tutdum ki, özəl universitetlərlə vidalaşib mənimlə birlikdə Sumqayıta getsin. Sağ olsun Nadir müəllim, onu işə götürdü, arzu və təkliflərini nəzərə alıb SDU-da Folklor-şünaslıq elmi-tədqiqat laboratoriyası açdırdı və rəhbərliyi Şamxəlil müəllimə həvalə elədi. Universitetdə Şamxəlilin təşəbbüsü ilə açılan "Elmi xəbərlər" in məsul redaktorluğunu da rektor ona tapşırırdı. Şamxəlil bu işlərin də öhdəsindən məharətlə gəlirdi. Tezliklə universitetin rəhbərliyinin etima-

dını doğrultdu, professor və müəllim heyətinin, tələbələrin dərin hörmətini qazandı.

Şamxəlil müəllim universitetdə keçirilən çoxlu sanballı görüşlərin, konfransların təşəbbüskarı oldu. 2003-cü ildə SDU-da mənim yaradıcılıq gecəmin yüksək səviyyədə keçirilməsinin səbəbkarı və cəfakəsi də, tədbir haqqında "Azərbaycan müəllimi" qəzetində geniş məqalə çap elətdirən də Şamxəlil Məmmədov idi. Yaradıcılıq gecəsini elmə, sənətə çox böyük dəyər verən hörmətli rektorumuz professor Nadir Qəhrəmanovun şəxsən özünün aparması, Şamxəlil Məmmədovun mənim yaradıcılığım haqda "Təfəkkürlə təxəyyül qovuşanda" adlı dərin məzmunlu məruzə ilə çıxışı indi də yadımdadır. Onu da deyim ki, mənim yaradıcılığımda ilk dəfə sufizm elementlərinin olmasını söyləyən də Şamxəlil müəllim idi.

Şamxəlil Allah adamı idi, müqəddəs ocaqlara çox inanırdı. Onun hətta mənə də sidq ürəklə nəzir verməsini, "seyid, məndən, balalarımın dualarını əskik elmə", – deməsini də indi həyəcanla xatırlayıram.

Uşaqları çox sevirdi dostum. Yadımdadı, qonşusunun nəvəsi ona zəng eləyib danışanda elə bil Şamxəlilin çöhrəsi işıqlanırdı. Bunu görüb ayağa qalxdım, sağ əlimi dostumun başına qoyub dedim ki, qardaş, bu qədər ki, uşaqları sevir-sən, Allahdan arzu eləyirəm ki, sənə tezliklə nəvə qismət eləsin...

İlk nəvənin sevincini də mənimlə bölüşdü dostum. Elə bil uçmağa qanadı yox idi... Dünyalar qədər sevdiyi nəvəsi elə bil Şamxəlilin içindəki zülməti əridir, ağrıları azaldır, qəlbindəki həyat eşqini gücləndirirdi...

Qərribə bir xasiyyəti də var idi; adamları sevindirməyi çox xoşlayardı Şamxəlil. Kiməsə qələm bağışlayar, kiməsə təqvim hədiyyə eləyər, bayramlarda dost-tanışa konfet paylamaqdan ləzzət alardı.

Hansı rayona gedərdisə getsin, axtarib tələbə yoldaşlarımızı tapar, onlara himayədarlıq eləyərdi. Filologiya fakültəsini 1970-ci ildə bitirən tələbə yoldaşlarımızın hamısından Şamxəlil vasitəsi ilə xəbər tutardıq. Təkcə tələbə dostlarının deyil, onların övladlarının da yazılarını şöbə müdiri olduğu "Azərbaycan müəllimi" qəzetində, digər mətbu orqanlarda təmənnəsiz çap etdirməkdən xüsusi zövq alardı Şamxəlil. Çox mehriban, istiqanlı, kəsdiyi çörəyi itirməyən bir insan idi dostumuz.

Son vaxtlar çox əsəbi idi, haqsızlağa, etibarsızlığa qətiyyənlə dözə bilmir, harda gəlirdi çəkinmədən öz sözünü deyirdi. Mənə olan inamından, etibarından, sevgisindən istifadə edib çox zaman onu danlayırdım, incə bir zarafatla, yumorla, danışdığım lətifə ilə nəinki onun qaşlarının düyününü açmağa nail olar, hətta zahirən çox qaraqabaq olan bu adamı qəşş eləyəndə qədər güldürərdim. İş yoldaşları deyirdilər ki, Şamxəlil bərk güləndə o dəqiqə bilir ki, Rafiq müəllim onun yanında. Güclü yumor duyumu var idi Şamxəlilin. Bu da onun folklorşünaslığından irəli gəlirdi. Bəzə söhbətləri toplayıb qələmə almaq şəkəri var idi onun.

Bilirdim ki, "Folklor və Azərbaycan ədəbiyyatının qarşılıqlı əlaqəsi məsələlərinin öyrədilməsi yolları" dissertasiyasını başa çatırmaq ərəfəsindədi. Ancaq bu işi bəzi məsələlərə görə yubadırdı. Həmişə ona deyirdim ki, əsəbiləşmə, sağlamlığına fikir ver, bəsdi ona-buna işlədiyin, doktorluq dissertasiyanı tamamlayıb müdafiə elə. Ancaq hər dəfə mənə söz verir, ancaq sözünün ağası olmurdu, yenə də ömrünü, istedadını onun-bunun yolunda əritməkdə davam eləyirdi...

Mənim haqqımda da bir neçə məqalə yazıb çap etirmişdi Şamxəlil. Yeri düşəndə başqa problematik məqalələrinə də adımı çəkməyi unutmazdı. Hər dəfə mənə deyirdi ki, a şair, yaşıdlarım haqqında bir kitab üstündə işləyirəm, orda sənə haqqında da böyük bir portret məqalə verəcəm.

Bir neçə gündən sonra bu söhbət yenidən təkrarlananda yarı ciddi, yarı zarafat ona dedim ki, Şamxəlil, doktor haqqında doktor yazmalıdı, əvvəlcə doktorluğunu tamamla, müdafiə elə, sonra məndən yazarsan...

Bir az tutuldu, ancaq həmişə olduğu kimi qəşş eləyib güldü. Bir neçə gündən sonra mənə dedi ki, seyyid, cəddin haqqı sözün mənə yaman təsir elədi. Söz verirəm ki, dissertasiyanı yazıb tamamlayacam. Bax, indi profilaktik müalicəyə gedirəm, orada işləməyə çox vaxtım olacaq...

Çox təəssüf ki, nə profilaktik müalicə, nə də xaricdə olunan cərrahiyyə əməliyyatı ona kömək eləyə bilmədi. Hər dəfə zəng eləyib Şamxəlillə danışar, toxtaqlıq verər, zarafatlaşardım. Ancaq təəssüf ki, axıncı dəfə zəng eləyib onu soruşanda həyat yoldaşı ağlaya-ağlaya dedi ki, ay Rafiq müəllim, Şamxəlil uçub getdi...

Elə bil dünya başıma fırlandı. Tez onun işlədiyi "Azərbaycan müəllimi" qəzetinin redaksiyasına getdim. Sən demə onların da bu dəhşətli hadisədən, bu əbədi ayrılıqdan xəbərləri yox imiş hələ... Bu acı xəbər onun işlədiyi bütün kollektiv üzvlərini sarsıtdı. Hamımız başı alovlu rəhmətlikgilə getdik. Bu soyuqlu, şaxtalı havada əziz dostumuzu əbədiyyət evinə yola salmaqdan başqa bir çarəmiz qalmamışdı... Ancaq bizi ən çox üşüdən Bakıda nadir hallarda bu qədər davamlı olan 2012-ci ilin qışı yox, əbədi ayrılıq sazağı idi...

Evə qayıdandan sonra heç cür Şamxəlili yadımdan çıxara bilmirdim. Onunla birlikdə keçirdiyimiz tələbəlik illəri, ikimizin də eyni ildə İrəvan şəhərində keçirdiyimiz əsgərlik, orada görüşə bilməsək də, tez-tez məktublaşmağımız və uzun illər mətbuatda, Sumqayıt Dövlət Universitetində bir yerdə işləməyimiz, tədbirlərdə birlikdə iştirakımız, zarafatlaşdığımız günlər kino lenti kimi təkrar-təkrar gözüm önündən keçdi... Mənə avtoqrafla bağışladığı kitabları, birlikdə çəkilən şəkillərimizi qarşıma tökdüm... Düşündüm ki, nə yaxşı ki, Şamxəlil Məmmədov mənalı bir ömür yaşadı,

özündən sonra bu qədər əsərlər, gözəl, ləyaqətli övladlar yadigar qoyub getdi...

Şamxəlilin cismani ömrü əriyib, əriyib tükəndi, mənəvi ömrü isə doğmalarının, əzizlərinin, onu yaxından tanıyan dostlarının, tanışlarının xatirəsində, yazdığı kitabların səhifələrində, saysız-hesabsız məqalələrin sətirlərində əbədi yaşayacaq, onu unudulmağa qoymayacaq... Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin!

14.02.2012

MƏCLİSLƏR YARAŞIĞI

Mən hələ üzünü görməmişdən evimizdə İzzət həkimin adını çox eşitmişdim. Bilirdim ki, o, əmim Mehdi Əliyevin yaxın dostudur. Elə İzzət həkimlə də ilk dəfə Mehdi əminin birləşmiş məhəllədəki evində tanış olmuşdum. Əmim elmi rəhbəri, iqtisadçı alim Zülqədər müəllimi qonaq çağırırdı. Məclisdə onun ən yaxın dostları – o cümlədən İzzət həkim də iştirak edirdi. Elə ilk tanışlıqdan İzzət həkimin duzlu-məzəli söhbətləri, qeyri-adi zarafatları mənim diqqətimi cəlb elədi. Əmim məni də onlara təqdim eləyib dedi ki, qardaşım oğludur, filologiya fakültəsinin birinci kursunda oxuyur və yaxşı şeirlər yazır... Bunu bilən İzzət həkim israr elədi ki, bir şeir oxuyum. “Kötük” şeirimi alqışlarla qarşıladılar, sağlığıma qədəh qaldırdılar...

O gündən sonra əmimgildə, İzzət həkingildə, İsmayıl müəllimgildə, Əsgər müəllimgildə, Tofiq müəllimgildə, Zakirgildə... iştirak elədiyim elə bir məclis olmazdı ki, İzzət həkim mənə şeir oxutdurmasın, sağlığıma qədəh qaldırmasın... Onunla əməlli-başlı dostlaşmışdıq. Mənim şeirlərim onun xoşuna gəldiyi kimi, onun da duzlu-məzəli zarafatları lap ürəyimcə idi.

Onu ən çox məclislərdə, toylarda görürdüm. Gözəl tamadlığı, ləzzətli oynamağı var idi... İzzət həkim əsl məclis adamı, süfrələrin yaraşığı idi. Çox zaman tamadlığı onun özü eləyərdi... Xoşladığı, zarafatla dediyi bir söz var idi: “Molla adam haqqında deyir ki, ölsün, həkim isə deyir: nə ölsün, nə dirilsin, zarıncı qalsın.”

Bir dəfə bibim oğlu Zakirgildə bir məclis idi. Nədənsə İzzət həkim özünü pis hiss elədi. Onun ürəyi sıxıldı, balkona çıxdı ki, hava alsın. Zakir zarafatla dedi ki, həkim, molla çağırım, ya həkim?

İzzət həkim Zakirin xətrini çox istəyirdi, ancaq bu zarafat onun xoşuna gəlmədi. Həmişə İzzət həkimin zarafat hədəfi olan dostları isə ləzzətlə gülürdülər...

Xalq yazıçısı Əli Vəliyev Sumqayıta tez-tez gəlirdi. Görüşlərdən sonra isə dostları – İzzət həkim, Mehdi müəllim, Əsgər müəllim, İsmayıl müəllim onun şərəfinə qonaqlıq verərdilər. Çox zaman bu qonaqlıqlarda mən də iştirak edərdim. Onların şux zarafatları heç zaman yadımdan çıxmaz. Elə məsələlər də var ki, sadəcə yazıya almaq mümkün deyil.

Bir dəfə toyların birində adını çəkdiyim adamlar yenə də bir masa arxasında idilər. Əli Vəliyev də toyda idi. Saat altı tamam olan kimi Əli müəllim yeməyə başladı və yanındakılara dedi ki, nə durmusunuz, yeməyinizi yeyin. Kimsə dedi ki, Əli müəllim, hələ camaat başlamayıb, bizə baxırlar, ayıbdı. Əli müəllim özünəməxsus bir tərzdə dedi ki, mənə altı tamamda toya çağırıblar, altıda da çörəyimi yeyirəm. Ayıb gecikənlərə olsun...

Bu sözdən sonra İzzət həkim şaqqanaq çəkib güldü və məclis gözəl bir məcraya yönəldi.

Yaxşı məclis apardığı, hamı ilə zarafatlaşdığı üçün çox zaman İzzət həkimini tamada seçərdilər. Ancaq bəzən elə olurdu ki, xoşuna gəlməyən məclis olanda heç kəsə bir söz demədən toyu yarımçıq qoyub çıxıb gedərdi...

1972-ci ilin dekabrında İzzət həkimin başının dəstəsi ilə Qubadlıya – mənim toyuma gəlmələrini yaxşı xatırlayıram. Axşam yeyib-içib, zarafatlaşıb bizdə qaldılar. Səhər sübh tezdən İzzət həkimin toyçuları qaldırması, mağarda öz dostları ilə ləzzətlə oynaması indi də gözümün qabağındadır...

Yay vaxtı bağda qalardılar. Əmimgillə onların, eləcə də Əsgər müəllimin, Tofiq müəllimin, İsmayıl müəllimin, Şükür müəllimin bağları qonşu olduğundan, demək olar ki, yeyib-içməkləri, dənizə getməkləri bir yerdə olurdu. Mənim o vaxt “Azərbaycan” jurnalında çap olunan “Qaboy çalınanda” şeirimi çox xoşlayırdı. Həmişə xahiş eləyirdi ki, o şeiri oxuyum... O günlər ayrı bir dünya, ayrı bir aləm idi...

1985-ci ilin yayında birlikdə Şuşada istirahət evində dincəlirdik. İzzət həkim ətirli çəmənləri, dağları gəzməyi çox xoşlayırdı. O vaxt nəvəsi Tofiq lap balaca idi. Bir dəfə onu çöpçüyə aparmışdılar. Tofiq çöpçünü yamsılayaraq istirahət evinin həyətindəki şir heykəlinin burnundan, ağzından üfürürdü ki, bunun da çöpü qalıb. O zaman İzzət həkimin necə ləzzətlə gülməsi indi də yadımdadır.

Bir dəfə mənə dedi ki, səhər açılan kimi vurursan dağa-daşa, səni tapmaq da olmur. Yaxşı bir qonaqlıq var idi, nə qədər axtardımsa, səni tapmadım özümlə aparım...

O zaman heç ağılımıza da gəlməzdi ki, Şuşaya, Səkili bulağa, İsa bulağına, Turş suya, Qotur suya – Qarabağın əsrarəngiz guşələrinə bir də yolumuz düşməyəcək... Ancaq şirin bir xatirə kimi yadımda qalıb ki, İzzət həkimlə birlikdə o yerləri çox gəzmışəm...

İzzət həkimin yaxşı ovçu olduğunu hamı bilir. Bir dəfə mən də onlarla birlikdə Xızı dağlarına ova getdim. Mehdi əmim, İsmayıl müəllim, Vəlyəddin, Rauf, Sadıq, bibim oğlu Sabir və mən. Hamının tüfəngi var idi. Sabirlə mənə isə bir tir tüfəngi vermişdilər ki, onunla heç nə vurmaq mümkün deyildi, kibrit qutusunu nişan qoyub atırdıq...

Ovçular xeyli kəklik, bir dənə də dovşan vurmuşdular. “Qaz-69” markalı maşında nəzarətçilər gəlib çıxdılar. İzzət həkim tütəngini dərədə gizlətdi. O zaman o tütəngdən heç kəsdə yox idi. Gələnlər İzzət həkimgillə çox ciddi danışdılar, vurulan kəkliklərin hər lələyinə bir iyirmibeşlik istədilər... Hamı sükuta dalmışdı. Sən demə nəzarətçilər İzzət həkimi tanıyırmışlar, sadəcə onunla zarafatlaşmaq istəyirmişlər...

Məclis qızıxdı, nə qızıxdı... Ov əslində dağları, dərələri, füsunkar təbiətimizi görmək üçün bir bəhanə idi... İzzət həkim təbiəti çox sevirdi, torpaqlarımızı ov adı ilə qarış-qarış gəzmişdi...

Ömrünün son çağlarında tez-tez mənə deyirdi ki, yaxşı ovçu hekayələri yazmışam, onu jurnalında çap elə... Təssüf ki, İzzət həkimin sağlığında onun arzusunu yerinə yetirə bilmədim. Yalnız ölümündən sonra bu təbiət vurğununun bir maraqlı hekayəsini kiçik bir ön sözlə “Göyərçin”də çap elədim...

Məclislərdə zarafatçı olan İzzət həkim işdə çox ciddi idi. Hərdən xəstəxanaya gedəndə heç onu tanımaq olmurdu. Həmişə deyib-gülən, zarafatlaşan İzzət həkim iş başında çox ciddi görünürdü...1975-ci ildə İzzət həkimə “Deyirsən ki” adlı bir şeir yazmışdım. Heç özünün xəbəri yox idi. Heç harda çap da elətdirməmişdim. O vaxt heç ağılıma da gəlməzdi ki, İzzət həkim dünyasını dəyişəcək, mən onun haqqında xatirə yazacaq, bu şerimi də orada verəcəyəm.

Zarafatın bir anda yuyur kədəri, qəmi,
Ona görə çoxları sənin ilə dost olub.
Həkim, ovda atdığıın sərrast güllələr kimi
Xəstəliyə atdığıın güllə də sərrast olub.
Həyata qayıdıbdır əlinlə neçə insan,
Sənin arzuların da ruh gətirib insana.
Deyirsən ki, həkimlə dost ol, ancaq heç zaman
İşin düşməsin ona...

İzzət həkim çox gözəl insan, sədaqətli dost, qayğıkeş ailə başçısı, səriştəli cərrah, ləyaqətli şəxsiyyət idi... Onun adı indi də çəkildə tanınanların üzünə təbəssüm qonur. Özü də bu təbəssüm adı təbəssüm deyil, İzzət həkimin ruhunu şad eləmək qüdrətindədir. Bu ruh həm də ona görə şad olur ki, İzzət həkimin yolunu ləyaqətlə davam etdirən övladları, tələbələri var. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin, qəbri nurla dolsun...

20.02.2007

İŞGÜZAR ADAM

Zöhrab Məmmədovun özü ilə şəxsən tanışlığım olmasa da, haqqında çox eşitmişdim. Qubadlıda raykomun birinci katibi olduğu vaxtlar onun çox ciddi, prinsipial, işgüzar bir adam olduğunu eşitmişdim. O vaxt qardaşım Razim də partiya komitəsində məsul vəzifədə çalışırdı. Qəsəbə orta məktəbində dərs hissə müdiri işləyən Razimin çıxışı Zöhrab müəllimin xoşuna gəldiyi üçün onu raykoma işə aparmışdı. Yay məzuniyyəti vaxtı rayonda olsam da, qardaşımın üzünü az göürdüm. Onun işə hamıdan tez gedib, hamıdan gec qayıtması Zöhrab müəllimin iş prinsipi haqqında məndə ilkin təəssürat oyatmışdı.

Mənim doğulduğum, boya-başa çatdığım Çardaxlı kəndinə, Əyinə, Çayzəmiyə asfalt yol çəkdirməsi, Ermənistanla sərhəddə o dövr üçün ən sayılıb-seçilən “Azərbaycan” restoranını tikdirməsi, çayın üstündə körpü saldırması, istirahət evi tikdirməsi, rayonda ciddi abadlıq işləri aparması üzünü görmədiyim Zöhrab müəllimə qarşı məndə xoş duyğular oyatmışdı. Çayzəmiyə çəkilən yolu dağıtmaq istəyən Qafan rayonunun məsul işçisinə şapalaq vurub, onu qovması isə mənim ürəyimdə bu qorxmaz, bir qədər qeyri-adi insana qarşı olan məhəbbəti daha da artırırdı. Digər tərəfdən də

dostum Eldar Baxış həmişə mənə Zöhrab müəllim haqqında xoş sözlər söyləyirdi.

Görkəmli şair, ədəbiyyatşünas, qeyrətli ziyalımız Qasım Qasımzadənin 60 yaşı tamam olurdu. Eldar Baxış o vaxt radioda işləyirdi. Dedi ki, Rəfiq, Qasım müəllimin yubileyi Qubadlıda qeyd olunacaq, gəl birlikdə gedək. Elə də etdik. Qasım Qasımzadə, Qulu Xəlilov, Nəriman Qasımoğlu, Eldar Baxış, müğənni Baba Mahmudoğlu, gülüş ustası Arif Quliyev, Aydın Abdullayev və mən Qubadlıya getdik. Zöhrab müəllimlə də elə burada tanış oldum. Qonaq evinin həyətinə çay içə-icə xeyli söhbətləşdik. Qonaqlar yatmaq istəyəndə Zöhrab müəllim, Eldar Baxış və mən durub küçəyə çıxdıq. Xeyli söhbətləşdik. İçəndə bir az şıltaq olan Eldarın özünəməxsus qəribəliklərinə Zöhrab müəllimin mərdanəliklə dözməsi xoşuma gəldi.

Səhərişi gün Zöhrab müəllim bizi Başarat meşələrinə apardı. Məhz bu zaman mən Zöhrab müəllimi yaxından tanımağa başladım. Onun şən, zarafatçı, təbiət gözəlliklərini sevən bir insan olduğunu anladım. Bulağın üstündə yeyib-icdik. Günün bathabat vaxtında bizi Qaraçı yurdu deyilən əsrarəngiz bir talaya apardı. Təbiətin gözəlliyi hamımızı hərətləndirmişdi. Qulu müəllim “Oxqay!” deyərək çəmənliyə uzandı. Mənim heyratım isə belə bir şeirə çevrildi:

Ürəyində təpər varsa, yola çıx,
Gözəlliyə sarı gedən yol açıq.
Gör nə qədər geniş imiş bu dünya,
Yamacı gəz, yavaş-yavaş yala çıx!

Üfüqlərdə batan günəş odlanır,
Köksüm altda neçə duyğu atlanır.
Bura niyə “Qaraçı yurd” adlanır, –
Nə gəzirmiş görən burda qaraçı?

Kor bulağın gözüne yaş gələ bir,
Lazım gəlsə dar ayaqda gülə bil,
Bu gözəllik dənizində elə bil,
Ağ yelkəndi görünən hər alaçıq.

Zirvədəki dumandımı, sisdimi?
Tunca dönən bu üfüqlər misdimi?!
Göyqurşağı – paxır tutan hissimi
Çəmənlikdə qalaylayan qalayçı.

Odmu yanır o dağların qasında?
Bir gözəllik sərgisi var qarşımda,
Görünəsən kaş yolun o başında –
Göz yol çəkir, ürək həsrət, qol açığı.

Qan fışqırır bu dağların köksündən,
Qəlb od alır lələlərin közündən,
Yusiföğlu, çiçəklərin gözündən
İçdiyən şəh – dərdlərinin əlacı..

Bu gözəlliyi mənə göstərdiyinə görə Zöhrab müllimə həmişə minnətdaram. Lakin bununla iş bitmirdi. Qaranlıq düşmüşdü. Dağda, meşədə işıq nə gəzirdi. Elə buna görə də Qubadlıya qayıtmaq istəyirdik. Ancaq Zöhrab müəllim dedi ki, bulağın üstünə gedib bir stəkan çay içək, sonra gedərik. Ürəyimdə deyirdim ki, zalım oğlu, bu qaranlıqda nə çay?! Ancaq tezliklə anladım ki, Zöhrab müəllim bizi bulaq üstünə niyə gətiribmiş. Samovar çayından içə-içə öz dünyamıza qapıldığımız quşların nəğməsi bizi bəxtəvərlər bəxtəvərinə döndərmişdi. İndi də o günləri xoşbəxtlik duyğusu ilə xatırlayıram...

Yubiley tədbirləri bir-birindən maraqlı keçirdi. Eldarla mən arabilir rəsmiyyətdən yaxa qurtarmaq üçün qaçıb doğulduğumuz torpağın gözəlliklərinə tamaşa edərkən, dost-tanışla yeyib-içmək fürsətini əldən buraxmırdıq. Qasım müəllimin şərəfinə verilən yekun banketinə bir qədər gecik-

diyimiz üçün Zöhrab müəllim ikimizi də cərimə elədi. Dedi ki, gərək hərəniz bir iri qədəh tut arağı içəsiniz. Fərsət tapıb arağı su ilə dəyişdirə bildim. Üz-gözümü turşuda-turşuda “arağı” başıma çəkdim. Zöhrab müəllim hiss elədi ki, Eldar araq içsə də, mən su içmişəm. Ancaq yanaşı əyləşdiyim Sabir Yaqubov qanımın arasına girdi, dedi ki, yox, Zöhrab müəllim, Rafiqin içdiyi də tut arağı idi...

Zöhrab müəllimlə ikinci görüşüm isə Qubadlı məktəbinin 100 illik yubiley tədbiri ərəfəsində oldu. Dostum Feyziyev Tahir mənə demişdi ki, bəs filan gün Sumqayıtda yaşayan bütün ziyalıları götürüb Qubadlıya gəlməyi unutma.

Onun dediyi vaxt rayona getdik. Ancaq məlum oldu ki, məktəbin yubileyi başqa vaxt keçiriləcək. Çox diltor idim. Ona görə ki, adamlar mənim sözümə görə rayona gəlmişdilər. Hər halda bir balaca da olsa günah sahibi idim.

Zöhrab müəllim bizi – əmim Mehdi Əliyevi, Həqiqət Aslanovu, Həsən Sadıqovu və mənə böyük mehribanlıqla qarşıladı, rayonun uğurlarından söhbət açdı. Sonra hamımız birlikdə təsərrüfatları gəzməyə getdik. Vaxtilə ilanlar mələşən Yazı düzündə ucsuz-bucaqsız üzüm plantasiyaları salınmışdı. Üzüm tingləri həddindən artıq bar gətirmişdi. Zöhrab müəllim bir təsərrüfatçı səriştəsi ilə hesablama apardı və üzümün taxıla nisbətən iqtisadi cəhətdən sərfəli olduğunu əsaslandırdı.

Bundan başqa təbiətin görməli yerlərinə baş çəkdik, Əyində, Çayzəmidə, Vəl düzündə gəzdik, bulaqlardan su içdik, Zöhrab müəllimin tiktirdiyi “Azərbaycan” restoranında istirahət etdik. Zöhrab müəllimin qonaqpərvərliyi mənim “günah”larımı yudu...

Aradan illər keçdi. Bakıda – “Şuşa” restoranında Zöhrab müəllimin yubileyində onun öz dəvəti ilə mən də iştirak elədim. Məclisdə əsasən vaxtilə partiya işində işləyən tanınmış adamlar iştirak edirdilər. Elə buna görə də başlangıçda bir qədər rəsmiyyət nəzərə çarpırdı. Mənə söz

verəndə bu rəsmiyyəti qırmaq məqsədilə, ancaq bir qədər çəkinə-çəkinə Zöhrab müəllimlə bağlı bir lətifə danışdım. Adamlar gülüşdülər. Zöhrab müəllim dedi ki, bu lətifə deyil, elə necə danışırısan, eləcə də olub.

Lətifənin məzmunu belə idi: “Qubadlı rayonu partiya komitəsinin birinci katibi Zöhrab Məmmədov Zılanlı kəndinə gedib iclas aparırmış. Yığıncaqda dövlət planının qanun olmasından, onu vaxtından əvvəl və artıqlaması ilə yerinə yetirməkdən söhbət gedirmiş. Əməkçilərdən kimsə çıxış edib beşillik planı dörd ilə yerinə yetirmək haqqında təklif verir. Onun bu təklifini hamı bəyənilir. Elə bu zaman kimsə əlini qaldırıb sual verir:

– Yoldaş katib, beşilliyi dörd ilə yerinə yetirsax, bəs o qalan bir ildə nə iş görəjex?

Katib dinməyə macal tapmamış kəndin başbilənlərindən biri acıqlı-acıqlı deyir:

– Ə, siyasi cəhətdən savadsız-savadsız danışma. Dörd il işdiyejex, bir il də Mamedov qağamızın hesabına yeyejex, içejejex, kef eliyəjex.”

Bu lətifəni danışanda Zöhrab müəllim nəinki incimədi, əksinə çox məmnun oldu. Elə buna görə də başqa kitablarımla birlikdə bu lətifəni də saldıgım “Xatirə kəcavəsi” kitabını Zöhrab müəllimə hədiyyə etdim.

Ömür yenə də davam edir. Zöhrab müəllimlə az-az görüşsəm də, onun haqqında həmişə xoş sözlər eşidirəm. Zöhrab müəllim yenə də həmin enerji ilə işləyir, xalq yolunda, el yolunda əlindən gələni əsirgəmir.

Ürəyimdə bir arzu var. Kaş işğal olunmuş torpaqlarımız geri qayıdaydı. Yenə də Zöhrab müəllimlə birlikdə doğma Qubadlı torpağını gəzib dolaşaydıq, bulaqlardan su iç-çə ötənləri, keçənləri xatırlayaydıq...

**ADI VAQIF, ÖZÜ VAQIF
OLAN ARZU ADAMI**

İnsanın xarakterinin müəyyənləşməsində, şəxsiyyətinin formalaşmasında bir sıra amillərin mövcudluğu danılmazdır. Soy-kökə bağlılıq, genetik varislik prinsipi, adamın doğulub boya-başa çatdığı torpaq, təbii şərait və nəhayət, onu əhatə edən sosial mühit...

Ömrünün ixtiyar çağına qədəm qoyan tanınmış ədəbiyyatşünas alimimiz, respublikamızın sayılıb seçilən ziyalılarından biri olan Vaqif Arzumanlının şəxsiyyətinin formalaşmasında da yuxarıda qeyd etdiyimiz amillər müstəsna əhəmiyyət kəsb edib. Azərbaycanımızın dilbər bir guşəsində dünyaya göz açan Vaqif müəllim görkəmli alimlərdən dərs alıb, Azərbaycan – Pribaltika ölkələri, Azərbaycan – Ukrayna ədəbi əlaqələrinin tədqiqi ilə məşğul olub, Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda, Bakı Dövlət Universitetində, Xalqlar Dostluğu İnstitutunda səmərəli əmək fəaliyyəti göstərüb. Bütün bunlar isə onun ziyalılıq, eləcə də yaradıcılıq diapozonunun əhəmiyyətli dərəcədə genişlənməsinə zəmin yaradıb...

Mənim Vaqif Arzumanlı ilə tanışlığımın tarixçəsi çox uzundur. Dəfələrlə onunla görüşlərdə olmuşam, çıxışlarını dinləmişəm. Ancaq dostluğumuzun təməli müqəddəs bir elm ocağında – Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda qoyulub. Mən bu institutun aspirantı olanda Vaqif müəllim gənc alimlər şurasının sədri kimi səmərəli fəaliyyət göstərirdi. Aspirantların məqalələrinin, tezislərinin çapında onun da xüsusi əməyi var idi...

Bir tərəfdən Vaqif Arzumanlının əsərləri, digər tərəfdən televiziya da apardığı verilişlər onu daha dərinlən tanımağıma zəmin yaratdı. Dəfələrlə Vaqif Arzumanlının apardığı verilişlərdə, xüsusən “Vətəndaş” proqramında iştirakım dostluğumuzu daha da möhkəmləndirdi. Gördüm ki, Vaqif

müəllim son dərəcə ayıq, harda nəyi necə deməyi və deməyi yaxşı bilən, hər hansı bir situasiyadan ustalıqla çıxmağı bacaran, dostun uğuruna sevinən, böyük səmimiyyətlə xoş söz söyləyən bir yaradıcı insandır.

Ayrı-ayrı məclislərdə, toy şənliklərində birlikdə iştirakımız zamanı da Vaqif müəllimin son dərəcə həssas, diqqətli, dostcanlı, duyumlu bir insan olduğunun şahidinə çevrilmişəm...

Fəlsəfədə təsadüflə zərurətin qarşılıqlı əlaqəsi məsələsi mənim bu qənaətimin doğruluğuna da inamımı artırır ki, çox zaman insana qoyulan ad onun gələcək taleyini müəyyən edir. Vaqifin dürlü-dürlü bir çox məsələlərə vaqif olmasının bir səbəbini də elə burada görürəm...

Onun soyadının da qəribə yozumu gəldi ağıma: Arzuman. Bu sözün birinci tərəfi izahata ehtiyacı olmayan arzu, ikinci tərəfi – “mən” – insan anlamına gəlmirmi? Arzuman elə arzu adamı demək deyilmi?

Vaqif müəllim də həyatı boyu arzularla yaşayıb və bir insan ömrünün, insan taleyinin imkan verdiyi dərəcədə uğurlara nail olub. Namizədlik, doktorluq dissertasiyaları müdafiə edib, professor adına layiq görülüb, rəhbər vəzifələrdə çalışıb, oğul-uşaq, dost-tanış, xətir-hörmət sahibi olub... Onun rəhbərliyi altında nə qədər dissertasiyalar yazılıb, Vaqif müəllim neçə-neçə namizədlik, doktorluq dissertasiyalarının müdafiəsində rəsmi opponent kimi çıxış edib...

Bir insan ömrü üçün bütün bunlar kifayətdir. Lakin arzudan arzu doğur, insan yaşadıqca yaşamaq, dünyadan daha artıq dərəcədə zövq almaq istəyir.

...Nə yaxşı ki, ömür davam edir, nə yaxşı ki, dünyanın işlərinə Vaqif olan Arzu adamının arzuları tükənmək bilmir ki, bilmir...

Bu yolda dostumuza uğurlar diləyirəm...

TƏSKİNLİK DÜŞÜNCƏLƏRİ

İnsan Allahın yaratdığı ən kamil varlıqdır və elə buna görə də onu lazımi səviyyədə dərk etmək, dəyərləndirmək o qədər də asan məsələ deyil. Təəssüf ki, biz ətrafımızda olanların dəyərini lazımi səviyyədə bilmir, yalnız onları yoxluğu zamanı dərk edirik ki, itkimiz nə qədər böyük imiş...

Filologiya elmləri doktoru, professor, AMEA-nın müx-bir üzvü Kamran İmran oğlu Əliyevi itirəndən sonra istər-istəməz onun şəxsiyyəti, keçdiyi həyat və yaradıcılıq yolu gözümün önündən keçdi... Əlbəttə, bir insanı lazımi səviyyədə tanımaq, onun dolğun portretini göz önündə canlandırmaq üçün bir baxış nöqtəsi kifayət eləmir. Bu mənada, Kamran müəllimin yetirmələrindən biri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Folklor İnstitutunda təzəcə şöbə müdiri vəzifəsinə təyin edilən Fidan Qasımova mənə deyəndə ki, Kamran müəllim haqqında kitab hazırlamaq istəyirik, düşündüm ki, bu, çox yaxşı bir işdir. Dünyasını dəyişən dostumuzun, zəhmətkeş, istedadlı ədəbiyyatşünas alimimizin dolğun portretini yaratmaq üçün onunla ayrı-ayrı vaxtlarda, ayrı-ayrı məkan və zamanda ünsiyyətdə olan insanların hərəsi bir neçə səciyyəvi detal, xatirə cizgisi söyləsə, bu, Kamran İmran oğlu Əliyevin kifayət qədər dolğun obrazını yarada biləcək...

Kamran müəllimlə mənim ünsiyyətimin, dostluğumun, işgüzar əlaqələrimin 42 ildən bir qədər artıq tarixi var. Lakin aspirantlıq dövrümüz istisna olmaqla, Kamranla bu qırx iki ildə tez-tez görüşməmişik. Tədbirlərdə, dissertasiya şuralarının iclaslarında, banketlərdə bir yerdə olmuşuq. Təsadüfən ayrı-ayrı məkanlarda görüşmüşük, söhbətləşmişik, zarafatlaşmışıq. Ayrı-ayrı müəssisələrdə əmək fəaliyyətində olmağımız bizim daimi ünsiyyətimizə imkan verməyib. Lakin bu azsaylı görüşlərdə, söhbətlərdə aramızdakı səmimi, saf

münasibətin istiliyi görüşə bilmədiyimiz günlərin boşluğunu əhəmiyyətli dərəcədə doldura bilib...

Bizim tale yollarımız Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda birləşib. Ədəbiyyatşünaslıq elmimizin çox görkəmli nümayəndələri – Mirzə Quluzadə, Məmməd Cəfər Cəfərov, Əziz Mirəhmədov, Məmmədhusəyn Təhməsi, Kamal Talıbzadə, Kamran Məmmədov, Mirəli Seyidov, Məsud Əlioğlu, Yəhya Seyidov, Qasım Qasımzadə, Bəkir Nəbiyev, Əkbər Ağayev, Arif Hacıyev, Yaşar Qarayev, Atif Zeynallı, Şamil Salmanov, Arif Abdullazadə və onlarca digər alimlərlə ünsiyyət bizim düşüncə tərzimizə də əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilib. Təsədüfi deyil ki, ötən əsrin 70-80-ci illərində ədəbiyyatşünaslıq elminə gələn cavanların demək olar ki, böyük əksəriyyəti tezliklə tanındılar, bu sahənin yeni təfəkkürlü aparıcı alimlərinə çevrildilər. Ona görə ki, bu insanlar aspiranturaya sənəd verən yüzlərlə cavanın arasından seçilənlər idi. Kamran Əliyev də bax o dövrdə elmi tədqiqat işi aparmağa cəlb edilən istedadlı gənc alimlərdən biri idi. Universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirib orta məktəbdə əmək fəaliyyətinə başlamış, sonra aspiranturaya gəlmişdi...

Kamran Əliyev elə ilk gündən həm tədqiqatçılıq səriş-təsi, həm zəhmətsevərliyi, həm də sadə və təvazökarlığı ilə diqqəti cəlb eləyirdi. Onun xeyirxahlığı, dost-tanışa əlindən gələn köməyi etməyə çalışması xasiyyətinin ən gözəl cəhətlərindən idi. Aspiranturaya təzə qəbul olanda bir anket vermişdilər ki, onu doldurub elmi katibə qaytaraq. Narahat idim ki, birdən nəyisə səhv eləyəyəm. Kamran elə bil bunu hiss elədi. Yaxınlaşıb dedi ki, mən təzəcə sənədləri hazırlayıb vermişəm, gətir sənə də kömək eləyim. Elə birinci mərtəbədəki asılıqanın yanındaca anketi doldurub təhvil verdik.

İllər çox sürətlə gedir. Müdafiə eləyəndən sonra yollarımız ayrıldı. Kamran institutda qalıb işlədi, mən isə mətbuat-

da, televiziyada əmək fəaliyyətimi davam etdirdim. Kamran Əliyev doktorluq dissertasiyası da müdafiə elədi hələ SSRİ-nin dağılmasından bir il əvvəl, mən isə əsas gücümü bədii yaradıcılığa verdim, doktorluq haqqında heç düşünmədim də. Ara-sıra görüşəndə niyə doktorluq yazmırsan deyənlərdən biri də Kamran idi.

Açıqı, məni bu işə sövq eləyən insan Yaşar Qarayev oldu. 1996-1997-ci ildə Dövlət Televiziyasında “Elm, mədəniyyət, incəsənət” şöbəsində müdir işlədiyim vaxt Yaşar müəllimin israrlı təkidilə mənə doktorluq dissertasiyası mövzusu təsdiq elədilər. Geriyə yol yox idi, məcbur olub yazdım, Yaşar müəllimin redaktorluğu və institut elmi şurasının qərarı ilə çox tez bir zamanda, 1998-ci ildə monoqrafiyam işıq üzü gördü... Ancaq bilənlər yaxşı bilir ki, o illərdə doktorluq dissertasiyasının müdafiəsi nəinki çətin, hətta mümkünsüz idi.

Axır ki, buz sındı. Axır ki, doktorluq dissertasiyası müdafiə eləyəsi oldum. İşin başlanğıcında Kamran Əliyev mənə yardımçı olduğu kimi, işin sonunda da dost köməyini əsirgəmədi, mənim rəsmi opponentlərimdən biri oldu. Birinci rəsmi opponentim, professor Cəlal Abdullayev məni çox təriflədi və bir məqamı xüsusi vurğuladı ki, elə adamlar var ki, namizədliyin təsdiqini almadan doktorluq işi götürür, Rafiq isə işə məsuliyyətlə yanaşdığından, nə az, nə azacıq, namizədlik dissertasiyasının müdafiəsindən 22 il sonra doktorluq dissertasiyası müdafiə eləyir...

Kamran Əliyevin danışmaq növbəsi çatanda dedi ki, Cəlal müəllim mənim müəllimim, aspirant dostum Rafiqin isə həm namizədlik, həm də doktorluq dissertasiyasının rəsmi opponenti olub. Möhtərəm müəlliminin həm dostumun özü, həm də əsəri haqqında söylədiyi fikirlərin hamısı ilə razıyam, bircə fikirdən başqa. Rafiq sayılıb-seçilən aspirant dostlarımızdan idi, ancaq onun 22 il sonra müdafiə eləməsinə qətiyyənlə alqışlaya bilmirəm. Mən 16 il bundan

qabaq doktorluq dissertasiyası müdafiə eləmişəm, o isə indi...

Beləcə illər bir-birini əvəz eləyirdi... Kamran müəllim Folklor İnstitutunda fəaliyyətini davam etdirirdi, mənə isə təsdiqim alınan kimi Ədəbiyyat İnstitutunun dissertasiya şurasına üzv qəbul eləmişdilər. Tale qismət eləmişdi ki, Kamran müəllimin mənə elədiyi yaxşılığın əvəzini onun doktorantlarına qaytarım. Bizim redaksiyamızın bir işçisinin doktoranturaya qəbul olunmasında və müdafiəsində Muxtar müəllimlə bərabər Kamran müəllimin də rolu böyük olub... Yeri gəlmişkən onu da vurğulayım ki, Kamran Əliyevin əsas xidmətlərindən biri də onun elmi kadrlar hazırlığında fəal iştirakı ilə əlaqədardır. Nə qədər alimin elmi rəhbəri, nə qədər alimin rəsmi opponenti kimi təmənnasız xidmət göstərən Kamran Əliyevin xatirəsi onu tanıyanların hamısı üçün çox əzizdir.

Yaradıcı insan təkcə əsər yaratmır, həm də özü üçün bir abidə qoyur. Zəhmətkeş, istedadlı alimimizin istər görkəmli şəxsiyyətlər, istər Dədə Qorqud, istər Azərbaycan folkloru ilə bağlı tədqiqatları onu kamilləşdirən, müdrikləşdirən amillər sırasındadır. Nəzəri hazırlığı, bədii mətni dəyərləndirmək ustalığı, poetik və yumoristik duyumu Kamran Əliyevin tədqiqatlarının məziyyətlərini şərtləndirən amillər sırasındadır. Nə yaxşı ki, Kamran İmranoğlu ömür möhlətindən səmərəli istifadə eləyə bilib. Məhz bunun nəticəsində onun cild-cild əsərləri bizə yadigar qalıb...

Əziz dostumun yaxın adamlarla incə zarafatları, özünə-məxsus gülüşü heç vaxt yadımdan çıxmır. Naxçıvanda rəhmətlik Hüseyn Həşimlinin doktorluq dissertasiyasının müdafiəsində, Naxçıvan Dövlət Universitetində Hüseyn Cavidlə bağlı tədbirdə bir yerdə olmağımız, çıxışlarımız, arada zarafatlaşmalarımızın bütün detalları indi də yadımdadır...

Kamran Əliyev çox istedadlı alim olmaqla yanaşı, həddindən artıq mədəni, özünün, sözünün yerini bilən, təmkinli, təvazökar, xeyirxah bir dost kimi yadımda qalıb. Neyləmək olar, Süleymana qalmayan dünya kimə qalıb ki? Bizə qalan isə təskinlik düşüncələridi...

O heç özü də baş açmır
Gəlirindən, çıxarından...
Kim saxlaya bilib axı
Zamanı öz axarından?

Hər çiyin tab edə bilmir –
Zindandı ayrılıq yükü.
Bu dünyada kim qalıb ki?!
Bu dünya kimə qalıb ki?!

Kamran İmranoğlunun xatirəsi hamımız üçün əzizdir.
Ruhu şad olsun dostumuzun!

11.02.2021

UŞAQ ƏDƏBİYYATININ KEŞİYİNDƏ DAYANAN ƏSGƏR

Füzuli Əsgəri deyəndə ilk ağılıma gələn söz bu oldu: uşaq ədəbiyyatının keşiyində dayanan əsgər. Füzulinin 70 yaşı tamam olsa da, onda uşaq saflığı, uşaq sadəlövhliyi var. Görünür bütün bunlar onunla əlaqədardır ki, Füzuli müəllim uzun illərdən bəridir ki, bütün günü uşaq ədəbiyyatı nümunələrini oxuyur, onlar haqqında məqalələr yazır, dərslilər, monoqrafiyalar yaradır, uşaq ədəbiyyatından mühazirələr oxuyur, kurs işlərinə, diplom işlərinə rəhbərlik edir. Elə buna görə də onun bütün yazılarına uşaq dünyasının ətri, hərarəti, səmimiyyəti hopub. Elə buna görə də onun yazılarının hər sətirdən bir-birinə bənzəməyən uşaq

obrazları boylanır. Bu obrazların yaradıcıları isə o qədər də az deyil... Canni Rodari, Qrimm qardaşları, Hofman, Hauf, Ş.Perro, J.Vern, Kiplinq, Mark Tven, M.Prişvin, B.Jitkov, S.Marşak, K.Çukovski, N.Nosov, A.Barto, S.Mixalkov, A.Səhhət, A.Şaiq, İlyas Tapdıq, Zahid Xəlil, Qəşəm İsabəyli, Rafiq Yusifoğlu, Məmməd Namaz, Ələmdar Quluzadə, S.Nuruqızı, R.Yusifqızı və b. bir-birlərindən necə fərqlənirlərsə, onların balaca qəhrəmanları da eləcə... F.Əsgərli kimdən yazırsa-yazsın, məhz bu məsələləri ön plana gətirməyə, haqqında söhbət açdığı yazıçının yaradıcılıq üslubunu müəyyənləşdirməyə çalışır, təkcə bədii əsərdəki ideya məzmununa yox, sənətkarlıq məsələlərinin şərhinə də xüsusi önəm verir.

Füzuli Əsgərli çox zəhmətkeş alimdir, daim axtarır, arayır, yorulmaq bilmədən yazıb-yaradır, ancaq bir az utancaqdır, təvazökardır. Uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı tədbirlərdə həmişə iştirak etsə də, çox zaman danışmır, dinləyir, elə ki, tədbir qurtardı, düşür ərki çatan şairlərin, yazıçıların üstünə, gərək onu belə deyəydin, bunu elə deyəydin və s. Ancaq ən önəmli fakt ondan ibarətdir ki, uzun illərdən bəri ADPU-da uşaq ədəbiyyatından dərs deyən, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Füzuli Əsgərlinin müəllimlik fəaliyyəti ilə elmi fəaliyyəti bir-birini tamamlayır.

Müəllifin qələminin məhsulu olan "Ədəbi düşüncələr" (2004), "Ömrün sözü, sözün ömrü" (2008), "Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının mərhələli inkişafı" (2009), "Uşaq ədəbiyyatı: qarşılıqlı yaradıcılıq qaynaqları" (2010) və s. kitabları göstərir ki, uşaq ədəbiyyatının yaradıcılıq problemləri daim Füzuli Əsgərlinin diqqət mərkəzindədir. Uşaq ədəbiyyatına olan sonsuz sevgi onun bütün monoqrafiya və məqalələrinin başlıca leytmotivini təşkil edir. Bu sevgi Füzuli müəllimi daim axtarır-aramağa, uşaq ədəbiyyatının təəssübkeşi, havadarı kimi çıxış etməyə səsləyir.

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının elə istedadlı nümayəndəsi yoxdur ki, Füzuli Əsgərli onun yaradıcılıq nümunələri haqqında söz söyləməsin. Ən yaxşı cəhətlərdən biri də ondan ibarətdir ki, Füzuli Əsgərli istedadsız yazıçılar haqqında ümumiyyətlə heç nə yazmamağa üstünlük verir ki, bu da onun ədəbi məramı haqqında müəyyən təsəvvür yaradır.

Füzuli Əsgərli görkəmli uşaq yazıçısı, filologiya elmləri doktoru Zəhid Xəlilin yaradıcılığına daha çox üstünlük verir. Onun bu görkəmli uşaq yazıçısının yaradıcılığı haqqında bir neçə monoqrafiyası, saysız-hesabsız məqalələri çap olunmuşdur. "Sənətkarın uşaq dünyası", "Sehrli dünyanın memarı", "Zəhid Xəlilin sənət dünyası" və s. kitablarda görkəmli uşaq yazıçısının əsərləri geniş təhlil olunur, onun müxtəlif janrlı yaradıcılıq nümunələri bədii təhlil predmetinə çevrilir.

"Rus uşaq nəsrinin Azərbaycan dilinə tərcümə problemləri (1950-1980-ci illər)" mövzusunda dissertasiya yazıb uğurla müdafiə edən Füzuli Əsgərli təkcə Azərbaycan yox, eyni zamanda dünya uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri haqqında da maraqlı məqalələrin müəllifidir. O, həm yaxşı tərcüməçi, həm də tərcümə işinin nəzəri problemləri ilə məşğul olan bir ədəbiyyatşünasdır. F.Əsgərlinin "Bədii tərcümə problemləri" (2009) adlı monoqrafiyası göstərir ki, Füzuli müəllim bu məsələ ilə də daim ciddi məşğul olmuşdur. Dünya uşaq ədəbiyyatı haqqında illər boyunca müəllifdə yaranan dolğun təsəvvür Füzuli Əsgərliyə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatına da məhz dünya uşaq ədəbiyyatı prizmasından baxmaq, onun məziyyət və nöqsanlarını bu meyarlarla dəyərləndirmək imkanı vermişdir. Eyni zamanda bu nəzəri hazırlıq "Bədii təhlil və ədəbi tənqid" monoqrafiyasının yaranmasına yardımçı olmuşdur.

Füzuli Əsgərli qələminin, səmərəli axtarışlarının bəhrəsi olan "Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı" adlı dərslik ali məktəb tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu kitabı oxuyan

tələbələr Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı, onun inkişaf tarixi haqqında dolğun, əhatəli təsəvvürə malik olmuşlar. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının tədrisində mühüm rol oynayan bu kitab 2007, 2009, 2011 və 2012-ci illərdə nəşr olunub tələbələrin, gələcəyin ibtidai sinif müəllimlərinin istifadəsinə verilmişdir. İldən ilə bu dəyərli vəsaitini zənginləşdirən müəllif Azərbaycan və dünya uşaq ədəbiyyatı haqqında iki sanballı kitab çap etdirmişdir. Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirinin 12.06.2012-ci il tarixli 1074 sayılı əmrinə əsasən çap olunan bu iki kitabın ən əsas məziyyətlərindən biri ondan ibarətdir ki, müəllif təkcə görkəmli uşaq yazıçılarının həyat və yaradıcılığı haqqında oçerklər yazmaqla kifayətlənməmiş, kitaba onların əsərlərindən seçmə nümunələr də daxil etmişdir ki, bu da tələbələrin işini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmışdır. Bu iki kitabı oxuyan hər bir kəsin dünya və Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı haqqında dolğun təsəvvür alması qətiyyəən şübhə doğurmur. Müəllifin uşaq oxusu üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən folklor nümunələrindən söhbət açması, folklorun mahiyyətini, uşaqlarda milli ruhun formalaşmasında onun əvəzsiz rolunu elmi şəkildə dəyərləndirə bilməsi kitabın digər uğuru sayıla bilər. Bu kitabda həm klassiklərimizin yaradıcılığından, həm XIX, həm XX əsr uşaq ədəbiyyatından söhbət açması müasir uşaq ədəbiyyatının hansı ənənələr zəminində formalaşmasını öyrənmək baxımından maraq doğurur. Müəllif Cəlil Məmmədquluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Abbas Səhhət, Soltan Məcid Qənizadə, Rəşid bəy Əfəndizadə kimi görkəmli maarifpərvərlərin Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının formalaşmasında mühüm rol oynadıqlarını vurğuladıqdan sonra Azərbaycan sovet uşaq ədəbiyyatının Abdulla Şaiq, Mir Cəlil, Mirmehdi Seyidzadə, Əli Vəliyev, Səməd Vurğun, Mirvarid Dərbəzi, Əhməd Cəmil, Mikayıl Rzaquluzadə, Rəsul Rza, Əyyub Abbasov, Zeynal Cəbbərzadə, Xanımana Əlibəyli, Teymur Elçin,

Tofiq Mütəllibov, İlyas Tapdıq, Məstən Günər, Hikmət Ziya, Tofiq Mahmud, Fikrət Sadıq, Nəriman Süleymanov, Əzizə Əhmədova və başqa bu kimi görkəmli nümayəndələrinin hər birinin həyat və yaradıcılığı haqqında zəngin informasiya tutumlu məlumatlar verir, onların yaradıcılıq nümunələrini bədii təhlil süzgəcindən keçirir, bu yazıçıların əsərlərinin məziyyət və nöqsanları haqqında mülahizələrini söyləyir. Təhlillər ədəbi faktlara istinadən aparıldığından inandırıcı təsir bağışlayır.

Müəllifin müstəqillik illərində yaranan Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı, onun görkəmli nümayəndələrinin yaradıcılıq nümunələri haqqında fikir və mülahizələri də maraqlıdır.

Füzuli müəllimin "Dünya uşaq ədəbiyyatı" kitabının coğrafi əhatə dairəsi çox genişdir. Burada rus, italyan, alman, fransız, ingilis, Skandinaviya ölkələri, ABŞ və türk ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri haqqında geniş məlumat verilir. Görkəmli dünya uşaq yazıçılarının əsərlərindən verilən nümunələr nəzəri mülahizələri daha da dolğunlaşdırmaq missiyasını yerinə yetirir. Füzuli müəllimin elmi arqumentləri, fikir və mülahizələri inandırıcı təsir bağışlayır. Ona görə ki, o, tədqiq etdiyi ədəbi materialı həm mükəmməl bilir, həm də uşaq ədəbiyyatına daim məhəbbət gözü ilə baxmağı bacarır.

Tez-tez mətbuatda uşaq ədəbiyyatı, tərcümə problemləri, ədəbiyyatın tədrisi ilə bağlı öz maraqlı elmi-publisistik məqalələri ilə çıxış edən Füzuli Əsgəri öz əməyinin bəhrəsini dadan ziyalılarımızdandır. O, "Qızıl qələm" mükafatı laureatıdır. Təsədüfi deyil ki, yorulmaq bilmədən elmi-pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olan Füzuli müəllimin əməyinə həmişə yüksək dəyər verilmişdir. Onun "İlin müəllimi" (2009), "İlin nüfuzlu ziyalı" (2010) fəxri adlarına layiq görülməsi də təsadüfi səciyyə daşımır. Füzuli müəllim daha yüksək mükafatlara layiqdir.

Ömrünün yetmişinci baharını arxada qoyan Füzuli Əsgərli yenə də gənclik eşqiylə yazıb-yaradır, tələbələrə uşaq ədəbiyyatının mahiyyətini, onun məqsəd və vəzifələrini izah etməkdən yorulmur. Müasir Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı həmişə onun diqqət mərkəzindədir. Bu şərəfli ömür yolunda Füzuli Əsgərliyə can sağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

14.03.2015

“Azərbaycan müəllimi” qəzeti

FAKTLARIN DİLİ İLƏ

Talelərini, həyatlarını uzun illərdən bəri Sumqayıtla bağlayan, bu şəhərin ictimai həyatında fəal iştirak edən, yeni nəslin təlim-təربiyəsində əllərindən gələni əsirgəməyən fəlsəfə elmləri doktoru Həsən Sadıqov və filologiya elmləri namizədi, dosent Ramazan Məmmədovun Sumqayıt hadisələri ilə bağlı yazdıqları “Armyane v Sumqaite” kitabı 1994-cü ildə nəşr olunub nəinki ölkəmizdə, eləcə də onun hüdudlarından kənarda yayılmış, məlum hadisələrlə bağlı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq missiyasını yerinə yetirmişdir. Öz sosioloji tədqiqatlarını gündən-günə dərinləşdirən müəlliflər zəngin arxiv materialları əsasında yeni bir kitabı – “Sumqayıt: milli əsarət, ya səxavət” adlı maraqlı, faktlarla, sənədlərlə zəngin bir əsəri araya-ərsəyə gətirmişlər.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin “Sumqayıt Azərbaycan xalqının birlik, həmrəylik şəhəridir” sözlərini öz yeni kitablarına epigraf gətirən tədqiqatçılar millətçi-seperatçı erməni ideoloqlarını ifşa etmək, Sumqayıt hadisələrinin mahiyyətini geniş ictimaiyyətə çatdırmaq, “cəfəkeş”, “əzabkeş”, “əsarət” altında saxlanılan ermənilərin iç üzünü, onların riyakar, məkrli xarakterlərini açmaq vəzifəsini qarşılarına qoymuşlar. Ən təqdirəlayiq cəhət bundan iba-

rətdir ki, müəlliflər öz fikirlərini, qənaətlərini ümumi sözlərlə söyləmir, faktların, rəqəmlərin dili ilə ermənilərin iç üzünü açmağa çalışır və əsasən buna nail olurlar.

Kitabı vərəqlədikcə Sumqayıt haqqında çoxdan eşitdiyim bir el sözü yadıma düşdü: “Ərsizlərə ər Sumqayıt, yersizlərə yer Sumqayıt.” Və nədənsə bu kəlam qulaqlarımda bu gün yeni bir məna çaları ilə səsləndi. Sovetlər birliyinin müxtəlif guşələrindən, o cümlədən də Ermənistandan bu şəhərə iş, güzəran dalınca insanlar axışıb gəldi. Həmişə öz açıqürəkliyi, səxavəti, mehribançılığı ilə seçilən xalqımızın nümayəndələri gəlmələrə öz qəribliklərini unutmurmuş kimi çalışdılar. Qoynunda səksəndən çox millətin nümayəndəsi yaşayan Sumqayıt qardaşlıq, xalqlar dostluğu şəhərinə çevrildi. O zaman heç ağlımıza da gəlməzdi ki, özlərinə ər tapan ərsiz, yer tapan yersiz ermənilər ayaqları yer tutandan sonra üzümüzə ağ olacaq, torpaq iddiasına qalxacaqlar. Ağlımıza da gəlməzdi ki, “gizli iqtisadiyyatın” görkəmli nümayəndələri kimi ad çıxaran bu nankorlar həm də “gizli, məkrli siyasət”lə ciddi şəkildə məşğul olur, xalqımızın kürəyinə arxadan zərbə vurmağa hazırlaşmışlar. Onların bu məkrli siyasəti SSRİ kimi qüdrətli bir ölkənin dağılmasının əsas da olmasa başlıca səbəblərindən biri idi. Bu ölkə zəifləyən kimi, öz əsas havadarları M. Qorbaçova arxalanan ermənilər öz məkrli siyasətlərini həyata keçirməyə başladılar. Ermənistandan qovulan soydaşlarımız Azərbaycana, o cümlədən də Sumqayıta pənah gətirdilər. Xankəndində keçirilən seperatçı mitinqlər xalqımızın səbr kasasını doldurdu. Məhz belə bir vaxtda Ermənilər bizim “qəddarlığımızı, vəhşiliyimizi” nümayiş etdirmək məqsədilə Sumqayıt hadisələrini törətdilər, nə qədər günahsız insanların qanının tökülməsinin səbəbkarı oldular.

Hadisələrdən bir neçə gün qabaq əmanət kassalarından öz pullarını çıxarmaları, maşınlarını, evlərini satmaları göstərdi ki, ermənilər hər şeyi əvvəlcədən kiçik detallarına

qədər hazırlayıbmışlar. Seperatçıların əmrlərinə boyun əyməyən erməniləri öldürən daşnaklar bir güllə ilə iki dovşan vurmağa çalışdılar və əsasən öz məqsədlərinə nail oldular. Xarici televiziya kanallarında elə həmin gün Sumqayıt hadisələri ermənipərəst mövqedən işıqlandırıldı...

Ataların belə bir sözü də var: “Bir dəli bir quyuya daş atdı, min ağıllı onu çıxara bilmədi.” Bəli, acı da olsa bu, həqiqətdir. Bizim əlimizdən hələ ki, ermənilərin məkrli hücumlarına gecikmiş cavablar verməkdən başqa bir şey gəlmir. Bu sahədə hələ çox işlər görməliyik. Haqqında söhbət açdığımız kitab da bu yolda atılan ilk addımlardandır. Müəlliflər özləri də etiraf edirlər ki, erməni tərəf bizdən ölçüyəgəlməz dərəcədə fəal olmuş, həmişə bizi qabaqlamış, haqqımızda böhtan xarakterli yalanlar yaymağa müvəffəq olmuşlar. Təkcə onu göstərmək kifayətdir ki, millətçi-seperatçı erməni ideoloqlarının 1989-cu il sentyabr ayının 23-də Yerevanda keçirdikləri, daha dəqiq desək, bu hadisələrin əsl mahiyyətinin, səbəb və nəticələrinin təhrif olunmasına yönəlmiş nüfuzlu bir mətbuat konfransına cavabı biz yalnız 11 il 5 ay 6 gün sonra cavab verməyə nail ola bildik...

Müəlliflərin bu etirafı acı da olsa həqiqətdir, insanı düşündürür, onu həyəcanlandırır, bu sahədə iş görməyə sövq edir. Məkrli, son dərəcə güclü havadarları olan düşməne qarşı mübarizədə yalnız ayrı-ayrı adamlar deyil, bütün xalq iştirak etməlidir.

Müəlliflər zəngin faktlar əsasında sübut edirlər ki, Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycanda, o cümlədən də Sumqayıtda yaşamış ermənilərə və digər xalqlara qarşı heç bir milli əsarət siyasəti aparılmamışdır. Əksinə, xalqımızın səxavətindən gen-bol bəhrələnən nankor ermənilər layiq olmaya olmaya ən yağlı vəzifələrdə çalışmış, şəhərin ən yaxşı yerlərində yaşamış, maşın, ev-eşik, var-dövlət sahibi olmuşlar. Təkcə tikinti trestində trest müdirinin müavini, trestin baş

mühəndisi, baş mühəndisin müavini, baş mexaniki, partiya təşkilatının katibi, həmkərlər təşkilatının sədri, kadrlar şöbəsinin müdiri, pasport masa rəsi, mənzil bölüşdürmə komissiyasının sədri, dəmir-beton məmulatları zavodunun direktoru, daş karxanasının müdiri, süd zavodunun direktoru, dövlət bankının müdiri, sənaye bankının müdiri, təchizat şöbəsinin müdiri, xəstəxananın baş həkimi, ticarət şöbəsinin baş iqtisadçısı, smeta-layihə bürosunun rəisi, istehsalat şöbəsinin rəisi, tikinti materialları şöbəsinin müdiri, sənaye məhsulları bazasının müdiri, sənaye kombinatının müdiri, mağaza müdiri, su kanalının rəisi, poçt teleqraf şöbəsinin rəsi, stadionun direktoru, baş baytar həkim, tikinti idarəsinin rəisi, sənaye-montaj idarəsinin rəisi, hərbi komissar, xüsusi komendaturanın rəisi, uşaq bağçasının müdiri, məktəb dirktoru və onlarca bu kimi vəzifələrdə ermənilərin bir-birini əvəz etməsi faktı adamı dəhşətə gətirir. Sən demə öz şəhərimizdə gizli əsarət altında yaşayan onlar yox, elə biz imişik. Maymaq rəhbərlərimizin ermənilərə havadarlıq etmələri, onlarla dost-aşna olmaları isə adamı lap göynədən, yandırıb-yaxan faktlardır. Məhz bu havadarlarının, kivrələrinin səxavəti sayəsində savadsız, heç bir peşə sahibi olmayan ermənilərin ticarət, ictimai-iaşə, məişət xidməti göstərən obyektlərinə axışması faktı müəlliflərin diqqətindən yayınmamış, sosioloji tədqiqat obyektinə seçilmişdir. Təəssüf ki, faktlar katibəsi, sürücüsü erməni olan maymaq rəhbərlərimizin səriştəsizliyindən, ermənilərin qılıqbazlığından, hiyləgərliyindən, uzaqgörənliyindən xəbər verir. Ticarət şəbəkəsini 7 illik təhsili olan erməninin idarə etməsi, işə götürülərkən ermənilərdən heç bir sənədin tələb olunmaması, maddi-məsul ermənilərin külli miqdarda əmlak oğurluğuna və yeyintiyə yol vermələri, bizim rəhbərlərimizin isə onlarla ortaqlaşmaları kimi dəhşətli faktlar oxucunu düşündürür, onun hövsələsini daraldır.

Ermənilərin iç üzünü açan faktlar bir deyil, beş deyil. Müəlliflər diaqramlar, cədvəllər, təkzibolunmaz faktlar, rəqəmlər əsasında öz fikirlərini əsaslandırır, nəticə çıxarır, oxucunu düşünməyə, ayıq olmağa səsləyirlər. Kitabda ermənilərin işə götürülmələri, mükafat almaları haqqında əmrlərin surətinin verilməsi, ermənilərə məxsus maşınların marka və nömrələrinin, əmanət kassalarında onların pullarının miqdarının və s. qeyd olunması Sumqayıtda onların yağ içində böyrək kimi bəslənilməsini göstərən danılmaz faktlardır.

Müəlliflər sosioloji tədqiqatlar zamanı aşkar etmişlər ki, əmanət bankında “əsarət altında yaşayan”ların adına yazılmış pul məbləğindən Sumqayıtda yaşamış hər bir erməninin payına orta hesabla 1748 rubl 85 qəpik düşdüyü halda, azərbaycanlılarla birlikdə digər 82 millətdən olan 252 min nəfər əhalinin hər birinə 378 rubl və ya ermənilərlə müqayisədə 4,6 dəfə az məbləğ düşür. Ən dəhşətlisi isə budur ki, ermənilər yığıqları bu pulu xalqımızın əleyhinə fəaliyyət göstərən təşkilatların hesabına köçürməkdən çəkinməmişlər.

Güman edirik ki, zəngin faktlar və arxiv sənədləri əsasında hızırılanan bu kitab ermənilərin iç üzünü açmağa xidmət edəcəkdir. Elə buna görə də təkzibedilməz faktlarla zəngin olan bu tədqiqat əsərinin digər dillərdə də çap olunub yayılması ümumi işimizin xeyrinə olardı.

ÜZƏ TƏBƏSSÜM BƏXŞ EDƏN İNSAN

Mərhum dostum Ağəddin Mansurzadənin oğlu Orxan zəng eləmişdi. Söhbətləşdik, hal-əhval tutduq. Dedi ki, qarşıdan kişinin 70 illik yubileyi gəlir. İstəyirik bu münasibətlə atam haqqında bir kitab buraxaq. O kitabda dostlarının sözüne böyük ehtiyac var...

Xəyal məni ötən illərə apardı. Ağəddinlə ilk tanış olduğum günləri, son görüşümüzü xatırladım. Əslində hər səhər

Xəzərin sahilində dəniz dostlarımla – Firdovsi müəllimlə, Adil müəllimlə, Zeynal müəllimlə, Hacı Nadirlə, Mirzə ilə, Cəbrayıl kişi ilə, Novruzla, Əjdərlə... Ağəddini xatırlayır, ona Allahdan rəhmət diləyirik. Ən maraqlı cəhət isə budur ki, onun adı çəkilən kimi üzlərə təbəssüm qonur, onunla bağlı məzəli bir əhvalat, söhbət yada düşür...

Mən Ağəddin Mansurzadənin Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, xalq yazıçısı Hüseyn Abbaszadə haqqında yazıb çap etdirdiyi kitablara ön söz, Bəxtiyar Vahabzadə haqqında monoqrafiyasına isə son söz yazmışam. Bundan başqa Ağəddinin xahişi ilə dostu Xasay Cahangirov, qardaşları Zülfüqar Qodmanlı və Nurəddin Əliyev, xalası oğlu Bəşir müəllimlə bağlı da məqalələr yazıb çap etdirmişəm. Bunları deməkdə məqsədim odur ki, Ağəddin təkcə özünü düşünmür, dostlarını, doğmalarını sevindirməkdən, üzlərə təbəssüm bəxş etməkdən zövq alırdı. Mənim kitablarım haqda da öz təşəbbüsü ilə bir neçə məqalə yazıb çap etdirmişdi Hacı Ağəddin... Həmişə zarafatla deyirdi ki, 75 il yaşayacam, ancaq heç yetmiş illik yubileyini görmək də ona qismət olmadı...

Ağəddin Mansurzadənin 60 illik yubileyi münasibətilə “Məni dəniz dostum gözləyir”, ölümündən sonra isə “Ədəbiyyata həsr edilən ömür yolu” adlı məqalələrim çap olunub. Həmin məqalələri olduğu kimi oxuculara təqdim edir və mərhüm qələm dostumuz Hacı Ağəddin Mansurzadəyə qəni-qəni rəhmət diləyirəm...

MƏNİ DƏNİZ DOSTUM GÖZLƏYİR

Hacı Ağəddin Mansurzadənin 60 illik ömrünün yarısından çoxu – 33 ili mənim gözlərimin qarşısında keçib. Onunla necə tanış olduğumu dəqiqliyi ilə xatırlamıram. Ancaq onu yaxşı xatırlayıram ki, tanış olduğumuz vaxtdan ta bu günə kimi yaşadığımız ömrün ən böyük hissəsi dənizlə,

ədəbiyyatla, mətbuatla bağlı günlərdir. Özü demişkən, biz bu 33 ildə daha çox bir-birimizlə dənizdə görüşmüşük. Əgər ömrümüzü bir səhnəyə bənzətsək, onun daimi fonu dəniz olub, Xəzər dənizi. Hər səhərimiz dənizin sahilində keçib. Axşam gördüyümüz işlər haqqında hər səhər dəniz sahilində bir-birimizə hesabat vermişik. Bir-birimizin ən uğurlu, ən ağırılı günləri haqqında da dəniz sahilində dərdləşmişik. Doğma atasının, anasının, qardaşının, qardaşı oğlunun ağır ölüm xəbərini də ilk dəfə dəniz sahilində eşitmişəm. Mübarək ziyarətgha gedib hacı olmağını, nəvələri dünyaya gələn günün sevincli anlarını da dəniz sahilində birgə yaşamışıq. Ağrılı, acılı günlərimizdə isə dəniz bizim əsəblərimizə sığal çəkib, ovundurub.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Natəvan klubunda mənim 50 illik yubileyim münasibətilə çıxış edən Ağəddin Mansurzadə dedi ki, bu klubda tənqid çox adamların əsəblərini korlayıb, çox adamların ürəyinə çalın-çarpaz dağlar çəkib. Mən bu müqəddəs kürsüdən ilk dəfədir ki, söz deyirəm. İlk dəfədir ki, bu kürsüdən tərif dolu sözlər eşidirəm. Bu məni sevindirir, həm də ona görə sevinirəm ki, bu tərifli sözlər mənim qələm dostumun, dəniz dostumun ünvanına deyilir. Allah bizi bir gün də dənizsiz, qələmsiz yaşatmasın...

Hələ tanışlığımızın ilk günlərində belə Ağəddinin xeyirxahlığını hiss eləmişəm. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində iki uşaq şeirimini çap olunduğunu görüb təəccübləndim. O vaxtlar mən “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində ara-sıra şeirlərimlə çıxış etsəm də, həmin redaksiyaya uşaq şeirləri verməmişdim. Öz-özümə fikirləşirdim ki, bu şeirlərim görəsən hansı yolla “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinə gedib çıxıb? Qəzet əlimdə “Göyərçin” jurnalının redaksiyasına getmişdim. Rəhmətlik Vaqif İbrahim gülə-gülə mənədən soruşdu:

– Hə, necədi, şeirlərin xoşuna gəldi?

Təəccüblə onun üzünə baxdım. Danışmağa macal tapmamış Vaqif dedi ki, Ağəddin redaksiyamıza gəlmişdi. Bizə təqdim etdiyin uşaq şeirlərindən ikisini seçib apardı, dedi ki, qəzetdə çıxana qədər Rafiqə bir söz demə...

Ağəddin bu cür xeyirxahlıqları tanıdığı, yaradıcılığına hörmət bəslədiyi bütün adamlara eləyib. Mənim “Qəm karvanı” kitabımın əlyazmasını alıb mətbəəyə göndərən də, əsəbi, gərgin günlərimdə mənə ürək-dirək verən də Ağəddin Mansurzadə olub. Sağ olsun, onun bu qayğısından sonra xeyli kitabım işıq üzü görüb...

Ağəddinin qardaşı, istedadlı şair, qardaşların ən mülayimi, ipək xasiyyətli Nuruəddin Əliyevin çox-çox illər bundan qabaq, söhbət əsnasında dediyi söz indi də yadımdadı:

– Ağəddin yaxşı qardaşdı!

Doğrudan da, Ağəddin qardaşlarının uğuruna həmişə sevinib. Mərhum qardaşı Zülfüqar Qodmanlıya onun öz şeirləri əsasında ən yaxşı abidəni də Ağəddin Mansurzadə qoyub. Onun qayğısı sayəsində işıq üzü görən neçə-neçə sanballı kitab şair üçün ən gözəl abidədir.

Şair Xasay Cahangirovun ilk sanballı kitabını da çap etdirən Ağəddin Mansurzadə olub. Özü də yaxşı cəhətdir ki, Ağəddin Mansurzadə elədiyi yaxşılıqları özünü reklam məqsədilə etməyib. Yaxşılıq etmək onun qanında var. Xasay Cahangirov öz qələm dostuna minnətdarlığını çox şairanə ifadə eləyib. Özü də bu sözləri onun dilindən şəxsən mən özüm eşitmişəm: “İlin-günün bu vaxtında mənim – unudulmuş bir şairin kitabını çap edən Ağəddin öz təmənnaş xeyirxahlığı ilə elə bil ki, üçüncü dəfə ziyarətə gedib-gəlib.”

Bəli, Ağəddin Mansurzadəni mən həmişə belə tanıyıram. Onun etdiyi saysız-hesabsız yaxşılıqları sadalamaq fikrindən uzağam. Təkcə onu demək istəyirəm ki, bir insan kimi Ağəddinin portretinin ən aparıcı cizgisi təmənnaş yaxşılıqdır.

Ağəddin Mansurzadə “ədəbiyyat qazanında bişən”, xarakteri ədəbi mühitdə formalaşan bir insandır. “Ədəbiyyat və incəsənət”, “Bakı” qəzetlərində işlədiyi vaxtlarda o qədər görkəmli sənətkarlarla ünsiyyətdə olub ki, saymaqla qurtarmaz. Görkəmli yazıçılarımızın Ağəddinə ünvanlanan nə qədər dəyərli məktublar var. Bu məktublar ədəbiyyatımızı, onun yaradıcılıq problemlərini, insanların psixologiyasını öyrənmək baxımından olduqca gərəqli tarixi sənədlərdir.

Ağəddinin zəngin bir kitabxanası var. Oxuduğu saysız-hesabsız kitablar onu mənən çox zənginləşdirib, ədəbi zövqünü formalaşdırıb. Ədəbiyyat, sənət haqqında söhbət düşəndə Ağəddinin ara-sıra gətirdiyi maraqlı faktlar göstərir ki, o, bədii, elmi əsərləri elə-belə, seyrçi nəzərlə oxumayıb. Ağəddin Mansurzadə qalın-qalın kitabların müəllifidir. Nə qədər hekayələri, povestləri çap olunub. Bu yaradıcılıq nümunələri haqqında görkəmli yazıçılar, tənqidçilər tərif dolu məqalələr yazıblar. Bütün bunlara baxmayaraq Ağəddin özündən müştəbeh deyil. O, ədəbiyyatda da, həyatda da, jurnalistikada da öz yerini bilən adamdır.

Ağəddin Mansurzadənin portretinin ən aparıcı cizgilərindən biri də onun mərdliyi, kişiliyi, yaramazlıqlara qarşı barışmaz mövqeyidir. Onun publisist yazıları çox zaman bomba kimi partlayıb, el dərdindən tükü də tərپənməyən rəhbər işçiləri zəlzələ kimi titrədib. Elə buna görə də çox zaman ondan qorxublar, çəkiniblər. Camaatın suyu üfürə-üfürə içdiyi bir zamanda Ağəddin Mansurzadə öz yazıları ilə qığılcımın üstünə benzin tökməkdən belə çəkinməyib. Ona görə ki, o, həmişə qəlbinin, vicdanının səsinə qulaq asıb, vəzifə, qazanc xətrinə rəhbərlərin yox, vicdan rahatlığı üçün həmişə Allahın ətəyindən yapışıb.

Ağəddinin xarakterində qaya sərtliyi, kişi kobudluğu var. Ancaq onu yaxından tanıyanlar bilir ki, Ağəddin Mansurzadə daxilən çox həssas, kövrək adamdır. Özü də bu kövrəkliyi görmək hər adama nəsim olan cəhət deyil. Heç

kəs də bilməsə mən şahidi olmuşam ki, bizim sevimli dənizimizə zaman-zaman onun duzlu göz yaşları qarışıb...

Ağəddini mənə sevdiren ən əsas cəhətlərdən biri də ondakı güclü yumor duyumudur. O yerdə ki, yumor var, hətta özünün əleyhinə olsa belə, Ağəddin onu gülə-gülə qarşılaya bilir.

Bir dəfə üzüb dənizdən sahilə çıxdığımız zaman Ağəddin dedi ki, suda o qədər artıq hərəkət eləyirəm ki, yoruluram.

Mən gülə-gülə dedim ki, sən elə quruda da sox artıq hərəkət eləyirsən...

Elə şaqqanaq çəkib güldü ki... Əlbəttə, başqası olsa, bəlkə də sözüm xətrinə dəyərdi. Ancaq Ağəddin də elə olsaydı, mən heç onunla dostluq eləyərdimmi?

Ağəddinlə bağlı çox lətifələr bilirəm, onların bir qismini elə mənim özüm yaratmışam. Deyilməli, o cümlədən də deyilməsi mümkün olmayan o qədər lətifələr var ki... Ancaq qorxuram ki, burada yazsam, yenə də məndən inciyələr. Ağəddin yox ha, başqaları, yumoru ciddi söz kimi qəbul eləyənlər...

Yenə də özümü saxlaya bilmirəm. Axı yumorsuz yubiley yazısının nə ləzzəti?

Ağəddinin böyük oğlu əsgərlikdə xəstələnibmiş. Bunu eşidən həyat yoldaşının ana ürəyi dözmür, ah-fəğan eləyir. Ağəddin hirsli-hirsli deyir ki, a mollanın qızı, oğlumuzun əsgərlikdə olduğu şəhərin adı “Atadır” deyil e, “Anadır”dı... Oğlunu ürəyin istəyir, elə özün get də onun yanına, məndən nə istəyirsən?

Ağəddin Mansurzadənin gözəl ailəsi, uşaqları var. Doğrudur, o bir qədər mühafizəkar müsəlman kişisidir, ancaq qəlbinin dərinliyində sərtliyə bükülmüş bir ailə, oğul-uşaq məhəbbəti var.

Ağəddin Mansurzadənin dostları da çoxdur. Ağəddini yaxından tanıyan elə bir adam təsəvvür etmirəm ki, onunla görüşəndə üzünə təbəssüm qonmasın...

Ağəddinin bir xoşbəxtliyi də ondadır ki, böyükə böyük, kiçikə kiçik olmağı bacarır. Dənizə gələn uşaqlarla zarafatlaşması adama ləzzət eləyir. O, həmişə böyük inamla deyir ki, dənizə gələn adam heç vaxt xəbis, pis adam ola bilməz...

Ağəddin Mansurzadə elə xoşbəxtlərdəndir ki, evinin həyatı düz sevdiyi dənizin ləpə döyənindədir. Bu yazını səhər tezdən maşına yazmışam. Bəli, deyərsən bir az gecikmişəm. Tez dənizə getmək lazımdır. Məni dəniz gözləyir, dostlarım gözləyir, Ağəddin gözləyir...

“Sumqayıt” qəzeti, 2 sentyabr 2000-ci il.

P.S. Bu yazını kompüterdə səhər tezdən yazmışdım. Qəribədir, Hacınin əbədiyyət evi də sahilədir... Ağəddin hər səhər dostlarına qoşulub zarafatlaşmaq istəsə də, üstündəki ağır daşı qaldırmaq iqtidarında deyil. Ruhu isə daim bizimlədir. Çox güman ki, bütün söhbətlərimizi, bütün zarafatlarımızı eşidir, içində içində gülür Ağəddin Mansurzadə... Hər səhər lətifə danışanda elə bil Ağəddinin də gülüş səslərini aydınca eşidirəm... Allah ona rəhmət eləsin!

ƏDƏBİYYATA HƏSR EDİLƏN ÖMÜR YOLU

Hər insanın ömür karvanı özünəməxsus bir yol keçir. Özü də əslində bu karvanın sarbanı insanın özü yox, onun taleyidi... Ağəddin Mansurzadə Masallı rayonunun Qodman kəndində doğulanda, kənd uşaqları ilə birlikdə oynayanda heç ağlına da gəlməzdi ki, Bakıya gedəcək, çox adamın arzuladığı, ancaq çox adamın qəbul ola bilmədiyi bir fakültəyə – Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinə daxil olacaq, ölkənin ən nüfuzlu qəzetlərində – “Ədə-

biyyat və incəsənət”, “Bakı” və “Baku” qəzetlərində şöbə müdiri, “168 saat” qəzetində redaktor vəzifəsində çalışacaq, “Dünyaya pəncərə” qəzetinin, “Sumqayıt” nəşriyyatının təsisçisi olacaq, respublikanın sayılıb-seçilən görkəmli adamları ilə ünsiyyət quracaq, dostlaşacaq, ədəbi ictimaiyyətdə sayılıb seçilən, özünəməxsus bir imic, nüfuz sahibinə çevriləcəkdir.

Əslində Ağəddin Mansurzadənin tərcümeyi-halı o qədər də zəngin, çoxşaxəli deyil. O, kənddən gələndən sonra Sumqayıtda yaşayıb, fəhlə işləyib, az müddət ərzində özünü fəal ictimaiyyətçi kimi tanıdıb, komsomol təşkilat katibi, texniki peşə məktəbində direktor müavini vəzifələrində çalışıb. Bu işlər onun xarakterinin formalaşmasında mühüm rol oynasa da, Ağəddin yaddaşlarda bir mətbuat işçisi, yazıçı-publisist kimi qalıb.

Ağəddin Mansurzadədən bizə “Mən hamının balasıyam”, “Dağ suyu”, “Növbə mənimdir”, “Təzə paltar”, “Səmənd atın qayıtması”, “Qış soyuq keçmədi”, “Səhər nə vaxt açılacaq”, “Lal Vəli”, “Atalar üçdən deyib” adlı nəsr, “Şüvəlan gülçülük sovxozu”, “Cənnətdə görüşənədək”, “Özbəkistanda nəyim qaldı”, “İnsan qaranquş deyil” və s. publisistika kitabları yadigar qalıb.

Uzun müddət “Ədəbiyyat və incəsənət”, “Bakı” qəzetində işləyən Ağəddin Mansurzadə ayrı-ayrı yazıçılar, onların təzə çap olunan kitabları, müxtəlif peşə və sənət sahibləri haqqında xeyli məqalələr yazıb çap elətdirib. Bu məqalələrdən bir qismi onun 356 səhifəlik “Ədəbi portretlər”, 436 səhifəlik “Ədəbi söhbətlər”, 392 səhifəlik “Ədəbi müləhizələr” kitablarında verilsə də, bu zəhmətkeş qələm sahibinin ədəbiyyata, sənətə, tərcümə problemlərinə həsr olunmuş neçə-neçə məqaləsi kitab halında nəşrini gözləyir...

Ağəddin Mansurzadəni yaxından tanıyanlar yaxşı bilirlər ki, o, rahat, hamar ömür yolu keçməyib, həmişə çətinliklərlə üz-üzə, nadanlarla göz-gözə olub. Ancaq heç

zaman sakit, seyrçi mövqedə dayanmayıb, dilini, qələmini heç zaman dinc saxlamayıb, öz məqsədi, amalı uğrunda daim mübarizə aparıb. Ağəddinin sərtliyi, əqidəli, qorxmaz jurnalist mövqeyi neçə-neçə vəzifə adamının kürkünə birə salıb, onların başının bəlasına çevrilib...

Mən Ağəddindən qabaq onun qardaşı Zülfüqar Qodmanlı ilə tanış olmuşam, Nurəddin Mənsurla dostluq etmişəm. Ancaq günlər keçdikcə Ağəddinlə ünsiyyətim daha davamlı olub. Birinci səbəb bu olub ki, qırx ildən artıq bir müddətdə hər səhər onunla dəniz sahilində görüşmüşəm, dərdləşmişəm, zarafatlaşmışam. İkinci səbəb isə ikimizin də mətbuat işçisi olmağımızla əlaqədardır. Ağəddin “Bakı” qəzetində şöbə müdiri işləyəndə, mən də “Göyərçin” jurnalında şöbə müdiri vəzifəsində çalışmışam. İkimizin də iş yerimiz eyni binada olub, ikimiz də hər səhər Sumqayıtdan Bakıya işə gedib, axşam birlikdə evə qayıtmışıq. Yol yoldaşlığı, hər səhər dənizdə görüşməyimiz, tədbirlərdə birgə iştirakımız, saysız-hesabsız zarafatlarımız bizi əməlli-başlı dostlaşdırmışdı...

Ağəddin ömrünün sonuna kimi haqqın, ədalətin himayədarı kimi çıxış edib. Ən xoşuma gələn bu olub ki, Ağəddin Mansurzadə qalın-qalın kitabların müəllifi olsa da, ədəbiyyatda da, həyatda da öz yerini yaxşı bilib. Bütün bu müsbət cəhətlər onun uzun müddət görkəmli şairlər, yazıçılarla ünsiyyəti nəticəsində formalaşılıb. Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, Ənvər Məmmədخانlı, İlyas Əfəndiyev, Hüseyn Abbaszadə, Yusif Əzimzadə, Nəbi Xəzri, Bəxtiyar Vahabzadə, Qasım Qasımzadə, Hüseyn Arif, Nəriman Həsənzadə, Məmməd Araz, Xəlil Rza, Söhrab Tahir, Cabir Novruz və onlarca digər qələm sahibləri Ağəddindən həmişə razılıq eləyiblər.

Ağəddin mütaliəni çox sevirdi. Onun zəngin bir kitabxanası var idi. A.Mansurzadə nəinki Azərbaycan, eləcə də

dünya yazıçılarının əsərlərini böyük həvəslə mütaliə edər, onlar haqqında məqalələr yazıb çap etdirməkdən xüsusi zövq alardı. Son illərdə yazıçılar haqqında yazıb çap etdiyi monoqrafiyalar, saysız-hesabsız məqalələr Ağəddinin işgüzarlığından, zəhmətsevərliyindən, analitik təfəkküründən, təhlil mədəniyyətindən xəbər verən önəmli faktlardır.

Ağəddin Mansurzadənin Bəxtiyar Vahabzadə, Hüseyn Abbaszadə, Nəsir İmanquliyev, Allahşükür Paşazadə, Vasim Məmmədəliyev haqqında yazıb nəşr etdirdiyi kitabları ədəbi ictimaiyyətin maraqla qarşılaması da təsadüfi deyildi. Maraqlıdır ki, bu kitablar jurnalist, publisist araşdırmasından çox tədqiqatçı, ədəbiyyatşünas, islamşünas, sosioloq alim araşdırmasına bənzəyirdi.

Ömrünün son çağlarında çox ciddi şəkildə Sabir Rüstəmxanlı haqqında monoqrafiya üstündə işləyirdi. Mənim yaradıcılığım haqqında dörd məqalə yazıb çap etdirmişdi və deyirdi ki, Sabir haqqında kitabı bitirdikdən sonra sənin haqqında yazdığım məqalələri bir yərə toplayıb, onların bazasında bir monoqrafiya yazmaq fikrim var...

Ancaq təəssüf ki, qəfil ölüm Ağəddin Mansurzadənin neçə-neçə arzularını gözündə qoydu...

Ağəddin şöbə müdiri işlədiyi vaxt heç bir yazıcının nüfuzundan, onun vəzifəsindən çəkinməyib, ən tanınmış qələm sahibinin zəif əsərinin mətbuatda çapına əngəl törədən Ağəddin imzası tanınmayan istedadlı gənclərə həmişə himayədarlıq eləyib, onların yazılarının müntəzəm çapı üçün əlindən gələni əsirgəməyib. Ağəddin Mansurzadənin vaxtilə yazılarını çap elədiyi Vilayət Quliyev, Nizaməddin Şəmsizadə, Kamran Əliyev, Aqil Dadaşov və başqaları indi respublikamızın sayılıb-seçilən ziyalılarıdır.

Ağəddin Mansurzadə folklorun gözəl bilicilərindən idi. "Halay" qızlar ansambılı haqqında kitab yazıb çap etdirən Ağəddinin sinəsi yazıya alınmayan bayatı ilə, atalar sözü ilə,

lətifə ilə dolu idi. Həmişə mənim qulaqlarımda onun söylədiyi bir bayatı səslənir, onun məna yükü, kiçik bir şeirin lirik qəhrəmanı gözüm önündə canlanır. Özü də qərībədir, hər dəfə bu bayatını xatırlayanda o, mütləq Ağəddinin səsinə məni düşüncələrə qərq edir:

Bazara keçi gəldi,
Sanadım, üçü gəldi.
Yol verin, ay camaat,
Sonsuzun köçü gəldi...

Ağəddin Mansurzadə təmənnəsiz xeyirxahlıq eləməyi bacaran insan idi. Qardaşı Zülfüqar Qodmanlı dünyasını dəyişəndən sonra onun haqqında məqalələr yazdırıb “Zülfüqarın söz dünyası” adlı sanballı bir kitabı araya-ərsəyə gətirməsi, qardaşının şeir kitablarını çap etdirməsi, xalası oğlu, şəxsən mənim də ləyaqətli bir insan kimi tanıdığım Bəşir haqqında, İzzət həkim haqqında, Ərşad Səmədov haqqında onların ölümündən sonra kitab yazıb nəşr etdirməsi də Ağəddinin dost-tanışa, qohum-əqrabaya münasibətinin göstəricisidir.

Gözəl şair, jurnalist Xasay Cahangirovun sanballı bir kitabını öz hesabına çap etdirməsi, unudulmuş şairi sevindirməsi də Ağəddinin elədiyi saysız-hesabsız təmənnəsiz yaxşılıqlardan biridir. Çap olunmaq ümidini tamamilə itirən Xasay müəllimin öz kitabını görəndə kövrəlməsi indi də gözümün qabağındadır.

Bir Amerika siyasətçisinin “Prezidentin hakimiyyəti dörd ildir, qələm isə daim hakimiyyətdədir” sözlərini tez-tez xatırladan Ağəddin Mansurzadə həmişə haqqın tərəfdarı olmağa çalışıb. O həmişə deyirdi ki, qələm özü düz olduğundan, gərək onun yazdıqları da düz olsun.

Ağəddin Mansurzadə çox sərt, sözü birbaşa üzə deyən, eyni zamanda həssas, kövrək, göz yaşı ovcunda olan bir insan idi. Ağəddin qayğıkeş, dostcanlı, xeyirə-şərə yarayan,

kasıb-kusuba əl tutmağa çalışan, cibindəki son manatı qızırğalanmadan xərcləməyi bacaran bir kişi idi. Bəzən umduğu insanların, hətta doğmaların, əzizlərin laqeyd münasibəti onun qəlbini göynədirdi...

Bir ildir ki, Ağəddin haqq dünyəsindədir. Ancaq elə bir gün yoxdur ki, dəniz dostları sahilə gəzərkən onu xatırlamasınlar, ona rəhmət diləməsinlər. Özü də ən maraqlı cəhət budur ki, Ağəddinin adı çəkiləndə üzlərə qəm yox, təbəssüm qonur. Ağəddin öz ölümündən sonra da dostlarının üzünə təbəssüm bəxş eləyə bilən bir dostumuzdur. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin!

“Ədəbiyyat qəzeti”, 24 aprel 2009-cu il.

MÜDRİK İNSAN HAQQINDA ETÜDLƏR

Bütün həyatını, ömrünü xalqına həsr edən, haqqın, ədalətin carçısı kimi tanınan, bəşər övladını daim halallığa, təmizliyə səsləyən insanlar haqqında yazmaq, onları həm müasirlərinə, həm də gələcək nəsillərə tanıtmmaq olduqca şərafətli bir işdir. Ona görə ki, ləyaqətli insan ömrü başqalarına nümunədir, mənəvi-əxlaqi tərbiyə məktəbidir. Elə bir məktəb ki, burada həmişə Ulu Tanrıya, haqqa, ədalətə, xeyirxah əməllərə, halallığa, təmizliyə məhəbbət, dinsizliyə, imansızlığa, hər cür naqis keyfiyyətlərə, qəbahətlərə nifrət motivləri təbliğ olunur.

Bu baxımdan yazıçı-publisist Hacı Ağəddin Mansurzadənin Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri, bütün Qafqazın Şeyxi, nüfuzlu din xadimi kimi nəinki Azərbaycanda, Qafqazda, eləcə də dünya ölkələrində tanınan Hacı Allahşükür Paşazadə haqqında yazdığı məqalələr, kitablar maraqlı doğurur. “Bizim bir şeyximiz var”, “Şeyxülislamlıq yolu” adlı sanballı nəşrləri oxuduqca Hacı Allahşükür Paşazadənin həyatı və mübarizəsi, zəngin mənəvi dünyası gözlərimiz önündə canlanır.

Etiraf edirəm ki, Ağəddin Mansurzadə öz qardaşı oğlunun yas yerində məni bu nüfuzlu din xadimi ilə tanış eləsə də, şeyxi yaxından tanımıram, onunla ünsiyyətdə olmamışam. Lakin qələm dostum, dəniz dostum həm şeyx haqqında söhbətləri, həm də yazıları ilə məndə bu görkəmli din xadimi haqqında müəyyən təsəvvür oyada bilib.

Müəllifin öz qəhrəmanının keşməkeşli ömür yolundan, çoxşaxəli fəaliyyətindən, zəngin yaradıcılığından, islam dünyasındakı xidmətlərindən məhəbbətlə söhbət açması onun yazılarının səmimiyyətini artıran ən aparıcı cəhətlərdən biridir.

Ağəddin Mansurzadə inandırıcı detallarla, ştrixlərlə, mənalı həyat hadisələri ilə sübut eləyir ki, Hacı Allahşükür Paşazadə təkə nüfuzlu din xadimi deyil, həm də görkəmli islamşünas alim, tarix elmləri doktoru, professordur. O, islam tarixinə dair sanballı kitabların, monoqrafiyaların, saysız-hesabsız məqalələrin müəllifidir. “Qafqazda islam”, “İslamda ümmət və şüubilik”, “Qurani-Kərim”in ilahi hikməti və öyrənilməsi”, “İslamda şəhidlik”, “Milli münasibətlər və din”, “Qurani-Kərimin ecəzkarlığı”, “Qurani-Kərimdə insan təbiəti” və s. bu kimi sanballı elmi məqalələr Şeyxin nə qədər mükəmməl elmi-dini biliklərə sahib olmasından, alimlik mədəniyyətindən xəbər verən faktlardır. Elmlə dinin, etiqadın, Allaha, onun bəndələrinə olan sonsuz məhəbbətin vəhdəti onu görkəmli bir tarixi şəxsiyyət səviyyəsinə yüksəltmişdir.

İnsan ləyaqətinin əsas meyarlarından biri də onun xalqına necə xidmət etməsi ilə ölçülür. Ağəddin Mansurzadə öz yazılarında Hacı Allahşükür Paşazadənin – bu görkəmli tarixi şəxsiyyətin həyatının müəyyən məqamlarını ön plana gətirməyə üstünlük verir. İyirmi yanvar hadisələrində şeyxin üzünü M.Qorbaçova tutaraq onu ifşa etməsini, Azərbaycanın haqq səsinin bütün dünyada eşidilməsinə nail olmasını xatırladan müəllif qeyd eləyir ki, bu görkəmli din

xadimi, bütün Qafqazın şeyxi hansı nüfuzlu beynəlxalq məclislərdə, konfranslarda olursa olsun, Azərbaycan xalqının haqq işini təbliğ eləyir, Azərbaycan həqiqətlərini bütün dünyaya yayır, erməni təcavüzünə məruz qalmış torpaqlarımızın, bir milyondan çox qaçqının öz doğma yurd-yuvasına qayıtması yolunda əlindən gələni əsirgəmir.

Ağəddin Mansurzadə öz qəhrəmanını yaxından tanıdığı, sevdiyi, şəxsiyyətinə dərin rəğbət bəslədiyi üçün ona qarşı olan haqsız hücumlar zamanı susa bilmir, qəzəblə, ehtirasla səsini qaldırır, tutarlı dəlillərlə nadanları susdurmağa nail olur. Yaxşı cəhətdir ki, o, ümumi sözdən, pafoslu tərifi və tənqiddən istifadə etmir. Çalışır ki, həmişə həqiqətə, təkbidedilməz faktlara söykənsin.

Hacı Ağəddin Mansurzadənin şeyx haqqında yazdığı etüdlər öz yığcamlığı, lakonikliyi, məna tutumu ilə diqqəti cəlb edir. Hər bir etüddə, miniatürdə şeyxin şəxsiyyətinin müəyyən ştrixləri onun xarakterini, daxili dünyasını, ləyaqətini, insanpərvərliyini, hazırcavablığını açan vasitəyə çevrilir. Əslində şeyxin həyatının müəyyən anlarını özündə əks etdirən bu miniatürlər yığcam sənədli hekayələrdir.

Adi şəraitdə, müxtəlif vəziyyətlərdə, tamamilə fərqli mühitdə və bir-birinə bənzəməyən, səviyyəcə, dünyagörüşcə daban-dabana zidd olan insanlarla ünsiyyətdə şeyxin xarakterinin müxtəlif cəhətləri üzə çıxır. Artıq burada qəhrəmanı ümumi sözlərlə xarakterizə etməyə heç ehtiyac da qalmır. Bu baxımdan “Hər başın öz papağı var”, “Şəriət güzəşt sevmir”, “Məhəbbət varsa”, “Bircə sənin adın çatışmır”, “Xalq elçisi-el ağsaqqalı”, “Yadigar təsbeh”, “Verən əl kasad olmaz”, “Hamı necə, sən də elə”, “Şəkərin də dərmanı var”, “Bir dünya sevinc”, “Ən varlı adam”, “Etiraf”, “Böyüklük”, “Qırx ildir zurnaçıyam” və sair bu kimi onlarca etüdlərdə hadisələr, situasiyalar müdrik insanın xarakterini açmaq vasitəsinə çevrilir.

“Hər başın öz papağı var” etüdündə ziyarət zamanı papağını itirdiyi üçün hay-haray salan hövsələsiz kişini səbrlə dinləməsi şeyxin xarakterinin maraqlı bir məqamını üzə çıxarır. Həmin adamın qızıışaraq görkəmli din xadiminin papağını istəməsi gərgin bir situasiya yaradır. Möminlərdən birinin dediyi söz məsələni öz yoluna qoyur, hamının üzünə xəlif bir təbəssüm qonur: “Şeyxin papağını çox adam başına qoya bilər, ancaq şeyxin başı hər adamda ola bilməz. Bir də, hər başın öz papağı var.”

“Bircə sənin adın çatışmır” etüdündə konvertlərə pul qoyulmasını görən kişi təəccüblə soruşur ki, məgər şeyx də yuxarılara rüşvət verir? Onun bu sualına Ruqiyyə xanımın verdiyi cavab çox mənalıdır və şeyxin xarakterinin ən mühüm cəhətlərindən birini açır: “Hacı Allahşükür Paşazadə yuxarılara yox, aşağıdakılara rüşvət verir!” Bəs kimdir bu aşağılar? – Böyük Vətən Müharibəsinin, Qarabağ Müharibəsinin, Çernobıl qəzasının ailələri, 20 Yanvar hadisələrində şəhid olanların ailə üzvləri...

Elə etüdlər var ki, biz Şeyxi ayıq-sayıq bir siyasətçi kimi, elələri var ki, kimsəsizlərə, köməksizlərə, imkansızlara əl tutan səxavətli bir iman sahibi kimi, elələri var ki, ən çətin məqamda qan-qada sovuşdurmağı bacaran, şərin qarşısını alan, xeyirə isə rəvac verən bir ağsaqqal kimi, elələri də var ki, incə yumor duyumu olan, sadə, təvazökar bir insan kimi görürük.

Əlbəttə, bir kiçik ön sözdə kitabdakı bütün etüdləri təhlil etmək, əsərin qəhrəmanı, eləcə də müəllifi haqqında tərif söyləmək fikrindən çox uzağıq. Ona görə ki, yığcam, lakonik, dərin mənalı bu etüdlərin həm görkəmli din xadimi, islamşünas alim, müdrik el ağsaqqalı Hacı Allahşükür Paşazadə, həm də onun haqqında məhəbbətlə yazan Hacı Ağəddin Mansurzadə haqqında oxucuda dolğun təsəvvür yara-dacağına əminik.

Allah onlara yar olsun.

“ŞEİRLƏ MƏHƏBBƏT ÜRƏKDƏN GƏLİR”

Şairin yaradıcılığını lazımi səviyyədə dəyərləndirə bilmək üçün ən yaxşı vasitə onun tərcümeyi-halıdır. Tərcümeyi-hal zənginliyi həmişə yaradıcı adamların əsərlərinə həyatın ritmini gətirir. Ömrünün altmışıncı baharını arxada qoyan Zülfüqar Qodmanlı maraqlı bir ömür yolu keçmişdir. Azərbaycan təbiətinin gözəl bir guşəsində – Masallı rayonunun Qodman kəndində dünyaya göz açan Zülfüqar ibtidai təhsilini də doğma kəndlərində almış, sonra Bakının Buzovna qəsəbəsinə gəlmiş, əmək fəaliyyətinə fəhlə kimi başlamış, eyni zamanda təhsilini davam etdirmişdir. Ali partiya məktəbini bitirən Zülfüqar Əliyev uzun müddət komsomol və partiya işlərində işləmiş, müəllimlik etmiş, jurnalist kimi fəaliyyət göstərmişdir. Müxtəlif sahələrdə işləməsi onun şeirlərinin mövzusuna bir əlvanlıq gətirmişdir. Şairin əsərlərində müəllimin də, fəhlənin də, həkimin də maraqlı bədii obrazı yaradılmışdır.

Qodmandan Sumqayıta bir təbiət ətri, yeni nəfəs gətirən Zülfüqar Qodmanlı şüurlu həyatının yarısından çoxunu gənclik şəhərində keçirmiş, Sumqayıtın ilk şairləri sırasında adı həmişə hörmətlə çəkilmiş, şeirləri mətbuat səhifələrində görünməyə başlamışdır. Onun 1969-cu ildə çap olunan ilk kitabının “Sumqayıt axşamları” adlanması da təsadüfi deyildir. Sumqayıt həm onun taleyinin şəhəri, həm də yaradıcılığının əsas mövzudur.

Şairin “Sumqayıta qayıdıram” şeirində ana onun görüşünə gələn oğluna gileylənir ki, nədənsə doğulduğu kənddə qərar tutmur, elə hey Sumqayıta tələsirsən. Gənclik şəhərinin, zəhmət epopeyasının yaradılmasında özünün iştirakını vacib bilən şair deyir:

Uşaqlıq çağımdan sevdim həyatı,
Qurub yaratmaqdan doya bilmirəm.

Günbəgün böyüyən gənc Sumqayıt,
Anacan, yarımçıq qoya bilmirəm.

Zülfüqar başqa bir şeirində Sumqayıtın böyüməsini maraqlı bədii vasitə ilə oxucusuna çatdırıb bilmişdir:

Sumqayıt o qədər böyüyübdü ki,
Özünü şəhərdə itirib külək.

Şairin qələmindən çıxan “Zəminə” poeması Sumqayıtın fəxri vətəndaşı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Zəminə Həsənovaya həsr olunub. Poemada qəhrəmanın xarakteri maraqlı bədii vasitələrlə açılib. Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, əmək mövzusunda yazılmış poemalar içərisində Zülfüqar Qodmanlının “Zəminə” poeması öz ideya-bədii məziyyətləri ilə seçilir.

Zülfüqar Qodmanlı poeziyasının beşiyi Azərbaycan torpağıdır. O, həmişə ulu yurdumuzu, qəhrəmanlıqlarla dolu tarixi keçmişimizi məhəbbətlə tərənnüm etməyə çalışmışdır. Vətənin dağı, dərəsi, bərəkətli tarlaları, bol sulu çayları, diş göynədən bulaqları həmişə şairin dəyişməz ilham mənbəyi olmuşdur.

Zülfüqar “Qəbələ” şeirində torpağın altından çıxan kərpicləri kül altından boylan odlu közlərə bənzədir. Onun təsvirləri canlıdır, poetikdir:

Budaqlar nizə tək deşir göyləri,
Yal-yamac meşəni geyib əyninə.
Cavan palıdları tufənglər kimi
Qayalar aşırır, alıb çiyinə...

Zülfüqar Qodmanlı yaradıcılığının ən yaxşı cəhətləri onun həyata, tarixi keçmişimizə, günün hadisələrinə şəxsi tale prizmasından baxmağa çalışmasıdır. Bütün bunlar onun şeirlərini sözçülükdən, ümumi təsvirlərdən uzaqlaşdıran, şair düşüncələrinə səmimiyyət, hərarət gətirən vasitəyə çevrilmişdir.

Bir var müharibədən, onun ağrılarından ümumi şəkildə danışasan, bir də var konkret hadisəni şair nəfəsi ilə isidib bədii həqiqət səviyyəsinə qaldırasan. Atasının 1943-cü ildə Qafqaz uğrunda gedən döyüşlərdə yaralanandan sonra Mahaçqalada müalicə olunduğunu bilən şairin “Ata məhəbbəti əlimdən tutub, bir-bir dolandırır şəhəri, kəndi” – deməsi uğurludur, poetikdir. Yaxud, Dağıstan mehmanxanasındakı üç yüz on beşinci otaqda yatan şairin hərbi komissarlıqdan atasının yatdığı palatanın da üç yüz on beşinci olduğunu öyrənməsi, bu qərribə təsadüfün bədii əksi oxucunu da kövrəldir.

Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, Zülfüqar Qodmanlı poeziyasında ən ümdə yer tutan məsələlərdən biri də ataya məhəbbət motivləridir. Atasını ən müqəddəs varlıq kimi dönə-dönə xatırlayan və xatırladan müəllif öz övladlarına elə bil ki, kişilik, insanlıq dərsi keçir. Şairin “Oğlanlarım” adlı şeiri bu baxımdan diqqəti cəlb edir:

Dağ-düz yavaş-yavaş uyusun deyə,
Dünya, ulu dünya öz işindədir.
Övlad vətəndaş tək böyüsün deyə,
Ata övladının keşiyindədir.

Zülfüqar Qodmanlı həm də ona görə xoşbəxtdir ki, “Sumqayıt axşamları”, “Zəminə”, “Sumqayıt nəğmələri”, “Gəl görüşək”, “Şöhrət meydanı”, “Dağ yeli” kitablarını yazıb çap elətdirə bilməklə bərabər, vətənin adına layiq, böyük-küçük yeri bilən, xarakterləri milli adət-ənənələrimiz zəminində formalaşan beş oğul tərbiyə edib böyütmüşdür. Respublikamızda özlərinə çoxlu dost-tanış, hörmət qazanan kiçik qardaşlarının tərbiyəsində də Zülfüqar müəllimin xidmətləri az deyil.

Zülfüqar Qodmanlının yaradıcılığında əliəyriliyə, xəbəsliliyə, yamanlığa nifrət motivləri güclüdür. Bu da təsadüfi deyildir. Yaradıcılığa 1958-ci ildə “Sosialist Sumqayıtı”

qəzetində çap etdirdiyi “Taxtabiti” şeiri ilə gələn Zülfüqar Qodmanlı ömrü boyu vətən xainlərini, xalqın qanını ağcaqanad, taxtabiti kimi soranları ifşa etmişdir. Özü də yaxşı cəhətdir ki, Zülfüqar satirik şeirlərində də sözcüliyə meyl etmir, fikrini yığcam ştrixlərlə oxuculara çatdırmağa çalışır. Bu baxımdan şairin iki misralıq “İlan” şeiri səciyyəvidir:

İlan yüz yol gördü izini əyri,
Bircə yol görmədi özünü əyri...

Zülfüqar Qodmanlının yaradıcılığı milli şeir ənənələrimiz zəminində formalaşmışdır. Onun əsərlərinin bir qisminin qoşma, gəraylı janrında yazılması da təsadüfi deyildir. Yeni-yeni mövzuların sənətkarlıqla işlənməsi “köhnə” formaya da bir tərəvət gətirir. Ümumiyyətlə onun şeirləri həm forması, həm də ruhu ilə folklorla bağlıdır. Ancaq xalqın adından qalxan kimi istifadə edənlər onun poeziyasının tənqid hədəfləridir.

Çoxu qalxan edib xalqı özünə,
Vəzifə almaqçün kursüyə çıxır.

Zülfüqar Qodmanlı şeirinin lirik qəhrəmanını itirilən vaxt çox narahat edir. Ömrünün kamillik yaşına qədəm qoyan şairi “nadanların qəbulunda itirilən vaxt” ağrıdır. Xalqımızın milli azadlıq yürüşündə verdiyi qurbanlar qarşısında hörmətlə baş əyən lirik qəhrəman yurddaşlarımızı ayıq olmağa, birliyə, mübarizəyə səsləyir.

Zülfüqar Qodmanlının yaradıcılığında poema da xüsusi yer tutur. “Kiçik əsgər”, “Qurd balası”, “Zəminə”, “Məcnun söyüd” və sair əsərlər onun bu janrın imkanlarından da bacarıqla istifadə etməsindən xəbər verir.

İnsan ömrü də bir nağıla bənzəyir. Onun ağırları da, acıları da, itkiləri də, qazancları da var. Zülfüqar Qodmanlı da həyatı boyu həm itirərək göynəyib, həm də qazanaraq

sevinib. Onun itirdikləri ilə müqayisədə qazancı daha çoxdur. Beş oğul, iki nəvə, qohum-qardaş, dost-tanış, neçə-neçə şeir kitabı, ötən günlərin poeziya libasına bürünmüş kövrək xatirələri. İnsan məhəbbəti və poeziya. Şairin özü demişkən:

Dünyada iki şey götürmür yamaq,
Şeirlə məhəbbət ürəkdən gəlir...

Ömrünün ixtiyar çağına qədəm qoyan qələm dostumuza
şeirli və məhəbbətli günlər arzulayıram.

“168 saat” qəzeti, 14 iyul 1994;
“Zülfüqarın söz dünyası”, Sumqayıt, 1998.

YERLƏ GÖY ARASINDA, YAXUD TƏNHALIQ NƏĞMƏLƏRİ

Telefonuma tanış olmayan nömrədən zəng gəldi. Uzun illərdən bəri tanıdığım, ünsiyyət qurduğum, ancaq xeyli vaxt idi ki, görüşüb dərdləşə bilmədiyim şair Nurəddin Mənsurun səsinə o dəqiqə tanıdım. Yadıma gənclik illərində onunla birlikdə Sumqayıt Ədəbi Birliyinə getdiyimiz, bir-birimizə şeir oxuduğumuz günlər, Azərbaycan Komsomolu Mərkəzi Komitəsinin xətti ilə səyahətlərimiz düşdü...

Tale elə gətirdi ki, Nurəddindən ayrı düşdüm, onun özündən böyük qardaşı mərhum Ağəddin Mansurzadə ilə ünsiyyətim isə daha davamlı oldu. Necə deyərlər, həyatımdakı Nurəddin boşluğunu Ağəddin Mansurzadə doldurdu... Sonra ürəyi daim həyat eşqi ilə döyünən, mərd, ötkəm, kövrək, zarafatçı dəniz dostumu, qələm dostumu itirdim... İndi içimdəki Ağəddin Mansurzadə boşluğunu heç ondan əvvəl tanıyıb dostlaşdığım Nurəddin Mənsur da doldura bilmir...

Nə isə... Hal-əhvaldan sonra Nurəddin mənimlə görüşmək istədiyini bildirdi. Uzun sözün qısası, görüşdük, söhbət-

ləşdik, ötən günləri yada saldıq. Təzə çıxan kitablarımızı bir-birimizə hədiyyə elədik və Nurəddin öz diləyini, arzusunu mənə söylədi:

– Qardaş, ilk kitabım haqda ilk məqaləni sən yazmısan, istəyirəm ki, son kitabım haqqında ilk sözü də səndən eşidəm. Qəti qərara gəlmişəm ki, bu, mənim sonuncu kitabımdır, daha şəir yazmayacam...

Nurəddindən ayrıldıq. Onun əlyazmalarını evə apardım. Son şeirlərini oxumamışdan əvvəl onun haqqında yazdığım məqalələri oxumaq arzusu baş qaldırdı ürəyimdə...

27 yanvar 1981-ci ildə “Sosialist Sumqayıtı” qəzetində çap olunan məqalə belə adlanırdı: “Gənc şairin ilk kitabı”. Həmin məqalənin mətni belə idi:

“Son illərdə Sumqayıtın ədəbi qüvvələri respublika mətbuatında tez-tez çıxış edirlər. İstedadlı şairlərimizdən bir neçəsinin ilk kitabı çap olunmuşdur. Bu şairlərdən biri də Nurəddin Əliyevdir. O, kompressorlar zavodunda mühəndis işləyir.

Bu yaxınlarda “Gənclik” nəşriyyatı N.Əliyevin “Eşqimin bircə zərrəsi” adlı şeirlər kitabını nəşr etmişdir. Öz səmimi, kövrək şeirləri ilə mətbuatda tez-tez çıxış edən, kədərini, sevincini oxucularla bölüşən gənc şairin kitabına onun müxtəlif illərdə yazdığı rəngarəng mövzulu yaradıcılıq nümunələri toplanıb. Bu şeirlərin hamısında vətəni, insanları, həyatı dərin məhəbbətlə sevən şair ürəyinin çırpıntılarını eşidirik. N.Əliyevin şeirlərindəki lirik qəhrəman həssas, qayğıkeş, gözəlliyi qiymətləndirməyi bacaran, musiqini dərin məhəbbətlə sevən, əməksevər, vətənpərvər, öz kökü ilə xalqımıza, onun adət-ənənələrinə bağlı bir insandır. Şair öz qəhrəmanının psixoloji vəziyyətini, onun həyəcanlarını, arzu və düşüncələrini təbii boyalarla əks etdirir. Bu nöqteyi-nəzərdən onun “Çobanbayatı”, “Çal ki”, “Pəncərədən daş gəlir” şeirləri diqqəti cəlb edir.

Nurəddinin şeirlərində vətənin təbii gözəllikləri, onun baharı, qışı, payızı, dağları, dərələri, meşələri vurğunluqla tərənnüm olunur. Ənənəvi mövzularda yazdığı şeirlərdə də o, tapdanmış yolla getmir, orijinallığa can atır. Məsələn, dağlara çoxlu şeir həsr olunub. Ancaq Nurəddin Əliyevin “Dağlar nənələrdi verib baş-başa, şəhid oğullara ağı deyirlər” misraları poetikdir, özünəməxsusdur.

Şair doğulub boya-başa çatdığı kəndə tez-tez müraciət edir. Onun belə əsərlərinə misal olaraq “Ana vətən”, “Darıxma, a kəndim”, “Kəndimizin qızlarına”, “Şəhərə yollanar kənd uşaqları”, “Yenə kəndimizə bahar gəlibdir”, “Talış torpağında”, “Dağlarda payız”, “Bizim yerlərin” şeirlərini göstərə bilərik. N.Əliyev bu şeirlərində təkcə kəndin təbii mənzərələrini yaratmağa meyl etmir, onun sakinlərinin – əkib-becərən, yollar çəkən, qurub-yaradan insanların əməyini tərənnüm edir, onların həyat tərzinin poetik lövhələrini yaradır. Bir vaxt “qatarların polad izinə düşüb” şəhərə yollanan cavanların xarakterindəki yeniləşmə prosesini əks etdirən şair doğulduğu kəndə müraciətlə deyir:

Ömrümüz, günümüz səadət dolu,
Bir gün səadətə bələnəcəyik.
Gün gələr, hamımız çil-çıraq olub,
Tozlu yollarına çilənəcəyik.

N.Əliyevin şeirlərində qəhrəmanların fərdi taleyi vətənin taleyi ilə, ictimai hadisələrlə vəhdətdə götürülür. “Altı əsgər atası atam” şeirinin qəhrəmanı öz övladlarını halal zəhmətlə, alın təri ilə böyüdəndə vətən üçün əsgər hazırladığını dərk edir və bu, onun atalıq məsuliyyətini qat-qat artırır:

Bilirdi vətənə əsgər gərəkdir,
Onunçün o, altı oğul böyütdü...

Kitabdakı şeirlərin əksəriyyəti həssas şair müşahidələrinin, yaradıcılıq axtarışlarının poetik yekunu kimi meydana gəlmişdir. Bu şeirlərin bir qisminə sülh, müharibəyə nifrət motivləri güclüdür. “Salam, Vyetnam”, “Bir güllə atıldı”, “Atam haqqında ballada” şeirləri həmin mövzuda yazılmış uğurlu poetik nümunələrdir.

N.Əliyev folklordan yaradıcı şəkildə bəhrələnir, şeirlərində yeri gəldikcə xalq ifadələrindən, atalar sözlərindən istifadə edir. Qoşma formasında yazılmış “Gəl”, “Odlayır məni”, “Bilməzsən” və s. bu kimi şeirlərdə təmiz, saf məhəbbətdən söhbət açılır.

Nurəddinin şeirləri nöqsansız da deyildir. Onun yazılarında müşahidə etdiyim başlıca qüsurlardan biri özünü-təkrardır. Məsələn, “Bir “İnnabı” çal” şeiri ilə “Bu toya bir ana gələ bilmədi” şeirləri elə bil ki, eyni şeirin müxtəlif variantlarıdır. Nurəddinin bəzi şeirlərində küskünlük hiss olunur. Ancaq biz inanırıq ki, o, bu nöqsanları asanlıqla islah edə biləcəkdir.

“Eşqimin bircə zərrəsi” poeziya aləmində Nurəddin Əliyevin atdığı ilk uğurlu addımdır. Biz poeziyanın çətin və əzablı yollarında ona yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.”

Nurəddin haqqında ikinci məqaləni onun 50 yaşı tamam olanda yazmışam. Daha doğrusu, bu məqaləni mənə şairin qardaşı Ağəddin Mansurzadə yazdırıb və redaktoru olduğu “168 saat” qəzetinin 3-10 avqust 1995-ci il tarixli nömrəsində çap eləyib. Bu da “Kiçik bir dünyam var” adlı həmin məqalədən bəzi sətirlər:

“Eşidəndə ki, Nurəddin Əliyevin 50 yaşı tamam olur, onun gülər üzü, mehriban baxışları gözüm önündən keçdi. Yadıma Nurəddinin neçə-neçə illər bundan qabaq Sumqayıt ədəbi birliyində, Əli Kərim adına poeziya klubunda oxuduğu şeirlər düşdü. Bu şeirlərdəki həznilik, kövrəklik, dil və təfəkkür aydınlığı, obrazlı deyim tərzı hamımızın xoşuna

gəlirdi və Nurəddinin təvazökarlığı bu şeirlərin gözəlliyini sanki bir az da artırırdı.

Təvazökarlıqdan təsadüfi söhbət açmadım. Nədənsə Nurəddin haqqında fikirləşəndə birinci mənim yadıma bu sözlər düşür. Təvazökarlıq o qədər həddini aşıb ki, çoxları Nurəddin Əliyevi görməyib, onun misralarındakı ürək döyüntülərini dinləyə bilməyib. Nurəddin heç zaman öz yaşıdları kimi redaksiya qapılarını yağır eləməyib, özünü, imzasını gözə soxmağa çalışmayıb. Çox zaman onun şeirlərini redaksiyalara özü yox, ya qardaşları, ya da dostları aparıblar. Nurəddinin şeirsiz günü olmasa da, yazıları az çap olunub. Kitab sarıdan da bəxti gətirməyib, vur tut ikicə kitabı – “Eşqimin bircə zərrəsi” və “Bu dünyadan umacağım” işıq üzü görüb. Bu iki kitabdakı şeirləri Nurəddinin 50 illik ömrünə bölsək, hər ilə iki şeirdən artıq düşməz. Ancaq ən yaxşı cəhət odur ki, onun heç bir şeiri, necə deyirlər, gəldi-gedər, dəbdə olan mövzulara həsr edilməyib. “Koroğlunun dəliləri”, “Ay nənə, bu kəndin kişisi hanı” şeirləri maraq doğurur:

Yenə minib köhlənini çapacaq,
Harda olsam, axır gəlib tapacaq,
Ondan uzaq nə ev olar, nə ocaq,
Hara qaçım bu dünyanın üzündən?

Bu bəndin axırıncı misrası Nurəddinin ağırlı, əzablı, narahat şair ömründən xəbər verir.

Şairin təbiətə həsr elədiyi şeirlər də təbiiliyi, obrazlı deyim tərzilə seçilir:

Dağlar xəzəlləri dərə ovcuna
Qızıl manat kimi topladı, yığdı.
Günəşi düzlərin cadar ovcuna
Buludlar gülöyşə nar kimi sıxdı...

Tale elə gətirib ki, Nurəddinlə təkcə qələm yoldaşı yox, həm də yol yoldaşı olmuşam. Lənkərana, Astaraya birgə səfərimiz zamanı N.Əliyevin rəngarəng Azərbaycan təbiətini necə heyranlıqla seyr etməsini indi də xatırlayıram. Bu həssas şair müşahidələri mənim gözümlün qabağındaca misralara düzülüb, şeirlərə çevrilirdi. Nurəddinin doğulub boya-başa çatdığı torpağa nisbətən kənar adamların – bizim heyranlığımız onun qəlbində iftixar hissi oyadırdı. “Qayıdanda sel apara körpünü, Bu torpaqdan geri dönmə bilməyəm.” – Astaraya həsr etdiyim şeirin bu son misralarını oxuyanda Nurəddinin ürəkdən gülməsi indi də yadımdadır.

N.Əliyev təsvir etdiyi predmetə, hadisəyə məxsus ən səciyyəvi cizgiləri tapa bilir. Obrazlı misralar həm şeirə tərəvət, həm də şair ideyasının üstünə poetik nur salır. Məsələn, “Balıqçı” şeirində ömrünü dalgalar qoynunda keçirən qoca balıqçının bədii portreti koloritlidir. “Ömrünü tor kimi dənizə atan” bu insanın əlindən “günlər balıqlar kimi sürüşüb düşür”:

Ləpənin ağ rəngi qara saçına,
Suların qırışı üzünə düşər.
Gənclikdə dənizə tolaqladığı
Tor gəlib sulanmış gözüne düşər...

Nurəddin Əliyevin şeirlərində xalq təfəkkürünün işarələri görünməkdədir. Şair dostumuzun şeirlərində 50 illik bir şair ömrünün ağırlı-niskilli poetik fraqmentləri vardır. Şeirləri oxuduqca gözlərimizin qarşısında “papaq götürdü qaçdı” oynayan bəxtiyar uşağın, “bənövşəsi bəndə düşən” cavanın, “İnnabı” çalmanda atalı günlərini xatırlayıb kövrələn övladın, əlini qaşına qoyub gecikən ilk kitabını gözləyən şairin bədii obrazı canlanır. Bütün bunlar hamısı birlikdə Nurəddinin öz daxili dünyasının poetik aynasına çevrilir.

Şairlik də taledi, alın yazısıdı. Oxşar cəhətlər olsa da, hərənin taleyinə öz ömrünü yaşamaq, öz sözünü demək qisməti düşür. Nə yaxşı ki, böyük dünyanın içində hər kəsin balaca bir dünyası olur:

Kiçik bir dünyam var dünya içində,
Orda arzuların bilinmir sayı.
Başımın üstündə lampa yerinə
Bir parça səmadən asıram Ayı.

Qoy əlli yaşını təntənəsiz, sakit qeyd elədiyimiz Nurəddin Əliyevin ürəyində ay işığı şeirin nuruna qovuşsun. Nurəddin kimi duyumlu, təvazökar şair üçün əslində bu ən yaxşı xeyir-dua, ən layiqli mükafatdır.”

Əlli yaşından sonra Nurəddin Əliyevə – Nurəddin Mənsura 60 il, 65 il yaşamaq qismət oldu, indi üzü yetmişə yol gedir qələm dostumuz və qərara gəlib ki, bir daha şeir yazmayacaq. Qəribədir ki, onun ilk kitabına yazdığım məqalə “son” sözü ilə başlayıbmiş, indi isə qələm dostum son kitabına (hər halda onun özü belə deyir) mənim ön söz yazmağımı istəyir...

...Nurəddin Mənsur özünün son kitabını “Göylər məni çağırır” adlandırıb. Şeirləri oxuyanda aydın olur ki, şair bu dünya ilə bağlı öz son nəğmələrini oxumaq istəyindədi. Şeirlərin ruhu şairin əhvali-ruhiyyəsinə tam uyğundu və müəllifin iradəsinə tabe olaraq onlar da göy ilə yer arasında qalıblar. Şeirlərin hamısı ağrı ilə, əzabla yoğrulub. Bu keşməkeşli ömür yolunda doğmalarını, əzizlərini itirə-itirə gələn, “rahat dünyada rahatlığını itirən” Nurəddin Mənsuru qorxudan əslində tənhalıq qorxusudu. Yoxsa yaşının ixtiyar çağında özünə yeni ev-eşik tikən, əkdidi növbənöv ağacların qayğısını çəkən, torpağa daha yaxından bağlanan şairin göylərə uçmaq arzusu hardan qaynaqlana bilərdi? “Sükut məndən yan keçəndə bayquş üçün darıxıram”, “Qismət də çərpələngdi, əlimdən uçurmuşam” ifadələrinin özündə belə

tənhalıq ağrısı uyuyur. Bu misralarda isə səciyyəvi detal tənhalıq duyğusundan əzab çəkən şairin daxili dünyasını açmaq gücündədi:

Yaş üstünə yaş gəldi,
Can köynəyim yaş gəldi.
Ətrafımı hayladım,
Səsə alabaş gəldi...

Hələ müqəddəs ziyarətə getməmişdən əvvəl də Nurəddin iman sahibi olub. Dinə qayıdış, axirətə inam motivləri onun son şeirlərində daha güclüdü. Ancaq təəssüf ki, bu şeirlərin böyük bir qismi giley-güzar biçimlidir:

Ürəyim min zülumdədi,
Soran yox, bu zülüm nədi?
Bütün dünya əlindədi,
Gəl ki, məndən xəbərin yox!

Yox, əziz qardaşım, Ulu Yaradanın hər şeydən, hamıdan xəbəri var. Sənə bu ürəyi, bu istedadı, bu həssaslığı, bu kövrəkliyi, o cür gözəl balaları, nəvələri kim bəxş eləyib bəs?

Şairin şeirlərində etiraz notları güclüdür, dünyadan, bəd əməlli, laqeyd insanlardan narazılıq motivləri onun yaradıcılığından qırmızı bir xətt kimi keçir. İman, ziyarət pərdəsi altında gizlənən “dindarlar” isə şairi daha çox əsəbiləşdirir.

Sən bazar alverçisi, and içmək vərdişindi,
Aldadıb tora salmaq adətindi, işindi.
Məkkə yolu getmisən, Allahla öz işindi,
Günaha batıb sənə Hacı deyə bilmərəm...

Nurəddinin bədbin şeirləri arasında arabir həyat qığılcımları olan misralar görəndə adamın üzünə təbəssüm qonur:

Sənli, sənsiz günümdə
Vüsal hicrindən betər.
Bir canı almaq üçün
Kiçicik qəməzən yetər, —

deyəən şair narahatdı ki, o gedəndən sonra bu gözəlin nazını kim çəkəcək? Xaricə səyahət zamanı Strasburqda, Montredə, Cenevrədə, Baden-badendə, Parisdə yazdığı bir neçə şeirdə də bədbinlik külünün içində nikbinlik közləri işarır:

Ömrünü verib bada,
Kimlər düşəcək yada?
Nurəddin, bu dünyada
Cənnət var imiş demə!

***

Qəlibə gəlməz idim,
Dili bilinməz idim.
Mən belə bilməz idim,
Dünya gözəlmiş, Allah!

Məgər Azərbaycanın bənzərsiz təbiəti Avropanın gözəlliklərindən geridəmi qalır? Elə Nurəddinin özü bənzərsiz təbiəti olan Masallıda dünyaya göz açıb. Bəs ömrünün ixtiyar çağında doğma təbiətə bu laqeyd münasibət nə ilə əlaqədardı görəsən? Bizə elə gəlir ki, doğma təbiət dünyasını dəyişən doğmaları yada saldığı üçün onun gözəlliklərini bir növ “görməzliyə vurmağa” vadar edib şairi...

Nurəddin Mənsur təbiəti duyan, sevən, maraqlı peyzajlar yaratmağı, təbiət hadisələrini özünəməxsus şəkildə mənalandırmağı bacaran şairlərimizdəndi. Son kitabında da onun bu mövzuda şeirlərinə rast gələndə təəccüblənmədim:

...Təbiətin başladığı savaştan
Çılpaq qaldı dağ döşündə yamaclar.
Bizi yaza çıxartmaqçün bu qışdan
Şəhid oldu cavan-cavan ağaclar...

Nurəddin Mənsur özü də dərk eləyir ki, gözəl şeir yazmaq çox çətindi. Yoxsa o heç belə yazardımı:

Hərdən gözəl şeir üçün
Varlığım göynəyir, Allah!
Mələklər küsüb gedən gün
Şairlər neyləyər, Allah?!

Əslində bu, elə onun son şeirlərinə özünün verdiyi qiymətdi. Həyatda, ədəbiyyatda yerini bilən, sadə, təvazökar dostumun fikirləri ilə mən də razıyam və sevinirəm ki, incə qəlbinə toxunmaqdan qorxduğum üçün deyə bilmədiklərimi elə onun özü çox gözəl ifadə eləyə bilib...

Bu isə ömrü boyu şeirlə nəfəs alan şairin günümüzün reallığından qaynaqlanan şairin “Bu da son” şeirinin ilk bəndindən götürülüb:

Allahım, hər şeyi tən verdin mənə,
Saçıma ələnmiş dən verdin mənə.
Bu qəlbi, bu təbi sən verdin mənə,
Bir daha mən şeir yazmayacağam...

Ölüm haqqında çox yazılıb, çox deyilib. Bir an belə ölümü yadımdan çıxarmayan, “Qapıma gəldiyin üçün ölüm xoş gəldin, xoş gəldin” deyən şair dostuma müəllifini unuduğum bir dahinin kəlamlarını xatırladıram: “Ölüm haqqında düşüncələri ilə insan öz həyatını zəhərləyir...”

Şeir yazmırsan, yazma, buna sözüüm yoxdu, ancaq həyatdan əlini üzüb tərki-dünya olmaq sənə yaraşmaz, Nurəddin! Onsuz da ölüm haqdı, sən istəsən də, istəməsən də gələcək. Xəyalən itirdiklərinlə qazandıqlarını tərəziyə qoy,

ömrün bu müdrik çağında unutma ki, “başını götürüb qaçmaq” iman sahibinə, qəlbi gözəllik duyğusundan tir-tir titrəyən, həssas, kövrək bir insana yaraşmaz, sən hələ gözəl ailənə, balalarına, nəvələrinə çox lazımsan... Niyə özün çəkdiklərini balalarına, nəvələrinə də çəkdirmək istəyirsən? Bax, yazanda belə şeirlər yaz:

Nə zamandı dərd əlindən əsirdim,
Tənhalıqda öz-özümdən küsürdüm,
Səsin gəldi, hənirinə isindim,
O dağlara qardaş, məndən salam de!

Enib-qalxan cığırlarda izim var,
Şəlalənin nəğməsində sözüm var,
Xəzan vurmuş gülündə də gözüüm var,
O dağlara, qardaş, məndən salam de!

Dünyanın “xəzan vurmuş gülündə gözü olan” şairə xatırladıram ki, qocalıq bədbəxtlik deyil, xoşbəxtlikdi. Hər adama qismət olurmu ömrünün ixtiyar çağını yaşamaq? Hər adama qismət olurmu dünyanı dərk etmək? Qardaşım, sən öz xoşbəxtliyinə, içindəki kövrək, zərif duyğulara zorla matəm libası geyindirmə! Əzizlərinə, doğmalarına, daha xoşbəxt gələcək günlərinə məndən salam de! Bir də unutma ki, son nəyinsə başlanğıcıdı...

21.06.2013

SİRLİ-SORAQLI QİTƏ

Belə bir qənaətdəyəm ki, dünyada təsadüfi heç nə yoxdur. Hər təsadüf əslində zərurəti meydana çıxarmaq üçün bir vasitədi... Səhərin alatoranında Xəzərin sahilində gəzişəndə yenidən bura ayaq açan bir insanla – Qəzənfərlə tanış oldum. Özü mənə yanaşdı, uzun illər Qubadlıda, Gədəbəydə milis rəisi işləyən İliç Kərimovla qohumluq

əlaqəmi soruşdu. Dedim ki, İliç Kərimov mənim doğmaca dayımdı, onu hardan tanıyırsan? Qəzənfər dedi ki, sənin dayın mənim bibim oğlu İsfəndiyar Cəbrayilovla dost idilər. Onlar birlikdə bizim Laçındakı evimizdə çox qonaq olublar...

Söz sözü çəkdi. Söhbət şair Malik Fərruxdan düşdü. Gənclik illərimizin bir yerdə keçdiyini bilən Müzəffər xahiş elədi ki, Malik haqda bir yazı yazım. Sən demə Qəzənfər Malikin dostu imiş, Bakıda onunla bir otaqda qalırırmışlar...

Dənizdən evə qayıdanda yol boyu Maliki xatırladım. Yadıma düşdü ki, ikimiz də eyni ildə – 1966-cı ildə orta məktəbi bitirib Bakıya gəlmişik. O, Laçından, mən Qubadlıdan. Malik indiki Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinə qəbul olunmuşdu, mən isə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsinə. Rayonlarımız da ayrı idi, təhsil aldığımız universitetlər də. Ancaq bizim ikimiz də eyni bir “universitet”in – “Ulduz” jurnalının “tələbələr”i idik. Bu jurnalın redaksiyasında tanış olmuşduq. Günümüzün çoxu “Ulduz”da keçirdi. Məmməd Araz, Cabir Novruz, Tofiq Bayram, İsi Məlikzadə, Yasif Nəsirli, Abbas Abdulla, İsa İsmayilzadə, Əhəd Muxtar bu redaksiyada işləyirdilər. Sonra tənqidçi Akif Hüseynovla, o dövrün tanınmış şairi Əhməd Cəmillə də görüşmək, söhbətləşmək qisməti var imiş taleyimizdə. Daha sonra Yusif Səmədoğlu “Ulduz”un baş redaktoru oldu.

Bu redaksiyada o dövrün görkəmli şair və yazıçılarından kimləri görməmişdik, kimlərin söhbətini dinləməmişdik, İlahi? Doğrudan da, “Ulduz”un redaksiyası biz cavanlar üçün bir məktəb idi, şeir-sənət məktəbi...

İsi Məlikzadənin “Əli müəllim, Siz tərəflərdən bir cavan şair var, boy-buxunda eynən sizə oxşayır” sözlərini eşidən Əli Vəliyevin hirsə qapıdan çıxıb yenidən geri qayıtması, “İsi, hər yoldan ötəni mənə oxşatma” – söyləmsini indi də təbəssümlə xatırlayıram...

Ancaq Malik tezliklə sübut elədi ki, o, yoldan ötən deyil, sənət dünyasının əsl yolçularından biridir. 1968-ci ildə “Ulduz” jurnalının yeddinci nömrəsində Malik Fərruxun “Qartallı dağlar” şeirini oxuyanda çoxumuz ona qibtə edirdik.

Göylərə ucalıb yolu dağların,
Yuyunan buludlar saçı olubdur.
Hökmdar dağların, ulu dağların
Qartallar başının tacı olubdur.

Dostunun yolunda düşəndə dara,
Çoxu bu dostluqdan bezər dünyada.
Dağlarda gurlayan ildırımlara
Qartallar dayanıb dözər dünyada.

Bir qartal yaranda göyün qatını,
Gözləri yol çəkər, düşünər dağlar.
Ana təbiətin mükafatımı,
Yığıb qartalları başına dağlar?

Qartal qanad çalıb uçanda qıyla,
Dərələr boğular harayda, səsdə.
Dağın tarixini caynaqlarıyla
Qartallar yazıbdır qayalar üstə!

Şeirin sonrakı bəndlərindəki “Dağların belində yastı yamaclar qartal qanadını ütüləyirlər”, “Dar gündə qartalın caynaqlarında hər qaya bir sapand daşına dönər”, “Dağdırsa, qartalsız yaşaya bilməz” kimi misralar hamının xoşuna gəlirdi. Özü də bu şeiri Tofiq Bayram bəyənib təqdim eləmişdi baş redaktora. O Tofiq Bayram ki, ona şeir bəyəndirmək çox müşkül bir məsələ idi. Tanınmış şairlər belə Tofiqə şeir oxumaqdan çəkinərdilər.

İndi istəməsin, Tofiq bizi çox istəyərdi, istedadımıza inandığı üçün həmişə şeir-sənət haqqında söhbət edər, bizi müəliyəyə həvsləndirərdi. Biz isə maraqla onu dinləyərdik. Redaksiyaya gətirilən şeirləri Tofiq Bayram özü oxuyardı.

Səsindən, üzündəki ifadədən yazını bəyənib-bəyənmədiyini o saat hiss edərdik. Tofiq Bayramın səsində çox-çox gözəl şeirlər dinləmişdik o vaxt.

Malik yaşda məndən böyük idi. Bir dəfə necə oldusa Tofiq müəllim mənim Malikdən böyük olduğumu söylədi. Onun sözünə hamımız güldük. Bu mövzuda “Yaşım az olsa da” adlı bir şeir də yazmışdım o vaxt...

Malik çox sakit, təmkinli bir oğlan idi. Şeirlərini oxuyanda adam təəccüblənirdi ki, belə gözəl şeirləri yəni bu sakit, laqeyd cavan yazıb? Ancaq əslində bu sakit oğlanın ürəyində ata, ana itkisinin yangısı, ilk sevgi oxu daşa dəyən həssas bir cavanın ürək göynərtisi yuva salmışdı...

Qərib tək boylandım yollara sarı,
Sandım ki, arxanca Laçın da köçdü.
O saf əllərimin ilk sıgalları
Qara tellərində, saçında köçdü.

Bu gün gəlin köçdün, yollar yuxaldı,
Bir çinar göz yaşı tökdü o ki var.
Arxanca çırpındı, sonra yox oldu
O ilk görüş yeri, o qızartılar...

İlk eşqi anaram, elə çağlaram...
O ki, bir görünməz əl idi, getdi.
Sevdağ günlərim, gözəl çağlarım
Vağzalı səsində əridi, getdi...

Qəribədi, Maliki göynədən o vağzalı səsi indi də mənim qulaqlarımdadı. Qəribəlik bir də ondadı ki, o hadisələrin mərkəzində olan, Laçından şəhərə gəlin aparənlərin sırasında mən də var idim o vaxtlar...

...Malik bütün dünyaya, kainata doğulduğu Laçın dağlarının gözü ilə baxırdı elə bil. Laçın dağları elə bil ki, onun gözəllik meyarı idi.

A doğma cığırlar, a Qızıl qaya,
Danış o yerlərdə keçən çağımdan, –
Tutdunuz əlimdən, qoca dünyaya
İlk dəfə boylandım Laçın dağından...

Orda boy atdıqca mən yavaş-yavaş
Könlümə bir dünya dolurmuş demə.
O layla, o muğam, o torpaq, o daş
Dönüb Azərbaycan olurmuş demə.

A doğma torpağım, mən də bir quşam,
Qalıbdır arxanca gözüm mənim də.
Bu dağlar qoynunda qanad açmışam,
Bu dağlar qoynudur son mənzilim də.

Ayrı səmalara baxa bilmirəm,
Göylər qaralsa da haray səsimdən.
Ha qanad çalsam da, çıxa bilmirəm
Bu doğma torpağın cazibəsindən...

“Bu doğma torpağın cazibəsindən çıxa bilməyən” Malik Fərrux “Laçın yallısı”, “Gecənin bir aləmi” şeirində təbiət gözəlliyinə heyrətini obrazlı misralarla əks etdirməyi, “Nəbi qeyrətli, Həcər birçəkli” dağları şairanə bir dillə vəsf etməyi bacarmışdı. O şeirlərin təsbeh dənələri kimi qırılıb yaddaşıma düşən misraları indi də qulaqlarımda səslənib məni xəyalən o yerlərə aparır: “Nəhəng nağaraya döndü qəflətən, Şimşək çubuqlarla döyüldü göylər”; “Ay aman, çiynimdən daş əllər tutub, Deyən, qoşulmuşam yallıya mən də”; “Çəmənələr döşənib ayaqlarıma, Şümşürük oynayır başımın üstə”; “Bir dağ biləyimi elə sıxdı ki, Gözlərim yaşardı, qolum göynədi”; “Düşmüşəm Laçına bu gecə vaxtı, Düşmüşəm illərin yorğunluğundan.”

Aranda gördüyü dağı xəyalən Laçın dağları ilə müqayisə edən şairin düşüncələri də çox maraqlıdır: “Ürəyi yanana bir içim suyun yoxdursa, ta sənin haran dağ oldu?”;

“Barı bir ağac da yetirməmişən, Gələnə, gedənə kölgəlik ola”; “Dağ boyu verincə təbiət sənə, Gərək dağ taleyi bağışlayaydı.” Şeiri oxuduqca adam qərribə duyğular keçirir. Elə bil ki, dağ olmaq arzusu gözündə qalan Aran dağına şairin yazığı, rəhmi gəlir (“Aran dağı”)...

Malikdə vətən sevgisi, yurd sevgisi böyük idi. Nə yaxşı ki, bu sevgi indi onun “Vətən nəğməsi”, “El havası”, “Bir payız günü”, “Dağların təsbehi”, “Cıdır düzü”, “Qartallı dağlar”, “İlk eşqimin yuvası” və s. şeirlərinə hoparaq bir əbədiyyət qazanıb... Ancaq nə yazıqlar ki, son mənzilini dağların qoynunda görmək istəyən istedadlı şairimizin bu arzusu onun gözündə qaldı...

Malik Fərrux ucaboylu bir gənc idi. İlk nəzərdə laqeyd görünən bir insan olsa da, əslində belə deyildi. Malikin öz daxili dünyasını əks etdirən şeirlərində onun bədii portretini tamalayan cizgilər çoxdur. Bu şeirləri oxuyanda bayram günü aşız qalıb anasını xatırlayan övladın (“Bayram aşısı”), “Balaca bir otaqda övladlarının gülüşünün Yer kürəsini fırlatmasına” əmin olan bəxtiyar atanın, sevgi şeirlərini oxuyanda dərin məhəbbətlə sevsə də, istədiyinə qovuşa bilməyən bir gəncin ürəyinin göynərtilərini görürük.

“Ad günümün qonaqları” şeiri isə elə bil sadə, təmtəraqsız bir ömür yolu sürən şairin portretinin son akkordlarıdır:

Bu nədir, yaxına gəlir uşaqlar,
Göylər birdən-birə niyə dəyişdi?
İlk ayaq izlərim düşən o dağlar
Dənizdənmi çıxır, bu necə işdi?

Yəqin ad günümə gəlir dağlarım,
Dağlar ağır-ağır tərpnəir elə...
Xəzərin üstündən gəmi dağlarım
Gəlir çiçək-çiçək təpələriylə...

Bu dağlarda keçən uşaqlıq illəri kino lenti kimi lirik qəhrəmanın gözləri önündən gəlib keçir və daxili dünya-sında qərribə duyğular oyadır.

Malik Fərrux öz taleyinin şairidi. O, heç zaman ürəyinə yatmayan mövzularda əsər yazmayıb. İndi Malikin Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Sərdar İmrəliyevə həsr etdiyi “Torpağın inamı” adlı poemasını oxuyanda xəyal məni yenə də uzaq illərə, “Ulduz” jurnalının redaksiyasına aparır. Jurnalın baş redaktoru Əhməd Cəmil cavan şairləri öz kabinetinə çağırır söhbət eləyir, onları əmək mövzusunda əsərlər yazmağa həvəsləndirirdi. O zaman Əhməd müəllimin hüzurunda əyləşib onu dinləyənlərin sırasında Malik də, mən də var idik. Bax “Torpağın inamı” poeması da bu söhbətdən sonra yaranmışdı. Ancaq ən maraqlısı bu idi ki, Malik Fərrux quru istehsalat mövzusunda da poetik bir nəfəs, poetik bir ruh gətirə bilmişdi.

Malik Fərruxun ilk və son iş yeri Azərbaycan Dövlət Televiziyası idi. Son görüşümüz də elə bu televiziyanın həyatında olmuşdu. Bir zaman həmin televiziya da şöbə müdürü işləyən bir adam kimi tam əminliklə deyə bilərəm ki, Malikin az şeir yazmasının, az çap olunmasının bir səbəbi də elə bu idi. Günü ayrı-ayrı rayonlarda, kəndlərdə keçirdi. Bənzə söhbətləri dillərdə gəzirdi, ara şeirləri dillərdən düş-mürdü... İndi də səhərlər dəniz sahilində gəzişəndə Malikin duzlu lətifələri, həcvləri ilə dostlarıımın əhvali-ruhiyyəsinə qaldırır, onları gözləri yaşaranacan güldürürəm...

Malik Fərruxun cəmi-cümlətanı ikicə kitabçası işıq üzü görüb: “Pəncərədən qızlar baxar” və “Bir payız günü”. İlk kitabı 1977-ci ildə çap olunub, son kitabı isə 1985-ci ildə işıq üzü görüb. Birinci kitabda cəmi 14 şeir və bir poema, ikinci kitabda isə vur-tut 33 şeiri çap olunub şairin. Özü də bu şeirlərin bəziləri ikinci kitabda təkrar gedib... Ancaq inanıram ki, Malikin işıq üzü görməyən şeirləri də var. Çox

arzu eləyərdim ki, qələm dostum Malik Fərruxun bütün şeirlərini bir kitabda görüm, bir kitabda oxuyum...

Malik Fərruxun tələbə dostlarına həsr elədiyi “Bir günəşin zərrələri” adlı şeirində belə bir bənd var:

Səssiz boy atırıq hər saat, hər gün,
Nə həsəd, nə də ki, qibtəyik hələ.
Nə vaxt kəşf olarıq? –
Bu dünya üçün
Bir sirli-soraqlı qitəyik hələ...

Malik Fərruxun poeziyası da sirli-sehrli bir qitədir elə bil. Bu qitəni kəşf eləyən yeni nəsil heç nə itirməyəcək, əksinə çox şey qazanacaq. İnanıram ki, Malik Fərruxun səmimi şeirləri onların qəlbində gözəllik duyğusu, həyat eşqi oyadacaq...

“525-ci qəzet”, 20 yanvar 2012.

MƏNƏ TƏNHALIĞIMI UNUTDURAN ADAM

Bir zaman Azərbaycan nəşriyyatında, eləcə də redaksiyamızda nə qədər şan-şöhrətli olsalar belə, Mirzə İbrahimov, Rəsul Rza, Əli Vəliyev, Yusif Əzimzadə, Hüseyn Abbaszadə, Bəxtiyar Vahabzadə, Qasım Qasımzadə, Nəriman Həsənzadə, Məmməd Araz, Sabir Əhmədov, Ayaz Vəfalı, Xəlidə Həsilova, Svetlana Nəcəfova, Zivər Ağayeva, Əlibala Hacızadə, Tofiq Bayram, İsi Məlikzadə, Tofiq Mütəllibov, Nəriman Süleymanov, Əmrəh Əmrəhov, Nəsir İmamquliyev, Şamil Fərzəliyev, Hikmət Ziya, Tofiq Mahmud, Emin Mahmudov, Osman Mirzəyev, Şahin Səfərov, Cavad Cavadlı, Aslan Kəmərlı, Ağəddin Mansurzadə, Fazil Rəhmanzadə, Bəhlul Abbasov, Məmməd Aslan, Məmməd İsmayıl, Vaqif İbrahim, Abbas Abdulla, İsa İsmayılzadə, Davud Nəsib, Fərman Kərimzadə, Mikayıl

Abdullayev, Yusif Hüseynov, Altay Hacıyev, Rafiq Mehdiyev, Rəşid Əmirov, Arif Hüseynov, Nadir Cabbarov, Vidadi Məmmədov, Şamxəlil Məmmədov və onlarca bu kimi sadə, təvazökar qələm adamlarını, görkəmli yazıçıları, şairləri, jurnalistləri, rəssamları, bəstəkarları görən, onlarla ünsiyyətdə olan bir adama indi həmin nəşriyyatın dəhlizində bərkdən danışa-danışa o başa, bu başa gedən təkəbbürlü qəzet və jurnal redaktorlarını, jurnalistləri, özlərini dahi hesab eləyən yazı-pozu adamlarını görmək də qismət olub. Əlbəttə, heç kəs zamanın axınını saxlamaq gücündə deyil. Nəsillərin bir-birini əvəz eləməsi təbii bir prosesdir. Bu günə min şükür.

Mən indi haqqında söhbət açacağım Hikmət Məlikzadəni də əvvəlcə nəşriyyatın dəhlizində sürətlə o başa, bu başa gedən yeni nəslin nümayəndələri sırasında görmüşəm. Ancaq bu oğlan öz gülərüzlüyü, mehribanlığı, ədəb-ərkanı ilə digərlərindən seçilib. Bir-iki dəfə bu haqda onun özünə də demişəm.

Sonra zahirən bəyəndiyim bu gəncin ara-sıra mətbuatda şeirlərini də oxumuşam. Başqa yaşidlərində görmədiyim cəhətlər, sözlərinin nizamı, şeir qayda-qanunlarını bilməsi, obrazlı təfəkkür tərzı diqqətimi cəlb edib. Özündə olduğu kimi sözündə də bir sadəlik, aydınlıq, səmimiyyət görmüşəm. Ancaq onun daxili dünyası, poetik düşüncələri, intellektual səviyyəsi haqqında o qədər də ətraflı təsəvvürüm olmayıb.

Bir dəfə Hikmət utana-utana yanıma gəldi, haqqımda bir məqalə yazdığını söylədi. Xahiş elədi ki, bu yazını oxuyub fikrimi deyim. O gedəndən sonra məqalənin başlığı diqqətimi cəlb elədi: “Ziyalı təfəkkürü insan həyatı üçün stimuldur”. Yazını maraqla oxudum. Hikmətin mənim 60 illik yubileyim münasibəti ilə yazdığı bu məqalə adi yubiley yazılarından tamamilə fərqli idi. Bu yazıda öz yazılarıma böyük dəyər verilsə belə, özümdən çox Hikmət Məlikza-

dənin özünü gördüm, onun səviyyəsi, intellekti, bədii mətni ümumi ədəbiyyat, fəlsəfə kontekstində dəyərləndirmə üslubu xoşuma gəldi.

Sonra Hikmət Məlikzadə mənim kitablarım haqda “Könül səltənəti”ndə insan zərurəti”, “Arzular kəhkəşanı” və ya könül dünyasının qırxıncı otağına düşən açar” kimi maraqlı, məni yaxşı mənada təəccübləndirən məqalələr yazıb çap etdirdi. Onun şeir duyumu, sətiraltı mənaları hiss etmə və incələmə qabiliyyəti, fikir və düşüncələrini özünə-məxsus tərzdə ifadə etmə bacarığı çox xoşuma gəldi. Hikmətin yüksək səviyyəli təhlillərini oxuyanda düşündüm ki, yəqin ki, bu oğlan elmi tədqiqatla məşğul olur, dissertasiya üstündə işləyir. Ancaq onun ali təhsili olmadığını biləndə həm təəssüfləndim, həm də heyrətləndim. Bədii mətni ustalıqla şərh etmə qabiliyyəti, incə sənətkarlıq məsələlərindən dəqiqliklə istifadəsi, ümumiləşdirmələr aparma bacarığı, nəzəri, fəlsəfi qaynaqlardan xəbərdarlığı və ondan yerli-yerində bəhrələnməsi heyrətimi daha da artırdı.

Doğrusu, Hikmət Məlikzadənin öz istəyi ilə, məndən xəbərsiz haqqımda yazdığı məqalələri oxuyandan sonra çox təəccübləndim. Ona görə yox ki, mənim yazılarıma yüksək dəyər vermişdi, həm də ona görə ki, öz mətnlərimdə özümün belə görə bilmədiyim bəzi incə məqamları, adi sandığım misraların mənə yükünü Hikmət məndən əvvəl görmüş, məndən yaxşı dəyərləndirmiş, necə deyərlər, özümü özümə sevdirmişdi. Bu, mənəm-mənəm deyən hər ədəbiyyatşünasa qismət olmayan bir cəhətdir. Bu mənada, Hikmət Məlikzadənin yazıları onun intellektual səviyyəsinin göstəricisidir.

Bir var ümumi yaradıcılıq haqqında, yaxud hansısa kitab haqqındasa yazasan, bir də var ki, konkret bir şeiri təhlil eləyəsən. Birincidə materialın bolluğu ümumi söz demək imkanını çoxaldır, ikincidə isə vəziyyət başqadır, araşdırıcının ümumi söz, məzmun danışmaq arxasında gizlənmək

imkanı olmur. Burda istər-istəməz ilk ədəbiyyatşünasımız Xətib Təbrizinin “Şeiri təhlil etmək onu yazmaqdan daha çətinidir” kəlamına haqq qazandırmalı oluruq. Bu baxımdan Hikmət Məlikzadənin “Narahat ürəyin yangısı, yaxud, səkiyə sığınmış bir varlığın sevda yalqızlığı” adlı yazısı onun düşüncə tərzini haqqında mənim təəvvürümü xeyli dərəcədə genişləndirdi. Hikmət Məlikzadənin mənim təsadüfən əlinə keçən iki şeirimi necə təhlil eləməsinə, yaradıcılıq nümunəmi necə dəyərləndirməsini göstərmək fikrindən çox uzağam. Ancaq onun bu məqaləni necə yazması ilə bağlı fakt olduqca maraqlıdır. Hikmət yazır: “16 dekabr 2009-cu il. Yasamal bazarının qarşısı. İşimlə əlaqədar demək olar ki, hər gün buradan keçməli oluram. Bu gün də həmin ünvandayam. Lal dayanacaqda bir mənəm, bir də küləyin atıb-tutduğu kağız-kuğuzlar. Sağ səmtdəki səkidə bir parça kağız yellənir. Küləyin sanki bu əl boyda kağızı oynatmağa gücü çatmır. Maraqla həmin kağızı götürürəm. Diqqətlə baxdıqdan sonra məlum olur ki, bu kağız, bu əl boyda vərəq istedadlı şair-alim Rafiq Yusifoglundun “Həsərət sazağı” kitabından qoparılib. Görəsən bu vərəq həmin kitabdan necə qopub? Kimsə ürəyinin başındamı gəzdirmiş bu vərəqi və bir avtobusda bir cibgirin əlinə keçib və...

Nə isə... Yazıq baxışlarla vərəqə baxıram. Kitabın 197 və 198-ci səhifəsinə hədəf olan bu vərəqdə 2002 və 2003-cü illərdə yazılmış üç şeir yerləşdirilib. Birinci şeir 1, ikinci şeir 4, üçüncü isə 6 bənddən ibarətdir. Qəfildən içimdən bu yalqız şeirlər barədə fikir demək keçir. Nədənə ilk olaraq “Mələklərdən söz açsam da...” şeirinə ürək qızdırıram. İlk olaraq bu şeirin sevda yalqızlığına son qoymaq istəyirəm (o biri iki şeirin sevda yangısına yaxın günlərdə su çiləməyi düşünürəm, sağlıq olsun).

Maraq doğuran hal odur ki, misralarını sığalladığım ilk şeirin də yazılma tarixi məhz 16 dekabra təsadüf edir. Bu təsadüfdür, yoxsa?”

Bundan sonra mənim sırası, adı hesab elədiyim şeirin qeyri-adi təhlili verilir ki, adam oxuduqca, Hikmətin hikmətlə yoğrulmuş kəlamları adamı xəyali bir dünyaya aparır... Düşüncə köhlənini səyirtmək üçün Hikmətə nəinki bir şeir, bir misra da bəs eləyir...

Nəçə illər sonra Hikmət Məlikzadənin mənim “Güzgüdə gördüyüm adam” şeirim haqda yazdığı məqalə onun necə istedadlı, qeyri-adi düşüncə tərzinə malik olmasından, fəlsəfi qaynaqları necə gözəl bilməsindən, məqamında onlardan necə istifadə etməsindən, bədii mətni dəyərləndirmə ustalığından xəbər verir. Bu yazını oxuyan qələm dostlarımızın, zövqünə inandığım insanların həmin məqaləyə istinadən onun müəllifini nə qədər tərifləmələrini eşitmək mənə çox xoş idi...

Ömür davam edir... Hikmət hikmət dolu ömrünün əllinci baharını da alnıaçıq, üzüağ qarşılayır. Mənəvi zənginlik onu maddi yoxsulluğun fəvqünə qaldıra bilir...

Açığını deyim ki, Hikmət Məlikzadənin varlığı mənə necə-nəçə görkəmli insanlar yola salmış nəşriyyatın dəhlizində öz tənhalığını unutdurur və ədəbiyyatımızın, jurnalistikamızın, mədəniyyətimizin, ədəb-ərkanımızın gələcəyinə ümidimi artırır...

25.04.2021.

“Yeni təfəkkür” qəzeti, 20 yanvar 2022-ci il.

ABUMAHİR, MAHİR QABİLOĞLU VƏ ONUN “İTBAŞI” ROMANI

Demək olar ki, qələm sahiblərinin əksəriyyətinin əsərlərini oxuyandan sonra özləri ilə tanış olmuşam. Elələri də var ki, özləri ilə uzun illər tanış olsam da, yazdıqlarından xəbərim olmayıb. Bax, Mahir Qabiloğlu belələrindəndir. Mən Mahirlə dövlət televiziyasında işlədiyim vaxtda tanış olmuşam. Özü yanıma gəlib və deyib ki, Rafiq müəllim, mən şair Qabilin oğluyam. Dünən “Xəbərlər”də onun yara-

dıcılığı ilə bağlı bir informasiya gedib. Eşidəndə bərk əsəbi-ləşib. Sizinlə telefonla danışmaq istəyir, mən yığım, danışım. Ancaq xahiş eləyirəm ona acıqlı cavab qaytarmayın. Sizi çox istəyir. Bir az danışib sakitləşəcək.

Mahir öz evlərinin nömrəsini yığdı, atasının səsini eşi-dəndə papa, Rafiq müəllimlə danış, – dedi. Qabil müəllim ağzucu salamlaşandan sonra asıb kəsdi, televiziyada onun haqqında səhv informasiya getdiyini, şikayət eləyəcəyini söylədi... Mən elə onun tərzində cavab vermək istəyəndə Mahir xahiş elədi ki, heç nə deməyim... Mahirin üzünə, gö-zünə, onun narahat görkəminə baxıb sakitləşdim, ürəyimdə-kiləri demədim...

Söhbətimiz bitdi. Mahir mənə təşəkkür edib söylədi ki, Rafiq müəllim, elə danışmağına baxmayın, atam Sizi çox is-təyir...

Məhz bundan sonra səhv informasiyanın haradan qay-naqlandığı mənə aydınlaşdı. O vaxt mən Xəbərlər Baş Re-daksiyasında “Elm, incəsənət, mədəniyyət” şöbəsinin müdiri işləyirdim. Çəkilişlə bağlı məsələləri icra etdirmək üçün sədr məktubları dərəkənlə mənə göndərirdi. Qabilin yubiley günləri idi. Gah o müəssisədə, gah bu müəssisədə yubiley tədbirləri keçirilirdi. Konkret tarixdə Şəhriyar klubunda keçiriləcək yubileyin çəkilişi ilə bağlı xahiş məktubu sədrin dərəkənarı ilə mənə göndəril-sə də, Nizami müəllim özü demişdi ki, həmin tədbiri çəkdirmə, sadəcə şifahi infor-masiya ver. Mən də belə etmişdim. Sən demə həmin tədbir təxirə salınıbmış. Biz isə rəsmi məktuba istinadən olmayan tədbirin “olması” ilə bağlı informasiya vermişik...

Bir neçə gün sonra “Kitabi-Dədə Qorqud”un Elmlər Akademiyasınının əsas binasında keçirilən yubiley tədbi-rində Qabil müəllimlə rastlaşdıq. Mənə dedikləri sözün əvə-zini çıxmaq üçün yaxşı məqam düşmüşdü əlimə. Ancaq Qabil müəllim imkan vermədi ki, bir kəlmə söz danışım. Məni qucaqlayıb öpdü, “sən yaxşı oğlansan”, – dedi... Elə o

dəqiqə hirsim yatdı və bundan sonra Qabil müəllimlə dostluğumuzun yeni mərhələsi başladı...

Sonra elə oldu ki, Mahiri buraxılış şöbəindən bizim redaksiyamıza keçirdilər. Onun naşı qələmlə yazdığı ilk süjet mətnlərini montajdan əvvəl oxuyub redaktə eləyən də mən idim. O vaxt heç ağıma da gəlməzdi ki, Mahir nə vaxtsa bədii yaradıcılıqla məşğul olacaq, hətta iki cildlik roman yazacaq...

Mahiri iş prosesində yavaş-yavaş yaxından tanımağa başladım. Onun hadisələrə ayıq münasibəti, çoxbilmişliyi xoşuma gəlirdi. İlk nəzərdə qaraqabaq olan bu adamın məzəli atmacaları mənə lap ləzzət eləyirdi... İşçilər, xüsusən də rəhmətlik Hicran Hüseynov həmişə mənə gileylənirdilər ki, ay Rafiq müəllim, bu Mahirə deyən də bizimlə işi olmasın... Mahir isə öz işində idi... Hərdən zarafatla söyləyirdi ki, papa mənə deyib ki, Nizami Xudiyevdən və Rafiq Yusifoğludan başqa heç kəsin sözünə baxma...

Rəhmətlik Qabil müəllimin həmişə mənə dediyi bir söz var idi: “Mahir əmanəti”...

Mən Qabil müəllimin Mahirə sevgisini də, ondan nigarçılığını da çox yaxşı başa düşürdüm... Hətta televiziyada işləmədiyim müddətdə də Qabil müəllimlə hər görüşəndə həmişə Mahirdən söhbət açar və gözləri parıldaya-parıldaya “necə oğul tərbiyə eləmişəm?” – deyə soruşardı...

Yeri gəlmişkən, Qabil müəllimlə bağlı bir maraqlı məqam da yadıma düşdü. Hüseyn Abbaszadənin həyat yoldaşı rəhmətə getmişdi. Ağəddin Mansurzadə ilə onlara getmişdik. Hüseyn müəllim evdə tək idi. Elə təzəcə söhbət eləməyə başlamışdıq ki, Qabil müəllim gəldi... Xeyli söhbət elədik. Ədəbiyyatdan, sənətdən... Birdən Qabil müəllim özünəməxsus bir tərzdə məndən soruşdu:

– Rafiq, sən ağıllı oğlansan, bəs bu “fılankəs” necə şairdi?

Cavab verməyə tələsmədim. Bir az ehtiyatlandım. Bunu hiss eləyən Qabil müəllim dedi:

– Lap “bezdarnı”dı... Bir məqalə yaz, onu alt-üst elə.

Gülə-gülə soruşdum:

– Ay Qabil müəllim, niyə özünüz yazmırsınız?

Yenə özünəməxsus bir tərzdə dedi:

– Mən yazı bilmərəm. Ona görə ki, Yazıçılar İttifaqına üzv olsun deyə ona zəmanət verənlərdən biri də mən olmuşam...

O qədər güldük ki...

Bir dəfə də mən “Göyərçin” yurnalında təzə baş redaktor işlədiyim illərdə Qabil müəllim redaksiyamıza gəldi. Bizim redaksiyada baş redaktorun otağı ilə katibənin otağının arasındakı qapı dövrü-qədimdən elə həmişə açıq olub. Qabil müəllim isə içəri girən kimi o qapını örtüdü. Mən “Qabil müəllim, qoyun açıq qalsın”, – deyəndə “yox” söylədi. – Mən səninlə davaya gəlmişəm, qoy başqaları söhbətimizi eşitməsin...

İçimdə qərribə bir nigarançılıq baş qaldırdı. Qabil müəllim isə öz poemaları haqqında danışmağa başladı və hirsli-hirsli soruşdu ki, bəs sən bunlardan xəbərin yoxdu?

– Var, niyə yoxdu ki?

– Bəs xəbərin varsa, poemalar haqqında yazdığın monoqrafiyada niyə mənim “Nəsimi” kimi əsərimdən söhbət açmamısan?

Bir az rahatlandım. Monoqrafiya stolumun üstündə idi. Onu açan kimi, təsadüfən “Nəsimi” ilə bağlı səhifə rastıma gəldi və həmin səhifəni oxumağa başladım. Qabil müəllimin sifəti işıqlandı. Cümlələrin ardını oxumağa qoymadı. Durub məni qucaqladı və öpdü: “Sən yaxşı oğlansan, böyük alim-sən”, – dedi. Sonra kitabı məndən alıb qoltuğuna vurdu, yenə özünəməxsus bir tərzdə söylədi ki, bəs Yazıçılar İttifaqında məni fitləyib səninlə davaya göndərmişdilər. Demişdilər ki, bax bizdən yazıb, səndən yox...

“Xatirə kəcavəsi” kitabım təzəcə çapdan çıxmışdı. O kitabda yazıçılarla bağlı qələmə aldığım xeyli lətifə var idi. Ona görə istəmərdim ki, bu kitab Qabil müəllimin əlinə keçsin. Ancaq sən saydığını say. Yazıçılar İttifaqında təsadüfən Qabil müəllimlə rastlaşdım. Əlimdə kitabı görüb aldı və qaytarmadı. Öz-özümə dedim ki, baho, yaman yerdə axşamladım. Özü ilə bağlı yazdığım lətifələri oxusa, yenə həngamə qoparacaq...

Nə etmək olardı, artıq iş-işdən keçmişdi.

Bir neçə gündən sonra Mahir mənə zəng eləyib hal-əhval tutdu və bir söz soruşmağıma macal vermədən dedi ki, papa Sizinlə danışmaq istəyir... Haray haraya çatası idi?! Qabil müəllim başladı, nə başladı... Ancaq gözlədiyimin tamam əksinə olan sözlər söylədi. Dedi ki, “Sənin xatirə kəcavəsi” kitabını oxudum. Oxumadım e, içdim. O qədər gözəl kitabdı ki, hətta mənə sataşmağın da xoşuma gəldi...

Qabil müəllim məni xeyli tərifləyəndən sonra yenə telefonu Mahirə verdi. Dedim ki, ay Mahir, sən məni lap öldürdün ki... O da bic-bic güldü...

Bütün bunları nəyə görə yazdım? Ona görə ki, mən Mahiri belə tanıyırdım. Lap az-az görüşsək də, hər dəfə Mahirlə söhbət eləyəndə görürdüm ki, insanlararası münasibətdə mənim fərqi nə varmadığım məsələləri çox ayıq başla müşahidə və təhlil eləməyi bacarır...

Sonra Mahir oğlum Gündüzlə oturub-durmağa başladı, mənimlə eləyə bilmədiyi zarafatları onunla elədi... Bütün bunlar haqda, onların qeyri-adi sərgüzəştlərindən xəbərim var idi. Oğlumla açıq-saçıq zarafatlar eləsə də, Mahirin həmişə mənimlə hörmətlə danışması, böyük-küçük sərhədini gözləməsi xoşuma gəlirdi.

Bir dəfə səhər-səhər maşınımı nəşriyyatın həyatında saxlayıb, 77 nömrəli marşurutu gözləyirdim ki, onunla İçəri-şəhərə, oradan da ADPU-ya dərəcə gedim. Yanımda bir qara cip dayandı və gördüm ki, kimsə məni çağırır. Baxıb gör-

düm ki, Mahirdi. Dedi ki, Rafiq müəllim, hara gedirsiniz, mən aparım. Nə qədər elədimə, əl çəkmədi. Dedi ki, mən hər adama maşın saxlayan deyiləm ha! Heç keçmiş sədrimiz də olsa ona maşın saxlamazdım... Güllüşdük. Birdən Mahir gözləmədiyim halda məndən soruşdu:

– Rafiq müəllim, Nizami Xudiyevin 70 illiyi ilə bağlı məqaləniz nə vaxt çap olunmuşdu “Xalq qəzeti”ndə?

Mən fikirləşincə, Mahir öz sualına özü də cavab verdi:

– Aprelin birində.

Sonra ikinci sualı verdi:

– Bəs Alışanov Gündüzü nə vaxt içdən çıxarıb?

– Bilmirəm.

– Aprelin 20-də... Burda bir əlaqə görmürsünüzmü?

Hər şey mənə aydın oldu...

İlk nəzərdə bu söhbətlərimin məsələyə, yəni daha konkret desək, “İtbaşı” pomanına o qədər də aidiyyəti yoxdu. Ancaq Mahirin daim ünsiyyətdə olduğu qonşuları, atasının dostları, ölkənin görkəmli adamları, şair və yazıçıları ilə əlaqəsi, onların söhbətlərini dinləməsi “İtbaşı” romanını yazanda onun əhəmiyyətli dərəcədə köməyinə çatmışdır. Müasir həyat, onun ağrılı-acılı problemlərini yaxşı bilən Mahir Qabiloğlu həmin hadisələri “Padşah nağılı” içərisində əridərək maraqlı bir əsər yarada bilmişdir. Doğrudur, burada mənim ruhuma uyğun olmayan, xoşuma gəlməyən məqamların açıq-saçıq təsviri də var, ancaq insafən demək lazımdır ki, Mahir Qabiloğlu şahidi olduğu ağrılı-acılı həyat, məişət problemlərini folklor libasında təqdim etməyi, oxucunu düşündürməyi bacarmışdır. O, günümüzün ağrılı-acılı reallıqlarını nağıl libasına bürüyüb, oxucunun qarşısına çıxarmaq cəhdi göstərmişdir...

Qəhrəmanların düşükləri şəraitə uyğun söylədikləri fikir və mülahizələr əslində müəllifin özünə məxsusdur və onun ayıq düşüncəsindən, təhlil etmə qabiliyyətindən xəbər verir. Təsvirlər o qədər dəqiq cizgilərlə işlənib ki, əsərdəki

“əndrabadi” adı olan obrazların prototipini təsəvvürə gətirmək də o qədər çətin deyildir. Məsələn, əsərdəki Abumahir ilə Qabilin oxşar cəhətləri, cizgiləri təbəssüm doğurur. Bu sözləri digər obrazlara da aid etmək olar və bunların “müəllif sirri” kimi qalmağına üstünlük verirəm. Qoy ayıq oxucu özü bu haqda düşünsün, özü bir qənaətə gəlsin...

Digər bir məqam. Əsərin bir yerində Karzat şah Göyverən şaha “səbəbini ancaq ikilikdə deyə bilərəm”, – söyləyir. Mahir isə öz qəhrəmanlarından fərqli olaraq “yalnız ikilikdə deyilə bilən söz”ü hamının arasında demək cəsarəti tapır özündə və bunun da cəmiyyətdə birmənalı qarşılanmayacağı təbiidir...

Romanın mərkəzindəki ən əsas məsələ əsrlərdən bəri davam eləyən şah və rəiyyət, rəhbər və xalq problemidir. Zaman keçdikcə bu problemlər fərqli şəkildə təzahür etsə də, əslində mahiyyət dəyişmir...

Mahirin təkcə təsvir elədiyi hadisələrin yox, elə işlətdiyi sözlərin, adların da alt qatına kinayə var. “Yolaverənlər məmləkəti”, “Göyverənlər”, “Karzət”, “Barzat”, “Kaminat”, “İtbaşı”, “Qulaqkəsənlər məhləsi”, “Evyıxanlar məhləsi”, “Ağzıcırılar məhləsi”, “Boşboğazlar”, “Dürəng”, “Bədrəng”, “Birrəng”, “Baranbay”, “Bəygülü”, “Xangülü”, “Dürgülü”, “Nazgülü”, “Şahgülü”, “Dümbələk” və s.

Dövlət işlərini unudub hərəmxanalarda əylənən, tiryək çəkib məsti-xumar olan, öz başına gətirilən müsibətlərin əvəzini xalqdan çıxmaq, hamını öz gününə salmaq istəyi Mahirin baş qəhrəmanının həyat kreditsudur. “Görəcəksən, bu bizim hamımızı öz gününə salacaq” – xofu digər obrazların daxili dünyasını, hiss və həyəcanlarını bütün dərinliyi ilə açmaq gücündədir. Hakimiyyəti qorumaq, sərvət toplamaq hərisliyi, bu məqsədə nail olmaq üçün xalqın, kütlənin başına gətirilən oyunlar, onları itətdə saxlamaq yolları və üsulları, cəza, işgəncə metodları nə qədər dəhşətli olsa da, əslində həyat hadisələrindən qaynaqlanır. Xalqın malını

talayıb çapan, onlara zülmərlər verməklə gözlərini qorxudan, itaətdə saxlayan hakimiyyət nümayəndələrinin bədii obrazını ümumi sözlərlə yox, detallarla yaratmaq cəhdi təqdirəlayiqdir.

İtbaşının danışdığı rəvayətdən sonra “Əsl şah balığı qarışqaya yem etməz, balıq balığa yem olmalıdır”, – qənaəti düşündürücüdür. Sadə insanlardan birinin “Hər gələn bir qanun çıxarıb, ara yerdə biz bədbəxt olmuşuq” fikri kütlənin ağrı-acılarını lakonik şəkildə ifadə edən bir kəlam kimi yadda qalır. “İnsanların təfəkkürü onların ciblərinin dərinliyi qədərdir”, “Xalqı ağ günə çıxarmaq üçün qara günə yığdığını görək əlindən alasan”, “Xalq heç vaxt udmayıb, udan onları ayağa qaldıran, bunun üçün şərait yaradan saray əhli olub”, “Dövlət rəvayətlərlə idarə olunur, özü də uydurma rəvayətlərlə”, “Rəhmli, ədalətli olsan, dövlət dağılar”, “Məmləkətdə belə xəbər yayılıb ki, əgər bu işlər əyanların cibinin hesabına görülürsə, onda bizim ödədiyimiz vergi hara gedir”, “Elə ki, camaat artır, dolanışıq çətinləşir, giley-güzar artır, bax onda müharibə sövdələşməsi meydana gəlir” və s. qənaətlərində əslində bir həqiqət vardır.

Dünyanın bütün dövrlərində zalımlar və məzlumlar, əzənlər və əzilənlər olub. Qəddarlıq, amansızlıq hakimiyyəti əldə saxlamağın ən əsas vasitəsinə çevrilib. Cəmiyyəti ədalətlə idarə etmək istəyi arzu olaraq qalıb, həmişə iflasa uğrayıb və adil şahların hakimiyyət müddəti qısa olub... Bunu Mahir öz əsərində desə də, deməsə də tarixi faktlar bu amansız həqiqəti inkar etməyə imkan vermir. Qəddar Alqan şah, onun övladları Həqqi və Barəngahın timsalında bunu bir daha görürük. Kim taxt-tac yolunda hətta ən əziz adamını qətlə yetirməyi bacarmırsa, o, uduzur, nə qədər ağıllı, kamallı olsa belə, uzaqbaşı İtbaşına çevrilir. Bir mühüm məqam da ondan ibarətdir ki, ağıllı, kamallı, düşüncəli adamlar idarəçiliyə həmişə mane olurlar, elə buna görə də onlar müxtəlif yollarla hoqqa, içki hərisliyi ilə, yoluxucu

xəstəliklərlə zərərsizləşdirilir və bu acı həqiqətin bədii əksi var Mahir Qabiloğlunun “İtbaşı” romanında.

Cəmiyyətdəki ədalətsizlik, haqsızlıq, zorakılıq, qəddarlıq ədalətli şah ideyasının yaranmasına zəmin yaradıb. Nizaminin qəhrəmanlarından Mirzə Fətəli Axundovun Yusif Sərracına, Anarın “Ağıllı padşahın nağılı”ndan Mahir Qabiloğlunun “İtbaşı” romanının qəhrəmanlarına kimi hamı tam eyni olmasa da, təxminən bir-birinə oxşar yol keçib. O dünyadakı qıl körpüsü xofunun real həyatda “Göyverən körpüsü” ilə əvəzlənməsi Mahir Qabiloğlu fantaziyasının məhsuludur və yetərinə maraqlıdır...

Romanın strukturuna gəldikdə, əslində o, söhbətlər silsiləsi üzərində qurulub və elə buna görə də şərti olaraq əsəri “söhbətlər pomanı” da adlandırmaq olar. Hər yerdə: istər sarayda, istər ayrı-ayrı evlərdə, istər hərəmxanada, istər fahişəxanada, istərsə də İtbaşının komasında olan söhbətlər romanın əsas məzmununu təşkil edir. Nağıllardan gəlmə “təğyiri-libas” olub xalq arasında olma məişət problemlərini bütün çılpalıqlı ilə əks etdirməyə yardımçı olur. Qəhrəmanların öz mülahizələrini əsaslandırmaq üçün rəvayətlərdən, lətifələrdən istifadəsi də məqbul variantdır. Müəllifin istər tarixi hadisələrdən, istər folklordan, istərsə də klassik ədəbiyyatdan bəhrələnməsi, real həyat hadisələrini bu prizmadan əks etdirməyə çalışması əsərin məziyyətlərini şərtləndirən əsas amillər sırasındadır.

Sonda mənə nə vaxtsa “Mahir əmanəti” deyən şair Qablin ruhunu şad eləmək istəyi yaranır ürəyimdə. Ruhun şad olsun, Qabil müəllim, yolunu ləyaqətlə davam etdirən Mahir Qabiloğlu var... Nə yaxşı ki, öz başlanğıcını keçmişdən götürən həyat üzü gələcəyə doğru davam eləyir... Bəşər haqq-ədalət axtarışındadır... Ancaq onu tapacaqmı?

09.05.2020.

“Ədalət” qəzeti, 16 may 2022-ci il.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

“Bir sevdalı ürəyim var” kitabından

Ömür karvanı

Bir sevdalı ürəyim var.....	3
Ömrün payız fəslı, yaxud taleyin əsən yelləri.....	13

Duyumlar, deyimlər

Azadlıq.....	56
Müəllimlər müəlliminə eşq olsun.....	62
Qeydlər.....	63

Ekran-efir

“Araz” ədəbi təqvimı.....	67
“Xəbərlər”.....	69
“Təzə sevdalara doğru”.....	70
“Ədəbi üfüqlər”.....	79
“Vətəndaş”.....	82
“Ədəbi üfüqlər”.....	89
“Sərbəst düşüncə”.....	92
“Söz vaxtına çəkər”.....	95
Son söz.....	105

“Tanrının ömür payı” kitabından

Proloq əvəzi.....	108
Deyimlər.....	111
Axtarış yollarında.....	112

Ekran-efir

“Çıraq”.....	116
“Vətəndaş”.....	125
“Söz vaxtına çəkər”.....	132
“Xəbərlər”. “Mədəniyyət xəbərləri”.....	142
Nəşrlər və nəşirlər.....	143
“Xəbərlər”.....	150
“Çıraq”.....	150
“Bir sevdalı ürəyim var”.....	156

“Vətəndaş”.....	171
“Etimad”.....	180
Son söz əvəzi.....	194

“Taleymdə keçən yollar” kitabından Məqalələr

Dünyanın o üzü və ya möcüzələr diyarı Amerika.....	195
Okeanın o tayında.....	205
Səhra mirvarisi.....	223
Türkiyə və ya mənim dilimdə danışan böyük bir ölkə.....	230

Müsahibələr

Rafiq Yusifoğlu dünyası.....	235
Rafiq Yusifoğlu da 60-a çatdı.....	244
33 ziyalıya 33 sual.....	248
Yer üzünün əsrəfi insandır, əsrəflərin əsrəfi isə uşaqdır.....	253
Yarım əsrlik şərəfli ömür yolu.....	259
Balalarımızın sevimli jurnalı.....	265
Uşaq mətbuatı: nə var, nə yox.....	271
Böyüklərin yaratdığı uşaq ədəbiyyatı.....	273
Ana dili varlığımızdır.....	277
50 yaşlı “Göyərçin”.....	282
55 illik şərəfli ömür yolu.....	284
“Neyləyim, parno şəkillər yerləşdirim?”.....	290
Uşaq ədəbiyyatı və uşaq mətbuatının müasir durumu.....	294
“Get öz övladına, nəvələrinə bircə illik abunə yazdır”.....	301
Faiq Balabəylinin sualına cavab.....	304
“Axar.az-ın sorğusu.....	304
“Göyərçin” jurnalı sehrli bir uşaq ədəbiyyatı xəzinəsidir.....	307

Ekran – efir

Elçi daşı (Azərbaycan radiosu).....	321
Sevgililər günü (Muz.TV).....	333

Duyumlar, deyimlər.....	348
Ədəbi düşüncələr.....	354

Publisistik məqalələr

Qarşıda abad, işıqlı Qubadlı görürük.....	362
Xatirələr xəzinəsi.....	368
Müqəddəs təhsil ocağı.....	373
“Avanqard”dan başlayan yardımçılıq yolu.....	374
Mənim Çardaxlım.....	376
Nənəmin atası.....	381
Görkəmli ziyalı, el ağsaqqalı.....	386
Nağıllaşan ömür.....	393
Ustada vida sözü.....	395
Əhəd Hüseynov – mənim müəllimlik etalonum.....	397
Nurlu insan.....	404
Qürub günəşinin şəfəqləri.....	408
Bu üzündən o üzü görünən adam.....	418
Haqsızlığın başının üstündə parlayan qılınc.....	423
Dost şamı.....	430
Məclislər yaraşığı.....	436
İşgüzar adam.....	440
Adı Vəqif, özü vəqif arzu adamı.....	445
Təskinlik düşüncələri.....	447
Uşaq ədəbiyyatının keşiyində dayanan əsgər.....	451
Faktların dili ilə.....	456
Üzə təbəssüm bəxş edən insan.....	460
Məni dəniz dostum gözləyir.....	461
Ədəbiyyata həsr edilən ömür yolu.....	466
Müdrək insan haqqında etüdlər.....	471
Şeirlə məhəbbət ürəkdən gəlir.....	475
Yerlə göy arasında, yaxud tənhalıq nəğmələri.....	479
Sirli-soraqlı qitə.....	489
Mənə tənhalığımı unutturmuş adam.....	496
Abumahir, Mahir Qabilov və onun “İtbaşı” romanı.....	500

Rafiq Yusifoglu
(Əliyev Rafiq Yusif oğlu)

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

XIV cild

Bakı, ADPU nəşriyyatı, 2023

Rəssamlar: İlqar Tofiqoğlu
Kübra Əkbərova

Korrektor: F.Əliyeva

Arzu və təkliflərinizi bu ünvana göndərməyi xahiş edirik:

rafig_yusifoglu@mail.ru

***Çapa imzalanmış 12.10.2023-cü il
Kağız formatı 60x84^{1/16}, çap vərəqi 32
Sifariş 50, sayı 200***

***ADPU-nun nəşriyyatı
Bakı, Ü.Hacıbəyli küçəsi, 68
Tel: (+99412) 493-74-10
E-mail: poliqrafiya@mail.ru***